OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
Library Regr No
INDIA.

OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
Library Reg No D1429
INDIA

A.N.
S286

THE

KHULASATU-T-TA[illegible]

ARCHAEOLOGICAL
New Delhi
LIBRARY

BY

SUJAN RAI BHANDARI
OF BATALA

9520

EDITED BY

M. ZAFAR HASAN, B.A.,
ASSISTANT SUPERINTENDENT, ARCHAEOLOGICAL SURVEY
OF INDIA.

954.023
Bha/Zaf

DELHI
PRINTED AT J. M. SONS' PRESS
1918

English Title Page printed at [illegible]

o be had of Maulvi Akbar Hasan, Sambhli

CENTRAL ... TOUDIGAL
LIB...
Acc No 9523
Date 10.10.57
Call No 954.02
Bha/Sef

OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
Library Reg No
INDIA.

INTRODUCTION.

Innumerable thanks to the glorious God, who, with the word "Kun" (let it be) brought all the earthly and celestial creatures into existence, and infinite praises to him (the Prophet), who is endowed with excellent qualities, and in whose favour God said, "Had it not been for thy sake, I would not have created the earth and heaven."

The Khulasat-ut-Tawarikh was first brought to my notice by its references in Asar-us-sanadid, the well known book of Sir Sayyid Ahmad Khan on the Archæology of Delhi. It was after a long search that I could procure a manuscript copy of it, and on perusal I found it so important and interesting that I conceived its publication highly desirable. I was, however, conscious of the difficulties to be met with in such an undertaking, and knew that its accomplishment was beyond my resources, but "When God intends a thing to be done He provides means for the same." I represented the matter to the Hon'ble Mr. W. M. Hailey, C.S.I., C.I.E., I.C.S., the Chief Commissioner, Delhi, who is well known for his keen interest in the history and literature of India, and submitted the manuscript for his examination. He listened to my requests with great concern, and encouraged me in the publication of the book with the promises of his valuable help. He was pleased to write a letter to Jaipur State asking the *Darbar* to permit me to use the manuscript copies of the book available in the State library. The reply received from the State was very favourable, but in the meantime I had the good fortune of securing a few other MSS., and so I did not deem it necessary to utilise the *Darbar's* liberality, in which case there was a likelihood of an interruption in the performance of my duties. I also communicated this proposal to Sir John Hubert Marshall, Kt., C.I.E., etc., Director General of Archæology, who was then in Kashmir, and requested him to favour me with his help and advice. The reply from the latter officer was very encouraging, and last year when he visited Delhi on his winter tour he was pleased to examine all my MSS., and favoured me with valuable criticism and esteemable suggestions. I must admit, that without the sympathy and encouragement from both these gentlemen, I would not have entertained the idea of such an undertaking rather than accomplishing it. I take this opportunity to offer my most sincere thanks to them for the kindness they have ever shown to me, although I am conscious of my inability in giving a full expression to my sense of gratitude. *Verse.*

"May God reward them that they have helped those who had no friends or helpers."

Collation of the book.

It is most essential for editing an old book that it should be collated with various and different MSS., which are not supposed to have been transcribed from one and the same copy, and which should at the same time be old and correct. I had this principle in view, and by the grace of God was successful beyond expectation in my attempts, for I could procure five manuscript copies of this old and rare historical work. Different readings of these MSS. have, however, been copied in the foot-notes, while the text has been marked with the letter "ب". Other historical works have also been referred to, and a list of them has been attached at the end of this introduction.

Manuscripts

A brief description of the five manuscript copies, used in collation of this book, seems necessary for the information of the readers.

I. One of these MSS. has special distinction. The Khulasat-ut-Tawarikh, as it will be known hereafter, was written in the 40th year of the reign of Aurangzeb, and it goes down to the accession of this emperor and the account of his pursuit of Shah Shuja and Dara Shikoh. But it is strange that all the MSS., so far known to the historians, except the one under notice, contain at the end a brief account and the date of the death of Aurangzeb written abruptly in a few lines. Professor Dowson (Elliot's History of India, Vol. VIII., p. 5) in his review on the Khulasat-ut-Tawarikh has mentioned this fact, and he is of opinion that it is an insertion from a transcriber who added it in a very early copy, and later on it was repeated in the copies made therefrom. Three of my manuscripts also contain this insertion which I translate from No. II.

"At last after the management of affairs on the auspicious day of Friday, the 28th Zulqada of the year 1118 A. H., three hours after dawn, his majesty the king having paradise for his resting place filled the cup of his life (died) at the age of 91 years 17 days and 2 hours, the period of his reign being 50 years 2 months and 28 days. This event happened at the city of Ahmadnagar, in the Deccan."

It was this manuscript which was first obtained. It is written in *Shakasta* or running hand, and has been partly worm eaten, but it is complete and comparatively old and correct. Taking in view the fact

noted above I may say that it is most reliable of all the MSS. hitherto noticed by historians.

The style of its transcription is not without some interest; each of its pages has been divided into two parts which are written diagonally while at the centre and its upper and lower ends are two lines running cross-wise in the usual fashion. The number of the lines in each page range from 35 to 38. It contains 273 leaves of the size $11\frac{1}{2}''$ by $8\frac{1}{2}''$. The first ten leaves of the original MS. seem to have been lost but subsequently copied and added. The ninth leaf is, however, to be found at the end among a few others, which do not form part of the real work, and thus there are only nine original leaves which are missing. The date of the MS. written at the end runs as follows.

"Finished on Sunday, the 9th Rabia II. of the first year of the reign of Muiz-ud-din Alamgir II., the king and champion of faith, corresponding to one thousand one hundred and sixty eight Hijra when one *ghari* had passed from the night. It (the book) is completed and my engagement with it is over. *Verse.*

O reader, do not be so angry with me if any mistake has been committed in the book."

This MS. belongs to me and was purchased at Delhi.

II. The second manuscript, written in *Nastaliq* characters, is in a well preserved condition. It contains 505 leaves, size 9″ by 6″ with 15 lines to a page. At the end is the following endorsement containing the date of the manuscript,

"This book, named Khulasat-ut-Tawarikh, written by *Munshi* of *Munshis*, Sujan Rai Bhandari, the resident of Batala, in the Province of the Panjab, was finished on Saturday, the 26th of the month of *Shaban* the year *circa* one thousand two hundred Hijra and the . . year of the august reign of the emperor Abkar, son of His Majesty Shah Alam, the king champion of faith, and during the time of Maharaja Dhiraj Raj Rajindar Siri Savai Jagat Singh Bahadur in the town of Sawai Jaipur. *Verse.*

From him, who reads it, I am expectant of prayer, as I am a sinful creature.

Samwat Raja Vikramjit one thousand eight hundred and sixty four."

The transcriber seems to have been a *Hindu*, as he did not know the exact Hijra year. The year of the reign of the emperor Akbar Shah II. appears to have been omitted by oversight.

At the lower margin the number of leaves contained in the manuscript is written as follows.

"Total 63 juze (1 juz = 8 leaves) and one leaf."

This manuscript also belongs to me and was purchased at Lucknow.

III. The third manuscript is of 495 leaves, size $8\frac{1}{2}''$ by $5\frac{1}{2}''$ with 14 lines to a page. It is written in *Nastaliq* characters, but the date of transcription is obliterated. The endorsement from the transcriber at the end runs as follows.

"It (the book) is completed and my engagement is over. The book Khulasat-ut-Tawarikh was finished at noon on Friday, the 19th Jamada I., the year . . . . ."

This manuscript also belongs to me and was procured at Moradabad through my elder brother Maulvi Abrar Hasan.

IV. The fourth manuscript is written in *Nastaliq* characters. It is worm eaten but is complete. It is of 282 leaves, size $11\frac{1}{2}''$ by $7\frac{3}{4}''$ with 20 lines to a page. The endorsement at the end, which does not bear the date of transcription, runs as follows.

"The book Khulasat-ut-Tawarikh of *Munshi* of *Munshis* Sujan Rai Bhandari, the resident of Batala, who was accomplished in Hindi, Persian and Sanskrit, is finished."

This manuscript belongs to Sayyid Ahsan Shah, the *Rais* of Sardhana, District Meerut, and *Tahsildar* of Gonda, who evinced his great interest in the publication of this book by kindly lending me his manuscript, for which I am much indebted to him.

V. The fifth manuscript is incomplete and goes down only as far as the deposition of the emperor Shah Jahan (see page 490). The first three pages are also missing. The number of the existing leaves is 308 of the size $10\frac{1}{2}''$ by $6''$. The number of lines in a page is not fixed. In nearly first half of the book it contains 18 or 19 lines per page, but later on the number of the lines increases until it reaches to 24 or 25 to a page at the end. The manuscript is written in *Shakasta*. It belongs to the library of the St. Stephen's College, Delhi, and I am much obliged

to the college authorities particularly Maulvi Abdul Rahman, the Arabic professor, for permitting me to use it for the collation of the book.

The Author.

Nothing is forthcoming about the author from the text, which does not contain even his name. The book begins with a long preface wherein the author has stated the reason for its compilation, its name and date, and has also given a long list of Persian and Sanskrit historical works, which supplied material for it, but he has been contented with mentioning only so much about himself, that since his age of discretion he had been in the service of the nobles and officers, who were entrusted with the management of the state, in the capacity of a *Munshi* or scribe of letters (*vide* page 6). The transcribers have, however, given his name as Sujan Rai Bhandari of Batala in the endorsements at the end of manuscripts. Nos. II., III., and IV. Professor Dowson (Elliot's History of India, Volume VIII., page 5) has read this name as Subhan Rai and Batala as Patyala. As the date of composition is recorded not only in Hijra and *Jalus* years of Auraugzeb but also in various other *Hindu* eras, it may be presumed that the book was written by a *Hindu*. It is, however, an admitted fact that the author of this work was Sujan Rai of Batala. Now the point at issue is as to why he preferred to conceal his name, although he ought to have given it in the preface according to the usual practice. Apparently it seems that Sujan Rai was only an ordinary and unknown person, who could not expect that his name would add to the popularity of his production, nor does he appear to have desired any fame or honour by it. His object, on the other hand, was evidently to express the truth which is the ideal of a historian. Under these circumstances we can conclude that his statement is mostly unbiased and based on facts, particularly in the case of the accounts of the reign of Aurangzeb, of which he might be conceived an eye witness.

The scope of the book.

The Khulasat-ut-Tawarikh was written in the 40th year of the reign of Aurangzeb, corresponding to 1107 A. H. (1695-6 A. D.), and the author spent some two years in its compilation. It is chiefly a history of Delhi, wherein the narrative of all its *rajas* and *sultans* has been related from the very beginning of its foundation in the time of Judhishtar until the period when this book was written. Other monarchies have also been briefly dealt with at the time of their final absorbtion in the *Mughal* empire.

It is written in elegent Persian, replenished with metaphors and quotations of appropriate verses. As regards the subject matter, the book may be divided into three parts.

Part I.—The geography of India during the reign of the emperor Aurangzeb.

Part II.—The history of the rajas of India from the time of Raja Judhishtar Pandu to the reign of Rai Pithura, better known as Raja Pirthiraj.

Part III.—The history of the Muhammadan emperors from the time of Nasir-ud-din Subuktagin until the reign of the emperor Aurangzeb.

The first part is the most valuable portion of the work. It begins with a description of Hindustan, its products and inhabitants, and proceeds with an account of its geography as known during the reign of Aurangzeb. The 18 *Subas*, into which the *Mughal* empire was then divided, have been treated separately at some length, with the description of their chief towns, manufactures, interesting localities and buildings and the courses of rivers. It also enumerates the *Sarkars* and *Muhals* of these *Subas* and gives their revenue returns supplementing the Ain-i-Akbari with new and original information. The account of the Panjab, particularly that of Lahore and the Sarkar of Batala, to which the author belonged, deserves especial mention, containing very minute detail based on his personal knowledge.

The second part, which comprises the narrative of the *rajas* of India, especially the rulers of Delhi, giving a list of their names and a short account and the period of their reigns, has its own importance. This is perhaps the first published Persian work, which deals with the early history of India, although the events of this period are generally of legendry nature.

The third part also is not without some interest. A greater portion of it has been borrowed from other historical works, a list of which has been given in the preface, but the copious account of the contest between Aurangzeb and his brothers supplies some additional information, and may be considered as reliable on the ground that it was written on the personal information of the author. Khulasat-ut-Tawarikh is probably the first ancient published history, wherein the narrative of the Muhammadan emperors has been written by a *Hindu*. As there are reasons to believe that it was not composed under the court influence, it may be considered as the best source of informtion to the students of history, indicating the opinion of a *Hindu* historian some 250 years hence about the Muhammadan emperors and particularly his contemporary emperor Aurangzeb.

Apology.

Apparently it does not seem difficult to publish an old manuscript, but those who have an experience of it know the difficulties to be met with in the acquisition of various manuscripts, perusal of bad handwriting and correction of clerical mistakes, when the transcribers of ancient times were not bound to give dots and *markaz*. The time and patience required for reading several manuscripts hardly needs any comment, specially when the editor undertook to do it during his leisure hours. I fully realize that the magnitude of work was beyond my individual labour, and its accomplishment would have been almost impossible, especially when five different manuscript copies have been used in the collation of this book, had there not been the valuable assistance of my relatives and friends who have a taste for history. I therefore feel it my duty to express my thanks individually to them. My best thanks are due to Pir Wilayet Shah, B.A., B.T., Assistant Master, Anglo Arabic High School, Delhi, and Maulvi Ashfaq Ali, Munshi to the Superintendent, Muhammadan and British Monuments, Northern Circle, for their valuable assistance, and I also acknowledge my indebtedness to my brothers Hafiz Muhammad Hasan, B.A., Maqbul Hasan, Fazal Hasan and Bashir Ahmad Hashmi, who assisted me in comparing the manuscripts, reading proofs and preparing index. I should not omit to mention the name of my revered father Maulvi Shariat Ullah, and my elder brother Maulvi Abrar Hasan, Secretary, Hewett Muslim High School, Moradabad, who by their vast learning and sagacity solved many difficulties for me. The fact is that it was the wish of the Providence to get this book published through my efforts, otherwise I do not feel myself in any way equal to the task.

I began to work upon the book in the month of June 1917. Although the correction of the manuscript did not take much time, and it was expected that it would be out of the press by the end of that year, yet some unforeseen and extraordinary difficulties had to be encountered in printing, disappointing me many times in its very publication. Owing to these reasons I express with regret that it could not be printed so nicely as desired, and mistakes which are inseparable from lithograph crept in, notwithstanding that no pain was spared in proof reading. It is, however, expected that the readers would take into consideration my difficulties, and overlook the defects in the publication.

DELHI,
11th August, 1918.

ZAFAR HASAN, B.A.

I. M. H. P.

جملہ حقوق محفوظ ہیں

بعون خالق اکبر

خلاصۃ التواریخ

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

مصنفہ

تصحیح

اخوالبلاد ظفر حسن بی۔ اے اسسٹنٹ سپرنٹنڈنٹ آرکیالوجیکل سروے

در سنہ ۱۹۱۸ء

دہلی پرنٹنگ ورکس

بسم اللہ الرحمن الرحیم

دیباچہ

حمد بے قیاس اور بے حد سپاس اس ذات بے ہمتا عزوجل کا جو لفظ کن سے تمام مخلوقات ارضی و سماوی کو عالم وجود میں لایا اور درود و تحیات نامحدود اس ذات مقدس و صفات پر جس کی شان میں یہ لولاک لما خلقت الافلاک آیا ہے۔

اما بعد خلاصۃ التواریخ کے متعدد حوالہ جات سر سید احمد خان مرحوم و مغفور کی مشہور و معروف کتاب آثار الصنادید میں پائے جاتے ہیں جو آثار قدیمہ دہلی پر بہترین کتاب ہے اور انہی حوالہ جات سے یہ قدیم تاریخ میری علم میں آئی۔ عرصہ کی جستجو کے بعد ایک قلمی نسخہ تاریخ ہذا کا دستیاب ہوا جس کے مطالعہ سے مجھے اسکی اہمیت اور دلچسپی کا پتہ چلا اور یہ خواہش ہوئی کہ محو خواب یہ کتاب زیور طبع سے آراستہ ہو کر شائقین تاریخ کے ہاتھوں میں پہنچ سکے مگر اس کام کی نہ تو مجھ میں قابلیت اور دشواریوں سے میں ناواقف نہ تھا اور مجھ سے بے بضاعت شخص کی یہ خواہش اس کی حیثیت اور مرتبہ سے کہیں بالاتر تھی۔ لیکن اذا ارادا اللہ شیئا ھیا اسبابہ میں نے اپنی اس خواہش کا اظہار جناب معلی القاب انریبل ڈبلیو۔ ایم۔ میلی صاحب بہادر سی۔ ایس۔ آئی۔ ای۔ سی۔ آئی۔ ای۔ آئی۔ سی۔ ایس۔ دام اقبالہ چیف کمشنر صوبہ دہلی سے کیا اور قلمی نسخہ کتاب ہذا کو ملاحظہ کے واسطے پیش کیا صاحب ممدوح نے جو علمی مذاق اور تاریخی دلچسپی شہرہ آفاق ہے اور محتاج بیان نہیں میری معروضات کو نہایت شوق سے سماعت فرمایا اور کتاب مذکور کی طبع اور شائع کرنے کی ترغیب دیکر میری ہمت افزائی فرمائی۔ اور نیز اس اہم کام میں

تنبیہ ناظرین کی آگاہی کے لیے یہ ضروری معلوم ہوتا ہے کہ اون پانچوں نسخہ جات کا مجملاً ذکر کیا جائے جن سے اس کتاب کی تصحیح و مقابلہ عمل میں آیا ہے ان پانچوں نسخوں میں ایک نسخہ خاص امتیاز رکھتا ہے یہ کتاب جب سنہ ۱۰۶۸ھ جلوس میں لکھی گئی اور اس میں اس بادشاہ کی تخت نشینی اور اس کے بعد شاہجہان و داراشکوہ کے تعاقب کے واقعات تک بحث کی گئی ہے مگر تعجب انگیز امر یہ ہے کہ سوائے اس نسخہ کے قریب قریب تمام قلمی نسخوں میں جو اب تک مورخین کو دستیاب ہوئے ہیں آخر میں بے سلسلہ واقعات شاہنشاہ اورنگ زیب کی وفات کا ذکر و تاریخ چند سطور میں نہایت اجمال کے ساتھ تحریر ہے۔ فیجرڈ وسن صاحب نے بھی (تاریخ ہند مصنفہ ایلیٹ صاحب جلد ہفتم صفحات ۵۰۷) خلاصۃ التواریخ پر بھروسہ کرتے ہوئے اسکا ذکر کیا ہے اور اوذلی رائے سے ہے کہ یہ اندراج کسی کاتب کی طرف سے ہے جس نے شروع ہی سنہ میں جب یہ تاریخ لکھی گئی نقل کرتے وقت اسکا اضافہ کر دیا اور بعد کو جتنی کتابیں نقل ہوئیں اون میں اسکا اعادہ ہوتا رہا۔ میرے زیر مطالعہ تین نسخوں میں بھی یہ واقعہ درج ہے جس کو میں نمبر ۵ کے ذیل میں نقل کرتا ہوں۔

القصہ آخر الامر بتاریخ نہم ماہ بہشت و بستم ذیقعدہ سنہ ۱۱۱۸ ہجری بعد انتظام مہام رزم مبارک جمعیت پاس بیدار حضرت پادشاہ جنت آرامگاہ عمر نزدیک سال و شش ماہ و شش روز و یک گھڑی پیمایہ عمر لبریز نمود و سلطنت پنجاہ سال و دو ماہ و بست و شش روز در ملک دکن در شہر احمد نگر این معنی بوقوع آمد۔

سب سے پہلے مجھے یہ ہی نسخہ دستیاب ہوا تھا خاکسار نے اس کا مقابلہ بڑی محنت سے کیا ہے اور یہ نسخہ باقی نسخوں سے زیادہ قدیمی اور نسبتاً صحت کے ساتھ ہے واقعات مذکورہ بالا کو پیش نظر رکھکر اگر میں کہوں تو غالباً بیجا نہ ہوگا کہ اب تک اس کتاب کے جسقدر قلمی نسخے مجھے یا دیگر مورخین کو دستیاب ہوئے ہیں ان میں سب سے زیادہ صحت سے یہ کاتب کی دلچسپی سے خالی نہیں یعنی کاتب نے ہر صفحہ کو دو برابر حصوں میں تقسیم کر کے ان ہر دو حصوں کو یا نیچی صورتوں میں لکھا ہے اور صفحہ کے شروع اور آخر و وسط میں دو دو سطریں کبھی کبھی اتفاق کہیں طرز پر تحریر کی ہیں اس طور پر ہر صفحہ میں چھوٹی و بڑی کل سطور کی تعداد ۲۸ سے ۳۰ تک ہے تعداد اوراق ۲۱۳ تقطیع ۱۲ × ۸ انچہ × ۵ انچہ شروع کے اصل دس اوراق ایسا معلوم ہوتا ہے کہ کتاب میں سے تلف ہو گئے تھے مگر بعد کسی نے اونکو نقل کر کے داخل کتاب کر دیا ہے۔ فوان ورق کتاب کے آخر میں جہاں دو چند

ہر قسم کی اعانت کا وعدہ فرمایا چنانچہ آنجناب نے ریاست جیپور کو ایک خط تحریر فرمایا کہ اگر دربار کے کتب خانہ میں خلاصۃ التواریخ کا کوئی قلمی نسخہ ہو تو مجھے اس کے مطالعہ اور مقابلہ کی اجازت دی جائے۔ ریاست سے حسب المراد جواب آیا مگر اس اثنا میں حسن اتفاق اور خوش قسمتی سے مجھے اوس کے کئی دیگر نسخے بہم پہنچ گئے اور ریاست جیپور کی فیاضی سے مستفید ہونے میں نے زیادہ ضروری تصور کیا جس سے میری اولیگی فرایض منصبی میں ہی نقصان کا احتمال تھا بعدہٗ میں نے جناب **سر جان ہیوبرٹ مارشل** صاحب بہادر جی۔ سی۔ آئی۔ ای بہ القابہ ڈائرکٹر جنرل محکمہ آثار قدیمہ کو جو اوس زمانہ میں کشمیر میں تشریف فرما تھے اس کتاب کی اشاعت کے ارادہ کی اطلاع کی اور آنجناب سے اعانت اور صلاح کا متمنی ہوا جناب موصوف نے میرے اس کام کو استحسان کی نظر سے دیکھا نیز گذشتہ موسم سرما میں آنجناب [redacted] دورہ دہلی تشریف لائے تو میرے تمام قلمی نسخہ جات کا جنے کتاب مذکور کی تصحیح عمل میں آئی ہے معائنہ کیا اور بیش قیمت علمی نکات اور قابل قدر مشوروں سے اس ناچیز کو مستفیض فرمایا حقیقت یہ ہے کہ اگر ان ہر دو [redacted] کی عنایت اور تربیت افزائی میری شامل حال نہ ہوتی تو میں اس کتاب کے طبع اور شایع کرنے میں بھی کوشش تو کرتا لیکن [redacted] بھی دل میں لانے سے قاصر رہتا اگرچہ کہ اونکی ذات میرے اظہار تشکر سے کہیں بالا و ارفع ہے تاہم میں یہ اپنا فرض تصور کرتا ہوں کہ اس موقع پر ان ہر دو محسنین کے شکریہ کا اظہار کروں اور اونکے الطاف و کرم بزرگانہ میرے شامل حال ہے اوسکا اعتراف کروں بیت

اجرے دہد خدائے کہ کرد است یاوری با آنکساں کہ یاد دہد [redacted]

ترتیب کتاب ہذا کسی پرانی کتاب کے شایع کرنے کے لیے یہ نہایت [redacted] ہے کہ اوس کی تصحیح و مقابلہ متعدد و مختلف نسخہ جات سے عمل میں آئے جن کی نسبت یہ گمان نہ ہو سکے کہ وہ ایک ہی قلمی نسخہ سے نقل کی گئی ہیں اور نیز جن کی صحت و قدامت کا کافی طور پر اطمینان ہو چنانچہ کتاب ہذا کے شایع کرنے میں میں نے بھی اس اصول کو پیش نظر رکھا اور خدا کے فضل و کرم سے مجھے اس امید سے زیادہ کامیابی ہوئی [redacted] اس تاریخ کی جو اب تک زمانہ سے غیر معروف اور کمیاب ہو رہی ہے مجھے پانچ قلمی نسخے دستیاب ہوئے نسخہ جات مذکورہ بالا میں اگرچہ اختلاف پایا گیا ہے تو تمام نسخوں کی مختلف عبارتیں حواشی کے فٹ نوٹ میں درج کر دیا گیا ہے اور متن میں مختلف فیہ عبارت پر حروف "ن" تحریر کیا گیا ہے کتب تاریخ کے حوالے بھی دیے گئے ہیں جن کی فہرست معتدبہ حصہ کے آخر میں شامل ہے

یہ نسخہ بھی میری ہی ملکیت ہے اور اخی معظم جناب مولوی ابرار حسن صاحب کی وساطت سے مراد آباد میں دستیاب ہوا تھا۔

(۴) نسخہ چہارم خط نستعلیق میں لکھا ہوا کرم خوردہ مگر مکمل ہے اسمیں ۳۰۲ ورق ہیں تقطیع ۱۱½ انچ × ۷½ انچ اور ہر صفحہ میں ۱۳ سطریں۔ اس میں سنہ تحریر درج نہیں۔ خاتمہ پر یہ عبارت تحریر ہے۔

"وقت تمام شد کتاب خلاصۃ التواریخ تصنیف منشی المناشی سجان رائے بھنڈاری ساکن بٹالہ کہ در علوم ہندی و فارسی و سنسکرت دستگاہ داشت"

یہ نسخہ جناب سید احسن شاہ صاحب رئیس سروہ ضلع میرٹھ وتحصیلدار گڑھ مکتیسر کی ملکیت ہے۔ آپ نے براہ عنایت مقابلہ کے واسطے مرحمت فرما کر کتاب ہذا کی اشاعت میں عملی امداد دی ہے کا ان کا شکریہ ادا کرنا میں اپنا فرض سمجھتا ہوں۔

(۵) یہ نسخہ نامکمل ہے یعنی اس میں صرف شاہجہان بادشاہ کے عہد سلطنت کے حالات ہیں (۱۰۳۷ھ) شروع کے بھی تین صفحے کم ہیں۔ تعداد اوراق موجودہ ۳۰۰ ہے تقطیع ۱۱½ انچ × ۷½ انچ تعداد سطور معین نہیں یعنی شروع میں تقریباً نصف کتاب تک تو ایک صفحہ میں ۱۱ یا ۱۲ سطریں ہیں لیکن بعد کو تعداد سطور بڑھتی گئی ہے اور آخر میں ۲۴ و ۲۵ تک پہنچ گئی ہے خط شکستہ ہے یہ نسخہ اسٹیفنس کالج دہلی کی لائبریری میں ہے اور میں صاحبان کالج مذکور کا خصوصاً مولانا مولوی عبدالحق صاحب پروفیسر عربی کی اس نوازش کا نہایت ممنون ہوں کہ اس کو مقابلہ کے واسطے عنایت فرمایا۔

مصنف:- مصنف کے متعلق متن کتاب سے کچھ استنباط نہیں ہوتا جتنی کہ اوس کے نام کا ہی پتہ نہیں چلتا شروع میں گو کہ ایک طویل دیباچہ ہے جس میں وجہ تالیف کتاب اور اسکا نام اور سنہ تالیف اور ایک کافی تعداد تواریخ فارسی و سنسکرت کا ذکر ہے جنسے کتاب مذکور کے لئے مواد اخذ کیا گیا ہے۔ لیکن مصنف نے اپنے متعلق صرف اسقدر اظہار پر اکتفا کیا ہے کہ جب سے اوسنے ہوش سنبھالا ہندوستان اور ممالک دور دراز و صاحبان کارگاہ دولت و اقبال کی ملازمت میں رہا (ملاحظہ ہو صفحہ ۶ نسخہ جات ۲ و ۳) نسخہ کے اختتام پر البتہ کاتبوں نے اوسکا نام منشی سجان رائے بھنڈاری ساکن بٹالہ تحریر کیا ہے اور پروفیسر ڈوسن صاحب نے (تاریخ ہندوستان مصنف الیٹ صاحب جلد ۸ صفحہ ۱) اس نام کو سجان رائے پڑھا ہے اور بٹالہ کو پٹیالہ دیا ہے دیباچہ میں چونکہ علاوہ سنہ جلوس اورنگ زیب سنہ ہجری کے سنین ہندی بھی پائے جاتے ہیں اسلئے یہ خیال ہوتا ہے کہ اس کتاب کا مصنف کوئی ہندو ہے بہرحال یہ طے شدہ امر ہے کہ اسکا مصنف سجان رائے بٹالوی ہے اب یہ امر

اوراق اخیر غیر متعلق کتاب کچھ تحریر ہے جو پایان نہ ہے۔ اس کاغذ سے اول ورق معروف اضافہ ہے
ہیں نامہ کتاب کے ختم پر ذیل کی عبارت میں سنہ کتابت درج ہے۔

[illegible] یازدہم [illegible] سلطان معز الدین عالمگیر ثانی پادشاہ غازی مطابق سنہ یکہزار و یکصد
و شصت و ہشت ہجری و یکشنبہ وقت پگاہش غرہ ماہ [illegible] اتمام پذیرفت [illegible]
تمام [illegible] نظام شد۔

[illegible] گرخطائے رفتہ بگذارند [illegible]

یہ نسخہ لیرنی مملکت ہے اور دہلی میں کمیاب ہے۔ نسخہ [illegible] وہم نسخہ مذکور [illegible] ہے یہ نہایت اچھی حالت میں ہے۔ [illegible] اگرچہ اکثر صفحوں اور سطروں میں [illegible] ہے۔ اس سنہ کتابت تحریر ہے۔
صفحہ اکتاب خلاصۃ التواریخ تصنیف منشی لالہ سجان رائے خلف [illegible] ساکن بٹالہ ضلع گورداسپور
پنجاب بتاریخ بست و ششم شہر شعبان المعظم روز شنبہ سنہ یکہزار و [illegible] ہجری [illegible]
[illegible] اکبر ولد حضرت شاہ عالم بادشاہ غازی در جہد جلادت و ہراج تاج راجگان [illegible] سوای
[illegible] شکر [illegible] در بلدہ سوای [illegible] بروز شنبہ وقت [illegible] اتمام این کتاب پذیرفت [illegible] خیر

ہر کہ خواند دعا بخیر [illegible]
زانکہ من بندہ گنہگارم

[illegible] یکہزار و ہشت صد [illegible]

[illegible] خلاصۃ التواریخ [illegible] ہے [illegible] ہے [illegible] [illegible] [illegible]

اضافہ ہوتا ہے۔ خاص طور پر قابل ذکر پنجاب کا جغرافیہ ہے اور اوس میں بھی صوبہ لاہور اور مصنف کے وطن پرگنہ بٹالہ کا جو بیشتر مصنف کی ذاتی واقفیت پر مبنی ہے۔

حصہ دوم بھی خاص اہمیت رکھتا ہے۔ اس میں راجگان ہند اور بالخصوص حکمران دہلی کے نام اور ان کے ازمنہ حکومت اور مختصر حالات سلطنت مندرج ہیں یہ غالباً فارسی کی پہلی شایع شدہ تاریخ ہے جو قدیم تاریخ ہند پر روشنی ڈالتی ہے اگرچہ اوس زمانہ کے واقعات عموماً قصہ و کہانی سے زیادہ وقعت نہیں رکھتے۔

حصہ سوم بھی دلچسپی سے خالی نہیں۔ اس میں بیشتر واقعات تو دیگر تواریخ سے جن کی فہرست مصنف نے دیباچہ میں دی ہے اخذ کیے گئے ہیں لیکن شہنشاہ اورنگ زیب اور اوس کے بھائیوں کی باہم خانہ جنگی کے بعض حالات سے معلومات میں اضافہ ہوتا ہے اور نیز مصنف کے ذاتی واقفیت کی بنا پر وہ مستند تصور ہیں۔ خلاصۃ التواریخ غالباً پہلی قدیمی تاریخ ہے جس میں بادشاہان اسلام کے حالات ایک ہندو کے قلم سے تحریر ہوئے ہیں اور جو اب زیور طبع سے آراستہ ہو کر ناظرین تاریخ کے سامنے پیش ہوتی ہے۔ چونکہ یہ امر بیان ہے کہ یہ کتاب بادشاہ وقت کے زیر اثر تحریر نہیں ہوئی اس لئے اہل نظر کے لیے وہ بہترین ذریعہ معلومات ہوگی اور نیز اوس سے یہ پتہ چلیگا کہ اب سے ڈھائی سو برس پہلے ایک ہندو مورخ کی بادشاہان اسلام اور خصوصاً اپنے ہم عصر بادشاہ اورنگ زیب کے متعلق کیا رائے تھی۔

معذرت بادی النظر میں کسی پرانی کتاب کا شایع کرنا کچھ دشوار معلوم نہیں ہوتا مگر جن اصحاب نے اس کام کو کما حقہ انجام دیا ہے وہ اون دقتوں سے بخوبی آگاہ ہیں جو متعدد نسخوں کے حصول شکستہ اور بدخط تحریرات کے پڑھنے۔ اور اغلاط کتابت کی تصحیح کرنے بالخصوص ناموں کی تحقیق و صحت میں پیش آتی ہیں۔ جبکہ پرانے زمانہ کے کاتب نقطوں اور مرکز دینے کی پابندی سے بری تھے۔ مختلف نسخوں کے مقابلہ کرنے میں جو محنت اور وقت درکار ہوتا ہے وہ محتاج بیان نہیں خصوصاً جبکہ اڈیٹر نے اس کام کو محض شوقیہ اور اوسوقت میں انجام دیا ہو جو اوس کے فرایض منصبی ادا کرنے کے بعد دماغی و جسمانی آرام و اسایش کے لیے ملتا ہے۔ مجھے اس امر کا کلی احساس ہے کہ یہ کام میری تنہا محنت اور کوشش سے کسی طرح انجام نہیں پا سکتا تھا اگر میرے اعزا و احباب میں کہ تاریخی مذاق خواہ طبیعتاً میری صحبت سے پیدا ہو گیا ہے میرا ہاتھ اس میں نہ بٹاتے بالخصوص جبکہ یہ کتاب پانچ مختلف قلمی نسخوں کے مقابلہ کے بعد شایع ہو رہی ہے۔ اسلیے میرا فرض ہے کہ جن اعزا و احباب نے میری اس کام میں

رہتا ہے کہ اوس نے اپنا نام پردہ خفا میں کیوں رکھا۔ درانحالیکہ عام رواج کے مطابق دیباچہ میں اوسکا اظہار ضروری تھا۔ ظاہرا اسکی وجہ یہ معلوم ہوتی ہے کہ سجان رائے محض ایک معمولی اور غیر معروف شخص تھا جسکو اپنے اظہار نام سے یہ امید نہ ہو سکتی تھی کہ اوس کی تصنیف یا تالیف کی کچھ قدر و قیمت بڑھ جاتی۔ اور نیز یہ کہ اوسکو خود اوس سے حصول شہرت و عزت مدنظر نہ تھی بلکہ اوسکا مقصود محض اظہار حقیقت حال تھا جو ایک مورخ کا نصب العین ہونا چاہیے۔ ان امور کو پیش نظر رکھکر ہم بیشتر اس امر کا قیاس کر سکتے ہیں کہ اوس کے بیانات بیشتر رطب و یابس سے پاک اور اصل واقعات پر مبنی ہونگے بالخصوص بادشاہ اورنگ زیب کے زمانہ کے حالات جبکہ وہ اکثر واقعات کا خود شاہد تھا۔

نمبر ۲ خلاصۃ التواریخ ۱۰۰۰ھ میں اورنگ زیب کے مطابق ۱۹۹۱ء سنہ ہجری ۱۱۰۲ھ میں تحریر ہوئی اور مصنف نے دو سال اوس کی تالیف و ترتیب میں صرف کی۔ یہ کتاب مخدوم الملک کی تاریخ ہے جس میں اوس سلطنت کے ابتدائے قیام یعنی زمانہ جد اعلیٰ سے تا وقت تحریر کتاب کل راجگان و سلاطین کا حال بالتفصیل مندرج ہے دیگر سلطنتوں کا تذکرہ بھی اوس موقعہ پر جبکہ وہ مفتوح ہو کر سلطنت دہلی میں شامل ہوئیں بالاجمال کیا گیا ہے۔ مصنف نے کتاب مذکور کو پاکیزہ و رنگین عبارات سے مزین کیا ہے اور اقتباسات و کنایات و اشعار بر محل و موقعہ سے اوسکو زیب و زینت دی ہے۔ مطالب کتاب ہذا تین حصوں میں منقسم ہوتی ہے۔

حصہ اول۔ جغرافیہ مملکت ہند بزمانہ سلطنت شہنشاہ اورنگ زیب۔

حصہ دوم۔ حالات راجگان ہند من ابتدائے سلطنت راجہ جدشتر پانڈو تا زمانہ سلطنت راجہ پرتھی راج المعروف برائے پتھورا۔

حصہ سوم۔ حالات بادشاہان اسلام از زمانہ سلطنت ناصر الدین سبکتگین تا زمان بادشاہ اورنگ زیب۔

حصہ اول بہت زیادہ قابل قدر ہے جس میں ہندوستان کا جغرافیہ بزمانہ شہنشاہ اورنگ زیب عہ اوس کی پیداوار و صنائع بافندگان کے درج ہے اور نیز بجملہ اٹھارہ صوبجات کے جسپر سلطنت مغلیہ اوس زمانہ میں منقسم تھی ہر ایک صوبہ کا بیان جداگانہ شرح و بسط کے ساتھ تحریر ہے پھر اوسکے بعض بعض شہر اور دیگر مقامات و عمارات اور انکے مصنوعات اور نیز مضافات و دیہات کا ذکر مصنف نے ابھی پر اکتفا نہیں کیا ہے بلکہ ہر صوبہ کے سرکار اور محالوں کے نام مع مقدار رقبہ و مالگذاری کے تحریر میں لایا ہے گویا کہ یہ حصہ آئین اکبری کا ایک ضمیمہ ہے جس سے اوس میں جدید معلومات کا

فہرست کتب تواریخ کہ حوالہ انہا در کتاب ہذا دادہ شدہ

۱۔ اکبر نامہ مصنفہ شیخ ابو الفضل علامی مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۷۱-۱۸۸۶ء

۲۔ اقبال نامہ جہانگیری مصنفہ معتمد خان بخشی جہانگیر بادشاہ مطبوعہ کالج پریس کلکتہ سنہ ۱۸۶۵ء

۳۔ آئین اکبری مصنفہ شیخ ابو الفضل علامی مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۷۲-۱۸۷۷ء

۴۔ بادشاہ نامہ مصنفہ ملا عبد الحمید لاہوری مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۶۷-۱۸۶۸ء

۵۔ تاریخ پنجاب مصنفہ سید محمد لطیف مطبوعہ سٹار پریس کلکتہ سنہ ۱۸۹۱ء (انگریزی)

۶۔ تاریخ فرشتہ مصنفہ ملا محمد قاسم ہندو شاہ مطبوعہ نول کشور پریس لکھنؤ سنہ ۱۸۷۵ء

۷۔ تاریخ فیروز شاہی مصنفہ شمس سراج عفیف مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۶۰ء

۸۔ تاریخ فیروز شاہی مصنفہ ضیاء الدین المعروف بضیاء برنی مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۶۲ء

۹۔ تاریخ ہند مؤلفہ سر ایچ۔ ایم۔ ایلیٹ صاحب مطبوعہ ٹرنر کمپنی لندن سنہ ۱۸۶۷-۱۸۷۷ء (انگریزی)

۱۰۔ توزک جہانگیری مطبوعہ علیگڈھ سنہ ۱۸۶۴ء

۱۱۔ تیمور نامہ مصنفہ مولانا عبد اللہ ہاتفی (قلمی)

۱۲۔ شاہ جہاں نامہ مصنفہ ملا محمد امین قزوینی (قلمی)

عنایت فرمائی ہے اُن کا فرداً فرداً اسم وار شکریہ ادا کرون۔ میں جناب پیر ولایت
شاہ صاحب۔ بی۔ اے۔ بی۔ ٹی۔ اسسٹنٹ ماسٹر عربک ہائی
سکول دہلی، و مولوی اشفاق علی صاحب منشی سپرانٹینڈینٹ حلقہ شمالی کی بیش بہا اور قابل قدر
اعانت کا بشکریہ کے ساتھ اعتراف کرتا ہوں اور نیز عزیز برادران حافظ محمد حسن بی اے
و مقبول حسن و فضل حسن و بشیر احمد کا ممنون ہوں جنہوں نے مقابلہ نسخجات قلمی و تصحیح
پروف و ترتیب فہرست اسمار میں میری بہت زیادہ مدد کی۔ مین اپنے والد صاحب جناب قبلہ
و کعبہ مولوی شریعت اللہ صاحب و اخی معظم جناب مولوی ابرار حسن صاحب
سکریٹری ہیوٹ مسلم ہائی اسکول مراد آباد کی اعانت کا بھی دل سے معترف ہوں جن کی [illegible]
تھی [illegible] میری حوصلہ افزائی حقیقت یہ ہے کہ خدا کے برتر کو اس [illegible] کتاب
کی اشاعت کرانا ہی منظور تھا کہ یہ اسباب جمع ہو گئے ورنہ کجا میں اور کجا یہ [illegible]
[illegible] کی تصحیح و مقابلہ ماہ جمادی الثانی ۱۳۲۱ھ میں شروع ہوا تھا اگر [illegible]
صرف نہیں ہوا اور امید کی جاتی تھی کہ سنہ مذکور کے ختم تمام تک [illegible] ہو کر شائع ہو جائے گی لیکن
کچھ تو نئی اور بڑھاپے میں جو دشواریاں لاحق ہوئیں اور کچھ دیگر [illegible] تھا اور حقیقت یہ ہے کہ
[illegible] کی تکمیل میں مایوسی کا خوف ہوا اپنی بے بضاعتی کی وجہ سے مجھے دلی صدمہ تھا لیکن
ہے کہ جس شان کے ساتھ میں اس کتاب کو پبلک کی خدمت میں پیش کرنا چاہتا تھا کامیاب
[illegible] کے ساتھ لازم و ملزوم کا حکم رکھتی ہیں باوجودیکہ تصحیح پروف میں کوئی دقیقہ
[illegible] کا فروگذاشت نہیں ہوا اگر پھر بھی خطا گناہ بدتر از گناہ ہے تاہم مجھے امید ہے کہ ناظرین
[illegible] پر توجہ فرما کر سہو و خطا سے چشم پوشی کرینگے۔

ظفر حسن۔ بی۔ اے

فہرست مضامین کتاب خلاصۃ التواریخ

اذکار

صفحات

در بیان خاصان درگاہ ایزدی و تعریف آفرینندہ عالم ۲
در بیان تالیف این نسخہ مسمی بخلاصۃ التواریخ ۵
در تعریف و توصیف کشور ہندوستان جنت نشان ۹
در احوالیان ہند ۲۲
صوبہ دار الخلافت شاہجہان آباد ۲۸
صوبہ مستقر الخلافۃ اکبر آباد ۳۹
صوبہ وسیعہ فیض الہ آباد ۴۱
صوبہ اودھ ۴۳
صوبہ بہار عرف پٹنہ ۴۵
صوبہ عمدہ بنگالہ ۴۷
صوبہ عشرت سرشت اودیسہ ۴۹
صوبہ خجستہ بنیاد احمد نگر عرف آباد ۵۰
صوبہ برار ۵۱
صوبہ خاندیس ۵۲
صوبہ مالوہ ۵۴
صوبہ دار الخیر اجمیر ۵۶
صوبہ دار البرکات گجرات ۵۸
صوبہ ٹھٹہ ۵۹
صوبہ دار الامان ملتان ۶۱
صوبہ دار السلطنت لاہور ۶۴
صوبہ دلپذیر کشمیر ۸۰
صوبہ دار الملک کابل ۸۳
احوال فرمانروایان ہندوستان از ابتدائے راجہ جد مشتر پاندوان ۸۹
راجہ بکرماجیت کہ از درویشی بہ پادشاہی رسید ۱۹۱
راجہ وی سین کہ از بنگالہ آمدہ سریر آرای گردید ۱۵۲
راجہ دیپ سنگھ کوہی ۱۵۵

۱۳۔ طبقات اکبری مصنفہ مولانا نظام الدین احمد مطبوعہ نول کشور پریس لکھنؤ سنہ ۱۸۷۵ء

۱۴۔ طبقات ناصری مصنفہ ابو عمر منہاج الدین عثمان مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۶۴ء +

۱۵۔ ظفر نامہ مولفہ مولانا شرف الدین علی یزدی مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۸۷-۱۸۸۸ء +

۱۶۔ عالمگیر نامہ مصنفہ منشی محمد کاظم مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۶۵ء +

۱۷۔ فتوحات فیروز شاہی مصنفہ شہنشاہ فیروز شاہ دہلی +

۱۸۔ مآثر الامرا مولفہ نواب صمصام الدولہ شاہنواز خان مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۸۸-۱۸۹۱ء +

۱۹۔ مآثر عالمگیری مصنفہ محمد ساقی مستعد خان مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۷۱ء

۲۰۔ مفتاح التواریخ مصنفہ طامس ولیم بیل صاحب مطبوعہ نول کشور پریس کانپور سنہ ۱۸۹۷ء

۲۱۔ منتخب اللباب مصنفہ محمد ہاشم خان المخاطب بہ خافی خان نظام الملکی مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ سنہ ۱۸۶۹-۱۸۷۴ء +

۲۲۔ منتخب التواریخ مصنفہ عبد القادر بن ملوک شاہ بدایونی مطبوعہ کالج پریس کلکتہ سنہ ۱۸۶۹-۱۸۶۸ء +

ت | اذکار | صفحات

سلطان علاء الدین بن سلطان محمد شاه - ۲۶۵
سلطان بهلول لودهی - ۲۶۷
سلطان سکندر لودهی - ۲۷۳
سلطان ابراهیم لودهی - ۲۷۶
ظهیر الدین محمد بابر بادشاه - ۲۷۹
سلطان قطب الدین عرف رائے سنهره لنکاه - ۲۹۳
سلطان حسین بن سلطان قطب الدین - ۲۹۳
سلطان محمود بن فیروز شاه بن سلطان حسین - ۲۹۴
سلطان حسین بن سلطان محمود - ۲۹۵
میرزا شاه حسین ارغون - ۲۹۵
نصیر الدین محمد همایون بادشاه - ۲۹۹
رفتن شاه سور - ۳۴۵
اسلام شاه المشهور سلیم شاه - ۳۴۴
فیروز شاه بن اسلام شاه - ۳۴۰
سلطان محمد عادل عرف مبارز خان - ۳۴۱
آمدن همایون بادشاه بتسخیر هندوستان و فتح بر افغانان و رحلت نمودن بشاخ نهایت - ۳۴۳
ابتدای جلال الدین محمد اکبر بادشاه - ۳۴۶
در بیان آمدن هیمون بقال بقصد محاربه با خاقان زمان و دستگیر گردیدن و بقتل رسیدن - ۳۴۸
در بیان فتح قلعه مانکوت و اخراج سلطان سکندر و انقطاع سلطنت افغانان از ملک - ۳۴۱
در بیان بی اعتدالی های خانخانان بیرم خان و اخراج او از ممالک محروسه - ۳۴۲
در بیان تسخیر ولایت مالوه - ۳۴۵
در بیان تسخیر ولایت گجرات - ۳۵۰
در بیان رسیدن زخم بحضرت بادشاه - ۳۵۲
در بیان کشته شدن شاه ابو المعالی - ۳۵۲
در بیان ولایت گدهه که انرا گوندواله گویند - ۳۵۳
در بیان تعمیر قلعه اکبر آباد - ۳۵۴
در بیان قتل علی قلی خان و بهادر خان - ۳۵۶
در بیان شورش میرزایان و تادیب و تخریب آنها و تسخیر ولایت گجرات - ۳۵۸
در بیان روانه شدن خان اعظم بمکه معظمه - ۳۶۶
در بیان تسخیر قلعه چتود - ۳۶۹

صفحات

اذکار

راجہ پتھورا ۱۵۶
[illegible] ۱۶۰
ناصر الدین سبکتگین ۱۶۱
سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین سبکتگین ۱۶۵
سلطان شہاب الدین عرف معز الدین محمد [illegible]
سلطان آرام شاہ پسر خواندہ سلطان قطب الدین ۱۸۹
سلطان شمس الدین عرف ملک التمش [illegible]
سلطان رکن الدین فیروز شاہ بن سلطان شمس الدین التمش ۱۹۱
سلطان بی بی رضیہ بنت سلطان شمس الدین التمش ۱۹۲
سلطان معز الدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین التمش ۱۹۳
سلطان علاء الدین مسعود شاہ ۱۹۴
سلطان ناصر الدین ولد سلطان شمس الدین ۱۹۵
سلطان غیاث الدین بلبن ۱۹۶
سلطان معز الدین کیقباد ۲۰۵
سلطان جلال الدین فیروز خلجی ۲۱۴
سلطان علاء الدین برادر زادہ و داماد سلطان جلال الدین خلجی ۲۴۰
سلطان شہاب الدین بن سلطان علاء الدین ۲۲۹
سلطان قطب الدین مبارک شاہ بن سلطان علاء الدین ۲۳۰
سلطان ناصر الدین عرف خسرو خان ۲۳۴
سلطان غیاث الدین تغلق شاہ ۲۳۹
سلطان محمد شاہ تغلق عرف فخر الدین جونا بن سلطان غیاث الدین ۲۴۸
سلطان فیروز شاہ بارک ۲۴۶
سلطان تغلق شاہ بن شاہزادہ فتح خان بن سلطان فیروز شاہ ۲۶۰
سلطان ابو بکر بن ظفر خان بن شاہزادہ فتح خان ۲۶۱
سلطان محمد شاہ بن فیروز شاہ ۲۶۲
سلطان علاء الدین سکندر شاہ بن سلطان محمد شاہ ۲۶۴
سلطان ناصر الدین محمود شاہ بن محمد شاہ ۲۶۵
رایات عالی حضرت خضر خان ۲۶۹
سلطان مبارک شاہ بن رایات عالی خضر خان ۲۷۶
سلطان محمد شاہ بن سلطان مبارک شاہ ۲۷۹

اذکار	صفحات
در بیان رحلت حضرت خاقان زمان	۴۳۹
ابو المظفر نور الدین محمد جهانگیر بادشاه	۴۴۱
در بیان بقی شاهزاده سلطان خسرو	۴۴۲
توجه موکب والا بسیر کابل و بعضی سوانح بدائع در منزل علی مسجد وغیره	۴۴۵
بیان در آمدن نور جهان بیگم زوجه شیر افگن خان بحرم سرائے قدسی	۴۴۷
در بیان باز آمدن خان عالم از ایلچی گری ایران	۴۵۰
نهضت موکب والائی مقدس بسیر و شکار گجرات احمد آباد	۴۵۱
ولادت باسعادت سلطان محمد اورنگ زیب پسر بادشاهزاده سلطان خرم	۴۵۲
در بیان مقرر کردن منار و چاه و درختان در شاهراه و عمارات جهانگیر آباد و لاهور	۴۵۳
در بیان تعریف و مذمت تنباکو و منع کشتن آن بموجب حکم والا	۴۵۴
در بیان بعضی از سوانح بدائع	۴۵۶
رسیدن جماعه بازیگران بنگاله بحضور مقدس و تماشای انواع حیرت افزائے	۴۵۸
در بیان تسخیر قلعه کانگره	۴۶۴
نهضت موکب والا بعد سیر کانگره بعزمه و گشائے کشمیر	۴۶۷
در بیان بقی بادشاهزاده شاهجهان	۴۶۹
در بیان رسیدن مهابت خان در حضور اشرف اقدس و مصدر گستاخی گردیدن آصف خان را قید کردن	۴۷۴
در بیان رحلت نمودن حضرت خاقان زمان از سلطان جهانگیر	۴۸۰
ابو المظفر شهاب الدین محمد شاهجهان بادشاه غازی صاحبقران ثانی	۴۸۳
ابو المظفر محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاه	۴۹۱
در بیان جنگ خدیو آفاق بمهاراجه جسونت سنگه و فتح و نصرت یافتن	۴۹۴
در بیان ماجرائے احوال دارا شکوه	۴۹۸
در بیان محاربه خدیو گیهان با دارا شکوه و لوائے فتح برافراختن	۵۰۰
در بیان قید گردیدن بادشاهزاده محمد مراد بخش	۵۱۰
در بیان بقیه ماجرائے احوال دارا شکوه	۵۱۱
در بیان ماجرائے سلیمان شکوه خلف بزرگ دارا شکوه	۵۱۳

صفحات

اذکار

در بیان معاف کردن جزیه و طریقه صلح کل و رونمودن - ۳۷۰
در بیان انتساب حضرت خاقان زمان براجهائے و رؤسائے ہندوستان - ۳۷۳
ولادت شاہزادہ سلطان سلیم یعنی جہانگیر بادشاہ و رفتن خاقان زمان پیادہ باجمیر بایفای نذر ۳۷۴
ازدواج شاہزادہ سلطان سلیم با صبیہ موتہ راجہ و ولادت سلطان خرم یعنی شاہجہان - ۳۷۵
در بیان سوانح بدائع کہ در زمان آنحضرت بوقوع آمدہ - ۳۷۷
در بیان تسخیر ولایت پتنہ و بنگالہ - ۳۷۹
در بیان بنی محمد حکیم میرزا برادر بادشاہ خاقان زمان - ۳۸۶
در بیان کشتہ شدن راجہ دانشور بیربل - ۳۹۰
در بیان رسیدن میرزا سلیمان والی بدخشان در حضور پرنور و تفرقہ در بدخشان - ۳۹۲
در بیان تسخیر ولایت و لگشائے کشمیر جنت تاثیر - ۳۹۵
در بیان رحلت راجہ ٹوڈرمل دیوان اعلیٰ - ۴۰۸
بہفتمت موکب مقدس مرتبہ دوم بسیر کشمیر بے نظیر
بہفتمت موکب والا بسیر کشمیر جنت تاثیر مرتبہ سویم
در بیان مقرر گردیدن پرگنہ گجرات و امن آباد - ۴۱۲
در بیان تسخیر ولایت اودیسہ - ۴۱۳
در بیان تسخیر ولایت قندہار - ۴۱۳
در بیان تسخیر ممالک تتہ و آمدن جانی بیگ - ۴۱۴
در بیان تسخیر ولایت بہکر - ۴۱۵
در بیان تادیب زمینداران کوہستان پنجاب - ۴۱۹
در بیان جشن وزن - ۴۲۰
در بیان رحلت تان سین و عرفی شیرازی و شیخ ابوالفیض فیضی - ۴۲۱
رسیدن برہان الملک و مرتمت شدن کمک بادبر مہم اطراف دکن - ۴۲۳
بہفتمت موکب مقدس از لاہور بجانب دکن - ۴۲۵
در بیان تسخیر قلعہ اسیر و ولایت احمد نگر - ۴۲۶
حاتون خانیہ - ۴۳۰
قطب الملک حاکم ولایت گولکندہ - ۴۳۱
نظام الملک حاکم ولایت احمد نگر - ۴۳۱
در بیان کشتہ شدن شیخ ابوالفضل - ۴۳۲
در بیان بنی شاہزادہ سلیم خلف بزرگ - ۴۳۶
در بیان رحلت شاہزادہ سلطان دانیال - ۴۳۸

بسم اللہ الرحمن الرحیم

نقاش نگارخانہ کائنات و مصور کارگاہ ممکنات چون اقتضا ان کرد کہ صور پیرائے عجایب ابداع و چہرہ ارای غرایب اختراع گردد بوحدت ارادی اربعہ عناصر را با وجود تضاد فطری و تخالف طبعی باہم امتزاج و اختلاط داده برنگ امیزی ارادت کبریا و صنع انگیزی کلک قضا انواع نقوش غریبہ و اشکال عجیبہ بر مرقع تکوین نگاشت و اشباہ متنوعہ و تمثال مختلفہ را بدار زنگ گون نقش بست یعنی بقدرت ابداعی و صنعت اختراعی گوناگون خلقت و رنگارنگ آفرینش از مکامن خفا بمنصہ شہود و از جلباب عدم بعرصہ وجود اورد و انسان را اشرف المخلوقات و اعظم الموجودات مشاہد بدایع صنایع و مظاہر غرایب لطایف خویش فرمود و بعنایات نمایان و تحفات شایان باصرہ بینای شگرفکاریہای جہان و سامعہ شنوای نیرنگ سازیہای جہانیان و شامہ کامیابی شمایم عطریہ و ذایقہ چاشنی گیری لذایذ اغذیہ و لامسہ شناسای سرد و گرم و دانای سخت و نرم کرامت کرد و بکلیدی و دو دندانہ زبان قفل از گنجینہ باطنش برکشود و مشعل دانش و عقل در شبستان ضمیرش برافروخت تا بوسیلہ جمیلہ اینقدر تائیدات و تمدیدات بر شرایف و کوایف انسیہ و سایر سرایر کونیہ اطلاع یافتہ بی بمطلب اصلی و مقصد حقیقی کہ عبارت از حقیقت و معرفت الٰہی بود و بایستہ تر آمد و بدستیاری آن بر تبہ والا و درجہ اعلی انسان کامل فایز تواند شد منظوم

نصایح چون کہ ترا با نصیحت ما نیست ۔۔۔ با تو بگویم کہ چرا آفریدہ اند

تا بشناسای و پرستی بری ۔۔۔ گوہر مقصود بدست آوری

اذکار — صفحات

در بیان جلوس حضرت خدیو جهان داورنگ زیب پیراورنگ خلافت جهانبانی ۵۱۶
در بیان نهضت موکب مقدس بدفع داراشکوه بجانب ولایت پنجاب ۵۱۹
در بیان فرار داراشکوه از لاهور بجانب ملتان بعجلت تمام ۵۲۱
در بیان نهضت موکب مقدس بجانب ملتان بتعاقب داراشکوه ۵۲۲
در بیان معاودت موکب مقدس از ملتان بجانب شاهجهان آباد بدفع شورش محمد شجاع ۵۲۴
در بیان جشن وزن حضرت خدیو گیهان خداوند جهان ۵۲۶
در بیان ماجرائے احوال پادشاهزاده محمد شجاع وتوجه موکب والا بدفع او ۵۲۹
در بیان شرح شوخی مهاراجه جیونت سنگه در جنگ حضرت خدیو گیهان
بمحمد شجاع وهزیمت فتح برافراختن وفرار محمد شجاع از معرکه کالپی ۵۳۰
در بیان یقین حقیقت تعاقب افواج قاهره و آمدن داراشکوه از گجرات بجانب ۵۳۸

پرستی وره نمون راه خداشناسی گشت و بحکمت الٰهی در کتاب و کلام معجز فرجام او هزاران یمنت و برکت بظهور پیوست که بعد رحلتش نیز طوایف انام پیروی و متابعت از دست نداده از کار نام نامیش و تکرار اعجاز کرامتش محض سعادت و عین عبادت میدانند از اینجاست که هر فرقه مذهب خود را از واردات درگاه الوهیت و ادامر بارگاه ربوبیت تصور نموده اند و مهار در بینی دل و گلو بند بر گردن جان می اندازند و دین و آئین دیگران محض ترهات پنداشته رحمت ایزدی مخصوص بمثال خود منسوب میسازند و ایذای مخالف کیش و اجرائے آئین خویش استرضائے ایزد توانا می انگارند ازین سجایای حامیان هر گروه است که پی بمطلب اصلی نبرده تعصب را عبادت می پندارند اما خاصان هر طایفه که از لمعه انوار عرفان شبستان ضمیر ایشان روشن گردیده ورایحه معرفت بمشام جان شان در رسیده رحمت واسعه جهان آفرین مخصوص بقوی تصور نکرده بسان لمعان مهر منیر و فیضان مطر فیض بخش جمیع طوایف تصور میکنند و از تعصب و تعند برکران بوده با دوست همرنگ و با دشمن بی جنگ زیست مینمایند دران اتفاق دارند که سر گروه هر گروه از تابیدات ایزدی و تمدیدات صمدی خالی نیست و میدانند که از تلون حکمت الٰهی و تنوع قدرتهائے نامتناهی ست که با اینهمه ظهور و آشکارای جلبانی چند پرروی معرفت و شناسائے خویش تعبیه ساخته طبقات خلایق را در مناقشات مذاهب و مباحثات مشارب انداخته

بیت

در حیرتم که دشمنی کفر و دین چراست ۔۔۔ از یک چراغ کعبه و بتخانه روشن است

الحاصل هر یک از قافله سالاران هر فریق و مشعله داران هر طریق بمقتضائے روشندلی و صفای درونی باصطلاح خویش روح سخن بقالب الفاظ در آورده بلغت دل پذیر چهره افروز عالمی شده اند که کلید بیت المقصود عرفان و گنجینه کشای شناخت یزدان نتوانند بود و پیداست که هیچکس در هیچ طریق بدون تحصیل و تکمیل علم کامیاب مقصد معنوی و مطلب اصلی نگشته و نخواهد گشت و علم است کشاف اسرار کونی و الٰهی مشاهد شواهد سفیدی و سیاهی پرده کشای راز انفسی و آفاقی چهره ارائی رموز تقیدی و اطلاقی ذریعه ادراک کمالات صوریه و معنویه واسطه احراز مراتب دنیویه و دینیه تیغ فهم و فراست را بسنگ عنان و طبع زنگ آلود بیخردی را بمصقل و سمان و شب دیجور باطن بے نوا نشان را بچراغ افروز دانش شبستان ضمیر کرده باطنان را بنور از لئے فیض دنیائے دنیایان عالم

---

۱ تنگ (۲) بجان (۳) مرحمت (۴) ابر

اما چون نفس اماره هوا و هوس زیان کاره که بطریق توامان همراه انسان است عنان اختیار از دست در ربوده و مرات ضمیر را بزنگ غفلت و پندار انده و در سلسله تعلقات و علایق دنیای بی ثبات می اندازد و از نیجهت او مجبور استعداد بوده از شاهراه مقاصد معنویه بی راه رفته پای بند خلاب اسباب صوریه می باشد و برای گردآوری مواد دنیا و تشیید امور مافیها و مطلوبات جسمانی و مرغوبات نفسانی هزاران خیالات باطله و متمنیات لایعقله بسان امواج دریا موج از دل برمی انگیزد و بحصول آن خواهشهای [illegible] و مضطرب و مشتاب نامحصوره بجا اورده از وجدان درجه [illegible] و از فقدان آن در عذاب سلامت می افتد و ضمیر ان از فرط محبت و الفت عیال و اطفال و خویش و اقارب گند پیچ در پیچ بر گردن جان مضبوط ساخته عمر گرانمایه را که بدل ندارد و عیوض ان بدست نیاید همین آئین در ترهات باخر میرساند نظم

گر نیک نظر کنیم ایدل — هستیم همه اصیل کار غافل

بیفائده هر که عمر درباخت — چیزی نخرید و زر بینداخت

خوشا بیدار دلے روشن ضمیری که محکوم نفس اماره نبود و خاطر از خطرات الیمه دنیا و اسباب ان را محض خیال و خواب داند و زندگانی را لقیش سراب تصور نماید و اوقات عزیز را در طاعت ایزدی صرف نموده با نوار شمع عرفان شبستان ضمیر منور سازد مثنوی

سعادت ز طاعت میسر شود — دل از نور طاعت منور شود

ز طاعت بود روشنائی جان — که روشن ز خور شید باشد جهان

در بیان خاصان درگاه ایزدی و تعریف آفریننده عالم

آفریننده موجودات و پیدا کننده مخلوقات بالوهیت ازلی و قدمت لم یزلی به نطقی که گوناگون عالم و رنگارنگ عالمیان را بعرصه هستی جهره افروز ساخته جهان بنظر ما بصیب متنوعه و مشارب مختلفه و جهانیان بظهور و آورده و برای استحکام ادیان [illegible] فریق که انتخاصان جناب صمدیت را بخلعت بشری ملبس گردانیده و با فیض قدسیت ممتاز نموده که عارف و قابل عقول و نفوس و کاشف حقایق معقول و محسوس بوده از احوال اجسام علوی و اجسام سفلی و اخبار ماضی و حال و استقبال بعالمیان الهی داده و مظاهر معجزات محیره و کرامات غریبه گشته پرده کشای اسرار غیب و چهره آرای سرایه کارگیب گردیده و با الهام ربانی کتاب آسمانی بدست داشته خلایق را بادی راه یزدی

میا موز جز علم گر عاقلی که بے علم بودن بود غافلی

در بیان تالیف این نسخہ مسمی بخلاصۃ التواریخ

جادہ پیمایان بادیہ دور و دراز تعلقات و رہ گرایان مرحلہ نشیب و فراز دنیائے بے ثبات را آئینی مقرر و وضعی مستمر است کہ شغلی چند از قسم شکار و قمار و رود و سرود و اضعاف لاف و گزاف و استعمال اصناف و احراف و امثال آن مانوس طبع و مالوف مزاج ساختہ در زمان انفراغ از مکاسب و مشاغل ضروریہ و کار و بار دنیویہ بدان اشتغال دارند و بدین غط عمر گران مایہ را کہ گذاشتن آن محتاج بشواغل نیست میگذرانند امارو شندلان ہشیار خرام و صافی روان فرخندہ فرجام کہ بہرہ از سعادت و عادت بعبادت دارند این نوع مشاغل معدہ محض تضیع اوقات و نقاب بر چہرہ شاہد معنویات میدانند و میفرمایند کہ چون ہمہ کس ہمت آن ندارند کہ بالکلیہ از علایق دنیوی ترک توانند نمود اما اگر توفیق رفیق گردد و با وجود تعلقات دریا در رب العباد بودن و در شروع ہر کار اسم آفریدگار بر زبان آوردن و دست در کار و دل با یار داشتن شغلی شریف تر و امری لطیف تر است و اگر چنین نباشد باری در وقت فرصت از امور ضروریہ بالجمع و التحلیل و یاد رب الجلیل پرداختن کار نشارتین ساختن است آنان باز بمطالعہ کتب حقیقت و طریقت مشاغل و بر مضامین آن مایل بودن کامیابی دنیا و حقی است ازان پس مشغلہ کتب اخلاق موجب تزکیہ نفس و تصفیہ باطن منہج حسنات حال و مال است پس مطالعہ کتب تواریخ شغلی است بر منصہ شہود انجمن دانش را چہرہ آرا و بزم خرد را پردہ کشا و امریست در جلوہ گاہ ظہور ہوش افزائی را کار پرداز و چراغ خلوت دانش را روغن انداز در اظہار احوال بادشاہان ماضیہ و بیان حقیقت فرمان روایان گذشتہ جام جمشید است و آینہ سکندر و در گذاردش فنائے عالم و عالمیان و عدم بقائے جہان و جہانیان شاہد لیست بدلایل واضح خوشا دولتے کہ بخت بیدار و فرخندہ منشی سعادت اطوار کہ باین شغل شگرف قیام نمودہ بمدیافت ماجرائے راہ پیمایان مرحلہ عدم و سرگذشت گذشتگان ازین عالم عبرت پذیرفتہ از خواب غفلت بیدار شود و بیوفائے دنیا دنی بقائے مافیہا تبین دانستہ اوقات عزیز را کہ متعوض ابدال و مقصود الیعوض است صرف امور فانی و مستلذات جسمانی نگرداند و باستحصال

غفلت را سبب ظهور بینائی و نسیان[1] عرصه پیدائی را عصائے خرد بخشی و خرد افزائی مشغله ایست منهج حسنات حال و مآل مشعله ایست تیز روان[2] وادی فضل و کمال مصقله ایست به مرات اهل حال و قال رایحه ایست بمشام بواطن ارباب جمال و جلال مثنوی

تاج سر جمله هنرهاست علم — فضل کشای همه درهاست علم
علم بود گوهر و باقی سفال — آن چو حقیقت سوگران چون خیال
علم کثیر آمد و عمرت قصیر — هرچه ضروریست بان شغل گیر
آنچه ضروریست چو حاصل کنی — به که عمارت گری دل کنی

بر اثبات شرف و کرامت علم حجتی ساطع و دلیلی قاطع انست که آدمی زاد محبوس مطموره حدوث و امکان و پابند سلسله کون و مکان را کجا قدرت آنکه به پرواز جسمانی چون طایر روحانی بر افلاک رفته دقایق حقایق متوطنان عالم علوی را تواند دریافت یا تیروی طی الارض بهم رسانیده بر عرصه تمام روی زمین و عمر در بحر جبال و قعر دریا و تحت الثری شتافته تمام احوال عالم سفلی معلوم تواند کرد و اتیهه حقیقت جنبش و گردش آسمان و طلوع و غروب ستارگان و سعادت و نحوست زمان و حالات جمادات و جانیان و کیفیت و کمیت ذرات عیان بوسیله علم دریافته بر دقایق اسرار و حقایق رموز[3] توان اطلاع یافت و همچنان بر روی دریا خرامیدن و بر سطح هوا پریدن و از حبس نفس دل را از غم ربودن و بخلع بدن روح را در پیکرے دیگرے انتقال نمودن و از سیمیا به تبدیل صورت پرداختن و به کیمیا از خاک تا فلک و با فسون عالم اجنه را به تسخیر در آوردن و از طلسمات و لیامی خلایق مسحور کردن و بجادو بر سر ایر ضمایر جهانیان واقف گردیدن و بمعالجه افتادگان بستر بیماری را شفا بخشیدن و بنیر نجات و سحر سازی و نیرنگ پردازی ذرایع نافع عباد و سبحان الله آوردن پس جمله این همه علوم جلیل و فنون نادره از عدم نبضه شهودی آمد همانا که بوسیله همه ان حصول امر بسیه عرفان تو در جه شناخت یزدان نیز قریب الوصول است مثنوی

[illegible] علم [illegible]
[illegible] نه از [illegible]
[illegible] که علمت رساند بدار القرار

---

(۱) سرگردانان (۲) براه روان (۳) بعرصه (۴) علم

ونسخه راجاتولی که مصر بدیا دهر اسامی راجها بخط هندوی نوشته وان را ساهو رام خلاصه مریدان گسائین دلیرام
بعبارت مرغوبه بفارسی در اورده ونسخه راجتر نگینی که پندت رگهناتها احوال راجهائے والاشان ورایان مدفن
المکان بالتفصیل بسنسکرت نگاشته وان را مولانائی عماد الدین بفارسی ترجمه نموده وتاریخ سلطان محمود غزنوی
که در ممالک هند آغاز ظهور اسلام از سلطان ناصر الدین سبکتگین پدر بزرگوار او دست وآنرا مولانائے عنصری
بقید کتابت در اورده وتاریخ سلطان شهاب الدین غوری که حکومت راجها وفرمانیان از ابتدائے
خلافت او از هندوستان منقطع گشته وتاریخ سلطان علاء الدین خلجی که از سلطان هند مشهور است
وتاریخ فیروز شاهی تصنیف مولانائے ضیاء الدین وتاریخ افاغنه محتوی بر احوال سلطان بهلول
لودی ونسل او وحقیقت شیر شاه افغان سور واولاد وش که آن را حسین خان افغان تصنیف نموده وسلسله
افغانان به بنی اسرائیل برادران هشتر یوسف کنعانی رسانیده وکتاب ظفر نامه متضمن فتوحات
حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان از تصانیف نادره فضلا مولانائے شرف الدین علی یزدی و
کتاب تیمور نامه که مولانائی هاتفی برادر زاده مولانائی عبد الرحمن جامی در سلک نظم کشیده وتاریخ بابری
که حضرت بابر بادشاه احوال خجسته مال خود را خود بزبان ترکی بقلم در اورده اند ومیرزا خان خانخانان
عبد الرحیم ان را بفارسی مترجم نموده وکتاب اکبر نامه که علامی فهامی شیخ ابو الفضل احوال سلسله
علیه حضرت ابو الفتح جلال الدین محمد اکبر تا حضرت ادم علیه السلام بعبارات واستعارات دل پذیر
بقلم صدیر ده وتاریخ اکبر شاهی تصنیف شیخ عطا الله فزوینی واکبر نامه تصنیف شیخ الهدا
ومنشی مرتضی خان وطبقات اکبری از تصنیفات خواجه نظام الدین احمد اکبر شاهی که
جامع بسیارے تواریخ هندوستان است وداقبال نامه جهانگیری مشتمل بر احوال
بادشاهان والاشان از حضرت صاحب قران تا نور الدین محمد جهانگیر بادشاه که معتمد خان مخاطب
محمد شریف بعبارت واضحه تحریر در اورده وجهانگیر نامه که جهانگیر بادشاه احوال خود را بعبارت
بادشاهانه نگاشته اند وتاریخ شاهجهان تصنیف وارث خان که علامی سعد الله خان
ان را باصلاح خود اورده وتاریخ عالمگیری که میر محمد کاظم منعمی احوال سعادت اشتمال
حضرت ابو المظفر محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاه غازی از ابتدائے برامدن
از دکن بقصد جنگ داراشکوه ونصرت برادران وجلوس برادرنگ خلافت
ساتذ جلوس معتدس بعبارات دل پذیر بقلم در اورده وتاریخ کشمیری متضمن احوال جهانگیر

توشه اخروی و استکمال امور معنوی که عبارت از یاد رب العباد است اشتغال ورزد و بداند که هرگاه بادشاهان عالی مقدار و جهانداران نامدار با قبایل گران و صفای کاروان و عساکر بیکران و خزاین بی پایان با آن عظمت و جلالت و شوکت و بسالت رهنورد مسلک فنا شدند و اثری از آن نامداران بر صفحه روزگار نماند تا بسایر الناس چه رسد **مثنوی**

آه ازین منزلی که در پیش است — که گذرگاه شاه و درویش است
نه ازین دام میتوان جستن — نه ازین مرگ میتوان رستن
گر خوری همچو خضر آب حیات — تشنه لب جان دهی درین ظلمات
گرچو عیسی شوی بچرخ برین — عاقبت جا کنی بزیر زمین
گرچو یوسف باوج ماه روی — ناگهان سرنگون بچاه رسی
آنکه جاوید هست و بودیکی است — تا ابد واجب الوجودیکی است

[ازانجا که این بیچارهٔ ازین جهت که از عنفوان ظهور صبح شعور ببلازمت تا ظمان امور مملکت و مال و صاحبان کارگاه دولت و اقبال چشیده خطوط نویسی که عبارت از منشیگری بوده باشد بسر برده بمقتضای این فن و تلاوزی شوق و سزاولی ارزو اکثر نسخ تواریخ بمطالعه در اورده بهره فراوان اندوخته چنانچه کتاب رزم نامه ترجمه مهابهارت که از تواریخ هند بزرگ تر و معتبر تر مشتمل بر احوال پاندوان و کوروان و اسلاف انهاست و حسب الحکم حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه مولانای عبد القادر بدایونی و شیخ محمد سلطان تانیسری باهتمام نقیب خان کرده اند تاریخ دانان بود از سنسکرت بفارسی مترجم نموده و علامی فهامی شیخ ابو الفضل خلیه ان را بطرز مرغوب بقلم اورده و ترجمه هریوس پران که تاجرائے احوال سری کشن و نسب و سایر اسلاف راجها و مهاران ماضیه ازان ظاهر است و حسب الحکم اکبر بادشاه بعلمائے تبریزی تجویز در آورده و ترجمه رامایین که مشتمل بر احوال رام چندر است و حسب الحکم شهنشاه مرحوم قندگر از سنسکرت بفارسی در اورده و ترجمه [illegible] که بامر بادشاه مذکور بفارسی عجایب و غرائب از حالات و مقالات دیوتا بهو حسب الامر بادشاه نادره دوران سکونت آنجا شیخ احمد و دیگر [illegible] در اورده اند ترجمه [illegible] که بامر بادشاه مذکور ترجمه گیتا سار بیکی مشتمل بر احوال ربه برهما چنانچه مخترع آن مهادیو است و ترجمه راجه بهوج است و نظر بر اشتمال بر حقیقت برای سرانجام سیمین مرزبان چتور که بنا بر پیوند زوجه خود با سلطان علاء الدین دهلوی محاربه نمود

پسند طبع عالی نیفتد و بادریسنه و احوال و فرمان روائی تفاوت ظاهر شود یا آئین نسخه و ترتیب کتاب ناخوش آید یا فقرات نادرست و مضامین ناموزون معلوم گردد و بر بیخردی و کم فطرتی این احقر العباد مضاحک و استهزا نفرمایند و از روے لطف و کرم عیب پوشی کنند و بسان بزرگان خطاپوش اصلاح فرمایند مثنوی

طمع دارم که گر ناگه شگرفی — بخواند زین سلاطین نامه حرفی
وزین نامه اگر بیند خطائی — نیارد بر سر من لا جرائی
ز روے لطف در اصلاح کوشد — و گرنه اصلاح نتواند خموشد

تنظیم مملکت سخن دل پذیر و تنسیق الفاظ و معانی بے نظیر باصابت رائے دبیر خامہ روشن ضمیر در تسطیر تعریف و توصیف کشور ہندوستان جنت نشان

ہندوستان ملکیست وسیع و ولایتی است بس فراخ که ولایت دیگر بعشر عشیران نرسد با وجود وسعت و فسحت ہمه جا آباد و در ہر جانب و ہر ضلع امصار و بلاد و قصبات و قریات در باطات و قلعجات مشتمل بر مساجد و معابد و خوانق و صوامع و سایر عمارات دل کشا و باغات فرح افزا و شجرات دلکش و زراعات سبز و خوش و جویبار روان و انہار جریان است که در ممالک دیگر این نوع آبادی و معموری کمتر نشان مے دہند و در مسالک و مشارع متعارفه بر روی ہر نہر و ناله قنطره استوار و بر دریا کشتیها طیار و مسافت ہر کرده مینارهائے بلند عمارت کرده و دلیل مسلک پس اندوفرسنگ سراها بعمارات متین برائے نزول واردان مسافرین و در ہر سرائے اشیائے اغذیه و اشربه و ادویه و عطریه و آلات و ادوات مطلوبه موجود و مہیا بتمامی راه و در ویه راسته درختان سایه گستر و میوه دار و جا بجا تالاب ها و آبگیرها و غدیرها بمثل آب خوش گوار رہگرایان در ظل درختان تفرج کنان و میوه خوران و آب سرد نوشان گویا بر خیابان بوستان قطع منازل مے کنند و سوداگران و تاجران و سایر نوردان

(۱) علامت +

سال کہ مولانائے بشاہ محمد شاہ ابادی از نسخہ کشمیری بفارسی در اورده و تاریخ بہادر شاہی
مشتمل بر احوال و سلاطین ولایت گجرات احمد آباد و ولایت سند المشہور بہ تہتہ و تاریخ سلاطین
ولایت خاندیس و دولت آباد و دکن و جونپور و بنگالہ و اودیسہ کہ دوازده مختلفہ ان ممالک
از تصرف اورنگ نشینان دہلی برامده و بر ہر یک ولایت حاکمی جداگانہ استقلال
یافتہ بود و حقیقت ہر ولایت و ہر خاندان روا از ان تواریخ ظاہر است دیگر
تواریخ ہندو فرس مطیب العوالین ہمچندان در امده بخاطر ناقص رسید کہ انان مجمع تواریخ انتخاب
نموده نسخہ مختصری متضمن احوال خسروان روایان ماضیہ ہندوستان درست ساخت ترغیبہ
حصول انبساط گردانند بنای علی ہذا خلاصہ مضامین ہر نسخہ مشتمل بر شمہ از ماجرائے احوال ہر فرماں
روا از ابتدائے طرح چہار شتر باندوان کہ در عالم گیری و رعیت پروری و خدا شناسی
و ایزد پرستی کار سلاطین پیشرو کار آورده لغایت رائی پتھورا کہ خاتمہ سلطنت جاعۃ ہنود
او نسخہ بمائے راجہای عالی حشمت و رایان والا اقتدار بطریق اختصار و انتقال امر سلطنت
از قوم بقوم دیگر تحریر در امده و اسامی سلاطین مسلمین از سلطان ناصر الدین سبکتگین کہ
بادی عز اسلام در ہندوستان از دست شرع نموده اند تا بزمان ابوالمظفر محمد اورنگ زیب عالمگیر
پادشاہ غازی بر اورنگ جہانبانی و مسرت زندگانی بصفات حسنہ و ایات قویمہ و حکومت
روائے عدل و انصاف یا بظلم و عسف و تعدی و اعتساف و سبب غرور و فتن کہ کتب زندگیش در بسوط
فنا فصل و عنایہ طابع دیگر از مشرق ارتفاعیت محمد اورنگ زیب عالمگیر پادشاہ
بصفحہ شہود آورده این نسخہ را بسمی بہ خلاصۃ التواریخ موسوم گردانیده و بعبارات و اشارات
این نسخہ دلپذیر از کتب دیگران قدری زیاده کرده بقدر یاقوت بحلیہ تحریر و تقریر در آورده و
ابیات بسیار از اشعار بعضی از سلاطین تا قصی حالہ شعرائے نامدار بر محل و بیت بخاطر
رسیده در نگاشت این نسخہ بسعی استعداد عبارت و رشحہ خامہ راقم حروف در آورده و
مدت دو سال بدست آویز شتاب و بیم زوال گرفتار نبوده و بکمتر از ہفتم ہجری
و ہزار و ہفتصد و پنجاہ و سہ سنہ کہ بحساب ہشت صد و ہفتاد و ہم سنہ سلطان ابن و بہلول
ہزار و نہصد و نوزده سنہ جلوس اکبر پادشاہ ہفتم گردانیده تا ہمی نافہ چین و نسخہ
باشد استعداد بعضی از خوانندگان خیال نیست و بین صورت بعضی از بیشان نیز
فرخنده اطوار است و قوت سیر و مطالعہ این نسخہ از عبارتی و استعدادی

زمین پوشیده تشریف حیاتی — هوا داده باو روح نباتی
عروسان فلک در پرده سازی — عجوز عالم اندر حقه بازی
ز فیض ابر گشته بوم و بر سبز — زده مرغان نوای سبز در سبز
نوای بلبل و آواز دراج — شکیب عاشقان را کرده تاراج
نوای ساز خوش آواز بلبل — فگنده شورش در لاله و گل
گوزن و گور در هر مرغزاری — همه شادی کنان از بهره باری

وکثرت بارش موجب افزونی زراعات وافزایش حاصلات وارزانی غله وابادانی الکه[1] است اگرچه در بعضی اقطار زراعات برچاههای شود و درلختی اطراف اراضی سیلابه هم هست اما اکثر زمین الهی که عبارت از بارانی بوده باشد واقعه شده ازین جهت اکثر مدار بر باران ست و وبیشتری زمین صلاح وسپس ربع که در سالی دو مرتبه بلکه بعضی جا زیاده بران مزروع می شود اگرچه کان الماس وياقوت وطلا ونقره ومس وسرب واهن ونمک وغیره درین کشور هست که محصول ان بضبط می درایدلیکن بیشتر مدار حاصلات بزراعات است واقسام غله که شلده ان بقلم در نیاید پیدا میگردد جمیع غلات این ملک لذیذ وخوش طعم است اما برنج سکهداس سراسر جمیع اجناس است خوبی ولطافت این از حد قیاس[2] متجاوز مرغوب ذائقه بادشاهان وامیران و دیگر الناس است در طراوت وحلاوت بے نظیر و بخوشبوئی وخوش مزگی دلپذیر و تمندان بخت ورود دوستان طبیعت پرور غذای بهتر وطعامے خوشتر ازان نشان نمے دهند بیت

ذائقه سنجان حلاوت طلب — یافته ز و لذت و شامه طرب

از رنگارنگ میوهای ربیعی وخریفی باکمال عذوبت ولطیفی اگر تفصیل بر نگارد کتابے علیحده باید اگرچه انگور وخربوزه وتربوز وانار وسیب وشفتالو وانجیر وغیر ذالک بهتر از ولایت می شود اما میوه مخصوص هندوستان کهتل در لذت بے بدل وبطراوت ضرب المثل دانناس بخوش مزگی وخوشبوئے روشناس وکیله حلوا امرود[3] شریفه حلاوت اندود وناریل عدیم المثل وکونله وسنگتره در نرولی عدیل وکنار شیرین کار است وازکنار صحرائے چه نویسد که خود را بهمه کس وقف کرده نهالش دامان صادر ووارد میگیرد واز ثمرات خویش فیض می بخشد

(۱) پرگنه (۲) بیرون از حد قیاس - (۳) الود +

بی بیم وزدان ورہ زنان مال واثقال خود از مسافت ہائے بعیدہ سلامت بمنزل مقصود میرسانند
وازین مملکت جانب شرق بنگالہ وسمت جنوب دکن وطرف غرب تہتہ بدریائے شور
اتصال دارد ومحبوب شمال کوہی است کلان کہ انتہائے ان بسان دریائے عمان پیدا نیست
اگر در جمیع ممالک بہار نوروزی وایام فروردی از لطافت ونزاہت ہوا وعشرت ومسرت اہل
غبرا واعتدال لیل ونہار وطراوت ونضارت تمدن روزگار مشہور است اما در ہندوستان ہوائے
برسات کہ آغازش از انجام جوزا وانتہایش تا ابتدائے میزان می شود دسراد تمامی بہارہا و
ہوائے جان فزاست گوہر افشانی ابر بہار عرصہ زمین وسطح آسمان را فروی نشاند درختان
سحاب سراسر زمین را بروی تازہ می بخشد ہوا در روزے گوناگون بہار برروی کار ملک وفلک ہر روز
رنگارنگ کسوت برتن خویش میگذارد وآسمان بیان عروسان پردہ بر روی خود می
مانند تا دمقنعہ از روی برمی کشاد ماہ در ہرہ از غرفہ چرخ دیدن می آرد ودایہ سحاب بر چہرہ
ان شاہدان نقاب می بندد ابر بکردار عشاق گریہ آغاز می نماید وصاعقہ رقیب وار لب
بخندہا می گشاید اب رود مستانہ خرامش بے اغاز دوباد از سلسلہ بند در پایش می اندازد
سرو از مستی رقص می کند چنار از ظرف دستک میزند گل از شادی بخندہ در می اید بلبل زبان بزمزمہ
میکشاید باغ وراغ از فیض بخشی ہوا سرسبز گشتہ نسخہ باغ ارم میگردد وکوہ ودشت از
لطافت وقت کسوت سبز پوشیدہ دم مساوات بگلشن جنت میزند بیت

بہار سبز وجہان سبز وگلستان سبز است　　بہر کجا نگری تا بآسمان سبز است

نزاہت ہوا ہوای فروردے را ہوا خواہ خود می سازد ولطافت باد پنداری نسیم نوروزی می برآمد از
رنگینی آسمان در نظر نظارگیان رنگین تر از گلشن بہار مینماید وازہ روئی زمین در چشم تماشاییان
زیباتر از گلزار ارم می اید گلہائے رنگا رنگ بجوانے دلبرہائے خوبرو ماننده خوبان نوخط مخطط میشود
ولب غنچہ دہان پذیرا از نباتات وتیز زبان جعد دل آویز از ماہرویان مجعد میگردد وعالم عالم
حضرت او اکرم قدم بعرصہ وجود می نہاد جہان جہان نباتات از پردہ نیستی بعرصہ می نمایند
دہہائے افسردہ را تازہ چہرہ می افروزد ودل خاطر پژمردہ را انبساط بی اندازہ روی میدہد
وپیران زمانہ را نشاط جوانی خوش میکند وجوانان را بادہ عیش مست میسازد واہل حرص و
طمع کہ دایما کمر جدوجہد بستہ وارمدپائے در دامان قناعت کشیدہ آرامش می پذیرند وسیاحان
گیتی نورد از خود وہا باز ماندہ بمکانی آسایش می گیرند مثنوی

طبع غنی و فقیر عزیز دلہائے صغیر و کبیر فیض بخش طبیعت پیر و جوان گوارائے مزاج ہر تندرست و ناتوان بدرقہ ناصمہ طعام ازالہ علل اقسام سازگار جمیع امزجہ مددگار تمامی ادویہ سیماب گشتہ کہ دم مساوات باب زندگی میزند اعانت از و میخواہد سبزان ہند از و سرخروئے حاصل نمودہ خون ریزی و عاشق کشی می نمایند **مثنوی**

اگرچہ ہند سیر از گلرخان است — درانجا سبزہ بالادست پانست
گلی از گلستان ہند چیدم — چنین سبزے گلو سوزی ندیدم
شدہ آئین طراز بزم سازی — بخوبان کردہ طرح بوسہ بازی
زبان گل چین شود از صحبت او — سخن رنگین شود از مدحت او

مثنوی

نادرہ برگی چو گل بوستان — خوب ترین نعمت ہندوستان
طرفہ نباتے کہ چو شد در دہن — خویش چو حیوان پدر اید زتن
خورد زن آن بوئے دہن کم کند — سستی دندان ہمہ محکم کند
سیر خورد گر سنہ در دم شود — گر سنہ را گر سنگی کم شود
برگ کہ باشد بدرختان فراخ — زود شود خشک چو افتد زشاخ
برگ عجب بین کہ گسستہ ز بر — در پس شش ماہ بود تازہ تر

گوناگون گلہائے بو یا و رنگ رنگ شقایق مطرا از گل سرخ کہ آن را گلاب گویند یاسمن و نرگس و سوسن و لالہ و زنبق و منفشہ و ریحان و عناد و نیلوفر و تاج خروس و قلقہ و عباسی و خطمی و ارغوان و صد برگ و داؤدی و غیر ذلک انچہ در ایران و تہران و ولایت دیگر میباشد ہمہ درین ملک است اما تفصیل گل ہا کہ مخصوص ہندوستان است از اندازہ و شرح و بیان افزون اگرچہ سیوتی و چنپہ و موگرہ[1] و موتیہ و رائے بیل و چنبیلی و کیوڑہ و مولسری و کرن پھول و کرنہ و ہارسنگار و جوئی و نواڑی و کنور بیل و گل زعفران و آفتابی و کنول و جعفری و رتن سیج و رتن بالا و کریل و کدمل و کنیر سود رسن و خبسو کرونده و سرشف و بہلاوہ و سرس و دوپہریا و دیگر گوناگون گلہا ہر یک از بوئے خوش و رنگ دل کش نگہت بخش مشام و تازگی رسان نظر است لیکن کیوڑہ و کیتکی بلطافت و نزاہت دیگر دارد از یک گل مشام تمام ارباب مجلس نگہت می پذیرد

---

[1] موگرہ

ودیگر گوناگون میوہاست کہ بشمار در نیاید بیت

نوائین میوہائے نوش پرور　　بلذت بریکی پر آب دیگر

وسرامد میوہائے این ولایت انبہ است کہ از رنگ وترکیب خوش دلہا می رباید واز شمامہ دلکش مشام جان ہا می اساید از شیرینی وعذوبت مزہ قند ونبات می دہد بلکہ از حلاوت پہلو بہ آبحیات می زند زیرا کہ نعمت باقی بدل است عزیز دلہا گشتہ واز بسکہ بر جمیع میوہا سرفراز است مکان خود بلند ساختہ شجر دلفریبش از بلندی سر بفلک میکشد واز فیض بخشی ظل کرامت بر سایہ نشینان می گستر د بشگوفہ آنرا مولا گویند وبار اورا انبا نامند مثنوی

تنزہ خوش تفرکن بوستان　　تفرز ترین نعمت ہندوستان

نامدہ صنع حق آمد پدید　　نعمتی از عالم بالا رسید

پیر وجوان ہر دو خریدار او　　طفل بجاں عاشق دیدار او

میوہ بباغ ار نہ یکے دہ بود　　پختہ شود خوردنش آنگہ بود

میوہ تفرکت ہمہ ز آغاز تر　　تا حد انجام شکر آوار خور

ہر شجر او بفلک بر شدہ　　گنبد افلاک مدور شدہ

باغ وی آرائگہ دوستان　　زیب دہ کشور ہندوستان

دیگر نکتہ است سر چشمہ قند ونبات وشیرہ ان ہمیشہ آبحیات بشیرینی وسیرابی بر جمیع میوہا سرفراز دہ بلندی وگردن فرازی علم افراز گرایش مانند گرہ آرزو بر دلہای مردم نشستہ واز بسیاری شیرین کاری اوذائقہ طالبان شیرین گشتہ از سیرابیش حدیقہ خواہش تشنگان سیراب واز حلاوتش مذاق نوشین لبان نوش یاب سر بلند ازین است کہ ہمونوذش بر جمیع اقذیہ از شیرینی سر بلندی دارد وفیض بخش ازین روست کہ بنجہ اش بہ ولایت دور دست بطریق تحفہ فیض میرساند بیت

ہر ثمرہ کز آمدہ در وے نبات　　خام خضر پختہ چو آب حیات

اگرچہ نباتات وسبزہا کہ بزبان ہندیان ساگ گویند آنقدر است کہ بشمار در نیاید اما از نعمت ہائے بے بدل برگ تنبول نسبتہ اہلیت سرسبز سازانجمن سبز جنتان برگی است برگ بخش دلہائی برگ طلبان رنگ آرائے مجلس ارباب دول نگہت پیرائے مشام اہل محفل ہر خوب

وجسامت ان به پهنای تا هشت درعه وبلندی تا پنج درعه اکثر بوده به تیزروی وتندوی از اسپ عراقی گرئے برده وبدلیری ودلاوری اوشیر ژبخاک سپرده با این همه قوت و قدرت موری را نیازارد ودرمستی کار هشیار بجا آرد برسخن نیوشی گوش پهن داشته دراز بینی خود چشم تنگ ساخته تنگ چشمی باین فراخ حوصلگی ندیده وهشیاری بدین مستی نشنیده چون نفس از خرطوم بازگذارد گردبادی پدید اید وچون نفس بجانب خود کشد برزمین خاک افتد همواره خاک بازی کند ودر سواری ازان بازاید دولت مندان بخت پیدا ران رازیب صفوف وزینت پیکار میدانند ودانایان ازمون کار در روز بیجا یک فیل جنگی را برابر هزار سوار جرار تصور می کنند

مثنوی

چو بندد عزم جنگ از خشمگینی — عدو از دست او افتد به بینی
چنان از پر دلی آماده جنگ — که روئین تن شده از پهلوش رنگ

هشیار منشی که اگر لحظه در رهگذر پیش قدمش آید بخرطوم برداشته در گوشه بگذارد وبیم نرساند بدمستی که اگر چند روز برائے خوردن واشامیدن نیابد از شوخش مستی نیارامد وخود سری نگذارد وپارسا وضعی که در نسل خویش مانند حیوانات دیگر شهوت نراند حیاورزی که در حضور آدم پاماده فیل جماع نکند عالی همتی که با فیل کوچک نیاویزد وماده را نیازارد وپرقوتی که در ختان عالی وعمارات قوی را برابر اندازد وشجاع ودلیرے که در کارزار هرچند تیر وتفنگ ببارد رخ نگرداند مبارز ودلاوری که در پیکار اسپ را با سوار از زمین بردارد وبرزمین اندازد

مثنوی

پیل چو خرطوم بر اسپ افگند — برکند از خاک ونیاکش زند
پیل بجائے که بجنبد زجا — پشت هزار اسپ کند زیر پا
قیمت یک فیل هزار اسپ بیش — گرد و هزار اسپ یکے فیل بیش
اسپ بهر خانه بود در سپاه — فیل بجز شاه ندارد نگاه
پیل بیک حمله صف لشکنند — در صف پیلان گر شکست افگنند

اگرچه کارنامهائے این شکوه پیکر بدیع منظر زاید الوصف است اما آویزش پیلان مست عربده جو تند خو وپیش خرطوم بخرطوم تصادم ودندان بر دندان وصدمات پیشانی

وتمام خانه بلکه حوالی ان معطری شود بوے ان بزودی زایل نمیگردد واین گلها در ایران وتوران واکناف ان پیدا نیاید مثنوی

ہر گل بالا کہ دہد بوستان	بیشتری ہست بہندوستان
ان گل ہندی کہ چمن کرد راست	نے بخراسان کہ بعالم نخاست
سیوتی خوش کہ کشیدش گلاب	از ہمہ زودبو بہمہ زودی آب
موسری خورد و بزرگ از ہمہ	خورد و بزرگ از ہمہ مش بہرہ ور
گشت زسر شف گل بروان تراد	گل بزمین گونہ زر وام داد
پنجہ گشادہ گل لعل از پلہ	عرق بخون ناخن شیریلہ
نے غلط نافہ وے نیم حمام	چیزی ازان مشک و دگر خون تمام
غرق سپر گشت زنیلوفر آب	بر سپرس قبہ سیم از حباب
کیوڑہ ہر برگ چو سیم سفید	عود ازو سوختہ در مشک بید
ماند چو در جامہ نسیمش مقیم	جامہ نماند کہ نماند نسیم
یک گل بیلا و دہ دیگر درون	گل زگل و گل زگل آمد برون

بے شایبہ تکلف رائے بیل وچنبیلی بہ نگہت رسانی دماغ و فرحت بخشی مزاج مشہور است خصوص وقتی کہ ان شاہدان گلشن رعنائی و دلبران چمن زیبائی در سلک ازدواج کتخدائی درایند و مولود مسعود بعالم وجودی درایند یعنی قلیل حسن افزائی سمن عارضان پریرو و جمال پیرای گل چہرگان عنبرین موابروے سرو قدان گلعذار تاب گیسوے نسرین بدنان شیرین گفتار شامہ ان از شمایم عنبر بتر و رایحہ ان از روایح مشک خوشتر شمہ بہاے در پیش ان بوے نجابت میکشد و عرق منفعل از شرم ان غرق عرق انفعال میگردد بیت

ان نسیمش مغز جان را فرحت افزا	شمیمش جان فزا و روح پیرا

اگر چہ بسبب کثرت ابخار این دیار اسپ بہتر از اسپان عراقی و عربی میشود اما مرد جانوران این ملک فیل را بجا بایست و سیرت و صورت بے عدیل و در قد و قامت عدیم المثل در تنومندی و بالائی کوہ اساس و در قوت و توانائی بے ہمتا چنانچہ صورت ہیبت ان جبل ثبات و دیگر نمی ماند خرطوم چہ سے بدرازی سہ چہار در عہ و گوش بہ پہنای کہ غلہ افشان باشد و دندان بطول یک و نیم گز و رنگ بدن سیاہ چون قیر است سفید کہ ان را عاج گویند و

برداشته بجانب دیگری اندازد و دیگران نیز بهمین آئین نوبت بنوبت کارپردازی میکنند حتی که
ان شاه حیوانات را بخاک هلاک می اندازند موجب حیرت نظارگیان می شود و این شکار خاصهٔ
هندوستان است و همچنین اویزه جانوران باهم دیگر از عجایب تماشائیست خصوص اویزه
جانوران شهری حیرت افزائے نظارگیان تماشا طلب است و از ماده جانوش کدبانوان
روز کارگاه پیش خواند چه تواند از قدومش هزاران میمنت ظاهر و رنگ سیاهش داغ
نظر بد گهرپستان او سرچشمه شیر و جغرات شیراز همشیره آبجات بیت

چو گاو میش بدیدم بدل یقین کردم که آب چشمه حیوان در دن تاریکی است

دیگر گاو گجراتی از نهایت جلدی سیماب وار بیقرار و از غایت تندی مانند باد تیز رفتار است اسپ
عراقی که به تیزروی مشهور است بگرد او نمی رسد و جمازه گرم رو که بمنازل نوردی شهرت دارد
چند منزل عقب او نمی ماند میگویند در ولایت گجرات احمد آباد بعضی عیار پیشه بر عرابه
گاوان سوار شده قطاع الطریق نموده مال و امتعه مردم بتارت می برند و اسپ سواران را به
اهانتی تواند رسید عرابه ایست که آن را اهل گویند سواری ان خاصهٔ هندوستان است
در گرمی و سردی و باد و باران آرام بخش سواران است چهار تن بفراغت سواری میشوند گویا در بالاخانه
نشسته و باوجود سفر در سفر هستند و آسایش و آرامش تمام قطع مسافت بعید میکنند و
از عرابه چهارپایه یعنی رتهه که با نواع آراستگی و پیراستگی قابل سواری ملوک است چه توانند که
او صافش بتحریر درآید مثنوی

ساخته از حکمت کارآگهان خانه گردیده بگرد جهان

نادرهٔ حکم خدائے حکیم خانه روان خانه گهانش مقیم

و از مخترعات عجیب دانش وران این دیار گهریبار است که موازنه ساعات و دقایق
شبان روزی را در دریافت می کنند جامی به بلندی و فراخی دوازده انگشت از مس ساخته
و صد تن سوراخی خرد و کهیل زرین کیا نگی بر اندازهٔ پنج انگشت از ان در گذرانی برابر هم
و از راه ان سوراخ در آب اندازند و یک گهڑی تا لب جام می رسد و طاسی از آب پر کرده
ان جام را نهند میگذارند چون جام از آب پر شود و اندازهٔ گهڑی و پاس شبان روزی گذرند
و از برج و دیگر فرازها زنجیر بلندی تا به اساس بر فرو رند و بزرگ سازندوان را آویخته دهند
و بعد گهڑی آوازی کنند هر یک از روز و شب ما چیلد بخش کرده هر کدام با بهر گهڑی

برپشانی وحمله ها بعنف با همدیگر کوشش وکشش از طرفین جدا شدن از همدگر وبپس رفتن باز
دویدن وبهر جنبیدن گویا دو کوه باهم می آویزند وجانشاری فیلبانان وجان دادن یکی ونشستن
دیگری تا وقتی الغور بجائے او وکشاون ومبستن فیل درمین هنگامه آویزش وسر دادن آتشبازی
وبارود انداختن فیل دار وجنگ وبدمستی زین گردانیدن بر جیم کجک وفرمان پذیر کردن باشاره انگشت پا
اینها بیان تماشا است این تا در کار بعد شصت سال جوان میشود ومانند انسان یکصد وبست
سال عمر طبعی دارد وپس از هژده ماه وضع حمل ماده او دیگر دو تولد وتناسل در صحرا است در مدینه
اصلا نمی شود اگر ماده البته از صحرا آورند واو بچه زاید بمالک همین ندارد القصه تعریف فیل که از
عجایب مخلوقات وغرایب موجودات است در حیز قلم مقطوع اللسان وامکان زبان قاصر

بیان نگنجد مثنوی

بوصف او همم از طبع بالا — معانی بر سر هم پیل بالا
بود خرطوم او چون پیچ چوگان — همه اوراق تعریف آید بدنبال
ز خرطومش چه گویم کاژدهاست — که هم مار است وهم سوراخ مار است
ز خرطومش خرطوم است گویا — گهی می پیچد وگه میکشد وا
ونیز که گردن چه اندازیست قوی هیکل بدیع مشکل دم وچهار پا وشنه عقب او مثل فیل وگردنش در آ
مانند گردن خر وچشم وگوش ودهان بسان گاو وزهی نقش طرازے نقشبند نگارستان
قدرت که چندین صور در یک پیکر نقش بسته عجایبات حکمت خویش بمنصه ظهور جلوه گر گردانیده
جسد او سخت تر از روئین که تیر وتفنگ وشمشیر ونیزه بر وکارگر نمی شود ویک شاخ بالای پیشانی
دارد که کار خنجر وسنان از وبظهور می آید واین جانور بدیع پیکر از ماده ونر بکثرت قوی وتمامی
بر جانوران صحرا غالب است توالد وتناسل ان نیز در صحرا می شود گرفتار کردنش خالی از اشکال
نیست در شکار سلاطین وخوانین (۱) حال خالی می آید بیت

بهیکل پیل وبقوت هژبر — به تندی چو سیل وخروشش چو ابر

دیگر جانوش صحرائی که بهور دوالی وجرات اشتی وفطری گوئے از فیل ومان برده وشیر ژیان
را شکار خود کرده سلاطین والا شکوه برائے مشاهده تماشائے عجایب چندین از جانوش
صحرائے بر شکیر میگذرند وان تهور منشان بے محابا می دوند یکے از انها شیر را بر شاخ خود

(۱) خوانین ۵

حقیقی در خلقت خود هیچ اعتبار نیست مجعول است و معذور **دویم بشیشک شاستر** سوامی کنا د این همین دانش را بر روی کار آورده مدار بر وقت است یعنی زمانه رای پرستند وی گوید هر چه است زمانه است بے زمان چیزے بوجود نیاید و از دلایل اوست اگر گفتار مذکر بروقت نگارد هر چند کوشد آن کشت بار نیارد همچنان نتیجه عمل بے زمان اثر نه بخشد **سیومین سانکه شاستر** سوامی کپل گذارش نموده او حق را از باطل بقوت تمیز جدای کند محسوسات را انتا در روح را انتا گویند هر چه از محسوسات بنظری آید فنا پذیر است و روح باقی است سعی کند که انتا از انتا تمایز پذیرد و به پرم انتا یعنی روح الارواح پیوندد **چهارمین پاتنجل شاستر** این شگرف دانش را سوامی پتنجل ظاهر ساخته صبن نفس خاصه اوست و صاحب این حرفها و دانای این دانش را بسیب ضبط دم دُر باطن را مشاهده نموده بر سطح هوای پرده بر روی دریا می خراید و بر خطرات ضمایر مردم واقف می شود و خبر حال و استقبال ماضی می دهد **پنجمین میمانسا شاستر** که سوامی یامنس دیو پدید آورده دانایان این دانش والا صاحب توحید می باشند و ادعیت نیکو شناخته دوی را از پیشگاه نظر بر انداخته اند عرصه گفت و گوی این علم بغایت وسعت دارد میگویند که عالم عالم ذات اوست و این کثرت بیش از وهم نیست هر چند عالم از وست اما همه اوست چنانچه زیور باز رد کوزه با گل و موج با آب و حباب با آفتاب نسبت دارد همچنان موجودات را با او نسبت است **ششمین ویدانتا شاستر** که سوامی همن بر روی کار آورده و مقدم بر جمیع شاستر است و تمامی اهل تعلق بران عمل دارند وی گویند هر چه هست عمل است چه کشاورز تا کار نکند درو و هر کس هر چه کاشت همان بر داشت یعنی این همه عسر و یسر و نیک و بد و بهشت و دوزخ نتیجه عمل است **دهرم شاستر** یعنی شرده سمرت که ابنائے وسایر برهما از بید استخراج نموده اند مشتمل بر کار کرد هر روزه هر چهار برن یعنی برهمن و چهتری و ویش و سودر و هر چهار اشرم یعنی برهمچرج و گرهست و وان پرست و سنیاس و انواع عبادات و ریاضات و کونا گون صیام و خیرات و چاره گری عصیان و ذلات و انفعال و دعاوی و مناقشات و اقسام عدالت و نیکوکاری و آن را در فارسی فقه گویند **الحرم بهاگ** شگرف علی است حیرت افزای آدمی زاد را از عوارض بدنی یعنی قطاع صبح و جذام و برص و برآسیر و تپ دایمی و اسهال دایمی و سنگ مثانه و چراحت شده

و کاهش و افزایش شب و روز بیرازه گهڑی زیاده و شش گهڑی کم نبود بقول حکما سیصد و شصت دم آدم تندرست را یک گهڑی و شبانه روز شصت و یک هزار و ششصد دم باشند القصه چون گهڑی آخر شود طاس هفت جوش را از مخزن بصدا آورند و بار دویم دو بار و همچنان چون پهر سپری شود بشماره گهڑیهای گذشته از سر نو بنوازند و دیگر در یک از یک تا چهار اندازه پهر دانایند اگر پهر هشت گهڑی باشد در دو پهر بیست و شش بار بنوازند و نیز دو شیشه را دوان مقابل بهم بسته در یکی از نقدر ریگ می اندازند که در یک گهڑی ریگ از و برامده در شیشه دیگر درآید و شیشه ریگ را جانب شیشه خالی واژگونه می نهند و در سر اندازه گهڑی ازوی گیرند.

از علوم هندی چه نگارد که تفصیل ان تحریر در نیاید از انجمله انکه بید اسمانی تمثالیست گویند که در عالم غیر از آب چیزے نبود و بقدرت بیمثل ایزد بدایع آفرین گل نیلوفر از آب پدیدار گشت و از میان آن گل برهما که ذریعه آفرینش اوست در پیکر انسانی چهره برافروخت و بالقائے ربانی از زبان الهام ترجمان او بید که وسیله هدایت عالمیان تواند بود برامد تا حال که صد هزار سال منقضی شده در هندوستان رواج دارد اوپ نکهد پسران برهما که از دهشندلی و صفائے درونی معانی و تفاسیر بید متضمن توصیف توحید واحد مطلق و حقیقت و معرفت یگانه برحق برنگاشته این نسخه را بظهور آوردند گهٹ شاستر یعنی شش کتاب که پسران و پسرزادهائے برهما از معانی بید استنباط نموده حقایق و معارف ایزد بیچون بدلایل و براهین ظاهر کرده اند این علمی است از الهی طبیعی و ریاضی و منطق و مناظره و این هر شش نسخه را یکدیگر در بعضی مقدمات اتفاق و در برخی امور اختلاف واقعه شده مباحثات و مناقشات بسیار که هر یک از دانش دوان والا فطرت بقدر دانائی و فهمیدگی خویش بمیان آورده اند تفاصیل این کتابها نوشتاند تحسین نیایے شاستر بید آن دانای سبحانی نیایک خلاصه ان بکلمه حج و کلمه ان گرنا یعنی فعل و سبب و فاعل است میگوید بدون این هر سه امر هیچ چیز موجود نمیتواند شد چه فعلی را فاعل حقیقی بدون سبب نباشد و هر چیزی را باید سبب باشد و سبب را فاعل حقیقی و فاعل حقیقی همه جا معبود است عبد را نخواست در اول و واسطه در آخر اختیار نیست چنانچه کوزه گر ظاهر بسیلان گل بے سازد و بدست خود کوزه کرده و در اوے کالاے که ساخت ساخت گل و آمدرا مجال نیست تا گوید که چنین کن و چنین مکن همچنان مخلوق را از اراده خالق

میدهند و دانایان این دانش در این ملک فراوان سُرَبدیا و دانندگان این علم شگرف از دانی انفاس که
هر روز از چپاد راست سوراخ بینی زمان معین است احوال و نیک و بد سایل گذارش می نمایند
اگم بدیا در گذارش گوناگون افسون و جادو و اندوختن صنایع و اختراعات زبان و فراهم آمدن اموال
و دوست نوازی و دشمن گدازی و چارهٔ حزن گرفتگان و پذیرائی زدگان و غالب آمدن بر عالم اجنه
و مقابله اسلام بیاری ها اندر جال کمینه علمی است از انواع تغیر نجات و طلسمات و تغیر قلوب
و تغریفتن مردم و احوال سردستی و نادره کاری و تبدیل صورت یعنی سیمیا و تدخیل و نوع و پیکر
سرگومی خلع و دیگر عجایبات و غرایب رسل بدیا یعنی گفتن بیواب و خبر و سیم و دستی و دانند
آن و ساختن از خاک شتر طلا و نقره کیمیا و اکسیر عبادت از دانست کامر و بدیا دانشی است
از افسون سازی و کردم نوع دیگر گرفتگان و درمانی داروی از گونه ها و قاهر ساختن لشکرها با فسون و
گذارش محبت و ادا و ستایش انها شتر بدیا و دانائی انواع تیر انداختن و تیر اندازی کمان بید
و تیر بستن باد کرده اند طرفه تر انکه کاملان این فن بدانیک تیر بقوت علم چون تیر استخراج کرده
دشمن گدازی کنند بر تن پرچها شناخت لعل و مروارید و دیگر جواهر و ظاهر
دگرگون سنگریزه و پیدایش و خاصیت و ارج هر یکی نمایک بدیا ساختن خانها انواع
معادات و هر گونه را خاصیت و بر آوردن شهرها و غیر نوک تیج شاه سیمتر دانستن فیل
و دیگر بلند خرجنی و بیماری و نگاهداشتن تندرست و انتظام خاصیت اشکال مهره شناخت
اسپ و خوب و عیب اسپ و گوناگون معالجات گاندهر بید بدیا که اندیشه سنجیدم امر صه
بهبود آمده یعنی موسیقی از گفتن و نواختن و اصول و فروع آن گوناگون نغمه و ساز و سرود و رقص کردن اسگیت گویند نٹ بدیا یعنی بازی گری که بهر تیز دستی شگفت کارها و از دستان
بازی غرایب نمودار ها کند و شگرف معلق بازند خاصه زنان ایشان و بهر تیزوی افسون
نظر بندی کنند و آدم را بند جدا جدا ساخته بهان زنان باز دست سازند شگرفی این داستان
بجز دانست نیاید راست شاک بدیا علمی است بس شگرف و دانستن احوال مردان و شناخت
گوناگون زنان و بکار داشتن و بحمیت آنان کام شاستر کردن را کوک شاستر نیز گویند طرز
بوسیدن آمیزش نمودن بهنگام و چهار گونه و نوع و زنان هر گونه و مذهب ساختن زنان را بجا

(۱) و هنر بدیا ؛

و ورم دفع درد سر سام و چرخس و نابینائی و ناشنوائی و گنگی و لنگی دگورے
و یک چشم و شکم اعضا و غیر ذلک رو میدہد شناسند گان این علم موقوع عنریت ان را بر گذارند
کہ از شناسائی فلان احوال و ولادت پیشین است و چارہ گری یکیک ان از روئے کتاب گونا
گون خیرات و صیام گذارش کنند و بقدرت ایزد کار ساز از ان چارہ اندوزی ہی بروی دہد
ہزدہ پران یعنی تواریخ متضمن بیان حال و نفوس قدسیہ و عالم ملکوت و شرح پیدائی
جہان و جہانیان مذکور قیامت صغیر و کبیر و گونا گون کردار نیک و سخاوت و عدالت و احسانہائے
نیکان و فسقہ ان و دیوان و ولاستکوہ پیاکرن علمی است از نحو و صرف در تحقیق لغات
و الفاظ و ترکیب حروف مرکب و مفرد اگرچہ این علم را بہ سیس ناگ کہ بقول اہل ہند تختہ
زمین بر دوش اوست و دیگر قدسی نژادان نسبت میدہند اما بعضی دانش وزان والا فطرت
ضوابط استوار کردہ بر بنیان این فن کار آسان کردہ اند چندے در بیان مراتب نحو و مفہومات
الفاظ و ترکیب حروف و شایستگی عبارات و مدارج استعارات اگرچہ این ضوابط را
اہل عرب نیک استوار کردہ اند اما فضلائے ہند دریں باب کوشش را فزان بجا آوردہ
و شیوہ ادا آسان نمودہ اند بیدک بدیا یعنی علم حکمت و طبابت مشتمل بر احوال تمام بدن
از سر تا ناخن پا و لطافت گرمی و سردی مزاج از نبض دست راست و شناخت انواع
مرض و بیماری و دوا و اساری و چارہ پردازی و درست داشتن طبیعت افزودن قوائے بدنی
گرچہ بانی ان بیاس دیو است اما دانش وران دیگر از و عجایب استخراج کردہ رواج
دادہ اند جوتک بدیا یعنی علم نجوم متضمن دریافت صعود و خسوف و کواکب و خروج و دخول
ایام و سنین و روح و دانستن کسوف و خسوف و گردش و جنبش افلاک و نحوست
و سعادت نیک و بد طالع انسان اگرچہ ارباب فرس این علم را بتوریت و انجیل نشان میدہند
اما اہل ہند خورشید و ماہ را از آفتاب جہان آسمانہا تصور می کنند و بقولی استخراج آن از بید
بیدک بدیا یعنی علم زیادہ و دریافت احوال نیک و بد آدمی را از خطوط دست
و پیشانی و تعین حسن و خط و خال و دیگر اعضا و رفتار و گفتار و اوضاع و اطوار تیلاوتی
علی ہذا القیاس بیان کردن و از روی حساب و دقائق حقایق ہند سہان را بیاران جوتک گویند
سکن بدیا از گویائے مردم و آواز و خوش و ناخوش و غیرہ شگون گرفتن از صواتح علی ہذا القیاس اطلاع

(۱) والا فکرت ؛

آزادگی در بر و کلاه دار استغنا بر سر گذاشته بجاده عبادت گسترده و از تعدد این صنف نیز
اصناف اقوام هستند و بنام هر معتقدی قومی علیحده است اکثری ازین سالکان مسالک حقیقت
وده روان را مطربیت سرود و نغمه بزبان هند بعبارات و استعارات بدایع مضامین
و معانی غریبه در مدح و ستایش آفریدگار از عبادات عظمی می شمرند و بعضی از پختگی ذوق
وجدان عرفان ایزد دمتان در رقص و چرخ آمده عارج معارج حقایق می شوند و چه شانه
بهیج و تهلیل قصد داشته زبان حال و مقال را در ذکر حضرت جل شانه و سلطانه می گشایند
و شطری بطریقه جلیه قعود ورزیده در مراقبه منصور خاص خیشم حق بین و دخته می دارند و
برمی بطالعه کتب حقیقت الحقایق که عبارت از بیدانت شاستر و غیره نامک باشد
مشغول گشته بدریافت اسرار وحدت واحد حقیقی مرات ضمیر حقایق دان را زنگ وسوسه غبار
خود پسندی سازند **پنجمین صنف** او دانسی از معتقدان بابا نانک طریق و این متقدی
خویش به نیایش و ستایش آفریدگاری پردازند خلاصه عبادت این گروه مطالعه اشعار مرشد
خویش است گر بسرود و نغمه میگویند و زمزمه و تعریب می برآرند و خود را بهمان راه بهبود
بنصیحه بری سازند **ششمین صنف** متی سر بوره پاسخت می کشند حق تعالی در صوم
بود و از اکل و شرب ضروری که قوام بدن و ثبات نفس بدو است احتراز واجب و چلله بر سا
یکجا مقام کرده حرکت می کنند که مبادا در رفتار باعث آزار حشرات گردد و خلاصه عبادت آنها
نگاهبانی جاندران است پاسداری از چیست نمی پوشند که بجان داری آزار نرساند و چه
جامه بارع مذموم می دانند که بوسیله ان بجان دار پنبه آزار میرسد شب چراغ روشن
نمی سازند و آتش نمی افروزند و طعام برای خود نمی پزند و آب از چاه نمی برآرند و آب و طعام
از خانه مریدان بدریوزه آورده می خورند شبانگاه اصلا چیزی نمی خورند و از خود ان میوه
و ترکاری مثل بادنجان و توری و چنار و سبزیها احتراز دارند چه اعتقاد انجاست
که این چیزها هم جان دارد و چیز از پارچه لابد چیزی بخود ندارند و آفریننده مخلوقات را
قبول نکنند و قول بعضی این بدکیش است که چنانچه گیاه خود بخود می روید و کارنده آن هیچکس
نیست همچنان توالد و تناسل انسان و حیوان و دیگر جاندران خود بخود از قدیم الایام بوده است
عاقبت را منظور ندارند و می گویند که انسان مجموعه چهار عنصر است بعد گسسته شدن پیوند عنصری

(۱) سر ایند

[illegible] ولیخان هند

[illegible] تحسین صنعت بنا سنجیان صنایعان معارف و حقایق و پیوند گرایان سلسلهٔ علایق ثواب
[illegible] بالفضیت کیش و خاکسار و دوگان اغاضیت اندیش از مستلذات جسمانی و خلجات نفسانی
[illegible] ریاضات شاقه و مجاهدات سخت قیام مینمایند اگرچه تن ظاهر خاکستر
[illegible] انوار الهی نورپذیری میسازند و هر چند بکار استخوانی را بیت
[illegible] عبادات معنوی استقراری میکنند اذان خاک نشینان جمعی بهر خوشی بر لب
[illegible] نغمه صوت حرف زون نمایند و فریقی هر دو دست را کشکار لبن و عنصری اند
[illegible] بیانی و تغیر و نقطه و اعراب بسیار گذاشته و این مقصود حاصل نمیکنند و بعضی
[illegible] ساختن و پرداختن و نغمه سازی بکار و آتش خیاضیت می سوزند و بعضی
[illegible] نظر بر آفتاب دوخته و از اند اگرچه بینه ظاهر بین از دیدن جلیان
[illegible] باطن آشنا سے باطن گویند و بعضی با التعبار
[illegible] بیان بکشایند قدم در نسخ دهری باشند و بهترین صنعت گران طریق خود
[illegible] و اهتمام تمام اقوام هستند و آنچنان ریاضت شاق
[illegible] میکشند که از طاقت بشری و قدرت انسانی زیاده باشند اگر تفصیل
[illegible] شرح نوام آید بسیار میشود و چیزی از صنعت جوگیان صاحب حال
[illegible] بیان در بعضی اقلیم هند مراکز هزین طایفه بقوت
[illegible] و علم خود
[illegible] و بعضی از ایشان بسیار مشهور اند

---

(۱) پرتو (۲) عالم نمی (۳) اکرم رواں (۴) امور ۰

بر همه نزدیک دل وگرم خون　　رفته چو جان در تن مردم درون
هر سر مو بر تن ایشان هنر　　آمده در موی شگافی بسر
هر چه ز صنعت همه عالم است　　هست در ایشان و زیادت هم است

در داد و ستد راستکاری اهل این دیار بمثابه ایست که هر چند بیگانه و ناآشنا صد هزاران نقود بی حضور این وان و بدون شهادت فلان و بهمان بطریق امانت بصرافان سپارد ان را بی منت طلب بلا تعلل و توقف واصل میسازند و طرفه تر انکه بنابر خوف مسالک و مهالک شخصی مبلغهای نقد بمسافت دور و نزدیک نتواند برد و صرافان راستکار از روی تحویل خود گرفته پاره کاغذ بخط هندی بدون مهر و لفافه بنام گماشتهای خویش که در اطراف ممالک بامصار و بلاد و کات راستی ادا سته دارند نوشته می دهند و ان را بزبان این دیار هنڈی گویند و گماشتهای این نیک معاملگان هر چند مسافت دو صد فرسنگ بمیان باشد بموجب ان خط بلا مجث و اکراه زر اداخته معامله داد و ستد را می سازند و غریب تر انکه اگر ان خط که از پاره کاغذ بیش نیست سوای سکان معهوده خواهند که بفروشند بهمان قدر نقود بفروخت میرود و مشتری ان خط اندکی تمتع از ابتاع یافته بر طبق ان زر از نیکان معهود می گیرد و عجب تر انکه اگر کاغذ بسبب طرق نایله افتد و استعه و دیگر احوال و اتفاق حواله ان مردم کنند نیک اندیشان وجه اجرت گرفته اموال انها بکمال دقت بدار گاه بسلامت رسانیده مبالغ عایدی نمایند و ان را بزبان این مردم بیما گویند مثنوی

بهر از راستی در جهان کار نیست　　که در گلبن راستی خار نیست
تو در کار خود راستی بر گمار　　که هم رسته گردی و هم رستگار

همچنین سپاه این دیار جانفشان و جانستان تهور اندیش جلادت کیش نمک شناش حق اساس است در عرصه کارزار گوهر شجاعت را وفاشعار انها فرع دیگر و بد روز سختی جوهر وفاداری ایشان جلای دیگر ظهور کند چون کار بکشاکش آید ان را باسان طی فرود اورده انجام دهند روز بیجا گرفتن غالب آید دل نهاد جانفشانی گشته مار گزیدن سخت تر ایمان دانند مثنوی

بسپاهی چو تن زن فولاد مند　　پیاپی آماده چون صف بند

هر یک عنصر بنابت خویش و اصل میشود پس عقوبت بکدام کس میشود و بدین سبب آمدند
آتش پرستان اند اگر در مذهب دیگر منظور است درست نمی دانند و میگویند که اگر در چراغ
بروغن عنصری زیاده ترتیب نمی شود موی سر و ریش ستردن و بمقراض کردن گناه
چون نیست خود کجا عبادت می دانند و عمده ریاضت ایشان بی غسل و بی مسواک
و شستن دست و ناپاک بودن است اگر دست بمول و براز الا یدنا پاک نمی دانند درین صورت
اهل کیش ما چه کار دارند بر افروختن کار و ثواب و عقاب عاقبت و ترویح ارواح مردگان نمی دانند
این فرقه با قیاس نمی دارند و با اهل این آئین صحبت داشتن و سخن کردن مذموم می دانند و
میگویند که اگر طریق غیل مست آدم کش و نجیر گسل می آمد و شد و از طرف دیگر سوره بیاید بروی
این غیل مست باید رفت و بطرف سوره قصد نشاید کرد و نیز براهمه فرق دیگر را که از خود
اختراع کرده اند قبول نمی کنند برهمان کیش قدیم که موافق پیدا از آغاز آفرینش
بوده اند ثابت هستند اگر شخصی از مخالفت کیش در براهمه بیاید ان را در مشرب خود نمی آرند
اگر شخصی از مشرب ایشان برگشته مذهب دیگر بگیرد و خواهد که باز و باز گردد ان را نمی قبول
نمی کنند و میگویند که چهار آخرم است یعنی چهار آئین اول برهمچاری دوم گرهست
سیوم بن پرست چهارم سنیاس و معنوی پرورده و بوم گرهست یعنی گرفته شده
گرهستان و بن پرست یعنی چون حالت گرهست برسد و پسر و فرزندی تولد
شود ترک تعلقات نموده بجنگل رود و صحرا رفته بعبادت معبود حقیقی مقید گردد و غیر از معبود
بحق هیچ نداند چهارم سنیاس یعنی از همه دست باز کشیده و بعبادات شاقه پردازد
چهار برت است یعنی چهار فرقه اول برهمن آئین او بید خواندن و علوم دینی آموختن
و بدیگران فرمان روائی و حکومت پادشاهان و سپاه بسر بردن سیوم بیش یعنی
تجارت کردن چهارم شودر خدمت هر سه فرقه مذکور نمودن اقصد اهل
هند چهار جنس اند برهمن و کشتری و بیش و شودر خوش پوش و خوش خورش فربه و خوشگذران
و بسیار خواب و بسیار خور و بی تحمل و بی دانش و خوش طبع و خوش اخلاق و خوش معاشرت و خوش
صحبت و خوش مجلس و خوش مشرب و خوش سخن و خوش آواز و خوش نشست و خوش برخاست
و خوش رفتار و خوش گفتار و خوش کردار و خوش دیدار و خوش رخسار و خوش اطوار و خوش
و خوش و خوش و خوش

ماهرو مشکین موخورد وضع پری مهریک غزال مرغزار طنازی وقدرو کوهسار فتنه سازی هریک
ماه من جلوه کبک رفتار سرو قامت گل رخسار هریک عشوه سنج کرشمه ساز دلفریب لنواز
هریک زهره طلعت ماه جبین زیبا صورت[۱۱] نازنین هریک در جلوه گاه ظهور هوش ربائی
را اماده و دلفریبی را هیالاک هریک بمنصه شهود عاشق کشی را مستعد و خونریزی را بی باک

مثنوی

خونی نگهان کرشمه کوشان — هم خنجر و هم نمک فروشان
مهوش صنمان زتاب رخسارت — مهتاب نموده در شب تار
نازک بدنان چنانکه دانی — در کرده بگوش شان گرانی
حنظل صفتان بجامه زیبی — گل دسته بدست دلفریبی
با غنچه دهن بقهقهه خا نا نها — واز خنده شگاف کرده بینها
لب شاهنشه حسن[۱۲] فوج در فوج — طوفان کرشمه موج در موج

الحق صفات حمیده و سکنان هندوستان و لطافت و نزاهت این ملک بمثابه ثبت نشان
مستغنی از بیان است خامه مدعا نگار بتحریر آن بکتابی خود گواهی داده و زبان سخن گذار بتقریر
ان بتصویر کردن نفیر میزند جایکه ارسطو و افلاطون حکمت شان سابق اند کی
از جاهلان بیگانه اند و صفوان را نتوانستند نوشت من بیچوان را چه لیاقت و کدام کفایت
که بنگارش خصوصیات و گذارش حالات ان تواند پرداخت و مصداق تا ندانی
ان ملک آنست که ساکنان ممالک دور دست بصفات حمیده خود بها یکان ترک و تاجیک
مالوف نموده درین ملک رسیده توطن اختیار میکنند و روی رومی و فرنگی و عربستانی و ایرانی
زبانی همه هندوستانی میشوند و مفلسان بتونگری و تی نوایان بدولت می رسند

مثنوی

پیر از جد و جوان گردد — دست فقر گهرفشان گردد
آنجنان خوبی دهد ارزان — که بناز خویش گردد گران

(تمام هندوستان معه صوبه بنگاله و دکهن و قندهار که تفصیل ان درین نسخه مندرج نیافته
مشتمل بر بست صوبه و یکصد و نود و دو سرکار و چهار هزار و یکصد و پنجاه و دو پرگنات و شش

---

(۱) خلقت (۲) شوه ۰

همه خانه زاد کمان چون خدنگ — چو شمشیر جوهر نما روز جنگ
نه از مرگ شان باک و از تیغ تیز — نه از آب دیده نه از آتش گریز
یکی دیگانه بکوشش گروه — بر زخم سندان یر حمله کوه

[illegible] از جاده اطاعت حکام انحراف می ورزند هنگام محاربه چندی از معتبران
را بر زنان خود بای گناه زند اگر حکام غالب می آیند و این مردم را امید زندگی منقطع میشود
این معتبران سنگین دل عورات را بشمشیر جمیت میگذرانند یا در آتش غیرت خاکستری سازند
و این پیروه گیان ناموس دوست در غایت ثبات و قرار بلا اکراه و کشاده پیشانی تقدمان
نشان دکنند و ایشان را بهر گونه که خواهند بعضی زنان مردانه کیش وفا اندیش بعد قربانیدن بشوهر
همیشه در بالین او بس و خط محبت بوگاشته به هم مراسم مهر و وفا تهیه اسباب
سفری (۱۱۲) و توشه بهشت [illegible] پرداخته رخت عزیمت بر خود راست و جامه [illegible]
[illegible] مردانه کزار با پیکر بجان شوی فرخنده عاقبت یا بیکی از پارچهای
پوشش [illegible] محبت خاکستر ساخته رقم سعادت دوام بنام خود در دفتر روزگار
[illegible] عشق نمیت ابدی خویش بر صفحه روزگار میگذارند نمیت

[illegible] همچون وی فسیله خود و یکتاب [illegible]

[illegible] چون از شوهر خود نمیمانند بمقتضای وفاداری و حیا و سلیقه اظهارات غیر دلی
[illegible] لباس خوشش و زیور پوشیدن خود را باز نمیدارند و بسان مردمان
ریاضت کیش بجاده نفس پرداخته در لیالی و ایام بطاعات صیام و عبادات آخرت میگذرانند
ایام بایام دوخیلی شوهر خود فرجام زندگانی باتمام می رسانند و چون [illegible] باشند و بسان
شب عروسی بیرون شوهر دیگر رفتن و مرده دیگر بود ساده عروسی نشستن در دین دارین
خود را [illegible] کتاب الله کبری تر و اولی دنیا و عقوبت عقبی میخوانند قطعه

[illegible]

[illegible] از تحریر مدارج این رساله [illegible]
بر عرصه کاغذ می غلطد و الفاظ و معانی بتقریر معارج آن پروانه وار [illegible]
با جمله و بیان [illegible] و حسن [illegible] و مبلغی [illegible]

---

(۱۱۲) راه عقبی ۱۲

تعمیر و ترمیم نموده دین پناه نام نهاده تختگاه مقرر فرمودند و شیر شاه افغان شهر علائی را که
کوشک سیبری مشهور بود ویران کرده مصری دیگر طرح انداخت و سلیم شاه پسرش در
سنه ۹۵۳ هجری قلعه سلیم گڈھ تعمیر کرده که تا حال در میان دریائے جمنا محاذی ارک شاهجهان آباد
قایم است اگرچه این فرمان دهان هر کدام شهری احداث کرده دار السلطنت قرار دادند
اما در اطراف ممالک تختگاه فرمانروایان هندوستان دهلی مشهور بود در سنه ۱۰۴۸ هجری مطابق
سنه دوازدهم جلوس والا حضرت شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه غازی صاحب قران
ثانی نزدیک دهلی شهرے آباد کرده شاهجهان آباد موسوم گردانیدند و از آباد گردیدن این مصر
جامع جمیع شهرهای سلاطین پیشین که بتقلم درآمده از بام افتاده بشهر شاهجهان آباد موسوم و مشهور
گردید بنطی که دریائے جمنا از دخل و گنگ گنگ نام می یابد قلعه ارک این سنگ سرخ به
انتظام تمام یافته مشتمل بر عمارات نزهت آیات و انواع قصور فرحت گنجور و اقسام
اماکن عشرت مکامن و گوناگون نشیمن راحت مکمن و چندین ایوان فیض نشان تهنیت بنائے
جریان و تالابهائے کلان و حوضهائے وسیع و فوارهائے رفیع و گلشن هائے دلچسپ بهار
و اشجار پر اثمار که هر مکان یاد از بهشت جاوید دهد و هر قطعه ان پهلو بفردوس می نهد که هر قصرش
زیبنده از قصر فریدون نیاید هر ایوانش مانند ایوان کسرے دلهائی رباید مثنوی

خجسته بنا چیدش هر مکانے ۔۔۔ بود دور هر مکانی بوستانے

خیابانش چنان عشرت سرشت است ۔۔۔ که گویا کوچهائے بهشت است

هوایش دل کشا و دل نشین است ۔۔۔ طراوت خاندان این زمین است

و پهلوی ان خندق عریض مالامال از آب زلال بحدی صاف که دانه ریگ ان در شب
تار نمودار و انقدر ژرف که نهایتش بهای زمین پهلو نشین مثنوی

درو عکس آبش ز صفا ریگ خود ۔۔۔ کرا تواند بدل شب شمرد

عمق درو کار بجائے رسید ۔۔۔ کز تهش گشت زمین ناپدید

سمت شرق رو به بالوس ان قلعه شرف و افتخار یافته بهزاران آب و تاب خیزد و
نهر کنار دریا که سر مورچه اورده [illegible] و بانا در رونق افزای شهر و فیض بخش [illegible]
و درون دولت خانه والا رسیده تالابها و حوضها و جلب و گلشنها را غلبان معطر میسازد

(۱) بار دار

ارب و شصت و هشت کرور و بست و شش لک و هشتاد هزار و پانصد و هفتاد و سه دام
چون اندکے از احوال هندوستان تحریر درآمد شمه از هر صوبه نیز برای سیاحان سخن بقلم
درآوردن ضرور است

صوبهٔ دار الخلافت شاهجهان آباد

از اکثر تواریخ هندی و فارسی چنان بمطالعه درآمده که در زمان سابق تختگاه فرمانروایان هندوستان هستناپور
بر کناره دریائے گنگ بود وسعت و فسحت ان شهر که در ازمان داشت بسیار از
بسیاری نویسند اگرچه تا حال اباد است اما آنقدر ابادی ندارد و در ایام فرمان روائے
پاندوان و کوروان چون درمیان فریقین تخالف و تنازع بر دادند پاندوان انهستنا پور
در شهر اندرپت بر کنار دریائے جمنا انتقال کرده دار السلطنت خود مقرر کردند بعد امتداد
ایام در سنه چهار صد و چهل بکرماجیت راجه اینگپال تومر نزدیک اندرپت شهر دلی
آباد کرد و پس ازان راسے پتهورا در سنه یکهزار و صد و کسرے بکرماجیت قلعه شهر دلی
بنام خود ساخت سلطان قطب الدین ایبک و سلطان شمس الدین التمش و قلعه چهار
ی بروند و سلطان غیاث الدین بلبن قلعه دیگر اساس نهاد و در سنه ۶۶۶ هجری از سنگ موضوع
گردانید و سلطان معز الدین کیقباد در سنه ۶۸۶ هجری بر ساحل دریائے جمنا شهری دیگر مشتمل
بر عمارات دل کشا آباد کرده کیلوکهڑی نام نهاده چنانچه امیر خسرو در کتاب قران السعدین
می ستاید و سلطان جلال الدین خلجی شهر کوشک لعل و سلطان علاء الدین کوشک سیری
آباد کرد و تختگاه نمود و سلطان غیاث الدین تغلق شاه در سنه ۷۲۰ هجری تغلق آباد شهر
طرح انداخت و سلطان محمد فخر الدین جونا ملقب بسلطان مصری دیگر اساس نموده بلند ایوانی
متضمن هزار ستون برافراخت و دیگر منازل دل کشا از سنگ رخام بکار رفت و سلطان
فیروز شاه در سنه ۷۵۴ هجری فیروز آباد شهری بزرگ طرح انداخته دریائے جمنا بریده نزدیک
رهان گردانید و سه کوشکی فیروز آباد کوشکی دیگر مشتمل بر منزه جهان نما بر افراخت و تمامی
بر کوچه تا ایم است و عوام الناس ان را لاٹ فیروز شاه گویند و سلطان مبارک شاه
مبارک آباد نهاده و حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه در سنه ۹۳۷ هجری قلعه دین پنه

(۱) هفتاد و دو (۲) اکبر نامه جلد اول صفحه ۱۴۴

فرنگی از فرنگستان رسیده — نوادر از بنادر پیش چیده
نشسته هر طرف گوهر فروشی — برادر ده ز دریا ها خروشی
فتاده هر طرف صد لعل رخشان — بود در هر دکان لعل بدخشان
بهاندازهٔ برای امتحانی — متاع هفت کشور از دوکانی

اگرچه در هر کوچه و بازار و هر صحن و برزن مساجد و معابد و خوانق و مدارس که عالمیان ازان بهره دنیا و عقبی و فایده صورت و معانی حاصل مینایند تعمیر یافته اما در وسط مصر مسجد جامع بادشاهی در سنه هزار و شصت هجری مطابق سال بست و چهارم شاهجهانی از سنگ سرخ باستحکام تمام اساس پذیرفته چندان بلند و رفیع که بانگ مؤذنش در گوش افلاکیان میرسد و انقدر وسیع که عالمی در دون آن میگنجد بلندی مبزش بر تبه اوج شریعت ارجمندی محرابش سجده گاه اهل طریقت گنبد هایش تا گنبد آسمان سر کشیده و مینارهایش با اوج فلک سعید و ایوانهای دلگشایش مجمع اهل همت بر روی هنگنان کشوده و در و دیوارش بسان دامن پاک دوستان بفیض بخشی آماده و ایوان حجره هایش عبادت کده مرتاضان ریاضت پژوه و نشیمنهایش درس گاه اصحاب افاضت صحنش مانند ضمیر صافت دلان از کدورت پاک و فرشش بکردار حوصلهٔ والاهمتان فیض ناک **مثنوی**

صحنش تسبیح دیگر میتوان یافت — ز حوضش آب کوثر میتوان یافت
ز فرش و آسمان یک پایه دارد — مه و خورشید زیر سایه دارد
رواقش قبلهٔ اهل یقین است — نظیر مسجد اقصی همین است

از جملهٔ عمارات خیر انجام حمام بادشاهی است زهی حمام خوشش مقام نزهت ارتسام که هوایش مانند هوای نوروزی روح پرور و بسان ایام فرودی فیض گستر گرم خانه اش گرمی بخش هنگامهٔ فرحت و سرد خانه اش باعث آرام طبیعت دخت گهش از اعتدال دم مساوات بهوای خیمت می زند و گنبدش با گنبد چرخ برین پهلوی نهد حرارتش مانند حرارت غریزی تندرستی می افزاید و از جزو وقتش بهره مندی توانگر و تنومندی رهنمایان است بارزوی برجش بروج به بروج فلک سر گردان ماهتاب بدایرهٔ دفع سردی خوشش هواداری او در جان هر که هوایش می ورزد گرم و سرخوشانه می آرامد و در دلگان آزادگان انبساط تعلق میرزد

---

(۱) کذا

واز فراسا برامده تماشائے عجیب بروے کار می آرد

هر سو نهری دران گلستان خیزان انان چو خیل بستان

عمارت شهر بناه از سنگ و صاروج اساس یافته و دران از دایره قیاس افزون و اندازه

ابادانی درون و برون ان از احاطه بیان بیرون مردم از روم و زنگ و شام و فرنگ و انگریز

و اسپانیه و یونان و عربستان و عراق و خراسان و خوارزم و ترکستان و کابل و زابلستان و ختا

و ختن و چین ماچین و کاشغر و طمغستان و تبت و کشمیر و سایر ولایات هندوستان

همان مصر جامع توطن گزیده و این دو گفتار که اصل زبان هندوستان از همین جاست

اموخته بکار و پیشه خود ها اشتغال دارند ترتیب معموریش بسان فقرات نقش با هم موافق

و این همه ابادانیش مانند اشعار منظم بایکدیگر مطابق عمارات دل کشایش و عمال خوبی و

زیبائی منازل جانفزایش در غایت فرح بخشی و مسرت ورای گلچهنایش چون خیابان گلشن

باغ نشاط و زیب صحن هر محله مثال صحن بستان زیبا و دل فریب در هر خانه و منزل

صفای همیشه بهار در هر کوچه و برزن انهار ملعب از آب خوشگوار و اسباب نشاط

چون دست جاهر رخشان و دلاویز زیب و دلکش مانند بیت ابروے دلبران

بهجت انگیز و دران بازار که جامع نفایس و نوادر دیار و اسباب غریب خاص و عطار

و اشیائے عجایب روزگار است طرفی لعل بدخشان لالی و یواقیت درخشان دُر غرر

عمان و لولو سالا و مرجان و دیگر جواهر زندا هر بحر و کان در هم و شرابی دیبا و طرفی انواع

اقمشه و اسلحه و اشیائے غریبه و اشربه و اجناس ادویه گوناگون و عطریات

و نباتات مطلوبه بخرید و فروخت میرود و طرفه رنگارنگ میوه خشک و تر هر دیار

مذاق فایقه مشتهیان غذا و بست با شیرین و حلاوت انگبین بهم ساز و طرفے فیلان

نامدار و اسپان بادرفتار و شتران تیز رو و بار بردار و دیگر دواب بیشمار از حد و حصر بایع و

مشتری را بسیار و هر چیز گرم خرید و فروخت هر چیز گرم می شود و از دحام

خریداران و فروشندگان مغروران نیاید از حصر شمار بیرون و حتی که اسباب تجملات پادشاهی

و تزئین و تحسین خانه ملکیت دیگر در سر انجام نتوانند شد و ساز مطلوب صد هزار بسیار

و سامان تعلق بسیار بدست نیاید مثنوی

عراقی و خراسانی ز حد بیش نهاده پیش خود سرمایه خویش

دردن حواشی این مصر بزرگ مقابر بسیاری از سلاطین متاخرین است اما مشهورترین
حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه است که در کیلوکهری کنیار بر ساحل صاحبی جنا
واقع شده و مقابر امرا و وزرا و علما و فضلا هر یک در زمان خویش شهرت کمال داشتند
باعلی در ریاض آنقدر است که در شمار نیاید و شهر نیست جداگانه از مقابر بزرگان در
و چنان عمارات مشهور بکات بسیاری اولیاست که مقابر ان بجری در گنجد از جمله دو
گزینی مصر و آنجا خواجه قطب الدین محمد بختیار کاکی ابن خواجه کمال الدین احمد موسی
گزیده گزاده بوم الیحان فرغانه است متوفی در سنه [illegible] و خضر
گذرانا دو سرای سنه [illegible] و در هر دو سالی او عام خواب او خواجه [illegible]
ترک [illegible] اختیار کرده در بغداد رسیده از بغداد در [illegible]
[illegible] و بتان وارد شده شیخ بهاء الدین ذکریا را در ملتان و در [illegible]
[illegible] شمس الدین التمش بارزوی دیدار حضرت [illegible]
خود بدهلی آمد و آن مرشد حقیقی با تمام دنیای از اجمیر جسد خود [illegible]
دیر دیار یافته در [illegible] از [illegible] شد و پدر [illegible] با هم [illegible]
[illegible] خواجه معین الدین با جمیر [illegible] و [illegible] در [illegible]
[illegible] بدر و مادر و [illegible] و [illegible]
دانیال است ایشان در [illegible]
[illegible] رسیده مدار انفاقات در بادان رسیده علوم [illegible] چون [illegible]
[illegible] ناب بر [illegible] مشهور گردید [illegible]
[illegible] گزیده [illegible] و [illegible] برای [illegible]
مردم [illegible] و [illegible] ایشان فیض [illegible]
[illegible] نصیر الدین [illegible]
[illegible]

می آید و سان گوشه نشینان طریق خلوت می پیماید همچو پاک سرشتان طریقه پاکیزگی و صفائی پیش نهاد می نماید بسا بیماریها است که از حمام دفع میشوند مانند اختلال دماغ و گرانی اعضا و خمیازه فتور و کسل بدن و بسا فرحتها است که از و حاصل میگردد و دیبی فرحت مزاج و طراوت دماغ و تازگی دل و پاکیزگی تن امتزاج اب و آتش از جمله مشکلات است طرفه مقامی که در آن اب و آتش ممزوج میشوند و هیچ مکان غیر از باد و خاک نباشد نادره مکانی که در آن با د و خاک دخل ندارد مثنوی

هیچ مکانی نه و آتش در و ساز گار ۔۔۔ بود با د خاک ساز در سخن بر کنار

[illegible] آسمانست حمام نام ۔۔۔ مه و آفتابست گل خام خام

[illegible] درین عالم از اعتدال مزاج ۔۔۔ طبایع بهم یافته امتزاج

القصه شهریست در کمال وسعت و فخامت مصر مسیحا دار الخلافه و مرکز مملکت سیاحان بخت قلمرو سیمایان برج مسکن باریق فراخی و کثرت ابادی شهری بر روی زمین نشان نمی دهند شهر قسطنطنیه تخت گاه خنکاری و دلم کوهکانی و برزگی مشهور است بشهر عشیر ان تمیز میدهند شهر قزوین و اصفهان دار الخلافه ولی ایران گرد و لطف و خوبی شهرت دارند بحله ان نمی ارزد شعرائے مظهر بلاغت و کمال و فضحائے ارباب خان مقال در سیمان خوبیهائے این مصر مثال نظم و نثر مشعار دل پذیر گفته اند از انجمله مثنوی

شهر عظم بهشت بیاست نشان ۔۔۔ مرکز هند و تخته گاه شهان

چون سواد بهشت طرب افزا ۔۔۔ همچو باغ بهار روح فزا

[illegible] همه فاضل و نکته دان و [illegible]

همه فیروز جنگ و ملک ستان ۔۔۔ همه مقبول طبع شاهجهان

همه با جاه و منصب عالیست ۔۔۔ همه با زیب و فر سلطانی

[illegible] همه با خیل قدسیان فکر

[illegible] همه از جمله و هر جمله [illegible]

[illegible] همه در فن کار خود ممتاز

[illegible] همه فرهاد طبع و شیرین ذوق

همه با شخص کام هم آغوش ۔۔۔ همه از باده خوردی مدهوش

آبادی و دلنشین این دیار و مکان گشت اگرچه دران خطه بسیاری از مزارات اولیاء الله خواب گاه دارند
اما از اولیائے که نام و نشان یافته شیخ فرید الدین ثانی و شیخ محمد معصوم کابلی دران شهر آسوده اند
و این هر دو اولیائے عظام در زمان حضرت خلد جهان بادشاه هدایت خلائق گاه بوده
بر دار و گیر و مواخذه اولاد و احفاد ایشان بهره وافی اندوخته اند اکنون از اولاد ایشان کسے
نشان نیست و در سادات هرات آنچه شاه قبیح است که در زمان خویش رتبه ولایت و قطبیت
و در استغنا مرتبه شیخ بزدی که زیارت گاه خلائق است و از اعمال کوره پوشنگ است
مرد صاحب حال الدین خلیفه شیخ فرید الدین گنجکر الفقه و دین بوده بمرادات اولیائے کرام
انقدر است که ریگ را در دیار بین عدد پیدا کردن چون ذکر ایشان مکرر شده غریبه اولیائے سلیمان
داغر نیز خوب است اگرچه از اکابر نبود و کرد زمین خود با واقع است گذاردن بیجا نباید و در بلخ
کنبد سبز هست و بس و کوه مکیات بهوار بمعبد لیست مشهور خواجه بهاء الدین نقشبند
گاه بدین آنجا هست و در سنه چهارم عالم گیری سفر آنجا کرده ازین امرات بزرگ بدان دیار
و صف خود تراز اوده بجز نام نشنیده و بموجب حکم والا بدیدن آنجا رفته بعضے
اخراج نموده باقی را بطریق مشکل نام نخورد بلکه بسیار طرح انداخت و عمارات دل کشا
و نخلهای بسیار خوب بنظر درآمد و نهری که از بین کوه بر میخیزد و دران باغ اوفتاده
و بعضے از آن نهر بدین باغ نیامده و دران مکان غرض چنین است فواره
گل سرخ و نیلوفر و غیره گلها شده مشهور بگلشن دلکشا نام نهاده بسیار طرح انداخت
باغ افتاده بود و دران تالاب بزرگ که بر زمان عالمگیری ساخته بودند
بر تالاب عمارتے بود دوسی گز بطول بهر دو جانب سه تا سیر شهر است
نمیدانم آن کدام بیت عظیم که بهمین نام در کتب هندوان را نامی نشان گویند و میگویند
ماندهاتا آنجا میشن جهانیان و آن مکان میدانند و آن مکان بزرگ غرض نیز دانست تمثال دیوان
کمال بیت عظیم بنا نهاده اگرچه دران باعث آن شی [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

و شیخ برہان الدین غریب و خواجہ حسن در دکھن و در بلدی محال دیگر از خلفائے
ایشان مشہور بودند تا حال اولاد و خلفائے ہر یک در آن ممالک پرتو ہائے خلق گمراہان
[illegible] حضرت ایشان خاتمہ چہار شنبہ نوزدہم ربیع الثانی سنہ ۷۲۵ ہجری
[illegible] رحلت نمودند و در ہندوستان برتبہ ولایت از جملہ اولیائے
[illegible] و قبہ علیہ ایشان باز زیارتگاہ درگاہ ایزدی بجناب پیر کامل حضرت
سبحان الٰہی محی الدین عبد القادر گیلانی میرسند میگویند کہ ایشان از سادات حسینی
[illegible] حضرت [illegible] نزدیک بغداد در بلدی است موسوم بنام مسکن آنحضرت
[illegible] ایشان را جیلانی و گیلانی میگویند در چہار صد و ہفتاد و یک ہجری سادات علاوت
[illegible] علوم رسمی و حقیقی و نگارگر دیدہ [illegible] رسیدہ بمراتب خرقہ ولایت
[illegible] و بزرگی حال و کشف و مقال و خوارق عادت و کرامات ایشان جہان
[illegible] و عالم عالم را [illegible] و در [illegible] حضرت
[illegible] و [illegible] و [illegible] و [

شاہجہان آباد بردہ اند کہ نفع بخش مزروعات اکثر بدگنات وطراوت رسان باغات حوالی
دارالخلافہ ونفیس بخش کوچہا وبازار ومدوقت پیرائے دولتخانہ بادشاہی است ودریائے مذکور
بعد امدن از کوہ اکثر محال مابدونتہ وادی پایان شہر شاہجہان آباد میرسد قلعہ ارک متصل شہر مذکور
دل کشا عمارات امرا بان برکنارہ ان واقع است ولذا بجا گذشتہ بمسافت پانزدہ فرسنگ
پایان شہر ستہ اوگام وہندران میرسد بعد بستقر الخلافہ اکبر آبادی آید درین مرحلہ عمارات
بادشاہی وغیرہا بریسار دریاست وازانجا گذشتہ انپایان شہر وقلعہ اناد وبعد ازان بہ
شہر کالپی رسیدن می شود پس ازان بشہر اکبر پور زاد ومرد راجہ بیربر اکبر شاہی داکبر آباد عمارات
مذکور بر وضعت ووسعت ومتانت بر کنارہ واقع شدہ ودریائے جمنل نزدیک شہر اکبر پور
ودریائے ستلج ودریائے دیگر مسمی از جانب گوندوانہ آمدہ بتفاوت یک گروہ بدریا اصل
میپیوندد وازانجا گذشتہ بپایان قلعہ الہ آباد باب گنگ اتصال می یابد وبہ
گنگ مذکور بہان یکپس واقف نیست اما اعتقاد اہل ہند انکہ از بہشت نازل میشود
ومشیخان در کتب قدیمہ معتبرہ ہند چنین است بعد صدور از بہشت وتنزل بکوہ کیلاس
برامدن ازانجا در ولایت چین میرسد چنانچہ در شاہنامہ فردوسی مرقوم است کہ عمارات
سکنہ شاہزادہ بہاد بن کاؤس شاہ واماد افراسیاب بر کنار گنگ بود بعد برامدن
از بہشت بکوہستان ہندی ناتہ بہ آید ومکان بہاچل یعنی محطہ برف کہ اہل ہند گوا تصور
بدن ہندی در آن حالت اخروی میدانند چنانچہ ہندوان کہ مشتہر اے اہل این دیار
بودند اپیان خود را بدانجا گذاشتہ اند [illegible] کوہستان سوا اہل وعیال متصل
بلند است کہ ہر شواری بنظر درمی آید وعبور بمشقتہا می شود ودر اماکن معتبرہ رستہا
سبلہ ہا بکنار ہر دو کنار محکم بستہ بطرز قنطرہ تعبیہ میکنند واز بالائے آن امد وشد مردم
می شود ودران راہ زبان این دیار چنگہ گویند وطوائف انام از اطراف ممالک کہ بقصد طواف
مدتی ناتہ بہ میروند چنین منظرہ گاہے ندیدہ انداز عبور ازان خوف مندی باشند ویمناک
میگردند [illegible] این دریا از کوہ مدتی ناتہ بہ آمدہ بپایان شہر سری نگر [illegible]
[illegible] وازانجا جاری شدہ از پایان [illegible] گذشتہ در مکان [illegible] از
کوہ برون می آید اگر چہ بمرحلہ کتب [illegible] دریائے گنگ از آغاز تا انجام [illegible]

(۱) ہمالچل ؛

اعیاسے بزرگ ہند بود و خلایق کثیر از خاص و عام بانجناب اعتقاد دارند و در سالی یکبر تبلوایف
اقوام از اطراف و اکناف بدست با علمہاسے زرین آمدہ از دحام می کنند و تدبرات می گذرانند
و چند روز بہم مردم جنتا شاسے غریب میشود در زمان سلطان ابراہیم شرقی در سنہ ۸۴۳ انجا
مطلی و مصلی کرشدہ و گذین ترین این صوبہ در دریاست کہ چنانکہ تفصیل آن سابقاً تحریر یافتہ آمدہ
و گنجہاسے پنہان کہ از حاصل پرتو تابع الوہ برآمدہ از زیست کردہ ہے اکبر آباد در وہ و بہادر و بہال
مرکب ایرج گذشتہ نزدیک اکبر پور تابع کالپی بدریاسے جمنا واصل میشود و القصہ این صوبہ
شرقی گنگا تم پور شمالی دریاسے گنگ جنوبی چندیری غربی پلول واقع است دراز از کنگا تم پور
تابع الہ آباد تا پلول صوبہ شاہجہان آباد صد و ہفتاد کروہ و پہنا از قنوج تا چندیری صد و
صوبہ الہ آباد کہ در سرکار آباد و ہاری و الور و تجارہ و ہاتھ رس و کالپی و سمدن و قنوج
کول و ریواڑ و گوگانواں و غیرہ چہارده سرکار مشتمل بر دو صد و شصت و ہشت مال روده
یکصد و نوزده لک و شصت و پنجہزار و ہشت صد دام داخل این صوبہ است

صوبہ سبعہ و سبعہ الہ آباد

در کتب ہندی نام این صوبہ پاگ می نویسند و بعرف ترمینی نیز گویند در میان دریاسے جمنا
و گنگا کہ حضرت جلال الدین اکبر پادشاہ قلعہ سنگین باستحکام تمام و گرد آن بنیاد شہر
و بازار بآئین مرغوب فرمودند و حضرت شاہجہان بادشاہ غازیپور
الہ آباد موسوم فرمودند بدریاسے گنگ و جمنا بیان قلعہ ہا کہ بر ہر دو شہر
کہ در وصل میشود در عرف ان را سرستی گویند چنانچہ ہست آنچنان را ترمینی
سہ دریا اما در کتب ہندی سرستی ازانجا مندرج نیست و در ان قلعہ درختی است
کہ ان را اکشیہ وٹ گویند یعنی پایدار و ہندی نامجات می نگارند کہ ان درخت را بقرار است و تا
قرار است عالم بے زوال خواہد بود و از مودہ حضرت نورالدین محمد جہانگیر بادشاہ ان را قطع کردہ
تا امروز ان درخت ہمچنان سبز و خرم است و بعضی ان درخت را
گویند این مکان را معبد متقدمین شریف ترین زیارتگاہ ہندوان است و در ایام
زمستان کہ آفتاب بدرجہ ہفتم برج جدی میرسد ہندوان از اطراف و اکناف آمدہ
ہم در انجا غسل کنند و ہر دو نہر بہم پیوستہ از ہر دو طرف

[illegible] دل کشاد و بر دگر [illegible] کاران هر پیشه و کاریگران هر فن در صنعت خویش ممتاز اند
[illegible] چپ [illegible] نقره جریده و دیگ پارچه ها در میانه دوازده مالک دور دست تا بجوان آمد خرید
[illegible] دوازده لک بیشتر از مصر بجنس خوبیهای آن آسانگی دارد و اکثر مزارات اولیای
[illegible] و مشایخ کرام در ولایت مقبره سورة حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه و حضرت
شیخ سلیم چشتی نزد جهان بادشاه و نزدیک آن مصر راه قلعت پیاده در پاکستانی زمان
سرکار بصری و قلعه محکم دارد و سابقه اسیران نصیران خندان در آن قلعه نگاه میدارند
[illegible] و مشایخ گزین می شود و [illegible] جنس تربیتیک سیر پیدائی دارد سیکری نام وی از توابع
سیاله بود و او و نکر دین اکبر بادشاه و حضرت محمد اکبر بادشاه زبده اولیای کرام شیخ سلیم
[illegible] و عمارات حسین و مساجد و مدارس و خوانین اعداد شده [illegible] و بر سوم بکر و از نگاه
[illegible] و [illegible] است آن کوه بیت بزرگان و سرحلقه اولیا و کرده کلان آن [illegible]
[illegible] و [illegible] عالی و اویزه [illegible] و جوانگاه بر کنار آن واقع است و دوران [illegible] کانی
است از سنگ سرخ حسنه و بنا و [illegible] و دیگر [illegible] عمارات بهر اندازه [illegible] بری
دیگر گران بار و تا مرز [illegible] و [illegible] و بهاء [illegible] و حصانت آن مشهور [illegible] شب
[illegible] راه دون آن نگاهدارند [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و جادوئی
[illegible] و [illegible] و [illegible] مشاهدان [illegible] مشهور و دوران دیار چند جا کان آهن واقع شده و دران شهر
مزار شیخ محمد غوث است که [illegible] [illegible] کالپی شهر [illegible] [illegible]
[illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و

(صوبہ اودھ)

[illegible] و سایر خیرات مبذول و نیز مبانی سرا سای بسر کار بادشاهی ادای سازند چون پیوند عمری
[illegible] و نیابک بهداشت و نیبت در پیشین زمان بعضی مردم بقصد [illegible] آخرت و
بعضی [illegible] و دیگر خلایق را دواز ده میدار احمد و در عهد سلطنت حضرت ظل یزدان
بادشاه این خلق تبع کرده می کردی آن شهر بنا بر اس که در هندی ناهیلا را نسی گویند آنرا چون
[illegible] و [illegible] بین تقریب بدان نام مشهور گشته اند شهریست
[illegible] کمان آسمانا باد و دریاچه گنگ بسیار دارد میگذرد و آنرا بهادیه مسلوب کرده پرستش
گاه و تعلیم پیدا نشده معدن فضیلت و جامع فضلای دولت طالب علم هند است بسیار مهمان
ارباب فضل و حیه خلقان صاحب حال و قال توطن دارند [illegible] و نزدیک بر مهمان و
بدان ذاکران بقصد تحصیل و تکمیل علوم دران مصر جامع اقامت می گیرند و مستفید و مستفیض می
[illegible] آمده و کان و دوازده [illegible] ازبک علایی میدی نوا آباد است
تبی کرده تالب که در کتب سلف و مستگاری عبثی [illegible] توطن گزیده میاد [illegible] اشتغال
دارند و نیز پیران کهن سال و مریضان گسسته امال باراده مردن رسیده جان بجان آفرین میسپارند
و پیوست [illegible] و دیگ [illegible] مشتری به برج اسد میرسد [illegible]
[illegible] و [illegible] دم [illegible] پرستش میکنند [illegible]
زیادی [illegible] و دیگ [illegible] و بندگی و [illegible] گنگ او پیان
[illegible] و [illegible] و [illegible] و بیرا مدی و نچیر افگنی [illegible]
[illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و

صوبہ بہار عرف پٹنہ

کرده غازیپور بنگاله غرب رویه الله آباد و اوده و شمال و جنوب کوه بزرگ سرکار بهار و حاجی پور
و منگیر و چپلدن و ساران و ترهت و دهنال و غیره هشت سرکار مشتمل بر دو صد و چهل محال
و سی و هشت کرور و هفت لک و سی هزار دام داخل این صوبه است

صوبه عمده بنگاله

دارالولایات این صوبه شهر عظیم الشان راجمحل که جهانگیر نگر است وسعت و رفعت کمال دارد و بخوبی و لطافت
و چه کار و استعداد اسباب و اشیای نفیسه کشور آذر و پیدا و مردم هر قوم از هر ملک فرد و ناکس
عام اهالی این ملک بنگ بود چون فرمانروای پایتخت البته کثرت آب و رنگی و خیابانی به
پهنای بست و نه ذرع و عمق ده ذرع و عرض تا آندوان یک میل و نیم بتوسط گی ان بنگاله
و بان نه و ناق گنگ یا باغ دال نزدیک و سرا بس کم و میانه شور شرع بارش خوب و اشیای
و میوه جات فراوان و اسباب قرد شود و ان بخیابان بیرون آب بلند بیشتر کشت
گوله شود و گرداگرد هر کدام نگیرند سبوی بزرگ سبد و میوه گرداگرد
کار تره و ترکاری فروکم ترگندر سد و چندان آب افزاید بیشتر باغ و خرشاب موضع چاکر گان
یک پنج راشهرت رسیده تا دو برگرفته اند و اسم خانه و فندقی نیز معروف اوست خانه
است و ان باغ و محصول ما پایه ایا نه و ما اسم فرمان پذیری بجا
مرغ تو ان بود و ان گاه نیا یک رسد ان تمر و شیرین ان خان میوه
پخته و آب سرد نگاه دارند و ان شود و یم فرکنیه نک است عارض ان شود
دگر ان فروشند و گل و میوه فراوان و فوخل بنان شود کاینه خوبان ان ایا
و میوه فراوان و بیشتر از بادر فراوان اید بنگاله ایشیب خوبست سانند و بخت چنان گمشد که
نه یک پنجزار و پیه بخرج رود و دیر بپاید و برخی حصیر انجمان باشد که ان پوشی بهتر زمی نماید
و بیا بانند کان ایستیل پای گیرند و ان رویت آمد و شدی کشتی است خاصه هنگام
بارش و آنگی به سنگین که خزینه نوبتی در دن ان نشستن نه مان کنند و خواب
و میوه فراوان و بیشتر شان بارش گزند بسر پنا ای سا تمن و سواری نیل هم عشرت
و بسیار کی ان و ک بار کی زیان

کان را شیر نتواند شکار کرد هنگام باش اهو و گوزن و شیر بسبب کثرت اب یک جا بادی درآید
مردم بچالش گری و صید افگنی خطاب برگیرند در هر کاچیپاران تخم ماش در زمین نارانده بریزند ذوبی
برنگ خیک کار بر و دیر جنگل فلفل دراز بسیار میشود در پهاس قلعه است بر فراز کوه اسمان سماوشوا
گرم و دران چهار دره کوه و دران کشت کار شود و فاران چشمه بر جا شد و بر هر جا چاه گزیر کنند اب
بهار و گرداب هنگام بارش افزون از دولست و بشمار چشم و گوش پر افروخته العصه در خیوه
تابستان بسیار گرم شود و زمستان نزدیک باعتدال و بیش اندر و باد بکاهد و بچشد از اصطلاح
خوارزمشاهیان اوشود و بهد سال این مرز از کثرت دریا بسیر و شاداب باشد و باد
تند اندر و گرد برخیزد و کشت کار گزیده شود فاصله از غربی و جنوبی کم همتا کسان نام علی
بن مظهر بن مستار بنگ بر تندور بجای اورد و نیکو فرمان گزیده شد بنگ تنها تسمیص
بگیرد با نیکی بخوبی انگبین بجوش

باو مدفون کنند و در نزدیکی ان ولایتی است که ان را ماچین گویند از شهر خان بالغ که دار الملک
این ولایت است تا دریای شور بمسافت چهل منزل رودی بمیان و دو رویه و دو کنار بسنگ
و چونه بنا بر وده سلطان سکندر رودی ازین حدود دیان دیار رفت سیر تمام ان ولایت نموده برا
دیبا برامد و بموجب امر سلطان سکندر علما و الا دانش طلسمی پنجه دست ادم بر روی چشمه شور
نهاده اند که چون جهاز بظرف میرود باشاره منع می کند که درین سمت میاد میان مشرق و جنوب
فراخ ملکی است از جمله نام بندر بکالو از دست فیل بسیار شود و سفید فیل هم پیدا میشود
و اسب و شتر و خر گران ارزد گاو و گوسپند اصلا نبود و جانور یست ابلق کمانزین هم دیده اند
و پنداشته اند گورخر است و شیر او نخورند کیش ساکنان این بر خلاف هندو و مسلمین است ظاهر خود را بگرد تمام
رانند و بحیله کنند و تنها از بلد تیقی پیرسند دانند دانش کیش ریاضت اندیش را والی گویند
از تعینات او هر روز است که در دیوان زمان سپاه حاضر شوند و مردان بکوشش جانبازند
سپاه فراوان دارد و کوسیا شند و زنیک ان ملکی است که ان را چین خوانند یک سوی ان دریا
جنگل است کان یاقوت و الماس و طلا و نقره و مس و لنقط و کوکر دان و ساکنان این ولایت
را بقبیح گمه بر کنان ان حرش رود القصه این ولایت بغایت وسعت دارد گزین ترین دریاهای
گنگ است و ستایش ان ما پیها نوشته اند و دیم بر هم بوسعت از خطا کبیر چهار دانگ
سرکار بارمدار سیراب سازد و نشود دریا در شول طول این صوبه از بندر چانگانو تا گدی چهار صد
کروه و عرض از شمالی تا پایان سرکار مدن دو صد کروه مشرق دیه دریای شور غرب صوبه
بهار شمال و جنوب کوه [illegible] سلطان ابادو بلگانو تا جپور
و دار یک ابادو بار و سنار گانو و سلهیت و چاتگانو و شریف ابادو سلیمان ابادو گهورا
گهاٹ و دادن و غیره بست و هفت سرکار شتمل بر یک هزار و یکصد و نه محال و چهل و شش
کرور و شصت و یک دام و چهار هزار و دو صد توپ و چهار هزار و چهار صد کشتی داخل این
صوبه است

صوبه عظمت مرتبت مدورلیه

[illegible] و طرح تخته دارد و اب و هوایش سازگار است عشتاه بارش و [illegible]
[illegible] شود و میوه و گل فراوان باشد عاصل

از پی دیدار باید و به گوشه می باشد اول صنمان او را هر سه عضو از بیخ بند و طلسمی نیز گویند دیم
یا دامی قهری است قبلی [illegible] باشد سویم کافوری و خصیتین او را در هنگام خدمتی پاش نگذارند
یا برارند و چنان برگذارند که چون ادمی هر چه اندازه که خصی شود سرکشی از و فرو نشیند و دوم زادها
بیفزاید چنانچه از زشت خوی و بدگوی خواجه سرایان پیداست لکهنوتی شهریست پاستانی
تختین دار الملک بود حضرت نصیر الدین [illegible] با دشاه در زمانی که دران ملک نزول
جلال فرموده هوای این را خوش فرموده به جنت ادم تعبیر نمودند قاعده این است که هر
خرقی ان کوتاه است زنگ اگر در بند او شکستی بود و شخص باید سر شود سرکار سلهت و بدره کهسا
شیر نگاشیر و بدره حسین تره نام نارنگی رنگ لیکن نازه بالیده و تر و لیکن شیرین و بارور
[illegible] عود و غیث عمد افزون در انجام بارش ان درخت را بریده و زمین انداختند بعد چند
[illegible] خواجه سرایان بسیار نشانند و نوکاسه کار
[illegible] ابریشم بافته چنانچه بیند و بپوشند گویند و خواجه سرایان فراوان باشند
[illegible] بسیار و هر کدام بگلاب ساعل مدیایی شراب دهنی قلیه و خصت نازست
[illegible] سیاه و سفید هم میاورخ خیز دران [illegible] پان کرده خیزه
[illegible] بیک
[illegible] بگیرند چون [illegible] هری زنان انجا بیرون خانه [illegible] و طلسم سامری و سحر
[illegible] روز از [illegible] پیش و شگرف [illegible] بگذارند [illegible] بیرون
[illegible] و [illegible] ان ازادم بزمانند دران اصنمان خنده باشند و جان در [illegible]
[illegible] سحر سامری ادم چاپلوس و پندور سازند ادم را [illegible] ادم نگوش
[illegible] خواجه سرایان خرید و [illegible] خوش [illegible] از خاک گرانی و ارزانی غلات
[illegible] هر کدام [illegible] شهر را [illegible] فرزند بیرون [illegible]
[illegible] و [illegible] شود و شگرف [illegible] چون [illegible] شیرین [illegible]
[illegible] و [illegible] خواجه سرایان [illegible] نگون [illegible]
[illegible] چند [illegible] گزاند و [illegible]
[illegible] خواجه سرایان [illegible] گرد
خاصان او مرد و زن کشاده پیشانی زنده فرو شوند و هر که وارث نداشته باشد جمیع اموال

معتدل و بکردار ایام بہار ارمے بہشت فرحت بخش جان و دل باد ش چون باد بہاری طرب انگیز و بجنبش نسیم ہوایش نشاط باد و عشرت دہ و راحت پیرا ہر فصلش ہمچو فصل گل تابندگی اورد و سبزہ زار و ہر بیشش سبز بانیدار پیش ہر بیچ و بہار زمستانش ہوائے فرح و نشاط دارد تابستانش بہار بہجت بخش کار اورد و آغاز جوزا انتہائے مستہلہ چہار ماہ ریزش ابر ہی شبنم و دانہ ہر قسم میوہ در اکناف و بسیار میباشد ۔ بیت ۔ سخن بسیست کہ در ولایت دیگر نباشد گزینہ گلہائے معطر و بافت و دیگر اینست کہ بخیال در نیاید و خلاف ان قدر بسیار کہ در ایام خوف اریانی دارد و انواع اقمشہ ہا جہاز ہر روز و ہر گران قیمت و اقسام نوادر بسواحل و بنادر مذکور میرسد و بکنہ ان خوش باش و نیکو معاش و صاحب ثروت و دول و ارباب نعم و تمول و حسن و لاوینا زیبان و جمال و لفریب مہ جبینان بتمریہ در گنجد قول صد و پنجاہ کروہ و عرض صد کروہ ہشت سرکار مشتمل بر ہشتاد و ہان و پنجاہ و یک کرور و شصت و دو لک و ہشتاد ہزار دام و اصل این

صوبہ برار

کہ اسمے بیان دو کرد چنین آب و ہوا و کشت کار نیک دارد و درین ملک چوبہری را [illegible] گورا دیس باندی و مقدم را تحویل و پتواری را کل کرنی گویند [illegible] فراوان [illegible] ہر پشتہ سہ طرف ان را دو دو گرفتہ کہ [illegible] زمین و میان ان کوچہ [illegible] و نباتش نشیند و بہار گرمی [illegible] نگہداری کہ دو و افتد سنگ شود نزدیک فیل آلدہ و چشمہ ایست در وجب و جرب [illegible] شود و دو میر آگندہ کان الماس است و بارچہ صورت ناک نیک بافند و در انبند و در زیل کان فولاد جان و سنگین اوندہائے دل گزین تراشند و بگفت خرد [illegible] [illegible] و [illegible] سہ فام باشد و ان مرغ را کرک نات گویند [illegible] بزرگ [illegible] گاہ [illegible] گویند و ان [illegible] چشمہ [illegible] زنند و [illegible] کردہ و [illegible] [illegible] [illegible]

کرور دامی و شش لک و نوزده هزار دام داخل این صوبه است ۱۲

صوبه مالوه

اوجین شهریست بزرگ پایتختی تخت گاه راجه بکرماجیت که تا حال در هندوستان سنه او
مینویسند دران مصروف و وسعت کرو رانت کروه است بسیار نوشته اند دریای شیپرا
پایان او میرود و گزین پرستشگاه برشمرند و شگفت انکه گاه گاه موجه شیر برزند و مردم را
از و برامیوده اورند و بکار برند و بقدرت الهی بازار چین بظهور آمده چنین بری از بزرگ شهریست
پایتختی است قلعه هشتاد و سیصد و هشتاد و چهار بازار و شصت و سیصد و شصت فراخ سرای
دوازده هزار مسجد دارد و دو لک مردم در و آباد و تومن قصبه ایست بر ساحل دریای نوا رسد بدانجا
آبی در و نمودار رود و تجارت ایست بزرگ اگر در و نقاره نوا رسد او از بیرون نشود و خلق نشود
حصار و در قلعه او دوازده دروازه و منار بهشت منظری نور میان شاه در بالای شاه
دروازه دار الحکومت بود عمارات عالیه یادگار پیشینیان و مزارات خلائق در و مشهور است
انکه گنبد مزار سلطان المعهود غور سلطان هوشنگ و مابستان آب نراوش نماید و مردم بدو رود و مدد
گویند که دران هوا رسلی پدید آمد که هر چه از قلوات بدو در شدی گزیدی و آن را بر بان هندی
گویند و بیان آنجا ایست در زمان پیشین تخت گاه و جا بهتوج لوبکر مرتبان رو دیان دالا گاه بود
قصبه دین صوبه اجه و هوا معتدل است در بهستان بیامه چنین در تابستان بابا
اصباح گرم شود و چهار ماه باد خنکی بسردی گراید و جهان بابا
سیاه ابر و بارانی دیر نمی بندد و هر کشت بپذیرد هر دو فصل گزین شود گرم
آب چاه بخورند و آب گوار بهتر شود و در بعضی جا فصول در حاصل پور مان دو مرتبه بارد
و برف نمی بارد باشد بسیار بیابان فیل فراوان کرده فرزندان خود را نگاه دارند
بوریس و هندو و مسلم مردم دین دار و بضاعت دانا حرفه و صناع و غیر دانا بسیار
تجمل باشند و دین دار بسیار صوبه مرتبه دیوانی و بخشی گری و فوجداری
بهرتی و در هر اندازه و اوزان جنس مختلف و کمابیش هر یکی به

صوبه خاندیس

برهان پور مصریست بزرگ دار الملک این صوبه بر ساحل دریای تپتی گوناگون مردم صناع هنرور و آباد و در حواشی ان باغات دل کشا فراوان میوهای عود و انواع میوه گوناگون گلهای بیدانه یاسمن و تابستان گرد بسیار برخیزد و در بارش گل و لای فراوان بود کشت کار بیشتری جوار اطراف و در جای جا نان و برنج گزیده شود و برگ تنبول بسیار و پارچه سرخیاف و الله و پیرن نیل بافند و جاجم و پلاس نیز دیگ او دریای تپتی و پورنا باهم پیوندد و آن مکان را در برگیرد بالش گاه دانند و چکر تیر تهه خوانند و بالجمله درین صوبه رود بار فراوان گزیده تریاق پیان برآرد و گوندوانه بر جوشد و پورنا سیراب سازد و دریای گنی و دیگر رود باهم پیوندد و در برگیرد دان بزرگ و استه مردم او قد دستها به پایها رسد این ولایت بنام غریب خان مرزبان مقرر شده بود و بعد او عهد خلافت حضرت جلال الدین اکبر بادشاه چون قلعه اسیر پیشکش شیخ ابو الفضل علامی بلفتح در آمد و ان ولایت بشاهزاده دانیال خلف اکبر حضرت بادشاه مرحمت گشت بزبان حکم مطلق بدانندس خوانند و دیگر اکثر زمینداران این صوبه را وسیل و گوندمول از بوریا تا توکر بهند یه پیوسته است تا من که مشتمل بولایت باورا بهنا و بگلانه و عرض ان پیوسته تبرار تا بال گهاٹ و انصال دار و دیپاه گره و مقادر

صوبه دار الامرکات گجرات

صوبه از پایان گذه تا باسوله دو صد و چهل کروه و عرض از چندیری تا نندربار دو صد و سی کروه
شرقی باند هو غربی گجرات و اجمیر شمالی تردر جنوبی بگانه سرکار اودین در ایسین و چندیری و سدنگپور
و بیاگذه و مندوده و گردن دکوبری و بنهیر و هندیه و سرکار مشتمل بر سیصد و نه محال دسی
و شش کرور و نود لک و هفتاد هزار دام داخل این صوبه است)

صوبه دار الخیر اجمیر

اجمیر شهریست قدیم و مضربست باستانی پیوست ان قلعه بهتلی یادگاریست از زاجه بهتل
زر کوه بسیار و اطراف گذاره پیوست شهر کولابی است اما ساگر سر کوه و در ویس ژرف
بسیاری جانوران ابی نهنگ و غیر ذلک در حدود عمارات بادشاهی بر کنار آن و مزار پرانوار خواجه
معین الدین چشتی علیه الرحمة درون شهر بدامن کوه بر صاحل کولاب پیارده و شیخ اسعد بن
خواجه حمید قطب الدین حسن ازرزه بهر سادات حسینی است در سال پانصد دسی و شصت هجری در
شهر سنجر از دار بیجتان سعادت ولادت یافت و در یازده سالگی بر زیارت اشیان نجاتی
شیخ ابراهیم قندوزی باکسانه نزد جهان دیگاه آمی بود و بر نظر افتاد و چند بار آمی بر گرفته و بحیت
و بیعت رشوی گردن و در هر دو سه ماه یکبار بخدمت خواجه جهان حاضر شدی و بعد از
[illegible] و در بست سالگی از شیخ عبد القادر گیلانی یعنی حضرت پیران محی الدین
[illegible] و در وقت [illegible] و بشتاد و هشت هجری کر سلطان شهاب الدین
[illegible] هندوستان کرده و بدلی آمده و قصد عزیمت در اجمیر [illegible]
[illegible] و بر گرفته [illegible] و در حین [illegible]
[illegible] و بر [illegible] و بر [illegible]
[illegible] و بر [illegible] و بر [illegible]
[illegible] و بر [illegible] و بر [illegible]
[illegible] و بر [illegible] و بر [illegible]
[illegible] و بر [illegible] و بر [illegible]
[illegible] و بر [illegible] و بر [illegible]

بنادر است و چند بندر دیگر از توابع او دریائے تپتی نزد او بگذرد و هفت کروہے بدریائے شور
در شود گونہ گونہ میوہ خاصہ اناس فراوان و گلہائے رنگارنگ و اعر و تیل خوشبوئے ہر گونہ نگرین پید
آید قومی زردشتے گبش از فارس آمدہ بنگاہ ساختہ ہنگامہ آتش پرستی باین خویش گرم دارند
میان سورت و ندربار کوہستانست اہالیان را بگلانہ گویند ولایت معمورہ خوش آب و ہواست
انواع میوہ خاصہ شفتالو و سیب و انگور و اناس و انار و ترنج و انبہ خوب شود و ہفت قلعہ
نامور دارد از انجملہ سالیر و مولیر مشہور و زمیندار از قوم کہواہا راجہ است بہر و چ قلعہ گرین دارد
و دریائے نربدا از پایان گذشتہ بدریائے شور پیوندد و از بنادر مشہور است و چند بندر دیگر
با و متعلق گوناگون پارچہ بافند خصوص انچہ مشہور و بازرگانان باطراف گیتی برند سرکار سورتہ ملک
جداگانہ بود مرزبان انجا پنجاہ ہزار سوار و یک لک پیادہ داشت نصرتان روائے احمدابادِ نیایش
بجی گرد خانخانان اکبر شاہی املاک را بواقعی در ضبط در آورد از بندر گہہ تا بندر از امرا صد و بست
و پنج کروہ طول و از سرد ہار تا بندر دیو ہفتاد و دو کروہ عرض دارد ہوائے او سازگار و
میوہ و گل بسیار از بسیار و انگور و خوربوزہ نیز میشود و این ولایت نہ نخست است و ہر جا
الوسی جداگانہ از افروختی درخت زار و درہم پیچیدگی کوہستان طریقہ گردن کشی دارند جونہ گڈہ
سنگین و زیست و نہایت متانت و حصانت سلطان محمود والی گجرات بعد محاربہ فراوان
ان را بزور گرفت و نزدیک ان قلعہ دیگر احداث کرد گرنال قلعہ بالائے کوہ فراوان چشمہ دارد
و بزرگ معبدیست نیز در نزدیکی ان رودہا در دریائے شور پیوندد و فاصلہ چنان نازک شود
کہ اگر زمانے در تاب آفتاب نہند بگدازد و دوران نواحی شکر و اسپ گزیدہ شود سومنات
پرستشگاہ قدیم و در اکناف شہرتی تام دارد و سہ کروہی ان دریائے شور است پنج بندر با و متعلق
و چشمہ سرستی از نزد او برآید و المکان را از بزرگ ترین اماکن شمارند مشہور است کہ پیش ازین یک
قریب پنجہزار سال میگذرد و پنجاہ و شش کرور ادم از قوم جادوان در میان دو دریا کہ سرستی
و ہرن باشد خندا خندا دیرہ در افتادہ فرو شدند و در نیم کروہے سومنات سبہال کا مکانی
است بزرگ سری کشن را از دست تیغادی تیر بر پا رسیدہ در کنارہ دریائے سرستی زیر
درخت پیپل انجا نشستہ ان را پیپل میز گویند و بزرگ معتقد و اند در قصبہ مول معبدیست
منسوب بمہادیو ہر سال پیش از برسات در روز معین جانوری کہ بزبان ہند گنگہ گویند

(۱) گہہ یا پنگہہ

شمالی جانور وایدر جنوبی بندر دمن وکنبایت سرکار احمدآباد و پتن زناوت و بهروچ
وبروده وچانپانیر و گودهره وسورتهه و اسلام نگر عرف هارنه سرکار مشتمل یک صد و هشتاد
و هشت محال سیزده بندر و پنجاه و هشت کرور و سی و هفت لک و نود هزار دام داخل این
صوبه است

(صوبه برتهه)

درین ولایت در پاستان زمان برهمن آباد نام شهری بزرگ تختگاه بود قلعه ان هزار و چهار
صد برج داشت هر یک بفاصله یک طناب بعدان ادیور پائے تخت گردید از برج
و باره ان فراوان نشان و هنوز پس از ان دیول اکنون تهه و دیبل دارالحکومت است
شهری بزرگ جامع جمیع اشیا خاصه مروارید و اجناس بنادر فراوان و درین ولایت سوم بخش
از کشاورز و برگیرند و کان نمک و اهن فراوان محصول دهد و درشش کروهے کان سنگ رو است
بقدر بایست دراز و کوتاه بریده بکار عمارت ببرند اگر مدار بر کشتی است و بیار محو نه باشد از
خورد و بزرگ چهل هزار خواهد و شکار گور خر و شیر خرگوش و کوته پا چه و حوک و ماهی فراوان مدار
خورش برهمن و بعزت و ماهی است و ماهی را قاق ساخته و کشتیها را جا موده به بنادر و اطراف
برده و خود برگیرند و دارو و عن ببرند و بکار کشتیها اید و قسمی از ماهی است که ان را پوه گویند بخوش
مزگی و لذت بکلی کم هشاد و پائے خورد و هند آیدوان را بدام او و ند غیر ازین دیار جائے
دیگر ان ماهی نشان ندهند و بجز ان گفته شود تا چار ماه خروان از بنگر و کل فراوان و میاه
گوناگون خاصه انبه خوب شود و در صحرا خورده خود بهم رسد جگر خواره این دیار شود و بی الکاف
است تبتر و بهنسون جگر مردم خصوص جگر طفلان را باید تخصیص در وقت طعام خوردن
برهمه کس نظر او زیاده دخل دارد و بعضی گویند که اورا گاه گاه حالتی رود و هر کس که نظر
اندازد بخود گردد و دران حال جگرش برباید و بهم پیشگان بخش کرده بخورد و پیمانه زندگی
ان بخورد و بریز گردد و جگر خواره هر کرا بخواهند خورد ساند و پاره ازان بخورش مدهوش
افسون برامورد و بوکشاند که جانداری مدهوشی است سار شود و بجهت ان
رام گرداند دار دور دست تا خبر او و چون گرفتار آید دانندگان شناسند که

(۱) سرو ہے

پدید آید اندکی خورد انکبوتر دوبرے گنبدہ و بہ رنگ سفید و سیاہ بر فراز معبد نشیند و عشرت کند
و بعلاوہ و نقد زندگانی بسر دوان روز دیگر دم شہر فراہم آمدہ گوناگون خوشبوئے بسوزند و از
مقدار سپیدی و سیاہی او اندازہ بارش گیرند از سیاہی باریدگی و از سفیدی خشکی تفول کنند
پیوستان **دوارکا** کہ ان را جگت نیز گویند معبد بست مشہور چون سری کشن از متہرا برامدہ
دران مکان رفتہ توطن گزیدہ بود از انجہت بزرگ نیایش گاہ دانند نزدیک ان قصبہ کاہی است
مسکن قوم اہیر ارنگیش ہنود خارج اند پختہ ہمہ کس میخورند حسن فراوان دارند چون حاکم نود رانجا
میرسد پسران بر میگیرد کہ از نا پارسائی زنان مواخذہ نکند ان زنان اختیار آبادی میکنند والا
قصد برامدن دارند و ترک وطن میسازند متصل ان زمینی است بد رایزی نو و کروہ پیشتر از موسم
بدان دریائے شور بخوشد دوان زمین را فرو گیرد چون بارش فرو نشیند روئی نمایند زمین
گردد و نمک فراوان شود و بعد ولایتی است جدا گانہ عرض و طول ان دو صد و
رو بہ سند است و بیشتر ریگستان شتر و بز بسیار شود اسپ تا زی نژادان ولایت مشہور
است گویند بازرگانی براہ دریائے اسپان عربی می اورد ناگاہ جہاز بشکست و صد اسپ
او بتختہ بکنارہ برامدہ درین ولایت رسیدہ تا حال نسل ان اسپان دران حدود است
القصہ درین صوبہ ہوا معتدل بیشتر ریگستان است و کشت کار جواری باجرہ و مدار خورش
بران مزروعات بیشتر کشت گندم و دیگر غلات از مالوا و اجمیر و برنج از دکن اورند سیر امرود
مزروعات و باغات ز قوم برلشانند و حصاری حصین بر دی کار اید درین صوبہ تل زیر
و شوار گذار است از انبوہی درخت بشکار عشرت توان کرد و از انبوہ درخت انبہ
و نارنگ بستان توان ساخت دو انبہ تا بر دو صد کروہ انبہ ذائقہ است و شیرین بر دہد و
ارزانی شیرینی او دوا پذیر گردیدہ شود و خوزہ و دیگر ستان و تا بستان بہم رسد انگور و
سیر اپور فراوان کہ ہر سال در دام او خود و صد تنکی اموزندگان دیار درخش
نجی و تمو تھی و لیکہ روشنائی و تیز روی مشہور است بختی پانصد روپیہ و افزون ارزد و ہمہ
رہوار نجاوہ کہ دو قدم فرو دود گزین رو دنائے ان ولایت سیار متی دیا ترک و ہندی و تربدہ و
پتی و سرستی و ہر ہر و چشمہ ایست کہ ان را جمنا و گنگا گویند طول این صوبہ از برہان پور
تا دوا [illegible] صد و دو کروہ عرض از جالور تا بندر دمن دو صد و شصت کروہ شرق رو بہ
قادیس و غرب رو بہ دوارکا کہ بر ساحل دریائے شور است و خوبی کوہ بہر جا پیوستگی دارد

وچہل و نہ لک و ہفتاد ہزار دام داخل این صوبہ است ؛

(صوبہ دار الامان ملتان)

صوبہ دار الامان ملتان از شہرہائے پاستان است و قلعہ خشتین دارد و ہر گونہ مردم در وا
و گوناگون اشیائے ہر دیار بہ بیع و شرا میرود و اسپ تازی نژاد براہ قندہار از عراق سودا گران
ے ارند و دران شہر بفروخت می رود ، ہوائے زمستان باعتدال نزدیک تابستان گرا
افراط دارد و بارش کم ، اہل ان زبان لاہور و سندھ و آمیختہ دارند قالی و شطرنجی گزار و چینیت
بہ تقلید بندر نیکو سازند و درون قلعہ خوابگاہ شیخ بہاؤ الدین ذکریا المشہور بمخدوم العالم واقع است
و بر مزار مظہر انوار گنبد بلند از خشت و چونہ برافراختہ اند این شیخ پور شیخ وجیہ الدین محمد
بن شیخ کمال الدین علی شاہ قریشی در سال پانصد و شصت و پنج ہجری در کوت کرور سعادت ولادت
یافت و در خورد سالی ایشان پدر بزرگوار رحلت نمود ، شیخ بدانش اندوزی اشتغال ورزیدہ
علوم رسمی تحصیل کردہ اختیار سفر نمود و بعد سیر ایران و توران در بغداد رسیدہ شیخ شہاب الدین
سہروردی ارادت اورده و پایہ خلافت یافت شیخ عراقی و میر حسینی از و فیض برگرفتند از بغداد
در ملتان رسیدہ اقامت ورزیدہ بسیاری از معتقدان ارادت او رو فیض یاب شدند شیخ
فرید الدین گنجشکر فراوان دوستی داشت و مدتی باہم بودند ہفتم ماہ صفر سال ششصد و شصت
ہجری نوراتی پیری نامہ بہر او رده بدست شیخ صدر الدین مخلفان بدرون فرستاد
حضرت شیخ ان نامہ را بر خواند و جان بحق تسلیم نمود و از چہار سو خانہ او از بلند شد کہ دو دست
با دست پیوست بسادہ ستان شگرف حیرت افزا از ان حضرت بر زبان صغار و کبار است
نان دیار شیخ صدر الدین عارف پور شیخ بہاؤ الدین ذکریا در سنہ ہفتصد و نہ ہجری رحلت نمود
شیخ رکن الدین پور شیخ صدر الدین عارف و شیخ یوسف کرویزی و شیخ موسیٰ گیلانی و شمس الدین
تبریزی و بسیاری از اولیائے دران شہر سعادت بہرہ اسودہ اند و مزار مظہر انوار ہر یک زیارت
گاہ خلایق است چہار کروہے ملتان جنوب رویہ سید زین العابدین پدر سلطان سرور است
در ایام تابستان مردم از اطراف برائے زیارت او مجمع عظیم کنند و چہل کروہے ملتان
غرب رویہ دامن کوہ بلوچستان انطرف دریائے سندھ خواب گاہ سلطان سرور است
این سید زادہ در اعاذہ بنائے ریاضات شاقہ و عبادات مالا یطاق پرنفس امارہ شیطان کارہ

دانه بسان انار دانه برارند و بخوردن افت رسیده دهند بقدرت الهی (۱) بی یابد و این جگر خارگان نوعی
چادو و افسون میدانند اگر سنگ آسیا بگلو بسته در دریا انداخته شوند فرو نمیشود و در آتش نمی سوزند
اما دانایان کار چون میدانند که یکے از انها را ازین رویش باز دارند بر هر دو شقیقه او داغ می
نهند و چشم ان را بنمک انباشته در خانه تا چهل روز او یخته دارند و طعام بے نمک بخورش
دهند و برخی افسون خوانند ازین عمل از جگر خواره افسون خود فراموش می شود و از روش خویش
باز می آید و جگر خواره اکثرے از زنان می باشند و بعضے مرد و اسیب این خدا ناترسان
به چشم خود دیدم که جگر طفلان نونهال باغ زندگی را بر یایند اگرچه این خدا فراموشان در هر بلادی
باشند و اما در بلاد تهته بیشتر باشند مهتا دکروهے تهته هنگلاج مکانی است منسوب
درگا میان شمال و غرب نزدیک دریائے شور از دشواری راه بیابان و نایابی آب و رهزنی قوم
بهیل رسیدن هر کس دران مکان دشوار است مگر بعضی از فقیر خاصه شناسی سرا پا برهنه
اعتبار گرفتگی و تشنگی نموده در انجا رسیده پرستش گری نمایند و در آمد و شد که زیاده از پانزده روز
می کشد تصدیعه بسیار می یابند سرکار (۲) سیوستان تابع این صوبه است بر کنار دریائے سند
و درین حدود کوه لاری است بزرگ دو روزه راه دراز دوان را مسجور خوانند و در فراز انها نهینها
ساخته برخی از مادهای گیران سکونت دارند و زندگی خود به پیشه مادهای گیری بسر برند چنانچه در ولایت
کشمیر نیز هر دو اب دل زمین میسازند و درین صوبه از حدود ملتان تا اوچ تا تهته و گچ مکران
شمال رویه کوههائے خارا بلند و مساکن اقوام بلوچ و بعضے افغان و جانب جنوب از اوچ
تا گجرات کوه هائے ریگ و مواطن گروه بهتی که بنگاه رئیس انها جیسلمیر است و دیگر اقوام راجپوت
و انهها تا نصیر پور و امرکوت مردم سیسوده (۳) و جاریجه و دیگران توطن دارند و بزرگ ترین
صوبهائے سند است بازرگانان از ملتان و بهکر اموال و اثقال براه دریا بکشتیها به تهته می برند
بلک مسافران و متردمان بل عبور گران بدان راه دریا بجانب تهته میروند کم وقتی خواهد بود که
براه خشکی هائے گران بها نورد انظرف شوند اما از دشواری جنگل و نایابی آب تصدیعه
می کشند [illegible] صوبه از انجا تا تهته مکران دو صد و پنجاه کروه و عرض از قصبه دین تا بندر لهری
سمکروه و شرق و غرب [illegible] مکران شمال بهکر جنوب دریائے شور سرکار
تهته و بیه ستان [illegible] و امرکوت چهار سرکار مشتمل بر پنجاه و هفت محال و پنج بندر و نه کروه

(۱) افتاده (۲) می نماید (۳) سیوسته ؛

زاد بوم ایشان قصبه کهوتوال نزدیک ملتان واقع است در سرآغاز بهنائی بدانشمندی اشتهار بسی
سرگرم بود و در ملتان اتفاق خواجه قطب الدین محمد بختیار را دریافته فراوان فیض اندوخت و
پیمانه ایشان در دهلی آمده بارادت کامیاب گشت و بعضی گویند که بدستوری خواجه از ملتان
بقندهار و سیستان رفت و تحصیل علوم پرداخت بعد ان بملازمت خواجه در دهلی رسیده
سخت ریاضت داد و ورزش با نفس اماره نموده فیروزمند گشت و برخصت خواجه در قصبه هانسی
آمده اقامت ورزیده خواجه قطب الدین در وقت رحلت فرمود که خرقه و عصا و غیره انچه از پیر
رسیده بشیخ فریدالدین سپارند شیخ از اصفهای این معنی از هانسی بدهلی آمده امانت برگرفته مراجعت
نموده در همین طرح اقامت انداخت و فراوان کسان از فیض بخشی ایشان کامیاب شدند چون
از برکات نظر کیمیا اثر ایشان تودهای خاک شکر گردید بگنج شکر مشهور شدند روز شنبه پنجم محرم
سال ششصد و شصت و هفت هجری دهمین جهان ناپایدار را پدرود نمود القصه سرکار دیپالپور
تابع این صوبه است قوم دتو دوگر و گوجر وغیر ذالک دران سرزمین سکونت دارند و تمر دو
قحطی مشهور چون در ایام بارش دریای بیاه و ستلج در محال این سرکار رسیده بر سطح زمین
چند فرسخ در چند فرسخ پهن و عریض میگردد اکثر اطراف ان نواحی زیر اب می آید و هر سال
طوفان نوح دران نواح بظهور میرسد و بعد بدر رفتن اب از بس رطوبت و سیرابی در تمام ان سرزمین
جنگل انبوه سر بمرتبه ازدحامی که پیاده بدشواری قطع راه میکند تا بسوار چه رسد بدین جهت ان دیار را
اکثر جنگل میگویند و مفسدان مستظره بجمعیت دریاکه دران مساکن انها چند لخت شده
جا دارند و پناه جنگل و شوارگذار که در انها طول و عرض دارد مصدر فتنه و فساد و قطاع الطریق و
دزدی میشوند و دست امرای بادشاهی بتادیب و تخریب انها نمیرسد و درین دیار زمستان
باعتدال و تابستان بافراط شود و در خریف زراعت جواری و در ربیع گندم پیمائی یابد غرب رو به
ملتان و پیچ کرده ان روی اب چناب ولایت بلوچان است دین الوس دو نیمین هستند یکی
دو دانگ و نیم دیگر سی هزار سوار و پنجاه هزار پیاده با خود دارد و دیگری هوت که بست هزار سوار و
سی هزار پیاده را سردار است و هر دو با یکدیگر مخالف و نزاع دارند و بر سرحد و اوطان یکدیگر
دار و گیر اطاعت بادشاهی و ادای پیشکش مقرری خود را و ولایت را در امان میدارند و
وکلای هر دو گروه دار الحکومت ملتان حاضر بوده بتقدیم احکام بادشاهی و اقدام امور صاحب
صوبه قیام دارند و از ملتا ولایت بلوچ از سوکوتا باقی و کثیر مزروعات هر دو فصل خراجاتی حاصلات

غالب آمده و به برکات ان مرات ضمیر از بخلا یافت و با نوار شمع عرفان شبستان باطن روشنی
گرفت باتفاقی که روداد بقوم جست کهوکه آویزش گردید سلطان سپرد و میان دو برادرش درجه
شهادت یافتند بی بی بائی زوجه انحضرت تاب جدائی نیاورده رخت هستی بربست میان رانا
خلف ایشان که خورد سال و یتیم نامزد نیز آنجهانی شد و در داس کوه مدفون شدند و مزار شهید
شهرت گرفت از اتفاقات حسنه اجرے از اقتداد بخت سلطان فی آمد چون نزدیک مزار
مسطور منزل کرد ناگهان پائے شترش بشکست ناچار از برداشت بار ان شتر عاجز آمده
بمزار شهید نذر بست بارادت الهی همان وقت پائے شتر درست شد و تاجر اعتقاد آورده
نذر بایفا رسانیده محل بر شتر بسته راهی گشت و این مقوله نادر در اطراف مشهور گردید و ازان
زمان ان مزار بزرگ وار زیارت گاه خلایق گشت و علاوه ان سه کس یکے نابینا و دویم مبروص و
سویمی نامرد مجاورت مزار اختیار کرده استمداد رفع علل خود ها نمودند بقدرت ایزدی نامرد بولد
و مبروص تندرستی و نابینا بینائے یافت و موجب مزید اعتقاد و طوایف انام گردید و این
سانحه غریبه شهرت پذیرفت چون نابینائے مذکور راگاه و گلناک در بادی النظر بنظر درامده
بان سه کس بدین نام مشهور شدند و اولاد انها را که مجاورت مزار دارند تا حال گاه و گلناک نامند
القصه عالم عالم طبقات خلایق از اطراف ممالک و اکناف گیتی بطواف ان مزار پر انوار رسیده
نذرات میگذرانند و استدعائے حصول مرادات میکنند و بحکمت ایزد جان بخش مرام خلایق
حاصل میشود علی الخصوص در برامد ایام زمستان از هر طرف مردم بسیاری آیند از شهر بلیان تا مزار
که فاصله زیاده از پنجل کروه واقع است تمام راه آدم آدم بوی شود و هجوم خلایق دوران رتبه الفدر
میشود که بحر بر راست نیاید و قصبه اوبیچ خانگاه شیخ جلال پور رسید محمود بن سید جلال بخاری
شهید مخدوم جهانیان است حسب برات هفتصد و هفت هجری بعرصه وجود آمد مزید توضیحه
کار نامه او است از شیخ رکن الدین ابوالفتح سهروردی نیز خلافت یافت و در روضه شیخ
[illegible] و دیده مرادان فیض آمد و حسب [illegible] سید قربان [illegible]
و [illegible] خشت و دیوان بلنگ تودوائے سراپا برهنه از مرغزان ان جناب
[illegible] و [illegible] سیاه در شهر دهن عرف اجودهن سرکار دیپالپور خالد رنده یه
[illegible] خواب نامه [illegible] پور جلال الدین سلیمان از اولاد فرخ شاه کابلی است

(۱) [illegible] (۲) مرام بخش مراد

کرده لاهور را دار السلطنت کردند و تا سی و هشت سال دار الحکومت اولاد سلطان بود و بعد ازان احدی
از سلاطین هند دران شهر اقامت نورزیده ابادی از رونق برافتاد پس از مدت تاتار خان از امرائے
سلطان بهلول لودی دار الحکومت نمود و بعد ان کامران مرزا خلف حضرت بابر بادشاه دران عصر اقامت
ورزیده باعث دفور ابادی گردید پس ازان حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه دیار غرابت
خویش به ابادی ان توجه فرموده قلعه متین للا شهر پناه و دولتخانه احداث نموده بتازگی رونق بخشید
بعد ان حضرت نور الدین محمد جهانگیر بادشاه عمارت عالیه که بالفعل موجود است تعمیر فرموده
مدتے از نزول اقبال ذریعه و فور رونق شدند و از عمارات منازل بادشاهزادگان و امرائے
والاشان خصوص عمارت آصف خان عرف ابو الحسن بن اعتماد الدوله که بوسعت و فخامت
بسیار است از دیار ابادی گردید و در زمان حضرت شهاب الدین محمد شاه جهان روز بروز معموری
افزود و در عهد حضرت محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه غازی چون دریائے راوی
بجانب شهر رو نهاد و از مصدمات ان باکثر عمارت و باغات اسیب رسید در سنه چهارم
جلوس والا برائے تعمیر بند مستحکم که سد اهنداب عمارات تواند بود حکم مقدس بصدور پیوست
فرمان پذیران بند بدارای دو کرده باستحکام تمام بستند و بحافظت شهر سد عالمگیری لسان
سد سکندری بروے کار آورد و نگذاشتند تا لب زینه ارا سته لب دریا را بمثال
لب خوبان دلفریب ساختند و خوانین والاشان نشیمن هائے دلکشا و منازل فرح افزا
مشرف بدریا احداث نموده زینت افزائے شهر شدند و از ابتدائے سال چهارم جلوس
حال که زیاده از چهل سال میگذرد و در هر سال ترمیم و تعمیر از سرکار بادشاهی میشود و برائے
بند دلبست مبلغی کلیه بخزانه میرود و بے شایبه تکلف شهر لیست بزرگ و مصر لیست سترگ و
وسعت و آبادی و اجتموعے مردم مانند این مصر کم نشان دهند گوناگون هنر پیشگان هر دیار و
هرگونه صنعت گران روزگار سکونت دارند و اجناس هفت کشور و اشیائے بحر و بر بحد وفور
میرود اگرچه هر کوچه و بازار مسجد بسیار است اما بر کنار دریا مجازی دولتخانه
والا حضرت عالمگیر بادشاه مسجدی عالی از سنگ بنا خواسته اند که زیاده از یک لک روپیه
بران صرف شده دیگر در وسط شهر مسجد جامع وزیر خان عرف حکیم علیم الدین شاهجهانی بود خانه
مصر حال زیبا افتاده و درین مصر خوابگاه و بقعه اولیائے عظام بسیار است از جمله

داشتی +

وامنیت از دزد و رهزن مشهور است گویند که ولایت ملتان در عهد خلافت سلطان علاء الدین
ثانی والی دہلی از تصرف او بدر رفته بقوم لنگاه تعلق یافته بود سلطان حسین لنگاه فرمان روائے
ملتان در زمان حکومت خود از کرور کوت تا مانکوت در جاگیر ملک سہراب و غیره بلوچان که از نسل مکران
نزد او رسیده بودند مقرر ساخته بود اما در عهد خلافت جلال الدین محمد اکبر بادشاه راجه تودرمل
دیوان اعلی ان ولایت را بر بلوچان مسلم داشته درمیان خراسان و هندوستان یک محکم مقرر
ساخت و در حدود دهرد و کشور سد باستحکام انداخت جنوب رویه ملتان بهکر قلعه ایست متین
و حصنی است حصین در پاستانی نامهائے منصوره می نویسند دریائے سنده با پنج رود پنجاب
یکجائے گزیده در حواشی ان قلعه میرسد دو دوخت شده دو حصه جانب جنوب و یک حصه
طرف شمال قلعه مسطور میگذرد حصانت و متانت ان فی الاکناف مشهور است لشکر اعدا
یکبارگی بر دو دست یافتن دشوار دران دیار تابستان با فراط و بادان کم شود میوه گزین باشد
میان سیوی و بهکر دشتی است فراخ هنگام تابستان سه ماه سموم دارد چون دریائے سند
در چند سال از جنوب بشمال گراید و ابادی دیهات خراب سازد از نهبت جانه از چوب خس ساخته
جسر بندد و رواج عمارت پخته و خام کم است طول این صوبه از فیروز پور تا سیوستان چهار صد
کروه و عرض از خطپور تا جیسلمیر صد و بست و پنج کروه و درازی از صد گهره تا تج مکران ششصد
و شصت کروه و در دو پسته بسرکار سهرند غرب رویه مکران شمالی شورکوت جنوبی صوبه اجمیر
سرکار ملتان دو سیالپور و بهکر سه سرکار مشتمل بر نود و شش محال است و چهار کرور و شش لک
و پنجاه و پنج هزار دام داخل این صوبه است ؛

(صوبه دار السلطنت لاهور)

لاهور مصر ایست متقدمین بر کنار دریائے راوی آبادی انرا به لو خلف راجه رام چند نسبت
میدهند و بعضی از مورخ لوهور و لواپور نیز مینویسند چون از گردش چرخ دوار بعد امتداد ادوار
و اکرکان آبادی ان بهدام رود اد فیلی نشان معهودی ماند دار الحکومت این ولایت شهر
سیالکوت گردید بعد ازانکه سلطان محمود غزنوی فتح هندوستان نمود ملک ایاز که منظور نظر سلطان
و دیعتی بود از سیالکوت به لاهور آورد و آن شهر متوجه شده قلعه پخته احداث نمود و شهری تجدید
آباد گردید و خسرو شاه و سلطان خسرو ملک پسرش از اولاد سلطان محمود بتازگی فتح این ولایت

تمام پنجاب را از تاتارخان اجاره گرفت و باتفاق او رو بشرف اسلام مشرف گشت و باعث
پیش آمد او شد در سنه هشت صد و هفتاد و هفت هجری و یک هزار و پانصد و بست و دو یکراجیت
باجازت تاتارخان قصبه بتاله که دران مکان ویرانه و جنگل بود آباد گردانید وجه تسمیه آنکه در هنگام
طرح شهر بنگون خوب نشد از انجا موقوف کرده در نزدیکی ان بر پشته بنائے نمود اند لکهت چون
بزبان پنجاب بنا را بتاله گویند بنا بر تبدیل جا این شهر به بتاله موسوم گردید و جنگل بری نموده
(بسیاری درختان طرح انداخت و زراعات بکار رفت و پرگنه معمور گشت رفته رفته بحال خود
رسیده نگاه علی بچهل خانه گنج قارون میرسد و گنج پرویز دم مساوات میزند در روایت عامل
آبادی قصبه چندان نبود شیر خان خواجه سرا که در زمان محمد اکبر بادشاه کروری ان پرگنه بود
عمارات عالی نشین و تالابی فیض اموده باغے مطبوع احداث نموده رونق افزای گردانید و رور
بروز آبادی بهره اندوزی پذیرفته معموره و لفریب گشت بعد ان شیخ مشایخ کروری از احداث
عمارات عالیه و باغ دلفریب باعث وفور آبادی گشت اکنون در عهد عالمگیر بادشاه غازی
محمد خان کوکلتاش خطاب وزیر خانی دارد و در زمان بودن حضرت بانت این پرگنه
عالمگیری دکاکین بانداز پخته ساخته و بانکی رائے و سنجان سنگه قانونگوئے دیوان ایشان
(مسانان دل فریب دکاکین آراسته پیراسته تعمیر نمود و نیز قاضی عبدالحی عمارات مشتمل بر بازار
سرا مسجد جامع و باغ احداث کرده باعث افزونی رونق و معموری شده و گنبد
میر اندر دلیر پلهت پخته ساخته بر چهره بازار خان دنیا انداخته و نیز باغچه
بر راه لاهور احداث نموده چون اب این شهر و دیهات گوارا
ان را گنگا ثانی گویند اگرچه در هیاهوی این شهر دلها یاس مکدر اندیاس فرحت افزا
قانونگو بنا بر تقلید شالا مار پست و بلند مشتمل بر سه مرتبه بنایت مطبوع ساخته
مرتبه بالا مشرف بر تالاب شیر خان است و از عمارت و انتظارت نظر فریب نظارگیان
فرح بخش انتظار است در دو شهر دوران ان خرابه بسا بنیاد است
بر گذار شهر این بازاری نو بنا تالاب و خانه تعمیل
هر یکسال ان خویش رتبه دولت و ثروت
است که بعد ایشان به پسر پسران حضرت میر

باد ولایت ہم آغوش داشت و از غزنین ہمراہ سلطان محمود آمدہ در لاہور رخت ہستی بربست
و حکام آن بقعہ ہمہ از برکات قدوم ایشان میدانست و نیز دیگر زندہ دلان جناب صیرت دان
شہر ابود و امید و مقبرہ منظمہ حضرت جہانگیر بادشاہ از دیدنی ہائے راہی ہند یک شاہد و ان قدست
و حکام آن بقعہ وصف خان ابو الحسن جہانگیر یست اگرچہ در حواشی شہر فرحان باغ دل کشاد
بنیان گلشن فرحت افزا است اما بدیع شالامار کہ حضرت شاہجہان بادشاہ غازہ تعلق باغ گلشن عدالت
و مقبرہ دلدل فریب نظارگیان است چنان اندکی از شہر دارالسلطنت لاہور برائے سیر
من نظری از قصبہ جات این صوبہ معین کردہ دایہ بست جالندہر بہ بیاس استانی
در زندہ دلی ان خراب گاہ نام صلاح الدین کہ در زمان خویش رتبہ ولایت داشت دہ ایام تا
بزیارت مزار او رفتہ می آیند و نزدیک آن قصبہ مزار شیخ عبد اللہ سلطان پوریست کہ بفضایل
کمالات مشہور و معروف و در زمان فرمان روائی سلیم شاہ بخطاب شیخ الاسلامی مشہور
معروف و در عہد خلافت ہمایون بادشاہ و محمد اکبر بادشاہ مخدوم الملک خطاب یافتہ بود
و درین دو دایہ قصبہ بجوارہ نیز مشتقین است سر بصاف و اوریس بدو دیوہ و ہیچ تولیہ و جونہ
و ہیچ و وط طالدار و دیگر پارچہ نیک گزیدہ می شود و چینت دولائی و کاربادلہ و سلطان پور
سندوہ و دوابہ باری ہیبت پوریتی پرگنہ ایست اسپ عراقی آسا و راجپوتانہ پیدا ہے باید
ہیبت راہ و ہزار و ہفتصد روپیہ قیمت می باشد و در چک گورو ہرگوبند از توابع پہتی
ہیبت پور باغ و تالاب خوبی است و در روز بیساکی خلایق کثیر بجوم می آیند و در دسہرہ
ان رام تیرتہ معبد متقدمین واقع است و چند کروہے ان بتالہ قصبہ ایست دل کشاد معمور
خوش ہوا و مردمانش ہمہ شہر ہائے رام دیوتی است کہ زمیندار کہ پہل بدرسن قوم حویلی بود
ہے حکمت الہی در جناب ایشان طوفان خوشہ بر زد کہ از دریائے ستلج تا دریائے
سین و عمارت قصبات و دیہات ہمہ و بسیاری فی حیات ہمہ
ہے ان سرزمین و بنیان او ہمہ بعد مدت در بعضے جا ابادی ما
قصبہ ہر سال بر دایہ خراب ترکتازی ہمہ و بعد از ہجوم
ولایت خراب
و عالم و عالم زمین خراب میماند جاسلامت در زمرہ ولایت چنیان
ہمہ در عہد سلطان
تا عہد عالمگیر صوبہ دار لاہور گردیدرائے رام دیو بہتی بخوبی تنگہ

ومعرفت مرنبان بحر امواج گوناگون سخنان بود و اکثرے از مطوایت انام از خاص و عام مرید
ومعتقد او بستند و اشعار هندی آنرا که در حقایق و معرفت و وحدانیت گفته است ورد و وظیفه
خود دارند و باد شاهزاده دارا شکوه در ایام حیات خود اکثر اوقات بان عارف آگاه ملاقات کردی
بیان معرفت الهی و میان سے آورد چنانچه از محاورات طرفین چند ربهان منشی شاه جهانی ضمن
در فرس العبادات مرغوب بتقدیم رسانم آورد و دوازده کروهے بتالہ برلب دریائے راوی مکان بابا
نانک است که تا حال اولادش در انجا سکونت دارد و در زمان خویش قافله سالار مسلک جذبات
و مشعله دار طریق طریقت مظاهر تجلیات انوار الهی و مشاهد اختر الحات اسرار نامتناهی بود و اشعار
هندی در حقیقت حق و حی مطلق گفته وحدانیت الهی بعبارات واضحه و استعارات لائحه ثابت
کرده و گویند که این برگزیده آفاق در سنه هزار و پانصد و بست و شش بکرماجیت مطابق هشتصد
و هشتاد و چهار ی در زمان سلطان بهلول لودی در مکان تلونڈی رائے بھوئے سعادت ولادت
یافته همانجا در زمانه مهد ماندی می بود چون در ازل مورد عنایات الهی بود در نوزده سالگی علامات
کشف و کرامات و آیات خارق عادات از و بمنصه ظهور رسید و بیماری مردم اعتقاد آورده و زود
اکثر اطراف گیتی را اسیر کرده در قصبه بتاله آمده که خدا گرد ید و در دیهی از دیهات بتاله بر آب دریائے
راوی اقامت ورزید و فلغله خدا شناسی و تاثر کلامی شهرت پذیرفت و عالم عالم خلایق از اطراف
ممالک آمده مرید شدند و او نزدیکان انجناب مروانه نام مطرب بود که اشعار این مقرب درگاه
افریدگار در سرود و نغمه باین و لغزیه گفته مردم را در دام عقیدت می آورد و این پیشوائے
خدا شناسان در عهد سلطنت سلیم شاه افغان در گرمائین هفتاد و هشت سال جهان گذاران را
پدرود نمود اگرچه اکبر این نام خلعت رشید داشت اما چون دولت معنوی نصیب او نبود لهذا
لقب نام کمتری از فرقت ترین (؟) راگ راز مصاحبان و مساز و نزدیکان همراز بود گوید که خطاب
کرده در وقت نزع قایم مقام خود گردانید او مدت سیزده سال سجاده نشین بود و علت نبود
چون این خبر اشتهار یافت مردم بسیار راگه و اماش بود بر سجاده نشاندند و مدت بیست و سال
بر هنهاست علی بود و اخته قالب تهی کرد اگرچه اولاد و اثبیت داشت لیکن طریقت را مداس عروسی
سوری را مادر بجائے خود نشاند او هفت سال سجاده گاه بود و ان اولاد ان گورو اجی خلعت
او سجاده نشین گشته بعد ست و پنج سال رخت هستی بر بست پس او گوبند بر گرفته خلعت

(۱) [illegible]

دیپالی وال تابع کلانور مزار مظہر انوار شاہ شمس الدین دیبائی است کہ از واصلان درگاہ احدیت
بود از خوارق عادات ایشان طرفہ تقلہائے حیرت افزا کنند از انجملہ آنکہ در زمان حیات ایشان
دیپالی نامی ہندو از خدا و نزدیکان بود نوبتے ایام غسل گنگ در رسید و طوایف ہنود روانہ
شدند دیپالی بجناب حضرت رخصت سفر گنگ خواست آنحضرت رخصت ندادند و فرمودند
کہ رود مہود کہ بر گنگ مجمع میشود یاد ما ند چون آن روز در رسید دیپالی التماس نمودند فرمودند
کہ چشم بپوش چون او چشم بپوشید خود را بکنار گنگ دید بہ برادران و خویشان خود کہ پیشتر رفتہ بودند
ملاقات کرد و باتفاق ان جماعہ غسل نمود و ہمگنان او را دیدند ہمان زمان او چشم وا کرد و خود
را بملازمت آنحضرت دید حیران کار خویش گردید بعد ازان کہ برادران از سفر گنگ باز گشتند
او را دو تن دیدند ہر کدام بر زبان او راندند کہ دیپالی در سفر ہمراہ ما نبود اما بر ہمہ باتفاق او غسل گنگ
کردیم و نیز در وقت مراجعت ہمراہی نکردہ و پیشتر از ما بمکن رسیدہ آخر الامر بر حقیقت کار
واقف شدہ بر ظہور خارق عادت ان ولایت پناہ حیران شدند و بیمن ترانکہ بعد چند سال
انتقال ان واصل درگاہ ایزد متعال در دوگران بامر حاکم کلانور درخت سرس کہ نزدیک مزار
بود بریدہ برائے کار عمارت تخت تخت ساختند بقدرت ایزدی ناگہان آوازی مہیب
برآمد و نشتر اول گردید و تنہ آن درخت خود بخود برخاستہ ایستادہ و درودگران از سنوح
این سانحہ ہولناک گریختند و آن تنہ درخت باز سرسبز شدہ برگ و شاخ برآورد این قصہ
ناصرہ دہان خلق گشتہ شہرہ گشت و باعث ازدیاد اعتقاد طوایف انام بجناب آن زبدہ اولیائے
عظام گردید اکنون مزار مظہر انوار زیارت گاہ صغار و کبار است و در ہر شب جمعہ علی الخصوص شب
جمعہ نوزدہم خلائق کثیر مذکر و مؤنث از نزدیک و دور بطوائف آیند و نذرات نقد و جنس و شیرہ
بسمج و مایدہ و روغن و شکر آرند و ہر کدام بارزوئے حصول مامول نذری بندند و
باراوت ان مرادات حاصل میشود و بخلافت و ولایات اولیائے دیگر عتبہ و مجاوران مزار جماعہ ہنود
از اولاد و احفاد ایشان ہستند و ہر چند ایشان اسلام پیدا نکردہ جماعہ ہنود مسمی کردہ و میکنند چون نظر فاس
آنحضرت بر دیپالی پور سکنائے ایشان ہمیشہ تعظیم و تبجیل بجا آورند و قیام دارند و نزد یک آن
دیپالی پور سکنائے ایشان بطرف جنوب مسافت دو میل و نیم صنعت ایزد ذو الجلال بالال
و انجا سکونت داشت و در زمان شیخ صاحب عرفان و شناسائے یزدان بود و گذارش حقیقت

رشید سی و شش سال سجاده ارشاد گردید بعد رحلت گوهر برایت [illegible] پرتو در [illegible]
حیات [illegible] گوهر گوهند میانه حضیری پرگنه دهلوره بجای جد بزرگوار نشسته [illegible] سال
زار منباد نمود و پسند او گردید و بعد کشین پسر ارشد خود و سال [illegible] سجاده نشین [illegible]
بهادر خلعت خورد و گوهند یازده سال سجاده نشینی نمود و آخر الامر [illegible] سنه [illegible]
و سنه ۱۰۱۱ هجری مطابق هفدهم عالمگیری حسب الحکم عالمگیر بادشاه [illegible] آباد [illegible]
اکمال گردید این نسخه بتحریر آمد گوهر و گوهند رای [illegible] گوهر [illegible] سال
سجاده نشین است القصه از مریدان و معتقدان بابا نانک اکثر [illegible] و [illegible]
و اهل ریاضات و مستجاب الدعوات می باشند خلاصه عبادت [illegible]
خواش است که پیرو دو نغمه پیگویند و زمزمه دل فریب می سرایند اکثر کدورت [illegible]
زایل ساخته و پرده ظلام عوایق از دل برانداخته اند خویش و بیگانه در نظر ایشان یکسان [illegible]
و دشمن نزد ایشان برادر و دوستان یکرنگ و با دشمنان بی جنگ [illegible] میکنند [illegible]
فریق پرهیز اند و طوایف دیگر کم نشان یافته میشود و بهتم [illegible] که [illegible]
و رد و زبان دارند و خدمت صاحب و وارد عبادت خلق میدانند [illegible] شخصی [illegible]
و اسم بابا نانک در میان آورد هر چند بیگانه و ناشناسا [illegible] و زنده قرن [illegible]
برادر و [illegible] نگاشته شده [illegible] بجا آورند و ذکر [illegible] چار [illegible]
مصنف [illegible] نانک [illegible] بهادر [illegible] پاستانی [illegible] بزرگ [illegible]
از لطافت [illegible] باب کوشروم [illegible] می [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

سراپا بہ سنبہ و رنگ بستہ و بشکب چرم در بر کردہ شادان و فرحان دوران نارا اب بازی میکنند اگر
شخصی از ساکنان ان شہر درد دست باشد دران ایام البستہ یا داب بازی آن شہر مسرور الوقت
مہشود و دران خطہ دل کشا خوابگاہ امام علی الحق خلف امام زین العابدین است گویند کہ باتفاقی
بسیاری از اہل اسلام از عرب بقصد جہاد در ہندوستان آمدہ باتفاقی کہ رو داد بیالکوت
رسیدہ با ہنود جنگ کردہ درجہ شہادت یافتند اکنون مزار مظہر انوار ایشان زیارت گاہ
صغار و کبار است و دران شہر فیض امود دار العلوم و جامع علاد معدن فضل و مسکن فضلاست
اگرچہ در زمان تحمد اکبر بادشاہ زبدہ ارباب حال و قال مولانائے کمال الدین حسین فاں
مرو بان کشمیر رنجیدہ در سنہ نہصد و ہفتاد و یک ہجری بیالکوت رسیدہ بتدریس طلبہ
علم اشتغال در زیدہ رواج علم دران شہر گرد انیدہ اما در عہد خلافت شاہجہاں بادشاہ افضل
الفضلا اکمل العلما مظہر صراط مستقیم مولوی عبد الحکیم کہ بحر مواج فضل و کمال و در فضایل و افادت
بیہمال بود بشہر مزبور رواج علوم گردید و بر بعضی کتب حاشیہ تصنیف نمودہ بحل معانی مشکلہ گردید
و طلبہ علم از ممالک دور و نزدیک در مدرسہ متبرکہ ایشان رسیدہ فیض یاب شدند بعد
رحلت ایشان مقتدائے اہل اسلام رہنمائے خلق اللہ مولوی عبد اللہ خلف دوئم ان مغفور
رونق افزائے مدرسہ و رہنمائے طلبہ علم اشتغال ورزیدہ فضایل معنوی را با علوم ثوری ہمدوش
و درویشی را با فضیلت ہم آغوش گردانیدہ از افزونی حسن اخلاق در سنجونی طبقات خلایق
این بزرگ را امام وقت گفتندی در سنہ [illegible] عالم گیری بعالم جاودانی شتافت دو از دہ کروہ
دہوہ کل مکانی است منسوب سلطان سرور اگرچہ دایما زیارت گاہ خلایق است لاکن ایام
تابستان طوایف انام از اطراف ممالک می آیند و نذورات می گذرانند تا دو ماہ دران مکان
ہجوم بسیاری شود و پانزدہ کروہی بیالکوت پور منڈل دریان جمون مکانی است منسوب
بہادر پور روز نزول آفتاب بہ برج حمل کہ ان را بیساکی گویند عالم عالم خلایق از اطراف گیتی
اجتماع عظیم میکنند در جہانگیر کوہستان بشوکت و شان رسیدہ قریب بلند پستی
تیر اندازی میماند و تماشائے غریب بروے کار می آید و ازان مکان در یا دیک کروہی رہ
و بعد برامدن از گجا از حد دیہات پرگنہ ظفر وال و ہمنگر در سر رود راوی ابادگذشتہ پایان
پل شاہ دولا کہ بر شاہراہ واقع است میرسد و از پرگنہ دولت ابادہ بہرا ابادہ و ازیں جا بدابادہ

[illegible] منڈل

بدی گیرد و شگفت تر آنکه بعضی بخواهش روائے زبان ببرند یخی را چند ساعت و بعضی را
بعد دو سه روز باز درست شود و طرفه تر آنکه دران مکان بعضی سر از تن جدا کنند و فیضان باز سر
بر تن او گذارند بحکمت الٰہی از سر نو زندگی یابند و دو کروہے نگر کوت جوالا مکھی جای راست که چند جا
مثل دہانہ آتش سر بر زند و دران مکان نیز خلائق بزیارت روند انواع اجناس دران شعلہ
اندازند خاکستر شوند و ان را آسیبی نرسد و دو میل از چنڈ شہر متقدمین سیالکوت است که ان را
شلکوٹ[1] گفته اند آبادی ان بدو راجه بشل طغائی پانده و آن نسبت میدہند چنانچه در کتاب مہابھارت
که از تصنیف ان قریب پنجهزار سال میگذرد و ذکر معموره و راجه مسطور داخل است میزان
راسالکوت گفته راجه سالباہن منسوب میسازند و قلعه پخته از یادگار است و در زمان سابق دارالحکومت
ولایت پنجاب بود و دو سه کروه آبادی داشت اکنون بسیالکوت شہرت دارد و از جمیع قصبات
این صوبه در آبادی افزون است سلطان شہاب الدین غوری چون مرتبه پنجم در سنه [illegible] بقصد تسخیر لاہور آمده محاصره کرد و دران دست نیافت بسیالکوت رسیده قلعه کہنه
را بتجدید مرتب و تعمیر کرده لشکر خود گذاشته بود بعد امتداد ایام راجه مانسنگه اکبر شاہی که
گرد خود جاگیر دار سیالکوت بود بتریم قلعه و رونق شہر توجه برگماشت پس ازان صفدر خان
جاگیر دار سیالکوت و جهاندار جهانگیر بود دران پرگنه در جاگیر داشت قلعه و برج را بتازگی عمارت کرد بعد
ان اکثر حکام مرمت نمودند القصه این شہر فیض آمود بحسن خوبهائے آراستگی دارد عمارت
قابل نگریان قوم بدهیره و بعضی مردم دیگر بغایت مطبوع و دل کشا است و درین شہر کاغذ
نیکوی شود و خصوصا من کاغذ سنگهی و هم حریری و خاصه جهانگیری بس نیک و خوش تماشا و
خوش صفا و دیرپا سازند بلاوت عن کبند و کارچکن از ابریشم و کلابتون از قسم بافنده و چهره
[illegible] و خواجه [illegible] و دوالی پرتهه دار و کلابتون موزون می شود و
[illegible] و دوتی [illegible] و کارچکن [illegible] و کلابتون آید و دکانها ف گیتی میرود و دوتی بهتر
[illegible] و عمارات این شہر پاکیزه و طرز افراست خصوص بام تفرج
[illegible] و دیده می آید و بدو فرسنگ ان تا دیک کرار کوه همه پر جوشد بسیار است و ان
[illegible] و از ان خوشه [illegible] و کیلی نام پیدا شده اطراف متفرق شده
[illegible] و ایام برسات که این تالابها می نمایند مردم سیالکوت انها کابرد اصاغر

---

(۱) سالکوت (۲) قصبه یک هزار و پانصد و هشتاد و یک راجیت (۳) رفته

خلایق است و انقصبه پیشگاه هر گونه مردم و جامع اجناس هر دیار و اشیائے نادره روزگار
است شمشیر و جمدهر ناجدی سازند و کارچکن زیاده از سیالکوت می شود و درین دیار اسپ عراقی
اسپ پیدائے شود که بعضی را تا ده هزار روپیه قیمت شود و در دوابه سند ساگر نمک متصل
شمس اباد از دامن کوه می برآرند نمکینی و لطافت ان از نمکهائے روے زمین شهرت بتمام دارد
وان را نمک سنده گویند یعنی در دوابه سنده پیدائی یابد بقدرت ایزد بدایع آفرین تمام کوه
از نمک واقع شده که طولی آن صد کروه متجاوز نشان مے دهند و ظفرنامه و اکبر نامه
ان را کوه جودی نوشته اند جودی نامی رئیس قوم جنجوعه بود که بنام او این کوه مشهور شده و تا
حال اولاد او در پرگنه کرچهاک و نندنه و کهیالی وغیره که در دامن کوه واقع است سکونت و
ریاست دارند بالجمله چنین که اینها را لاشه کش سندیرائے برادرون نمک مقرر ساخته اند دامن
کوه قریب زیاده از دو صد سیصد درعه عمیق برآورده هریکے سراپا برهنه چراغی در دست
و کلندی بر کتف گرفته درون نقب ظلمت اندود رفته کلوخی مقدار سه من نمک کنده بیرون
پشت نهاده بیرون می آرند و از ناظران این امر اجرت گرفته جمع میشود از بس که اشتهار مالی
درین کارداران مردم را رفتن دران تاریکی و کندیدن نمک و برآوردن آن بیرون نقب
هیچ بیم و تصدیع بخاطرش نرسد و بحکمت الهی درون نقب در ایام تابستان گرمی و در زمستان
سردی نمی باشد و در جمیع بهار اعتدال دارد اگرچه بسیار اما کن است که نمک ناگاهی برآرند
اما کمیاب و کمیوره هر دو نقب کلان نزد شمس آباد واقع شده که هر سال چندان نمک من نمک
ازان می برآورده محصول ان معه حاصلات اکمن دیگر بسرکار بادشاهی ضبطی میشود بسیاری
از سر پیشگان از نمک طبق و رکابی و سرپوش و چراغدان میسازند و پیوسته ان را بخریدن که
میفتد کاری درون عمارت ارباب دولت بکار رود و از سنگ ان میز رکابی و انجوره وغیر ذلک
می سازند و در نزدیکی آن در حدود دهیالی که کهنتاچهه گلابی است کرشمه ای ان کسی نشان ندهد ان را
سپید قدری دانند در ایام بزرگ مثل درامدن آفتاب به برج حمل وغیر ذلک طوائف هنود
بقصد تحرم کنند اعتقاد انکه زمین دو چشم دارد چشم راست کولاب بهکر نزد اجمیر
چشم چپ این کولاب است بالائے همین کوه هنگلاج کروهے قلعه رهتاس و راست کده
مالناته جوگی است که ان را مله گویند و چار کروه بلند واقع شده در ایام معهود خصوص روز
تعبیرات ازروه اخلاص منصب بهادیر و زنان و مردان طوائف مختلفه جوگیان

(۱) کهتاله (۲) بله

وغیره گذشته در دریای راوی واصل می شود و آن پرگنه را ویگ راوی گویند و جمون کان قلعی
است سنگ ریزه از دریاے تو ہی که پایان جمون می گذرد و جا در دہ واقش داده قلعی میسازند
و معه تعلیدی و محکمی و دیر پائے مانند آن قلعی برائے دیگر نشان ندہند و سوہرہ قصبه ایست متقدمین
برلب دریائے چناب در عہد حضرت شاہجہاں بادشاہ امیر الامرا علی مردان خان پیوست قصبه
مسطور شہری موسوم بابراہیم آباد بنام خلف خود احداث نموده باغی مطبوع طرح انداخته
که دوم مسادات بباغ شالامار میزند و عمارت عالیه تعمیر نموده و بمشغل کلد روپیه بران عمارات
و باغ و نہری که از دریائے تو ہی برائے باغ آورده از صرف شده و دہی از توابعات سوہرہ
از سرکار بادشاہی برائے مرمت باغ و شہر مذکور بطریق انعام التمغا بنام امیر الامرا مقرر شد
و در ایام حکومت گجرات قصبه ایست که در عہد خلافت محمد اکبر بادشاہ آباد شده و در ایام
از تغلب سیالکوت جدا کرده پرگنه علحده نموده اند و ابتدا این قصبه چندان رونق نداشت
چون زبده اولیائے شاہ دولا در آن قصبه استقامت اختیار کرده تالاب ہا و چاہہا و مساجد
احداث نموده بودند رونق و آبادی یافت که از جانب کوہستان آمده بمنوره مذکور میرسد
سیر ماہی بقدر حاجت موجب از دیاد آبادی و افزونی رونق گشت گویند شاہ دولا در بدایت
حال غلام آباد بوده ساکن سیالکوت بوده و بجهت فقرائے باب الدر داشت خصوص بجناب
حضرت میان صاحب که عقیدت بسیار بجا می آورد و چون وقت انتقال میان صاحب در رسید
نظر بتغیر اثر بر شاہ دولا انداخته و از تاثیرات آن حالت او بطرز دیگر شده و آثار عرفان شباہنگ
با من بوده گشت و از سیالکوت انتقال کرده در گجرات آمده رحل اقامت انداخت و از بس که
رونق اول بود خزانی عیب نموده از گشت و در آبادی اماکن عمارات و منظره طرح انداخت
و در شہر گجرات از امن آباد جانب لاہور رودے دریائے دیگ در شاہراہ پل باستحکام تمام
بسته که در ایام حکومت و دوران چندین عمارت متین نموده و در ایام حیات آن ولایت تباہ عالم
عالم خلایق از هر طرف بکثرت بزیارت می آمد و از حد و حصر فزون تر دولت میگذشت و آن دانا
اسرار حقیقت بود در دنیا و در دین اورد و نذر بزیارتان و دیگر خیرات بسیار عطای فرمودند و در بهبود
افتقار دست بذل و عطا گشاده میداشت که بخاوت تمام عمر عالم عشر شهر نشود و بالآخر در هفتم
ہفتم عالم گیری بعالم بقا رحلت فرمود و در نزدیکی آن شہر مزاران بزرگوار عمارات گنبد و علیقات

تابع ولایت چنبہ کہ مکانی است منسوب بہما دیو پرستشگاہ قدیم بر جوشد و پایان شہر چنبہ دار الولایت
مرزبان نہگذر دوان ولایت از بارش برف ہوائے کشمیر و کابل دارد اکثر میوہ شیرین و لطیف پیدائے
یابد مردمان انجا از وسعت ولایت و کثرت جمعیت و صعوبت کوہہا و استواری جادم استقلال
میزند وان دریا سند را (۱) لشکر بادشاہی است جہت برامدن از چنبہ بحدود ولایت بسولی گذشتہ پایان
قصبہ شاہپور تابع قصبہ لودر پور سر سند شاہ نہر کہ بباغ شالامار واقع لاہور میرود و نہر دویم کہ بپرگنہ
پتہان و سیویم بتالہ و چہارم بپرگنہ میتی ایست پور میرود و از نزدیک شاہ پور کہ ازان دریا را ورده
اند ازین نہرہا بمزروعات محال بسیار نفع میرسد وان دریا از انجا روان شدہ از حدود پرگنہ پتہان
دکلانور و بتالہ و پرسرور و دامن اباد و دیگر محال گذشتہ بدولتی افزائی دار السلطنت لاہور
میشود و پایان عمارت بادشاہی شاہگذر واقع است و از انجا برامدہ بحدود سندہوان و فرید اباد
و دیک و ادی دیہہ گذشتہ متصل سرائے سدہ بوست کروہے ملتان بدریائے چناب و بہت
کہ کجا میرود و اصل شمرده میشود و چناب نام می یابد چنانچہ در بیان دریائے چناب و بہت
و ابہ بتفصیل شہرت دارد و چناب را در کتب ہندی چندر بہاگا گویند و چندر بہاگا از
چین نشان میدہند چون از حدود و ولایت چنبہ گذشتہ بہ کشتوار کہ زعفران انجا مشہور است
دریائے بہاگا از جانب تبت امدہ ملحق میگردد و چندر بہاگا نام میگردد و از انجا بہ دو منزل پہول
عبور کردہ و از نزدیک کوہ ترکنا تابع جموں گردیدہ مکان منسوب بہ بہوائی مشہور است گذشتہ پایان
اسار بان و اہند و رسیدات و تاب اڈکرہ بدر می آید درین مکان تماشائے عجایب و سیر گاہ
عجایب است و اب ان از کمال لطافت بمجابات بہ سری میچوید و ازین معنی است کہ اب چناب
و اب جمات بجیس خطی واقع شدہ بعد گذشتن ازان مکان تردہ سخت شدہ میرود و تا میدان
پایان قصبہ بیلول پور بسافت دو از دہ کروہ بازیگجای گردد و از دیہات پرگنہ سیالکوت و پایان
قصبہ مذکور گذشتہ بود بہاد سر سند چوب سال این دیار کہ مشہور است سوداگران براہ
این دریا از کشمیر و چنبہ و غیرہ بوزیر آبادی آرند و نفع یاب میشوند و کشتی ہا الان چوب
مرتب کردہ بطریق تجارت براہ دریا بجانب بہکر و تہہ می برند و در مکان وزیر اباد شاہگذر واقع
است بسیان پایان این قصبہ جاتا پوتی یانہ و بہوتہ مرل و ہرند میگذرد و قبر پیر دتا بخش
مسمی بہیر شہرت دارد اہل پنجاب را در حق او اعتقادی این ہمرہ و لشہائے بدیعہ اشعار عجیبہ

(۱) لعبہلی - بسولی ؟

[illegible] و جام میکنند و بیاش گوری کاپی بر نمچون شمه از اکل مشهور پرگنه جنجر ایر تواند حقیقت
پیش دیدای این صوبه کشیده و جواب حاصل است بتصویر زلور دین مضرور و سلسله اولیل دریای
ستلج کوه سیوالک بوجه بت بوجه دو از صدود ولایت کهو بشهر لاهور و بلدان بکوه میرسند صدود لاهور
نیلیده ولایت راندر طرف جنوب میشود مرزبان کهلور بجنوب این دریا و بصوبت کوهپای و تلی
بسکن خود کوه شهر بلاسپور و دار الایالت اوست امرائے باد شاهی اطراف دارد و دان دریا
بودیها بدن از کوه دوی شعبه شده انپایان کهلور کهلور مسکن گورو گوبند رائے است و کیرت پور
که گورو هرگوبند و گورو هررائے در انجا سکونت داشتند گذشته نارسیدن نزدیک قصبه پور
یکجائی شود و از انپایان قصبه ناچی وارد گذشته لودانه میرسد و نیجل شاه گذر داخل است
و از انجا نزدیک قصبه کلون دهنارد گذشته منزل موضع بوه از اعمال پرگنه سلیمت پور دریا
منتهای پیوسته دارد بین این دو دریائے رود ابابت جالندهر و شهروال گوئیده و بین این دریا
چنان بخیز و کوهستان بهیت از میان تالاب برجوشد از پایان قصبه کلوگذشته در قصبه
بالاپور میرسد و از صدود و دوآبه جو کهنه چن و چلوروی جاری شده پایان شهر اندون که مکان
[illegible] است میرسد پس از ان صدود دهوال و سلطانپور گذر دولایت
[illegible] و صفحه [illegible] و از انجا بتقویت این دریا و صعوبت کوه از امرائے
[illegible] انحراف میورزد و دان دریا از انجا از دیهات نورپور گذشته از کوه بری
[illegible] رسیده از پایان کانواهن که شکارگاه مقرری باد شاهی است و قصبه و حیله
گذشته پایان شهر گوندوال میرسد و در این مکان شاه گذر مقرر است و از انجا الی قصبه نزدیک
[illegible] بوه بدریائے ستلج اتصال یابد و این هر دو دریائے از قصبه نورپور و محمد دوست میگذرد
و [illegible] در صدود مهال سرکار دیپالپور رسیده در ایام بارش پهن می شود و بعد گذشتن از
[illegible] بشعبه می شود یکے بجانب جنوب بستلج نام گردد و دیگرے بطرف شمال براه قصبه
[illegible] بنام یابد و این هر دو شعبه پس از چند فرسخ باز باهم پیوسته دار صدود
[illegible] گذشته کهلی نام یابد و در صدود بلوچان بدریائے سند گرداوی بجانب
دیپالپور میرود و این دریا بسیار عمیق میشود و این دریا بسیار عمیق میشود و در صدود دیپالپور
[illegible] دریائے [illegible] این دریا دوآبه [illegible] آرد و بیش

که در زمان محمد اکبر بادشاه جلالیه نام افغان نمبندی وگردن تابی در هزنی مشهور بود توبتی حضرت بادشاه
بقصد سیر و شکار کابل ازین دریا عبور میفرمودند ناگهان کشتی جواهر خانه خاصه بسنگ مذکور تصادم
نموده بشکست برزبان حضرت بادشاه گذشت که این سنگ هم جلالیه گردید ازانجا که سخن بادشاهان
بادشاه سخن است ازان زمان ان سنگ جلالیه نام یافت و مقابل ان عمارات سنگین راجه بهوجیت
که در زمان سالف قرمان روائے آن ولایت داشت و بر ساحل دریائے جانب مشرق قلعه
اتک واقع است صادر و وارد در اسوائے ورامد و برآمد قلعه راه دیگر نیست عمارات دل کشا
مشرف بدریا خصوص نشیمنهائے حاکم نشین بر دیواری حصاران برلب دریا بغایت فرح
افزاست و این معموره معتدل الهوا و میان هندوستان و کابلستان بلاد خمی است که این
روئے طرز و اطوار و زبانی هندوستانی و انروئے مسکن افغانان و این وزبان افغانی است
القصه ان دریا ازان مکان برامده از کوهستان افغان خنک و خیبر و گذشته در حدود افغانان غربی
به زمین سلیم میرسند و ازانجا حدود بلوچستان و ملتان میگذرد و در [illegible] که در تعلم و در لغه
از کوه شمالی بری آید و الطرف ملتان بتفاوت یک دیگر در حدود بلوچستان باین دریای پنج
سند نام می یابد و بحر زخار میگردد و ازانجا پایان قلعه بهکر و تحت شده قلعه را در میان میگیرد
و بدین سبب باستحکام و صعوبت مشهور است و ازانجا براه ولایت سیوستان بمحال تهته
می رساند و گروهی بلده تهته که بندر تاهری مشهور است بدریا شور منتهی میگردد و بالجمله سوبه لاهور
ولایتی است خوش آب و هوا و نکی است در خرمیهائے بے نهائے مانند کشمیر و
زمستان هندوستان سرد و خرپوزه و انگور مثل ایران و توران و انجا مانند هندوستان و برنج
بهتر از بنگاله و نیشکر خوب تر از دکن باشد اکثر مدار باب یاری چاه است سبزه پیشگان معتدلین چرخی
مرتب کرده اند که سیصد و شصت چوب خورد و کلان و زیاده از صد کوزه خورد بران بکار برده
وان را بحرکت جز تحریل جهت گاو بگردش در آرد چندین صد من آب از یک گردش دران کوزها
اندوخته بزراعات نفع بخشد و مدار زراعت غریف در بیع و ارزانی غله بر بارش است و
در بعضی انگله خصوص بر دریائے بیاه و بهت ریگ شوری نمایند بطلا برمی اید و دیگر کوه شمالی در بعضی
جایگان نقره و مس و روئین و سرب برآید و برآمدگان را نفع بخشد و محصول دیگر کاریز طاهی و هند
طول این صوبه از بندر تهته تا دریائے ستلج صد و هشتاد کروه و عرض از بهیره تا چهندی هشتاد
و هفت کروه شرق رویه سهرند و غرب سوستان و شمال کشمیر و جنوب بیاپور پنج سرکار بیشی

بسته سرد و نغمه دل فریب میکنند چهار کروهے هزاره برلب دریا واقع است بعد گذشتن ازانجا
تا ایک شهر چند توقف کرده شهر متقدمین است ازمیان دو کوچه میگذرد و تماشائے عجایب است
ازدرین شهر هزار شاه برمان که بولایت شهرت داشت وخلائق کثیر اعتقاد دارند واقع است
عمارتے انجا جاری شده نزدیک قصبه جهنگ سیالان مسکن مساة هیر که در عشق رانجها مشهور است
بدریائے بهت اتصال یافته پیشتر میرود و پنجمین دریائے بهت ماین چناب واین دریائے
دوآبه چوتهه مشهور است وبهت در کوهستان تبت از حوضی برجوشد و در شهر کشمیر رسیده
ازمیان بازار وکوچه میگذرد و جابجا در شهر قطره تلعیه یافته واکثر باغات دل کشا و عمارات فرح
افزا و سیرگاههائے دل پذیر و اماکن بے نظیر برساحل ان واقع است وبعد برامدن از کشمیر در
حدود پکهلی دریائے کشن گنگ درین رود وصل می شود وازانجا پایان قصبه وانگلی دارالایالت
سرگروه گهران میرسد وازانجا از نهرپور وغیره حدود گهران گذشته پایان قصبه جهلم که درین
محل شاهگذر واقع است میگذرد و جهلم نام می یابد وازانجا ازگرجهاک ونندنه وشمس آباد و نهیره
وخرشاب و محمود وغیره گذشته بقصبه جنگ سیالان باب چناب می پیوندد و چناب نام می یابد
ازمیان صاحبگر میگذرد و بعد ازین بولایت پوهار درآید سند ساگر مشهور است
ازمیان سلسله کوهستان وکابلستان وزابلستان جاری است سرچشمه ان ظاهر نیست
ازحدود [illegible] ولایت قلماق برجوشد وازحدود کاشغر و تبت وکافرستان وحدود
ولایت کشمیر و پکهلی دشوار گذشته باولکه یوسف زئی میرسد و پایان قلعه اٹک بنارس دریائے
سیلاب باچندرود دیگر ازجانب کابل آمده اتصال می یابد ازبس که دران مکان عرض کم دارد
تنگ و سند بصابت و نهایت میرزد حتی که نظر نظارگیان بران نمیتواند گرگ بصابت بینندگان
خیرے میکند وازشوریج و تلاطم ان زیره ماهیان اب می شود وازصدمات لرزه و قارش سینه
سنگ کوه سخت می گردد و قدیم شاهگذر مقرر است بسبب تندروی اب کشتی ازتیز تیز رفته
وطرفهائین بان ساحل میرسد وجانب مغرب برلب دریا سنگ سیاهی است که جلالیه نام
دارد وقتهائے او وقات بان سنگ کوه کشتیها مصادم شده شکست می یابد وکشتی شکستگان غرقه
بحر فنای شوند ازین جهت دایمانکشتی ها را از وخوف منیاشد اگرچه برزبان عوام الناس است
که بالائے کل سنگ تراشیده جلالیه نام داشت اما وجه تسمیه الحق ان است یافته کرد

بگذارند از عفران ذار نظر غریب و دشوار پسند است آخر ماه فروردین دیگی از وی بهشت ایام کشت کاران
تلبسه رانده زمین را نرم گردانند و بکلنگ قطعه قطعه همین اماده کاشت سازند و پیازهای زعفران بخاک
دارند تا بیک ماه سبز گردد و در آخر ماه اهی بکمال رسد از یک وجب زیاده نباشد تنه سفید فام باشد
چون برابر ببالد آغاز گل کند و یکی از پس دیگری تا هشت گل عشرت اورد و شش برگ سوسنی و نیز میان
ان شش بسته تا دوازده گون رسد الی فام و زعفران از سه پسین و چون گل آخر گردد سبزی بر تنه پدید آید و از
یکبار کاشت شش سال گل برهد در سال اول کم شود دویم ده سی برآید سویم بکمال رسد تا شش
سال پیازچه بکنند اگر همانجا نگاه دارند بایکی چند بود ولیکن برادر و بچگانی جابگاه در موضع
زیون چشمه و حوضی است آنرا مسبد شعر نیز چنان پندارند که تخم الزعفران ازان پدید آید و در آغاز کشت
بدان چشمه سازند بیالایش نمایند و شعر گاه و دران ریز تا گرد ریخته بلب فرو نشیند فال نیکو بگیرند و زعفران
کاسب و خرد شود و گل بدرجه اعلا نامد فال نکو بیده است و میان تربت کاران فارسیست و دون
مال را نیکی نیست ابریات نام بزرگ پرستشگاه انگارند چون بالتخت التفات برایند دران نام
حساب چراسه انج پیدا گردد و هر روز قدری افزاید تا پانزده و در بیست و پنج گزاهی برخند چون ماه بکی آید
ان پیکر نیز کاستن گیرد و انجام ماه اثری نماند مان را پیکر مها و یزدان نامند بجز اندکانه را دوست مایه دانند و
شکر ناگ چشمه است هر سال خشک باشد باهی که تاریخ نهم ان ماه خرم آفتد دران روز بر جوشد و از
صبح تا شام بسیار شود و فراوان مردم بجوم روند و پنهان[1] تجانب است منسوب بدیگار هر کس کرانجا خود
و دشمن بگی طلبد برنج پخته و اندر پرسانده بیکی نام خود و دیگری بنام دشمن دران تجانب منهد و
فردا شود و روز دیگر بنایش کنان بزدش حال بنگرد هر کرا گندیده و فرات افتاده بود کار او بشکست گراید
و آنکه خوش و خاشاک باشد حال او تباه گردد و شگفت است آنکه درین موضع که شناسای حق و خدا باشد بود
کس را دروغ و فریب دادن نشاید و هر دو جان و از را مسموم گردانند هر کدام دست بران مالد هر که
حق را نیست بسازد و هر که نیاید دو گونه سیه روی و پر خوفی است بیست گز دور است گز اب از دو دان
سه و شش کس را دو سال سه یک دیدن نیاید اگر نیاید یکی خود یا یک معالین پراز برنج کرده نام خود کنار
ان نویسند و بر سر تنه ان چشمه اندازند پس از چند گاهان دیگ بخردی بود و رود و آب آن
ان کیا نیابد اگر نیابد خوش نگردد همان سال شایسته و نجسته باشد و اگر گل و لای و خس و خاشاک نباشد
دو سال دیگر گان شود و همچنان است یازده سال خشک باشد هر گاه مشتری با سند سعد رود
پنجشنبه بجوشد در هفت روز خشک گردد و در پنجشنبه دیگر باز آید تا یک سال چنین باشد و موضع

---

[1] نهال یا تمال۔ [2] سیلابه یا نابه۔

پرگنه و دایه مشتمل بر سیصد و شانزده محال و هشتاد و نه کرور و سی و سه لک و هفتاد هزار دام داخل این صوبه است ۴

صوبه دل پذیر کشمیر

دارالملک این ولایت سرینگر از دیرباز اباد و چهار فرسنگ آبادی داشت دریاچه بیشمار و چشمه از نیسان بگذرد و گوناگون صنعت گران و هنرمندان و هنرپیشگان و دانش وران هر کسب و پیشه و فضلا و علما سکونت دارند اقسام پشمینه خاصه شال بس گزیده شود و در سمت کشور بطرف ادهانی رود و سقرلات از پشم سازند بس ملایم و خوشنما شود و قدمه و پتو نیک بافند رسم بازار کتر و رنگ خرید و فروخت را هنگامه گرم دارند عمارات خانها همه چوبین چهار باشیانه و افزون سازند و باشیانه پائین چار دیوار برنے اسباب دویم اسایش جا سیوم و چهارم برائے رخت و غانه و مانند آن چار دیوار چوب و خس زمین کاخ سنگین و خشتی نسازند و دیوار بند رسم نیست همه خانه از چوب سازند و بر فراز سقف لاله کارند و در ایام بهار غلغلت بنایش جلوه دهد هر گوشه و کنار چنان انبار در شهر بنا شده کیک و پیش و پشه و مگس در آن نزدیک شهر کوهائی است پس بزرگ چند فرسنگ دراز دران آبها گردند همه سال در آب بالطافت دگوارائی داب او بروزگاران گندیده شود و یکطرف ان آبها گنده نیک پیوسته است اگرچه مردم بارگران برپشت گرفته کریه نوردی کنند اما فراوان [illegible] برپشتی است درینصورت ملاح و درود گر را دوکان گرم و فراوان بر همین ایام اگرچه [illegible] بازبانی خاص است لیکن دانش نامها بزبان سنسکرت و خط نیز نویسند و مبشر بر لب آبرو و خت خاص دارالملک است بر نگارند و نگهبان نامها بران نوشته و سیاهی چنان سازند که بشب و شوند و دو اگرچه اهل هندی انولایت پرستشگاه دانند و شگرف داستانها بران نامها بسی افسانه بزرگ تر نوشته اند نزدیک سده براری چشمه ایست شاه خیل باشد و مردم کشاورزان بران سرزمین نمایش روند و گویند و بزبسیاس گذاری بکار برند چندانکه آب برشده و زر و لعل موضع سپراب گردد چون بنیادی نگرانها بایند پیشین بنیاد سنگی نهند بس خشت و نزدیک ان ابی چشمه ایست بزرگ نام آب آن بس سرد و سبک و گوارا اگر [illegible] و دیگری اشتها آورد و در موضع [illegible] پور دوازده [illegible]

فراوان القصه کشمیر دل کشائی ملکی است اگر یک باغ همیشه بهار بایک قلعه آسمانی پایه برخواست راست
واگر عشرت گاه سبزه وخان وخلوت کده گوشه نشینان برگویند رواست ابهای خوشگوار مایشار طعم
سامعه افروز وجلگهای روح افزا وگلهای طراوت اما بهمه جا کرشاره ان از تحریر افزون خاصه گل
سرخ وبنفشه ونرگس خودرو و صحرا صحرا وبهار وخزان بس شگرف وبنهر شاه الود شاه توت فراوان
میوه شود وخربوزه وسیب وشفتالو وزردالو وترنج بس نیک وانگور اگرچه بسیار است لیکن گزیدگی
وبیشتر بر درخت توت باشد توت کم خورند وبرگ او بکرم پیله بکار آید تخم او لگلگت وتبت خود آورند
باشبوهی شالی گزیده کم باشد گندم ریزه سیاه فام کم بود مونگ کمتر خورند نخود وجو بس ناپدید زمین سیالی
وللی است در تمام صوبه عمل غله بخشی سه توده ضبط زمین وداد وستد زر وسیم رسم نیست وجز دلی از
سایر جهات نقد عنبر وانجزار پیایند کدی اسا گوسفندی باشد انرا هندگویند بس نازک وخوش خو
دگوار مایزه اسپیان زور آور گربوه گذار بسیار فیل وشتر نباشد گاو سیاه رنگ بدنی لیکن شیر ده
دارد وبیشتر خورش برنج وماهی وشراب گوناگون سبزی وان را خشک کرده تا چار ماه بر نج پخته را شب
گذارند وروز دیگر بخورند وباوجود بسیاری مردم کمی سرمایه مندگی وزوی وبریده گی کم وزبونی ذلت
سکنه آن مرزوبوم مشهور پوشش پوست یک جامه چند سال بکار برند وران ولایت بهت وشش
راه از هندوستان رود لیکن راه بهنبر وپکل گزیده لاکتین نزدیکتر شعبه دارد وبیشتر در امد لشکر لاماه
پیر پنجال اگر بران کهسار گاه بان یکشند در ساعت برد باد برجوشد وبرف بلیان ریزد وطول این ولایت
از قبر تا دریای کشن گنگ مسدود بست کروه عرض هشتاد کروه شرقی سرستان ودریای چناب شرقا
وجنوبی باتهال وکوه شرقی وشمالی تبت کلان غربی پکلی ودریای کشن گنگ غربی وجنوبی ولایت کشمیر
غربی وشمالی تبت خورد وهر چهار طرف اسمانی کوه چهل وشش محال مشتمل بردوازده کرور وشصت ولک
وهشتاد وپنجهزار دام ودو هزار وچهار صد پرگنی داخل این صوبه است ۹

(صوبه دار الملک کابل)

کابل از گزین مصرهای پاستانی است پشنگ بن لورین فریدون طرح انداخته وآبادی این
بموجب تدبیح تامل کرین نسخه تجویدی آید دو هزار وپنجاه سال وکسری منقضی بشرح قلعه ستار
داود دارد کابل بر فراز کوهی است وکوه بینی کهان را بهصار عقابین نیز گویند مشرف ان واقع شده

درخت زاریست عقاب بران برنشیند و پر کلکی از انجا برگیرند و خورش بران جانور مقرر دنا کاموچشمه
ایست نیلهٔ تاگ نام برگیرند خوض او چهل بیگه اب بغایت صاف کبود می نماید وان را نمایش گاه
انگارند و در گرداو بسیاری رخت هستی باتش درو بندد و شگفت انکه از و فال برگیرند جوزرا چهار بخش کرده
درو اندازند اگر طاق برافراز ماند نیکو شمرند ورنه تباه انگارند و پیشین زمان کتابی ازان پدید آمد آن را
نیل متهه خانند چگونگی کشمیر و خواص و معابد بتفصیل درو مندرجست چنین گویند که در زیر آب شهریست
اباد عمارات عالیه دارد و در زمان فرمان روای هندوستان برهمنی درسے رسید و بعد از دو سه روز بدیدن
و تحفهائے می اورد و خبر با میداد در دامن ان دو چشمه دو گز از یک دگر جدا رود یکی فراوان سرد و دیگری
بس گرم از پرستش گاه شمرند و استخوانی کلان کالبد را در انجا خاکستر گردانند میان کوه مکولای است
بزرگ استخوان و خاکستر مردگان اندازند و ان را وسیله تقرب الهی پندارند و اگر دد و گوشت جانوران
افتد برف و باران سخت در گردد و در موضع پاروا چشمه ایست که سبزه و سمان سوزد یکشنبه سرگاه
باب رود و تن شویند و تندرست یا بند نوسر نام معبدیست منسوب بهاو یو هر که بزیارت گری زود
از ضلالات پرستش گری بگوشش آید دکس ندانند که از کجا است از یک ان پیوست
بربست خورد کوهایست بزرگ او را نام دوره بست و هشت کروه دیلے پت در زیر دو
کنج تا پدید گردد و نزدیک کرگانو دره ایست سویم نام در انجا وه جریب زمین است چنان سفید می نماید
رسد تا یک ماه چنان گرم شود که درخت بسوزد دیگ پر کرده بزمین گذارند پز د پیوست ان قصبه ایست
اباد کراج دره او یک سو بها شعر پیوندد و غرب رویه پکلی است درگذرهائے اب پوست درخت بد
بگسترند و بر اطراف ان سنگ نهند تا اب فرو نیاز و سه روز بر داشته باشند بگذارند چون خشک
برداشتند طلا یزه تا دو سه قرنگی برابر دره دیگر بر پیوندند گفت ان نیز بهاشعر پیوندد و در انجا
بشتی بربست آورد و در خواب انا سون دریای است از ولایت دلدو می آید بدمنی نام از عرف
پرستانند و بر کنار ان سنگین معبدیست ان اسپار نام گویند بدرگا منسوب است و بس بزرگ
و پرستش گاه مکن پچه بخشش در اید سرکار پکلی داخل اشپور بست می پنجگرد دارابست و پنجگرد پنجابان تورزان
بارد و سرا بیشتر شود و بزرش ابر مانند بهندوستان وازسه دریا فیض برگیرند کشن گنگ و بهاگ
رسنده و زبان این دیار و بکشمیر ماند نه بهندوستان و نه برابستان نخود و بیشتر شود و زرد و الوچه
و خربزه خورد و باشد و سپید تر نیست جانور شکاری از اسپ و اشتر و گاو و گوسپند باید بزوه

بزرگ دانند و از دور تعظیم و ازان مکان خلایق هجوم کنند آب ان چشمه نیز بسان آب گنگا
اگر مدتی در او نگذارند دیگرگون و بدبو نشود و تومان مندر او رو علی شنگ برزوے کافرستان است
و بومیان ان را کافر گویند و در انجا مزار حضرت آدم پدر حضرت نوح است و ان بزرگوار را ملک
هم نویسند چون مردم اندیار کاشغر این هم گویند از نسبت ان نواحی را المغان خوانند تومان بجز او
پر از کافران است چیلتون انجا مشهور و ازان حدود جانور یست ان را ورد چوان گویند از مشک
خورد یکدو و زعفران پرواز گند و نیز موشی است که بوے مشک از دهد تومان نیکپهار در زمانه سلف
جست شاهی مشهور بود و در اروخه نشین و سپنج پور در عهد حضرت محمد اکبر بادشاه بر کنار دریاے
نیلاب شهر جلال آباد احداث نمود اگرچه تیوه غرجستان شود اما انجا مشهور است و در کوه
ان باغ صفا که بهار ابدا فرشت دارد و باغ وفا از آثار حضرت محمد اکبر بادشاه است
اما میدانه انجا مشهور درین حدود برف نبارد و دستر نا چندان نشود و کافرورة و کوه مسکن
کافران از انجا نزدیک است تومان بجوار چانب کاشغر گل قلعه حاکم نشین از قدیم است
پیوسته ان گرم و سرد افزون و کمی ان نواحی در نوشت و کوه مسکن افغانان در خواشی قلعه
بجوار مواطن مغول است که خود را از قوم عرب قرار دهند گویند که سلطان سکندر رومی هنگام
عبور او در ین اولکه چندے از خویشان خود گذاشته بود تا حال از اولاد انها سکونت دارد
و بزبان افغانان تکلم نمایند این تومان بست و پنجگروه طول و دو گروه عرض دارد تومان
سیوا دیگر جانب کاشغر است فراوان گلزار و ارگ و سرا جمیع نشود تا مدت باد لیکن
در دشت زیاده از دو سه روز نپاید و در کهسار بهستان جلگستان و بهار و بارش بسیار
مرغزارستان شود گلهاے توران و هند در او بشکفد نرگس خودرو صحراها
را فرش نماید و سنبل و نسترن و نیلوفر و بنفشه و ارغوان و شقایق انجا مشهور و بفراوی گزیده
بهر سه مکان این نیز و قصبه منگپور حاکم نشین دارد تومان چهل گروه طول پانزده
گروه عرض دارد و هنگی بنگاه پرست نزدیک تومان بگرام ان بشهر و قلعه
پشاور جانب هند و بستان بست انگرو اشتالزه فرپوزه تیوران نامدو گلدا
و سروی بنیاد حصه ان جا شهر پیشان هند و ستان و برنج بنگاه کاس
پتر و بنگاه شود و خطاے هندوان و ولایت و اخر پیدائی یابد تمام این
تومان بنگاه و اخا هن هند و غیره و یک است طریق تومان گندامک و حصیت گیری

حد دامنه ان انگ بای دل فریب وچین زلفهای دل آویز وبا غبای گل امیز است خاصه باغ
شهر ارا که بشاه لالان شهرت دارد وحضرت بابر بادشاه در سال نهصد وبست وپنج هجری طرح
انداخته ونزدیکی آن باغ جهان آرا که حضرت جهانگیر بادشاه در سال هزار وشانزدهم هجری احداث نموده
درگذرگاه بریست چو مقبره حضرت بابر بادشاه ودیدان مرزا خلف انحضرت ومحمد حکیم مرزا خلف همایون
بادشاه واقع است ودر حوالی این مصر دو دریای عشرت افزایند یکی از اندری آمده از میان باغ
شهر آرا وجهان آرا وکوچهای شهری گذرد وآن راجوی خیابان خوانند دیگری از جانب غزنین
وبوه گذه آمده از تنگی ده یعقوب گذشته از پیش دروازه لاهوری میرود وآن راجوی پل سنگستان گویند آب
گوارا وصافست پیدا ان را صحت بخشد توان دامنه کوه که ان را پنجاب کابل گویند فراوان گل ومیوه بهار
دل کشا وخزان بی بهار دارد خاصه بادام فرده داستریج واسالف وغیر ذلک اما کن فرح فزا
دیرگاه مقر سلاطین است بیا نبوه تا توان انگور بهندوانی واقع شده رنگ آمیزی ریاحین وسایر
شقایق ان از گفتار بیرون است سی وسه گونه لاله بر دمیده از قسمی بوی گل سرخ ایدان را لاله بویا نامند و
کان نقره دلاجورد نزدیک است وکوه سنگ نوا سیت ان را خواجه سنگساران گویند وتا بستان
اماز خلده وبدیل ازین سنگ زار برایند واین توان بر روی لشکر توران وحدود وطن مستحکم است
وتوان مخالف درمیان انار پیشیان است ودوازده هزار سیچ دران حدود نشان میدهند که
درمیان کوه چاهها کنده وسنگ انداخته اما کن ساخته اند درموسم زمستان مال واثقال درون آن
نگاهداشته باشند بسر برده ودر موضع سخی قبریست ودرمیان ان تابوتی وچون ان بگشودند کان
خراب نوا پس گویند که در زمان چنگیز خان که زیاده از دو هزار سال میگذرد واین بزرگ در جهالت
یافته تا حال اصلا ثبات ونابودی راست است وزیارت گاه مردم واین توان وسنجر بدانوسه
بدخشان شانه محکم است بجانب قندهار واقع توان غزنین گویند ان را از ابل گویند در زمان پادشاهان
تخت سلاطین خراسان بود خصوصا ایام تخت سلطان ناصر الدین سبکتگین وسلطان محمود غزنوی
وسلطان شهاب الدین غوری ودیر خوانگاه حکیم سنائی ولبسیاری اولیاست از کثرت برف وشدت
سرمای زمستان بر تخیز وتبرکشان دهند وان حدود ودرمین فراوان پیدا شود وهندوستان گویند
درزمین ان چنان اثر کرده که در تمام ولایات توران اندشورش ابدو برف پدیدار گردد واین توان
بر روی تعدد وقندهار است واق رود واله ایران گویند توان رنگ دار اخلاص است
نزدیک ان در موضع پاده خواب بجنه چشمه ایست که از انگبا گویند ودر کتب هندوستان نوشته اند

صوبہ قوم بزرگ و جماعہ کثیر ہزارہ و افغان است ہزارہ خود را مغول از نژاد چنتای
خان بن چنگیز خان قرار دہند از غزنین تا قندہار و از تومان میدان تا حدود
بلخ در محال مشکلہ و جبال مزلف سکونت دارند اکثر اماکن و مساکن
ایشان عبارت عملی است و افغانان خویشتن را اولاد بنی اسرائیل برادران مہتر
یوسف علیہ السلام میشمارند افغان نام بزرگ ایشان بود او سہ پسر داشت
یکے سرین دویم غرغشت سویم بٹن و ازین ہر سہ شاخہا پدید آمد ہر قبیلہ
بنام یکے از نیاگان روشناس گردید اولوس ترین و برتج و میانہ و غرشین
و شیرانی و در مروکاسی و جمند و خویشگی و کھانی و خلیل و ہمند و صافی
و محمد زئی و یوسف زئی و داؤد زئی و کلیانی و ترکلانی بہ سرین پیوندد و اولوس
سورانی و جیلم و اورکزی و آفریدی و جگانی و خٹکی و عبدالرحمانی و کرانی
و کاکر و عبدالنی و مسوانی و پنی و تارن بغرغشت گراید و اولوس شیرانی و
خضر خیلی و لنڑی و لودی و نیازی و لوحانی و سوری و سرواني و کہوری بہ
بٹن نسبت دہند و اقوام دیگر از اولاد اینہاست کہ بقلم درامد و اینہمہ اقوام از
دریائے سندھ تا کابل صدکروہ و از حدود قندہار و ملتان تا سواد کہ
بحدود کافرستان و کاشغر پیوندد و زیادہ از سی صد کروہ مساکن دارند بہ
تعدد بسیار و شعوب بیشمار بامرائے با دشاہے نیایش نکنند چون شاہراہ
اختیار اینہاست مبلغے بطریق انعام از صوبہ دار و کوتہ بطریق ناہداری
از مسافران بہ راس اسپ و شتر و گاؤ میگیرند و بعضی اوقات دست تطاول
بمال و اثقال کاروانیان و دیگر رہ نوردان درازی کنند و مسافران را بزبردستی
دزدی بدست آوردہ غلام میسازند و میفروشند اوم دزد در ممالک
دیگر کم خواہد بود و افغانان تمامی اوم دزد ہستند و جمیع ممالک کابل باین
قوم تعلق دارد و از بلدہ پشاور سہ راہ بکابل میرود یکے راہ نیکشاب است
شاہراہ صعاب بسیار و مسافت بعید دارد و لشکر را بہ صعوبت میگذرد و
دویم راہ کہر پہ کہ در جلال آباد بشاہراہ می پیوندد و این راہ ہم از تنگی درہا و صعوبت
گریوہا و کمی آب و دست بردے افغانان باعث آزار و اضرار مسافران است

دارند پشاور شهر قدیم است که در کتب متقدمین پرشاور و فرشاور نیز نویسند
در تزوکی آن کور کهتری معبد جوگیان مشهور بود در عهد شاهجهان بادشاه منهدم شده
امروز تیج تیرتهه بس دل کشای است که جوگی دسنیاسی و بیراگی و دیگر
درویشان در حواشی تالاب که چشمه سار است عمارات دل فریب اماکن
دل آویز احداث نموده اقامت دارند تومان نیکشاب بجانب ملتان واقع
است ساکن بسیاری از قوم افغانان وسعت بسیار دارد مزروعات فراوان
خاصه شالی الفدر پیدائے یابد کوهلایت دیگر هم میرود و مکان این و تک
دران حدود القصه درین صوبه زمستان سخت شود اما گرمی نمیرساند و زمستان
بدون پوشش نتوان گذرند بدستور توران برف بسیار بارد و دو و شش
چهار ماه دبرکوهها دایما باشد ستالیش آب وهوائے و ایام بهار بتحریر راست
نیاید گوناگون میوه نشاط افزاید اگرچه انگور اقسام است اما صاحبی
وحسینی و قندهاری و کرنکالی لطافت دیگر دارد از جمله زردالو ها میر محمودی و تپی
و میرزائی و از خربوزه ها کوک نبات و ماهتابی و کله کرکی و باشینی و ناشپاتی
و عبری و دو ذو چراغ گزیده تراست و از گوناگون زراعت گندم و جو زیاده
است از زرع جو بیاری سویم حصه دارد و از نبات دلمی و دهم حصه میدهند و از
انگور و خربوزه تحفه نقد بنه واصل کنند و حاصل سر درختی معاف است و باقین
قدیم از گل مصفر چیزے نمیدهند دو دانه مصفر را سویم حصه ادا سازند
و میان سمرقند و بخارا پرگنه مشتمل بر تپجات و قریات را تومان نامند و ساکنان
این صوبه یازده زبان دارند هندی و فارسی مغولی ترکی افغانی پشائے پراچی
گبری یکی لفانی عربی در نواحی کابل مغول سکونت دارند رعیت گیری
و مال گذاری کنند صورات این قوم مردمان غالب هستند در زمان عقد
بستن کابین نویسند امر محال که شایان عصمتیان نباشد و پرده نشینان را
نشنوده میگیرند و بطور خود بسیر باغات و غسل خانه میروند و از
شوهران چندان خوف ندارند و بعضی زنان را دیدم که یکے را گذاشته شوهر
دیگر کرده و در عرض خویش تا پانزده و بیست را بفوهری گرفته باشند و درین

بید خوانی هندوی مشک فام قلم بلاغت شیم در معبد گذارش شمه از احوال

فرمان روایان هندوستان از ابتدای راجه جدهشتر پاندوان

از کتب تواریخ هندیه خصوص از مهابهارت که تاریخی است بزرگ تر و از جمیع صحف معتبر تر چنان ظهور پیوسته که سلطنت هندوستان از آغاز آفرینش جهان در خاندان والاشان پاندوان و کورمان بود و سلسله اسلاف ایشان علی الاتصال فرمان روای و جهان کشای نموده اند چون نوبت سلطنت براجه یدهشتر جد پاندوان بود رسیده بدستور نیاگان خویش بعدالت گستری و رعیت پروری جهانبانی نموده جهان گذران را پدرود نمود واحدے از اولادش نماند که مهام جهانداری بنظام آورد و اعیان و دولت باهم مشورت نموده بجناب سرامدعارفان خداشناس سوامی بیاس التجا آورده بذریعه آن کشاف رموز معانی از عورات راجه سه پسر بهم رسانیدند گویند که چون زن اولین راجه پتاب دیدن پیکر مهیب آن خدا آگاه نیاورد چشم خود پوشیده بود از نیجهت از و پسری نابینا بوجود آمد نام او دهرتراشت نهادند و زن دویمی را از مشاهده طلعت تابان آن عارف معارف یزدان رنگ زرد گردیده بود از و پسری که بدنش تمام زرد بود بعالم شهود شتافت نامش پاندگذاشتند یعنی زرد رنگ و پسر سیوم بدر نامی از پرستاری ولادت یافت چون دهرتراشت پسر کلان نابینا بود و بدرکنیزک زاده بود از نیجهت امر سلطنت به پسر میانگی که پاندو بوده باشد قرار گرفته چراغ مرده این خاندان باز روشن گردیده و گلشن پژمرده سلطنت بتازگی طراوت یافت و راجه پاندو بقوت سرپنجه شجاعت و زور شمشیر همت بر مخالفان غالب آمده و اطراف ممالک به تسخیر درآورده نام نامی اسلاف و اسم گرامی خویش روشن گردانید چون شکار دوست و عشرت طلب بود اکثر اوقات در صحرا رفته بشکار اشتغال داشتی روزی بعادت معهود بقصد صید بجنگلی بیابان نورد بود ناگهان دو آهو نر و ماده باهم صحبت داشتند ناوک تیر جگردوز کرآهو انداده جدا شده بر زمین افتاد و آن آهو نبود عابدی بود مرتاض بالباس پیکر و آمده بامان خویش مباشرت داشت و حالت نزع بر زبان آورد که ای پدر تعالی شیخواهم که چنانچه ما را در نظاره وصال جانان بجان کرده تو هم در وقت صحبت همخوابه خویش همخوابه مرگ شوی چون از وقوع این واقعه غمناک گردیده دود تحیر بدماغ او پیچید اما چه کند که تیر از مشت جسته

سیوم راه علی مسجد است و خیبر از چشمه جمشید که بجرود مشهور است تا دهیک کنار نیلاب بمسافت هزده کروه واقع است ذکر پره خیبر تا درکزه بدخوابی گذشته می شود اما این راه نسبت بسالک دیگر سهولیت زاید و آمد و شد عساکر و کارواتان همین راه است از دکه تا منده سی کروه کوتل کروه اصلا نیست و از منده تا کابل چهل کروه هر چند کتل دارد اما چندان دشوار نیست و کابل هر چهار طرف کریوه بلند دارد یکبارگی در آمد غنیم دشوار اگرچه این صوبه چندیان حاصل ندارد اما خاطر و دران آن را دروازه هند قرار داده بشرایط مذکور بدان سپرده اند و سیستان مبلغ معتدبه بخرج سپاه انجا میفرستند سرحد ولایت قندهار از ایران و ماوراء النهر و در زمان سابق که کابل از ولایت هند بیرون بود قندهاریان بر اطراف هندوستان ترک تازی می نمودند درین صورت ولایت پنجاب ویران و خراب می بود و اکنون که کابل و قندهار بتصرف یک فرمان روا در آمده باعث آبادی پنجاب و امنیت تمام هندوستان شده طول این صوبه از کنار سند تا بندیکهند صد و پنجاه کروه و عرض از قراباغ غزنین تا چهتان سر حد کروه شرقی رو بجنوب بنده و غرب رو بشمال غرب شمالی اقوام روهتان و بهند و کوه جنوبی غزنین و قندهار و کرکر و پهاڑ طرف غرب کوهستان بنوں و بهکر تا بندر لاهری بندر و عمارت همه جاست هشت سرکار شامل بستی و کشش تومان و دوازده کروه و شصت و پنج لک دست هزار دام داخل این صوبه است با کمال تنگی از کیفیت هندوستان خاصه صوبجات بخبر چند کس بکنون که خاصه از اهوال زمان سعادت توامان یافته اند و دران بعضی از سوانح نگاشته آید و اشارتی بخیار خاطر نگاشتن مضمون نیست

که اندراج یافته بود بیرون آمد زمین را کافته بسان خر بانگ برداشت ازان اواز خران وشغالان وگرگسان وزاغان برزمین ودرهوا فریاد برآوردند وغبار رهوا پیدا شد ظهور این حالت موجب حیرت نظارگیان گشت سوای صد پسر مذکور پنجهه (۱) نامی از زوجه دیگر ولادت یافت که تمکی یک صد ویک پسر بوده باشد خلف بزرگ او جرجودهن روئین تن بود که تیر وسنان وشمشیر بروکارگر نمی شد ودر شجاعت وقوت دعوی انفراد داشت چون راجه پاندو دران صحرا رخت هستی بموجب دعای عابد بسبب صحبت زن که خودرا از شهوت نتوانست ضبط کرد بربست زنان خوردش بهرامی آن بسوخت عابدان وزاهدان که دربیابان همسایگی بودند هرچند پسر وزن کلان راجه را درهستناپور رسانیدند اکثر مردم پسران راقبول نکردند وبعضی قبول میکردند خصوصا درجودهن پسر کلان دهرتراشت میگفت که چون راجه پاندو بسبب نفرین عابد ترک صحبت زنان کرده بود ایشان را چگونه فرزندان راجه تصور توان کرد دران وقت سروش از غیب آواز داد که این ها پاندوان هستند یعنی پسران راجه پاندو که بمنط بدرج بذرایع ملایکه بعالم وجود آمده اند بعد چنین اواز گل از هوا برسر ایشان بارید وصدای نقاره وبوق وغوغای عظیم از جانب آسمان برخاست تمامی مردمان هستناپور از استماع این آواز حیران شده پاندوان راقبول کردند وبهیکم پتامه که عم پدر ایشان بود وسایه مرحمت وپرورش برسر آنها انداخته معلمان دانشور واستادان فرخنده سر برای تربیت وآموزگاری مقرر نمود پاندوان بمقتضای دانش خداداد وخردمندی مادرزاد وراندک فرصتی اکثر صحایف بیدوداشتها برخواندند وتمامی علوم تیراندازی وکمانداری ورسوم نیزه بازی وتیغ گذاری آموخته بحد کمال رسانیدند پنجم جد هشتر که ازهمه کلان بود درصفات مجسته واوصاف مستحسنه وراستی ونکوی وخردمندی وخوشخوی مشهور گردید بیت

نکوروی ونیک اختر ونیک خوی — بدل راست بازو بگفتار گوی

نه رایش به تدبیر محتاج غیر — نه امضای رایش بجز محض خیر

به گیتی ندیده کسی سخ ازو — دل راستان راستی سخ ازو

باین دانش وحلم وتمکین وفر — گمانم نه آید که باشد بشر

وبهیم سین از جمله بهتر گدا بسیار پرقوت وزورمند بود که درختان قوی را از جا برمیکند وفیلان کوه پیکر را برداشته برزمین می افگند ودر علم گرزبازی وهنگامه رزم سازی وجنگ مشتی وهنر کشتی نظیر خود نداشت نظم

---

(۱) نسخه پنجس پنجس

وکار راز دست بدفعه بود و از دعای بدان عابد بیرون خود در صحبت زن بتقیق و انسته ترک جهانبانی نموده در صحرا
رفته بعبادت و ریاضت اشتغال ورزید اما از بی اولادی خویش دلش ملالت اندوه می بود چون هر دو زوجه او در
صحرا رفیق طاعت بودند روزی بزوجه کلان که کنتی نام داشت گفت که هر کس که بی اولاد بمیرد و روز رخ می رود در
دار الجزا و جایز است که اگر شخصی اولاد نداشته باشد یا قادر بر پیدا کردن اولاد نشود از بهمن فرزند عاقل
نماید چنانچه پدر من بی اولاد رحلت نمود بصلاح بزرگان تو الدین و برادران من از بیاس دیو گرد ید آن عورت
پاسخ داد که اگر بر سر من شیخ آبدار بیارد ممکن نیست که با مرد بیگانه صحبت دارم اما چون افسوس از عابد
بر قاضی سوخته ام که از عالم ملکوت هر کس را میخواسته باشم طلب داشته فرزند حاصل نمایم راجه این سخن
خوش وقت شده درین باب اجازت داده آن عورت را در خلوت فرستاده خود بدروازه به پاسداری قیام
داشت و آنچنان احتیاط بکار برد که مظنه رسیدن آدم در انجا نباشد بقدرت قادر مطلق آن زن از
درون خانه ابستن شده بیرون آمده راجه را مژده داد بعد نه ماه پسر والا گهر زائیده نام فرخنده فرجام او
جدهشتهر نهادند نوبت دویمین بهمین آئین آبستن شده پسری بغایت زبردست قوی هیکل زائید نام او
بهیم سین گذاشتند در روز ولادت او واقعه غریب وقوع یافت که ناگهان در آن صحرا شیری مهیب در آمد
مردم از و خوف خورده فریاد برداشتند کنتی ترسناک شده بی اختیار برخاست و بهیم سین از بغل او جدا
شده بر سنگ کلان افتاد از ضرب آن طفل سنگ لخت لخت گردید این معنی باعث تعجب گشت راجه پاند
دانست که این طفل بغایت زورمند خواهد شد نوبت سویمین بهمین نمط ارجن ولادت یافت در آن وقت
آوازه از آسمان برآمد که چنانچه در عالم علوی اندر فرمان رواست در جهان سفلی این پسر حکمران خواهد گردید در
محاربات هیچکس حریف او نخواهد شد و از زوجه دویم راجه بهمین عنوان نکل و سهدیو بطریق توامان بوجود
آمدند و این هر تیغ برادر در حسن خوبی و قوت و دلاوری نظیر نداشتند و راجه باین پسران در صحرا می بود و امور
سلطنت را دهرتراشت برادر کلان که نابینا بود در بهستنا پور سرانجام میداد چون زوجه دهرتراشت ابستن
شده بعد از دو سال مضغه گوشت از شکم او بدر آمد که از آهن هم سخت بودن دهرتراشت حیران شده
میخواست که آن مضغه را بر انداز و در آن حال بیاس مرشد فرمود که از ان پسران نامدار خواهد برآمد نهاد
آن گوشت را صد تیغ بسازند بعد از ان بموجب امر بیاس آب سرد بر آن پاشیدند از و صد تخم
شهر بخت را در کوزه روغن جدا جدا اندخته باحتیاط نگاه داشتند و بعد دو سال آن کوزه ها را وا
کردند از هر یک کوزه پسری برآمد و از همه کلان تر و رجودهن بود گویند وقتی که در وجود هن انکوزه روغن نطفی

(۱) جرجودهن

صاحب ومخدوم وولی نعمت وخدای مجازی تصور نموده سر موازتقدیم امرش عدول نکردندی و سر ناخن خلاف مرضی او بعمل نیاوردندی وداد عیش وعشرت دادندی نظم

چه نیک اختر کسی کز بخت فیروز — شود پیش بزرگان خدمت اندوز
کسی کس بخت ودولت پای گیرد — بچشم بختیاران جای گیرد

درجودهن پسر کلان دهرتراشت ازدید وشنید اوصاف حمیده پاندوان حسد برد وخصوص از زور وقوت بهیم سین آتش عناد در کانون سینه اش مشتعل گردید از انجاکه دشمن گدازی آئین دین سلطنت است او باندفاع پاندوان وانقطاع رشته زندگی آنها ساعی بوده بارها بقصد هلاک بهیم سین که آنها از همه زبردست وزورآور میدانست درسیر وشکار که باتفاق یک دیگر درصحرا میرفتند زهرداد وچندمرتبه اورا درخواب یافته دست وپا محکم بسته دردریای گنگ انداخت اما چون حفظ وحراست الهی شامل حال او بوده مارا وهمه دشمن پیش نرفت ودر هر مرتبه سلامت ماند چون دهرتراشت جدهشترا بهمه وادی قابل دانسته قبل عهد نموده مدار کار جهانبانی درقبضه اقتدار او گذاشته بود درجودهن زیاده حسد برده به پدر پیغام کرد که مارا ازسلطنت محروم کرده اند من تاب اطاعت جدهشترندارم بهمین زمان خودرا میکشم دهرتراشت خاطر داشت پسر منظور داشته مقرر کرد که نصف ولایت بعهده درجودهن باشد وجدهشتر معهذا خویش دربرناوه رفته برنصف ولایت حکومت کند بنابرین مشورت جدهشترا رخصت شهر برناوه داد پیش ازان که جدهشتر دران شهر برسد درجودهن کسان خودرا فرستاده تلقین کرده بود که عمارات از منع وقیر وریسمان وغیره ذلک تعمیر کنند وبعد ازانکه پاندوان درانجا رسیده طرح اقامت اندازند قابو یافته آتش دردهند تا آنها سوخته خاکستر شوند فرمان برمان بموجب فرمان عمل آورده عمارات از منع وقیر بطریق مستر یعنی ستر ومخفی تعمیر نموده پاندوان بعد رسیدن درآن مکان از دغل وحیل معاندان واقف گردیده نقبی درآن خانه زد وراهی درست کرده شبی بدست خود آن عمارت را آتش داده ازراه نقب بدررفتند وبهیل زنی با پنج پسر خود که درانجا آمده بود سوخته خاکستر گردید کسان درجودهن سوختن بهیل زن وپسرانش راخاکستر گردیدن پاندوان باوالده خویش تصور نموده مژده هلاک آنها به درجودهن رسانیده موجب مسرت او شدند وپاندوان بعد برآمدن ازان مهلکه دوسه روز رسیده بلباس زاهدان درمعابد واماکن متبرکه میرسیدند وبسیر ممالک رو سپری شدند ودرین غربت راه مے کشتند وشیر وگرگ را شکاری کردند تا آنکه درشهر کنپله رسیدند راجه دروپد مرزبان انجا دختر صاحب جمال درحسن وخوبی بے مثال داشت ودران ایام دختر بحد بلوغ رسیده بود راجه دروپد

بران زور هرگز نه باشد هنر — دو پایش بخاک اندرون سر بابر
چو آوخم گیرد برو زنبرد — به پیشش چه پیل و چه شیر و چه مرد
چو آوردی آهنگ برکارزار — نکردی برو تیغ فولاد کار
نبود آدمی بود شیر عرین — که بادا بران شیر مرد آفرین

وارجن از بهیم سین خورد بود در قوانین کمانداری و آئین تیر اندازی از استادان روزگار و تیر اندازان کامل عیار درگذشت و علم این علم و بعرصه ربع مسکون برافراخت و کوس ناموری این هنر در هفت اقلیم نواخت و این علم را بچندین عنوان بکمال رسانید یعنی یک تیر انداختی هزاران تیر از و استخراج نمودی و جان گزای اعدا نمودی و نیز اگر خواستی تیرهای مستخرج در هوا تمق بسته سد راه باد و باران بشدی و هزار تیر آن قدر آتش برافروختی که هر نیک و بد را سوختی و همچنین از تیر طوفان باد و خاک و آب پیدا ساختی و از تاثیرات آن معاندان را بر خاک هلاک انداختی و از جانب عدوان اگر هزاران تیر بر و آمدی آن را از تیرهای خویش در هوا براندی و در رزمگاه افسون پردازی و سحر سازی نمودی گاهی بلند و گاهی پست و گاهی فربه و گاهی لاغر بنظر دشمنان در آمدی و زمانی بصورت مهیب نمودار شدی و ساعتی از نظر غایب گشتی و این علم خاصه اهل ملکوتست که تیرهای انداخته بقوت افسون چنین کارهای نادره بروی کار می آورند والا حوصله بشری و مدرکه انسانی کجا طاقت مذکابره و ادراک امثال این امور عجیبه تواند داشت چون ارجن ملک نژاد و قدسی نهاد بود وقوع این قسم نادره کاریها از و بدیع نتوان شمرد نظم

همان ارجن پهلوان شیر دل — که از تیر او گشت گردون خجل
خدنگش دل دشمنان بشکند — اگر کوه باشد زبن برکند
خداوند اورا چه سان آفرید — برو آفرین کو چنان آفرید
جهان آفرین تا جهان آفرید — چو ارجن بگیتی نیامد پدید

و همچنین نکول و سهدیو برادران غیر مادری ایشان در سواری اسپ و فیل و عرابه و در قواعد نیزه بازی و تیغ اندازی و دیگر لوازم سپه سالاری بی همتا بودند بیت

به نیروی مردی و فرهنگ خویش — بگردون برافراخت اورنگ خویش

و این هر پنج برادر بهمدیگر نوعی اخلاص و یگانگی داشتند که گویا آفریننده بدایع موجودات یک روح را تجزیه ساخته در پنج قالب انداخته و جد هشتر برادر کلان را هر چهار برادر خورد

درین جنگ آمده شریک کار شده بود از دیدن شوکت و دولت راجه جدهشتر عداوت کهن و حسد مزمن بتازگی دل او را خراشید چون رخصت شده در هستناپور رسید این درد دل را با رفیقان خویش درمیان آورده در براندا ختن بنیاد دولت راجه جدهشتر مشورت کرده صلاح همگنان بران افتاد که انجمن قمار بازی آراسته و مقامر دغل پیراسته ملک و مال ازو باید گرفت بنابرین صلاح راجه جدهشتر را از اندرپت طلبداشته بعد درازی سخن مجلس قمار ترتیب داده کیتین تدویر درمیان آوردند چون تقدیر قادر مطلق بران رفته بود که راجه جدهشتر با برادران سرگشته بادیه ادبار و ابله پای بیابان افتقار گردد با وجود آن قدر عقل و دانش مغلوب فریب آن مقامر بازان گردیده شروع بقمار کرده خزینه و دفینه و نقود و اجناس و جواهر زواهر از اندازه بیقیاس و سایر اسباب سلطنت و شهریاری و تجملات ریاست و نامداری و ملک و مال و اسپان و فیلان در باخت و از جمع اموال و خزاین دست خالی ساخت ابیات

طبعی بقمار یافت مایل — افتاد بورطهای بایل
دانگه زنی قمار بازی — گسترده بساط فتنه سازی
بنشست درخزینه بکشود — راهی بقمارخانه پیمود
شد گرم مقامر فسون ساز — زد نقش دغل حریف کجباز
هر دم بفریب جادوانه — می باخت قمار را بهانه
او ساده دل و حریف پرکار — او خفته دماغ فتنه بیدار
آشفته خرد شد و نظر باخت — تا مال و منال خویش در باخت
چون کرد زمال و گنج دربار — بر ملک فتاد نوبت کار
شد هر دو زدست فتنه پامال — تی ملک با و بماند و نی مال
برباخت با و سپهر ناساز — کج باخت با و حریف کجباز
بنشست بلا بخانه روبی — برخاست عدو بپای کوبی

چون از ملک و مال چیزے نماند آنچنان مسلوب العقل گردید که هر چهار برادر و بعد ان خود را پس از ان در پدی تا که زوجه هر پنج برادر بود نوبت نوبت در باخت وقوع این امر موجب حیرانی نظارگیان و باعث بدنامی او گردید دوشاسین (۲) برادر درجو هن سنگ دلی از رمی نموده در پدی

(۱) خزانه را خزانه (۲) دوساسن

بائیں نیاگان خویش فرمانروایان روی زمین را طلبداشته جشن عالی ترتیب داده بود تا هر کس را که
آن دختر پسند کند در عقد زوجیت او در آید و آن را در زبان هندی سویمبر گویند و راجه مسطور چوبی کلان
بسان طاق درمیان ایستاده کرده ماهی طلا برآن بسته و دیگ کلان از روغن پر کرده زیر چوب بر
دیگدان گذاشته و کمانی در غایت بزرگی و سختی نهاده و شرط نموده بود که هر کس این کمان را زه
کرده ماهی از بالای چوب به تیر زده و در ان دیگ روغن انداز د آن دختر در مناکحت او در آید روز
دیگر تمام راجهای دران عرصه در آمده بتقدیم شرط تقید ورزیدند احدی از عهده این شرط نتوانست برآمد
پاندوان بصورت گدایان در گوشه تماشائی بودند دران وقت ارجن برآمده کمان را که در غایت سختی بود زه
کرده چنان تیز زد که ماهی طلا از بالای طاق جدا شده در دیگ روغن افتاد انگاه دختر راجه دروپدی را که
دروپدی نام داشت از میان چندین راجه های والاشکوه بزور بازوی قوت گرفت نظارگیان
وقوع این قوت و جسارت آن گداوش حیران ماندند و احدی را یارای آن نشد که مقاومت
باو توان کرد تقدیر ازلی برآن رفته بود که آن دختر را پنج شوهر شوند لهذا پاندوان هر پنج برادر بموجب
امر مادر خویش آن را در زوجیت خود ها در آوردند هر یک هفتاد روز نوبت مقرر کردچون در ہستناپور
خبر رسید که پاندوان حیات هستند و دختر راجه دروپدی را بزور گرفته اند دهرتراشت حسب الصلاح ارکان
واعیان کسان خود فرستاده ایشان را طلبیده شفقت پدرانه بجا آورد و بازو لایت را منقسم نموده نصف
بروجودهن پسر خود بحال داشت و نصف به پاندوان مرحمت کرده با یک دیگر ایشان عهود مواثیق و
روابط اخلاص درمیان آورده پاندوان را رخصت داد که در شهر اندرپت بر ساحل دریای جمنا که ثانی الحال
آن شهر دہلی مشهور گردید رفته اقامت ورزند راجه جدهشتر در آن شهر رسیده باجرای احکام
حکومت مقید شد و بزور شمشیر و قوت مردانگی اکثر ممالک تسخیر درآورده فرمانروایان اکناف گیتی را فرمان پذیر
گردانید چون مدت دکنت بسیار بهم رسید جگ راجسو بوجه آنکه اجداد او را میسر نشده بود باتمام رسانید
جگ راجسو باصطلاح هند عبارت از عبادت عظمی است که انواع اطعمه بچندین هزار برہمن میدهند
و خود و فقرا و گدایان را بمجامع خیرات می کنند و افسونها خوانده اقسام اغذیه و عطریه و اجناس نفیسه
در میان هر اصناف الناس خاکستری سازند و عمده ترین از شرایط این جگ آنست
که راجهای روی زمین آمده تمامی امور خدمات حتی که آب کشی و طعام پزی و اوندشوی و دیگر جزویات
بذات خود بجا می آرند این عبادت آن را میسر شود که حکمش بر هفت کشور جاری باشد چون راجه
جدهشتر را فرمانروای کونی تسلیم و منقاد بود این جگ حسب المدعا بانجام رسید در جودهن نیز

بی موسم داوند و ماده گاو خر کره و دیگر حیوانات بچه غیر جنس زائیدند و دیگر شگونها که باعث بهابت بوده باشد زمها
گردید دانایان شگون و واقفان اسرار ظهور و بطون گفتند که از وقوع این علامات در اندک زمانی به پسران
دهر تراشت آفات و بلیات پدید خواهد آمد باک به نتیجه بدکار یها نیست و نابود خواهند شد با کله پاندوان در
صحرا رفته یکایک درین طرح اقامت انداختند پس از چند سال ارجن بقوت ریاضت خویش دماندلوک
که عبارت از مکان فرمانروای عالم ملکوت باشد رفت و راجه جد هشتر با برادران دیگر تقدم تردد در راه گذاشته
تمامی امکنه شریفه و بقاع متبرکه که عبارت از تیرتها باشد طواف کرده سیر عالم نمود و ارجن پهلوان دماندلوک
بوده اقسام فنون تیراندازی از ملاک اموخته با اسباب و تجملات بسیار آمده با برادران ملحق گردید پانزده سال
دوازده سال در بیابان محن و شاق بی پایان گذرانیدند و قائع غریب و سوانح عجیب بانها عاید گشت و سال سیزدهم
در شهر بیراتهه رسیده نام خود ها تبدیل نموده نوکر راجه بیراتهه شدند کسان در جودهن هر چند جست و جو نمودند
ایشان را هرگز نیافتند چون سیزده سال بانقضا رسیده خود ها را ظاهر نموده پیغام بدرجودهن فرستادند
که حصه ولایت ما را مرحمت ساز و از روی رعونت قبول نکرد باز پیغام نمودند که اگر زیاده نه باشد برای
تمشیت امور معیشت و تحصیل قوت هر پنج برادر را پنج موضع که کتهل و کرنال و امدی و پرناده و اندیت
بوده باشد عنایت نمائید تا بران قانع باشم و کار بجنگ و پرخاش نکشد درجودهن ازروی
کدورت بنا برا جلی که او را نزدیک رسیده بود با نکه پاندوان این قدر لجاجت کشیدند و برپنج موضع قناعت
کردند صلح قبول نکرد و قرار بر جنگ داده از اطراف عالم راجهای درایان والاشان که با وجهت اتحاد
یا اطاعت و انقیاد داشتند با عانت و امداد طلبیدن گرفت راجه جد هشتر نیز خویشان و متبعان و مخلصان مند
خود را که فرمانروای ممالک بودند باستمداد و استعانت طلبید و اندک فرصتی فرمانروایان والاقدر و رایان
عالی مقدار و بهادران صف شکن و دلاوران شمشیر زن و تهتان شیر افگن و تیغ زنان فیل تن و پهلوانان سخت
کوش و جوانان هنر بر خروش و یلان فیل پیکر و پر دلان شه جگر و مبارزان رزم اندیش و شجاعان شجاعت
کیش و نهنگان شیران بیشه بسالت و تهنگان دریای جلادت و مردان میدان دغا و گردان عرصه هیجا بودند
چون کواکب اسمان و ریگ بیابان و قطران باران و برگ درختان بیرون از حد حصر و شمار با تجملات حرب
و پیکار و اسباب جنگ و نگارنگار و فیلان نامدار و اسپان بادرفتار از اطراف ممالک و اکناف مملکت
از هر دو طرف آمده کارطلب شدند حتی که اجتماع این قدر عساکر در هیچ معرکه نشان نمیدهند نظم

فراوان سپه جمع شد بیش ازین ندیده کسی لشکر بیش ازین
نمود ار شد لشکر نیک بخت چو ریگ بیابان و برگ درخت

رامو کشان و هرزه گویان دران انجمن آورده حسب الامر در جودهن خواست که برهنه کنند در آن وقت
آن عفیفه حایض بود بجناب ایزد تعالی که ستار العیوبست مناجات کرده استدعای حفظ ستر خویش
نمود و تضرع و زاری او بدرگاه مجیب الدعوات مستجاب گشت چون دوشاسین بی ارزم پارچه از
بدن او برگرفت بقدرت الهی پارچه دیگر بر وظاهر شد بهمین آئین دوشاسین لباس آن عفیفه برمی
آورد و از غیب صوت دیگر بر و مرحمت میشد چندانکه دوشاسین از بر آوردن پارچه ها مانده شده آن قدر
پارچه از بدن آن عفت سرشت برآمد که از حد حصر افزون بود بالضرور دوشاسین دست از و باز کشید
و بران حال بر حاضران انجمن عجب حالتی گذشت همه کس از دیدن آن بی ارزمی چشم بر بستند و بر
در جودهن و دوشاسین و رفیقان آنها زبان لعنت برکشادند در جودهن ازین سخنان بخاطر نیاورده
باو جود گرفتن ملک و مال بران قرار داد که یک بازی دیگر باید باخت اگر جد هشتر برد هر چه از ملک
و مال باخته است باز ازان باو باشد و اگر درین مرتبه هم هارد و دوازده سال معه برادران در صحرا
بگذراند و سال سیزدهم در معموره بطریق اخفا بسر برد اگر دران سال ظاهر شود باز دوازده سال در
بیابان بوده باشد ما جد هشتر که عقل او از دست رفته بود بدین شرط باز بازی
کرد اتفاقا درین مرتبه نیز این بازی را در باخت و بایفای وعده رخصت شده معه برادران
در عهدی سیاه صحرا پیش گرفت و دران حال کرن که عمده بدخواهان پاندوان بود از روی ظرافت گفت
که ای دروپدی بهمراه پاندوان چرا میروی بملازمت صاحب در جودهن باش او در زوجیت مردی
متقرر خواهد کرد که آن همه ترا بانتظار نباز د و نیز دوشاسین تمسخر بزبان آورد که پاندوان حکم خوجه سرایان دارند
همراه آنها چه خواهی کرد یکی از نا بشوهریت خود قبول کن تا باسودگی بگذرانی چنان بدگویان بدخو سخنان
باستهزا و طنز می گفتند دختره می کردند پاندوان شرمنده و سر افگنده می بودند بهیم سین میخواست
که خود بازوی خود انتقام ازان هرزه گویان بگیرد اما از جد هشتر دران باب اجازت نداد و بموجب
شرط از هستناپور بر آمده معه برادران رو بصحرا نهاد گویند که چون پاندوان ازان شهر برآمدند ناگهان
زمین لرزه عظیم و صاعقه بردن ابر ظاهر شد الغرض دو با آنکه روز گرفتن آفتاب بود تمام منکسف
گشت و در روز ستاره از آسمان بکمال مهابت افتاد و هر کنار هستناپور بگردیده و جانوران
وحشی بحوالی آبادی آمدند و شغالان در روز بیاده از شهر رسیده فریاد کردند گرگسان بالای درو
اوار خود و دل میلرزید و فرد ختان بیابان بشگفت و آب در یا بالا رو سیدن گرفت و در ختان میوه

(۱) بالاخر

زشوریدن ناله کرنا ے — درافتاد تپ لرزه در دست و پای
تو گوئی که باد قیامت وزید — زمین پاره شد آسمان بر درید

پاندوان لشکر خود را هفت بخش کرده افواج هر اول و چند اول و جرنغار و برنغار و قول و طرح و نغر بامینی که باید ترتیب داده روبه پیکار آوردند نخستین بهیم سین در میدان آمده آنچنان نعره مهیب برزد که زلزله در زمین و غلغله در زمان افتاد و ازان آواز هولناک فیلان و اسپان خود بیخبر شدند حاکم مخالفان ترسان و لرزان گریختند و گرز گران بدست گرفته و بر سر گردانیده بیک ضرب چندین هزار عرابه با سواران برهم ساخت و فیل و اسپ را برداشته بر زمین انداخت و آدمی را بر آدمی زده یکشت و بست یاری ماند از مشت استخوانها بر شکست نظم

همان بهیم دیو افگن پیل تن — که از گرز که را بکندی ز بن
یکی نعره زد در میان گروه — تو گفتی بلرزید دریا و کوه
بکوبید گوپال گرز گران — چو پولاد با سنگ آهنگران
کسی را که دیدی فگندی چو مور — بکندی سرش را بیکدست زور
بیک زخم کان بهیم آهسته کرد — صد افگند و صد کشت و صد خسته کرد
هزار و صد و شصت مرد و جسیم — بیک ضرب شد خسته از دست بهیم

وارجن نیز منطی که شیر زیان بگله گوسپندان در آید در افواج اعداد آمده سهام جیت مخالف درهم گسیخت و تیر خارا شگاف خون هزاران هزار کس بر زمین ریخت گروه گروه مخالف بر خاک هلاک افتادند و برق آثار صور قیامت نمودار ساخت نظم

چو رعد خروشان درآمد بجوش — زایوان کیوان گذشته خروش
خروشی برآمد که کیوان شنید — تو گوی که صور قیامت دمید
نه استاد کس پیش ارجن بجنگ — بخستند یا دو کسی نام و ننگ
گریزان شدند ان دلیران همه — چو ارشیر غریده آهو بیشه

همچنین در جود هن افواج خود را ترتیب و تسویه نموده حلقهای فیلان پاکوه پرگستوان ارا سته عقب هر فیل پنجاه سوار و پس هر سوار هفت پیاده برگماشت تا هر گاه فیلان را بر معاندان بگذرانند و پیادها از دنبال روان شده کار پرداری نمایند و عساکر خود را بپاسداری بهیکهم قیام و در ناچار

(۱) برانده

سپاهی بکثرت فزون از شمار — سپاهی زمور و ملخ بی شمار
[illegible] — ظفر پیشگان و تلط شعار
[illegible] — ز اندیشه هر محاسب برون
[illegible] — همه نیزه و گرز و خنجر بدست
[illegible] — نه اندر هوا باد را راه
[illegible] — نبسیط زمین تنگ شد بر سپاه

چون [illegible] که اکنون به [illegible] شهرت دارد و شریف ترین اماکن و بزرگ ترین معابد واقع شده [illegible] دانشمندان اتفاق بر [illegible] که ذریعه آفرینش جهانیان اوست به بدایع قدرت صانع بی آلت در این مکان شریف او گل نیلوفر بعالم وجود آمده بالقای ربانی همان جا عالمیان را بعرصه شهود آورده انتظام [illegible] عالم تکوینی و ایجاد و نظام پیرای سلسله کون و فساد گردیده و اعتقاد این جماعت آنکه هر کس از این [illegible] در آن محل کالب عنصری تهی کند از آمدن دوباره در دنیا که عبارت از تناسخ بوده باشد نجات یابد و مستحق بهشت برین ضیب او شود لهذا آن مکان فیض نشان را بهای کار زار مقرر کرد عرصه پیکار جدلی و هیجا کرده مقرر گردید و از طرفین افواج چون دریای بموج از پی هم می رسید و بسیان سپاه [illegible] از [illegible] نمودار می گردید از کثرت گرد و غبار چهره زمین و آسمان ناپیدا و از بسیاری جوش و خروش آثار شور محشر هویدا بود صدای نقاره رعد آواز و خروش برق نزله انداز و غلغله های زهره شکار دار و دل قیامت ساز لرزه در زمین و زمان انداخت و هوی های لشکر و شور و غوغای لشکریان گوش فلک کر ساخت نظم

بر آمد ز هر دو سپه بوق و کوس — زمین آهنین شد فلک ابنوس
بر لرزید کوه و بجنبید دشت — عقاب از نهیب آسمان در گذشت
درای جگر تاب و فریاد رنگ — ز سر مغزی برده از روی رنگ
ز فریاد خر مهره گاو دم — هزبران بصحرا رمیده کرو گم
ز غرید کوس خارا شگاف — بر افکند سیمرغ و دیو کوه قاف
بجوش و خروش چون تند شیر — در آمد برقص از نهاد دلیر
ز غرید کوس خالی و داغ — زمین لرزه افتاد در کوه و راغ
خروشیدن کوس روئین کاس — نیوشنده را داد در جان هراس

ودر هر گوشه عرصه عرصه نبرد انگیزی حلقه وطوق ودیگر زیور زرین چندین از کشتگان جدا شده افتاده که تمام زمین
بسان عروسان پر زیور گشت وهر طرف ان قدر شمشیر ونیزه وکمان وسنان از دست مردگان بر زمین آمد که
تمام عرصه قورخانه گردید از دفور نقشهای مختلفه وفرط صورتهای متضاده تمام زمین نگارخانه چین می نمود هر طرف
فیل واسپ وپیاده بسان مهرهای شطرنج بیجان افتاده وهر سو سر ودست وپا ودیگر اعضای مردگان آنقدر
جدا جدا بودند که جای پا نهادن نماند زاغ زغن وکرگس وعقاب بیوی گوشت از راه دور رسیده چنگل از رو
ومنقار تمنا بر آمودند وشغال وکفتار ودیگر جانوران گوشت خوار روزی فراخ وطعمه بی یازه میسر دست دند بقول
فضلا هند جائیکه جنگ عظیم می شود دوده تلر کس کشته می گردند یک قالب بیجان برقص می نماید دیک تن بے سر
تردد می نماید این جنگ نوعی گردید که اکثر قالب بیجان بسان مستان برقص در آمده بودند جا بیشتری تن بیجان
دبی سران مبارزان در تردد جولان بودند وهر طرف فریاد بزن بزن وکش بکش بگوش آمد واز هولناک جان از تن شنوندگان بدر می رفت

نظم

برا راست رزمی که خورشید وماه	ندیدست هرگز چنین رزمگاه
ببارید چندان نم خون ز تیغ	که باران ببارد بسالی دریغ
همه ریگ شد زیر نعل اندرون	چو کرپاس آبار داده بخون
بیابان بکرده ار چیحون بخون	یکی بی سر ودیگری سرنگون
بیابان سر اسر همه کشته بود	همه دشت از کشتگان بسته بود
بیابان چو در پای خون شد بهشت	تو گوئی زدوی زمین لاله رست
زبس کشتگان شد چنان روی دشت	که پوینده یارا دو شوار گشت
زبس کشته افتاده در کوه ودشت	فلک گفت بس بس که از حد گذشت

تا شش روز علی الاتصال محاربه ومجادله سخت ومقابله ومقاتله صعب از هر دو طرف روی داد که شرح مبارزت
هر یک از مبارزان جانفشان حد وحصر گنجایش ندارد واز آنجا که در دیوان کوه اول فشیان قضا فشور فرمانروای
بطغرای عزای فتح ونصرت بنام نامی راجه جدهشتر درست کرده بود بر بازوی اقبال وقوت بیرنجه طالع الزمان
بر در جوبن ودیگر محاربان غالب آمد در روز نهم در جوبن از ضرب گرز کوه شکن بهیم سین پا قبح خوین خالی
قالب تهی کرده ومکافات اعمال شنیعه خود که نسبت بحال پاندوان بی عمر نموده بود بسزا دید ولیکن بر پاندوان
وخویشان ومتعلقان او که یاور ورفیق بودند بجزای افعال رسیده رخت هستی بر بستند ودرین
جنگ هفت اکیوهنی از جانب پاندوان ویازده اکیوهنی از طرف کوروان که همگی شمرده اکیوهنی بوده باشد

وکرن دو دو شاهین و شگن پنج بخش گردانید این بهادران میدان وفا و مبارزان عرصه هیجا در رزمگاه آمده نیمی که شیرآیه بودند بازصف کفار را پریشان ساز و صفوف پاندوان را متفرق گردانیدند و اکثری را به تیر خارا گذار و شمشیر آبدار بر خاک انداخته جوهای خون روان ساختند **نظم**

چو نر شیران جنگی در آویختند ... ز تن جوی خونها همی ریختند
یکی جنگ کردند بر سان شیر ... نشد هیچکس هرگز از جنگ سیر

علی الخصوص بهیکم پتامه کار پرداز میدان نموده نوعی جنگ کرد که احدی را تاب مقاومت با او نماند گویند که هر روزه ده هزار کس را بقوت سه پنجه شهامت و زور بازوی شجاعت بر خاک هلاک می انداخت و ده روز علی التواتر جنگ مردانه نمود آنچنان نبرد مردانه نمود که زیاده از یک لکه عراده سوار و فیل سوار و اسپ سوار از دست او کشته شدند **نظم**

درافگند خود را در آن کارزار ... چو شیری که گور افگند در شکار
بهر گام سی گام جستی ز جا ... بهر زخم فیلی فگندی ز پای
بهر ضرب چندی فگندی نگون ... بهر زخم جوی براندی ز خون
بکشت از دلیران یک صد هزار ... همه رزم سازان همه نامدار

بهیم سین بهادران رزم ساز و دلاوران تیغ باز که تشنه آب زلال جانستانی و طالب مطالب جانفشانی بودند از هر دو جانب در بعرصه پیکار آورده هر یک مبارز خود طلب کرده پسر با پدر و مرید با مرشد و شاگرد با استاد و برادر با برادر و دوست با دوست و دشمن با دشمن درآویخته بسان دیوانگان و مستان از هوش رفته جنگ می کردند و بهمدیگر زخمها زده از دست یکدیگر کشته می شدند و آنچنان کارزار نامه بظهور آوردند که ملایک از عالم ملکوت بتماشای آن در رسیدند کواکب بر افلاک بهزاران چشم نظارگی بودند فریان تحسین و آفرین بر بهادران جانفشان میگشودند و مدح و ثنای دلاوران جانستان می نمودند **نظم**

چو صف های گردان بیاراستند ... یلان هم بمردان خود خواستند
دهاده بیامد مر آن رزمگاه ... تو گفتی برآمیخت خورشید و ماه
چکاچاک بفاست از سر دوی ... زخون شد همه روی گیتی چو جوی
همه منظر ناپدید آسمان ... همه منظر ناپدید آسمان

از کثرت خونریزی و جوهای خون روان گشته فاز بسیاری خون باری گردو غبار عرصه پیکار فرو نشست

(۱) مطلوب

اکل و شرب نموده تارک زندگانی گشتند دیگر دهی بنابر غرطالم از بام بلند افتاده جان شارشدند نظم

از شدت غم جهان بجوشید — صد فتنه زمان زمان بجوشید
غم سوخت صد دون یگان یگان را — تا تم کرد عشه جهان جهان را
آشوب قیامت از جهان خاست — شیون ز زمین و آسمان خاست
بگرفت فلک بنا دهٔ بادی — بنشست ملک بسوگواری

بالجمله اگرچه راجه جدهشتر اساس زندگانی مخالفان از پا انداخت فرق و نصرت یافت اما از فروشدن عالم ذی حیات خصوص از کشته گردیدن برادران و خویشان و دوستان و منتسبان بالخصوص بزرگان و مربیان و مرشدان و استادان بسیار متاسف گردیده نظر بر بی بقائی دنیا و بی وفائی نایها انداخته دل از تعلقات برگرفت بملک از زندگانی سیر گردید خواست که ترک سلطنت نموده بتلافی و تدارک این عصیان بعبادات شاق و ریاضات مالا یطاق پردازد لیکن بهیکم پتامه در روزگار وفات وصیتی از نصایح دل پذیر و وعظ بی نظیر او را ارزان داشته بتقدیم احکام سلطنت و جهانداری بعدالت گستری و رعیت پروری و بشمردن انواع تصدقات و خیرات که تفصیل آن در کتابها مذکور رهنمون گردید راجه جدهشتر بموجب ارشاد مظهر فضایل و کمالات و هادی و راوی جلایل ملکات دل نهاد عامر سلطنت بشد و در مدت یک سال سلطنت بود بلاغت و هر تربیت عم برگوار خود رسیده از کشته شدن برادران دیگر بپرسش مضطر خواست که بدرگفتن رجا بت از دنیا و اقربا و اورنگ فرمانروائی و تربیت پیرایان سریر جهان کشای گردید و با تعلق هر چیا بداده خود کنار مردانگی هر یک مشهور است اکنون گوئیم راقم حروف و آموزگار صفحات سخنان سرایان مدحای دین را فرمان پذیر خویش گرداند نظم

شهریاران جهان فکار کرده — در مور چگان یک فکار کرده
بخشش بابده میاد رسیدم — عهدش بطریق دو تقلی قلم

چون بیاس دیو بر لب جدهشتر خشم بود و بوکه اگر بگت او نصیحت نمیکردیم در بادی رفع غلک خاطر کرانکشته شدن برادران و خویشان فاید تیز گفت جزیم متخذه و موجه میگوئی بعد ازین بجنگ خواهی بست از عبارات مضمون آن بر می آید که بعد از تصدیر بر جنگ کردن بر کردیدن اوصاف موصوف بار ظلم بدوش نهاد و بیاس مطلق عنان نمی ساخته فوجی از عبارات فرصت تکمین و اصلاح نخیزد بنابران تعیین میکند که آن صبت پاداده خویش خدکنات تا ظهر بر کرده و حکام

[illegible] یک لک و نود و شش هزار و سیصد و سی اسپ و سه لک و هشت هزار و پنجاه پیاده که تعداد یک کهوهن
[illegible] یک لک و چهل و هفت هزار و یکصد و هشت نفر بابت و بابن حساب جمعی لشکر طرفین نود و هشت
لک و چهل و شش هزار و یکصد و شصت نفر آدم سوای فیل و اسپ و شتر و غیره ذلک در عرصه پیکار
آمده بودند از این جمله جمعی یازده کس که بچنج پادر پانزدهان شش کس دیگر باشند زنده ماندند دیگر
همه عرصه شهر ده یعنی بیرحمانه آماج تیر قضا گشته راه بیابان مرحله مرگ شدند از بس که ظالم ذی حیات و جهان
جهان اهل نفوس بی خطا کن بالکل دست داد و مدار شتگان از قبض ارواح از حکم کبریا عاجز و
عاجز و ماندند شد آن قدر شجاعت مشتان رزم ساز و جنگ آزمای و بی باکی که رو بهشت برین جای برانشیا
تنگ شد و ای شاه به کلف کارزار آن روزی کار آمد که تا دیگر کلک قدرت انسان صورت ایجاد پذیرد
بدینگونه پیکار نشان نمید هند و در صفحه تواریخ اسامی این خارجات بدایع از فرمان روایان
پیشین بقلم نیاورده اند تخمین نفوس این جنگ چهار هزار و نهصد و سی و پنج سال منقضی می شود تا حال این
محاسبه ضرب المثل محاربین عظیم الشان بوده است بل تا انقراض دوران زمان فرمان مرز معاینه
نمی گردد

نظم

به پیوست جنگی کزانسان نشان ... ندادند گردان دگر گون کشان
ز زبان گوش پیکان پدید شد ... که شهر فتح گردد بگفت و شنید

از وقوع شدن این نوع جنگ عظیم و کشته شدن خلایق بیشمار کشور یار باد و اهالی طرفین آمده
بودند در امصار و بلاد و مقامات و محلات اطراف گیتی نوعی ماتم روی داد که تحریر بر دو تقریر راست
نمی آید هر طرف مادران و دختران و پسران و زنان آزاد و شوهران و خواهران از قصبه برادران و دیگر
عزیزان خویشان خود کشتی حال خویش نوحه و فغان برآورده و بر سر خویش و دیگران و نام هریک از
کشتگان بر گفته و شیون و فغان نموده و بر بدن و اعضای قطعه قطعه و پاره پاره ایشان بوسه داده و بر
مرده یک دیگر گریه و زاری نموده و بر جان گداز بسیار گشتند و خون جگر از چشم بسیار بگشتند چو
دریا دریا اشک بر خاک ریختند و از تاثیر این ماتم عالمی بنیاد نهاد و ندکه فلک از دیدن آن تحیر
و تاسف خورد و کوکب بر آسمان چشم بر هم نهاد و نیسان گریستی بسیار عورات تمام روزه تاب افراط غم نیاورده
ب تبی نمود و [illegible]
[illegible]

امامی بر اورد و وحوش وطیور در کمال فربهی وخوش دلی سیر وطیر میکردند اهل حرفه وصنایع از مکاسب خود با سودمندی بودند وبعبادات وطاعات اکتساب محاسن صفات اشتغال می داشتند رسم وزدی ورهزنی وکینه وفساد وفتنه زخت هستی برمی بست امنیت وجمعیت خلائق محبت طرح اقامت می انداخت جهانیان در بحر و بر و باغ وراغ داد عیش وعشرت می دادند غم وانده وبخل وامساک از دلها برمی انداختند نظم

زراهی نه در چشم عشرت عیار　　زباغی نه در پای امید فشار

بمیدان دولت فلک اندرش　　زمین کامیاب و زمان کام بخش

عدالت نوعی روح یافت که شیر وگوسفند از یک چشمه آب میخوردند و باز و وراج در یک مقام ارام میگرفتند رباعی

ز عدل او شده باز سفید جفت کلنگ　　ز امن او شده شیر سیه رفیق شغال

نه این ورا زگند ورزمین ودرونجه　　نه آن فرا زکند در هوا بدنبالی

سخاوتش بحدی بود که هر روز هشتاد هزار درم از مایده افضال او بمستمندان خراجش مجتلی می ساختند و محتاجان روزگار در عرصه آرزو سمند مراد می تاختند بیت

هر کس که روی عطایش رسید　　دگر نسل او تنگدستی ندید

راستی ورياست گوی آنچنان داشت که در تمام عمر دروغ بزبان او نرفت و هرگز راستی حرفی بمیان نیاورده چنانچه درین باب روایت چند مشهور است بیت

راستی را پیشه خود کن مدام　　تا شوی در هر دو عالم نیک نام

حق شناسی وخدا پرستی او بحدی بود که تا پایان زمان فرمانروایی و دوران سلطنت و اقبال بی منتهای او کار خانه و دولتسرای او از عبادات می شمردند بیت

کامل همه باز نقص بیرون کرد　　یک شمع هزار شمع روشن نه کرد

نیک نامی و فرخنده فرجامی او بمثلی که تا حال چار هزار و هشت صد و شش سال می گذرد تاریخ جلوس همایون او بر اورنگ جهانبانی درج اید روزگار و تقویم اهل هند بر قرار گردد الحاصل اوصاف حمیده و صفات پسندیده و اخلاق حسنه و روایات مستحسنه و جلائل شمائل و جزائل خصائل آن سرآمد پیشگان روزگار بر صفحه روزگار یادگار ماند رباعی

نبود ز تاجور بود خامه زبان کوتاه　　فغان کز قصر بلندست و زبان کوتاه

بنگر که شیر بیشه طاق ایوانش　　کنند انش راست رسان کوتاه

هر دیار از او نشان خبر یافته باستقبال شتافته اقبال اطاعت و ایصال پیشکش میکنند و بعد صورتی که احدی از حکام اطراف از اقبال اطاعت انحراف و رزد و آن اسپ را بر بند دعا کر متعینه و نبالهٔ اسپ باستیصال و گوشمال آن بی اعتدالی می پردازد و بهمین آئین اسپ ما زمینیان اکناف عالم را مطیع نموده بمکان خود می رسد و این جگ آنرا میسر شود که حکم او بر تمام عالم جاری باشد چون راجه جدهشتر بر تمامی راجهای هفت اقلیم غالب آمده بود حسب الامر بیاس دیو تقدیم جگ اسومیدهه مقید شده مصالح مطلوبه فراهم آورده و اسپ موصوف بصفاتی که در کتب نوشته اند یعنی نقره رنگ باشد و هر دو گوش آن سیاه باشد بهمرسانیده بقاعده معین سردار و ارجن برادر خود را با افواج قاهره و نبال تعین کرد اسپ در هر ولایت که میرسید حاکم آنجا باستقبال آمده قبول اطاعت می نمود و احدی را یارای آن نبود که سر از انقیاد بر تافته تخلف و انحراف تواند ورزید

نظم

هر جا که جنیبش رسیده — اقبال برهنه پا دویده
حکمش چو بفرق بر نهد پیک — در جامه راجها فتد لیک
فرمش بظفر هزار بر و بحر — دولت بقیاس شیر در زنجیر
هر قلعه که او به تیغ بگشاد — او سوم نهاد فضل فولاد

تا آنکه ارجن و نبال اسپ سیر اکناف عالم نموده فرمانروایان هفت کشور را مطیع و منقاد کرده نقود اجناس بیرون از حد و قیاس از هر دیار بر سم پیشکش بدست آورده بعد از یکسال بلازمت راجه جدهشتر رسیده موجب تحسین و آفرین گردید و راجه این جگ را بآئین معین بتقدیم رسانیده آن قدر خیرات داد که بی همتایان اطراف ممالک و فقرای و مساکین از آن دنیائی بی نیاز شده و از حضیض افلاس و تنگدستی بر آمده باوج تونگری و تمول رسیدند

نظم

شربت جودش مزاج تنگدستی را بسوخت — خشت افلاس را نفیض عطایش غمگسار
بی تکلف تا قیامت هیچ محتاجی نماند — هر که بود از بینوای در مقام و فقر و فقار

بعد انقراض این جگ عظیم راجه جدهشتر بر مسند حکومت جلوس عالم را چون آفتاب عالمتاب در پرتو حمایت و رعایت گرفته از شائبهٔ اضرار رعایا و نصفت متبرگ گردید کافر ادایا و اعدا بزایا و زهد این وادی در آمده و ایشان بر نفس نا نیافته آباد گردیده بعد از ان جدهشتر و برو فق خواهش عالمیان تخت سلطنت را بپرکیت داده زمین کشت پذیر و خرابه تمام و کمال مزرع می شد زراعت خانه بالیده و پیرایه بست رنج پیشه می داده و شجرات سرسبز و شاداب بوده گل بوی میوه لذت

فرمیروند و آن را به اندازه طاقت بشری بیرون دانسته در تصدیق آن می ایستد چنانچه شرح شگرفکاری
آن نامداران هر کتاب جهابهارت تفصیلاً اندراج پذیرفته آری انچیزی مشیت ایزد بداچه افزون و قلمون
ارادت خالق زمان و زمین است که در هر دوری خلقت جهانیان بطرز دیگر و در هر عصری آفرینش زمانیان
بنوع دیگر آورده عجائبات قدرت خویش بمنصه ظهور جلوه گری ساز چنانچه علمای و حکمای هند موجب کتب
معتبره و صحف قدیم بر آن قایل هستند که مدار گردش روزگار بر قلمون بر چهار دور است اول ست
هفتده لک و بست و هشت هزار سال و اهل آن دور از غنی و فقیر و صغیر و کبیر بصفات راستی
و راستکاری و ریاضت و پرهیزگاری و کمال زور و قوت موصوف می باشند و عمر طبیعی ایشان
مردم یک لک سال است دوم تریتا جگ دوازده لک و نود و شش هزار سال و درین دور عمر و
قوت و قامت و صفات حسنه نسبت دور اول دهم حصه باقی می ماند و عمر طبیعی مردم ده هزار سال می باشد
سیوم دواپر هشت لک و شصت و چهار هزار سال و درین دور نیز عمر و قوت و نیکوکاری بالنسبت دور دویم
نه حصه زایل می گردد و عمر طبیعی هزار سال می شود چهارم کلجگ چهار لک و سی و دو هزار سال و درین دور
هم از عمر و اوصاف نیک بدستوری که نوشته اند دهم حصه باقی می ماند و عمر طبیعی صد سال است این
دور از جمیع ادوار زبون و فاسد قرار داده اند و اهل این زمانه از صفات حسنه دور و بایات دور تریک
می باشند و لهذا درین جهت است که اهل ادوار سابقه قدرت و قوت بسیار داشته موافق آن در زمانه
مصدر امور عظیمه می شدند و اهل این زمانه که قادر بران امور و اعمال نمی توانند شد آن را از طاقت
بشری زیاده تصور نموده و در عجب و حیرت فرو میروند و این ادوار باعتبار زمستان و تابستان
بیرون از حیطه شمار و افزون از حد قیاس نشان می دهند مانند گردش چرخ علی الخصوص
در وقت رسیدن دور دیگر بسان تبدیل بهار و خزان مردم بر محاسن صفات و طبایع
بروشنی که قلم آمده تبدیل می یابد و اوضاع مردم بطرز دوری که میرسد میگردد و چون باقی دهم آن دور آخر
دور دواپر بوجود آید در اندک مدت آن دور با تقضاء رسیده و اهل دور منقلب گردیده و اوضاع و اطوار
زمانیان بر گردیده و علامات زمانه فاسد نمودار گشته چنانچه حصه ناقابل باقیست که پیش از حلول
دور کلجگ قصبه در بهستنا پور که مصری عظیم بود خانه کهن از خشت مزین شده
منار بسیار بلند از طلا و نقره از زیر زمین آن خانه برآمد چون تاجران آن خانه را
بجهان تحصیل فروشنده خانه گفت که من این خانه از خشت مزین ام تو خود دیده که
خانه آن مرد باتع داد که من خانه را با چه دوست خشت تو زر خشت زمانه

متعارفه و غیر متعارفه اطلاع کمال یافته چهره اسای اسرار آسمانی و صور نمائی سرایر معانی گردیدند
در بدایت ظهور عالمیان بید بموجب آواز غیب از زبان الهام ترجمان برهما که ذرایع آفرینش مخلوقات
است بوده اما بیاس دیو آن را چهار لخت ساخته هریک را باسمی موسوم گردانید یعنی سیام بید ورگه
بید واتهرن بید و ججر بید و آن هریک را در عالمیان شایع ساخت و کتب دیگر که پران و پسرزادهای
برهما از بید استنباط کرده اند از انقلاب ادوار و گردش دوار بعضی ازان رو بانعدام نهاده بود
باز بر صفحه وجود آورده تجدید و ترتیب داد و کتاب مهابهارت که جامع جمیع کتب هند است و حقیقت
آفرینش اهل افلاک و اهل خاک و ظهور عالم و عالمیان و احوال پاندوان و کوروان و محاربات بدیعه در و
مندرج از تصانیف اوست و نیز بیدانت شاستر که علم الهی و مناظره بهتر ازان نشان نمیدهد
او نظم آورده و وحدت واحد حقیقی بنحو بهتر آنجا گزارش نموده از انجا که یک حسن دلاویز
است که از چندین هزار پرده جلوه ظهور می دهد و بر گلبن پهنا در گوناگون رنگ چهره می افروزد و شیوی

مستغرق واجب کی آمد بنظر ... هست تعدد ز شیون و صفات
بحر کی موج هزاران ... روی کی آئینه هائی شمار

و از جمله [illegible] آن است که از صحف فطرت که آن را سمرت گویند و نسخ دیگر که پران
نام کتب حقیقت که گیان خانه و صبا بهه حکمت و نجوم و دیگر دانش نامهای قدیمه انچه هایاس دیو
تلخیص کرده اند منظور و معتبر و عمل بران محض بندگی و عبادت و نتیجه آخرت ست و سوای آن هر چه
[illegible] صنعت گانه سنیاسان بخن بسانند و نور علمیت و فضیلت یعنی کتب و رسایل
و مکالمات و مسایل متفرقه و اختراعات کرده اند بر شایان اعتبار و نتیجه بخش عاقبت وی نیست و نیز اعتقاد
آن کاهنان که آن [illegible] گیان [illegible] جاوید بر دوش داشته تا حال
[illegible] سیاست [illegible] از کار نامه حنایات ایزدی چه قدر قدرت
[illegible] تا چه پای کتاب [illegible] گاه [illegible] ستگر می توانست شد بعد ازین
[illegible] استقبال و [illegible] حال و گمی
[illegible] ظاهر [illegible] خوارق آن نگانه آفاق و کتب معتبره
[illegible] گرد [illegible] گران و [illegible] گیران [illegible] گران [illegible] فیل [illegible] گانهای
[illegible] گرد [illegible] ست که زمانیان حال از شنیدن آن در گرداب تعجب و حیرت

(۱) گرفته (۲) براهمن

برین واصل گشت مثنوی

برد نام و برد نیکی بجے — چنین نیک نامی نبرد کسے

زہی نیک نامی کہ تا این زمان — چو خورشید روشن بود نام شان

ایام سلطنت پانڈوان و کوروان مدت یک صد و بست و پنج سال ازان جملہ مرہٹین با تفاق یکدیگر بہشاد و شش سال و نوجودہن بعد اخراج پانڈوان سیزدہ سال و راجہ جدہشر بعد جنگ بہارت سی و ہفت سال۔

راجہ پرچھت بن ابہمن بن ارجن در زمانی کہ پانڈوان با کوروان محاربہ نمودند بسر ان ہر پنج برادر تمامی عمر در مرگاہ گذشتہ شدند پانڈوان بسبب بے اولادی گشتہ خاطر و شکستہ دل گشتہ و تحمل ہوا ان غم در خود ندیدہ و بیا کاشتند از عنایت ایزدی امیدہا می داشتند چون تقدیر قادر مطلق بران رفتہ بود کہ ہنوز نشان دودمان پانڈوان بود باشد لہذا امر از شیمہ قدرت صمدیت بصفحہ ظہور جلوہ گر گردید یعنی زمان وقت کہ ابہمن بن ارجن در جنگ بارہ پنج کہ آن را چکاوگویند کشتہ شد زوجہ او حاملہ بود بعد از انقضائے مدت معہود از بطن آن عفیفہ خلف دوالاگوہر سعادت آثار بہ یافت نام آن را پرچھت نہادند پانڈوان کہ از نسل نا امید بودند انواع شادمانی کردند شب بیروز نا امیدی لوائح حصول امید و بیم و ہراس آمدہ علمائی را اختر سرور تورقی نور امید آب و تاب در جوانمرادخہ بیدار گردید بیت

بعد عالمید می بعد ایدبلست — سر پس ظلمت بے خورشید است

الحق فرزند است ضیای چشم امید فروغ دیدہ مراد جاوید زیب صحیفہ زندگانی ریعت چراغ افروز شمع شبستان امانی نہال خجستہ بنیاد بوستان مقصود حال و مآل حیات مستعار امعاونہ زندگانی ناپایدار را مبادا قطعہ

نماند نام و دوران کسے — کہ فرزندی نماند یادگارش

ازان نام مسرت بر گوش ہنگ — کہ می یابند در شاہوار نامش

القصہ پرچھت در مہولت و سہرت بسر می بردہ در زور و قوت یکتا گردید بعد ازان کہ پانڈوان بملی کہ نشان علامتی بر بست سر یدای جہانبانی گشتہ باحیاء مراسم عدالت و نصفت و اتخاذ طریق مروت و راستی و بیان راز و دل معاودہ و مسرت بے اندازہ بخشید

مارا بیچ دخلی نیست اگر این زر نصیب من بودی آن روز ظاهر شدی که آن خانه در تصرف من بود امروز
که آن خانه ملکیت حست این نقود نیز امانات تو بوده باشد آن هر دو شخص بدینگونه نمیدیگر را گویا نموده
اند بنابر این بالفعل دست نمی کرد یکی که با یک دیگر بحیله دادن این سامله غریبه را در عدالت گاه راجه جدیشتر
آورده در راجه گردانیدند راجه ازین امر غریب بود بخاطر آورد که عنقریب دور کلجگ میرسد نیت مردم بدنطور
خواهد شد باید هر دو شخص قسم خورد که بانفس این نقود بطریق امانت بوده باشد بعد چند روز تفتیش
را تفصیل داده خواهد شد چون در اسرع اوقات دور کلجگ در رسید و طرز و وضع مردم دیگرگون
گردید آن هر دو بانیع دیگر پیش خانه مسطور برائے نقود مذکور بر خلاف گفت گوی سابق باهمدیگر مناقشه
در پیش نمودند یکی بانیع دعوی میکرد که من خانه را فروخته ام نه نقود و دیگری مشتری میگفت که
من خانه را با عمله آن خریده قیمت داده ام این نقود تعلق بمن دارد چون این مقدمه بازدید حکمه
عدالت راجه رجوع گشت و دعوی طرفین معکوس بدعائے نخستین بظهور پیوست یقین دانست
که بر کشتگی اوضاع مردم بسبب نزول کلجگ است ازین جهت دل از متعلقات برداشت ایضاً دران
ایام خبر حالات تمامی جاوه دان و رفتن سری کشن و بلبد هر ازین جهان فانی بشرحے که در کتاب مهابهارت
مذکور مرقوم است بسمع راجه جدیشتر رسید بنائے حیات در پیش تنگ آمد و عالم در نظرش تاریک گردید
و ملک و مال را ترک سلطنت نموده توشه آخرت بساز و لهذا پرکچست بن ابهمن بن ارجن را
که از ابهمن بهرج برادر خورد داشت و وارث نبود دشته قربان روائی بر پیشانی او کشیده چمپه بن بهرت را
ولیعهد خود طرح کرده ترک جهانبانی نمود و گوشواره از گوش و حمایل جواهر از گردن و بازو و بپاس
شانه ها برآورد و روست درخت پوشید و برادرانش نیز متابعت او کردند همه با تفاق یکدیگر
از شهر برآمده روبصحرائے نهادند مرد و زن بستاپور عقب ایشان میرفتند و بے اختیار گریه
و فغان میکردند راجه را دلسائے نموده وداع ساخت و هر پنج برادر و مسمات دروپدی زوجه ایشان
روبشمال روان شدند و سه سال بنگاله و آسام عبور نموده در دکهن آمدند و تمام آن ممالک را گشته
[illegible] در کنار دریا [illegible] و بلبد هر گریه کردند و از انجا سیر و سیاحت کرده
دشمان [illegible] ناتهه [illegible] ریاضات شاقه و عبادات مالا یطاق کشیده بکهارت
[illegible] راه [illegible] و خویشان را گشته بودند خود را در محوطه برف که آن را هماچل
گویند [illegible] یکا و تنها مانند برف گداخته شدند و مدد دنیا تیک نامی پاندو در
گوشه [illegible] هر پنج برادر بر برف گداخته شدند باین [illegible]

آن خداندیش دران ویرانه بر سجادهٔ طاعت قیام و بر مصلی عبادت قعود مے ورزید و معتکف گوشهٔ ریاضت و منزوی زاویهٔ انزاعت بوده اوقات عزیز را در یاد رب العباد بسر می برد فرخدا آگاهی از جبین مبین او واضح و شکوه عرفان الهی از پیشانی نورانی او لایح بود محاسن سفید بر گرد چهره نورانیش مانند خط شعاعی از نور خورشید ظاهر و فروغ حقیقت از ناصیه خاکستر الودش بسان انس از پنبه باهر

نظم

ور خاک شگفته بوستانی ور گرد نهفته آسمانی
از خلق نشسته بر کناری ور دلق گسسته هیچ تارے

راجه آن عابد عبادت کیش را دیده از اسپ فرو آمده طلب آب نمود آن آزاد از قید قیل وقال بتقریب جناب ایزد متعال از بسکه مستغرق عبادت بوده هرگز نه دانست که چه کس است و چه می گوید راجه را که از تعفن تشنگی سوزان بود ناگاه غضب و قهر شعله زد باری بیجان را که درمان خوانی افتاده بود بگوشه گمان برداشته و بگلوئے آن زاهد انداخت ازان مکان بمسکن خویش راهی گردید درویش خدا اندیش همچنان بر مصلاے ریاضت قیام می داشت و مار در گلویش اویزان بود از چند روز خلوت آن عابد در گوشه عبادت مشغول بوده و گویند از تخم این زاهد وشکم آهو ماده که این قصه مشهور است پیدا گشته و بر سر خود همچو آهو شاخ داشت از بخت او در سرنگی گفتندی یعنی بر سر شاخ دارد اتفاقا دران روز از عبادتی که در پیش داشت فارغ شده شادان و فرحان بقصد ملازمت پدر بزرگوار می آمد یکی از دوستانش گفت که این قدر بشادمانی می آئی مگر نشنیده که راجه پرتهت مار مرده در گردن پدرت انداخته است مرنگی بحقیقت واقف شده خشمناک گشت و بر کنار آب رفته غسل کرده بجناب حضرت صمدیت مناجات نمود که هر کس مار در گردن پدر من انداخته است جد هفت پشت او را نهنگ نر مار او را گزیده بر خاک هلاک اندازد و تضرع او بدرگاه ایزدی مستجاب گشت چون از مناجات فارغ گشته بملازمت پدر بزرگوار رسید دید که بهمان نمط در ریاضت مستغرق است و مار مرده در گردنش اویخته ازدیدن این حال به آواز بلند آن قدر گریه کرد که پدر مشفق از خیال باز آمد و سرنگی گفت ای پدر هر کس که در گردن تو مار انداخته من او را دعای بد کردم پدرش غضب ناک گشته گفت بسیار بد کردی که بر هیچ راجه عادل رعیت پرور که رعایا در سایه دولت او آسوده اند هیچ دعاے بد نمودی و بسیار اعتراض بسیار کرده یکی از خدمه خویش را نزد راجه فرستاده بر این قصد مطلع گردانید از استماع این خبر راجه را دو غم عاید حال گردید یکی آنکه در خدمت عابد مرتاض رسیده

(۱) در نسخهٔ (۲) چهک

واز داد گستری و رعیت پروری نام نیاگان واسم خویش روشن گردانید بیت

آسوده جهان بدولت او افروخت نظر بطلعت او

بسان راجه پاندو نیاگ خود شکار دوست بود اکثر اوقات در صحرا رفته بشکار اشتغال داشت واز احوال رعایا خبر گرفته و محافظت عابدان کوه و بیابان بعبادت مشغول بروند نمودی چون مدتی بدین نمط گذشت بندگی بعبادت معهود بعزم شکار سوار شده صحرا نوردها مون گرد گردید با شیر و فیل و وحوش وطیور پرداخته جانوران شکاری را سر داد پلنگ برق آهنگ صید نیله وزنگ قوت ناخن و چنگ نمودار ساخت و سیاه گوشان مانند سیاه چشمان جادو کوشش و تیز نخچیر پرداخت سگان با دنگ بنگل بر سر خرگوش و روباه رسیده و آهو آهو گیر بخداع و فریب آهوان را اسیر گردانید باز بلند پرواز شکار بقار چنگل دراز کردو جره بجرات ذاتی دراج را بچنگل آورد و شاهین بشکار کلنگ کار پردازی کار دید و چرخ بهسد نمط بلند پروازی اشکار اکرد بحری با امواج بال طیور چندان مرغان صید کمند انداخت که بسیاری طایران بی سر ساخت شکره و بحانسکری جانوران نظارگیان را شاد کرده باشند باشند گان هوا را بر زمین آورده حیرت افزای تماشا بان گشت از آواز طبل فرهای مرغابیان مانند آه دردمندان بر افلاک رفت واز خوف شکاریان صفهای کلنگان مثل ابر از هم ریزش باد متفرق گشت در سطح سها صفوف طیور از چنگل شاهین و باز باز نرفت و در عرصه زمین صفوف وحوش از پنجه یوز و سیه گوش بد نجست گروهی بتیر و تفنگ گروهی بسنگ بر خاک هلاک انداخت و همی بناوک و خدنگ نیله و گوزن را بر هوا ساخت بنظم

[illegible]

کشید چهره دستان عکسان تیر چو شیر افتاد در دنبال نخچیر

[illegible]

[illegible]

[illegible]

در اثنای این حال آهوی [illegible] با وجود زخم صید پیکان جرقه کوه آنقدر تعاقب کرده آنقدر تعجیل کرد که از لشکر خویش جدا افتاد و از بیابانی تنگ و دور مانده گشت و تشنگی بر وغالب آمد برای آب بهر طرف گام شتاب میزد قضا را گذارش بر آستانه درویش [illegible] بحیث کیش افتاد

کلیات بنائے اخصان میدوند همه را که خاکستر شده بودند تجدید راست کرده خلعت هستی بشارتی پوشانیدند چنانچه
اول میان بدستور سابق به بریدن بهیزم وجانوران بنغمه سرائی دنوانجی وحشرات بحرکات اشتغال ورزیدند بهبهنگ
از فرط از مشاهده این کارپردازی وسحرسازی درگرداب حیرت فرورفته باخود گفت که بحکم حکیم علی الاطلاق راجه
بدانجا نخانه عدم باید فرستاد اگر این حکیم بسیجا دم پیش راجه خواهد رسید هلاک کردنش دشوار است فکری باید کرد
که حکیم نزد راجه فرستاده نگردد گفت وشنیدرا تعریف نموده گفت که تو نزد راجه بعرض وتقصد میروی که اورا از
تو هرمن خلاص داده مدد زر ومال بگیری هرچه می خواسته باشی همین بتا از من بگیر ورنج حضور رسیدن
نزد راجه بر خود اختیار مکن گفت وشنیدا خود فکر کردم که اگر ابل راجه رسیده است شاید که از افسون من
خلاص نشود وبر تقدیری که او ملکت من منقلب مدرسد شاید من پذیرائی رعایت کند این تعدد الهبهنگ
بجذب خواهش این رعایت می نماید از دست گذاشته برای تسبیه محنت کشیدن محض الهی است
لیکن گفت وشنیدا مغلوب طمع وحرص گردیده بابهبهنگ گفت که هرچه میخواهی بده تا ازین جا بمسکن خود
مراجعت کنم بهبهنگ خوش وقت شده جواهر زواهر باو مرحمت کرده گفت که خاصیت این جواهر این
است که هرچه ازو درخواست کنی بی تخاشی ازو استنباط شود ودیگر با تو شرط می کنم که هرگاه مرا طلب
کنی نزد تو حاضر شوم وخدمتی که فرمائی بتقدیم آن منت کشم گفت وشنیدا آن جواهر را گرفته برگشت
وبمسکن خویش معاودت نمود بهبهنگ بمعیت خاطر روانه شده در هستناپور رسیده دید که راجه
در جائے محفوظ اقامت ورزیده ومارگیران وافسون گران واطبا وحکما براطراف آن نشسته اند و
توپی احتیاط بکار می برند که احدی برگرد آن نمی تواند گردید درفکر شد که چگونه نزد راجه رسیده کار خود
بانجام رساند ازانجا که برهمنان بید خوانان نزد راجه امدورفت داشتند بهبهنگ فرزندان خود را طلب
داشته هریک را بصورت برهمن آراسته ومیوه بدست هرکدام داده بسان برهمنان دیگر از دربانان
ونگاهبانان اجازت گرفته اندرون فرستاد وخود بصورت کرک خورد برآمده درمیان میوه یکے از
میوها که بدست فرزندان داده بود نشسته پنهان گشت وفرزندانش که بصورت برهمنان متمثل شده
بودند نزد راجه رسیده دعا کردند ومیوها بطریق تحفه گذرانیدند راجه آن میوه را بامراو وزرا ایثار کرد
وتجمله یک میوه آخرین که دران بهبهنگ مار پنهان بود برائے خود برداشت وازان کرک خوردی
برآمد راجه آن را دیده بحاضران انجمن گفت که هفت روز که درویش زاده گفته بود گذشت و
اکنون که آفتاب فردی رو دشاید که گفته آن برهمن زاده دروغ نشود واگر برهمن زاده کرک بهبهنگ باشد

(۱) اقادر +

گستاخی رشد و دویم آنکه بموجب دعای درویش زاده مستجاب الدعوات بعد هفت روز چنان گذران را باید
باید نمود آنگاه خادم درویش را رخصت کرده بمشورت ارکان دولت و اعیان مملکت ستونی از چوب کلان
درمیان دریای گنگ ایستاده کرده بنای عمارت که رسیدن مار در بالای آنجا متصور نباشد بران احداث
نموده با مصاحبان دانش پیشه و دانایان خردمند در آن حصار محفوظ پناه برد که تا انقضای ایام
دعای بد دران حصن حصین بوده باشد و در حواشی آن جمعی کثیر از افسون خوانان و مارگیران و دیگر نگاه
بانان مقرر کرده قدغن نمود که بدون حکم مگس را هم نگذارند که دران مکان تواند رسید و دارو ئی که برای
دفع زهر مار مجرب بود نزد خود موجود داشت و دران ایام غیر از یاد رب العباد بهیچ نپرداخت و صلاحیه
تخور و نامش بدین نمط گذشت چون روز هفتم در رسید بهنگام مار بحکم آفریدگار بصورت آدم گشته بقصبه مالکان
راجه رامکان خویش را می گشت و در اثنای راه کنیت و هنر نام حکیم که بمقتضای حکمت کاملهٔ خویش از احوال
و نامهای راجه و بهبودی جانی تازه و حیاتی از سر نو عطا کردی علی الخصوص مارگزیدگان را تا بحق چنان بخش جان بدادی
و در دفع زهر مار اعجاز مسیحا بروی کار آوردی با بچنگ ملاقی شد مار از دور رسید که کیستی و کجا میروی حکیم گفت
شنیده ام که راجه رامکان بمعالجهٔ درویش زاده دعا هر الکلام خواهد گزید میروم تا آن را بمعالجه زهر
و سلامتی دهم مار این دل بسته بعد از آن که از حکیم گذشت بدو اشاره ی افسون پرداخته گفت ای دانا
گفت آن مار که راجه را خواهد گزید منم اگر تو این وقت قدرت داری که گزیده مارا باز زنده گردانی با فعل این
درخت را بزهر خویش خاکستری سازم تا افسون خود را بامتحان در آرایم گفت و آن درخت را که تا فلک
چتر تمکین بر سر روزگار خویش بخشی بخلایق ظل گسترده بود و از غایت بلندی شاخش بنظر نمی رسید
بیخ او را بناخن گاوشی دیده منظومه

ت گذشته شاخ آذین فرخش ... ملایک گشته کنجکان شاخش
چو رکان صوامع سبز پوشی ... ز جنبش تیز و جدی پر خروشی
بجا بسته در مقام کمته قامت ... فگنده بر زمین ظلل کرامت
ت نشسته طائران بر گشن با بانگ ... بنالم آیند عجب تسبیح خوانی

و افسون خود را بران درخت ساخت حکیم گفت تو هفتاد تعلیق خواهان بیا من دو تعویذ که اعجاز مسیحائی
توان گفت از آن خاکستر بران درخت را بطرزی که ایستاده بود دمیدن گرفت حتی که چند دم بر شاخهای
و برگ او رسیدند و انواع علیوره که پیران اشیان داشتند و اقسام حشرات از قسم موذیان و غیر موذیان

(۲۲) کذا

امرا و وزرا باتفاق یکدیگر راجہ جنجہ را کہ خلف بزرگ او بود جانشین کردند و همگنان اطاعت و بندگی او قبول نموده کمر خدمت بر بستند این راجہ با وجود خورد سالی اینچنان ضبط و ربط احکام سلطنت و بندوبست اطراف مملکت کرد کہ احدی را یارائے تخلف و انحراف نماند و رعایا و برایا در عہد امن امان در آمد و ممالک اباد و رونق پذیر گشت و مفسدان و گردن کشان حلقہ عبودیت در گوش جان انداختند و رہ زنان و دزدان دست از مردم آزاری باز کشیدند بعد از چند گاہ راجہ در ولایت شمال لشکر کشیدہ فرمان روایان آن دیار را کہ سر از خط اطاعت کشیدہ بودند مجدد محاربہ مطیع و منقاد گردانید و ممالک مفتوحہ (۲۱) آنہا در قبضہ خویش آورده مراجعت بدار السلطنت پشاور نموده دران وقت اونگ نامی عابد کہنان خویش بفضل و کمال مشہور بود در مجلس راجہ وارد گشت راجہ ورودان عابد سعادت انگاشتہ کمال احترام بجا آورده عابد گفت کہ اے راجہ این کدام اعمال (۲۲) نیک است کہ بعمل می آری و راجہای را کہ با تو ہیچ بدی نکرده اند بخاک نشانیده ولایت انہا میگیری و محاربات کرده بندہائے خدا را میکشی و طوائف انام را پامال حوادث نموده منظلمہ دنیا و آخرت بخود می پسندی و امرے کہ بر ذمہ تو لازم است بتقدیم آن نیکنامی دنیا و فرخندہ فرجامی عقبی ست بخاطر نمی رسد راجہ از استماع این سخن در گرداب حیرت فرو رفتہ بر زبان او رفت کہ آن کدام کار ضروریست کہ مرا باید کرد عابد فرمود کہ پدر ترا کہ بغایت نیکو کار و عدالت شعار و رعیت نواز و ظالم گداز بود بہنگ مار گشتہ و تو با وجود قدرت و قوت انتقام خون پدر بخاطر نیاوردی اگر عوض خون پدر بہنگ را بقصاص رسانی نام نیک تو تا انقراض زمان روشن خواہد بود راجہ را گفتار عابد اثر کرد و بے اختیار اب از دیدہا بریخت و چون غیرت درویش جوش زد با انتقام خون پدر بخاطر آورد کہ بہنگ را معہ تمامی ہمراہان خاک سیاہ گرداند بلکہ تخم مار و اژدہا از مزرعہ ہستی معدوم سازد چہ اعدا کشتن و بچہا نگاہ داشتن کار خردمندان نیست منظومہ

زغیرت بدست ایدت نام و ننگ — زغیرت مرا خوداری بہ چنگ
چنین گفت آن مرد بیدار بخت — کہ از غیرت آید بکف تاج و تخت

بنا بر اندیشہ دانایان زمان و برہمنان بید خوان کہ در افسون دانی و بید خوانی نظیر و عدیل نداشتند و بقوت افسون ساکنان عالم علوی را کہ بالادست متوطنان جہان سفلی اند میتوانستند بر زمین آوردن بلکہ بزور علوم آفتاب و ماہتاب را کہ ضیا بخش عرصہ روزگار ہستند

---

(۲۱) مقبوضہ (۲۲) افعال

باید که مرا گزد انگاه بطوطی استهزا آن کرمک را برداشته بر پس گردن خود نهاده دران وقت بچنگ خود را از غایت عظمت و مهابت نمودار کرده بر راجه پیچید و گردن خود را بلند برداشت و سر خود را بگردن راجه نهاده بگزید و متوجه هوا گشت و چنانچه تمام مردم می دیدند و از تاثیرات زهر آن مار خدان امکان آتش بدر گرفت و برهمنانی که در صحبت راجه بودند تعجیل از انجا بدر آمدند و آتش تمام آن خانه را با متعلقات بسوخت و ستونی که بران عمارت کرده جای برای بودن راجه ساخته بودند بضرب تمام افتاده بمنطی گشت و آوازی برآمد از ان ستون آواز مهیب برآمد دران شب ساکنان هستناپور از کمال دهشت خواب نکردند روز دیگر جسد سوخته راجه را برآورده در آب گنگا انداختند و گریه و زاری دماتم داری نمودند هر چند بتدارک این امر تدبیری انگیخته خود ایکانی کشیده بود که رسیدن ظاهر خیال در انجا متصور نه بود و پریدن مرغ فکر برغم آن در وهم نمی گنجید اما تیری که از شست قضا برخیزد از هفت سپر تدبیر انسان در گذرد و خدنگی که از کمان تقدیر برجهد از هفت جوشن مشیت آدمی بیرون رود و حکم محکم سبحانی و امر مبرم یزدانی بهمی گردد خواه در بیشه شیران باش خواه در حصار آهنین محفوظ

منظومه

حارث مرواب تو بر بد سگال — بسته بی حفظ تو راه خیال

لیک نیاید بمکر و حیل — بستن آن رخنه چو آید اجل

زود بود گاید اجل از کمین — شیشه عمر تو زند بر زمین

نقد حیات تو بغارت برد — خصم ترا بخت بشارت برد

چند روز که راجه دران حصن حصین بود باستماع ماجرای احوال اسلاف خویش و کتب حقیقت آن حقایق که اهل هندوان را بید انت شاستر گویند و اصغای آن مثمر نجات از تعلقات است و منتج رستگاری از عذاب عقبی اشتغال می داشت و کتاب بهاگوت که مشتمل بر جلایل علوم حقیقت و طریقت متضمن احوال سری کرشن که نزد ارباب هند معتبر و بزرگ تر است و بی شایبه تکلف آدمی از استماع کماهی و دریافت چگونگی آن بعد علائق نجات می یابد و بستان ضمیر بانوار شمع معرفت روشن می گردد و در همان ایام برای کامیابی راجه مکمه بهگوت فیض اندوز عالمیان از زبان الهام ترجمان سوامی سکمدیو من بیاس دیو که دران مکان پیش صحبت و رفیق انجمن بود برآمده و ازان زمان در جهان و جهانیان مشهور گشته مدت سلطنت راجه پریکشت شصت سال

راجه جنمجی بن راجه پریکشت بعد ازان که راجه پریکشت بنوعی که نوشته شد رحلت نمود

(۱) ن (۲) شده

هر دوست دارد حضور را پروردگار انچه ایزد دوستدار دو دوست دار

راجه بعد انصرام این امر مبزم والا مجلس عالی ترتیب داده چندین هزار برهمن را مطعمات نفیسه وحلیت فاخره ونقدیات واجزه واد وات طلا ونقره مرحمت ساخت وحکام اکناف گیتی را که درین جشن حاضر شده بودند نوازش خیافت درخور حال هر کدام بجا آورده بعطائے فیلان نامدار واسپان بادرفتار وجواهر بسیار واشیائے نادره هر دیار خوشنود کرده رخصت اطراف داد چنانچه این جنگ راجه جنجه تا حال که چهار هزار وهفتصد سال وکسری منقضی میشود مشهور ومعروف است والحق این ماجره مرتکب امرے گشته که نیاگان او که هر یک قدرت رسیدن بر افلاک ورفتن در قعر زمین داشتند مصدر این امور نشده بودند واو چگونه مظهر این امر مشرف میشود که کارفرمایان قضا از روز ازل تقدیم این امر عظیم وتتمیم این مهم جسیم بنامش مقرر کرده بودند چنانچه کاشفان اسرار ماضی واستقبال وواقفان سرایر حال ومال پیش از وقوع این امر در صحائف تاریخ بنام او مندرج نموده بودند بیت

زنام خویش بتوفیق او سپرد قضا عنان خویش بتدبیر او بداد قدر

القصه بعد از انفراغ این مهم خطیر راجه بانتظام مهام جهانبانی اشتغال ورزیده عدالت را رواج داد وعالم را رونق بخشید پس از انقضائے مدت متمادی اتفاقا روزے بیاس دیو در انجمن راجه وارد گشت از ان دانائے اسرار غیب راجه سوال کرد که اجداد من یعنی پانڈوان بمقتضائے دانش خداداد عدم بقائے عمر وزندگانی وظهور فنائے دولت وکامرانی میدانستند واز امور ماضی وحال واستقبال واقف بودند اینهمه عرصه کارزار آراستن وتیغ خونخوار افراختن وبرادران وخویشان را بدانمط ساختن واساس هستی اکثرے ذی حیات را از پا انداختن چه معنی داشت بیاس دیو لب بپاسخ بگشاد که بارادت ایزدی همچنان شدنی بود که بمنصه ظهور رسیده راجه گفت که آنها با وجود آن قدر قدرت چنان شدنی راچه ارسخ نکردند بیاس دیو جواب داد که از افریدگار یکیست که تقدیر افریدگار را تواند رفع کرد بندگان را هرگاه از امر حضرت خداوند مجازی مجال انحراف نیست از امر مبرم خداوند حقیقی کرا یارا ایست که عدول تواند کرد بیت

چو از گمان قضا وقدر رسد تیرے یقین که باز نگردد به هیچ تدبیرے

بالفعل امرے از پرده غیب عاید حال تو خواهد شد وبگناهے عظیم ما خواهی گشت من علاج آن را بتو میگویم که اگر میتوانی آن امر را که در حق تو تقدیر افریدگار است رفع کن راجه در

[illegible] چون سجده کردن بدرگاه خویش حاضر آورده مصالح و اسباب کشتن
[illegible] ایشان مطلوب بود همه را موجود کرده با تفاق وزرائے والاشان و برهمنان افسون دان محوله
آتش ترتیب داده افسون خوانی آغاز کردند تا از تاثیرات افسونات و میامن طلسمات طرفه تواشش
و عجب در انها سخانه ها صفوف مار دارش دیا افتاد و عجب و حشتے و شورشی در شهرستان زندگانی
صفحه آن گروه روی داد که از سوراخهائے زمین و غارهائے کوه بلک از عالم بالا و تحت الثری بلکه
خود بخود بیرون میامدند و در ان حضرت نمی افتادند جان بجان آفرین میسپردند و آنچنان تعجیل می آمدند که در
[illegible] بلکه یکدیگری چسپیده مرد بسبب اضطراب نفس هر کدام صد تے شدند اول بست هزار مار آمده سوخت
[illegible] بلک پس ازان یازده بلک و پس آن کرور پس آن مرتبه بر تبه ده کرور و بعد آن بیشمار
[illegible] اکثر مشت مداران جمله جمعی بچهره اسپ بود و مدوفریقی بسان فیل طرطوم داشتند و
[illegible] را نمداد و لیان گوش دیبی بود و اکثرے را دو سر و سه سر و چهار سر بودند و بعضی بمقدار یک گز و
دو گز کرده و سه گز دراز بودند و بعضے بهر صورت که میخواستند می برآمدند و بهر جا که اراده میکردند
[illegible] این چنین طوائف ماران آن قدر سوختند که از روغن بدن ایشان جویها روان شد
و دود آتش بجائے بلند گردید و دود آن بگردون گردان پیچید و از تصرفات افسون برهمنان
[illegible] آن حیرت کابین ناگ که بقول هندو تخته زمین بریک سر از هزار سر او قائم است اضطراب
[illegible] و ان حال خبر خواست که بار زمین از دوش خود انداخته خود را دران آتش انداز و لیکن
[illegible] و پرودهان آرائے بران رفته بود که تخمه خبر ایکبارگی شکسته نگردد و تخم ماران از مزرعه
[illegible] عدوم مطلق نشود پس ناگ بمکان خویش متمکن ماند دران وقت استیک نامی درویش
[illegible] صاحب حال و قال و مظهر فضل و کمال بود در انجمن راجه وارد گشت بعد از ادائے دعا
و ثنائے بے انتها عفو تقصیرات ماران از راجه درخواسته شفیع گردید و حسب الاستدعائے
آن درویش خدا اندیش آتش غضب راجه فرو نشست و هنگامه جان کاهی و جانستانی بر
شکست و بقیه ماران از ان آتش جان ستان جان برستند و گویند که همچنان مار تیز که آتش
[illegible] ادائے او فروخته شده بود و اصناف ماران بطفیل او خاکستر شدند بشفاعت
[illegible] یافت مثنوی

دل ز تو روشن و روشن ز تے شود ورنه پیش سینه گلشن مے شود

---

(۱) ایسیکه ناگ (۲) جان سکی

بمجردی که راجه براسپ برامد آن ابر رفتار برق کردار برجسته در طرفة العین راجه را در بیان هول انگیز و صحرای بلا خیز که روز روشن ادمی از سایه خویش می ترسید و از کثرت اشجار خار دار بر راهروان راه گم میگردید از تشاهک اغصان سمند اندیشه را گذار دشوار بود و هموات سهمگین سباع دوحوش از دل مستمع هوش می ربود **بیت**

وهم زان افتان وخیزان رفتی ار رفتی بدر　　عقل زان ترسان و لرزان و ادی ار دادی نشان

رسانید راجه دران بیابان هولناک رسیده متعجب شده برخود لرزید و چپ و راست دیدن گرفت طاوس مرغزار طنازی و تذرو کوهسار عشوه سازی یعنی نازنین چهارده ساله که ماه چهارده از رشک حسن و جمال بی مثالش تن بکاهستگی داده و آفتاب بر فلک چهارم از غیرت رخسار پر انوارش در پیچ و تاب افتاده بنظر در آمد راجه بمجرد نگاه خونریزش بی خود گردید و از کرشمه جانستانش عنان اختیار از دست داد سلطان عشق بر کشور دلش استیلا آورد و سپهدار محبت بر عرصه صبرش ترک تازی نمود لشکر شیدائی بشهرستان عقل دست تاراج بر کشاد و علم آشفتگی بر ساحت سینه بلند گشت بی اختیار از اسپ فرود آمده پهلوی آن دلربای هوش فریب نشسته پرسید که اے سرو جویبار رعنائی بدین حسن و زیبائی از کدام گلشنی و اے گوهر درج محبوبی بدین جمال و خوبی از کدام عالمی **قطعه**

آفاق را گردیده ام مهر بتان ورزیده ام　　بسیار خوبان دیده ام لیکن تو چیزے دیگری

تو از پری چابک تری و ز برگ گل نازک تری　　از هر چه گویم خوشتری حقا عجائب دلبری

آن جادو نگار عشوه سنج به تبسم شیرین و تکلم نمکین پاسخ داد که دلبران کرشمه ساز و نازنینان عشوه پرداز حسب و نسب خویش و باعث رسیدن بیابان گذارش نمود راجه از ادائے نازنین و گفتار شیرین او زیاده مبتلا و آرزومند گشته همانجا باین وین خود بان ماه جبین عقد زوجیت بسته آن خرمن گل را حمائل وار بکنار کشیده چست و بر گرفت و عارض سیمین او را بارزوی تمام بوسید از لعل نوشین او بر مراد کامرانی نوشید و از کلید بی دندانه قفل مراد برکشاد و در حقه مقصود او لو سیماب گون انداخت و بشقت مباشرت گوهر کارت شگافت و صفحه بستر از خون لعل گون رنگین ساخت

منظومه

کچھ دیر دران کرشمه سازی　　کردند دو غنچه بوسه بازی

---

۱۱ ایک ...

گرداب حیرت فرو رفته پرسید که آن چه بلاست که سر نوشت ماست خدارا بر حال من رحم کن و علاج آن بفرما تا در تدارک آن به پردازم و پیش از وقوع تدبیر مدافع آن سازم

بیت علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد ‌ ‌ ‌ ‌ در یغ سود ندارد چو رفت کار از دست

بیاس دیو بمقتضای آگهی از امور حال و مآل گذارش نمود که در فلان تاریخ سوداگری اسپ زیبا منظر و خوشخرام بر درگاه تو خواهد آورد باید که تو آن اسپ را بنظر غریش نیاری و بر نقد پردیدن آن را خرید نکنی و در صورت خریدن بران سوار نشوی و اگر سوار خواهی شد آن اسپ ترا بلا توقف در بیابان خواهد برد و دران بیابان عورتی صاحب جمال بنظر تو خواهد در آمد باید که مبتلای حسن او نشوی و او را در ازدواج خود نیاری و بر تقدیر تزویج و ادخل در خانه محکوم حکم او نشوی و در صورتی که آن عورت را در خانه خود آورده مامور امرش خواهد گردید گناهے عظیم از تو بمنصه ظهور خواهد رسید بیاس دیو بعد از اظهار این معنی از نظر غایب شد قضارا در روز معهود تاجری اسپ پری جمال دیو پیکر چون نسیم تگاور و مانند کوه تناور قدش بسان قد دلبران آراسته رنگش مانند رنگ روز و شب پیراسته رفتارش بکردار رفتار ماهرویان فرح افزا جولانش تیز تر از باد صبا در تگ و دو باد صرصر را در اول قدم پس میگذاشت و از نقش نعل زمین پر هلال مے ساخت هنگام جلوه کردن گرد استغنا بر چهره آفتاب می افشاند و این را که کار عالم وابسته باوست زیر پاے خود میداشت **منظومه**

چو وحشی گور در صحرا تگاور ‌ ‌ ‌ ‌ چو مرغ آب در دریا شناور

بوقت حمله برق آسا جهنده ‌ ‌ ‌ ‌ بگاه پویه چون صرصر دونده

اگر سایه فگندی تا زیانه ‌ ‌ ‌ ‌ برون جستی ز میدان زمانه

بردرگاه راجه حاضر آورد و طوائف انام از خاص و عام بواسطه آن از دحام آوردند و این خبر براجه رسید چون امرے از پرده غیب بایستی بظهور آمد ناظمان قضا نقاب بر روی عقل و دانش راجه انداخته بران آوردند که بے اختیار برائے دیدن اسپ از حرم سرائے خویش بیرون آمد اسپی دید در غایت خوبی و زیبائی و نهایت مرغوبی و رعنائی که دیده مایل روزگار مثل آن ندیده و گوش ارباب زمانه مانند آن نشنیده بے تامل نزدیک رسیده و بے توقف بران سوار گردید **بیت**

برق گردد بر براق خفته ‌ ‌ ‌ ‌ تازیش زیر و تازیانه بدست

نزدیک عارضی گوئی ستارہ پہلوی ماہ نشستہ و گوشوارہ مکلل متصل رخسار گویا دو ماہ تابان بود خورشید درخشان اتصال یافتہ

نظم

نمود از طرف عارض گوشوارہ — قران افگندہ مہ را با ستارہ
بدور عارض آن ماہ پارہ — ثریا سان نمودہ گوشوارہ
ز دستانہا و ساعد دیدرونق — زدر کردہ دو ماہی را سلوتی
ہر موضع موے بندش گر قضا بود — ہزاران عقد گوہر را بہا بودی
نیارم بیش ازین از خد داد — کہ شد خلخال و بذر پایش افتادی
بزیور خود کہ وصف آن پری کرد — کہ زیور را جمالش زیوری کرد

بسان طاؤس طناز با ہزاران کرشمہ و ناز از پردہ برون آمدہ روے بر روے برہمنان گزیدہ و انروے شوخی و طنازی کرشمہ سنجی و عشوہ سازی آغاز نہاد گویا قیامت با نگاہ جادو و ناز شیوہ آغوش و بلا پیکر جبین او دوشادوش بود جماعت برہمنان بجز و نظارہ آن ماہ پارہ از سنان مژگان و تیغ ابرو و تیر نگاہ و خنجر غمزہ مجروح شدہ دست از طعام باز کشیدند و ہر ہمہ نریختہ عنان بے مثال او گشتہ مانند پیکر تصویر و صورت دیوار حیران ماندند و بسان پری زدگان از دیدار آن پری رخسار در رنگ سایہ بر خاک افتادہ از خود رفتند و بیخود گشتند

نظم

چو آن پرتو رخ بدل زند تاب — صد سینہ آہنی کند آب
معشوق چو چہرہ برفروزد — عاشق چہ کند اگر نسوزد
سخت است بدو روے زیبا — دل دیو کف و انگبی شکیبان
کو عقل کہ رو برو برآید — کو صبر کہ در برابر آید

راجہ رمشاہ چون این حال بران فریق خشمناک گردید و تیغ غیرت بر عصای غضب تیز کردہ تا آن بدکیشان را بطرفۃ العین بر خاک ہلاک انداخت و خون آن بے گناہان را بناحق ریختہ بال و پای بکال عمر بر خود گرفت

نظم

چو خشم آیدت بر گناہے کسے — تامل کنش در عقوبت بسے
بیندیش چون بگذرد خشم و تیز — ز دستان بگردد پشیمان گریز

بعد وقوع این امر راجہ با خود بسیار افسوس کرد و گریہ و زاری آغاز نہاد و از آنچنان فعلے شنیع بوقوع آمدہ کہ نیکوکارے تمام عمر زائل گشتہ باشد عاقبت

ناهید بماه شد هم آغوش | باهم دو صنم غنود هم دوش
گشتند بجلوه ہائے گستاخ | پیچید دو نخل شاخ در شاخ
گفتم همه جا بجوشه سر گم | اینجا همه خوشه شد بگندم
افتاد بجلد نگارین | اندر شفق از شهاب پروین

راجه بعد تقدیم مراسم زخافت مهار سمند آرزو را در جولانگاه مراد تاخته آن نازنین را بدار السلطنت آورده بر جمیع نسوان حرم سرا رتبه اولیٰ ساخت و بر تمامی زنان رانی ساخته بکامرانی پرداخت و محکوم حکم او گردیده سر سوی خلاف امرش بحل نسپرد و هرگاه کارگذاران قضا و قدر میخواهند که امرے از جلباب خفا بحل ہائے ظهور جلوه گر گردانند نخستین اسباب آن را از نهانخانه مشیت بمنصه بروز میرسانند تا آن امر بے تعذر بجلوه گاه شهود در آید چون راجه را با ماوت ایزدی مصدر گناه عظیم بایستی شد و بوسیله آن عورت این امر سر نوشت او بود اتفاقاً روزے جماعه برهمنان بر مائده پر فائده راجه حاضر آمدند نعمتهائے بے شمار و خوشهائے بسیار و طعامهائے شیرین خورد نیهائے رنگین و نوش دانواع مطعومات و مشروبات و اقسام حلوبات و مزینات که مذاق طبیعت پروران را لذت بخشد و ذائقه آرزومندان را حلاوت دهد بقصد حصول ثواب پیش انجماعه حاضر آوردند

نظم

زهر نعمتے کاید اندر شمار | فروریخته کوهے از هر کنار
خورشهائے الوان زاندازه بیش | بخوانهائے زرین نهادند پیش

انجماعه از هر لقمه کام آرزو را کامران میکردند و ذائقه تمنا را شیرین کام میمودند در اثنائے آن خال آن نازنین یعنے رانی که باعث صد گونه بلا و سرمایه آفت ها بود قامت قیامت انگیز را بر گلرنگ حلل زینت بخشید و بر بدن سیمین اقسام عطر و غالیه مالیده ابروے هلال را از و سمه و چشم جادو نگاه را از سرمه بیارا سته چهره زهره نسب بگلگونه و دندان مروارید حسب مسی بپیرایت و انواع علاقه در عز و زیور مرصع از جواهر رواهر ضمیمه حسن و جمال خویش نمود رشته جواهر در خشان بگردن و عارض تابان دام ہائے برائے دل عاشقان تعبیه گردانید پیغوله گوهرین بر سوی عنبرین زنجیر جعبت پائے بندان ترتیب داد از زلف مسلسل مار حلقه وار بجان گرائے جانگدازان آویخت و از جنبش خلخال نغمه سرا افسون جادو ساز بدلفریبی دلدادگان برخواند و عرید حلقه بینی

(۱۲) نارنی

راجه سوبین بن راجه اوگرسین مدت هشتاد سال نقاره جهانگیری و ممالک ستانی نواخت۔
راجه سوست سین بن راجه سوبرسین مدت شصت و پنج سال و ده ماه اعلام جهانبانی در عرصه گیتی ستانی بلند ساخت
راجه رسمی بن راجه سوست سین۔ مدت شصت و نه سال و پنج ماه رونق افزائے عالم و جمعیت پیرائے عالمیان گشت۔
راجه برجهل بن راجه رسمی مدت شصت و چهار سال و هفت ماه جهانرا معمور و آباد و جهانیان را مسرور و شاد ساخت۔
راجه سونت پال بن راجه برجهل مدت شصت و دو سال و یکماه برعیت پروری و عدالت گستری نیکنامی یافت
راجه نرهردیو بن راجه سونت پال مدت پنجاه و یکسال و یازده ماه در معموری اطراف ممالک آبادی اکناف گیتی کوشید
راجه سوجرت بن راجه نرهردیو مدت چهل و دو سال و یازده ماه بحسن سلوک و نیکوئی معاشرت زندگانی راند
راجه بهوپ بن راجه سوجرتهه مدت پنجاه و هشت سال و سه ماه عدل و انصاف را رواج داده رعیت نواز ظلم گذار گشت
راجه سوبن بن راجه بهوپ پنجاه و پنج سال و هشت ماه فرمان روائے بعدالت و مملکت بسرائے بانصفت بود
راجه میدهاوی بن راجه سوبن۔ مدت پنجاه و دو سال و نه ماه طوائف انام و طبقات خلائق را در امن و امان داشت۔
راجه سرون چتر بن راجه میدهاوی مدت پنجاه سال و هشت ماه اطراف عالم را معمور و اکناف گیتی را آباد ساخت
راجه بهیکم بن راجه سرون چتر۔ مدت چهل و هفت سال و نه ماه رعیت پروری و عدالت گستری و دشمن گدازی و مخلص نوازی نمود
راجه پدهارت بن راجه بهیکم۔ مدت چهل و پنج سال و یازده ماه سپاه و رعیت را خوشنود و اطراف مملکت را معمور داشت
راجه وسوان بن راجه پدارت مدت چهل و چهار سال و نه ماه در رفاه احوال رعایا و امنیت و رفاهیت برایا کوشید
راجه اودی بن راجه وسوان۔ مدت چهل و چهار سال و دو ماه در تسخیر قلوب جهانیان و ترفیه احوال عالمیان همت گماشت
راجه اینی پون بن راجه اودی مدت پنجاه و یک سال بر مفارق جهانیان ظل مرحمت و سایه عدالت افگند
راجه وندپال بن راجه اینی پر مدت سی و هشت سال و نه ماه رعایا و برایا را در ظلال عدالت میداشت
راجه ورسال بن راجه وندپال مدت چهل و دو سال و سه ماه همت والا نهمت در مالش گردن کشان سرکشان گماشت
راجه ستنیاک بن راجه ورسال مدت سی و شش سال در تادیب و تجریب ظالمان و قلع و قمع مفسدان ساعی بود۔

---

(۱) برسمی (۲) ستپال (۳) هشت ماه (۴) سه ماه (۵) وندمان (۶) سیناک

بظهور پیوست ازین غم وغصه تخم ندامت در مزرعه دل میکاشت اما پشیمانی او هیچ سود نداشت در آن
حال بیاس دیو حاضر گشته گفت اے راجه با آنکه من ترا ازین امر واقف کرده بودم چرا شدنی را
نتوانستی رفع کرد راجه نادم گشته زبان تعذر کشود و بتضرع وخشوع التماس نمود که این گناه کبیر
وجرم عظیم که از من بوقوع آمده چگونه تدارک وتلافی آن گردد تا در آخرت بعقوبتے ماخوذ نشود
بیاس دیو گفت تلافی این گناه خیرات بسیار باید کرد و کتاب مهابهارت را که مشتمل بر اسرار حقیقت
وطریقت متضمن امور خداشناسی وایزد پرستی ومشعر بر احوال پارسایان ومحتوی بر بدائع حکایات
است بسمع دل اصغا کنی لهذا راجه خزاین و وفائن وتمامی اسباب واموال بفقرا ومساکین وغربا
ومحتاجان خیرات کرده کتاب مذکور را از زبان فصاحت بیان مستانن که شاگرد رشید بیاس دیو
بود بگوش دل باستماع تمام ارادت انتظام مسموع نموده از گناهان بجا بر خاست واز آن زمان کتاب
مهابهارت در عالمیان مشهور وشائع گردید راجه بعد فراغ این امر باحتظام مهام جهانداری قیام
ورزید مدت کوکب زندگانی او در مغرب فنا فرو رفت ودر پهوا ارتحال انتقال نمود مدت سلطنت هشتاد وچهار سال

راجه اسمند بن راجه جنجیه از ابتدائے راجه اسمند احوال نسل
پانزدهم مفصل بیان نموده واچه از زبانی بعضے مردم استماع یافته شایان اعتبار دانسته
درین نسخه داخل نکرده اسامی هر یک را با مقدار مدت سلطنت که از بعضے نسخه بنظر در آمده ضمیمه این
مضمون نمودن و بمنتظران اخبار سلاطین ماضی آگهی دادن ضرورت دانست القصه بعد رحلت راجه
جنجیه خلف بزرگوار او جانشین گشته جهان آرائے وممالک پیرائے گردید و بسالی خیالگان خویش
طریقه رعیت پروری وداد گستری در پیش نمود مدت سلطنت هشتاد و سال و دو ماه

راجه ادهین بن راجه اسمند هشتاد و هشت سال و دو ماه زیب افزائے اورنگ جهانبانی
وزینت پیرائے سریر کشورستانی گردید

راجه پرماسی بن راجه ادهین هشتاد و یکسال و یازده ماه افسر فرمانروائی بر سر نهاده بر سریر سروری
راجه بهاسی بن راجه پرماسی مدت هشتاد و پنج سال و دو ماه سرافرازی بخشید تاج فرمانروائی و دلبندی بر سر نهاده
راجه وشنو بن راجه بهاسی مدت هفتاد و شش سال و سه ماه کوس جهان آرائے بنواخت پیرائے
بند آوازه ساخت

راجه اوگرسین بن راجه وشنو مدت هفتاد و شش سال (۱۱) رایت فرمانروائے بر ساحت جهان آرائے برافراخت

(۱) نسخه

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL (New Delhi)

مدت سلطنت چهل و هفت سال و نه ماه

راجه پرتهیت بن راجه آهنگ ساه جهان آرا و مملکت پیرا گشته زندگانی برام خود نمود مدت سلطنت سی و نهال و یازده ماه

راجه درتهه بن راجه پرتهیت کامیاب سلطنت و جهانبانی شده عدالت گستری و رعیت پروری نمود مدت سلطنت چهل و چهار سال و سه ماه.

راجه سوده پال بن راجه درتهه برامر سلطنت فرمانروا و کام روا گردید و از عدل و انصاف جهانیان را خوشنود ساخت مدت سلطنت سی سال و سه ماه

راجه بودمت بن راجه سوده پال در انتظام مهام گیتی ستانی پرداخته مقصود یاب گردید مدت سلطنت چهل و دو سال و دو ماه.

راجه سنجی بن راجه بودمت در امور جهانبانی قیام ورزیده رعیت نوازی نمود مدت سلطنت سی و دو سال و سه ماه

راجه امرجود بن راجه سنجی فرمان روای مملکت بوده کام روای خلائق گردید مدت سلطنت بست و هفت سال و چهار

راجه ابن پال بن راجه امرجود کوس مملکت ستانی نواخته عدالت پیرائے را رواج داد مدت سلطنت بست و دو سال و یازده ماه

راجه سیروهی بن راجه ابن پال، نقاره عالم گیری بلند آوازه ساخته مملکت پیرائے گشت مدت سلطنت چهل و هفت سال و هفت ماه.

راجه پدارتهه بن راجه سیروهی رایت فرمانروهی برافراخته عالمیان را امان بخشید مدت سلطنت بست و پنج سال و پنج ماه.

راجه بدهمل بن راجه پدارتهه بعد جلوس برادرنگ جهانبانی بیش و عشرت پرداخته از امور کل غافل گردید بنگ خوردن و به بدخوی و بیدگوئی بسر بردن شعار خود ساخته بواسطه کثرت بنگ بیهوش گشته بامراء و وزراء سلوک ناهنجار کرد کیف بنگ اگرچه در ابتدائے حال سرخوش و مفرح دارد و خیالات رنگین و فکرات نوائین بر روئے کار می آرد اما آخر کار آدمی را ناکار میسازد و از عقل و دانش دور و به نسیان و بیهوشی نزدیک میگرداند و بشرط مداومت و مزاولت آن سودائے دماغ و مالی خولیائے مزاج بظهور میرسد رعب و دهشت بر طبیعت مستولی مے نماید فراست و فرزانگی زوال مے پذیرد و مردی و مردانگی اختلال مے یابد همانا که سنگی متلون مزاج و متنوع احوال مے باشد غیر از درشت گوئے و زشت خوئے کاری ندارد و مروت مردم را در حق خود بدی مے انگارد در عوض اخلاص و محبت عناد و عداوت ورزد و مے آرد حق نشناسی و کفران نعمتے پیشه خود دارد و حلاوت عسل و مزاست شهد را بمثل مساوی مے انگارد و بسا بیگ را دیدم و آزمودم که بنا بر افراط این کیف از صاحب دولتے بمفلسی

راجه کهیم بن راجه شنباک مدت پنجاه وهشت سال و پنج ماه انتظام مهام ممالک و سلطنت و اتمام مرام خلایق نمود

راجه کهمین بن راجه کهیم چون در سرانجام مهام سلطنت کامل و تقدیم مراسم عدالت داهل بود دور معاملات مالی و ملکی نمی پسندید بی پروائی و لاابالی شعار خود ساخت در انجا که ایزد جهان آرائے نظام امور جهانیان بوجود فرمان روایان عظیم الشان منوط گردانیده جلوه عهود جهانبانی و انتظام مهام مملکت رانی و امن و امان عالم و عالمیان و جمعیت و رفاهیت جهانیان وابسته به هوشیاری و آگاهی دانی ولایت و بیدار مغزی مالک ملک منحصر داشته پادشاهے که از امور باد فنا نسبے عقدت ورزد و بے پروا باشد هر آئینه سلطنتش دیر نپاید بلک زندگانیش زود بسر آید

چو خشت نهاد نماند زیر و اے ملک بود هر سرے را تمنائے ملک

درین صورت امور مذکوره را سراز اطاعت راجه برتافته بسر و انام وزیرش که دست تصدی در امور جهانبانی و خزاین و دفاین و دیگر کارخانه جات قوی مطلق داشت در ساختند و او را امیدوار سلطنت نمودند آن وزیر بطمع سلطنت و حب حکومت و حرص دنیا سالک مسلک بے حقیقتے و بے وفا گشته به قابوئے که یافت و به تقریبی که دست داد راجه کهمین را کشته سریر آرائے فرمان روائے گردید مدت سلطنت راجه کهمین چهل و هشت سال و یازده ماه از انجا که اصل بانی دان کمنه ابتدائے راجه جد هشتم غایت راجه کهمین مدت یکهزار و هشت صد و شصت و چهار سال سی تن بلنا بعد بلنا فرمانروائے کردند منقطع گردید و امور جهانبانی برقوم دیگر منتقل گردید راجه بسر واکه از پایه وزارت بدرجه سلطنت رسید بعد اتمام کار راجه کهمین بر تخت جهانداری جلوس نمود و بسر انجام مهام سلطنت اشتغال ورزید چون احوال این راجه و اولادش مفصل ظاهر نیست لهذا باختصار پرداخته اسم هر یک و مدت سلطنت بقید تحریر درآورد مدت سلطنت راجه بسر وا هفده سال و چهار ماه

راجه سورسین بن راجه بسر وا بعد والد ماجد بر اورنگ جهانبانی رازیب و زینت داد و مدت سلطنت [illegible]

راجه میرشاه بن راجه سورسین سریر آرائے سلطنت گردیده عالمیان را در پناه دولت خویش آورد و مدت جهانبانی پنجاه و دو سال و دو ماه

راجه آهنگ شاه بن راجه میرشاه تخت نشین جهانداری گشته ظل افگن بر مفارق عالمیان گشت

راجہ ہری جک بن راجہ جیون جات۔ مدت سلطنت سیزدہ سال و دو ماہ

راجہ بیرسین بن راجہ ہری جک۔ مدت سلطنت سی و پنجسال و دو ماہ

راجہ ادہبت بن راجہ بیرسین چون بر تخت جہانبانی نشستہ بمقتضائے مستی برنائے و غرور فرمان روائے از امور مملکت غافل گشت و اصلا بکار مالی و ملکی نمی پرداخت و بعیش و عشرت گذارانید و دہ یا دہ سرم سرا بودن شعار خود ساخت فی الواقع ریعان برنائی و عنفوان جوانی آشوبگاہ بے خردے و زمان نادانی و ہنگام وزیدن تند باد صرصر نفس حیوانی و پالغزیار ساگوہرے و منظہر امور شیطانی و از روئے لذات نفسانی و خواہش حظات جسمانی و تمنائے حصول کامرانی و متبغائے اعمال و امانی و اشتغالے درازی عمر و زندگانی است و انشوران از مونکار فرمودہ اند کہ فرمان روایان را غفلت امریست مذموم از جمیع امور و کاہلی فعلی است بدتر از تمامی افعال شجر دولت را بثمر نہال سلطنت را ارہ بسا بادشاہان بسبب غفلت و کاہلی از سریر سلطنت بر حصیر گدائی و از اوج دولت بحضیض افلاس رسیدہ اند القصہ چون بے پروائی و لاابالی راجہ بر ہمہ مشہور گردید دندہر وزیرش نظر بر نارسائی او انداختہ بارکان دولت و اعیان مملکت اتفاق نمودہ و از صحائف و تواریخ راجہائے پیشین تغلب و تسلط وزرائے سابقہ و رسیدن انہا از پایہ وزارت بر تبہ سلطنت واقف گشتہ از روئے استیلائے کہ داشت راجہ ادہبت را مسافر ملک نیستی نمود و خود سریر آرائے جہانبانی گردید مدت سلطنت راجہ ادہبت بست و سہ سال و یازدہ ماہ از ابتدائے سلطنت راجہ بیرماہ لغایت سلطنت راجہ ادہبت شانزدہ تن مدت چہارصد و چہل و شش سال بامور سلطنت پرداختند از نیجا نسل راجہ بیرماہ منقطع گردید

سرانجام گیتی ہمین است و بس وفائے نکردہ است با ہیچ کس

راجہ دندہر از وزارت کامیاب سلطنت گردیدہ مدت چہل و یکسال و شش ماہ جہانبانی نمودہ کوس رحلت نواخت +

راجہ بسین دہموج بن راجہ دندہر مدت چہل و پنج سال و سہ ماہ بسلطنت پرداختہ از ین جہان رفت +

راجہ مہی گنگ بن راجہ بسین دہموج مدت چہل و یکسال و دو ماہ کامروائے جہانبانی نمودہ جہان گذران را بدرود نمود +

راجہ مہاجود بن راجہ مہی گنگ مدت سی سال و سہ ماہ جہانبانی و کامرانی کردہ رخت ہستی بربست +

راجہ ناتھ بن راجہ مہاجود مدت بست و ہشت سال باہر سلطنت اشتغال ورزیدہ پیمانہ زندگانی لبریز کرد +

راجہ جیون راج بن راجہ ناتھ مدت چہل و پنج سال و ہفت ماہ بہ مہام جہانداری

واز قوانگرے بہ تہیدستی رسیدند واز گلشن اہلیت در خارستان بدخوے افتادند بنگی را
چنان بہ تمکن خود کردند کہ بانگ ناہموارہ زدن ناچار یک نفس خنگے را بطناً بعد بطناً بدخود بدگو
بعالم وجود بر آمدن بے اختیار یست **قطعہ**

بنگ خوردن کسے کہ عادت کرد دو علامت از و شود ظاہر
حسن اخلاق میرود از وے زشت خوے از و شود باہر

بالجملہ راجہ مذکور از افراط بنگ خوردن بارکان دولت طریقہ بدگوئی در پیش کرد و از مہام
جہانبانی غفلت و کسالت ورزید و بیرماہ وزیر ش نظر بر بے پروائی او داشتہ بتقاضائے
وقت کارش باتمام رسانیدہ والی ولایت و مالک مملکت گردید مدت سلطنت راجہ بدہل سی
و یکسال و ہشت ماہ از ابتدائے راجہ بسر او کہ بعد نسل پانزدہ ان بسلطنت رسیدہ بود نہایت
راجہ بدہل چہاردہ تن مدت پانصد و یکسال جہان آرائے و مملکت پیرائے نمودہ جہان
گذران را پدرود کردند واز نجا نسل راجہ بسر او منقطع گشتہ امر سلطنت مقدم دیگر انتقال یافت

بیت

نیک و بد روزگار دیدیم گذشت افسانہ این و آن شنیدیم گذشت

راجہ بیرماہ کہ از پایہ وزارت بسلطنت رسید مدت سلطنت سی و پنج سال

راجہ جنجاب سنگہ بن راجہ بیرماہ مدت سلطنت بست و ہفت سال و ہفت ماہ۔
راجہ نبر کہن (۱) بن راجہ جنجاب سنگہ مدت سلطنت بست و یک سال۔
راجہ مہی پت بن راجہ نبر کہن مدت سلطنت بست و پنج سال و چہار ماہ۔
راجہ مہابل (۲) بن راجہ مہی پت مدت سلطنت سی و چہار سال و ہشت ماہ
راجہ سروپ دت بن راجہ مہابل۔ مدت سلطنت بست و ہشت سال و سہ ماہ
راجہ سرمن بن راجہ سروپ دت مدت سلطنت بست و چہار سال و سہ ماہ۔
راجہ سکھدان بن راجہ سرمن۔ مدت سلطنت بست و ہفت سال و دو ماہ
راجہ جیتمل بن راجہ سکھدان۔ مدت سلطنت بست و ہشت سال و یازدہ ماہ
راجہ کل مک بن راجہ جیتمل مدت سلطنت سی و نہ سال و چہار ماہ
راجہ کلمن بن راجہ کل مک مدت سلطنت چہل و شش سال
راجہ سرمردن بن راجہ کلمن مدت سلطنت ہشت سال و یازدہ ماہ
راجہ جیون جاٹ بن راجہ سرمردن مدت سلطنت بست و شش سال

(۱) ستر کہن (۲) بہابل (۳) سکنوانی۔

بس نامور بزیر زمین دفن کرده اند کز هستیش بروے زمیں جز نشان نماند

راجه سکونت کوهی چون والئے ولایت و مالک مملکت گردید بر خود مغرور گشته به امرا و وزرا سلوک ناهنجار در پیش نمود و باده سلطنت بر مزاج او گوارا نیفتاد و از انجا که جهانبانی وابسته باخلاق حسنه و اوصاف مستحسنه و اعمال پسندیده و افعال گزیده و حوصله فراخ و همت عالی و نیت درست و برداشت فراوان و شجاعت فطری و سخاوت جبلی و عدالت گستری و عطوفت ورزے است راجه مذکور چون ازین صفات خالی و به پست فطری و کم همتی و کم حوصلگی و کم خردی و تنگ ظرفی و بد سلوکی و ناهنجاری و بدحالی اماده بود کارهاے که شایان زمان روایان نباشد و افعالے که بسلاطین نسزد و بعمل مے آورد و از بسکه بکوکنار میل بسیار داشت بنا برافراط این کیفیت از عقل و دانش دور و به بے خبردے و بیدانشی نزدیک گردید اگرچه جمیع کیفات مردود اهل دانش است اما کوکنار مذموم ترین کیفها است جوان را پیر و صحیح المزاج را بخور میکند بگلشن جوانی خزان پیری و در چاشت گاه[1] شباب زوال شیب میرساند آفتاب جبینان را گرفتار کسوف ناتوانی مے سازد و ماهرویان را در محاق ضعف مے اندازد و از تاثیرات آن رگهاے بدن مانند تارهاے مسطر نمایان مے شود و بر صفحه چهره همچو کاغذ زولیده کجلک ها ظاهر مے گردد و بیداری شب و نیم خوابے روز رنجوری می آرد و شاهین خواب طائر هوش را گاهے در چنگل میگیرد و گاهے مے گذارد و بے شائبه تکلف آدمی را سیرت کوکنار از امور دنیا غافل و از کار عقبے ذاهل میکند و از لذات خورش و آرامش خواب باز میدارد و از صورت و شکل اصلی مسخ مے سازد و انچنان در پوست مے افتد که ترک زندگانی آسان باشد و ترک از شکل

بالجمله راجه از روے بیخردے با برایا و رعایا راه عدلت نسپرد بلکه طریقه جور و جفا در پیش نمود و ارکان دولت و اعیان مملکت که از سلوک ناهنجارش مشکی بودند در اندک فرصت از و منحرف شدند و این اخبار در ممالک مشهور گشت **بیت**

پاس دارے بعدل و داد بود ظلم شاهی چراغ و باد بود

راجه بکرماجیت والی اوجین بر اختلال احوال راجه بدمال و گردن تابے امرا و وزراے او آگاه گشته با لشکر ظفر طراز و عساکر عدو گداز متوجه اندپت یعنے دهلی گردید راجه سکونت از استماع این خبر صفوف پیکار آراسته آماده مدافعه گشت هر دو لشکر با هم پیوسته آتش

---

(۱) شبانگاه و شب +

قیام ورزیده ودیعت حیات سپرد +

راجه اودی سین بن راجه جیون راج مدت سی وهفت سال و پنج ماه عالم آرائے نموده رحلت کرد

راجه انند جل بن راجه اودی سین مدت پنجاه وکسال فرمان روائے نموده بملک آخرت شتافت +

راجه راج پال بن راجه انند جل بعد جلوس اورنگ جهانبانی کمر همت بملکستانی بسته بزور تیغ و سرپنجه شجاعت اکثر ممالک به تسخیر درآورده فرمان روایان را فرمان پذیر خویش گردانید ازانجاکه دنیا باده ایست منهر مستی واستکبار وشمر لوالهوسی واستحبار راجه مذکور بنابر هجوم لشکر وتسلط بر سلاطین اطراف به بدمستی زندگانی میکرد وحکام دیگر را درخاطر نیاورده بهمه کس متکبرانه وبدمستانه سلوک مے نمود **بیت**

باسباب دنیا چنان غره شد — که خورشید درپیش او ذره شد

فرموده حکمائے پیشین وآزموده بزرگان عاقبت بین است که هرکه سرکبر وغرونت برآسمان برد بهاناکه درکمتر زمانه همان سرش رسمین افتاده بخاک برابر گردد وهرکس که ازمستی دولت وجاه دستار کج نهاده متکبر گردید زود که فلک کجرفتار همان دستار درگردنش انداخته سربرهنه در مذلت وخواری افگند **مثنوی**

تکبر عزازیل را خوار کرد — به زندان لعنت گرفتار کرد

چو دانی تکبر چرا مے کنی — خطا مے کنی و خطا مے کنی

مصداق این مقوله آنکه سکونت نامی که برقلیلے ملک دامنکوه کمایون تصرف داشت واز خراج گذاران راجه بود بامرائے رکن السلطنت ودوزرائے مؤتمن الدولة اتفاق نموده برسر راجه راج پال لشکر کشید چون ارادت ایزدی بران بود که کاهے را برکوهے منظفر گرداند ومورے را برمارے نصرت دهد باتفاقے که رودادسکونت غالب آمد وراجه راج پال در رزمگاه کشته شد **منظومه**

چو نیروفرستد به تقدیر پاک — زموری به پیلے رساند هلاک

که در جنگ فیروزی از اختر است — نه از گنج وبسیارے لشکر است

مدت سلطنت راجه راج پال بست وشش سال ازابتدائے راجه وندهر نهایت راجه راج پال نه تن سیصد وچهل وهفت سال فرمان روائے کردند واز نجا سلسله راجه وندهر منقطع گردید وامر سلطنت بدیگران انتقال یافت **بیت**

بود که برہمنے بقصد غسل بکنارہ آب در رسید و گندہرپ سین آواز کرد که اے برہمن من گندہرپ سین پسر راجہ اندر درین آب اقامت دارم براجہ این ولایت پیغام کن که دختر خود را بمن پیوند گرداند تا ہر مقصودے که داشته باشد بانجام رسانم درصورتے که ازین امر انحراف ورزد این شہر را زیروزبرے سازم برہمن در آنروز این آواز باور نکرد چون دو سہ روز علی الاتصال ہمین نمط آوازے از آن تالاب شنید ناگزیر راجہ دہارا نگرے را براین امر غریب اطلاع داد راجہ متعجب شده برکنارہ تالاب رفته این آواز بے واسطه بگوش در آورد و گفت اگر فی الواقع تو گندہرپ سین فلک راجہ اندر ہستی و قدرت سرانجام مہام و مرام خلائق داری فی الفور حصار آہنی بر دور این شہر درست ساز تا تصدیق بر قول تو کرده دختر خود را در زوجیت تو در آورده شود گندہرپ سین قبول کرده بجہت حصول این مامول بجناب ایزد واہب العطایا مناجات کرد بقدرت معمار حقیقی که وقوع امثال این امور غریبه از ومیتوان شمرد ہمان شب بدون وساطت معمار وحداد حصار آہنی باستحکام تمام در دور شہر پدید آمد **نظم**

سه فرسنگ بالا و پہنا چہل　　بجائے ندیدند زو آب و گل
ہمین آہنین پاره بود و بس　　بعالم چنیں قلعه نشنید کس

بسنوح این سانحه غریبه باعث تعجب خلائق گردید و راجه دہارا حیران مانده بموجب قرارداد دختر خود را در زوجیت گندہرپ سین داون و ایفائے وعده نمودن ناچار دانسته برکنار تالاب رسیده آواز کرد که گندہرپ سین از ظہور این خارق برگفتار تو اعتماد و اعتبار کردم از آب بیرون بیا تا برطبق وعده دختر خود در عقد تو در آورده شود گندہرپ سین از اصغائے این آواز بہیئت خری از آب بیرون آمده خود را نمودار ساخت راجه از دیدن او در گرداب حیرت فتاد و زیر عرق خجالت گشت و با خود گفت اگر دختر را باین خر بپیوندم از شماتت و بدگوے امثال و اقران اندیشه دارم و اگر ازین امر انحراف مے ورزم این قدسی نژاد قدرتے دارد که ما را و اہل شہر را بر خاک ہلاک اندازد گندہرپ سین بر اسرار ضمیر راجه واقف شده گفت که ما را پیکرے نرے دیده عمر مخمور حکمت افریدگار بران رفته که روزانه باین ہیئت ہستم و شبانه بصورت آدمی متمثل میشوم بالضرور راجه دہارا از امرش یارائے عدول ندانسته دختر خود را بزوجیت او آورد گندہرپ سین روز در پیکر خر بوده در طویله گاه مے خورد و ہر شب در جسم انسان در آمده بشبستان خاص رفته بزوجه خود عیش و عشرت مے کرد اما راجه دہارا از شماتت یاوه

کار نبرد افروختند بہادران شجاعت پیشہ و دلیران شہامت اندیشہ جنگے نمودند کہ رنگ از دل صمصام رفت و تیر کلمہ زہ بر زبان راند کمان بر بازوے شان قربان گشت و خنجر بکلام آفرین زبان برکشاد از باد حملہ بہادران سرہائے مردان از نہال قامت چون برگ ریزان بہار خزان میر غیبت و تار و پود حیات مبارزان مانند رشتہ اطناب از ہم گسیخت از آب تیغ دلیران چمن چمن گل زخم مے شگفت و بر دست و بازوے دلاوران ہر لحظہ قضا آفرین مے گفت از انجا کہ مقاومت با فیل دمان نہ امکان پشہ ضعیف بنیان دستیزہ با شیر ژیان نہ یارائے آہوے ناتوانست راجہ سکونت تاب محاربہ نیاوردہ شکست یافت و در رزمگاہ کشتہ شد و راجہ بکرماجیت مظفر و منصور گشت۔

نظم

غزالے کہ جوید نبرد از پلنگ — شود خاک از خون او لالہ رنگ
مترسے کہ بر روے سراید زمان — بہ پیکار شاہینش آید گمان

مدت سلطنت راجہ سکونت چہار دہ سال ۔

راجہ بکرماجیت بن گندہرپ سین در بیان ولادت راجہ بکرماجیت و شرح احوال او و بعضی نسخہ اختلاف بسیار دیدہ و شنیدہ میشود در اکبرنامہ و دیگر تواریخے نویسند کہ آباء عنجد فرمان روائے اوجین بودند و پدرش گندہرپ سین نام داشت اما آنچہ از نسخہ ترجمہ سنگہاسن بتیسی کہ مشتمل بر احوال سعادت اشتمال آن راجہ قوی اقبال بقلم آوردہ اند بمطالعہ در آمدہ این است وقتے کہ اندر فرمان روائے عالم ملکوت در مقام خویش بزم طرب و نشاط آراستہ داد عیش و انبساط مے داد و آن حال گندہرپ سین خلف او بریکی از حورانے کہ در آن بزم رقص مے کردند مبتلا گشتہ نگاہ عاشقانہ و مشتاقانہ نمود راجہ اندر ازین جہت کہ آن حور منظور نظرش بود از معاینہ این حال برآشفت و از قہر مان جلال برائے خلف خویش دعائے بد کرد کہ از عالم علوی فرو افتد و بجہان سفلی در آمدہ روزانہ بصورت خرد شبانہ بشکل آدمی بودہ باشد و ہر گاہ راجہ والا شانے جد خزی او را در آتش سوزان انداختہ خاکستر گرداند باز بصورت اصلی در آمدہ از عالم ناسوت در جہان ملکوت کہ مسکن مالوف اوست باز انتقال نماید بتقدیر قادر مطلق ہمان زمان گندہرپ سین از مکان خویش جدا شدہ بصورت خرد در آمدہ در تالاب بے متصل دہارا نگری واقعہ دکن کہ راجہ دہارا مرزبان آنجا بود افتاد و در دون آب اقامت ورزیدہ بخاطر آورد کہ دختر راجہ این شہر را باید در خواست تا بوسیلہ آن جد خزی در آتش بیفتد و ازین عالم انتقال نمایم و ازین اندیشہ

بر احوال آن یتیم طفل رحم آورده نظر تربیت بروگماشته دایهائے شیر دار مهربان دل برائے پرورش تعین نمود و آن را بکرماجیت نام نهاد **قطعه**

نخشبے بر صغیر کن شفقت — کیست کو این دقیقه فهم کند
نیست بے رحم تر ز شیر کسے — شیر هم بر صغیر رحم کند

و همچنین در پرورش و تربیت بهرتهری برادر غیر مادرے بکرماجیت توجه مے گماشت هر دو برادر چون کلان شدند ازین جهت که علامات رشد و کامرانی و کاردانی از ناصیه حال سعادت اشتمال بکرماجیت پیدا و آثارات سلطنت و جهانبانی از خطوط دست او هویدا بود راجه در حق او زیاده شفقت مے نمود بعد ازانکه بحد بلوغ رسیده ولایت مالوه باقطاع او مقرر گردانید بکرماجیت التماس کرد که برادر کلان من بهرتهری است باوجود او لایق نیست که من امر حکومت بر خود بگیرم ایالت بنام برادر کلان مقرر شود و من بامر وزارت او خواهم پرداخت راجه التماس او پسندیده حکومت مالوه به بهرتهری مقرر کرده هر دو برادر بر آن ولایت رخصت نمود بهرتهری دران ولایت رسیده شهر اوجین را دارالایالت نموده حکومت مے کرد و بکرماجیت بامر وزارت قیام داشته نظم و نسق مهمات از قرار واقعی مے نمود این هر دو برادر بزور پنجه دلاوری و مردانگی و قوت فراست و فرزانگی اکثر ولایات جوار در حیطه تصرف در آوردند و فرمان روایان را فرمان پذیر گردند حکم انها بر اکثر ممالک جاری گشت و شهر اوجین آن قدر وسعت یافت که سیزده کروه طول و نه کروه عرض آبادی گردید از انجا که راجه بهرتهری را با اهلیه خویش که انگ سیتا نام داشت و آن را پنگلا نیز گفتندے الفت بسیار بود اکثر اوقات درون حرم سرائے ماندی و برائے بکامرانی بوده نزد عشق و محبت باختے و بامور ملکی و لشکر پرداختے و تمام مدار المهامی فرمان روائے بر سر بکرماجیت برادر خود گذاشته بود بکرماجیت برادر ازروئے مصلحت و نصیحت گفتے که مدام درون حرم سرا بودن و از مهمات جهانداری غفلت ورزیدن مناسب نیست ملکه جهان چه برائے انکه مدار کار بر بکرماجیت بود وجه بنا بر آنکه او راجه را از بودن اندرون منع میکرد از بکرماجیت آزرده شده بسخنان سخت و درشت راجه را برین آورد که بکرماجیت را از پیش خود اخراج گردانند چون راجه نادان محکوم حکم آن زن خانه برانداز بود بالضرور برادر خود را که از جهان عزیز مدار علاک بود از ملک خود بدر کرد و آن مسلوب الذکا و مطیع و مغلوب التماے نظر

گویان و زبان طعنه هرزه سرایان خجل و منفعل مے بود و دایما در تدارک این امرے کوشید نوبتی
گندهرپ سین بطریق دوام بوقت شب جسد خرے گذاشته بصورت آدمی در آمده درون حرم
سرا رفته بود در اجه قابو یافته در طویله آمده جسد خرے او را بدست آورده در آتش سوزان انداخته
خاکستر گردانید گندهرپ سین همان وقت از حرم سرا بے بیرون آمده گفت که اے راجه
وقتے که اندرین من دعاے بد کرده چنان گفته بود هر گاه این بدن خرے را راجه عظیم الشان بسوزاند
من باز ازین عالم بمکان اصلے خود واصل شوم درین صورت از تو در حق من عنایت غایت
مصروف شده که این پیکرے که باعث نکال و وبال من بود بسوزانیدے پیش ازین پسرے
من بهرتهری نام از پرستار ولادت یافته اکنون که دختری تو حامله است بکرماجیت نام پسرے
ازو بوجود خواهد آمد که قوت هزار فیل داشته باشند و نام این هر دو پسر بر صفحه روزگار
تا انقراض زمان خواهد ماند چون ایام دعاے بد اندر ازحال من آخر شد و مارا در عالم
علوی بمکان خویش باید شتافت از شمار خصت مے شوم این را بگفت و بجانب آسمان روانه
گشته از نظر غایب گردید راجه از سنوح این سانحه غریبه حیران شده تاسف خورد که خدمت
این ملکی نژاد که از اتفاقات حسنه درین جا وارد گشته بود بواقعی بجا نیاورد م و نیز خوف
بخاطر راه یافت که پسرے ازین دختر پیدا خواهد شد که هزار فیل را قوت خواهد داشت اگر
او درین ملک تسلط گشته بزور بازوے خود سلطنت مارا بگیرد مقاومت با و مشکل خواهد
بود پس نگاهبانان تعین فرمود که هر گاه ازان دختر پسر ولادت شود باید که حاضر گردانند
تا کارش باتمام رسانیده شود دخترش از فراق گندهرپ سین در آتش غم مے سوخت چون شنید
که نگاهبانان تعین شده اند اندیشه کرد که پسر مرا که عنقریب بعرصه وجود مے در ایدکشند
غم بالاے غم ایدحال او گردید و زندگانی برو وبال گشت و زیاده ازین تاب حزن واندوه
نیاورده شکم خود را از کارد بدریده تار و پود هستی گسیخت و ازین رو که ایام وضع حمل نزدیک
رسیده بود و نیز ارادت ایزد جهان آفرین بران اقتضا داشت که آن پسر در عرصه
گیتی بوجود آمده کارهاے که از اندازه بشری بعید باشد بظهور رساند از شکم آن عورت
پسر زنده برآمده بسان نوزادگان گریه آغاز نهاد نگاهبانان همان وقت آن پسر را نزد
راجه برده حقیقت مردن مادرش و برآمدن آن از شکم گذارش نمودند راجه از رفتن
گندهرپ سین تاسف داشت و نیز الا از مردن دختر خویش بدبط زیاده افسوس نموده

آن عورت نمود رانی بزبان آورد که ثبات محبت و فرط عصمت زنان پارسا گوهر اقتضای آن دارد که بعد مردن شوهر محتاج سوختن نگشته بالتعلل قالب تهی نماید راجه این سخن در خاطر داشته برائے امتحان دعوائے رانے کہ درین وادی داشت تدبیرے بے انگیخت روزے کسان بموجب تلقین راجه از شکارگاه نالان و فریادکنان تند و تیز در شهر آمده بزبان آوردند که راجه را با دیو محاربه رو داد دیو غالب آمده راجه را بر خاک هلاک انداخت و این خبر بر رانی رسانیده کسوت خاصه که بخون آلوده آورده بودند برائے تصدیق گذرانیدند رانی که در عشق و محبت ثابت قدم بود و راسخ دم امتیاز بر صدق و کذب نکرد بمجرد استماع این خبر قالب تهی نموده دعوائے خود را که در محبت داشت باثبات رسانیده نیک نامی جاوید یافت

بیت

خوش آنکه براه عشق جان داد　　عشق است که جان باو توان داد

و در بعضے نسخه چنان نوشته اند که راجه بهرتهری دو زوجه داشت و در دام عشق هر دو گرفتار بود عورتے که از تقریب محبت میر اخور از بام افتاده بود و قالب تهی کرد آنرا ستی نام داشت و آن فاجره بدکردار بود و این که از خبر مردن راجه بے توقف جان بجان آفرین داد ستیا نام داشت که در عشق راجه ثابت بود القصه راجه بهرتهری از مردن آن زن فاجره ازدے عبرت یافته از روئے وفات این زن صالحه از عبرت ترک سلطنت کرده راه بیابان پیمود و گوشه عبادت رب العباد اشتغال ورزیده ریاضات شاقه کشیده بهدایت هادے مطلق شرح حقیقت و شمه بیان باطش روشن گشت و از و اصلان درگاه احدیت و نزدیکان جناب صمدیت شد و از نتیجه تهری که ذکر آن تحریر آمده یا از کثرت ریاضت زندگانی جاوید یافت

و بقول اهل هند تا حال در خلعت هستی بوده بطریق اخفا در عالم سفلی سیر است

بیت

بسر وقت شان خلق کے ره برند　　که چون آب حیوان بظلمت درند

باجمل چون راجه بهرتهری بدیار رفت و ولایت از فرمان روائے که محل دست خلق اهل دیوان بود دست کوتاه زمان غالب گردیدند تواند نمود خالی گردیده اطراف ممالک دیو [illegible] تطاول بر خلق الله دراز کردند و در شهر اجین [illegible] نام دیوی که [illegible] ظاهر آمد عفریتان او مم خوار او در سیده مردم آزارے و جان شکار [illegible] ابا ستیه گان آن شهر [illegible] و آنرا [illegible] و جان

بر روابط و اخلاص برادرے کردہ و تقدیم[1] خدمات و نظم و نسق او بخاطر نیاوردہ اورا برائے حصول رضامندے زن اخراج نمود

نظم

عزیزان را کند کید زنان خوار — بہ کید زن شود دانا گرفتار
ز کید زن دل مردان دو نیم است — زنان را کید ہائے بس عظیم است
زن از پہلوے چپ شد اگر زیدہ — کس از چپ راستی ہرگز ندیدہ

چون مدتے برین بگذشت زنار داری بتقویت ریاضت ثمرے بدست آوردکہ از خوردن آن زندگانی جاودانی حاصل گردد و او آن ثمر را بمشورت عورت خود بامید حصول مواد معیشت بطریق تحفہ از نظر راجہ بہرتہری گذرانیدہ بمراد خویش کامیاب گشت راجہ ازیں کہ بزوجہ خویش کمال محبت داشت آن میوۂ حیات بخش را بہ رانی ارزانی نمود چون رانی فاجرہ در دام محبت میر آخور سرکار گرفتار بود آن ہدیۂ عدیم المثال را باو رسانید میر آخور آن تحفہ بدیع را بہ قحبہ لاکھا نام کہ پابند زنجیر عشق او بود گذرانید آن لولے بخاطر آورد کہ حیات ابدی اورا باید کہ نیکوکار و پرہیزگار بودہ باشد سزا ہمین قدر زندگانی کہ در تہ کاری و بدکردارے گذشتہ و مے گذرد وبال است ہمان بہتر کہ این تحفہ نادر را برائے راجہ کہ از عدالت و نصفت اور عایا و برایا و رامان است پیشکش نمایم زندگانی ابدی راجہ منتج آسایش و آرامش عالمیان تواند بود پس لولے آن ثمر بے نظیر را بنظر راجہ گذرانید راجہ آن را شناختہ در لجہ حیرت فرو رفت چون بہ تحقیق این امر پرداخت و بر ماجرائے او واقف گشت راز نہانی رانی از پردہ برون افتاد رانی مغلوب یاس و ہراس گشتہ خود را از بام بلند فرو انداختہ قالب تہی ساخت و بدرکات اسفل السافلین فرو رفت لاجہ بمحبت آن عورت فاجرہ ندامت کشیدہ بر عمر گذشتہ تاسف نمود و از مردن او مسرور گشت بیت

زن بداے برادر مردہ بہتر — غم کار زنان ناخوردہ بہتر

و در بعضے نسخہ متقدمین مقدمہ عشق رانی بمیر اخور و مردنش بدین تقریب مرقوم نیست آن عورت را از عصمتیان قرار دادہ و مردن آن را بدین نمط نوشتہ اند کہ روزے راجہ بہرتہری بقصد شکار سوار شدہ بود در نزدیکے موضع دید کہ عورتے با پیکر بے جان شوہر خود قصد ہمراہی نمودہ بسان عصایم شوہر پرست و عفایف پارسا سرشت خود را در خرمن آتش سوزان انداختہ شگفتہ رو کشادہ پیشانی خاکستر گردید راجہ از مشاہدہ این حال بر عالی ہمت آن فرخندہ مال آفرین کرد و سکن خویش رسیدہ ماجرائے احوال او بپیش رانی گذارش نمودہ تعریف ہمت

---

[1] تقدیم ممالک و تنظیم مہمات (۱۲) لاکھا بمیوا۔

چنانچه سابقاً تحریر در آمده در گجرات رفته نوکر بنجاره شد دران فریق رفیق سفر بود
چون شب نقاب ظلام بر عالمیان انداخت شغالان بعادت خویش فریاد نمود ند از انجمله
شغالے بزبان خود گفت که بعد دو سه ساعت آدم مرده درین دریاے آید چهار لعل بے بها
در کمرش و یک فیروزه قیمتی در انگشتری اوست هر کس که آن مرده را برآورده بخورد من در
سلطنت روے زمین نصیب او شود بگر باجیت بمقتضائے دانش خداداد بر سر اسرار السنه
مختلفه وحوش وطیور اطلاع داشت آواز شغال استماع نموده فی الفور بدریا در آمده منتظر گردید
بعد دو ساعت دید که مرده در آب مے آید شناکرده آن را برگرفت واز برآمدن بعل و
فیروزه ازان پیکر بیجان بر صدق گفتار شغال که مانند سروش غیب آواز داده بود تصدیق
کرده آن مرده را بر کناره دریا انداخت تا طعمه شغال راست گوشود و برقول آن هم عمل اعتبار
کرده امیدوار سلطنت گردید بروز دیگر برائے تماشاے شهر اوجین که مسکن مالوف او بود در هر کوچه
بازار گشت مے کرد تا آنکه سیر کنان بر دروازه کلالے در رسیده دید که تجملات پادشاهی
بر درگاه او حاضر است ارکان دولت وطبقات خلائق از دحام آورده اند دمے خواهند که پسر
کلال که بموجب قرارداد عضریت نوبت او بود بر فیل سوار کرده برسم معهود بجانب تخت گاه
برند پدر و مادر پسر گریه کنان وموے کنان ونوحه زنان وخاک بر سر افگنان بر دروازه ایستاده
اند بگر باجیت از مشاهده این حال حیران گشت که بار جوع تجملات سلطانی چیست ودر شادی
گریه ونوحه از بهر کیست چون استفسار حقیقت نمود بر این معنے واقف گشته بر احوال پسری
کلال نوجوانی پسر ش ترحم نموده گفت که اے پیر مرد بهار غم مخور ونا امید مکن که بلطف پسر و من
پیش تو یوجا مے شوم وبه تائیدات ایزد متعال اورا ای کنم تا حق النمک اولطف او تمام بایدو نام
نوال حاصل گردد درصورتے که او را مے کشند بهشت نصیب من خواهد شد که عوض غیری
خود را بکشتن مے دهم کلال ودیگر مردمان گفتند که مایان را چگونه لایق باشد که مسافرے را بناحق
طعمه لیو مردم خوار گردانیم بر تقدیرے که امروز مرا عوض کلال زاده بفرستیم فردا عوض دیگری
را خواهیم فرستاد بهان بهتر که باکلال دیگران کلال زاده هم بنوبت خویش رفته حاضر شود بگر باجیت
درین داد ے مدارجه بسیار نموده مبالغه از حد گذرانید ولوبت کلال زاده برخود گرفت وبا
مقرر شدن بانه برخود راست کرده حضریه نفیسه نایده سلاح ویراق در بر داشته
بر فیل سوار شده با هزار تجمل وتجمل تمام تا بانه تولد ان نوا حضریه

خود بسلامت برسد و بشهر اوجین گردد آبادی و معمورے بروے زمین نماند اشتر
و در روی زمین بجز دوم مساوات بشهر اندر نیز د تویران و بے رونق گردید آرے ولایت
بے والی و ملک بے مالک حکم تن بے سر دارد بیت

بسان کے جہانیان تن بے سر است ۔۔۔ تن بے سر از خاک رہ کمتر است

چون بسیاری از اہل شہر اوجین طعمہ دیو مردم خوار گردید اعیان و ارکان بمشورت
یک دیگر بعنایت التماس نمودند کہ برائے خوراک خویش نوبت قرار دہد تا یک کس بنوبت خویش
حاضر شده و در آن روز ذریعہ عدم اتلاف دیگران گردد و دیو این معنے قبول نموده فرمود کہ ہر روز
یکے از شہریان بنوبت خود بمکان حاکم نشین رسیده بر تخت سلطنت جلوس نماید بمجلات
جہانبانی باور جوع شود و آن کس تمام آن روز در اجرائے احکام حکومت و دار و گیر بسر برد
و امرا و وزرا و حواشی انام در اطاعت او باشند چون روز بآخر رسد در وقت شب آن
فرمان روائے یکروزه خوراک من بوده باشد ہم گنان بجب ضرورت این امر جلیل القدر
قبول نموده نوبت بر اہل شہر قرار دادند ہر روز یک کس نوبت بنوبت بادشاه یک
روز شده و للمه دیو آدمی خوارے شد و جمیع شہریان بزبان مرغان مطلع و بمحل
مطمور و ہلاکت خود آگاه و مرگ بودند للہ الحمد اگر نظر بر احوال جہانیان انداخته شود بہ بینند
این تمامی ذی حیات و اہل نفوس را که بر عرصه روزگار بوجود آمده اند بنوبت خویش پنجه
مضرت اجل و چنگل دیو مرگ گرفتار شده و ہیچ کس را رخصت اقامت دائمی و اجازت
سلامت ابدی نداده اند خوشا و الاهی که بر کار و بار دنیا و مافیها نظر نکرده و خود را آماده مرگ
انگاشته اوقات عزیز را که بدل ندارد بیاد رب العباد صرف نماید و بمطالعت و کسالت نگذراند

نظم

جہان اے برادر نماند بکس ۔۔۔ دل اندر جہان آفرین بند و بس
کلاه کیانی بر ملک و دنیا و پشت ۔۔۔ کہ او چون تو بسیار پرورده کشت

القصه چون بدستے بہ ہیں نمط منقضی گردید از اتفاقات حسنه جماعه بقله غله که بزبان
عرف بنجاره گویند از جانب ولایت گجرات در نزدیکے شہر اوجین رسیده بر لب دریائے شپرا
ساخت و یکرباجیت برادر راجه بهرتهری که بموجب اخوائے زمانی اخراج یافته

کہ فی الواقع بکر باجیت است کہ رانی اورا اخراج کردہ بود و بسبب انقضائے تمادی ایام شناختہ
نمی شود ازین مژدہ جہان فزا بغایت اقصے خوش وقت شدہ مراتب حمد و سپاس بجناب
حضرت صمدیت بجا آوردند کہ تسلط و تظلم عفریت آدم خوار رفع گشت و وارث این ملک
برادر نگ جہانبانی متمکن گردید ارکان دولت و اعیان مملکت و جمہور سکنہ و عموم متوطنہ
او جین کمر اطاعت و عبودیت بر میان جان بستہ در اقدام اوامر قدسیہ و احکام مطاعہ
قیام ورزیدند و دران حظہ دل کشا و معمورہ فرح افزا در ہر کوچہ و برزن و در ہر خانہ و
بازار جشن عیش و شادی آراستہ و بزم مبارکی و مبارک بادی پیراستہ شد حدیقہ مرادات
عالمیان شگفتگی پذیرفت و روضہ حاجات جہانیان گل گل شگفت و باغ جہان رونق از سر
گرفت و گلشن روزگار طراوت بتازگی یافت و زمین و زمان را وقت خوش شد و گوش کان
را مسرت رو داد و عالم پیر را جوانی پدید آمد جہان دلگیر را شادمانی حاصل گردید بیت

زمانہ بزم عشرت ساز کردہ — فلک در پائے بختت تاج کردہ
نواسازان نواہا ساز کردند — سرود و بیتے آغاز کردند
زبس عیش و نشاط و شادمانی — جہان را تازہ شد رسم جوانی

نوا سنجان خوش نوا و مطربان شیرین ادا با آواز دل نواز و اصوات روح پرور دل را
ربودند و چنگیان ارغنون ساز و طنبور چنان خوش آواز از زبان تار نغمات دل نواز بر کشیدہ
دل نمیے را کار فرمودند و رامشگران مہر عذار و نازنینان خورشید دیدار بنگاہ تبسم گرم کردہ
بجوش در آمدند کہ فلک از حیرت تماشا قطب وار بر جا ماند و از ہیئت و جلالی پائے کوبی کہ
کردند در جنبش در آمد و از صدائے دستک مرغ خرد را از آشیانہ دماغ پرواز فراموش گردید
حلقہ حشوہ سنج صبر و قرار از دلہا در گردش آوردند بیت

ہر گردش چشم دل ربائے — بر گردش دل زند صلائے

صدائے نقارہ شادی و خروش کوس مبارک بادی بسمع سرائے دلہائے عالمیان رسید
گروہ آواز تہمر و غلغلہ نائے بچرخ ہفتمین رسید نظم

خروش کوس با بانگ نائے ہمسر — زمین چون آسمان از جائے خود پر
جہان گردید پر ہمہمہ و غوغا — فلک پر شد ز بانگ آخ و وائے

چون ایام ہولے بود کہ آن جشنی ہندی است مشہور بہ کال [illegible] انجمن گشتن

جهانبانی اجلاس نموده زیب و زینت داد و اعیان و ارکان کمر اطاعت بربسته هر کدام بقدر
مراتب بجای خود ایستاده در تقدیم اوامر عالیه تقید ورزیدند حسب الحکم اعلی انواع خورد نیهای
حلاوت اسود و شربت های لذت اندود آورده بر دروازه قلعه که راه آمدن عفریت بود اماده و مهیا
کردند چون انوار بادشاهی از ناصیه احوال سعادت اشتمال او معاینه کرده تمام روز بوظائف دعوات
سلامتی ذات فرخنده صفات موظف شدند عفریت بعادت معهود بوقت شب بقلعه در آمده
اقسام خورد نیهای دیده بهل تمام خورده از لذت آن خوشوقت گردید بعد ازان اندرون رفته
دید که جوانے زیبا منتظر بر تخت نشسته است بکر ماجیت بمجرد دیدن عفریت از تخت برخاسته
بیکدیگر را دوتا بر گردیده بدلاوری و دلیری تمام آمده در آویخت هر دو باهم کشتی گرفتند گاهے عفریت
غالب میشد و گاهے بکر ماجیت او را مغلوب میکرد چون کار از کشتی و جنگ مشتی در گذشت
بکر ماجیت خواست که باشمشیر آبدار کار آن نابکار باتمام رساند عفریت او را زبردست دقوی
جنگ و دلاور اماده جنگ دانسته بخاطر آورد که این جوان در جنگ بس نمیتواند آمد همان بهتر
که صلح کرده شود و راه نجات جسته اید درین صورت دست از مجادله بازداشته بزبان
آورد که اے جوان نسبت دیگران تو ضیافت من خوب بجا آوردی بحلاوت آن جان بخشی
تو کردی دیگر برائے خاطر داشت تو تمام سکنه این شهر را ازجان گزاے پهل کردم و بالتعهد
محبت بستم اکنون ازین جا بدر رفته بجائے دیگرے روم سلطنت این ولایت بتو ارزانی باد که
سوائے تو دیگرے قابلیت این امر جلیل القدر ندارد هر گاه مرا بتو روے دهد مارا یاد خواهی کرد
که بالتوقف حاضر شده مراسم رفاقت بتقدیم رسانم بکر ماجیت گفت حوض خون مردم قصاب
تو دانستم اکنون رابطه محبت درمیان آوردے پهل ترا کردم چون فیمابین روابط اخلاص
مرعی داشته از نجا بدر شوی گاه که ضرور خواهد بود ترا طلبیده خواهد شد بعد چنین محاورات
عفریت انجا بدر رفت و سحر گاه که مردم حرون قلعه آمدند بکر ماجیت را زنده دیده حیران ماندند
و بر بخت او آفرین نموده فرشادمانی اکرده در تمام شهر اعلان دادند امراء و وزراء ایران مکان رسیده
بر سلامت ماندن آن جوان بزور قوت حوصله و رفع بلیه عفریت مردم خوار از ان
شهر دانسته بسیار تحسین نمودند که این قدر قوت و قدرت از امثال مردم
این زمین زاده است گمان که این جوان از نژاد ملائک یا از صلب فرزندان رستم
اقبال و بکر ماجیت برادر راجه بهرتهری خواهد بود چون استفسار احوال نمود ظاهر شد

واداد بسخیر درآورده راجه سکونت را در معرکه کشته تا کابل وآن ممالک بسکه خویش رانج ساخت
چنانچه مقدمه کشته شدن راجه سکونت سابقا گذشته دازیں که تائیدات یزدانی و تمهیدات
سبحانی قرین حال فرخنده مال آن ملکی نژاد بود و نیت بخیر و همت عالی داشت حاجات ارباب حوائج
و مرادات اهل احتیاج بخوشترین وجهی بانجام می رسانید واحدے از درگاه عالیش محروم و
ناامید نمی رفت اگر شخصے مهمے و مطلبے که سرانجام آن از اندازه قوت بشری و احاطه دریافت
عقلے بیرون بوده باشد پیش او رجوع آوردے از علو همتے و فراخ حوصلگی بوجه احسن سرانجام
دادے چنانچه بسیارے از حکایات غریبه و مقدمات عجیبه در حاجت روائے محتاجین
و انعام بخشی مساکین و جلائل شمائل و جزائل خصائل آن نامدار در محافل سلاطین عالی مقدار
و بر زبان اهل روزگار مذکور و در صحف اکناف عالم مندرج و مسطور است علی الخصوص
در مفتاح الحسنا که باسن بتیسی محتوی بر احوال فرخنده مال او مشهور و موجب تصنیف این نسخه بطرز غریب
گردیده آنکه چون راجه بکرماجیت ازین جهان فانی بعالم جاودانی رحلت نمود و بنادی
ایام در گذشته راجه بهوج که او هم بمحاسن صفات و مکارم ایات متصف بود بر حکومت ولایت
مالوه استقلال یافت دو وزیرے برج پنڈت نام از فرط دانش کلید قفل راجه و مدار علیه ملک او
بود چنانچه حکایات بدایع آن راجه و وزیرش نیز شهرت تمام دارد اتفاقا راجه بهوج بقصد شکار
بصحرا رفته بود دید که جمعے از طفلان خورد سال کودکی را بادشاه ساخته وزیرے بود تجویز را
بکوتوال و سائر عمله و فعله سلطنت قرار داده طفلانه عجب رسمی پرداخته اند و آن طفلان
بر شیوه نشسته بنان بادشاهان بصلابت و مهابت در اجرائے اوامر حکومت و ضبط ولایت
سعی پرداز و از رسیدن راجه اصلا پروائے نکرده: و مشهور شده بود که آن عمر نارسیده
بلذیذه در مقدمه ذوقی عمل بے بها آنچنان معدلت را کار فرموده که نه هیچ بادشاهی
تقدیم استان بروئے کار نیامد چنانچه این داستان مشهور است راجه بهوج از شنیدن
این مقدمه دو دیدن حکم رائی آن طفل متعجب گشت و از روئے غیرت فرمود که آن طفلان
بیارند چون ازان پشته فرود آورند مشکوه راجه بر دو طفلانه آمد طفلانه و دگر
آنها حسب الامر راجه آن راجپوتان پشته بر دند حضور و ازین شان
شده و هراس راجه از دلش نا پدید گشت راجه فرمود که
است بر طبق حکم عالی چون آن پشته را بگذاشتند تختے مرصع در غایت زیبائی

ارغوانی کروند و از عنبران پاشی مجلسیان گونه زرد در گرفت و پان گلعذاران را در چمن حسن سرخ و عود و نیل مشکین مویان را آب تاب داده گلاب گلرویان را آبروے تازه بخشید عطر نکهت مجلس و باغ اهل بزم گردید از لطافت چون عشق صنمے بدنان در سینه جا کرد و نخلهٔ چون نسیم بهار مشام جان را معطر ساخت بخور هاے مشک پرور و باغ افروز گیتی شد بخاب هاے عنبر آمود مشام عالم معنبر گردانید عطریات ارواح را قوت بخشید و از شمامهاجانی تازه بقالب دمید صبا نافه گشا بود و هوا خانه سان نسیم عطر انگیز بود و نسیم عنبر بیز بیت

فلک نافه مشک بود از بخور ۔۔۔ این عشرت بزم میرفت دور

القصه بعد ترتیب پذیری سریر فرمان روائے از جلوس آن راجه فلک درجه امرائے والاشان و وزرائے کامران از حسن سلوک و سپاه و رعیت از نیکوے معاشرت و عمرها و کریه دستان از عدالت و فقرا و مساکین از سخاوت او خورسند و بهجت مند شدند معدلت را روز بازار گرم گردید بصفت آئین تازه یافت مدح و ثنائے آن نیک اختر بر زبان صغار و کبار جاری و دعاے بقائے آن فرخنده سیر بر السنه اهل روزگار ساری گشت در ایام حکومت او باران بروقت بارید ن گرفت و اصلا قحط و وبار و نداد و در ولایت او احدی مفلس و گرسنه نماند و سیکس از مال غیرے دست نداشت راه ظلم و ستم مسدود و در هر فنی و در دیی نایود گردید بیت

رعد فضل جهان را چنان امن گشت ۔۔۔ که امین شد از خائنان کوه و دشت

امان در زمانش بجد رسید ۔۔۔ که منسوخ شد رسم قفل و کلید

و آن والا گوهر بحقشناسے و نور فراست و فرزانگی بر دقایق سایر صناع مدقه و مشکله و جهاتی مبهمهٔ علوم متعارفه و غیر متعارفه واقف بود و بر آلات مختلفه سکنه اکناف عالم و بر زبان و خط و طیر اطلاع داشت و از وفور آگهی بر اسرار افلاکیان و سرایر ضمایر خاکیان پے بے برد و از اسرار غیبی و حال استقبال اطلاع میداد بیت

موسیقی هر دو حرف عرش خرد است ۔۔۔ هر دو عالم ساز نازل تا ابد است

از بسکه شجاعت فطری و مهارت جوهری داشت بزور پنجه بازوے مردانگی و قوت فرط و فرزانگی تمامے قالمه و حصار و حصن و اودیه و رنگ و بهار و جهات و سومنات را فتح کرده فرمان روایان آن ممالک را خراج گذار خویش گردانید و در اخراج ولایت اندریت که اکنون بدولتی شهرت

وممالک ستانی مشهور گشت تاریخ جلوس او بر اورنگ فرمان روائے بالوه بقولے روز تسخیر ولایت دہلی و گشتن راجه سکوت بسنه سه هزار و چهل و چهار راجه جد هشتر و دوفاتر اهل تند و تقاویم این کشور ثبت گردید چنانچه تا تسوید این نسخه یکهزار و هفصد و پنجاه و سه سال از سنه او منقضی میگردد و نهجی که گند هرپ سین گفته بود نام راجه بهرتهری و راجه بکرماجیت تا حال بر صفحه روزگار تازه است تا انقراض زمان یادگار خواهد بود بیت

دولت جاوید یافت هرکه نکو نام زیست ۔۔۔ کز عقبش ذکر خیر زنده کند نام را

از آنجاکه دنیا سرا بیت تشنه فریب و منزلے است پر فراز و نشیب سنگلے است پا خار و علی است پر خار هرکرا از درجات ترقیات فراز ساخت عاقبت بدرکات تنزلات انداخت و آنرا که از گلشن جوانی کامرانی بخشید عاقبت در خارستان پیرے باریش گردانید بیت

هرکرا شربتی چشاند شام ۔۔۔ صبح زهرے بجام او ریزد

بیتالصور نامه چنین مے نویسند که چون بکرماجیت را عمر باخر رسید بقصد جهانگیری رخت کردو در دکن سالباهن مرزبان ایجا اتفاق محاربه افتاد بدست سالباهن اسیر گردید و التجا آورد گیا کنون یا الفقل بیتالصوری ارزوے من آنست که تاریخ و سنه من از دفاتر روزگار منعدم نشود و سالباهن استدعائے او را قبول کرده بکرماجیت را بقتل رسانید و سنه او را بدستور سابق بحال داشت کمر تا حال در دفاتر روزگار رواج دارد و سنه سالباهن همانست که بکرماجیت والا شان استوار کرده بقتل رسانید و در نسخه رائج قرنی این مقدمه بقلم نیاورده مردمان را همین بکرماجیت از وحشت سمندر پال چنگی نوشتاند بدین صورت چون مدت مدید راجه بکرماجیت کامیاب دولت و کامرانی و کامروائی تصاحبت جوانی گلشن جوانی را خزان پیری در رسید سرو قامتش از صدمه شیب خمیده گل عارضش از سموم ضعف پژمردگی گرفت و چهره نورانیش از زنگ و کلف بصد نوقلمی پذیرفت سلک مروارید دندان بهم گسیخت چراغ بصیرتش رو بخاموشی نهاد و در نخست سن از تو توانائے و گوشش از شنوائی خالی ماند حواس از احساس تاعضا از توانائی تهی گشت سر از مقر و میان از حمل و عقل از تمیز بازماند قوت از دست و دست از کار و کار از اختیار بیرون رفت بدان زندگی جاوید نام از میدان غیر از تحرک نماند و در تن بجز استخوان و پوست چیزے نه ماند و آن هم بیت

برآمد بیقین پیوست که از تاثیرات این اورنگ جهانبانی طفلے خورد سال عدالت وحکم رانی
سے کرد راجہ بھوج از مشاہدہ آن بخت خوش وقت شدہ در دار السلطنت آوردہ خواست
کہ بدان جلوس نماید گوید کہ سی ودو صورت زیبا بران تخت منقوش بود بقدرت ایزد
متعال صورتے از جملہ آن تصاویر بزبان آمدہ گفت کہ اے راجہ بھوج این سریر سلطنت
از راجہ بکرماجیت است تو وقتے بدین قدم گذار کہ لبسان آن راجہ مصدر امور سترگ شوی
راجہ بھوج بزبان آمدن پیکر تصویر حیران گشتہ استفسار نمود کہ کدام کار غریب از راجہ
بکرماجیت بوقوع آمدہ آن پیکر حکایت عجیب از راجہ بکرماجیت کہ در حالت فرمان روائے
مرتجب امر شرف شدہ بود بیان کرد وہمین عنوان ہر یک ازان تصویرات بے جان سی ودو
حکایات نادرہ گذارش نمودہ حیرت افزائے راجہ بھوج شدند و بچ پنڈت وزیر دانش
کہ در فضائل کمالات مشہور وقت خویش بود آن حکایات غریبہ را بزبان سنسکرت تحریر در
آوردہ کتاب مسمے بسنگھاسن بتیسی درست کردہ واز ان زمان تا حال آن حکایات غرایب
در اطراف ممالک مشہور گشتہ بے شائبہ تکلف استماع آن باعث تعجب مے شود وعقل بشری
در حیرت مے افتد کہ آن راجہ والا ہمت چگونہ قادر بر ارتکاب چنین امور مشکلہ گردیدہ کہ از اندازہ
قوت بشریت زیادہ است۔ بیت

امثال این غریب وگرہم غریب تر بسیار کرد ہمت آن راجہ داوگر

القصہ چنانکہ واقف حالان دانندگار و والا خبردان ہر دیار مقرر کردہ اند کہ ہر کس از خزان
دوران کتب باستان مصدر امور سترگ و مظہر کارہائے شگرف شود جہانگیری و عالم آرائے
وے را مقتضی نہضت عدیم النظیر گردد تاریخ جلوس او بر اورنگ جہانبانی و ایما در اطراف ممالک
شائع گردد کہ ہر یک منہ موجب انتظام سررشتہ داد و ستد جہانیان و قوام سلسلہ امور عالمیان
تواند بود چنانچہ راجہائے عظیم الشان و رایان رفیع المکان و خواقین عالی مقدار و سلاطین
بلند اقتدار جہان گذشتہ تاریخ ہر یک از انہا تا ایام فرمان روائے مشہور بود
و ہنوز تاریخ جلوس ایشان جا بجا از صفحہ ہستی بروبعالم نیستی آمدہ و تاریخ آنان
نیز معدوم گردیدہ چیزے کہ باقی ماند نام نیک است کہ از خلق باخلاق مسطور بود تا حال مشہور
است و ہمانا تاریخ جلوس راجہ بکرماجیت بوقعات ستودہ در راجپوتانہ روائے خلائق

درنشستاده بر تخت جهانبانی جلوس نمود چنانچه در ولادت بکر باجیت اختلاف بسیار است هم چنان در مردن او نیز اختلاف دارد **بیت**

گر تا قیامت زنده آخر فنا آخر فنا ‌ ‌ ‌ ‌ ور همچو خور تابنده آخر فنا آخر فنا

مدت عمر راجه یکهزار و یکصد سال از انجمله جهانبانی دهلی نود و سال۔

راجه سمندر پال که از حصیر گدائی به سریر بادشاهی رسید در بدایت حال بحسب صورت بعبادت شتاق و ریاضات شاقه لایطاق قیام مے ورزید اما در عالم معنی بهره از خداشناسی و اخلاص پرستی نداشت و غیر از اسم درویشے پر نامیه حال او نقشے دیگر نبود بر هنگی و خاکساری نه برائے عبادت یزدانی بلکه از روے ریا و اغراض نفسانی بود چنانچه در ظاهر بدن عنصری بخاکستر آلوده مرات باطن نیز از زنگ هوا و هوس انباشته و داشت هم چنانکه در صورت خراب حال بود در معنے نیز خراب تر بود از روے ریاکاری دست خود پیراسته ظاهر بسان میداشت فی الحقیقت باغراض نفسانیه دست درازی میکرد و چنانچه باید نمیدانست مے کرد اما بزبان بے زبانی استدعائے مقاصد دنیوی مے نمود و روے بسوی آسمان گشاده چشم مے پوشید لیکن هزاران چشم دل بر شاهراه مطالب صوریه مے کشاد و در هر دو پاے رسن انداخته بر درخت معکوس مے شد فی الواقعه روے ارادت از انام برگرفته کمر بر عکس مے کرد اگرچه بر پا ایستاده عبادت مے نمود اما هزاران حرص و هوس در دل مے پروراند نیز نمک سازی تسخیر قلوب مے نمود طوائف انام را معتقد و معتقد مے ساخت اطفال مردم را مے فریفت و خادم و مرید خویش میکرد دودو کانچه طبابت و دواسازی میدانست مے کرد و زر بسیار مے گرفت و بچرب زبانی شعبده انگیزی مینمود و به بهانه سیماب سازی طلا میساخت گاے خان نشان ساده لوحان بے خرد را بغارت مے برد **منظومه**

[illegible]

[illegible]

[illegible]

چه خوش باغیست باغ زندگانی گر ایمن بودے از باد خزانی

در بیان سمندپال جوگی که در سحر و جادو و طلسمات و تسخیر نجابت و فرزانگی کردن و تسخیر در آمدن دلهائے مردم و نیرنگسازی و افسون پردازی همسر آمد جوگیان و الا دانش بود و در علم خلع بدن تیز دستگاهی داشت و در صحبت راجه راه یافته بفسون و فسانه راجه را فریفته گردانید و نیز دلهائے امرا و وزرا و ارکان و اعیان دولت را تسخیر در آورده و نوعے تسلط پیدا کرد که راجه و ارکان دولت از امرش سر مو تفاوت نتوانستند کرد و نیز روزے بتدویر و خدایع براجه گفت که چون بدن عنصری تو از غایت پیری اندر خور نیافته و از غایت ضعف طاقت حرکت نماند و علم خلع بدن از من بیاموزد و این جامه کهنه یعنے بدن پیر را گذاشته در پیکر جوانی کسے دیگر روح جدا از و شده باشد در آمده مجددا و متعلقات جوانی و لذات جسمانی را کامیاب شود ازین جهت که زندگانی راجه بسر رسیده بود با وجود آن قدر عقل و دانش بسمر جوگی مسخر شد و بکید او گرفتار علم خلع بدن از و آموخته روح خود را در پیکر جوان که تازه و نو حیات نپذیرفته بود انتقال کرد جوگی سمرساز دران وقت بلا توقف بعلمی که بسمندپال داده بود روح خود را در قالب راجه داخل کرده آن جوان را که روح راجه در و آمده بود بقتل رسانید و جانشین سر سمندپال رواں گشت بیت

ز بیگانه استاده در آمد ز پائے کہ فرماں روائی گرفتند جائے

حکایت انتقال روح جوگی در بدن راجه مشهور است اما علمائے صائب رائی آن را قبول نمی دارند چه روح از پیری و جوانی و ضعف و توانائی بمعزل است و پیر و جوان و خورد و کلان و مند و ناتوان بودن بر ابدان تعلق دارد و هر گاه بسبب پیری راجه قوائے بدنی و حواس ظاهری زوال پذیرفته باشد در صورت انتقال جوگی در آن بدن حواس و قوی کامل یافته بود چگونه جوان گردیده بود و نیز دلیل دیگر آنست که اگر روح جوگی در پیکر راجه انتقال نمود پس روح سمندپال نام ستاندن بدن مستعد سابق راجه کدام بیت گفتند که بدن و شکل و صورت او قایم بود همانا که حکایت خلع بدن جوگی افسانه و دعوی او صدق ندارد محض لاف و گزاف است و روح سمندپال امین صحبت و جلیس مجلس راجه گردیده عمارت سمر را منهدم یافته بود بعد از آگهی بر مکر و حیلهٔ سمر و بر اغوا و اضلال او کشت جوگی باتفاق ارکان دولت سر بر آرا گشت یا بالفاظے که روداد جوگی راجه [illegible]

راجہ بھیم پال بن راجہ ہری پال۔ مدت سی و یک سال و دو ماہ جہان آرا و مملکت پیرا بود
راجہ مدن پال بن راجہ بھیم پال۔ مدت سی و ہفت سال و نہ ماہ گیتی بپیرائے نمود
راجہ کرم پال بن راجہ مدن پال۔ مدت چہل و پنج سال و پنج ماہ کامیاب فرمانروائی گشت
راجہ بکرم پال بن راجہ کرم پال چون عالم گیرے و ملک ستانی شعار خود داشت
و حکام اکناف عالم را محکوم کردہ خراج میگرفت ازین جہت بہر طرف لشکر کشید و بزور
بازوے اقبال منظفر و منصور مے گردید ہمیں آئین مدت مدید جہان آرائے و مملکت کشائی نمود
بکامرانی و کام ستانی فرمان روائے و جہانبانی کرد بحکم بادشاہ حقیقی چون ایام زندگانیش
باخر رسید و ارادت الہی بران شد کہ سلطنت بقومی دیگر منتقل گردد راجہ مذکور بمقتضائے تسلطی
کہ داشت در صدد آن بود کہ در و مصمم بود بر سر راجہ تلوک چند والی بہرائچ لشکر کشید راجہ تلوک چند نیز
صفوف آراستہ بمقابلہ در آمد تیغ زنان چون حلقہ ہائے زرہ فراہم آمدند تیر اندازان ہر سہ جانب تیرہائے
مرغ پر گشادہ شدند و کمان داران مانند ابروے خوبان بہم پیوستند و جنگ آزمایان میدان
مژگان محبوبان صف بستند چون صفوف طرفین آراستہ گردید بہادران شیر فگن دلیرانہ
دو گام در پیش نہادند در زمان معرکہ رستخیزی نمودند کہ از کشتگان انبار ہائے فیل بالا پدید آمد و از خستگان
تودہ ہائے کوہ اسنا پایان گشت از دست قلم کردہ حساب بانگشتان پار سید و از پائے بریدہ
دست مخالف نگزید از خون بہادران جوہائے روان گردید و قالب مردگان و زان خون
چون ببط بالائے آب میدید و روح از بدن چون مرغ از قفس پرواز مے نمود و ہزار زن چون
ہزار شیر فرو ریختند و بشیت ایزدی در آن معرکہ راجہ بکرم پال شکست یافتہ رو بفرار نہاد
و مدت چہار سال و سہ ماہ و از ابتدائے راجہ سمندر پال لغایت راجہ بکرم پال شمار دو صد مدت
سی صد و چہل و ہشت سال فرمان روائے کردند و از نجا سلسلہ جوگی منقطع گردید و امر
حکومت بدیگران رسید بیت

قائم بہ ہیچ کار نظام بہ ہیچ ۔۔۔ اے ہیچ زہر ہیچ در ہیچ ہیچ

راجہ منوک چند او شہر اجمیر آمدہ فرمان روائی گشت بر طبقے از ولایت ہرائچ
حکومت داشت و گاہے بر فرمان روائے اندرپت خراج میداد و در ہمایش
و بکرم پال صلح نمود بہ بکرم پال فرمان روائے
نامدار بر حکام اکناف گیتی حکومت مے کرد فتح یافتہ در اندرپت

سفال رنگین فروخت و مروارید عالی را در بدل خذف ریزه از دست داد یعنی دولت شاهی را
بادشاهی بدل کرد و خدا طلبی را بدنیا طلبی معاوضه نمود نظم

بیا دانی این قصه را پیش داد — که از بهر دنیا دهد دین بباد
کجا عقل باشد ترا فتوی دهد — که اهل خرد دین بدنیا دهد
خداوند دانش غم دین خورد — که دنیا بهر حال خواهد برد

اگرچه سمندپال برای حصول مطلب فرمان روای محن و شقاق بسیار کشیده اکتساب و
تدبیر و کشش نمود آخر الامر ره نورد ملک عدم گردید بیت

عمر چنین آدمی بے خبر — خاک بسر کرد که خاکش ببر

مدت سلطنت بست و چهار سال و ذرهٔ ماه

راجه چندرپال بن راجه سمندرپال مدت چهل سال تخت نشین بارگاه سلطنت پرداخت

راجه نین پال بن راجه چندرپال مدت پنجاه و یک سال و پنج ماه کون جهانبانی نوازش

راجه دیس پال بن راجه نین پال مدت پهل و هفت سال دو ماه جهان فرمان روائی قیام نمود

راجه نرسنگه پال بن راجه دیس پال مدت سی و هفت سال فرمانروائی کرد

راجه سوبهه پال بن راجه نرسنگه پال مدت سی و هفت سال و یازده ماه فرمان روائی نمود

راجه لکهه پال بن راجه سوبهه پال مدت سی و هفت سال و سه ماه مسند جهان آرائی نمود

راجه گوبند پال بن راجه لکهه پال مدت بست و هفت سال کشش نا ملایمت راند

راجه ابهیت پال بن راجه گوبند پال مدت سی و سه سال دو ماه ملک را گذشت

راجه مهی پال بن راجه ابهیت پال مدت پنجاه و پنج سال و سه ماه سریر جهانبانی را زینت داد

راجه هرپال بن راجه مهی پال مدت پهل و سه سال و هفت ماه و دو روز حیف بر ملک راند

ہیہات باحیات کسے در جہان نماند — از دست مرگ ہیچ کسے در امان نماند
ہر بلبلے کہ آمدہ در باغ این جہان — فریاد کردرفت و درین بوستان نماند

راجہ ہریم کہ از درویشی بہ بادشاہی رسید

چون مملکت از فرمان روائے خالی گردید واحدی از اولاد خان راجہ گوبند چند لوانی بیم دیوے تمامی ارکان دولت و اعیان مملکت باہمدیگر عقد موافقت بستہ مشورت نمودند کہ برائے نظام مہام مملکت و فراہم آوردن پراگندگیہائے ولایت وجود فرمان روائے ناگزیر است درین صورت ہریم درویش خدا اندیش را کہ ردائے آزادگی بر دوش و کلاہ درستگی بر تارک داشت و بریاضت و عبادت مشہور بود و اکثر خلائق مرید و معتقد او بودند و بسیاری از ارکان دولت بالوا اعتقاد تمام داشتند از لباس پارسائی برآوردہ بخلعت بادشاہی مخلع گردانیدند و بر سریر سلطنت حاضر آوردند و گدائے را بہ جہان آرائے معاوضہ نمودند و ہمہ متفق اللفظ والمعنی بسلطنت او شدند و او کامیاب امر سلطنت شدہ بمرگ طبعی درگذشت مدت فرمان دہی ہفت سال و پنج ماہ۔

راجہ گوبند پریم بن راجہ ہریم بعد پدر سریر آرائے فرمان روائے جہانبانی گشتہ سافر بک عدم گردید مدت سلطنت ہشت سال و سہ ماہ

راجہ گوپال پریم بن راجہ گوبند پریم زیب افزائے اورنگ فرمان روائی گشتہ کشائی گشتہ و بعد حیات سپرد مدت سلطنت پانزدہ سال و سہ ماہ

راجہ مہا پریم بن راجہ گوپال پریم۔ بعد جلوس بر تخت جہانداری بامور سلطنت و کاروبار مملکت بے پرداخت تمکین در باطن متوجہ بمبداء حقیقی بود و از تعلقات دنیوی بغرت بکراہیت کمال داشت و ہم خانہ و دیوان خانہ درویشان خدا اندیش و آزادگان ریاضت کیش کہ از امور دنیویہ وارستہ بودند ملجا و ملجا ساختہ خاطر خدا شناس سلطنت خود ساخت و از بسکہ وارستگی مطلق و آزادگی بحول او بود بعد رسیدن بحال خود ہیچ بخاطر نرسید کہ بسلطنت دل بندد و بفرزندان خود بگذارد و از جہان

(۱) بیست و ہفت سال و سہ

فرمان روائے گشتہ براطراف ممالک رایت حکومت بلند ساخت وکوس فرمان روائے دوردہ
نوبت زد نواخت لیکن سلطنت او چندان بقا نیافت و در اندک مدتے بعالم بقا شتافت مدت
سلطنت یکسال و دو سال

راجہ بکرم چند بن راجہ کلو کچند مدت بست و دو سال و سہ ماہ رایت جہان گشائی درساحت
عرصہ زمان روائے بر افراخت

راجہ کانک چند بن بکرم چند مدت چہار سال و سہ ماہ بکامرانی و کامیابی بامر سلطنت پرداخت

راجہ ہرچند بن راجہ کانک چند مدت چہار دہ سال و یازدہ ماہ کوس عالم آرائے در عرصہ
ممالک پیرائے نواخت۔

راجہ اودھرچند بن راجہ راجچند۔ مدت ہفت دہ سال و دو ماہ سمند کامرانی در میدان
جہانبانی بتاخت

راجہ کلیان چند بن راجہ اودھرچند۔ مدت پانزدہ سال و ہفت ماہ روئے حکومت
در ساحت کامیابی افراخت

راجہ لکھم چند بن راجہ کلیان چند۔ مدت ہژدہ سال و سہ ماہ بہ تہنیت شاہی و جشن
عروسی دختر بحبالت آخت۔

راجہ لوہ چند بن راجہ لکھم چند مدت بست و پنج سال و پنجاہ بعدالت گستری
و نیکو سیرتی و رعیت پروری رہاورد ایام نواخت۔

راجہ گوبند چند بن راجہ لوہ چند مدت بست و دو سال و دو ماہ در نہایت شادمانی
و عشرت جہانبانی افراخت

مسماۃ رانی رتن دیوی منکوحہ راجہ گوبند چند بعد رحلت راجہ گوبند چند پسرے کہ کام معاملات
بود و اسلام نام جہانداری تواند نمود نماند امرائے عالی تبار و وزرائے نیک نہاد مقتضائے
وفاداری و حق شناسی محزونہ خود را بر سریر سلطنت اطلاس دادہ در انقیاد و امتثال
اوامر و نواہی او بستند و دقیقہ از دقائق اداب بندگی فرو نگذاشتند و اندک
مدتے بر وفق عصمت و تقاب گزیدہ بعالم عقبیٰ شتافت مدت سلطنت یکسال
کیفیت ابتدائے راجہ ہرچند بقلمی آمد ساہے [illegible]
سلطنت [illegible] رہائی

بالتفاق گردن دولت سپاه بتکیران بجناح استعمال نموده لوای نصرت برافراشتند و نخست
که دایت سریر بوده دکمر مخالفت بند دنبود ازین جهت بے منازعت غیرے بر مسند جہانبانی
جلوس نموده بهاس را زیر نگین خویشتن درآورد و امرا و ارکان دولت را بمناصب
و مراتب سرفراز گردانید

بیت

ز احسان جهان را مدار مدت فرمانروائی — کسے میرود دیگر آید بجائے

مدت ایام کامرانی نموده بدار البقا شتافت مدت سلطنت هژده سال و چهار ماه جهان
و رعایا را آسوده سلطنت کرد

راجه بلاول سین بن راجه دیبی سین مدت دوازده سال و چند ماه بخوشحالی
نموده رحلت کرد

راجه کنور سین بن راجه بلاول سین مدت پانزده سال و شش ماه جهان
کرائے گرد یده ارتحال نمود

راجه هادو سین بن راجه کنور سین مدت پانزده سال و چهار ماه بخوشحالی
پروانه روشن حیات سپرد

راجه مادو سین بن راجه هادو سین مدت بیست سال و دو ماه بخوشحالی
سال عمر طبعی را دریافت بستی پیوست

راجه بیجم سین بن راجه مادو سین مدت پنج سال و چهار ماه بخوشحالی
پانزده سال عمر بسر برد

راجه کالک سین بن راجه بیجم سین مدت چهل سال و یک ماه جهان گذران
فانیه را بقا نمی کرد

راجه هری سین بن راجه کالک سین مدت دوازده سال و دو ماه جهان
افروزی نموده بدار البقا شتافت

راجه لچهمن سین بن راجه هری سین مدت بیست سال و چهار ده ماه جهان
جهان گشته سررشته عمر گسیخت

راجه [illegible] سین بن راجه لچهمن سین مدت دوازده سال و سه ماه
بود و بدار البقا [illegible]

باطن حقیقت مواطنش رابخی یافت وشاہد رعنائے تعلقات ہرچند با راستگی و پیراستگی
کمال نمود و اما خندہ و گرم سرے بے تعلق او قبول نے افتاد چہ عرس تا لم یہذ بہ الہی بخود
کشیدہ باشد بالضرور دیوبنی چہ کار و انکس را کہ مگلش سرائے حقیقت راہ یافتہ مجازستان
تعلق چہ نسبت الحق وارستگی دولت است بے بدیل و نعمتے است عدیم المثل ہر کہ در
کنج انزوا سر بزانوے تنہائی نہاد ہر آئینہ گذارش در شہرستان عرفان افتاد و انکس را کہ در گوشہ
تجرید مقام گفت بیشک در حقیقت آباد جمعیت آرامش یافت والا گمان بوسیلہ آزادگی
از عادات دنیا و عطرات ناپیہا رستگاری یافتہ و اہل دلان بذریعہ بے تعلق عارف معارف
حضرت باقی شدہ خوشا دلی کہ از ظلمت آباد تعلقات بیرون رفتہ بنور ستان آزادگی چراغش
نماید و فرخا سعادت مندی کہ از حضیض گرفتاری دنیا برآمدہ صاعد مصاعد عرفان ایزدی گردد
القصہ ان سالک مسالک حقیقت بمقتضائے توفیقات خداداد و وارستگی با دریا دلی
سلطنت از میان داختہ فرد اے آزادگی بردوش گرفتہ رو بصحرا نہاد فی الحقیقت در میدان سفلی
رنگین جواہر زواہر بدست آورد و عوض خذف ریزہ در عزیز در بر گرفت سنے نے علظم ذرہ را با
خورشید درخشان مبادلت کرد و قطرہ را با دریائے عمان معاوضت نمود

کسے کز بار و نیا شد سبکدوش ۔۔۔ گشد ناظورہ عقبے در آغوش

چو نار سوسوے از تجلیہ نور ۔۔۔ خانش ہمہ پر ارد ملمہ نور
کشد چون کوہ بادر دامن خویش ۔۔۔ شناسد سنج خلوت تا من خویش
سلوک راہ منزل گیرد آسان ۔۔۔ مجال آمد بدون ترک و تجرید
نہاں دین کجا گردد بروئے ۔۔۔ نباشد تا زویا قطع پیوند

مدت سلطنت راجہ مہاپرم شش سال و ہشت ماہ و از ابتدائے راجہ پرم غایت
راجہ مہاپرم تا نجاہ و سہ سال سلطنت نمودند

واقعہ نویسی مبین کہ از بنگالہ آمدہ سیر آرائی گردد

چون در اکناف عالم شہرت یافت کہ فرمان روائے اعظم ترکیب تعلق نمودہ

راجه دیپ سنگه کوهی

راجه بکرماجیت بن راجه نارائن سین مدت بیست و شش سال فرمانروای مملکت
جمهوری جهان گردید و از جهان برفت

راجه راجه پال بن راجه بکرماجیت بن راجه نارائن سین چون بمملکت و سلطنت
یافت بمقتضای بدمستی جوانی و مدهوشی تلوانی از آئین قوانین اسلاف اخلاف و رزیده از جاده قویم
عدل و انصاف برگشت و طریقه ظلم و اعتساف در پیش گرفت و حد مملکت اطاعت را بدکردار
الطوار را و یافته او از طریق دین و عدالت و نیکوکاری گردانید

فطعه

معیشت مفسدان و بد فعلان
مرکه با دیگ هم نشین گردد
جامه خویش را سیاه کند

راجه ذکور از شرارت ذاتی خویش و صحبت بد کاران فرومایه گمراه گردیده
پیش نهاد دلنود و ملازمان دولت خواه و منتسبان درگاه را از حبس و بند و خفت منعم
و هتک عرض باز خواه گردانید و زبان بستایش مفسدان و بد کاران بگشاد
بستگرے رنجانید ارباب فتنه و فساد و اهل ظلم و بیداد نظر براغراض و اطوار
روبه طریق جفاکاری آورد و بدست تعدی اموال رعایا و مال منافع
ارباب حرفه پیشه دراز کردند

فطعه

تیغ اگر بر کف ستمگر نیست
نیم بیضه که سلطان ستم رو دارد
ور نه شمشیر بانش هزار مرغ بریخ

فلما بحال طراوت و رونق باغ روزگار رعایا و برایا بدین گونه
و شهر دلی گلزار رعیتی از سموم ظلم جفاکاران بیداد شعار و دراندک
خراب و بے رونق گشت و آبادان و پر رونق ایام دولت
و شاه دلی از جهانیان رفت

بیت

فرمان روا که کرد رعیت چنین خراب
بنیاد عمر خویش بدست خود کند

او بتعجیل اعمال بد

نظم

همان بهتر که کمند اندیشه از قصر امثال این گفتگو ها که از امکان و ریافت
[illegible] بیرون است باز داشته عنان [illegible] بدلیل و برهان [illegible]
[illegible] است سخن گوید و بالجمله چون احوال [illegible] و دودمان
روایی این دستان لیطریق اجمال بتقدیر قبیدگی نوایش بقید قلم
در آورد اکنون اندکی از حقیقت سلاطین مسلمین که از کتب معتبره بمطالعه
در آمده بتحریر در آوردن ضرور است اگرچه سلطان شهاب الدین غوری
رایت شهریاری بر افراشته بر سلطنت هندوستان استقلال یافت و لوای [illegible]
فتح [illegible] و حکومت [illegible] منقطع گشته اما چون در ممالک [illegible]
از سلطان ناصر الدین بنیاد آن [illegible] عنوان روایان اسلام [illegible]
مسطور قلمی این نسخه نموده شد

ناصر الدین سبکتگین

او از امیلمان نصیر و قطع سامانی فرمان روای خراسان بود لیکن
بموجب [illegible] نوع پیوسته بمقتضای [illegible] کار طلبی که [illegible]
[illegible] و بابر انوار کواکب طالع که از افق اقبال [illegible] داشت مرتبه
[illegible] مصدر امور [illegible]
شرف گردید در [illegible] از جانب ابو اسحق و ایلکی [illegible]
غزنین نصب گشت بعد از آنکه [illegible] ابو علی [illegible]
در آمد آنجا نجبت ناصر الدین از [illegible] طلوع نمود [illegible]
گردید چون ابو اسحاق غیر از دوازده [illegible] که [illegible]
و از امرای صاحب شوکتی که [illegible] بودند [illegible]
[illegible] بمون انوار بختیاری از ناصیه [illegible] و آثار تاجداری
از خطوط دست او واضح دیدند هم کنان رجوع آورده کمر اطاعت [illegible]

(۱)

در تاریخ رئیس و تسلیم آفاق بیگ و در بیان احوال

سلاطین سلجوقیه

ایزد بی نیاز و قادر بے انباز فاعل مختار است بے چون کہ خواستش او می باشد
از پرده غیب بے رونمے آرد و امر بے کہ اراده او می شود از کمین قوت بفعل
میرساند و ہر چہ می خواہد می آفریند و از آفرینش خود کہ را خواہد می گزیند
بدرگاه کبریائش حسب و نسب اعتبار ندارد و بارگاه عالیش دون و شریف
مطمح نظر نیست چراغ افتخار بدست عنایت او بر افروختہ می شود کہ بے تاب
نورانی میگردد و دست نوازشش بر مفارق ہر کہ میرسد از حضیض خمول اوج
رفعت را مقام میسازد و ہر کہ را عنایت او بر گزیند بلند نامی و نیکو ذکری
آن کس را دست بدست روزگار تواند داد و ہر کہ را بخواری و بدنامی
میخواہد بر اریکه سلطنت و کامرانی چنان بر نشاند کہ ہمه ملوک روی زمین
آن گروه را سلسله فرمان روایان دانند چنانچه در فرقه غزنویه کہ بندگان
وارث سلطنت این مملکت ہستند منقطع گردید و این ممالک در ظل رایت
جماعه سلجوقیه در آید و در ہندوستان رواج اسلام پدید شود سلاطین کہ
بمذہب و دین او ہستند ہیچ نسبت نداشتند بندگی درست
آمده بودند بے اقبالی وقت صرصر طالع ایشان این ملک را از جا بر آورده
نقش وجود ایشان را از صفحه روزگار بکلی محو ساخت و در باب
شمشیر ایشان ہر روزگار بکار شد و فرمان ہستی ایشان را بدین کہ خاتمه یافت
و مدعی سلطنت در ہر قرن ہیچ جان بر سلطنت ظاہر نمود

مثنوی

صرصر چو گذشت بر ایشان
بر گی نجنید بر درختان

ایام در ہندوستان طوائف ملوک شدہ بود و یکے فرمان روائے مستقلال
نداشت القصہ راجہ جے پال بقصد مدافعہ تہیاری لشکر و فیلان صفدر
بر غزنین رفت سلطان چون دریافت این خبر با لشکر بسیار و مبارزان جرار
در حدود ولایت خویش رسیدہ آمادہ پیکار گردید و در میان ہر دو لشکر
مقابلہ و مقاتلہ و جدال و قتال رو داد و دلاوران جنگ جو و تہوران پرخاش
خو بہت بہا با شجاعت ہم آغوشی و پر دلی را با مردانگی و دشادوش نمودہ
کار ہا مردانہ نمودند۔

بیت

چنان خواست رزمی کہ بالا و پست فتادہ یلان ہمچو از باد مست
تن مردان چاک از پیش و پس در و دل نمایان چو مرغ از قفس

از طرفین جنگ مردانہ کردہ بر خاک ہلاک افتادند آخر ہمیال بزور مردانگی و قوت
تمام غالب آمد سلطان چون دید کہ شکست پیش آمد خسرو را پیشوائے دلیری و تہور
پیش گرفتہ لاہوری ساخت

بیت

چو توان خصم در اقبال شکست پیچ پیچ باید در قفس بست

در ان ہنگامہ گواہی چشم بود کہ اگر بحسب اتفاقات چیکہ یا قاذورات درون ان افتادی بروف
عظیم باریدی سلطان فرمود تا دہان چشمہا قاذورات انداختند تا در مطلق گردد و بعد ازاں
قدرتش وقوع امثال این امور بدیع نیست باد و برف سخت گردید و ذیں ہنگام باد و برف
ابر و صعد و بارید ن برف باستداد و امتداد کشید ربائی

زبرف گشتہ زمین ہمچو صفحہ کافور نماند جان ہمہ گنبد بے نور

ہوا از غایت سرما چنان نمود اثر کہ پرد خاصیت از طبع مردم مجرد

در ان اثنا ہمال راجہ ہمیال یعنی از تہیدی باد زمہریر گانی مرد و ذہنی از شدت
برف و سیل فاشیدہ و برخی را برف کشتہ و نگونی گرانشدہ و بکثرت از ان حیات
جیات پاک سوخت چون آن لشکر را ندوم و اسپ و سلیل و دیگر ذی حیات کشتند
کسانیکہ ماندہ چون ہندوستان زابل و ندہ برگرفتہ و داشتند مغلوب جنوب ہیاشہ نہادند
ہوائے سرد و حواس از احساس و قوائے کار خود باز ماند دست را دستگاہ کار و پا را پا مردی

وسیلت

بکارے کہ اقبال یاری کند ۔۔۔ اول اساسش بخونی بند

در شہور سنہ ۳۶۷ حجری بر سریر خلافت جلوس نمودہ باصابت فکر
در زراعت رائے مہام جہانداری بنظام آوردہ باجیائے سر سنہ عدل
و داد و دفع لوازم فتن و فساد پرداخت بہدایت عالمگیری در عمہ
ولاوری بر اقران گذشتہ اکثر ممالک بزور تیغ جہانستانی بہ تسخیر
در آوردہ چون این نسخہ مشتمل بر حقیقت احوال سلطان زوایان ہند
است لہذا ازین جہت از اقسام ماجرائے ولایت ایران و توران و سلطان
درفتوحات آن ممالک کہ از مجملات نمودہ عنان خامہ بر تحریر
بہ تحریر حقیقت ہندوستان مے پردازد کہ سلطان بقصد جہاد
از غزنین بارہا بسمت ہند تاخت نمود و در ہر کرت اکثر بلاد مسخر گردانید
اول کسے کہ در ہندوستان رواج اسلام داد و بنیاد دینمہ مساجد نہادہ
او بود چون از نژاد ترک بود [illegible] ازین جہت بین الجہلاء بہ ترک مے گویند
و ازین جہت حکام را نیز ترک مے نامند القصہ سلطان ہموارہ در بلاد
ہند ترک تاختہ مے کرد و حاکمان این دیار از تاخت ہائے [illegible]
عاجز و مستاصل شدہ مدد [illegible] و چون آنہا [illegible]

فاطمی

[illegible] ہند از ترک ہندوستان

گویند کہ در زمان [illegible] پال از ممالک ہند حکومت داشت اگرچہ
تاریخ نویسان [illegible] زوایان دہلی راجہ جے پال را در ج نکردہ
اند اما [illegible] ولایت [illegible] پنجاب و قنوج [illegible] سوائے دہلی در تصرف او بود
بود ترک [illegible] سلطان ناصر الدین از ین جہت پیش مے رفت کہ بر آن

---

(۱) [illegible]

۱۶۹

سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین سبکتگین

بعد ازانکه سلطان ناصر الدین سبکتگین رحلت جهات سپرد و امیر اسمعیل بهر هنگ بر تخت
جهانبانی جلوس نمود سلطان محمود را از میراث پدر مرحوم گذاشته سلطان محمود نائب جور و جفای
[illegible] بیاورده بیاوری بخت بیداور و ادراد طالع بر گشته [illegible]
زمین بابوسی کرد اماده پیکار گشته بر [illegible] و خط عشرت آگین خزینه
زیب افروز اورنگ خلافت گشت و ارکان دولت و اعیان مملکت رجوع شده کمر
عبودیت بر بستند و سلطان بمقتضائے دلیری خداداد و دلاوری مادرزاد در تیغ عالم گیری
بر سان بهادر زبت بسته در ایت جهان ستانی در عرصه شجاعت بدرخشید و [illegible]
و [illegible] و هزارسم و ترکستان و عراق و خراسان و سایر بلاد ایران و توران لشکر کشیده و مظفر
و منصور گشت و عرصه روزگار از خس و خاشاک مخالفان پاک گردانیده چون سلطان عالم گیری
و ملک آرای دوده بعد دگرائے و قلعه کشائے و اوازه عدالت گستری و دین داری بغلبه
عبادت اندیشی و پرهیزگاری اودر اطراف گیتی مشهور گشت و خلیفه بغداد از استماع اوصاف
او خلعت و حلعت بس فاخره که پیش ازین احدی از خلفا بهیچ یک از سلاطین نفرستاده بود
برای سلطان مرسول نموده یمین الدوله و امین الملت لقب کرد [illegible]

نظام حال زمانه قوام کار جهان — تمام گشته باقبال [illegible]

بعضائے مراسم دین داری بقصد جهاد کمر همت بسته [illegible] و ستان [illegible]
نموده راجه جیپال سیر بعزم مقابله رهگرا گشته در پشاور [illegible] فرشاور [illegible]
نوشته اندر رسیده معرکه کارزار بپا راست هر دو لشکر با همدیگر پیوسته و صفوف آراسته
داد و کشتند و داد بر دادگی دادند بیت

دلیران ستادند پاکرده تخت — ستادن بیاموخت زیشان درخت

از دو طرف برق شمشیر آتش بار و باریدن تیر شعله کردار آتشی از طرفین حریق آتش [illegible]
گردیده تا الاخر سلطان مظفر و منصور گشته پنج هزار کفار بدوزخ [illegible] نمود
راجه جیپال با یازده فرزند و برادر و جمعی از [illegible] بقتل رسیده [illegible]

(۱) اسشته - (۲) سرگنج - (۳) مرسل - (۴) وشاور -

نظم

القصه سلطان بدین تدبیر صایب غالب گشت و مطلق استیلا یافت و راجه بیچپال مغلوب شده احوال لشکریان خود بدین منوال دیده از روی اضطرار بناچار در مصلحت زد قرار انکه بجاه و زنجیر فیل با نقد و اوان بطریق پیشکش بخدمت سلطان تقرب جسته بدین قرار داد چندین از معتبران خود را بهمراه پیشکش سلطان گذاشته سلطان را برای تسلیم و پیشکش همراه گرفته رخصت بازگشت نمود پس از رسیدن بمکان خود از قرار داد گذشته سلطان محمود دل فیل و مال همراه آورده و بجناب مردم خود که سلطان گذاشته آمده رو بندگی کرد سلطان باستماع این خبر بعزم انتقام و پاداش راجه بیچپال بسمت هندوستان لشکر کشید راجه بیچپال با یک هزار سوار و پیاده بسیار و فیلان بسیار بمقابله شتافت و هر دو لشکر در نواحی مکان باهم پیوسته جنگ عظیم کردند و دلیران هر جماعت پسته و مبارزان شهامت پیشه از طرفین داد مردی و مردانگی دادند و کارنامه رستمانه بجا آوردند

نظم

کوتل از غلغله سروران شکر
تیر و تبر و زخم و دست و سر
مرگ آمده در کمین جا
جا کرده بگوشه کمین جا

آخر کار سلطان رایت ظفر آیات نصرت بسیار افراخته و مال و فیل بدست آورده بغزنین مراجعت نمود و راجه بیچپال هزیمت خورده بهندوستان آمد و تمامی اموال و اسباب سلطان را در آورده بتصرف خود و خطبه او را در قلمرو خود رواج داده و بقایای اموال و اسباب سلطان را که از غنیمت و پیشکش بدست آورده بود بجانب غزنین روانه نمود و سلطان چون از محال اموال یافت بنیت

هر که آمد بمهمان اهل خانه خواهد بود
مدت عمر و دولت او چند سال خواهد بود

ساخت و نزاهت شمیم بطراوت مزاج آزردگان روزگار پرداخت فصل ربیع فضاحت
بخش حدیقه کون و مکان گشت و باد بهاری سبزه زمان بیاض زمین و زمان گرویده ماه مستان
المبارک بفرخی و فرخندگی با تقضا رسیده و هلال فرخ فال عید نورانی بر اوج افلاک افراخته
بزبان حال مژده مبارکباد عید و نوید تهنیت این عید سعید عالم و عالمیان را رسانیده از فضای
طلوع این نیر جهان افروز دیده منتظران روشن و از اشراقات نورانی منبع انوار سعادت دولت
مترصدان فروغ آگین گردید و عبادت کیشان اهل صیام و طاعت اندیشان ایام قیام
مراد خاطر خواه بحصول پیوست روزه داران ارباب ریاضت و صوم گذاران اصحاب
اقامت بمرام دل حاصل گشت شادی عید ضمیمه موسم بهار و فصل مسرت اهل روزگار گردید
عالم و عالمیان را دو دروازه شادمانی کشود و دو گلشن کامرانی جلوه نمود و دو نهال امال بیرومند
گشت دو شاهد مقصود در آغوش رسید و دو چشم مراد ضیا پذیرفت و دو گوهر بمقاصد بالا یافت
و دو گلبن فرحت آرامیده گشت و دو مخمل طرب پیراسته شد بیت

گذشت ماه مبارک رسید روز سعید — هلال عید علم بر سپهر گشت
شده ز برکت انوار ماه نور افشان — هزار گونه شادی نصیب اهل جهان

در همین موسم سلطان از قلعه بهتند برآمده بنزهت زمین مراجعت نمود و تمام ایام بهار بعیش و
کامرانی و مسرت و شادمانی دران بخت گاه گذرانید چون موسم بهار جان بخش منقضی گردید
دنان خزان در رسید گلشن روزگار از فیض بخشی نسیم شگوفه و تازه روئی خاکدان
با وجود گرمای بیطراوت گشت تجملات زیبائی و سامان دل کشائی همین گلبن
شگوفان خزان شد گلشن گلشن که از شگفته روئی بر وضه رضوان و مینو باد پیچیده
داشت کربلا پر خاشاک بیابان در چشم نظارگیان باغ بینظیر و خیابان نمونه
نمود و نادیدنان گلبن و گلعذاران چمن آرمیشا گلی نسیم فروردی و نفریب
از ستمکاری دی جلاد بیرحم شدید متوطنان خطه پوستان و ساکنان
عنایت سلطان فوری حلقت ها بر گلبن یافته بود از غلبه
و در خزان فیروزه وار
خزان
همه را تیمارگران زمستان بغارت برده

بلند قصد پرواز کند اگر زاغ متمند بر هوای [illegible] پرد نماید بے شک شکار شاہین قضاست
وگاہے کہ شیر دلیر قصد نخجیر بماند اگر [illegible] خرد خویش بر خاک ریزد۔

مثنوی

[illegible] کہ در شہر ستخیران بود ۔۔۔ بزرگ و خردمش خانہ ویران بود
بگاہی از سنگ خارا بود ۔۔۔ شکار نہنگان در دریا بود
گویند کہ گردان ابجد خایل [illegible] ہند مالا ہند ترجمہ [illegible] ہر روز و ہر گران بہا و بمثال
[illegible] کہ ہر گوہر آن [illegible] چراغ فلک روشن تر و قیمت ہر جواہر بخراج ممالک برابر

بیت

[illegible] ۔۔۔ کہ گنجد در حصر ہر لفظ و ہر حرف

[illegible] بر ہر خزانی دہقان خرد اساس قیمت آن را بپایہ [illegible] و ہشتاد ہزار دینار کرد بود
[illegible] پسران و برادر و اہل حوالی ہائے [illegible] مربع بود کہ در آب و تاب گرد [illegible]
[illegible] ہر ہفتہ [illegible] سلطان رسید و از آنجا بعزم فتح روہند و ستان کرد و اکثری
[illegible] و در ہند و در دار الحکومت راجہ جیپال بود رسید و مسخر کرد و در اکثر اماکن
[illegible] و بترویج احکام اسلام اساس دیندار [illegible] ساخت و چند گاہ [illegible]
[illegible] چون نوبت بپاور رسید [illegible] خسرو مدعوے خسروی [illegible] و گل عباسی
بقصد بادشاہی تصوف آراستہ لالہ فوج بدشت خیمہ گرخ پیراست سوسن خنجر آبدار نمودار ساخت
خنجر نیمہ دار [illegible] پرداخت جویبار تیغ از نیام برکشیدند و سر ولایت خود را بلند گردانیدند گلبن
[illegible] سبز در فضائے گلشن بگوش آمد بادے [illegible] بر [illegible] گاہ
[illegible] بشتاب رفتار شد

نظم

[illegible] ۔۔۔ زبان بشارت پائے کوبان
[illegible] ۔۔۔ عروس قمر ہر دو زیور نہفت
[illegible] ۔۔۔ بنفشہ چو دیبائے [illegible]
[illegible] ۔۔۔ نسیم صبا مشک [illegible]
[illegible] کہ موسم بہار [illegible] نشاط بر روے روزگار گشود و اعتدال
[illegible] اہل عالم [illegible] و طراوت نسیم [illegible] افسردگان [illegible]

نمود راجه بے حمیت را سر دادی گلو گرفته نخچیر آسا بر خاک هلاک انداخت بیت

سخت است پس از جاه بحکم زبون خو کرده بناز جور مردم بردن

سر او را از تن جدا کرده پیش سلطان آوردند سلطان از مشاهدهٔ خونخواهی نامزده بیدریغ بر قوابع ولواحق او رانده خلق کثیر را بقتل رسانید و غنیمت فراوان از نفایس و نوادر هندوستان بدست آورده از انجا بعزیمت عرضین معاودت نمود از جمله غنایم دو پیل و هشتاد و پنج فیل بود چون در ملتان داؤد بن نصیر را علاوه حکومت داشت سلطان را حمیت دین بران داشت که براه ملتان متوجه شده ان ملک را از و انتزاع نماید درین صورت بعز لیت ملتان از تهتهه و اراضی از دست او داده براه مخالف بتابد بر انکه حاکم انجا حیران شود و ناگهان بر سر او رسد سوار سے کرور راجه اسدپال بن راجه جیپال که بر سر راه بود در مقام مخالفت سد راه طرفین اصطفوف صفوف از شصت هزار گذشته و نیز دو هزار پیل داد از انجا سلطان کوے اقبال بود بر طرف کرد سے عزیمت ملتان فتح و نصرت استقبال می نمود راجه اسدپال صدمات لشکر سلطان نیاورده شهر هشنگر خود را در کوهستان کشمیر رسانید چون سبب جبال مرتفعه و انهار متدفقه و اشجار ملتفه و نواحی مرتعه عبور لشکر در انجا دشوار بود سلطان دست از تعاقب کشیده در ملتان رسیده حاکم انجا را ایل و متعاقد گردانید هزار دام هر سال بدو مقرر فرموده احکام شرعیه را رواج داد چون موسم تابستان بسطوت و جلال در رسید شدت حرارت و حدت نور خورشید ملتان را مانند کانون آتش گردانید از استماع این خبر اکثر امرا و افراد لشکر پریشان خاطر شدند سلطان بهادر و دیگر امرا مشورت نمودند که از راه بیابان بگذرند و بر کنار دریاے بیاس که در پنج منزلی لاهور است رسند و در انجا بقیهٔ ایام گرما را بگذرانند و بعد از انقضاء موسم گرما بر سر راجه اسدپال که در کوهستان کشمیر است رفته او را بسزا رسانند و بعد از تسخیر کشمیر بر سر راجه بیجی رفته او را نیز

سلطنت از سر انداخت صد برگ برگ حیا و یاسمن نقد زندگی در باخت لاله در آتش
حسرت بنفشه و ریحان در ماتم افسوس رنگ گشت نرگس چشم در بهم پوشید سوسن زبان
در کام گشود نسترن جگر از غم درگذاشت شقایق جامه چاک در بر کرد چنار در ماتم گلشن دست
تاسف بر سر زد ناید ماتم زدگان سرو سهی دید سر و آه بلند کشید صنوبر بموی برکند
زرد گل از غم زرد گشت بنفشه از حسرت گریبان نافه چاک زد و آلو با آلوا شک خونین
بارید شاخ روس بن بید بسر بنا سیدن بام رسید عندلیب هزار داستان در خون تاک
بر اورد فاخته قمری خروش دل خراش برکشید جویبار سرکه تا سنده اقبال خندان بخت بیدار ابدی
داشت بر چنین نگاه سرو و چنار در ماتم سخن بلوازم برگشتگی روزگار گریستند ابر گشته لقمه دران
از دیده فواره کرد از خرابه و ویرانی گردون فرازی سنبوده گلهای سیمین بر عرق خویش نثار میکرد
بیدلان شوریده سر نشستند و بنوا در آمدند چاه کرد هیچ تنگ چشمان کریم النفس و مانند
دولتمند بیدلان حاتمین بخش بلوازم انجمات و انفعال در زمین فرو رفت آب گردید
از جریان باز ایستاد و بر قرار خود گرم بر کنده و چاهی بند گشته صورت بر گرفت

نظم

چ نخوت بیاسه آب گشته گلزار تو دلی خراب گشته

چون دیدن نبرده در چمن جو
گلبن بر نخسته سرو دستان
نرگس بر نیزه چشم گردد
لاله بر نیزه گردد
گل بر نیزه گردد
سرو بر نیزه گردد
نسترن بر نیزه گردد
بنفشه بر نیزه گردد
نیلوفر بر نیزه گردد
سوسن بر نیزه گردد
یاسمن بر نیزه گردد
نرگس بر نیزه گردد
لاله بر نیزه گردد
گل بر نیزه گردد
سرو بر نیزه گردد
نسترن بر نیزه گردد
بنفشه بر نیزه گردد
نیلوفر بر نیزه گردد
سوسن بر نیزه گردد
یاسمن بر نیزه گردد
نرگس بر نیزه گردد
لاله بر نیزه گردد
گل بر نیزه گردد
سرو بر نیزه گردد
نسترن بر نیزه گردد
بنفشه بر نیزه گردد
نیلوفر بر نیزه گردد
سوسن بر نیزه گردد
یاسمن بر نیزه گردد
نرگس بر نیزه گردد
لاله بر نیزه گردد
گل بر نیزه گردد
سرو بر نیزه گردد
نسترن بر نیزه گردد
بنفشه بر نیزه گردد
نیلوفر بر نیزه گردد
سوسن بر نیزه گردد
یاسمن بر نیزه گردد

زسهم تیر سرما مهر انور ... زابر تیره تا وردی بیرون سر
زبیم لشکر بیر حسم بهمن ... گریزان آتش اندر سنگ واهن
بدریا ماهی از حسرت بنالد ... گر هم کاشانه باشد با سمندر

درین موسم سلطان در سنه ۴۹۹ مرتبه سوم باز بهندوستان آمده باد اعبا اندپال کارزار نموده او را شکست داد وسی زنجیر فیل غنیمت بدست آورده ازانجا بقلعه بهیم نگر رسیده آنقلعه را مسخر نمود چند تخت طلا و نقره و خزانه فراوان و الماس گران بها و دیگر نوادر و نفایس که ازان قلعه بدست آمده بود همه را در میدان وسیع بفرموده سلطان چیدند و سپاه و رعیت از تفرج ان انبساط حاصل کردند در زمان بودن دران قلعه جشن فرح و طرب آراسته برای چراغ افروزی حکم عالی نصدر پیوست صاحب اهتمامان چابک دست و کارکنان چست بموجب امر علیه بر چار دیوار باغ چراغ بندی نمودند و بهر درخت بلند رنگارنگ فانوس دل پسند آویختند و بر جویهای مسلسل هزاران شمع با نواع صور و اشکال افروختند بر کنار جدول گلهای زرین و نهال های نگون کاغذی پر داختند بطوری که در زیبائی نمونه نگارخانه چین نمودار گشت و خوشنمائی نسخه بهشت برین بخط و بست دود چراغ چون زلف بتان نمایان گردید و گل چراغ مانند رخساره خوبان تازه روئی نمود شمع چون سرو قامت یار دل ربائی کرد و چراغ چون جبین عشقبه دل نواز

نظم

نهال شمع گل مستی دران باغ ... بابنی گرد لاله با نواغ
فروغش از دو عالم تابان زیاده ... گرد گشتی بجلی رو نمود
چراغ از روشنی بالای دیوار ... چو انجم بر سپهر نیلی نمودار
زشوق چراغ گلشن ... بسان آسمان در نیمروز روشن

[illegible]

دردناک کشید نظم

خلایق از حرارت گشته بیتاب — زگرمی کاهش میکند آب
زبادی گرم بسپاری بیابان — بدنیاوه وزخی گشته نمایان
چنان خورشید را هنگام شد گرم — که از افسانه اش فولاد شد نرم
شده هون از حرارت در بدن خشک — چو در ناف غزالان گشته مشک
زمین چون دیگ در آتش خروشان — میان کستخوانها مغز جوشان
هدف را در میان بحر ذخار — گهر در سینه چون دانه نار

درچنین موسم لشکریان سلطان تاب هوای گرم ملتان نیاورده التماس مراجعت نمودند بالضروره سلطان از انجا متوجه غزنین شده و تمام ایام بهار دران مصر دار الخلافت بعیش و عشرت گذرانید چون ایام تابستان در رسید فرمان روایی اشتهار مهر کوکبه کمال آمد وجنود سرما بر سکنه افلاک و متوطنه خاک مستولی گردیدند اشتهار سرما افتاب عالمتاب خود را اگر شبی در کمانخانه برج عقرب ماه جهان افروز مشتری سپهر در دامن ماهی مهر هوا از هجوم برفهای تاریک گشت که فلک باوجود مشعل ماه و مشتری کوکبه نمود ارنی شد سحاب چهان کافور باری نمود که مزاج آفتاب باوجود حرارت فطری سرد تر از کافور شد از استیلای برودت روز در ایام بحبوحه زمستان کوتاه گردید و شب در کمانخانه عنبرین خود را دراز کشید از صلابت و مهابت شتا افلاکیان جوشقاب سحاب متواری شدند از مسلوت جلال سرمازده براندام خاکیان افتاد عجوزه آسمان از ابرهنرین مقنعه بر رویه انداخت زوال زمین از برف کافوری نقاب تعبیه ساخت بسیاری غمام بر فلک فلک و هم افزود و کثرت برف در وسعت زمین زمین مشتمل افزون نمود کوه و دشت و مسالک و مشارع زیر برف پنهان شد اهل روزگار را بجز ذباتی کشته پای تردد در میدان تقلیل کشید از سختی هوا [illegible] و قوی از کار افتاد دست را در آستین پا را در دامن از دامان نشاند دست [illegible] سیر و راه شدن از آستین و دامن [illegible] خود را در دامان [illegible] با وجود درازی شب [illegible] دست درازی نمود و [illegible] صبح کرتاهی نکرد [illegible] دون [illegible] دران [illegible]

[illegible] جنگ رو بفرار نہادہ شہر را خالی ساخت لشکریان سلطان در شہر خالی رسیدہ آنچہ
[illegible] کہ در ہزیمت باشکستند و تجانہا آنہا بستند و بت بزرگ مسمی بہ [illegible]
سلطان بر درگاہ نہادند تا پے سپر خلایق گردد

چو چون برارد وہمات کس — کہ شنود از خویش و اندیشد بس
نہ نیروے دستش نہ رفتار پاے — گر اہنگی بر تخیر مواز جاے

[illegible] بر سر قلعہ تندنہ کہ بر کوہ بنا نہادہ است لشکر گشیدند چہ نگر وجہال مردان کاری
[illegible] قلعہ گذاشتہ خود در کوہ سار دشوار گذار کشمیر رفتند سلطان قلعہ تندنہ را محاصرہ کردہ
[illegible] سر کوب و حصار آسیب قلعہ گیری شروع نمود اہل قلعہ عاجز شدہ امان
[illegible] سپردند بعد تسخیر قلعہ دست آوردن اسباب و اموال رو بہ دہ کشمیر متعاقب
[illegible] نمود چہال بنا دلیب صعوبت مداخل و دشواری مخارج و سعت سلطان را جہ نگر
[illegible] عنایت فرمان بدست آوردہ بسیاری از کفار را بہ نعمت دین اسلام مشرف
[illegible] ران دیار و او مراجعت نمود مرتبہ ہفتم در سنہ ۸۱۹ بعزم تسخیر ولایت قنوج
[illegible] چون بسرحد قنوج رسید کورہ نام حاکم انجا اطاعت
[illegible] و پیشکش و ارسال انجا [illegible] رسید پیروز شد ازانجا [illegible] قلعہ را بقہر خویش سپردہ
[illegible] اہل قلعہ تاب مقاومت نیاوردہ [illegible] ہزار دام کہ دو لک [illegible] ہزار روپیہ
[illegible] و چند فیل پیشکش [illegible] سلطان یافتہ [illegible] انجا قلعہ [illegible] کند
[illegible] حصار سیم کلہند حاکم [illegible] فیل سوارہ میخواست کہ از اب [illegible] بر لشکر سلطان
[illegible] را بستگیر کردند [illegible]

[illegible] زیستن چون بکام حصیم بود — مردن اغز زیستن بے ہتم

[illegible] قلعہ مہابن شہر تہرا کہ شہریست بزرگ مشتمل جمیع [illegible] عظیم [illegible]
[illegible] پسر پیر کہ بیاعتقاد اہل ہند محل جلال ایزد تعالی است [illegible] را بہ [illegible]
[illegible] بر سر [illegible] و [illegible] تمام [illegible] را غارت کردہ
[illegible] و مال فراوان بغارت بردند و یکصد [illegible] زرین [illegible] کہ [illegible]
ہزار و سیصد مثقال [illegible] بود و یک پارہ یاقوت کبود یافتند کہ [illegible] مثقال
وزن داشت [illegible] کہ [illegible] حاکم انجا فیلی داشت [illegible] فیل عظیم شکل

نمودار گشت هوائے از بلند پروازی پیغام سرور محفل والا با فلاکیان رسانید گنج هوائے
در هوائے گشت بسان گنج قارون زیاده از حصر و شمار گردید یا گر یعنی تونگر بکردار دیوانگان
سیه مست برخاستن و افتادن و صدا نمودن آغاز کرد موشک یعنی چکچو مانند تند خویان برجستن
و دویدن و بر خود پیچیدن بنیاد نمود هوائے اگر بهانیر فت از شرارت ذاتی مردم آزاری
خمیر و پهو نچه اگر پاش در زمین نمی افشردند آن تند خو سے با فلاک می رسید بالجمله تا شامی
بجلوه گاه ظهور رسید که فلک هزاران چشم نظاره بران کشود و انجم بدیدن ان انجمن ایستاد

نظم

عجب بزم جهانی شد فلک تاب — که گر مینداشت چشم گیتی نخواب
بنظاره اش دیده مدهوش گشت — خرد بے زبان در زبان گم شتاب

سلطان بعد فتح قلعه مسطور و حصول هزاران طرب و سرور بغزنین مراجعت نمود و در سنه ۴۰۸ قصد ملتان نموده تمامی آن ولایت را بتصرف در آورد و قرامطه ملاحده که در آن ولایت بودند و مستعد شدند بعضی را بدست در گردن بسته در پاے فیلان کوه پیکر انداخت و بعضی را گردن زد و احکام شرعیه می بنهاد بدست یاد باشند و برخی را که بر ایشان حکم شرع نمی رسید از تن جدا کردند و فریقے را که از خود بینی گوش بر اوامر سلطان نداشتند بینی و گوش بریدند و طایفه که سر انگشت بر حرف خطا نهادند انگشت بریدند حکم اگر سلطان فرماید سیاست زند هر کس بخود لاف ریاست بلا زند و بے زمین راه نه دولت را بقا باشد نه دین راه او دین نصیر اعاکر انجا را اسیر کرده و قلعه غورک محبوس نمودند و همانجا بر گ جمعی درگذشت و سلطان بعد فتح آن ولایت بغزنین مراجعت نمود مرتبه پنجم در سنه سلطان شنید که در هندوستان شهر بیست قدیم و در نزدیکی آن کوه لابیست بس عظیم که باعتقاد اهل هند آغاز آفرینش انسان در انجا شده و زمان را از انکه شریعت و استه تفصیل دران کوه لاب از مشروبات لذیذ و خوشگوار و پوشاک نفیس و نیکو و نتیجه زرکاری می پیدا شود و بجهت کلان و کوچک موهوم نام بت در انست که هر سال یک مرتبه بزیارت آن بت می روند و در این صورت قصد جهاد لشکر فراهم آورده متوجه آنجا شد و راجه نرو جپال حاکم انجا از حال واقف گشته ایلچی فرستاده پیغام نمود که سلطان را بزیارت بت خانه رخصت نمایم و خود بخدمت سلطان بیاید سلطان بران اعتماد نکرده و بهانا پید راجه نرو جپال حاکم

۱۱ نرو جپال یا نرو جپال

اتفاقاً درگاه مجیب الدعوات خضوع و عجز و خشوع سلطان با جابت مقرون گشت و
بشیبه ایزدی همان شب خوفے عظیم بخاطر شدار اه یافت تمام اسباب و آلات را همانجا
گذاشته بے جنگ با مخصوصان خویش راه فرار پیش گرفت روز دیگر سلطان بر حقیقت کار اطلاع
یافته تعاقب نمود و کمین گاه هائے املاک جسته و بے لشکر او را ملاحظه کرده از کمر خدمت
خاطر جمع نموده در شهر رفته دست بغارت و تاراج کشاده عالم عالم غنیمت بدست لشکریان
افتاد و بیشه پانصد و هشتاد زنجیر فیل از فیلان لشکر راجه رتنا با آنچه خزینه غنایم نموده
بود متصرف گردید در سنه ۱۲۱۳ سلطان قصد کشمیر نموده قلعه اکوت را محاصره کرده چون
بسبب استحکام و ارتفاع قلعه دست تسخیر آن نرسید بجانب لاهور و بانگرد وان شد
شیخ فرید ان بدستگاه آورده با فتح و ظفر سعادت ملازمت دریافت بهم بدستور سابق ولایت
مذکوره بسیدن قلعه گوالیار را بے تسخیر آن محاصره نموده از انجا که تلاش گوالیار بود استواری و محکمی
کار نامه ایست قرنها دران پیشین و یادگار یست از کارگاه متقدمین عابد او لا آنجا
خاطر بگرد و شیر فلک آن نتواند پرید و سمند تیز و خیال در فضا ش نتواند تاخت
تخت بعلم

بشکے قلعه بارو بے آن کوه ساره — برادر کشته پنداری چرخ چیره
ز بس بر مرغ اندیشه راه نیست — کسی از کار مکنه اش آگهی نیست

بالجمله سلطان بحکم انجا صلح کرده سی و پنج زنجیر فیل پیشکش گذرانید و قلعه کالنجر مکتوبه
تهانه گردیده بعد رسیدن بدانجا قلعه کالنجر را از لشکر محاصره محیط گردیده قلعه مسطور بتاریخ
و استحکام در هندوستان نظیر ندارد و تسخیر آن خیر از بازوے قتال بعید نماید و احتمال
بقوت سرپنجه بخت فتح نتوان کرد نظم

حصارے چرخ گردون گرد آن بلند — کہ رفعت نیز حیرانش بدیدن
دبد قلعه دار شش بگردون چو آیت — کنس دیده بانی او آفتاب

چون محاصره امتداد یافته راجه بندا بادیو محکمی قلعه و عاجز شدن سپاه و سیدن زنجیر فیل پیشکش
قبول کرده زینهار خواست و فیلبان پیشکش را بے فیلبانان از بندیون قلعه داده سلطان
ترکان مشابهت نشان بجستی و چالاکی بران فیلان سوار شده الی کرونده از نظر اعتبار

عزیده جوتند خو صفدر جنگ پیکار اگر به بلندی و بالائی بکوه نسبت کرده شود لایق و اگر به تندی و تیزروی بباد تشبیه داده آید نفس الامر موافق در پردلی و صف شکنی و دلاوری و جنگ آوری انگشت نمائے روزگار بود نظم

تنرو و تیز و تیز و تیز گام — خوش رکش و خوش منش و خوشخرام
هم حرکاتش متناسب بهم — هم خطواتش متناسب بهم

سلطان از اقبیت گران خریداری میکرد و میسر نمی شد بحسب اتفاق آن فیل مست بشی از فیلبانان راه گم کرده بلشکر سلطان افتاد سلطان قریب شد سلطان آن بدست آورده خوشحال شده خبر داد بام غلام و چون بفرمان سپه و تقایم سفر قنوج بشاد و رامد مرتبه لک و بست هزار و شش و پنجاه و سه هزار سه صد و پنجاه فیل تعلم آمد مرتبه بیشتم چون سلطان بخشید که رای نندا حاکم کالنجر و راجه قنوج را بنابر انکه بسلطان اطاعت و انقیاد ننموده بود قتل رسانیده سلطان را این سخن ناپسند آمده باستیصال نندا تصمیم ساخت و در نشه تسخیر هندوستان گردیده چون باب جندر سیده راجه تروجپال که چند مرتبه از صفدر شکست یافته گریخته بود بسلطان ملاقات نموده راه گم کرده بلشکر سلطان در آمد چون سلطان را بر او غضب بود حکم قتل او نمود چون او آب گنگ را بر خود حرام گردانیده بود آب آنرا نوشیده بود و دریا گذشته بلشکر راجه تروجپال را از روئے جرات و دلاوری و نام شکست داده خطاب الهابیر جیادی دیگر تیز تر عبور کرده جنگ کرد و راجه تروجپال هزیمت خورده با چند کس بدر رفت و غلامان سلطان بشهری که دران حوالی بود در آمده دست بغارت دراز کردند و بجا هزار اسپ و بسیار سلطان بدست غارتگران افتاد و بولایت نندا و گوپندسی بخشش هزار سوار و صد و پنجاه هزار پیاده و سی صد و چهل فیل میسر شد و سلطان چون بحرکت و تجمل لشکر او دل نمود و پیغام اطاعت و اسلام کرد راجه نندا گردن نافرمانی بر افراخته بجنگ قرار داد و سلطان بر بلندی ایستاده و لشکر لشکر عظیم بجنگ در آورده در خوشاب مقابل گردیده آرامدن پیشبان گردید و بعین تیار بودن حکم نموده از حضرت آن بے تیار و فوج بے شمار درخواست شیخ و حضرت نمود نظم

اے کہ خواہی کہ بجاہ تو رسد ہر نفسی — روئے خود را ز تکبر بخراش آخر ہی
تا تکبر را بر حق قدرت ان بہانہ بشناخت دیگر جا بجا

[illegible] سپاهی بہ بسیاری اندر یگ بیش گذشتہ گہہ مردمی از جان خویش

[illegible] کہ بہ پشت ایشان بجنگ بپشتی چو باد و چو کوہ آز درنگ

انتظام بخشان لشکر و بخشیان شہامت سیر باین پسندیدہ عرض لشکر منظر عالی در آوردند

آنان منزل سلطان کرخ بگرخ راہی گردیدہ بعد طے راہ دور و دراز در شہر نہرالہ کہ ملتقط سلطان

سلطان مسکنہ اسلحہ فراد کردہ جرندہ رسید شہر را خالی یافتہ علیہا از انجا برداشتہ براہ سوت

میان پیش گرفت چون دران حدود مین نزول لشکر ظفر اثر اتفاق افتاد اہل آن شہر زدہ

سوختہ برزوے کشیدہ اماوہ بجنگ نظر نہ بہادران لشکر ویران صفدر و بقدم ہمت

و علو ہمت بر معارج قلعہ گشای طریقہ عروج پیش گرفتہ داخل قلعہ شدہ بجنگ و ستیز و جیار

مقابل آمدہ بنوازش عاطفت و تاراج سبیل آمد و خلق کثیر قتل و اسیر گشت تنہا از بسیار

برکندہ و سنگ سومنات را پارچہ پارچہ کردہ پارہ ان را بغزنین بردہ بودند سنگ

کہ بر غلاق گردن اقتصہ سلطان پس از جہاد از انجا بوائے مراجعت بر افراخت

بیرام آید رایہ عظیم الشان بر سر راہ بود از امدن سلطان آگاہ بدوہ سد راہ گشت و انواع

و اصناف جنود اکثرے را کشتہ خستہ داں و دستہ خراداں تاراج نمود و چون لشکر سلطان

انجا رسید آمدہ مردم ایام استعداد سفر و بسیاری جنگ کہ در سومنات و دیگر جا بلکہ

روہ انود عاجز شدہ بود سلطان بمقتضائے وقت صلاح جنگ ندید صلح نمود

براہ گجرات رفت خبر استماع کرد بیدراہ صحرائے پر تاب و بیداب پیش آمد کہ گیاہ تر

چون کوہ آہنگران در تپ و تاب بود و شدت سموم کہ آتش میبارید اگر طائرے

از اثرے حرارت کباب شدی و اگر وحشی دران گذشتی از کثرت حرارت بیجان شدی

کسے را اب بجز سراب نظر نیامد و بجز دہانہ ہائے ریگ دانہ ظفر بست نیفتاد

مثنوی

بنودہ اب و بیخ اشکنب نو امید بنودہ بیان او جز قرص خورشید

وچهارپت قرکان ایل وکمر تعجب بدندان حیرت گزیدند راجه نندا شعر هندی بعبارات
متین واستعارات رنگین که پسندیده شعر فهمان خرد گزین وگنجریده سخنان دانش آئین بود
بادشاه بندر جی سلطان نوشته ارسال داشت زبان دانان هند مضمون آن را بعرض رسانیدند
سلطان مسرت اندوز گشته تحسین نمود و بجلدوی آن منشور حکومت پانزده قلعه ضمیمه کالنجر نمود
باتحفهای دیگر مرحمت فرمود راجه نندا نیز آن بسیار جواهر بیشمار در عوض آن بخدمت
سلطان بر سل نمود و سلطان بعد صلح نامه تازه عهد و پیمان را تجدید کرده مراجعت نمود
کشیده بقصد تسخیر سومنات لوای توجه برافراخت این سومنات شهریست بر کنار
بر ساحل دریای محیط و بتخانه مشهور معبد براهمه بتان زرین در بتخانه بسیار و بزرگ
ترین بت این سومنات نامند گویند که در زمان پیغمبران بت را از خانه کعبه برآورده در انجا
گذاشته اند و در کتب سلف اهل هند مرقوم است که آن بت از زمان کرشن که چهار هزار
سال بیشتر شده میرود و حقیقت بر همه است بالجمله از غزنین روانه شده قلاع متصل ولی
را بمطیع گردانیده در اثنای راه متفکر بعرض لشکر رسید و پیوسته بتدابیر این امر پرداخته
جد کار و قورچیان کارگزار تعین شدند در عرصه چون عرصه امید در غایت وسعت داشت
اهل در نهایت فرحت و نشاط بودند قطرات امطار در میان دانور و هیجو اوراق و اوراد اشجار
در فصل بهار بدون الاعد حصر شمار در هنگ کمنت و اقتدار آورده فوج فوج سواران شیر
آگین و قدان فولاد یان صف شکن در تنگنا جوهرهای شمشیر در آهن گداخته و آبدار
و فیلان را در بر گستوان پنهان کرده صف آرا استند و علمهای رنگین بنظر عجب پسندیده
بر افراخته در آئینه فیلان آفتاب در دل شب پدیدار گشت و از گرد و غبار لشکر فیروز نظم در فشان
بشمال شمع در فانوس نمودار شد نظم

شده تیره روان مرغزنده گان — سه برعلم تنگ از غبار
علمها سراسر ز اوراق گزاده مبدون — شده آسمان خانه پر شون
ز بس گرد لشکر ز روی زمین — زمین شش شد و آسمان شش
سواران بجنگ آور و کینه ور — دلاور بدلها ز هر سو شیر
دلیران سران سنان طراشیده — بخون سنان سنان طراشیده

[illegible] شعر خود فردوسی میگوید چون از اتفاقات در غزنین رسید و حقیقت فضل و کمال
[illegible] سلطان ظاهر گردید او را در صحبت خود جا داده پایه قدرش از فضلای ان عصر بلند ساخت
[illegible] شاهنامه امر فرمود مولانا لطفی دانش والاحسب الامر سلطان عالیقدر شاهنامه
[illegible] احوال سلاطین کیان و دیگر ولایات ایران و توران و دلاوری و دلیری و شجاعت و
[illegible] رستم و اسفندیار و افراسیاب و سهراب و دیگر پهلوانان نامدار بقصد هزار بیت
[illegible] سال درشت کرده اگرچه در عهد سلطان کتاب نظم و نثر بسیار از طبع شعرای
[illegible] در عرصه ظهور آمده اما شاهنامه را حکم و رنگین و حسن مضامین و مقدمات تمدن آئین
[illegible] حکایات لطافت آگین زاهیست دیگر و تذرو و مرغوب طبایع سلاطین عظام و تالوف قلوب
[illegible] تمام است و شهرات او الا نظرت در تعریف و توصیف این کتاب اشعار بسیار
[illegible] مولانا لطفی نگریست

[illegible] اگر زر بود و چه سنگ

[illegible] سلطان اگرچه چندین هزار غلام داشت با سر ایشان ملک ایاز بود و سلطان در کمند عشق
[illegible] گرفتاری و محنت گرانید که این ایاز خلعت والی کشمیر بود و بخود و شانی همراه پدر خویش در شکارگاه
[illegible] رسید جمعی از عیاران آدم زده بقصبه که یافتند ایاز را بدست آورده از ان ولایت بدر
[illegible] و در بدخشان رسیده ان اهل درج شاهی بدست سوداگری بقیمت خاطر خواه فروختند
[illegible] از تعلقات قلادر مطلق شاهزاده بغلامی منسوب گشت ان سوداگر اگرچه انواع اجناس
[illegible] و انواع اشیای نفیسه و جواهر شاهوار و نقد و غیره با خود داشت اما نظر بر حسن و جمال ایاز قیمت ان را از جمیع اسباب
[illegible] زیاده پنداشته ایاز را از میان عزیزتر داشته در تربیت و پرورش توجه
[illegible] گاشت تا مقصد تجارت خود در غزنین رسید و فصل تابستان انجا گذرانید
[illegible] سوداگر بجای سابق رسیده ایاز را بسلطان فروخت و ان بهتر شهریار بخدمت گاری قیام
[illegible] و سوداگر بقیمت گران بازگشته و غلامی همراه داشت که نظر صورت
[illegible] ان
[illegible] و از ان خرم و خوشوقت
[illegible] ان
[illegible] ان
[illegible] بی تکلف
[illegible] و

لشکر عظیم بجانب ملتان و سند و کشیده تا چهار هزار کشتی ساختند و بر هر کشتی سه شاخ آهن
در کمال قوت و حدت مضبوط کرده یکے بر پیشانی و دو بهر دو پهلو پرداختند چنانچه هر چه
مقابل این شاخها آمدی خورد و شکستی و سنگینی کشتی این کشتیها را بر آب بسیار داده و جوانان بالا
با تیر و کمان و بندوق و قاروره نشانده روانه استیصال معابد امرو و بران مردم خبردار شدند
اهل و عیال و اطفال خود را بجزایر فرستاده جریده بمقابل نشستند و جنگ عظیم در پیوست
اکثر کشتیها که مقابل گشتیها آمدند کشته شدند یا غرقه بحر فنا گشتند سلطان بعد استیصال
دگر شمال انجا متوجه بدان بقعه زمین معاودت کرد القصه سلطان با اخلاق حمیده و خلق بصفات فرخنده
موصوف بود شجاعت بحدے که در ملاوری اصلی ممالک ستانی و جهانگیری مینمود و بسیاری
و تیغ گذاری مخالفان را سنگ تکیه و مغلوبان را مقهور و شکسته و رعیت پرور بود و داد و گستری را شعار
روش می بخشید و بعدالت و مردی و انصاف پژوهی بستگان این را بسزاوار ستمدیدگان یار و مدد
میرسانید بخطا پوشی و عطا باشی مجرمان را نالمید نبخشیدی و بیاد و اعانت سخی و دستگیری عاجزان
می ساختی و بیداری و هوشیاری و پرهیزگاری شیوه قویم او بود و در ترویج احکام شریعت غرا و اجرای
اوامر و نواهی دین بیضا بی نهایت تعصب و متدینی و متشرعی مشهور بود که بقصد جهاد
و تسخیر بلاد و ازاله و دفع بتان بهندوستان یورش نموده بود و بعد فتح و نصرت بدار الخلافت عز و جاه
و فخر و اعتبار رسیده از نخجیرت اهل اسلام و اعزاز گفته بود و از بکثرت صامت
و نعمت عالی و حصول مراتب و شجاعت ذاتی و کسب اخلاق حمیده و طباع ارجمند داشت بهر طرف لشکر
روانه ظفر و فیروزمندی بطریق استقبال پیش آمد نظر ب[illegible]

هر جا که جنیبتش رسیده [illegible]
تخیر ان جهان شکار کرده [illegible]
[illegible] دولت نیکش [illegible]

در سخندانی و نکته سنجی و نکته گوئی و معنی شناسی نظیر نداشت و شعر فارسی و مضامین
رنگین بیکلفت و تشبیهات و بلیغ الوصف و ابیات و غزلیات بسیار و اشعار بسیار و قصاید
و رباعیات و احسان بسیار و سرآمد [illegible] و گوی سبقت از [illegible]
مساعی حسن بود که در شعر خود فردوسی تخلص میکرد و [illegible] در شعر [illegible]
باحسن ترتیب داده فردوسی نام نهاد و [illegible] [illegible]

معلوم کرد که ندیمان و عاشق آن یوسف دیدار گردیده بلباس فقیری در بدخشان رسیده و نیاز را
بصورتی که در عالم مثال تشاهد کرده بود و نشانها که از آن خزینه صدف غزلین آورده باو
نموده عشق و محبت بالجمله و بعضی شعرا که گفته بود اگرچه حسن صورت و جمال ظاهری چندان
نداشت لیکن در اخلاق پسندیده و اطوار و عادات گزیده و شهرهٔ آفاق بود و از سیر و
جانفزای مردان روزگار نیکو خصایل مردم را شیفته و فریفته میکرد و آنچه شیفتگی سلطان بر
سیرت نیکو خصایل فرخنده و اوصاف نجسته و خوی پسندیده او بود منظوم شد

[illegible] نیست [illegible] خوبی نکو خویست

[illegible] آدمی از آن [illegible]

بالجمله سلطان چون بدان دیار رسید و سعید در مکانی پذیرائی کرد و بعد از حکایات عشق و
نوازش خوبی شروع بخضاب نمود بے شایبه تکلف و مداخله تصلف خضاب در ایام شباب رونق افزای شباب
و چون شیب بواسطه آب تلخ ایام سعید را حسن افروز جوانی و عهد پیری را سرمایه عشرت و کامرانی نمود
و بعد از مدت اندکی عزیز و دلریش بر وفق مراد خلعت پیرانه سر شکین چون افسرده را جز بیاض و نوشدن
خضاب چاره نماند و بیاران اشتیاق یافته در جریدهٔ بناصح بلندی آید و جوانی نخست چهره بیداری بر افروزد پیری
بگاه رخت اقامت بساط بندد و جوانی رفته صورت بسته و عاود ذلک پیوسته و تاثیرات ابیات ذیل در
نفس مطمئنهٔ سعید بر وفق مراد آمد و بخضاب کردن ریش خود مبادرت نمود

جوانی چون نسیم نوبهار است [illegible]

بگیر و دامنی بود از لخت بر من [illegible]

اگرچه حکمای ملل و اطباء نحل خضاب ریش را موجب سفیدی موی سفید خضاب طرقه نشاط و قاعده اختراع
کرده اند اما کاتبان گریان قلم جور و ستم بر نسخ قلم و شهود چنین دستور العمل نظم آورده که چون از
کشور بدن سلطان شباب جوانی منقضی گردید و حریف پیری در رسید و عزل عمل شباب
و نصب اجلاف شیب در میان آمد خود جوانی بیرون از خیر اعمال است یعنی پیران
مقلوب نفس کدر ایام پیری ریش را رنگ کردن نشاط جوانی تصور کرده آنرا
نور راه دولت می پندارند و بمرتبهٔ [illegible] حسن [illegible]
چهره [illegible] جوانی [illegible] داشتن
[illegible] و [illegible]

ان کنعان مقابل کرده آید سزاست و همه کس شیفته و فریفته گشتی مائل بخریداری آن گوهر
ت دلداری شدی و قیمت آنرا از قیمت شاه و کنعانی گذرانیدند تا که صیت حسن و خوبی آن سرو بوستان
ن محبوبی در گوش سلطان رسید سودا گر را معه آن سلطان ملک جمال طلبیدا شت خوبرو شاه و
بتلای مشتاق گشته عنان اختیار از دست داد و بمقتضای غریبگی و شیفتگی ان دلجویت
گران انچه سودا گر میخواست باک زیاده بران خرید و انیس انجمن خاص و جلیس مجلس اختصاص
گردانید و شیفته خوبی و دلجویی دام موی او گشت حسن ادایش سحر سازی و فرخنده
لالی لبش دلنوازی بکار و تکلم شیرینش راحت افزا بگاه روح روان و خنده نمکش
ب حسرت پیرا سه دل و جان گردید زلف عنبر فشش در نجیر غم و کمال مشکینش سلسله عقل شده و
یب عشقش بمرکشان کمر شقاوت فراخت محقق در ساحت سینه روی ظفر برافراخت تیر
نگاهش بجگر دوزی پرداخت و خدنگ مژگانش جان را ساخت و بحق عشق
است بنده انداز بغرم و جلب هم زن استیلا پذیر و بهادر منقل از عزت کفو و تا کفو سبرا
ت عاشقش او خس و بغا شاک حسب و نسب و اصل و اصالت و علی حید و الخیر و اجد
ا بیچ نمی پسندد بدرگاهش شاه و گدا پیش برابر و حضرتش خواجه و غلام همسر شمرد
ت این عشق کما هست بجز از خویش نشاید شناخت و نه در وهم خویش
ا بیار عشق و قلی چو بست بحل ش گام اشارتی و نه غزل
عشق است کز یافت حق ل الغوث شد بحیر و بحیق
شن لیلون عشق رسد با تشین تعب ا در زهره آبین بخدا آب
ب ا عشق است هزار شعله و تاب خفقل است هزار نیشه و آب

ا قصه سلطان عاشق و معشوق را شیفته حسن ان ماه عیار دگر دید امور را بر تمامی حکم و حشم
ت گردیده ناصور و اکرم مکرم گشت اشعار رنگین و ابیات غرات مکین در تعریف و توصیف
و دیگر حسن او و عشق و محبت او گفته اسرار و رموز و دراز دهانی خویش بعرصه ظهور آورده
پیاپی بحضور سلطان و حسن و ادا و ناز و ایا مشهور است و در اکثر کتب سلطان را عاشق
سلطان را لی این داستان را باین شایسته مضامین نموده بتحریر نیاورد و در چهره آرائے
عشرت نکشید و صورت پیرائے عزت از عرصه نمایش کنکاشه نا نموده نامی ندید که سلطان ان ماه
دل فریب را در خواب دیده و بادن آن لعل لب و لبری را بدیده نشان ندهد و جواب

[illegible] است سلطان از بسکه داشت در سلسله دنیا بند و دگر داد [illegible] عرض بود فرمود
که اقسام امتعه و انواع تحف و تمثال و اجناس غریبه و اشیای عجیبه و جواهر و اواهر بی نظیر
و لآلی بی مثال و پسندیده و دلالت طلا و نقره و ادویات مرصع و زینه و سایر غرایب که [illegible]
و تمامی اسباب تجملات انچه موجود سلطنت همیدا از نظر بگذرانند فرمان پذیران محفل [illegible]
بعمل آورده تمامی نقود و اجناس در پیشگاه نظر بر چیدند سلطان نظر بران انداخته داغی
بکس نداد و از مفارقت آن حضرت خورده رعلت کرد نظم

دنیا [illegible] نعمت اکنون بده کان تست — که بعد از تو بیرون ز فرمان تست
[illegible] بدیشان کن امروز گنجینه چیست — که فردا کلید ش نه در دست تست
[illegible] کسی گنج دولت ز دنیا برد — که با خود نصیبی بعقبی برد
[illegible] با خود ببر توشه خویشتن — که شفقت نیاید ز فرزند و زن
[illegible] غم خویش در زندگی خور که خویش — ببرده نپرداند از حسد غم خویش
[illegible] نماند کسی در جهان پشت من — مدت سلطنت سی و نه سال

امیر مسعود بن سلطان محمود بعد رحلت پدر والا قدر از نیست افزای اورنگ خلافت گردید اما بر هندوستان یورش ننمود

امیر ابو سعید بن امیر مسعود از کفایتی با شکوه و [illegible] فرمان روائی گرفته عدالت و انصاف را رواج داده در تبدیل هندوستان [illegible] لیکن چندان دست نیافت بعد هنگام نتوانست یعنی اکثر معاودت کرده [illegible] بهرام شاه پسر امیر ابو سعید پس از [illegible] گشته بر تخت سلطنت غزنین جلوس نمود [illegible] بود [illegible] سلطنت هندوستان [illegible] اسباب [illegible] سلطنت [illegible] و [illegible] بلاد [illegible] گجرات [illegible]

کهنه و فرسوده و رنگین نمودن و از دیده داشتن از عقل دور است و از گل پژمرده
امید شگفتگی کردن بیهوده ی نزدیک بالفرض اگر از خضاب ریش تجدید جوانی میشد و فرسودگی
تن و شکستگی چهره و گم گشتگی احساس حرارت و گرمی قوت بدن و خمیدگی قامت
را ایستادگی است تاریخ مجتبی است ساطع بر رسیدگی عمر با آخر رسیدن

بیت

ز اول آنچه پیر شدی کاندرین خزان گذاشت ۔۔۔ بهاری است نه کافر دلی نهان نتوان کرد
وز ظلمت شب پرانچه کردی کردی ۔۔۔ در روشنی روز چنان نتوان کرد

القصه چون سلطان را ایام شباب در گذشت و عهد شیب نمودار گشت و در باغ جوانی
خزان پیری دمید و اساس تمتعی کمی پذیرفت و در قوای بدنی تفاوت ظاهر گشت جوانی
پیر کرس رحلت از نشیمن عزیمت کرد و توانی طرح اقامت انداخت

بیت

چو قربی رود کی جوانی رود ۔۔۔ چو تقریب رفتن آمد نوی

بنابر آن اگر همه با بیات بر سبیل آخر خلل پذیرد و دوم لغیات اگر همه فیض
یافته باد بیرون رود و ویران کده دل منشور حیات جاوید بنام امیری مزین گشته و طغرای
رفیع گاه و بیم بیکس بخشت نهاده همگنان را زین دار فنا منزل بقا باید ساخت و همه
کس را براه بیگانگی و آخرت چاره خدمت ترین حضرت سلطان را بجنانچه رسمی نوشت
ضبط نفس او نگه داشت خلاف غالی کرد همه زندگانی خود فرو نگذاشت تا مرگ تا ملک و توشه
هستی بجانب نیستی نفرستاد و دل نپرداخت

نظم

دگرگون شد و آسمان و زمین ۔۔۔ ز غربت شه کامگار و گزین

دل خلق پر شور و آتش بخم ۔۔۔ ز تاب جگر خون دل شد بچشم

همه کرده چاک سیاه و کبود ۔۔۔ ز خون دل افگار چشم پر آب

ببالین همی سر فشاند ز غصه خاک ۔۔۔ همه سینه ها کرده چاک

گریبان جان چاک زد صبحدم ۔۔۔ بر آمد خروش از دل و از شکم

بدان گشت از چشمها رود خون ۔۔۔ ز خون گشت پر آب روی زمین

ز آه و فغان شد جهان پر ز دود ۔۔۔ گرفتند گردون و گردان کبود

ز دل رفت صبر و ز سر رفت هوش ۔۔۔ بر آمد ز هر سینه ای نوحه گوش

خروشیدن و ناله و سوگ و درد ۔۔۔ ز گردان ترک و ز ترکان گرد

ترجمہ گردانیدہ بیت

ت تاک تیر و چاکا چاک شمشیر دریدہ مغفر پل و زہرہ شیر

نظام رائے بہیم دیو غالب آمدہ فتح یافتہ بسیاری از لشکریان سلطان را تلف تیغ بیدریغ نمودہ و سلطان ہزیمت خوردہ بہزاران رنج و تعب رجعت نمودہ بغزنین رسید مرتبہ سیوم در ۵۰۸ھ رائے توجہ بسمت لاہور برافراشت سلطان ملک خسرو از قبل سلطان محمود غزنوی کہ شمہ از احوال او تحریر در آمدہ حکومت لاہور داشت بعد محاصرہ و مکابرہ فتح قلعہ نزدیک رسید خسرو ملک عاجز شدہ پسر خود را بایک زنجیر فیل بطریق پیشکش فرستادہ صلح نمود و سلطان پیشکش ہر سالہ مقرر کردہ بغزنین معاودت نمود مرتبہ چہارم در ۵۱۰ھ بر سر دیوال کہ بتہ مشہور است رفتہ تمام ولایت در کنار دریائے سندہ بضبط در آورد و غنایس و اموال دیار بایال بسیار گرفتہ برگشت مرتبہ پنجم در ۵۱۲ھ باز بولایت لاہور آمدہ محاصرہ و جانوار نمود خسرو ملک تاب نیاورده در قلعہ لاہور متحصن گردید سلطان نواحی لاہور غارت کردہ در میان دریائے راوی و چناب قلعہ سیالکوت را کہ بنائے آن از قدیم است و شکست و ریخت کلی از ارکان آن راہ یافتہ بود تجدید و ترمیم تعمیر نمودہ نایب خود در آنجا گذاشتہ برگشت و خسرو ملک باتفاق طایفہ کہوکہران مدتے محاصرہ قلعہ سیالکوت نمودہ بے نیل مقصود بلاہور رفت و در ۵۱۶ھ مرتبہ ششم در ۵۱۷ھ بار سلطان از غزنین بلاہور آمد و خسرو ملک بقلعہ متحصن عاجز شدہ عزیز استمداد چارہ مدانستہ ببارگاہ سلطان سید اور سلطان باخود در غزنین بردہ و در لاہور خود متصرف گردید و خسرو ملک در ہمانجا علاقہ زندگی قطع نمود مرتبہ ہفتم در ۵۱۸ھ سلطان باز بہندوستان آمدہ قلعہ سہرند را کہ در آن زمان دار الایالت راجہائے عظیم الشان بود بدست آورده و یک کرور و دو لک تنکہ نقد و اجناس بسیار و ملوک بیشمار از آنجا گذاشتہ و مطلع براین کہ الحال آن را ملادری گویند رسیدہ بے محابا در ولایت ہندوستان با لشکر گران در پنجاب در آمد آنان بدان سرزمین آمدہ مصاف آراستہ ہر دو لشکر بہم مقابل گشتہ داد مردانگی دادند منظم

ت تا بود اندر ہوا و سود و خروش آمد پدید ورد یائے در موج و جوش آمد پدید

شد زمین آہنین شد سپہر آبنوس زیں کشتہ و خستہ و نخ

۱؎ قلعہ بہتند و فرشتہ جلد اول صفحہ ۵۷۔

خسرو شاہ بن بہرام شاہ

چون بہرام شاہ جہان را بدرود گفت سلطان علاء الدین حسین غوری چنانچہ آمدہ مزین بلاس مستخلص نبودہ در تصرف نوشیخی آورد و خسرو شاہ ہر چند [illegible] ملک میراث خویش بداند روبہ ہندوستان نہاد و لاہور را بہ تغلب و زور [illegible] تا آخر سلطنت ولایت پنجاب تصرف داشت و در ۵۵۵ھ در خطہ لاہور چراغ زندگانی او را [illegible] تمامی ایام پادشاہی او نہ سال و ہشت سال ۹

سلطان خسرو ملک بن خسرو شاہ

بعد رحلت پدر بر مسند حکومت ولایت پنجاب متمکن گشت چون سلطان شہاب الدین برادر سلطان غیاث الدین بن سلطان علاء الدین غوری از جانب برادر کلان خویش غیاثا در غزنین می بود و بہ تسخیر ممالک لشکر بہ ہندوستان بسته علی التواتر بر لاہور یورش کردہ خسرو ملک را بجان امان داد و باجر گرو و ایذا آخر الامر خسرو ملک تاب نیاورده در ۵۸۲ھ نزد سلطان شہاب الدین در غزنین رفت ہمان طرف ولایت و حیات سپرد و شہاب حکومت او در لاہور بر [illegible] سال در ابتدائے سلطان ناصر الدین بن سبکتگین تا خسرو ملک ہفت تن مدت دو صد و ہفتاد و سال سلطنت غزنین و بلاد ہندوستان کردہ [illegible]

سلطان شہاب الدین غوری معز الدین محمد

برادر کلان او سلطان شمس الدین [illegible] سلطانی علاء الدین حسین غوری [illegible] غزوات شہاب الدین از جانب برادر کلان خود در غزنین [illegible] در ۵۶۹ھ فتح نمودہ نیابت بحکومت آنجا [illegible] قیام و در ترقی چون شجاعت مندی و ارتقاب روز افزون [illegible] اقبال بود کہ قرب [illegible] جہانگیری و ممالک ستانی پیدا و بر طبق [illegible] از تصرف [illegible] [illegible] [illegible]

صف ترکان رسید بہر مصاف — تیغ برکرد ہندوان زغلاف
ترک و ہند و ہم درافتادند — دادمردی و مردی دادند
جویہائے زخون چو گشت روان — سران کشتگان بسیل دوان
ہند و ترک بسکہ کشتہ شدہ — دشت ہموار پشتہ پشتہ شدہ
از قضا ترک چیرہ دست افتاد — لشکر ہند را شکست افتاد

چون مشیت قادر علی الاطلاق بران شد کہ سلسلہ جہانبانی ہندوستان از فرقہ ہنود منقطع گردد و این مملکت و محل سلطنت و سایہ عدالت فرمان روایان مسلمین دراید و در ممالک ہندوستان رایات اسلام منصبہ ظہور رسد نسیم فتح و نصرت بر اشجار عالم اقبال سلطان دہلی وزید و تہال دولت رائے پتھورا در عواصف ادبار از ریخ و بن افتاد یعنی رائے پتھورا نا گہان در رزمگاہ دستگیر گشتہ بقتل رسید و لشکریانش جمعی علف تیغ خون اشام مبارزان ظفر پیام گردید و فریقی بہ بستان جان ستان بہادران نصرت نشان جان در داد و بسیاری را اخذ و بستی از آنجملہ توپ و تفنگ پاک سوخت و اکثرے پایمال فیلان کوہ تمثال شدند و طوق انبوہ بدست شجاعت مندان نصرت منش گرفتار گشتند و کہانڈے رائے برادر رائے پتھورا کہ سپہ سالار بود ہزیمت یافتہ دانستہ بقصد سعی و تلاش جان خود را از میان معرکہ بسلامت برد

چنان ہیبناک و ہراسان گریخت — کہ رفتار را از گرانی گسیخت

قلعہ سرسی کہ تلاوری بودہ باشد و آنرا جمیر گوار الملک رائے پتھورا بود بتصرف کسان سلطان در آمد و آن و اعتنہ ان قلاع بدست بہادران فیروز مند افتاد و سلطان بعد رفتن چند روز در ہمان سرزمین اقامت ورزیدہ در فراہم آوردن پراگندگیہائے ممالک و انتظام و انسان مشارع و مسالک و بخشیدن مرہم بر جراحتہائے قلوب رعایا و برایا و تلافی نقصانہائے کافہ خلایق و انتظام مہام کلی و جزئی مساعی جمیلہ بکار برد و پس از حصول جمعیت خاطر در سرانجام امور مملکت و کارہائے سپاہ و رعیت یک قطب الدین ایبک را کہ غلام برگزیدہ او بود در قصبہ کہرام گذاشتہ کہ نائب سلطنت و حکومت ہندوستان باشد و خود بدار الملک دہلی مراجعت نمود و چون شد آگہی حاصل کرد کہ ہندوستان را غارت کردہ بغنیمت فراوان بدشت آورندہ بلزمین رفت لبذا در دہلی سلطان نماند قطب الدین ایبک بیایا

ازانجا که آفتاب مراد از مطلع امید بر ترقی ے آید و شاهد مرام از پرده آرزو بساز و کرشمه
چهره میکشاید قانونی است قدیم که ایزد جهان آرا چون میخواهد که برگزیده خود را بر فراز تخت
فرمان روائے متمکن سازد از مبادی حال آن نیکبخت را مورد محن و مشاق گردانیده در زمان
صعود ابواب ادراک مقصود بروے او میکشاید مثنوی

درین دیر کهن رسمیست دیرین — که بے تلخی نباشد عیش شیرین
نیفتد در جهان کس را بلائے — که ناید زان پدید از بوئے عطائے

اگرچه درین محاربه سلطان چلادت ها کرده مراتب تهور بجا آورد اما چون درمشیت ایزدی
فتح و نصرت بروقت دیگر موقوف بود درین مرتبه بر لشکر سلطان شکست افتاد و کهاندی
رائے برادر رائے پتهورا که حاکم دهلی بود غالب آمد فیل سوار حمله آورد و با سلطان در اویخت
و با زوے سلطان را بضرب نیزه مجروح ساخت نزدیک بود که سلطان از شدت درد
زخم بیهوش شده از اسپ فرو افتد درین اوقت غلام خلج بچه در رسید عقب سلطان بر
اسپ نشسته از رزمگاه بیرون آمده در لشکرگاه رسیده سلطان را سلامت بمنزل رسانید
درین هنگامه که از زخمی شدن سلطان و نارسیدن در منزل در خلائق بود و نمود سلطان
زیاده ازان صلاح جنگ ندیده از انجا معاودت کرده بهزار تعب و محنت در غزنین رسید
و بهائے پتهورا بعد فتح در سرهند آمده قلعه را از دکسان سلطان بعد محاصره یکسال و یکماه تسخیر نموده
دکسان خود سپرد و در سنه ۵۸۸ باز سلطان با لشکر گران متوجه هندوستان گردید و
درمیان موضع تراین که سابقا جنگ شده بود فریقین عساکر طرفین اتفاق افتاد هنگام صبح که شاه
خاور بر سریر چهارم سپهر تاج ظلمت سعی تصید استقام هندوی تیره روزگار شب از بام
سپهر بر لشکر کافر کیش ظلام سیاه فام چون دلیل باز پرتو ماه بجهت
اوار سلطان بدر و بجناب نوازی نهاد دلاوران جنگ جو و بهادران رزم خواه خود را بهم گرد
و جنگی که از داستان رستم و استانی بود شهریار نامه اخوی سپاه قوائد بروے
کار آورد و در صدر آن پیلوانان را بر قلب برین شناخوان خود گردانید گاه بے ترکان جلادت
کیش بمرات و جابت خود بر هندوان غالب شده گاه بے هندوان تهور اندیش
از دلاوری و دلیری بر ترکان تلک می آورد

(۱۱ انشائی)

چتر و تجملات بادشاهی برای قطب الدین فرستاده بخطاب سلطانی مخاطب ساخت
این سلطان در بخشش و بخشایش داد سخاوت و جوانمردی داد مے و مستحقان را زیاده از خواهش
عطا نمودی دست جود و سخایش گرد افلاس از چهره مفلسان برافشاندی و ابر کرم و عطایش
غبار یاس از صفحه حال تنگدستان فرو نشاندی سخاوتش دامن و جیب آرزومندان بر امولی
همتش ارباب عمرت را از آرزو نیاز بے نیاز فرمودی **بیت**

با همت او حوصله دریا تنگ　　با رفعت او مرتبه گردون پست

چون کهابل احتیاج انعام دادی از نیمبت در هند مذکر کهنه بخش گفتندی و میان او و
قطب الدین یلدوز کے از بندهائے خاص سلطان شهاب الدین بود بعد سلطان در غزنین
و سلطنت بر و اطلاق یافته بود بر سر لاهور مخاصمت و منازعت گردید و قضیه یکدیگر کرده
آتش پیکار بر افروختند از طرفین صفها آراسته بجنگ پرداختند بهادران جانفشان تیغها
اخته اسپان انداختند تیرها بر تافتند و جانها شگافتند **نظم**

بسے مبلغ مکمل زاهن جوان　　چو معنی و الفاظ متعلق نهان
دران رزم تیرے کز شست جست　　چو مضمون برجسته در دل نشست

بالآخر تاج الدین تاب مقاومت نیاورده منهزم گشته در کرمان اقامت ورزید سلطان منظفر
و منصور بتوطن بستقلال کمال سلطنت پرداخت در شفقت و چوگان بازی از قطب
الدین گے زندگی بگوئے آخرت رسانید مدت بست سال حکومت هندوستان نمود
و در سلطنت خونین چهار سال ۰

سلطان آرام شاه پسر خواندهٔ سلطان قطب الدین

چون سلطان مرحوم پسر صلبی کے شایان تاج و سریر جهانبانی تواند بود نداشت در کمال دولت با اتفاق
بزرگان آرام بخش پسر خواندهٔ سلطان را کے سجایے او داد رتق و فتق ملک و مصالح
دولت کشاد بے گره بر ابرو نیاورده بے التماس داده سلطان آرام بخش خطاب کرده
ملک را بحکام و مشیر مفوض گشت و در عدالت و انصاف بخلایق رسید
التمش حاکم بدایون با اتفاق جمعے از امرائے ملک التمش را از بدایون طلبیده
ملک به دهلی رسیده قلعه را در تصرف خویش در آورد و سلطان آرام بخش از استماع آمدن

در سر انجام مهمات جهانبانی و انتظام معاملات ملک ستانی مقید گردید در اسرع اوقات قلعه دهلی
و میرته تسخیر نموده بهر جا حکام نصب گردانید و در سال دویم قلعه کول نیز مسخر کرد و قلعه گوالیار
و بداؤن و دیگر قلاع فتح کرده بر سر گجرات رفته انتقام شکست سلطان که سابقا تحریر درآمده
از رائے بیسم دیو گجراتی گرفته انولایت را تاخت و تاراج نموده بفتح و نصرت بدهلی مراجعت
کرده خطبه و سکه بنام سلطان رواج داد ازان تاریخ شهر دهلی دار الخلافت سلاطین مسلمین مقرر
گردیده مرتبه نهم در سنه ۵۹۶ باز سلطان از غزنین بهند آمده ولایت قنوج را مفتوح کرد و سید
زجر تیل و دیگر اموال غنیمت گرفته برگشت چون سلطان غیاث الدین برادر کلان سلطان
که اسم سلطان بر و بود جهان گذران را پدرود کرد و سلطان از روے جوانمردی و والاهمتی ولایت
غور و تکستان و خوارزم و دیگر ممالک برادر شان قسمت کرده خود بهند ولایت غزنین قناعت
نمود مرتبه دهم چون سلطان شنید که در نواحی لاهور طایفه کهوکهران عصیان و بغیه فتنه
و شراره شرارت بر افروخته اند لهذا برائے تادیب ان گروه از غزنین رو بلاهور آورد و
ملک قطب الدین نیز از دهلی بخدمت سلطان رسیده باتفاق یکدیگر کوشال بانجماعت
بدمال بے اعتدال کردند سلطان بعد تنبیه انفرقه و تنظیم امور ملکیه از لاهور معاودت بغزنین
نموده چون نزدیک رسید چند کس از دیهات اطراف غزنین از دست خدائے کهوکهر بکلی
سلطان رفته بود باتفاقی کرده داد درجه شهادت یافت گویند که خزانه بسیار از طلا و نقره
و جواهر زواهر ازو بلند و از انجمله پانصد من الماس که از جواهر نفیسه است بقلم درآمد و دیگر
اموال از همین قیاس باید کرد بیت

دریاب کنون که نعمت است بدست — کین دولت و ملک سیم و زر دست بدست

پانزده نوبت سلطان بهندوستان یورش کرد و دو مرتبه شکست خورد و دیگر هر مرتبه بفتح
و نصرت کامیاب گشت چنانچه تفصیل آن بقلم درآمده تا آخر عمری دو سال سلطنت نمود
ازانجمله فرمانروائی هندوستان پانزده سال و دو ماه سلطان قطب الدین ایبک غلام
زر خرید سلطان شهاب الدین نیابتا حکومت هندوستان داشته چون سلطان در جه
شهادت یافت قطب الدین نیابتا بلاهور رسید صلا سریر آرائے خلافت گشت و یازدهم
سر بر آرائے سلطنت شده خطبه بنام خود کرد چون انگشت خنصر او شکسته بود و انگشت بود با
یک انگشت سلطان غیاث الدین محمود بادر زاده سلطان شهاب الدین از غزنین

آمدند و تنها کشیده مقصد سلطان نمودند چندے را تقبل رسانیدند و سلطان از انجا بلاهت
برامدوان نا عاقبت اندیشان تعاقب کرده نتوانستند و دست بر سلطان رسانیدند و خلق کثیر
بر بام ها و در دروازه ها بر امدوان طایفه را بزخم تیر و تفنگ و خشت و سنگ هلاک نمودند سلطان
در دولتخانه رسید و انتظام بے اندازیهاے انجماعه اکثر بر اعلت تیغ بیدریغ نمود و بالجمله سلطانی
پامستقلال کرده بعدالت و انصفت زندگانی ے نمود و رعایا و برایا از خوشنودگر دانیده بامل
بسر میبرد گذشت مدت سلطنت او بست و هشت سال و یکماه ۲۸

سلطان رکن الدین فیروز شاه بن سلطان شمس الدین التمش

بعهد و الا قدر در سنه ۶۲۶ بر تخت خلافت جلوس نمود چون بهره از عقل و قابلیت نداشت بکثرات لذات نفسانی و افراط احظاظ جسمانی و هوائے عشرت و کامرانی و کاهلی
امور جهانبانی اورا از امور جهانبانی باز داشت و خزانه در انعام لولیان و ارذال و مسخره و مطرب
و مطربه صرف میکرد و بے پروائی و لاابالی زیست می نمود چون خبری از احوال سپاه و
رعیت بخبر نے گرفت و دایم الخمر بوده شرب شراب با فراط رسانید اگرچه اسم سلطنت بر
سلطان نو رالدنیا شاه ترکان والده او که کنیز ک ترکیه بود نظر به بے پروائی و ناقابلیت
پسر خود برداشته سر انجام مهام ملکی و مالی بر ذمه همت خود گرفت فاما امور جهانبانی گشت
و بنا بے کوته اندیشی کرده سر رشته نشان محمود سبت خود بهاے سلطان شمس الدین را
کرکشته او بود و آزار و اضرار رسانید و قطب الدین پسر سلطان را بے گناه قتل نمود بعض امرا
ناپایدار که منزاد ایراز خاندان بادشاهان نباشد از و نظم و نسق رسید ارکان دولت نظر
بر بے پروائی و نارسائی سلطان و تسلط و استیلاے مادرش و رشت با خود اتفاق کرده
انفاق نمودند و ملک اعز الدین ایاز حاکم ملتان را تحریک سلطنت دهلی نمودند طلبیده
و او از ملتان لشکر گران فراهم آورده عازم دهلی گشت سلطان نیز تهیه مقابله
دیده بر سید و شکست بر ملک اعز الدین یافته بر سبیل ایلغار از سلطان انگیخته
دهلی رفته بر تخت سلطنت شمس الدین را بر تخت نشانده و سکه بنام او کرده
دهلی و شاه ترکان را مقید ساخته سلطان باستماع این خبر از کیلوکهری رحیل کرده
رسیده آماده جنگ گردید دهلی در ضبط قرار گرفته از بهادران شجاعت شعار سر اداعت

ملک از لاہور در حوالی دہلی آمدہ صف آراستہ باندک محاربہ بفرار نمود مدت سلطنت قریب یکسال ۔

سلطان شمس الدین عرف شمس الملک التمش

اورا سلطان قطب الدین ایبک بہ لک جیتل غریدہ پسر زنوی گرفتہ دختر خود را در نکاح آوردہ بود بعد فتح گوالیار امارت آنجا باو ارزانی داشت پس ازان بمدن وآن نواحی بدو تفویض نمودہ بتدریج ولایت بداؤن ضمیمہ حکومت او گردانید چون علامات شجاعت و مردانگی و آیات فراست و فرزانگی از و بمنصہ ظہور رسید و بارہا بحضور ترددات مردانہ بجا آورد آخر کار بپایہ امیر الامرائی رسید و خط آزادی از سلطان یافت بعد ازانکہ سلطان قطب الدین دگذشت و از سلطان آرام شاہ امور خلافت تمشیت نیافت باتفاق امیر ہمیل سپہ سالار و دیگر ارکان دولت از بداؤن آمدہ بر تخت جہانبانی جلوس نمودہ بخطاب سلطان شمس الدین مخاطب گشت التمش را گویند کہ در شب خروج متولد شد و چون صاحب تردد و شجاع بود بزور شمشیر اکثر ممالک وسیعہ متصرف آمدہ فرمانروائی باستقلال نمود دران ایام چنگیز خان فرمانروائی خوارزم و ترکستان بود سلطان جلال الدین از پیش چنگیز خان منہزم گشتہ بسرحد لاہور آمدہ محاصرہ نمود سلطان با لشکر بسیار از دہلی رسیدہ مقاتلہ نمود جلال الدین تاب نیاورده بطرف سند و سیستان بدر رفت و سلطان ایلچی خرجانہ جہت سلطان آورد و سلطان مراسم اطاعت بجا آورده فرجات و خلعت برای سلطنت فرستاد شہر را آرایش داد و کوس شاہی نواخت در سنہ ۶۳۱ بہ ولایت [illegible] یورش نمود و مظفر گشت و بتخانہ مہاکال را بمدت سہ سال تعمیر یافتہ [illegible] و عمارات بود خراب ساخت و بر انداخت و تمثال مہاجہ بکرماجیت و دیگر بت ہا آوردہ بر در مسجد جامع دہلی انداختند تا کہ کفار خلایق گردد و القصہ در طاعت و عبادت بحریص بود و ہر روز در مسجد جامع رفتہ با مشائخ و عارفین و زہاد قیام و مواظبت مینمود و در تعظیم و توقیر ہر اہل خدا بسعی بلیغ میکوشید و در احسان علی الخصوص بر علماء و مشائخ و فقراء و مساکین و ارباب حاجات و مستحقین بکمال توجہ و التفات میکرد و [illegible]

[illegible] و حکمرانی [illegible] التمش [illegible] سلطان [illegible]

باتفاق امرا بترتیب عساکر پرداخته عنان عزیمت بصوب دہلی معطوف ساخت سلطان معزالدین بہرام شاہ کہ جانشین اورنگ فرمانروائی شدہ بود لشکر عظیم بعزم مقابلہ و مقاتلہ در مقابلہ سلطان رضیہ فرستاد ہنگامہ آرائے نبرد و کارزار گردید در ہنگام مقابلہ طرفین وزد و خورد جمیاء در قوائی کتیبل لشکریان سلطان رضیہ رو بہزیمت نہادند و سلطان رضیہ و ملک اختیارالدین بدست زمینداران آن ضلع دستگیر آمدہ بتاریخ بست و پنجم ماہ ربیع الاول سنہ ۶۳۶ رحلت گزین عالم جاودانی گردیدند مدت سلطنت سلطان رضیہ سہ سال و شش ماہ و شش روز ۔

سلطان معزالدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین التمش

روز دوشنبہ بست و ہشتم ماہ رمضان سنہ ۶۳۷ سلطان معزالدین بہرام شاہ باتفاق ارکان دولت و امرا و ملوک بر سریر سلطنت جلوس فرمود چون ملک اختیارالدین باتفاق وزیر مملکت نظام الملک مہذب الدین جمیع امور مملکت را از پیش خود گرفت و ہمشیرہ سلطان معزالدین را کہ سابق منکوحہ قاضی اختیارالدین بود در حبالہ نکاح در آورد و یک فیل بزرگ بہ دیگر خود نسبت عجز دران زمان غیر از سلاطین دیگرے فیل نمیداشت یعنی مقوی بدگمانی باشد سلطان معزالدین چندے از فدائیان خود را فرمود تا ملک اختیارالدین را بزخم کارد شہید ساختند و ملک مہذب الدین را نیز دو زخم بر پہلو زدند و او زندہ بدر رفت بعد ازان ملک بدرالدین سنقر امیر حاجب گشت و تمام امور مملکت را موافق رسم و قانون قدیم انتظام داد اتفاقاً ملک بدرالدین سنقر با غوائے جمیع از اہل فتنہ در انقلاب ملک با صدور و اعیان وقت مشاورت نمودند روز دوشنبہ ہفدہم ماہ صفر در خانہ صدرالملک تاج الدین کہ شرف ملک بود ہمہ اکابر فراہم آمدہ در باب تبدیل سلطنت سخن کردند و صدرالملک تاج الدین را بطلب نظام الملک فرستادند کہ او نیز شریک مصلحت شود صدرالملک بے توقف سلطان معزالدین را ازین حال اطلاع دادہ یک کس اعتمادی سلطان را در گوشہ پنہان دانست فوراً بخدمت نظام الملک آمدہ از اجماع قاضی جلال الدین کاشانی و قاضی کبیر الدین و فخر محمد شامی و مردی کہ کیا بود تا محمد نظام الملک در دفع الوقت نمودہ آمدن خود را بتاخیر انداخت صدرالملک حقیقت حال را بوسیلہ خادم سلطان کہ پنہان دریافتہ بود بخدمت سلطان معروض داشت سلطان ہمان ساعت بر سلاطین خلعت صدر فرستادہ

نمودہ اندک جنگ سلطان دستگیر گشت و بعد چند گاہ سلطان اودا درش در زندان خانہ قوت شد و
ایام سلطنت او یکسال و شش ماہ و ہشت روز ۔

سلطان بی بی رضیہ بنت سلطان شمس الدین التمش

در سنہ ۶۳۴ باتفاق امرا و وزرا اورنگ آرائے خلافت گشتہ سکہ و خطبہ بنام خود ورواج
داد و بتدابیر صائبہ و افکار ثاقبہ بتنظیم امور خلافت و جہانداری و تنسیق مہام ملکی و مالی پرداخت
کہ لائق ہر شہریاران والا خرد بودہ باشد در پیش نمود نظام الملک محمد جنیدی ہم وزارت امتیاز
داشت باتفاق امرا و امرایان کہ از اطراف بدرگاہ سلطان رضیہ شتافتہ بودند حقوق نعمت را
بکفران و انحراف عقوق ساختہ طریق بغی پیمودہ و مسلک مخالفت و ناہنجاری در پیش کردند
و امرائے دیگر کہ از پیشگاہ حضور بیرون بودند ناہنجانوشتہ ترغیب بداندیشی نمودند ملک
نصیر الدین تاشی جاگیر دار اودھ کہ بسلطان رضیہ موافقت داشت بعزم مدد و اعانت
سلطان دہلی آوردہ امرائے مخالف بہ اندیشہ تباہ استقبالش نمودہ او را دستگیر ساختند
و او از صحت بدن این جہان گذران را پدرود کرد و سلطان رضیہ از معائنہ این حال بتدابیر
صائبہ خود و جمعیت مخالفان را پریشان گردانید و ہر یکے بجوانب روگریز نہاد و نظام الملک
کہ ظفر مند آمدہ رخت ہستی خود و ازین جہان فانی بربست و امر وزارت بخواجہ مہذب
کہ نائب نظام الملک بود تفویض یافت و بخطاب نظام الملک ملقب شد و امیران دیگر با نظام
الملک بکستوری یاقوت و ملک اختیار الدین بلکین امیر حاجب شدہ بود خواستن خود را بحضور
اعتماد و ایشان تقرب بہم رسانید کہ ہنگام سواری دست در رکاب سلطان رضیہ انداختہ حواریہ
سلطان رضیہ کہ در شجاعت و عدالت از مردان کمتر نبود و دائما لباس مردانہ در بر داشتہ
خیرہ شدن علو ہمت سلطنت ستدن تر بدعام دانستہ بعد ازان کہ نظام نظام
الملک امیر جاندار یاقوت بطمع کرسی بیار جانب شہر دہلی نہضت نمود و در اثنائے راہ امرائے
ترکیہ بدو انحراف کردہ ملک جمال الدین یاقوت حبشی را کہ امیر الامرا شدہ بود در قید حیات نگذاشتند
و سلطان رضیہ را کہ شہر غزنین متوجہ ساختند و معز الدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین
بپایہ سلطنت رسانیدہ زمام حکومت بدست او دادند و در این وقت ملک امیر الدین الوتنیہ
بکار دہلی امیر و ستار بود سلطان رضیہ با او و ملک قراقش خواجہ سرا کہ شجیدہ سلطان رضیہ بود از ملک

او را بنشستند سلطان علاء الدین را که آثار رشد از ناصیه حال او ظاهر بود از قید برآورده و بسریر جهانبانی اجلاس دادند ناصر الدین و جلال الدین پسران شمس الدین را که در زندانخانه محبوس بودند خلاص کرده ناصر الدین را ولایت بهرائچ و جلال الدین را ولایت قنوج تمام زود کرده رخصت دادند ملک نظام الملک را که در امور سلطنت کلیه دخل داشت بقتل رسانیده سیاداش کفران نعمتی رسانیدند نظم

بچشم خویش دیدم در گذرگاه — که زد مرغی بجان مورکی راه
هنوز از صید منقارش نپرداخت — که مرغی دیگر آمد کار او ساخت
چو بد کردی مباش ایمن ز آفات — که واجب شد طبیعت را مکافات
درین فیروزهٔ ایوان پر آفات — بدی را هم بدی باشد مکافات
تو نیکی بنگ پیش و زبدی غم — ز جو روید و گندم ز گندم

بعد چند گاه سلطان از طریقه عدالت و نصفت انحراف ورزیده آئین اخذ و قتل در پیش گرفت امرا از و برگشتند و با خود اتفاق کرده ناصر الدین را که آثار قابلیت و حق شناسی از ناصیه حال او ظاهر و انوار خدادانی و ایزد پرستی از مقال او باهر بود از بهرائچ طلبداشته بر تخت فرمانروای اجلاس دادند سلطان علاء الدین را مسلسل در قید نگاه داشتند چنانچه در زندانخانه مرغ روح او از قفس تن پرواز نمود مدت سلطنت چهار سال و یک ماه و یک روز بود

سلطان ناصر الدین ولد سلطان شمس الدین

سلطان در سنه ۶۴۴ از بهرائچ آمده تاج خلافت بر سر نهاده سکه و خطبه بنام خود رواج داد و ملک غیاث الدین بلبن را که بنده و داماد سلطان شمس الدین بود منصب وزارت داده بخطاب الغ خانی و عطائے چتر و دولت باش سربلند گردانید و مدار المهام تمام سلطنت برائے رزین او تفویض نمود و صدف گوش او بجواهر نصائح و امثال مواعظه درر آبدار حکمت پر ساخت و بعدلت گستری و رعیت پروری و عدالت شعاری و مدار نظام امور ملک رانی بدست تردد و کار سازی نکنی که فردائے قیامت در دگاه عدالت پادشاه حقیقی مواخذه و تعاقب شدید و انتقال گردانند ملک بلبن بمقتضائے فراست خداداد و عقل

متفرق گردانید و ملک بدرالدین سنقر را بجانب بداؤن فرستاد و قاضی جلال الدین کاشانی را
از قضا معزول گردانید بعد از چند ماه که ملک بدرالدین از بداؤن بدرگاه آمد سلطان او را و ملک
تاج الدین موصلی را بقتل در آورد و قاضی شمس الدین که قاضی مهر پوره بود در پای پیل انداخت
و اینمعنی سبب ریاوتی وهم و هراس مردم گشت در اثنای این حال روز دوشنبه شانزدهم
جمادی الآخر سنه تسع و تسعین و ستمائة فواج مغول چنگیزی آمده لاهور را محاصره کردند ملک
قراقش که حاکم لاهور بود چون در مردم موافقت ندید نیم شبی از لاهور برآمده بجانب دهلی
رفت و شهر لاهور از ستم چنگیز خانیان خراب و نابود شد و خلق کثیر اسیر و گرفتار گشت
چون این خبر بسلطان معزالدین رسید امرا را بر در قصر سپید جمع فرموده بیعت تازه کرد
ملک نظام الملک وزیر مملکت را با مرائے دیگر جهت دفع شر مغول بجانب لاهور فرستاد
چون لشکر بر لب آب بیاه که قریب قصبه سلطان پور است رسید نظام الملک کرور باطن
با سلطان منافق بود امرا را از سلطان برگردانیده بنیاد مکر و خدعت نمود و عرضداشت کرد
که از دست این جماعت منافق که همراه من کرده اند کارے نخواهد آمد و این فتنه تسکین نخواهد
یافت مگر سلطان باین طرف نهضت فرماید سلطان از روے سادگی و اعتمادی که بر او داشت
در جواب نوشت که این جماعت کشتنی و سیاست کردنی اند بوقتش بسزا خواهند رسید
چند روز مدارا نمایند نظام الملک آن فرمان را با مرائے لشکر نموده همه را با خود متفق گردانید
چون سلطان باین حال اطلاع یافت خدمت شیخ الاسلام قطب الدین بختیار اوشی را بجانب
قتلغ با امرا فرستاد امرا بهیچ وجه مطمئن خاطر نشدند و شیخ برگشته بدهلی آمد بعد ازان نظام
الملک و سائر امرا بقصد دفع سلطان معزالدین بدهلی آمدند و سلطان معزالدین را محاصره کردند
و توپ و تفنگ بر انداختند چون مردم شهر با او متفق بودند روز دوشنبه هشتم ماه مذکور دهلی
را گرفته سلطان معزالدین بهرام شاه را چند روز محبوس گردانیده بقتل آوردند
مدت سلطنت او دو سال و یک ماه و پانزده روز

سلطان علاءالدین مسعود شاه

چون سلطان معزالدین بهرام شاه و نظام الملک کرور ملک قتلغ را آورده و ملک معزالدین محمد
امیرالامرا الوے تلقی کرده خواست بر تخت خلافت جلوس نمود ارکان دولت بر سلطنت

(۱) تاریخ فرشته اسیلی ۱۲

مدت سلطنت او نوزده سال و سه ماه و هفت روز

سلطان غیاث الدین بلبن عرف الف خان و داماد سلطان شمس الدین

چون سلطان ناصر الدین ودیعت حیات سپرد و از اولاد او وارثی که جانشین سریر خلافت بوده باشد نبود درین صورت تمامی امرا از خورد و بزرگ اتفاق کرده الف خان را که مدار المهام ممالک بود بسلطنت برداشته بسلطان غیاث الدین مخاطب کردند در سنه ۶۶۶ هجری بالانشین سریر فرمان روائی و سایه گزین چتر گیتی گشائی گشته سکه و خطبه را رواج داد و بغایت دانا و پخته کار و صاحب تجربه و وقار بود تمامی کارها از روی فهمیدگی و سنجیدگی کردی و با گاهی و هوشیاری مهام مرجوعه بنظام آوردی **مثنوی**

چه نیکو مثالیست کار آگهی — کزین نقد عالم مبادا تهی
کسے سربرارد بعالم بلند — که در کار عالم بود هوشمند

کار عالم و ممالک جز بمردم اکابر نفرمودی اشرار و مخاذیل دار الذل و اباطل را بکارها دخل ندادی بالجمله بعد از صلاح و تقوی بر کسے مشخص نشدی عمل نفرمودی و در تشخیص حسب و نسب سابقه التروی داگر بتدبیر و عمل در کسے خصص ذاتی و صفاتی ظاهر گشتی نمی اهمال تفحص ذاتی **قطعه**

هر هوشمند روشن رائے — بنظر و مایه کار هائے خطیر
بور بافت گرچه بافنده است — نبرندش به کارگاه حریر

دیگر مخدوم جمله مردم را بیک نظر نباید دید موازنه حال هر یک نگاه باید داشت اگر کسے بجهت سابقه اعتبار و خوار داشته بدگهر و فرومایه را نوازش و سرافراز باید کرد و همچنان است که تواند سر بپاندازد و اسلحه پارا بر سر بشکن و کار شمشیر بکار و دو کار سازی کرده و کار درست را بپاد کار دگر بخش زانجه بیتی فرمودن بیست

بود پاداش پرائے سپر دن — نباید دیده را چون پاسپر دن

بالجمله آخر عمر با استقصائے ایام همرهانی نکرد و دار الذل و اهل هزل را عنان خود را نداد گویند فرزندان رئیس بازار را ساهاندست درگاه کرده بود بمقربان درگاه آجا آورد و که اگر

مادرزاد آنچنان قواعد نیابت و شرایط وکالت بتقدیم رسانیدکه رعایا و برایا در تهاو امن و امان
در امد و رفت امور مالی و ملکی رونقے تازه و رواجی نیکو یافت و احدی از امرائے ولایات تعرض
در کار مملکت نماند و سلطان نیز عدالت گستر و رعیت پرور و درویش نعیشت و ملکی طویت
بود اندک مدتے رعیت همت والا همت مصروف داشتی در عهد خلافت
او ملک آباد و رعایا و لشکر دل شاد گردید و صیت نیکنامی و گفتار نیک و رعیت پروری این بادشاه
و وزیر در اکناف گیتی انتشار یافت بیت

وزیچنین شهریاری چنان جهان چون نگیرد قرار چنان

ازبسکه سلطان حق پرست و ایزد شناس بود خراج و باج ممالک در مواجب سپاه و ندد
درویشان خدا آگاه و وظایف و ادار فضلا و علما و بذل مستحقان و انعام مسکینان و زیرستان
و صرف عمارات مساجد و خانقاه و قنطره و منازل و سرائے برائے مسافران و باغات
و براندن انهار و غیر ذلک که از آثار سعادت و اسباب ذکر جمیل است خرج کردی
و بمالیے خانه خود تصرف نمودی و در سالے دو مصحف بخط خود نوشته و بقیمت آن
را قسمت فقرا نمودی یکے از نوکران سلطان سر کار مصحف که بخط سلطان بود از روے خوش آمد
بقیمت گران خرید چون امینی بگوش سلطان رسید منع کرد که آینده مصحف بخط من علانیه
فروخته نکنند بطریق اخفائے شنید که احدی واقف نشود میفروخته باشند تا در
قوت حلال اختلال روند هد و ازین روکه سلطان درویش نهاد و فرخ نژاد بود هیچ کثیرتے و سعے
خادمه سوائے منکوحه خود نداشت و اوبرائے سلطان طعامی بخت روزے آن ملکه جهان
التماس نمود که بسبب پختن طعام دست من آزاری یابد و تصدیع مالایطاق میشود چه خوش
باشد کنیزکے خریده شود او به پختن طعام قیام در روز و از نمیدی هیچ تصوری نیست سلطان
جواب داد که نیست المال حق سپاه و مساکین و مستحقین است مرا نمیرسد که چیزے از آن
برائے خود صرف کنم و دانسته خرید تا یم صبر کن تا خدا تعالے ترا در آخرت عوض این مشقت
خواهد داد نظم

تا بتوانی دل کسے بدست آر بدام آنکه این طرفه شکاریست
آخر وصیت در آستین است به از نفسے که با تو همنشین است

باجمله سلطان ابراهیم و انفاقات جنابانی نموده برگ لهبی در گذشت و به بهشت برین

نه در شهر محزن[1] نه در کوه و دشت — خیانت در اندیشه کس گذشت
امان در زمانش بحدے رسید — که منسوخ شد رسم قفل و کلید
به نیروے مردی و فرهنگ خویش — بگردون برافراشت اورنگ خویش
باین دانش و رائے و ایمن و فر — گمان در نیاید که باشد بشر

با وجود این همه اعمال حسنه و افعال مستحسنه در باب نبی و اهل طغیان خدا پرستی را بگوشه گذاشته کمال جباری و قهاری کردی و سر سوزن از رسوم جبلی فرو نگذاشتی و بواسطه یکی کس لشکری و شهری و ملکی را برانداختی و مصالح ملکی بر همه مقدم داشتی

نظم

اگر آتش قهر افروختی — بیک شعله زان کشورے سوختی
بگوه ار ز کین سایه انداختی — چو تیغ پیش خورشید بگداختی
بخشم ار سوے چرخ کردی نگاه — شدی تیره رخسار خورشید و ماه

از انجا که سلطان بجاوران میل بسیار داشت طوطی گویا و شارک سخن سرا و قمری خوش الحان و بلبل هزار داستان و کوکله زمزمه ساز و دیگر طیور دل نواز که بوسیله سخنان خوش و اصوات دلکش اوبی روح خود را شرف و کرامت دارند و از سخن طرازی و زمزمه پردازی عزیز دلها و مطلوب خاطر و انیس صحبت با دلیس مجلسها اند و سر طایران خوش پیل و نیک منظر که نقاش آفریدگار بانواع نقش و نگار مزین ساخته مثل طاوس زیبا فرخ اگر چهره شاهد سرور افزاے و مشاهده مقبول آن کرد و دراج خوش مزاج که از نظاره جمال او در جنان جنان فرحت بدایع آفرین فرا نگشاد و مرغ زرین زینت تضمین و کبک فرخنده آئین و انمال آن بحوالی مرغزار خاطر قدسی بود و اعظم از تماشائے فرحت پیرا کبوتران پرمی را دبود و مد الحق آن فرخان بجد پر و اوج تیز پر فلک سیر ملک سیر از کمال خوبی گوئے سبقت از طیور روزگار برده و در خصائص طایران جهان را ببرده خود گرده طاوس کز بریاے شهره آفاق است و نظاره ایشان لهو ثمن و یدگشته عندلیب هشت که بنغمه طرازی مشهور است و بترانه سازی شان آفرین کرده هاے هاکه هزار دستان ادبال همایون آشیان گرفته و عقاب تاکه بلند رسے از بلند پروازی ایشان آموخته از مشاهده جمال بیمثال اطفال طرح کمال پری از حسن خوانیش بری گشته خود قدح توازی مستور شده چون زنوع اکرانی کابک و پشت

[1] رهزن

سلطان یک بار به او همربانی نماید بسیاری از نقد و جنس پیشکش کند چون اینمعنی بعرض سلطان رسید پذیرائی نیافت و فرمود که از همربانی با امیر بازار مهابت سلطانی از دل عوام زایل می شود چه گنجایش که بامثل و مانند این مردم همربان شوم القصه سلطان مظهر اوصاف پسندیده و مصدر سیرت حمیده بود امرا را از وقوع تقصیر تازیانه زدی و بقصاص رسانیدی عتاب و درشت او در دل امرا قوی بود ارکان دولت و غربا در معاملات و مناقشات در عدالت او مناوی بودندی و در جمیع امور عدل را کار فرمودی و از قهر و سیاست احدی را قدرت نبود که قدم از جاده اطاعت بیرون نهد و در صحبت اهل وعظ حاضر شدی و موعظه شنیدی و رقت کردی و اوامر و نواهی را کما ینبغی رعایت نمودی و ضوابط و قوانین مملکت را که در ایام فرمانروائی پسران سلطان شمس الدین مختل و مندرس شده بود تجدید استحکام و استقامت دادی و مبانی عدل و رافت را اساس نهادی **نظم**

عدل نوریست کز و ملک منور گردد ... وز نسیمش همه آفاق معطر گردد
عدل پیش آر و مراد دل درویش بزار ... تا ترا آنچه مراد است میسر گردد

و وقتی که سلطان در مسافرت بر سرابی و یا خلالی و یا ناله و یا قنطره رسیدی امرای بزرگ را فرمودی تا چوب تا در دست گرفته اهتمام نمودندی اولاد مرزبانان و پسران و عزیزان و خدمتان و چاریایان لاغر را بی مزاحمت گذرانیدی و تمامی فیلان و دیگر دواب سرکار را برای گذرانیدن خلایق گذاشتی و در اینچنین امکنه چند روز توقف کردی تا مردم بسهولیت گذشتندی و در ایام خانی اگرچه بشراب خوردن و خوش ساختن و امرا و ملوک را مهمان گرفتن و قمار باختن و زرها با اهل مجلس صرف کردن و ندیمان بذله گو و شیرین سخن و مطربان خوش آواز را در محفل راه دادن رغبت تمام داشت اما بعد از انکه سودای خلافت از تمام ماهی تا بب گردید و با دای فرایض و نماز تهجد و اشراق و چاشت و دیگر نوافل و مواظبت جمعه و جماعت قیام و اشتی داشته و صنوفی بدی و مخالفتی بزرگان رفتی و بعد از نماز جمعه زیارت مقابر کردی و بر جنازه اکابر حاضر شدی و تعزیت رفتی پسران و خویشان را بانعام دادی و وظایف بحال داشتی **نظم**

دانش بزرگ عزت و همت بلند ... بیاید و بسیم و زر و مال و ضیعتی
نه از مصالح دانش بحرام کرد ... نه از مصالح دانش بحرام کرد

چون هزار عیب فراوان بود　　مرغ زبردست سلیمان بود

وائے بران آدمی بیخبر　　کو کم ازان مرغ بود در هنر

قرادلان بیشه گردد میر شکاران هامون نورد و صیادان باز دار و دیگر عمله وفعله شکار را نزد سلطان رتبه بزرگ بود تا هشت کروهے حوالی دهلی محافظت شکار کردندی و دران بیشه نخچیر فراهم آوردندی هزار سوار بایک هزار تیرانداز مصالح کار شکار دایما در رکاب سعادت بودندی وطعام ازمایده خاص یافتندی سلطان در ایام زمستان هر روز سحرگاهان سوار شدی وتا قصبه ریواری بیشتری رفته شکار کرده شام گاهان بشهر معاودت نمودی وشب بیرون نماندی چون خبر موافقت سلطان برائے شکار بهلا کو خان والی بغداد رسید گفت که سلطان مغل بن بادشاه پخته کار است بظاهر بخلایق مینماید که بشکار میرود و در معنی ورزش سواری ومراسم ملک داری وآگاهی بر احوال سپاه ورعیت بجای آرد ولشکر خود را توزک میدهد سلطان از اصغائے این سخن خوشوقت شد و برفراست بلاکو خان آفرین کرد و گفت راست میگوید ملک داری کسانی دانند که ملک گیری وجهانبانی کرده باشند چون سلطان اسباب سلطنت و شوکت مهیا گردید امرا و وزرا التماس کردند که با وجود اینهمه قوت وقدرت ولایت گوالیار و دیگر بلاد دکهن کردن لایق است سلطان جواب داد که چون مغل همیشه بر ولایت پنجاب تاخت مینماید از دهلی ببلاد دور دست رفتن مناسب نیست قول سلطان خلیفه است که ملک خود را مضبوط در امن وامان داشتن بهتر ازان است که بملک دیگران تاختن سابقا ذکر یافت و بے پروائی پسران سلطان شمس الدین در جمیع امور بجائے رسید که اختلال رود و اضطراب خلافت تا اثری در وقتی نمانده بود حتی که جماعه میواتیان در حوالی شهر بسبب جنگهائے وانبوه بیشه تمرد و فساد پیش کرده رهزنی مینمودند شبها بدرون شهر در آمده خانهائے مردم را نقب زده مال واسباب بدزدی میبردند بلکه بطریق ڈاکه آمده بر بستی غارت میکردند و سرهائے مردمی شهر به غلبه و قهر تاراج مینمودند از هر چهار طرف مسالک مسدود گشته سوداگران را مجال آمد شد نبود در وقتے که شهر از خوف آن مفسدان بوقت نماز عصر می بستند بعد نماز مذکور یکے را یارائے نبود که بیرون رود و میواتیان بر سر هر دروازه سلطان آمده سقایان و مشکیان آبکش را مزاحمت رسانیدند و پسران شمس الدین از بے پروائی و غفلت تادیب این جماعه واجب

بام آشیانه خویش گردیده زمزمه دل کش و نوائے دل فریب برمیکشند گویا ترانه بار بدست
که مستمعان را دل می رباید و جان می مجنبند و یا نغمه داؤد است که شنوندگان را حیرت می افزاید
و عشرت می دهد چون بقصد دانه چینی فرود آیند عرصه زمین را رشک گلشن می سازند گوئے
گلهائے رنگارنگ است که در چمن بهار شگفته تماشائیان را مایل خود ساخته و در زمان
بال کشائی چون اوج گرا میشوند سطح هوا پرازکواکب می نمایند و از نهایت بالا روے آب
از چشمه خورشید میخورند و دانه از خوشه پروین می چینند و از بلند پروازی همزبان کواکب
دیگر دند و تماشائے افلاک می بینند اگرچه اهل زمین را با اهل آسمان راه سخن مسدود و ورود
ملحت مفقود است امّا زهی این خاکیان که با فلاکیان راه سخن دارند و روابط اخلاص بظهور
می آرند

نظم

هر پری پیکرے بجلوه تاز — راست چون مرغ شوق در پرواز
گرم خوهمچو مغز برنایان — تیز رو همچو عقل دانایان
ره نوردان آسمان و زمین — دانه چینان خوشه پروین
همه عزم بلند پروازی — از فلک بر ده گوئے دیرازی

همچنان سلطان را میل بشکار بسیار بود پلنگ برق آهنگ و باز قوی چنگ سیاه گوش
سخت کوش و آهو آهوگیر و شاهین و کوهیله بے نظیر و باز آسمان پرواز و جره هنر پرداز و
بحری موج خیز و سره صنعت انگیز و چرغ فولاد چنگ و پاشه و شکره تیزبال و دیگر انواع
جانوران شکاری فراهم آورده زهے این مشتی پر که از وفور هنرپروری و نامه کامی در دست
سلاطین والا اقتدار و مرغوب قلوب خواقین نامدار شده اند بادشاهان والا شکوه از عشق و
محبت این طایران از تخت سلطنت و اورنگ خلافت بر خاسته صحرانورد و ملامون گرد
میشوند و از مشاهدات تیز پروازیها و ناهید کاریها انشراح و ابتهاج حاصل میکنند باز بلند
پرواز نوعی دیگر را میگیرد و کرشمهائے عشاق نگاه دلبران طایر و شاهین غربت نصیب
کانگیرد چنان بچنگ می آرد که هوش را از شهپر نازنینان فرخنده چرغ پران هوائے
دامان فلک سیاهی اشتباه میکند

نظم

چون نهد سر بر که چنان جلوه دهد — این هنر خوشتر بر دست شاه

تمام برائے نسق و نظام مہام ملتان تعین شد و بمقتضائے ستودگی اوصاف نسبت بہ برادران
نزد سلطان عزیز بود ہمہ وقت با اہل فضایل و کمال مصاحبت و مجالست داشتی و ہمیشہ تحصیل
و تکمیل اخلاق حسنہ ہمت گماشتی و تخم ستودہ منشی در مزرعہ نیکنامی کاشتی بیت

بسال خورد ولیکن بجود و فضل بزرگ ۔۔۔ بعقل پیر و لیکن بروزگار جوان

ابلغ الجلفا و افصح الفصحا و افضل الفضلا و اشعر الشعرا و اعلم العلما و اکمل العقلا جامع الکمالات صدری
و معنوی امیر خسرو دہلوی و امیر حسن در ملتان بخدمت شاہزادہ بودند و سلک ندما مرتب
و انتظام می یافتند چون ہیئت فضایل و کمالات و فرخندہ گی خصایل و ملکات عمدہ مشایخ
کبار زبدہ عارفان نامدار مقتدائے خداشناسان پیشوائے ایزد پرستان خورشید اوج
ولایت مہر سپہر ہدایت دانائے سر اسرار حقیقی و مجازی شیخ مصلح الدین محمد سعدی شیرازی
رحمۃ اللہ علیہ بگوش شاہزادہ رسید دو نوبت از ملتان کسان خود را بطلب شیخ در شیراز
فرستاد و در مطالبہ تعجیل راہ ارسال نمودہ خواست کہ در ملتان برائے شیخ خانقاہ ساختہ
دیہات وقف نماید شیخ بواسطہ ضعف پیری نتوانست رسید ہر دو نوبت سفینہ
متضمن اشعار دل پذیر یعنی تحفہ گلستان و بوستان بخط خویش نوشتہ نزد شاہزادہ فرستاد
و در اوان آمدن خود و سفارش اکمل الشعرا امیر خسرو و ہمہ ان نمودہ ازان وقت ہر دو کتاب
معتبر در ہندوستان رواج یافت گویند یکی از دختران سلطان شمس الدین مرحوم در حبالہ
مؤکد جہت شاہزادہ بود و تفاوت حالت مستی طلاق بر زبان شاہزادہ رفت لہذا بنا کردہ غیر
طلاق علاجے نبود بنابر انقیاد امر شریعت خواص حضرت را در عقد معاقدت مرکز دایرہ صدق
و یقین محیط نقطہ توکل و تمکین زبدہ خداشناسان حق بین اسوہ یزدان پرستان اہل دین
شیخ صدر الدین ابن قافلہ سالار شاہراہ حقیقت مشعلہ دار مسالک طریقت مظاہر انوار تجلیات
الٰہی مشاہد اسرار اشراقات نامتناہی عمدہ باریافتگان درگاہ احدیت زبدہ واصلان
بارگاہ صمدیت سر حلقہ اولیائے مراد اصفیائے مخدوم العالم شیخ بہاء الدین ذکریا
قدس اللہ سرہ در آورد و شیخ آن گوہر بحر ۔۔۔ ۔۔۔ ۔۔۔ ۔۔۔
آورده صحبت داشت گفت ۔۔۔ آب طراوت داد و در صدر و ۔۔۔

بیت

گوہر کہ شد بدست خاک ۔۔۔ ۔۔۔ ۔۔۔

التخریب نکردند و اغماض نمودند و اینمنی موجب خیرگی و دلیری انجا گردید در نیولا سلطان قلع و قمع انها بر مهمات دیگر مقدم دانسته جنگسار اتمام منقطع ساخته ان بدنهادان را لطف تیغ بیدریغ گردانیده و حصار شهر بنای محکم نهاده در حوالی شهر تنها نجاب نصب ساخت درمیان همان تهانه دالان منقسم نمود که هرکس از تهانه خود غیر دار بوده در تادیب و تخریب رهزنان و دزدان مساعی جمیله بکار برد

نظم

بیرد دست دزد و سر راه زن — که ایمن شود راه بر مرد و زن
هر آنکس که بر دزد رحمت کند — بباز دے خود کاروان میزند
چو ره گشت ایمن شود کاروان — ز بهر تجارت بهر سو دوان
چو رهزن خر روستائی برد — ملک باج ده یک چرا میخورد

چون مردم قوم کاتهیر بجانب امروهه و مداون مصدر فتنه و فساد شدند سلطان خود را بدان سمت تشریف ارزانی برده حکم قتل و غارت کرد و از جنس مرد هر که بهشت سالگی رسیده بود علف تیغ بیدریغ نمودند و غیر از زنان و طفلان خورد سال زنده نگذاشتند

گنه بود مردم مستکار مرا — چه تاوان زن طفل بیچاره را

از انجا بفتح و فیروزی معاودت بدهلی نمود روزے وزرا و کارپردازان امور دفتر خانه بعرض رسانیدند که در مواضع جاگیر سپاه باب الخلاف بسیار است سلطان فرمود کسانیکه پیر شده اند و از کار مانده جاگیرانها باز یافت کرده مدد معاش مقرر کنند ان جماعت بخدمت امیر الامرا فخر الدین انجا آورده و تحفه بر دند که جاگیر بر سبیل سابق بحال بوده باشد امیر الامرا تحفه قبول نکرد چه اگر رشوت گیرم در سخن و التماس من برکت نخواهد بود فی الحال بخدمت سلطان رفته سر بجیب تفکر بایستاد سلطان باعث انرا پرسید ناکی استفسار فرمود و التماس نمود که همه ان را سلطان برطرف کرده جاگیر باز یافت نموده اند در فکر شده ام که اگر در قیامت شرمسار ان نزار و نگردم حال ما چه خواهد بود سلطان ترحم کرده فرمود که بجا باشد جاگیر امیر الامرا جاگیر این مردم بحال دارند

سخن کوتاه باید کرد زیرا — که بسیار سخن گفتن ز عرض ما ایست

شاهزاده محمد سلطان بصفات حمیده و اخلاق پسندیده متصف و بمعالی سلطنت و مملکت سزنده و بقرایح و لوائح و مضامین در جاگیر شاهزاده مقرر گردید تا بسبب از ازار مردم و تباهی

اگرچه واقع بس مایل است و جان فرسا　　بصبر کوش که کس نگذرد ز حکم خدا

درین وقت عمر سلطان از هشتاد گذشته بود ضعف پیری توانایش را ضعیف ساخته بود و ناتوانی شیب اعضایش را ناتوان گردانیده حادثه رحلت فرزند دل بند ضمیمه آن گردید بگذشت برائے انتظام مہام سلطنت در اظہار قوت و توانائی تکلیف نمودی اما اثار زبونی و شکستگی کہ درین مصیبت بحال سلطان راہ یافتہ بود نمودار گشتی و روز بروز کارش در تنزل بود وی کیخسرو پور شاہزادہ مرحوم را در ملتان تعین کردہ چتر و دور باش مرحمت نمود و ناصر الدین بغرا خان خلف خورد خود را از لکھنوتی عرف بنگالہ و دہلی طلبیدہ گفت کہ فراق برادر بزرگ تو مرا رنجور و ضعیف ساختہ می بینم کہ وقت ارتحال نزدیک رسیدہ درین وقت از من جدائی تو کہ مالک ملک ہستی از مصلحت دور است پسر تو کیقباد و پسر برادر مرحوم تو کیخسرو خردہ سال ہستند و از تجارب دنیا بیگانہ اگر ملک بدست ایشان افتد از غلبہ جوانی و ہوا پرستی از عہدہ محافظت ملک و قوانین جہانبانی نتوانند برامد و ہر کہ در دہلی بر تخت خلافت جلوس نماید ترا اطاعت او باید کرد اگر تو بر تخت جلوس کنی ہمہ مطیع و منقاد تو خواہند شد چون سلطان را اندک شفا پدید آمد ناصر الدین بغرا خان با وجود اینہمہ نصایح کہ سلطان برائے بہبود او میگفت زیرا کہ ہنوز ہوائے لکھنوتی رغبت تمام داشت و ہوائے ان دیار او را موافقت مینمود بہانہ شکار بے رخصت سلطان روانہ لکھنوتی گردید در اصل ناصر الدین از سلطنت بے نصیب بود و اثار نا قابلیت از وہویدا و الا چہ گنجایش داشتہ باشد کہ در چنین ہنگام با وجود مبالغہ پدر تخت گاہ را گذاشتہ روانہ انسمت شود و منہو ناصر الدین بہ لکھنوتی نرسیدہ بود کہ سلطان برحمت حق پیوست و برائے سلطنت کیخسرو خلف شاہزادہ محمد سلطان مرحوم بامر او وصیت کرد مدت سلطنت بست سال و سہ ماہ ۔

سلطان معز الدین کیقباد بن ناصر الدین بغرا خان بن سلطان غیاث الدین بلبن

اگرچہ سلطان غیاث الدین بلبن مرحوم وصیت کردہ بود کہ کیخسرو نبیرہ سلطان کہ در ملتان قیام داشت و در ہنوز لکھنوتی آمدہ بود سریر آرائے خلافت گردد اما چون امیر الامرا فخر الدین وزیر الملک بود او را بحیلہ باز در ملتان نمود و ناصر الدین بغرا خان خلف سلطان مغفور در لکھنوتی بعیش و عشرت اشتغال داشت امیر الامرا کہ مسلط بود بصلاح ارکان

موجب قرار داد چون شیخ را تکلیف طلاق برائے آن ملکہ روزگار نمودند خاتون دانا دانش
گفت کہ من از خانہ آن فاسق برامدہ بجناب افادت پناہ رو آوردہ ام خدا را و امدار کہ باز بدست
او گرفتار شوم درینصورت شیخ گفت کہ در ہمت دو فا از عورت کم نتوان بود با وجود مبالغات
شاہزادہ آن را طلاق نداد و در تصرف خویش نگاہداشت شاہزادہ از یمینی بر اشفت و در
مقام انتقام گردید مقرر است کہ ہر کس کہ با درویشان خدا شناس در افتد زود کہ بنیاد
زندگی و دولت او بر افتد ازانجا کہ شیخ از باریافتگان درگاہ ایزدی بود شاہزادہ را عداوت
شیخ باعث انقطاع رشتہ بقا گردید اتفاقا درہمین نزدیکی لشکر مغول در نواحی لاہور و
ملتان دست باضرار و بازار خلایق کشادہ شاہزادہ بالضرور از ملتان برامدہ برائے دفع
این شورش شتافت بقضائے الٰہی باندک جنگ بشہادت رسید اکمل الشعرا امیر خسرو
دہلوی کہ ہمراہ شاہزادہ بود بدست مغول اسیر گردید و دیر وقت رفتہ انا بنجا نجات یافتہ باز
بہندوستان آمد القصہ چون خبر شہادت شاہزادہ سلطان رسید از بسکہ بشاہزادہ الفت
داشت ازین قصہ دلکوب غم آشوب خروشش و نخراشش و نوحہ جگر تراش برآورد و صیہ
گونہ دردمندی و جان کنی و ہزار نوع سینہ خراشی و دل شکنی پیرامون خاطر سلطان گردید
و فرمود کہ باعث استیلائے غموم و ہجوم ہموم آنست کہ آن تازہ سرو چمن کامرانی
عین بہار زندگانی و شگوفہ جوانی بہ سخت پائیزی از پا افتاد و ان لالہ سیراب گلشن
رعنائی در کنار برنائی و زیبائی از حدبت تموز آفتاب غضب کمر بائی ذبول و خشک گردید

نظم

دریغا کہ باغ بہار جوانی — فرو ریخت از تندباد خزانی
دریغا الف سہی سرو بالا کہ او را — نہ بالا فتادان بالا نا گہانی
دریغا امید لے گل بصد پارہ کردن — کنون گر کفائی لب ارشادانی

این داستان چانکاہ دلی باید سخت تر از سنگ تا بشرح تواند آمد و این قصہ جانسوز
را جانی باید قوی تر از آہن تا بیان تواند نمود بیت

رفت آنکہ بود و ہمان برقرار باد — رفت آنکہ بود و ہمان برقرار باد

آخر الامر نظر بر انکہ بیکس از طبیعت خلعت زندگانی ابدی پوشیدہ و ما ہمہ از بیکبات
دایمی نوشیدہ صابر را بکیا گذاشت بیت

شیرین او از نغمه خوش و سرود دلکش محفل مسرت می پیراستند چنگیان ارغنون ساز
و طنبور چیان زمزمه پرداز از زبان ناز نغمات دل نواز و اصوات غمگداز می کشیدند الحق
سرود است که چهره اسرار حسن و جمال غوریان برافروخته و از آتش عشق و محبت وساوس
عاشقان سوخته سرود است که نقاب از در و روی عشاق برانداخته و رازهای نهانی اهل
محبت آشکارا ساخته سرود است که بیدلان را بسته زنجیر عشق میدارد و طایران را از هوا
وحشیان را از صحرا بدام می آرد سرود است که دلهای حزین را در گلشن سرای انبساط جای
میناید و خاطرهای غمگین را ابواب فرح و نشاط می گشاید اگر سرود نبودی شادیهای روزگار
زندگانی نداشتی و اگر نغمه از پرده بیرون نیامدی بسا اسرار عشاق در کتم عدم پوشیده ماندی
علمیست هزار در هزار و دریاییست ناپیدا کنار نظم

نخستی علم نغمه خوش علمی است چشمها چشمه میشود از وی
باد در بندی و باید ازین تار گویا همی شود از وی

همچنان آلات لهو و لعب و ادوات سرور و طرب از قسم شطرنج و دیگر اسباب بازی
در مجلس عالی دلنوازی میکردی الحاق شطرنج بازیست از عجایبات روزگار مرغوب طبع
پادشاهان والا اقتدار هنگامه آرای دانش و فرهنگ معرکه پیرایی پیکار و جنگ علم افراز
بهمارکه شهریار بلند سازرایت والا شکوهی سنگ فسان خنجر و اناهای مصقله مرات خرد بخشی
و هوش افزای قوت بازوی دانشوران تعویذ گلوی فرزانگان اگرچه بساطش در عرض
و طول زیاده از یکدست و خانهایش افزون از چهار و شصت نیست اما عرصه منصوبه بساطش
فراخ تر از روی زمین و حساب خانهاش بلند تر از چرخ برین است طالبش در پرده بازی
مشق منصوبه سازی مینماید و در صورت رزم هنگامه بزم می آراید و دست دارش را نشان
حصول مرادات وسیع شاه کامرانش را در عرصه روزگار رایات رفیع وزیر تدبیرش بالوی
مراد در خم چوگان فیل ارژوپیش در معارک مقصود دوان اسپ خواهش او در جولانگاه
دریافت مقاصد خوشخرام رخ امیدش نمودار در آئینه مرام پیاده مرادش رتبه فرزین
می یابد منصوبه دشمن بازی اعدا برده مات میگرداند چمنستان گنجفه نگار خانه ایست
صور دلفریب و کارگاهی است مشعربرسیاری نقوش بازیست و نیرنگ
یک لوحه زرین است سرمشق طرب و نشاط و مدرق مدقش تحقیق است برای

معزالدین کیقباد ولد ناصرالدین بغراخان را که هژده ساله بود در ۶۸۶ بر سریر فرمان روائی
اجلاس داده امور جهانبانی باختیار خود گرفت زیاده تسلط پیدا کرد و حل وعقد معاملات وقبض
وبسط جزئیات وعزل ونصب حکام وتعیین مواجب سپاه باو بازگشت وسلطان تمامی مهام
سلطنت بامیرالامرا حواله کرده خود بعیش وکامرانی پرداخت وازدارالملک دهلی برامده وکیلوکهری
بکنار دریائے جمنا عمارات دلکشا متضمن اماکن فرح افزا یعنی ایوانهائے دلکش ومکانهائے
فلک پیما ونشیمنهائے دلنشین ومنازل لطافت آگین وقصرهائے بلند وکوشک هائے
دلپسند وعرصهائے مالامال ونهرهائے مملو از آب زلال وفواره هائے نزهت
پیرا بنیادهائے طراوت اما وباغ مطبوع مشتمل گلستان دلاویز وبوستان بهجت انگیز
وهر یکان سایه گستر ومیوه دار واشجار سرو چنار ونهال سیب وانار بکنار جویبار احداث
نموده دارالسلطنت خودگردانید نظم

صفائے خانهایش صبح اقبال	فضائے صفهایش کنج امال
زدهان نرهم درانجا هفت خانه	چو هفت اورنگ بے مثل زمانه
مرصع چل ستون از زر پرداخت	ز وحش وطیر زیبا شکلها ساخت
فروزنده چنانش نور بخت تابان	زهر یکا قاصد دولت شتابان
ز عکس شمع اشش خورد پایه	محال از وے درون خانه سایه
دمیده از آب کلک نیک بختان	ز نخلستان دیوارش گلستان
جهر شاخ ازان مرغان نشسته	ولیکن از نوا منقار بسته
بهر افنان ز صنعت بوذ لیار	ز مرد بال مرغ لعل منقار
بنام ایزد درختان سبز وخرم	ندیده هرگز از باد خزان غم
نظاره دیان زرین صحن امجا	بهر سائے مرصع در تخیتم

سلطان در ایام کامگاری عدد صحبت سلطان ومولدان بوده بتحصیل وتکمیل علم وادب
اشتغال داشت وهمانا خوف از جد بزرگوار مذلت نفسانی وشهوات جوانی الیسیر نبود
در نیوده که بر اورنگ خلافت جلوس نموده مطلق العنان گردیده از غلبه غضوان جوانی بیش
وکم زمام اختیار بدست گرفت خود دیان دوشش گویان دفتر آوازان ونغمه پردازان از اطراف
ممالک آمده وایما در حضور بود وانجمن طرب می آراستند سزا بندگان قضا وقدر نواوقات بخان

و سیما بروے شاہد بینی فروشوی از صفحہ دل و ساوس تعلقات پاک ساز لوحہ ضمیر از لوث خطرات بر ہم ساز سلسلہ بے نوائی و تنگدستی و اپر داز خاطر از خطرہ ہستی و نیستی آرامگاہش شیشہ سیر گاہش باغ خرامید و در دل نشیند و در دماغ آبی است آتشین صفات و آتشی است ہمسر آبیات تلخیست زادہ شکر ہوش افزائیست سہولت سکر عیاریست برائے جوہر کمالات انسانی دار و گیست باعث ظہور فوایدا بدانی یعنی روئے کہربائی را گونہ لعل بدخشانی و چہرہ زعفرانی را رنگ ارغوانی میدہد معدہ فاسد را صفائی و طبیعت رنجور را شفائی می بخشد مزاج منحرف را معتدل آتش غریزی را مشتعل مینماید اشتہائے افسردہ را تازہ شہوت پژمردہ افروختہ میکند عقد قولنج و فالج میکشاید رنج بادی و بلغمی میرباید بیمار از انتدرستی می افزاید پیر از جوانی رو میدہد **نظم**

دل تیرہ را روشنائی می است	کہ اکسوفت غم مومیائی می است
بدل می کند بیدلان را دلیر	پدیدار د از رو بہان کار شیر
دو چندان کند قوت مرد را	کند سرخ چون لالہ زرد را
بخاموش چہرہ زبانی دہد	بفرتوت قوت جوانی دہد

القصہ چون سلطان بمقتضائے ایام عنفوان جوانی بعشرت و کامرانی پرداخت خزانہ کہ اساس سلطنت و قوت بازوے خلافت است بنخجیر و انعام لولی و مسخرہ مطرب و مطربہ صرف گردانید و از روے خوشحالی و نادانی کارہائے جہانبانی بقبضہ اختیار امیر الامرا فخر الدین گذاشت و باغوائے کیخسرو عم خود را از ملتان طلبداشت او انقیاد امر بجا آورده عازم درگاہ گردید چون در رہتک رسید آن بے گناہ را ناحق بقتل رسانید **مصرع**

بادشاہان از پے یک مصلحت صد خون کنند

درین ایام مغول چنگیزی در نواحی لاہور رسیدہ دست بغارت و تاراج دراز کردہ قصبات و دیہات اطراف مطلق نمودند خانہا انداختند و ہا بر داشتند مردم کشتند زن و بچہ شان بستند آتش فتنہ و فساد بر افروختند آبادیہائے آن نواحی را سوختند سلطان از استماع این خبر بار بکت خانہاں را کہ از امرائے بزرگ بودند با لشکر گران بدفع این فتنہ تعین کرد عساکر منصورہ در نواحی لاہور رسیدہ با مغول محاربہ سخت رو داد از کثرت بارش تیر کمان غبار اجل و در عرصہ ارگیر میدان دلیرستان پر شیر مینو آب تیغ موج طوفان خیز بر انگیخت و آتش سنان شرار فتنہ را بپنبہ آمیخت **بیت**

ببارید چندان غم خون ز تیغ	کہ بالائے شبدر و بسالے ز میغ

الاخر شکست بر لشکر مغول افتاد و بیشمار بقتل رسیدند و مزید بر ہزار اسیر شدند [illegible] سلطان مظفر و منصور شدہ بدہلی مراجعت نمود [illegible] اسیران را بحضور سلطان آوردند و [illegible] در صورت و

تقلیم انبساط دوستدارش را تاج خوری بر سر و شمشیر بیلمی در کمر رسفید بیشتر و چندین غلام
بدر در و نهال مرادش بیش بر و قماش کامیابی رنگارنگ و برات کامرانی در چنگ می باشد
و در انجمن دوستان سرخروئے حاصل مینماید و شجره از روے اعدایش در باب مقصود کمتر
آید مثل مشهور است که دو بادشاه در اقلیمے نگنجند چنانچه در بازے شطرنج بر عرصه بساط
آماده گردیدن دو شاه برائے هیجاد آراستن صفوف و غا و لشکر از طرفین و در آویختن بایکدیگر
و غالب گردیدن یکے بر دیگرے معاینه میشود اما گنجفه از بدایع صنایع اهل دانش است
که هشت بادشاه با هشت وزیر بدار او ارا میدگی تمام بریک عرصه مقام گرفته بے جنگ
و پیکار کارپردازیها مینمایند و بے آویزش دستیزه دلهائے ارباب بازی را می ربایند
و نیز بازی نرد است که بر تخته اش نقش مراد جلوه ظهور دارد و زیاده بسان خال خوبان دلهارا
فرحت می آرد و آویزش او چهره آرائے شادکامی و مشغله اش بیرون او دهره از مشش در
ناکامی کمینش مجز نقوش مرادات و خانهایش مرکز مهرهائے مقصودات ارباب عطالت را
شکارگاه عشقه ایست نوا پرداز از وسوسه بینوائے و اهل ملالت را سرگرم دست آویزیست
و نگاه بازی و حمردانے قامران از اشغال آن کامران و طالبان از بازی آن شادمان و نیز چوپر
از عجایب بازیهائے هندوستان طرب پیرائے انجمن قامران هر چهار طرف ان گویا
خیابانست مانند باغ بهار دلکشا یا چمن است باکمال آراستگی مطرا فروغ شمع بزم ارباب
دولت ضیائے چراغ مجلس ارباب ثروت و در اصل این بازی است از زمان قدیم اسم
بانی مبانی از صحف متقدمین و کتب متاخرین یافته نمیشود پس چنانچه آغاز آفرینش جهان
و مدرکه عقول بیرون است همچنان ابتدائے این بازی نیز از احاطه فهم افزون لطایف شریف
آن زاید الوصف است نوستدارش در قمار خانه روزگار مهره مقصود میتواند ربود و
دانسته ایست دقایق حقایق آن بر حریفان خویش غالب میتواند بود چنانچه گویند
بوسیله این بازی برهمنان غالب آمده ملک یال از انها بدست آوردند القصه
سلطان کسب اشغاش نموده ازین اسباب طرب حصول شادمانیها نمود نظم

حاصل شده ز صحبت ارباب شادمانی آماده تهیا انواع کامرانی

با وجود اینهمه اشتغال دائما بوده سیر عالم مینمود و طریقه باده پیمائی و میگساری می پیمود
یعنی ما بجز زندگانی و سرمایه کامرانی میدانست آنچه باده است مظهر سرور و خوشی

خویش باغوائے ایشان دم بست اگر باخود ہا اتفاق کردہ مکر و عذرے اندیشند مدارک آن مشکل خواہد بود از اثر ایں مقال مزاج سلطان از امرائے مغل منحرف گشت و خصومت بقتل انہا داد تا امیر الامرا ہمہ را یکروز بقتل رساند و خانمان انہا را بتاراج برد و بعضی ملوک بلبن را کہ با امرائے مغل قرابت و صداقت داشتند محبوس ساختہ و قلعجات فرستاد و خواجہ خضر خان را کہ از جملہ فرزندان بود بگناہی دروغ متہم کردہ بر عرعر نشاندہ تشہیر نمود از ہیبتی تسلط امیر الامرا بر جمیع امرا زیادہ شد چون ناصر الدین بغرا خان در لکھنوتی ہوا پرستی و نفس دوستی سلطان را خلف او بود و تسلط امیر الامرا شنید مکتوبی مشتمل بر شوق بہ پسر نوشتہ تحریص بر ملاقات نمود کہ اے پسر از روے دیدار مظہر انوار حد وسعت اباد خاطر تو طن گزیدہ و تمنائے لقائے فرحت افزایت در مہد طبیعت آرمیدہ فرط عشق و محبت آتشی در سینہ اندوہگین برافروختہ و اندوہ ہجران بطریق باد معاون آن گشتہ سراپائے کلبہ جان و دل را فراگرفتہ ہر چند از چشمہ چشم اب می پاشد و بخیال وصال با طفائے آن میکوشد زیادہ شعلہ افروز میگردد و باعث اضطراری و دل آزاری میشود و ہذا را زیادہ ازیں مارا در محنت جدائی نگذارد و دیدار مرا غنیمت شمارد **نظم**

نہال عمر بے برگیست بے تو — حیات جاودان مرگیست بے تو
اگر در پنبہ گردد آتش افروز — نہ ہمچون سوز ہجران باشد ان سوز
اگر ہر بند تن باید جدائے — نباشد درد چون درد جدائے
اگر ہر بند تن یابد جدا کرد — نہ چون درد جدائی باشد آن درد

چون این نامہ در کیلوکھری نزد سلطان رسید از مطالعہ مکتوب پدر بزرگوار خویش منبسط گشت و آنرا بر دیدہ نہادہ طوعاً و کرہاً آمادہ مواصلت گشتہ فرس ارزو در جولانگاہ ملاقات دوانید و از بسیاری شوق وارزومندی بایخ آن مراسلہ نوشتہ روانہ کرد خلاصہ مضمونش انکہ اے پدر احزان ہجران بر جان بریان استیلا گرفتہ و نیران حرمان در جگر سوزان استیلا پذیرفتہ اگر عشر عشیرش بسنگ خارا برسد چون شیشہ سنگ خوردہ صد پارہ گردد و اگر شمہ ازان بکوہ افتد مانند کوہ برف بگداز در آید **نظم**

من ہمچو تو کشتہ فراقم — جفتم بغمت گر از تو طاقم
بیوصل تو زندگانیم چیست — صد خندہ مرگ بر چنین زیست
این روز و شبے کہ مے گذارم — از عمر چگونہ بر شمارم
یکدم نرود غمت زیادم — تا من نبری کہ بیتو شادم

بالجملہ بعد سوال و جواب مکاتیب شوق اسالیب قرار ملاقات یکدیگر دادہ پدر از لکھنوتی و پسر از سونارگانوں علم شدہ بر دریائے سرجو رسیدہ بر ہر دو کنار لشکر ہر دو سلطان اقامت [illegible]

وسیرت دیو نظیر مردم از دیدن شان نفرت پذیر سطبری لبهائے آنہا از دعوہ شرعی افزون و دندان دراز چون گدار از لبہا بیرون اند زشت خوے سگ را عقب گذاشتہ و بہ زشت گوئی خر را بفریاد در آورده بخت سوئی خرس را متعلق ساختہ و بہ بد روئے دیو را در پردہ خجالت انداختہ ہر کس بصورت آن دیو نژادان چشم کشاید بے تحاشا دل بر زبانش رفتی و ہر کہ آواز ناخوش آنان شنیدے بے شایبہ تکلف پردہ گوش او بر دریدے نظم

چہرہ شان دیدہ نم یافتہ — جائے بجا کنجلک و چم تافتہ
بینی پر رخنہ چو گور خراب — یا چو تنورے کہ زطوفان پر آب
موے زبینی شدہ برلب فراز — برلب شان دادہ نہایت دراز
روے چو آتش کلہ از پشم میش — آتش سوزان شدہ از پشم خویش
گرد زنخ شان ز محاسن کنار — اہل زنخ را بمحاسن چہ کار
از سپشان سینہ سفید و سیاہ — کاستہ کنجد بہ زمین تباہ
روغن اگر خلق ز کنجد چشید — کنجد شان روغن از یشان کشید
برتن شان از سپشان بیشمار — پشت چو کیخت شدہ دانہ دار
پشت چو کیخت سزا درفش — چرم قفا گاہ سزا وار کفش
خوردہ سگ و خوک بدندان بد — ہر ہمہ دندان خورد و بخرد
قصہ شنیدیم ہم از یشان کہ گر — این بکمندے بخورد آن دگر
مایدہ شان از خورش زشت قے — وانکہ بہ بیند قیش آید بہ پے

ازانجا کہ بزرگان والا دانش شرارت انگیزان مردم آزار را بعدم خانہ فرستادن صلاح ملکی می اندیشند و سیاست و تادیب جماعتہ را واجب التخریب را بامحت ارامش خلائق مے دانند در یں صورت سلطان بحسب صلاح وزرا و ارباب جماعتہ معقول حکم سیاست فرمود بعضے را پامال فیلان کوہ تمثال کردند و برخی را بہ تیغ خون آشام گذرانیدند و فریقی را نیم اندام در زمین فرو بردہ زخم نمودند و بختی را سر و ریش تراشیدہ تعزیر فرمودند و بعضے را در خیہ چاپ کردانیدند و جمعی را تندیخ دہ خاک کردند و مشتی را نقل طناب گہا بر افتند و بندے را بر ستون طوق در گردن انداختند و بچوبا در پیش گوشہا شکافتند مثنوی

بخورد مردم آزار را خاک مال — کہ از مرغ بد کندہ پر پر جہاں
جہان سوختہ بہتر چراغ — یکے بہ دو تنش نہ خلقی بداغ

امیر الامرائے فخر الدین احمد نمود کہ اکثرے از امرائے کبار و قوم مغل ہستند آمدن مغول از علامات

جان بد و تن بود یکے از نخست　　صورت تن نیز یکے شد درست

چرخ بکف کرده طبقهائے نور　　فاتحه میخواند بر ایشان ز دور

چون روز وداع نزدیک رسید پدر بزرگوار گفت اگر بادشاه را آنقدر خزانه نباشد که در روز غلبه خصمان لشکر خود را امداد نماید یا در قحط و بلا رعایا و برایا را امداد کند و را بادشاه نتوان گفت و دیگر انواع نصایح خردافزا و مواعظ هوش بخش در باب معموری بلاد و امصار و آبادی رعایا مالگذار و پیش آوردن مبارزان کارگذار کارزار و نوازش سپاهیان جان نثار و قلع و قمع مفسدان اهل استکبار و تقویت و جمعیت ضعیفان زار و نزار و ترک از صحبت نااهلان بدکردار و احتراز از افعال ناهنجار و اشتغال بیاد آفریدگار و دیگر مقدمات بسیار از بسیار و کمالات هزار در هزار بر زبان آورده پسر را در کنار گرفت و داع کرد و آهسته دست باب جدا کردن امیر الامرا فخر الدین گفت دیده منسکب و دل ملتهب از یکدیگر جدا شدند و این بیت بر زبان پدر رفت بیت

کاش نبودی دو سه روزی وصال　　تا نشدی دیده اسیر خیال

اگرچه پدر و پسر بقصد ملاقات آمدند و از مواصلت یکدیگر بهره مند و خورسند شدند اما از مطالعه قران السعدین که مصدر کمالات صوری و معنوی امیر خسرو دهلوی در ذکر ملاقی این هر دو بادشاه از بطن نادره پرور دسلک نظم کشیده ظاهر میشود که پدر بقصد تسخیر دهلی از لکهنوتی عزم بنگاله یورش نموده و پسر به قصد ایشان از دهلی عازم گشته بود بعد ملاقات هم بگر صلح نموده به اماکن خود با معاودت کردند القصه سلطان بعد رخصت پدر بزرگوار خویش بدار السلطنت رسید بموجب نصایح و مواعظ که بقلم آمده چند روز خود را از عیش و عشرت و شرب شراب باز داشته اما چون در فطرت عیاش بود روزے لولی بچه نازنین ماه جبین زیبا روے که خوبان جهان را با حاشیت حسن خویش نموده و مکلین موے که بازار نافهائے تاتار را کاسد ساخته تاب دندانش عقد پروین و مروارید را بے آب کرده و آهوے چشم مستش شیر دلان را مانند خرگوش بخواب برده به آرامگی و پیراستگی تمام ناز و کرشمه تمام ناگهان حاضر گردید نظم

نفاذه رنگ گل را تازگی داد ✦ لطافت را بلندآوازگی داد ✦ ز سمابر روان را کاروانگاه ✦ بلال عید را قوس و قزح ساخت

بفواره بستے عنبر را ✦ گره دیگر ز مشک چین گره ✦ کحل ساخت چشم از سرمه سیاهے بردم کرو آهنگ

نهاد از عنبر تر جا بجا خال ✦ بجانان کرد عرض صورت حال ✦ بدستان داد سیمین پنجه را گرمی دستان دلها

سلطان از نظاره جمال آن عیار پرکار مشاهد و محاکات آن پریسیمای ماه رخسار صبیح پیکر بطاق نسیان نهاده و متاع

داده و ان قرة العین بحبت دانست بدستور سابق بیش عشرت پرداخته از امور سلطنت

هر خدنگے که ز دان شوخ او از سر ناز　　سینه خود سپرست جگر کیست

کثرت سراپردہ وخیمہ بسیاری بارگاہ وخرگاہ پوشیدہ گشت واز رنگارنگ سراوقات دگرگون تجلات ہردوطرف کنار دریا درنظر نظارگیان زیباتر از گلشن مطراگردید نظم

بسیط زمین درسراپردہ گم — دو دو بارگہ رشک چرخ نہم
زدہ ہر طرف خیمہ وسایبان — سہ فرسنگ راہ ازکران تاکران
سراپردہ از دیبہ رزنگار — در وخیمہ و خرگہ بے شمار
جہان برسراپردہ وبارگاہ — گذشتہ سر خرگہ از اوج ماہ
زبس خرگہ وخیمہ وسایبان — زمین کردہ از آسمان روپنہان

سہ روزہ بمشورت ملاقات وارسال مکاتبات گذشت آخرالامر قرار یافت کہ پسر برتخت نشیند وپدر آمدہ شرایط تعظیم بجاآوردہ ملاقات نماید چنانچہ سلطان ناصرالدین بموجب قرارداد از دریا عبور نمودہ درجلوہ گاہ از اسپ فرود آمدہ سہ جا شرایط زمین بوس بجاآوردہ چون برابر تخت رسید فرزند تاب نیاوردہ بے اختیار از تخت فرود آمدہ در پائے پدر افتادہ یکدیگر را درکنار گرفتہ گریہا کردند حاضران را نیز از مشاہدہ این حال آب از چشم مترشح گردید پدر دست پسر گرفتہ برتخت نشاند وخواست کہ پیش تخت بایستد پسر از روے اہلیت ونیابت ادائے آداب پدر را باخود برتخت نشانیدہ بادب تمام پیش پدر نشست ولوازم نیاز ومراسم سرو بکار رفتہ بہمین اسلوب چند روز متواتر پدر بکاشانہ پسر آمدہ ہردو بادشاہ باخود صحبت داشتند مجلس بآراستند وداد عیش وعشرت دادند وہنگامہ بخشش وبخشایش پیراستند نظم

نورد وخورشید شدہ درقران — انجمن انجم فلک از ہر کران
ہردو یک تن چو دو پیکر شدند — برفلک تخت چو مہ برشدند
گشت بہ برجی دو قمر جایگیر — گشت مزین بدو سلطان سریر
برج شرف کرد دو اختر یکے — سلک نسب کرد دو گوہر یکے
رونق زمین فر دو جمشید یافت — چشم جہان نور دو خورشید یافت
گلشن دولت بدو گل تازہ شد — صوت دو بلبل بیک آواز شد
گشت زمین آب دو باران چشید — مغز جہان بوے دو بستان شمید
گشت یکے غم بدو دل خاستہ — گشت بیک جان دو تن آراستہ
کردہ آورد با خود بیکدیگر جنگ — بود دو نوشمد زمانے درنگ
چون گل وخنجر کہ بہم اوفتند — دور نشستند ازین وآن زمان

همه شهر از زیور و زر نگار — برار استه همچو باغ بهار
چه در کوچه ها و چه بازارها — بزیور برآموده دیوارها
و در سته دوکانها همه سر بسر — بیار استه مردم پیشه ور
ز زر بفت و دیبا دکانون قصب — همی بود بازار مظهر طرب
یمین و یسار و فراز و نشیب — نه بد بیع پیدا جز آئین زیب

سلطان بکمال شوکت و حشمت عظمت و جلالت و باتوزک و تجملات تمام بر فیل کوه شکوه سوار گردید با امرای نامدار و لشکر بیرون از حد حصر و شمار از کیلوکهری روانه بشهر دهلی گشت از هر کران مانند ابر نیسان دیسم ریختند و هنگامه بخشش و بخشایش گرم گردید و امن و عیش تهی دستان مالا مال گشت و مفلسان را تونگری و نمود نظم

درم ریختند از کران تا کران — هوا گشت ابر جواهر فشان
فرو ریخت چون قطره ابر بهار — در و گوهر و لولوی شاهوار
ز بس گوهر و زر که افشانده شد — ز بر چیدنش دستها مانده شد

بدین نمط و آئین سلطان در دون شهر دهلی رفته داخل دولتخانه گشت و دو رکعت نماز خوانده بر تخت سلطانی جلوس نمود و گفت سپاهها پیش این تخت سجده کرده ایم امروز که پایه بران نهاده از عهده شکر الطاف بیکران یزدی چگونه توانیم برآمد نظم

سپاس خداوند بخشنده را — که موجود کرد از عدم بنده را
کرا قوت وصف احسان اوست — که اوصاف مستغرق شان اوست
اگر شکر حق تا بروز شمار — گذاری بنا شد یکی از هزار

که بس شادی بلند آوازه گشت و تهنیت و مبارکبادی بر زبانها جاری شد صدای نای و نفیر و نهاس و دگیر شادمان ساخت جشن عیش و کامرانی فرح افزای عالمیان گردید بارگاه فیض زیبا تر از دیبای زرنگار برافراشتند و بساط وسیع رنگین تر از گلشن بهار بگستردند آلات طرب و انبساط و معاد سرور و نشاط بهیا گشت نغمه پردازان قمری آوا بالا زخوش و سرود و لکش مجلسیان را محو نوای نوند و ترانه سنجان تازه نواز با دانگ خوش بردوی آنچنان ابواب خوشی کشودند که ارباب جاه و مناصب از چرخ و جنبش دلها بجنبانیدند و خیاگران سحر پرداز از گردش دوران قرار و صبر و طاقت ربودند زنان اقوام جلال بر تن آراستند و گلعذاران رنگ و نگار صوت بر استند نظم

خوبان بناز کو شیدند — جامه رنگ رنگ پوشیدند — آن دگر جامه ها گران کرده — کز تونگری بر خود گرده
خوان دگر باسپر کهربار — بچو گل و میوه سبز و تر — وان دگر قند و قتلمه نبید — وان دگر جامه کرده بهر امید
وان دگر جامه کرده بهر رفت — چون دگر دگشت ناگاه — دون دگر دگشت نابه بهر مساه

چون کوکب عمر و دولت سلطان نزدیک بغروب گردید در سلوک پسندیدا و تفاوت شد و در ہتک عزت امرا و دیگر فرخ مختہ خون ناحق طریق بیدانشی پیمود گفتہ مؤدہ بزرگان آزمون کار است ہر کرا روزا بار و زمان نکبت در رسد تحسین عقل او تیرہ گردد و اندیشہ او تباہ شود و سوء خود در زیان اندیشد از کردار شایستہ دور ماند و از شاہراہ نیکوکاری بر کرانہ رود بیت

چو بخت بد کسے را پیش آید کند کارے کہ کردن را نشاید

القصہ سلطان از روے مستی جوانی امیر الامرا فخر الدین را بزہر کشت و ملک جلال الدین فیروز کہ عارض ممالک بود از سامانہ طلبداشتہ مدار علیہ امور سلطنت ساخت دین اثنا سلطان را از افراط شراب مرض لقوہ و فالج رو داد و از کار رفت امرا باتفاق یکدیگر کیومرث پسر سلطان را کہ خورد سال بود از حرم بیرون آوردہ بسلطنت برداشتہ سلطان شمس الدین خطاب او ندملک جلال الدین بحسب صلاح چند روز اطاعت ان طفلک بجا آوردہ آخر الامر باتفاق ارکان دولت طفل مذکور را در قید کرد و شخصے را کہ پدر او متقربی حسب الامر سلطان بقتل رسیدہ بود برائے انتقام بر داشتہ در کیلوکہری فرستادہ او رفتہ سلطان را کہ رمقی از حیات باقی داشت چند لگد زدہ در دریائے جمنا انداخت مدت سلطنت سہ سال و سہ ماہ از سلطان شہاب الدین غوری لغایت سلطان معز الدین کیقباد یازدہ تن از نسل سلطان غوری مدت یکصد و یک سال و یازدہ ماہ و ہفت روز سلطنت کردند۔

سلطان جلال الدین فیروز خلجی ابن سلم خان خان داماد چنگیز خان[۱۱۲]

عارض ممالک بود کہ بزبان عرف نخشی گویند و بخطاب شایستہ خانی سرافرازی داشت بمقتضائے رشد و کاردانی مدار علیہ امور سلطنت گردید و روز بروز رتبہ او بلند شدہ تسلط پیدا کرد و باتفاق امرائے خرد و بزرگ سلطان معز الدین کیقباد را از میان برداشتہ در ۶۸۹ھ بخلعت خلافت مخلع گردید امرائے مخالف و موافق طوعاً و کرہاً بیعت کردند چون ارکان شہر جانب سلطان راغب بودند از نجہت داخل شہر نگشت و بر تختے کہ سلطان چین جلوس میکردند بنشست و در کیلوکہری بودن اختیار کرد و شہر نو و قلعہ از سنگ تجویز کرد و شروع بامداد شد و بعد از اکملہ استقلال تمام یافت و آوازہ نیکذاتی و فرخندہ صفاتی و ایزد پرستی و خدا شناسی و علم و دیانت و احسان سلطان در اکناف عالم شہرہ گشت مردم شہر از خرد و بزرگ آمدہ بیعت کردند و استدعائے نزول در شہر و ملی نمودند حسب الحکم والا کار پردازان امور سلطنت شہر را آئین بستند و بازار را زینت نمودند بالوان قصب رنگا رنگ و دیبا و کمخا مستند و بانواع زینت اقسام مجمر ہر دو رستہ پیراستند زینت شہر در نظر نظارگیان بساط از گلشن بہار نمود و زیبائے دیدہ و تماشائیان رنگین تر از کار آمد و کوچہائے از غایت آراستگی بساط بارگاہ گردید و پشت پا بخاستہ و فرحناہا بہجوم خلایق زبان افلاک پیما و نگوا کب نمود از گشت نظم

[۱۱۲] ظفر نامہ تاریخ فیروز شاہی جلد اول صفحہ ۱۰۱ تاریخ فرشتہ۔

چون سالها نوکری سلطان بلبن کرده حقوق نعمت او بر گردن ما بسیار است امروز که ملک او مستوفی شده ام اگر اعوان و انصار او بکشم کمال بی انصافی و بیمروتی باشد

ابیات

گنهگار را عذر نسیان بده — چو ز بهار خواهد تو زهار ده
بدی را بمکافات کردن بدی — بر مرد صورت بود بخردی
بیت یعنی کسانیکه بی برده اند — بدی دیده و نیکوی کرده اند

القصه سلطان خیلی خداترس و رحیم دل بود بازار مودی رضا نمیداد و بارها دزدان و رهزنان را گرفته آورده سوگند داده خلاص میکرد که من بعد دزدی و رهزنی نکنند یک مرتبه هزار تائب شدند و قطاع الطریق که بعضی از تقصیرات و باعث آزار و اضرار مخلوقات شده واجب القتل او مستوجب العذیب بودند پیش سلطان آوردند از انجمله یکی راهزنی و سیاست نکرده بود از او گرفته و بدست سلطنت مصادره و مکابره و طمع و مال مردم و تنبیه و تادیب بیجا و بیسزا بست و تعذیب بحبس و بند و زندان بیحساب که شعار ناخدا ترسان ظلم پیشه و جباران جور سرشت است انداز بر قوح نیامده میگفت که اگرچه در معرکه و جنگ بکشتن داده تم برهم زده خون نمیهانمود اما چون آدمی گرفتار دست من آورده بقتل او نمیتوانم اقدام کرد و این عرض چوبی که از تزدیکان سوگندان بمقوح می آمد هیچ یکی را تادیب و بند

ابیات

قدرت نرادت ایزد بر گنه گار — بعفو خویش بنده کن تا بنده گردد
کو مجرم گشته افعال خویشست — چو بر عفو یابد زنده گردد

نوبت سلطان بر قلعه تهنیر رسید چند گاه محاصره کرده دست از تسخیر آن باز داشته مراجعت نمود گفت اگر فتح این قلعه بدست یک کس هم نمی ارزد بالفرض اگر این حصار گرفته شود خدا یا بکشتن دادم غرض اکه زنان بیوه و اطفال یتیم اینها پیش من بیایند بنظر من خواهند آمد زنان مرا چه حالت باشد و فتح این قلعه بچه تلخی تمام شود

ابیات

مرین را گیتیکان ادا سان — کن چه حالت باشد از تنگ
کرا فرزند اسالیش خلق — چنین آهن و سنگ

وان دگر در لباس گلناری ✦ تازه گلدسته دسته پندری ✦ وان دگر جامه نیلگون کرده ✦ سر ز جیب فلک برون کرده

همچنان جشن چراغان ترتیب داده دهزار کشتی دو طبقه و سه طبقه در آب همه با انواع چراغ و اقسام شمع آراستند و نیز بر کنار دریا و گرد پیش دولتخانه چراغ بندی نمودند و دیوارهای چوب تعبیه کرده بکمال آراستگی بران ترتیب چراغان دادند درخت نهال چراغان پذیر بر روی کار آورده مسرت افزای تماشائیان شدند که از وفور ضیائے مشعلهائے آسمان بے لمعان و شموع افلاک بے لموع گردید و اشعه انوار زمین و آسمان بنور و لمعات فروغ کون و مکان را روشن ساخت نظم

شب نشاط چو شد اوج گیر مایه نور ✦ رساند تاب چراغان نسب با تش طور

چو روز ساخته روشن چراغ چرخ بان ✦ هر انچه بود شب تیره را بدل مستور

نشان شب نتوان یافت غیر دود چراغ ✦ ز بسکه نور تجلی فگنده طرح حضور

و نیز هنگامه آتش بازی گرم کرده ماهتابی دم مساوات با مهتاب میزد و گلریزها و از گلزار ابراهیم میداد باغ از گل آتشین بهار برے کاری آورد و ستاره بسیارهائے فلک سر میکشیدند هوائے در هوا باسمان میرسید و گوناگون پیکرهائے کامذی و رنگارنگ لعبت طائے چرخین بقوت آتش و زور بارود انواع بازیها و کارپردازیها نمود ساخت بیت

مجلس از نور طرب پهلو یاب ✦ جلوه گاه صد مه و صد آفتاب

[illegible] تقریب مراسم جشن به انتظام مهام ممالک پرداخته و از عدالت گستری و رعیت پروری اعلیا و برایا را از خود خوشنود ساخت امرائے خرد و بزرگ از جشن معاشرت و پسندیدگی اطوار سلطان راضی و شاکر گشته کمر خدمت بر میان جان بستند و همگنان بقدر حال مراتب و جاگیر یافتند هر کرا جاگیر مقرر گشت هر چند از مصدر تقصیرات شنیعه صلا تغییر و تبدیل بدان راه نیافت مجموعه کمالات صوری و معنوی حضرت امیر خسرو دهلوی بخدمت مصحف داری سلطان قیام داشتی و هر روز غزلی تازه آورده در صله ان انعام یافتی چون [illegible] برادرزاده سلطان غیاث الدین بلبن را ولایت کره بدستور سابق نامزد شده بود او دران ولایت قیام [illegible] سال دویم بوائے بنی برافراخته سکه و خطبه بنام خود کرده با لشکر گران بجانب دهلی روان و سلطان با صفائے [illegible] و با عساکر بیشمار و امرائے نامدار بمدافعه این شورش فرستاد و بعد گیر جنگ دیوست لک [illegible] شکست یافته [illegible] گرفتار گشت چون اسیران بلبنی آورده بنظر سلطان گذرانیدند انجماعت از شرمساری سر بگریبان [illegible] بر کردن بر [illegible] سلطان [illegible] خاست [illegible] خلاص [illegible] [illegible] [illegible]

ملک خجسته اقامت برابست و مسرت افروز نگاه تا دل عالمیان رونق باغ ابتسام دارد و خاطر
غمدیدگان سوخته بیابان سفر متوطنان خطه بوستان و ساکنان بلده عافیت آشیان دانه و نوا گزیدند
اشجار امانی بنهایت رسید و ثمرات شادمانی بر آمد و بنیان هر برگ غریب و اندیشه برآمده و خاطر
گشته بطلب آب سجده نیاز بجا آورد و رود خانها سراب دیده مرغ آرزو را بی تاب نگردید و
ابگیرها و خنی پایاب آب دیده گریان را چشم پر آب شده تپیدن ماهیان از بی صبری دل سرد
گشت و اصحاب استسقا بندرایان گرم بخرج غلات امتداد شاهد گران گردید همه کس برای
خود بیاری خدا امیدوار گردید چند بازار بش گرمی میکرد و مجیگران سردی میکرد نه گندم بیان آدم گران
بها گشت و نه گنجد بیان خلق ارزان کیاب حشر تخم و ما همکس بخود میکشید و برنج برنج تمام
بدست می آمد ایل اجکار از فروخت موشیت خود می انگاشتند و اب را اندا بحیات
و ظلمات نگاه میداشتند و از خلد حکم قرا حنه زر پیدا کرده دانستند مردم ایران عشر گرفتند القصه
در پی قحط عظیم و وبای مردم غربا از تهیدستی و گرسنگی در بازار و کوچه پیاپی قالب تهی میکردند
و اکثری از فرط جوع خود را در دریای عمیق انداخته غریق بحر فنا می شدند و از قحطزدگان
غلامان کوه مردم سگ و گربه را بغنیمت میدانستند باک از شدت اشتها گوشت آدم میخواستند
عبادت گذاران را بسبب تنگی ارزاق از جاده ورع و پرهیزگاری لغزیده و
طاعت اندیشان را امتیاز در حلال و حرام نماند بیت

از گرسنگی شده ذجان سیر ۔۔۔ خون خورده همه بسان شیر

القصه سلطان مغول چنگیزی با لشکر گران جانب پنجاب گشت سلطان با استماع این خبر لشکر
بسیار جمع کرده بی شمار بدفع انطایفه متوجه گردید چون طرفین بهم پیوستند مغل چون
غلبه سلطان مشاهده کرده صلح نمود و سردار ایشان که قرابت ملکه خان بود آمده ملاقات
کرد و با چند امرای دیگر مسلمان گردید سلطان او را پسر خواند و دیگر امرا را موافق خود سرفراز گردانید
و فیمابین پیوند رشته مصاهرت محکم گردید چنانچه آن معصومه را مغل بیوه و مغلان را نو مسلم
خود انتظام داده چند گاه ملک سیف الدین را که داماد و عم زاده و پرورده نعمت سلطان
بود [illegible] سید [illegible] و بطراف ممالک می تاخت و [illegible]
گیرا فتح نموده چون [illegible] هزار اسپ و پیادگی از ملاد و نقود [illegible]

غلط گفتم اے یار خوشخو غلط ۔۔۔ کہ زنگ است در آہن زنگ و زنگ را
بچین آدمی مردہ بہ ننگ را ۔۔۔ کہ پرورد نہ فضیلت بود ننگ را

در ایام سلطنت شخصے را کہ سلطان کشتہ آن بود کہ سعیدی مولد او ہم خود ویشان در دہلی کدہ اقامت و زنجیر و خانقاہ عظیم تیار نمودہ مبلغی کلی در عمارت ایشان صرف شد و ابواب اطعام و انعام بروے مردم کشودہ ہر روز ہزار من میدہ پاپصد من سلخ و سہ صد من شکر و دو صد من روغن زرد و بہمین دستور دیگر مصالح خرچ کردی و ہر روز نوبت مایدہ کشیدی و خاص و عام بران مایدہ حاضر شدندی و ہر روز غیر از نان خشک تناول نکردی و از ہیچ چیز نگرفتی علاوہ کثرت خرج و بذل مہمان داری و عدم دخل او مردم حمل بر کیمیا و کیمیا بر دولتی اکثر امرائے ملوک مرید او شدند و خانخانان پسر بزرگ سلطان ہم مرید و معتقد او گردید بعضے مردم بسلطان گفتند کہ این درویش اجتماع و ازدحام خلایق خیال سلطنت در سر دارد و مقصد سلطان مکنون خاطر ش ہست سلطان گفت چہ آدمیان دانش و گلشن پیرایان بخیال بادشاہی نمی افتند ایشان را بخیالی قرار دادہ اند چنانچہ باغبان بباغ دانش و بخش بارغ را بہر ترتیب باغبان و مباغبان بہ آسایش و پیرایش اشجار باغ و شاداب و خشنود بقدر اعتدال و ناپسندیدہ را بقطع و قلع خسران نہالی و قلع و قمع خار و خاشاک و ہر کدام بہ پیرایش قدر و شان خود و بادشاہ عدالت پیشہ مراطنیم کہ در آبادی و معموری مملکت و نگاہبانی رعیت و بخش آورون و بہر افراختن مخلصان عقیدت پرست و استیصال و بر انداختن مخالفان بدسرشت ہمای جمیلہ بکار بردہ و ہرگاہ فتنہ اندوزان تبہ کار باہم بگیرند و بکمیت شمار بامتثال و توقف در قلع و قمع اینہا کوشند و ہر جا کثرت ہجوم و ضرر انام و عام بیشتر گردد ہر چند مقدم از اینہا نظر بود ترسد تا بر رفع و سوسہ خاطر خویش و مصالح ملکی آن ہجوم را متفرق سازند و بشادی و عام را از پا بر انداز نہ پندارند این اندیشہ سلطان و امرا سبک و دیگر مردم دلگیر شدند درویش را دقیقہ بہانہ بدست افتاد کہ بادشاہ را متوہم کردہ باطراف پراگندہ گردانید و درویش با معدودے چند از پاے خیل ممانعت نگذاشت بگوشہ یزدی ماند ابر سیاہ و باد تند بر خاست و طوفان گرد و خاک برآمد و عالم تاریک گردید موجب تعجب عالمیان گشت در آن سال باران نگردید و خلائق بسیار بسکتہ طریقہ اسہال در گذشتند و دست قدرت باد کشید و آفتاب در ستر جلال گرم خود بیرون

رسانید و چتر سلطانی بر سر علاء الدین برافراشته ندائے سلطنت در داد و ندا از سنجاکر انیز و تعالی
منتقم حقیقی است سزائے بدکرداری در کفارش رسید ہ مثنوی

اگر بد کنی چشم نیکی مدار ۔۔۔ کہ ہرگز نخواہد انگور بار
نہ ہرگز شنیدیم در عمر خویش ۔۔۔ کہ بد مرد را نیکی آید پیش
چو ابلیس بد کرد نیکی ندید ۔۔۔ بز پاک نامید ز تخم پلید

قاآن سلطان در اندک زمان ببلائے عظیم گرفتار شدند محمود حاکم در اندک زمانی مبروص
شد و استدانش جوشیده از هم پاشید و زیر اختیار الدین دیوانه شده بمکافات بدکرداری
رشید علاء الدین کافر نعمت اگرچه بر تخت فرمان روای نشست اما بپاداش این کردار ناشایسته
گرفتار شده نام و نشان او و نسل او نماند مثنوی

بکوش و مکان چیزے از خیر و شر ۔۔۔ ز کفران نعمت بدان شوم فال
ز کفران نعمت چه آید بزر ۔۔۔ کہ نقصان حرام است خسران مال

مدت سلطنت هفت سال و یک ماه و بیست روز ہ

سلطان علاء الدین برادرزاده و داماد سلطان جلال الدین خلجی

بعد از آنکہ سلطان جلال الدین بہ تحریک رشید سلطان با شصت هزار سوار بزر کوه رفته شد و بعد
رسیدن امرائے خورد و بزرگ بیعت کردند در ۶۹۶ھ سر بر خلافت و فرمان روائی انطرف
سلطان زینت یافته و کوکلتاش را وزیر السلطنت گردانید و امرا بالقدر حال هر کدام خطاب
و جاگیر مرحمت ساخت چون نوجوان بود بلهو و لعب مقید گشته بعیش و عشرت پردازد
و سلطنت بذل و زوال کشاده خنانچه بانعام هر دم صرف کرد و در عید او شراب در کوچه ها بسیار
سیل گردید بعد چند گاه چهل هزار سوار بسرداری الغ خان و ظفر خان برائے دفع رکن الدین
ابراهیم پسران سلطان جلال الدین که بعد قضیه پدر از ملتان گریخته بدهلی رفته بودند
تعین ساخت بیت

ترا ملک و اقبال باید ترا ۔۔۔ ترا ملک و اقبال باید ترا

امرائے مذکور فتنه نشان را با لشکر بگرفته پسران سلطان مرحوم را بتاب نیاورده بوسیله دانائی
نامبرده کل سه پسر جوانے عهد سعید و سیمای نویدة العارفین قدوة الواصلین شیخ

واسقام را متعرض اقسام وغیر ذلک انقدر غنیمت کرعقل از حصر وضبط آن عاجز گردد بدست اوفتاد و روز بروز قوت و شوکت او زیاده گشت و از تاریخی و انحراف از و بظهور رسید چون خبر بسلطان گفتند که ملاح واقعه پیش از وقوع بهتر است تا حال علاء الدین استقلال نیافته منکر نشود باید کرد نظم

چو پرشد بباید گرفتن بمیل ۔۔۔ چو پرشد نشاید گذشتن به پیل

کنون کوشش کاب از کمر در گذشت ۔۔۔ بر انگه که سیلاب از سر گذشت

سلطان از ابتدا علاء الدین را دوست میداشت التماس وزرا باجابت مقرون نمیکرد و میگفت که علاء الدین فرزند و پرورده نعمت من است هرگز از و بغی بوقوع نخواهد آمد چون سلطان را بعمل نزدیک رسید با چندی از خواص و یک هزار سوار بکشتی در آمده بجانب کوره روانه شد ملک علاء الدین از خبر نهضت سلطان مستعد شده مابین کوره و مانک پور فرود آمد چون سلطان نزدیک رسید برادر خود را باستقبال فرستاد برادرش در حضور رسید ملعون مکر و غدر بخاطر آورده التماس نمود که علاء الدین هراسان و بیمناک شده میخواست که آواره دشت تباهی گردد من او را ازین اراده باز آورده ام اکنون که سلطان تشریف آورده اند اگر لشکریان را مسلح خواهد دید اغلب که متوهم شده بدررود و سلطان بگفته او چندکس همراه گرفته و سلاح از تن انها دور کرده در کشتی نشسته معطف میخواند تا کشتی بکنار اب رسید سلطان از کشتی فرود آمد و ملک علاء الدین آمده ملازمت کرده در پای سلطان افتاد و سلطان از روی شفقت و مرحمت طپانچه بر رخسار او زده فرمود که من این همه تربیت تو در حق تو کرده و ترا بزرگ گردانیده همواره در نظر من از فرزندان عزیز بوده اکنون در حق تو چه بدی خواهم اندیشید این را گفت و دست علاء الدین گرفته بجانب کشتی کشید درین اثنا محمود سالم که از اجلاف سامانه بود و در خدمت بدی مشهور چنانچه گفته اند بیت

[illegible] ۔۔۔ [illegible]

باشارت علاء الدین سلطان را بشمشیر زخمی ساخت سلطان دست خود را بجانب کشتی دوید گفت اے علاء الدین بدبخت چه کردی بعد ازان اختیار الدین کاپدد و پنجه سلطان بعقب آمد سلطان را دست اطاعت بر بالین نهاد و سر بر بدن علاء الدین آورده بریده کرده و در کوره مانک پور گرد انیدند و چندے از خصوصان سلطان را که حاضر بودند قتل

بطلان سمت بگذرد و بعد مراجعت معلوم نیست کسانیکه نایب باشند متقاد شوند یا نشوند این
زمانه را مانند سلطان سکندر رومی نتوان تصور نمود در آنوقت مثل ارسطاطالیس وزیر نبود
که بقوت فکر و اصابت رای او تسخیر اقالیم آسان می شد ی سلطان را بالفعل تا هندوستان
مثل قلعه رنتهنبور و چتور و چندیری و مالوه جانب شرقیتا اب سرجو سوا لک تا لمعان که پناه
متمردان و کهف دزدان و رهزنان است تسخیر باید کرد و سامانه و دیپالپور و ملتان که دراید
مغل است مستحکم باید نمود و از مداومت شراب و شکار و اعتنا بامور مهمه دزدیده از انجا که
ملک علاء الملک مقبول القول و درست سخن و زبان آور بود گفتارش در دل اثر کرد
و تمامی سخنان او را پسندیده در عقل و دانش ملک آفرین کرد و از احداث دین خود ترک
نمود و قصد تسخیر اقالیم سبعه از دل انداخته بانتزاع ممالک هند توجه نمود چون دران زمان
تیمور دیوانه از نسل رائے پتهورا رای تکبر در رنتهنبور می افراخت سلطان بکاس او نهضت
فرمود و روزے در اثنائے راه بشکارگاه قرعه افگنان برادرزاده سلطان قصد سلطان را بعروج
رسانیده سلطان را که هدف زمین آمده بود مرده انگاشته در لشکرگاه رسید و بر تخت نشست
چون آوازه انداخت که سلطان را بقتل رسانیده ام سلطان که از کثرت دوز خم بیهوش شده
بود دران ساعت بافاقت آمده زخم خود بسته جانب لشکر شتافته برادرزاده را و امرا
بر سر اکثان تعین کرد انها رفته سر او را بریده آوردند و نیز برادرزاده سلطان که همراه او
بودند و حاجی مولانا می در دهلی بقتل رسانیده افواج باستیصال آن ناعاقبت اندیشان رخصت
گشت انها بے جنگ و جدل دستگیر شدند برادرزاده را آسیل در چشم کشیده و حاجی
مولا را بقتل رسانید القصه سلطان در رنتهنبور رسیده محاصره قلعه نمود بعد مدت آن قلعه
مفتوح گردیده میر دیورا با قوم و قبیله او بقتل رسانیده بدهلی مراجعت کرد بعد آن قصد
تسخیر قلعه چتور مصمم نمود چون سلطان شنید که رائے رتن سین مرزبان چتور بداوت نام نازنین
در شبستان خود دارد که حسن و جمال او از قالب بیان افزونست پری از مشاهده جمال او از
حسن خویش بری گشته و حور بر فلک خجالت او دیده انگشت تواری مستور شده و آفتاب بهر
نظاره آن روی سراز دریچه مشرقی برارد و ماهتاب خود را از حلقه بگوش شمارد
و رخسارش بصدی تابان که در شب تار مردم گمان برند که گرم صباح
و بسایش نرمی و خشان که اگر از پرده ظلم نظر بران افتد

رکن الدین قدس سره آمده ملاقات کردند الف خان بمقتضای اهلیت و مردی شرایط
تعظیم بجا آورده انهارا همراه خود بدهلی آورد و سلطان حق نشناختند و بی رحمی کرده هر دو
مربی زاده و همرایان انهارا مثل کشیده مجبوس گردانیدند بعد آن بر سر گجرات لشکر عظیم تعین
کرده بجاره پور و مجاولیا انولایت را مفتوح کرده بت سومنات را در دهلی آورده در زمین
فرو برد تا بی سه ظالم گردید در سال دویم لشکر مغل از ماوراالنهر در حوالی دهلی رسیده شهر
را محاصره کرد خلایق کثیر از مقبلات و قریات در شهر آمده هجوم کردند در مساجد و محلات
یک چند بانده جای نشستن نماند راه کوچها مسدود شد و همه چیز ها گرانی گرفت سلطان
میقباد بجنگ پیش آمد بعد مقابله و مقاتله مغل منهزم گشت و آتش فتنه و فساد منطفی
گردید چون سلطان از اطراف ممالک خاطر جمع نبود و شریکی در ملک و خدشه در نظم
امور ممالک نماند اکثر بلاد تسخیر آمد و قوت و مکنت بکمال بهر سیده خیالات فاسده
بخاطرش راه یافته اراده کرد که دین و شریعت خود اختراع نماید و چار امرا الف خان
ظفر خان و نصرت خان و رکنخان باشند چهار یار مقرر سازد که نام او بر صفحه روزگار
تا قیامت باقی باشد و نیز میخواست که دهلی را بیکی از معتمدان خود سپرده مانند اسکندر روی
بتسخیر اقالیم بنهد مگر بر مودنا او را اسکندر ثانی لقب خطبه بخوانند و در سکه نیز همین
منقوش گشت مصاحبان و عزیزان مجلس را یارای آن نبود که حرفی بخلاف مرضی او
بر زبان توانند آورد و همگنان از ملاحظه درشت خوئی و خشن مزاجی او بر سخنان واهی تصدیق
نموده بر علو همت و بلند پروازی او تحسین مینمودند ملک علاء الملک که از امرای بزرگ بود
و پیش سلطان اعتبار تمام داشت و درست کردار بی ریا و راست گفتاری شعار او بود
اخبار عجیبه و حکایات پسندیده بر زبان آورده بمقدمات عقلی و روایات نقلی خاطر
نشان سلطان ساخت اگرچه احداث شریعت و دین او بی تراشت لیکن نتیجه این
اراده فاسده فوات ملک و سلطنت بود بدست و زیاده آخر الامر این نامرادی کار دل
تواند گرفت و مردم توانند قبول کرد

نظم

هر که عیب و هنرت بارها است — واندر و شیوه و خلق و خوی و راست
هر چه نیکی است ز تو نیکی بیش — هر چه بدی است ز تو بدی بیش

در باب تسخیر اقالیم گفت که اگر سلطان دهلی را گذاشته باقلیم دیگر بود و سلطنت بدان

بسیار که تفصیل آن بطول میکشد و را در عقد ازدواج آورده بمنتهای تمنای خویش واصل شده با آن نازنین رجعت و طن خود نموده از استیلای عشق بسته زنجیر زلف مشکین و خسته تیر مژگان خونین سوخته برق نگاه کوفته عشوه های جانکاه او بود و بے زحمت اغیار با او قرار محبت می باخت و نقد دل و جان را بازی میداد هر دو با همدیگر نوعی اخلاص و یکتا دلی داشتند که گویا صانع ازلی از یک روح دو لخت کرده در دو قالب انداخته و کشاورز ازل یکدانه را دو نیم ساخته فرد و مزرع کاشته از استماع پیغام سلطان آتش خشم در نهاد رائے رتن سین افتاد چون موے سوخته پیچ و تاب خورده مانند مار افگار بر خود پیچیده و فرستاده های سلطان را استخفاف نموده رخصت گردانید چون کسان سلطان بے نیل مقصود مراجعت کردند و حقیقت را بعرض رسانیدند و از نافرمانی رائے رتن سین چه مقتضائے حمیت سلطنت و چه از ان نازنین سطوت جلال قهرمانی و چشم خشم سلطانی در جوش و خروش آمد برائے تادیب و تخریب رائے رتن سین و تسخیر قلعه چتور و قصد وصال آن نازنین راه تقابل لشکر کشیده و انجا که قلعه چتور در حصانت و متانت مشهور آفاق است کند اندیشه بلکه از ان نمیرسد مرغ خیال به بلندپروازی دیواران قصاعد نتواند کرد رائے رتن سین بقوت قلعه و تقویت لشکر خود آماده جنگ گردید سلطان در پایان حصار رسیده مرکز دار گردگرفت ساباط و دمدمه درست کرد و توپ های کوه شکن و ضرب زنهائے زلزله افگن بقلعه نشینان زدند چند جا منقب زده از باروت پر کرده آتش دادند و دیگر تدبیر قلعه گیری بجا آورد و در اکثر کار گر نگشت چون محاصره بامتداد کشید و محاربه بسختی درمیان آمد و از هر دو طرف لشکر بسیار تلف گشت و کارے از پیش نرفت بالضرور صلح درمیان آمد و مکالمات بگدیگر اتفاق افتاد منظوم

هیچ کارے ز صلح بهتر نیست — بهتر از صلح کار دیگر نیست
صلح باشد صلاح اهل صلاح — زان سبب گفته اند صلح صلاح

اول سلطان قدمون قلعه رفته مهمان نامے شد بعد ان مانے بموجب قرار داد پیش آمد بروے رائے در مجلس رسید سلطان از عهود و مواثیق برگشته قول و قسم بر طاق نسیان نهاده رائے را قید کرده در دهلی آورد و رائے او را مدت بدولت مقید داشت کربتدبیر صاحب سطوت اقبال مکرر اندیشی گرے سبقت از جزو [illegible]

خورشید با سینهٔ نور و ضیا از آغاز صبح عارضش لمعه بوام میگیرد و ماه منیر انوار چهره اش
فروغ میخواهد

نظم

قدش نخلی ز رحمت آفریده — ز بستان لطافت سر کشیده
دهانش کز سیم بی زکالبست — در و چاهی پر از آب حیات است
ز بستان ارم رویش نزاده — در و گلها شگفته گونه گونه
در و پستان هر یکی چون قبهٔ نور — خیالی خامسته از عین کافور
میانش مویی باریک از موی نیمی — ز باریکی بر و از موی بیمی
نیارستی کمر از موی بستن — کزان مو بود بیشش از هم گسستن
بلا بیرون چرخ کس پیدا نگردد — که رویش بیند و شیدا نه گردد

از اتصاف او بصفات حسن و خوبی آن نازنین غایبانه سلطان عشق بر کشور دل سلطان استیلا
آورد و دواعی محبت او در ساحت سینه بر افراخت و گرد مهر آرزو و نزعه خاطر بلند آوازه
خلافت دور هر خیال از اضلاع دل و اطراف ضمیر کاخ عشق بر افراشت و فرمان روایان
فرمان نفاذ بر دو پهنهٔ مملکت وجود او در تحت فرمان خود آورده صفحهٔ خاطر را لطیف
فرمانی شیدائی و شوریدگی ضمیر را به نگین خاتم سودائی زینت بخشید و بنظم امور
جهانبانی شروع نمود

نظم

نهاد خلق از او دیدار خیره — نهاد کین دولت او گمارخیره
ز دیدن هیچ اثری در میانه — نه بیند عاشق کسان تا غایبانه
بدیدن میلش افزود و ارشیدن — بلی باشد شنیدن کم دیدن

بالجمله سلطان از دور آوازه و وصف شمائل خود را بقلب آن نازنین فرستاد چنین تردد
دل نشین گردانید از آنجا که رائی مذکور و رأی بعید المنال از استماع صفتهای آن
ماه غایبانه صورت در دل و عشق و تعشق با خلعت از مسند حکومت برخاسته بصورتی طالب آرایش
و از آلایش از ریاست ترک کرده بارزوی ادراک وصال آن نور دیده شتابان صحرا
گرد و خانه و خانمان و دولت و اسباب سلطنت را بی قدر و قیمتی و ناچیزی شمرده بار گرفته
شبانه روز و تعب راه را بر خود آسان و سهل گردانید تا آن دل فریب رسیده بشهر گشت

در بازی رسم این اخافات گه برد شود گهی شود مات
تلخ است مقام زمانه بگریز ازین مقام خانه

سلطان از مسموع این سانحه غریبه از مواصلت آن نازنین محروم گشته دست تحیر بدندان تفکر گزید و گفت بیت

دریغا که در دست من نیست کار که ارم بکیف حلقه زلف یار

چنانچه این قصه را در اطراف ممالک معروف و مشهور است و کتابی مسمی بپدماوت مشتمل بر قصه رائے رتن سین در زبان فرس و هند درست شده القصه سلطان بعد وقوع این امور در خود قوت ندیده که انتقام از سالکے رتن سین بگیرد و بتسخیر قلعه چیتوڑ بگمارد و نیز با وجود قدرت عمدا تغافل کرد روزے از ندما پرسید که باعث وقوع افات و حوادث در ملک چه باشد التماس کردند که سبب ظهور افات چهار چیز است اول بیخبری بادشاه از نیک و بد احوال رعایا دویم شراب خوردن علی الدوام سیوم محبت امرا بایکدیگر چهارم زر دادن بذایل سلطان را این سخن بغایت پسند آمد فی الحال از شراب خوردن تایب گشته نوعی تاکید کرد که از تمام ولایت رسم شراب خوردن رفع گردید و اکثر مردم که با وجود منع جرات بر خوردن شراب مینمودند بقتل میرسیدند و مال و ملک مردم اراذل را در خالصه گرفته تا رفع فساد گردید و امرا از اختلاط یکدیگر و ضیافت کردن با همدیگر باز داشت و خود با امور جهانبانی پرداخته و مراسم جبرداری بجا آورده ضابطه چند در باب بازیافت محصول بحکم مساحت و کاغذ پتواری و قدیم خیانت اهل قلم و عمال اختراع نمود و چون هریان و مقدمان را که مال نویده رعایا میخوردند انچنان ضبط نمود که دای از رعایا نتوانستند گرفت بلک نوعی خراب شدند که [illegible] درخانه مردم مزدوری کرده قوت خود حاصل میکردند و نرخ غلات بحضور خود مقرر میکرد انچنان که در عهد سلطنت او نرخ یکے مانده اهلالی و زیادتی روندارد و در نرخ و قیمت پارچه و اسپ و غیر ذلک نیز بهمین طریق [illegible] و مشترے فساد نمیکشید و اگر اسپ و دیگر چیزی دزدیده گرفتاری او اختراع کرده چند مرتبه [illegible] ازدار الملک در نواحی دهلی رسیده شکست خورده رفت و سلطان [illegible] و عقده [illegible] خاطر خود از آمد و برآمد بیرات حاصل نمود [illegible]

باستماع اینخبر درباب استخلاص رائے فکر اندیشیده سلطان مژده وصال داد و یکهزار و سیصد
دوله مرتب گردانید و هر دوله مردان کارزار و مبارزان کارگذار بایراق و صلاح نشانید صباح
دوله دو خدمتگار و چهار کهار و دو هزار سوار بطریق بدرقه مقرر گردانید که هیچگی و تمامی شهر از
کس جرار و صاحب پیکار بوده باشد و تحفه خالی پر تکلف با ساز مرصع بزیب و زینت تمام
گرچه بداوت متصور تواند نمود درمیان دوله کرده روانه دهلی ساخت و خود لشکر عصمت
در چتور ماند و منتظر نوید غیبی بود سلطان که با دل مالامال از رزوے وصال و دیده لبالب
انتظار دیدار بود باستماع مژده قدوم میمنت لزوم ان نازنین راه چین منبسط و فرح ناک
گردید و از هر منزل و مقام خبر طلب داشته بر شاهراه ترصد دیدار میداشت و غافل از شهده
فلک پر تذویر و حیله ان زن با تدبیر بالقصه لشکر با دوله ها منازل و قطع مراحل نموده در
حوالی دهلی رسیده نزول نمودند سرداران لشکر بموجب تلقین ان بانو پیرا ست از زبان
ان عصمت قباب بسلطان پیغام کردند که چون در عقد مناکحت رائے رتن سین هستم و
مدتے در تصرف او بوده ام الحال که سلطان غمخوار گی این فدوی نموده تا انکه رائے
اجازت نمایند چه امر شریعت غرا بر سلطان حلال نیست رائے را دریغا بفرستند تا
از و اجازت بگیرم و در مشکوے معلی مشرف شوم سلطان که بمقتضائے کمال ارزو بر شاخ
انتظار بسان طاؤس همه تن دیده شده بود بے توقف و تماشی و بلا تعلل قاتل رائے را
خلاص داده همراه کسان خود روانه ساخت بمجرد انکه رائے بلشکر خود ملحق گردید جوانان
شجاعت نشان لشکر سلطان بجنگ پیش آمده اکثرے طا بقتل در آوردند سلطان بر اینمعنی
آگاهی یافته سواری نمود و آتش کارزار مشتعل شد بسیاری از طرفین طعمه تیغ آتشبار
گشت و رائے رتن سین قابو یافته از جنگ گاه برامده لشکر خویش را هی گردید و بخیریت
و سلامتی بچتور رسید فلک مشعبده رنگ ساز گردون حیله باز در هر ساعت هزار منصوبه
تازه بطرح مکاید باخته اسباب اشتیاق را بفرجام تازه باز می رسید هر لحظه
ابواب حیرت بروے افادت اصحاب شوق می کشاید

شیشه تنا را بسنگ پاس
نو میدی میشکند مطلع

از زانه جهان جریده بگشای
وز هر بن موے دیده بگشای

خویش مشورت نمودی چنانچه خضر خان و شادی خان پسران سلطان مرحوم را که برادران خرد سلطان بودند میل در چشم کشیده و مادر خضر خان را در قید کرده نقد و جنس او را خود متصرف شده و مبارک خان برادر حقیقی سلطان را در قید نگاه داشته اراده میل کشیدن او نیز بخاطرش بود اما ارادت الٰهی بران رفته که سریر سلطنت را رونق نبخشد داعیه آن بد اندیش پیش نرفت و نتوانست او را از پیش معزول کرد و چون تسلط بسیار داشت سلطنت را از خود دانسته کسے را بخاطر نمی آورد و با فعال بد و کردار نکوهیده صرف اوقات مینمود دوام الخمر بوده شراب را با فراط رسانید اگرچه طبیعت پروازان میگسار و نفس پرستان باده خوار از شراب چندین فواید گفته در وصف ان دفترها نوشته اند اما باده آبی است آتش افروز شهرستان هستی و آتشی است آب ده شجره مدهوشی و بدمستی کارفرمای خونریزی و جفاکاری انجمن آرائے بوالهوسی و بدکرداری بر هزن معرکه عقل و دانائی گرم کن هنگامه بدگوئی و هرزه درائی پرده برانداز حیا و شرم نگون سازرایت مدار اوارزم بنیاد زندگی را ابست و خرمن هستی را آتش چراغ خرد را باد است و چشمه دولت را خاک آتش اشتهار انطفی می یابد و جویبار شهوت را تهی میکند در دنیا بدنام میکند و در آخرت نافرجام از کار دنیا باز میدارد و عقوبت عقبیٰ بروے کاری آید و اگر باده پیمائی کار نیک است اهل ارتکاب چرا در اجتنابے آن میکوشند اگر منهج حسنات بودی بزرگان پیشین و حال چگونه روا میداشتند و چرا آن را مذموم می انگاشتند بیت

باده خوری گر شرفی داشتی اهل دلان کی هتو بگذاشتی

و همچنان بقمار بازی که مذموم ترین کارهاست تضییع اوقات نمودی و ببازی شطرنج پرداختی ذالک صرف بروزگار نمودی شطرنج دریائی است ناپیدا کنار خونخوار که شناوران فرقدبج فکر و اندیشه در یابند شاه دانش و عقل او و اپیادهٔ پند هائے مات و زبونی پیش او بهروی مصمد هزار افات خیل خواهش او در معرکه تمنا تنگ اسپ تیز رویش راجع مقصود تنگ و رخ از قبله مراد برتافته و پیاده وار در پدر رهے پیشه خود سپاه بیشه و بسلاح غم و الم بازی خود بروی سازد و گنجفه ایست که دوستدارش را بر عزائم دولت و بسر و تمشیر فروت هر کرا بر مقام در سفینه بشیر و مثال مرادش پیش پا باشد از کثرت عقل این بازی برات دولت از چنگ او بدر رود و قماش عزتش بموے نیرزد و در اندک

او مغل در ہندوستان مزاحمت نتوانست رسانید مردم ایمنی را از برکات توجہات
پیشوائے ارباب طریقت مقتدائے اصحاب حقیقت سلطان العارفین برہان المحققین
مفتاح کنوز معرفت سبحانی کشاف رموز شناخت ربانی قدوہ باریافتگان درگاہ کبریا
شیخ نظام الدین اولیائے تصور میکردند سلطان اگرچہ بظاہر ملاقات شیخ نمیکرد اما استمداد
از باطن قدسی مواطن نمودہ بارسال رسل و رسایل و ارسال تحف و تحایف مراسم
اخلاص و اعتقاد بجای اورد فتوحاتے کہ باطراف ممالک بسلطان میسر شدہ و عمارتی
کہ او کردہ و خزاین فراوان کہ او دافت ہیچ یکے از سلاطین ماضیہ را دست ندادہ ضوابط
و قوانین سلطنت کہ او کردہ ہیچکس از خواقین نکردہ شعرائے صاحب سخن و مورخان
والا ادراک و منجمان بلند فکرت و مالان سحر آفرین و طبیبان و حکیمان مسیحا نفس و
ندیمان خوش گفتار و اصحاب نغمہ بے نظیر و دیگر ہنرمندان بے بدل و وزرائے صاحب
تدبیر و امرائے والا شوکت در عہد او فراہم آمدہ بودند سلطان العارفین شیخ قطب الدین
و قدوۃ الاصفیا شیخ نظام الدین اولیا و زبدۃ الواصلین شیخ صدر الدین عارف و شیخ
رکن الدین بلخی در زمان او بودند و سرامد شعرا امیر خسرو دہلوی بود و ہزار حکمۃ ز مواجب از
سرکار بادشاہی می یافت و خمسہ بنام سلطان درست کردہ سلطان در ریاضت و طاعت
و ادائے مفروضات و نوافل و صیام و تقدیم مراسم اسلام انقدر تقید داشت کہ او را از
جنس ملایک گفتندے انانچہ ملک نایب و وزیر مدار علیہ و وکیل السلطنت و منظور
نظر سلطان بود تا بو یافتہ سلطان را مسموم گردانید و بعضے میگویند کہ بزحمت استسقا بحق
پیوست مدت سلطنت بست سال و سہ ماہ ۔

سلطان شہاب الدین بن سلطان علاء الدین

چون ملک نایب مستولی بود از تمامی پسران سلطان مرحوم سلطان شہاب الدین را کہ خرد سال
بود برگزیدہ بر تخت سلطنت اجلاس دادہ ہر روز از حرم سرا بیرون آوردہ
بمراسم ہر دستور بر تخت نشاندہ بار دادی و خود بانتظام مہام قیام و جزیدی و بازان
ملک را اندرون حرم بخواب خرگاہ فرستادی تا بالجملہ ملک نایب بر تمشت مہد طینت
و ملک حرام و ناحق شناس بود و ایما برائے انداختن خاندان سلطان علاء الدین بامصالح

کسے بندیان را بود دستگیر که خود بوده باشد به بندی اسیر
نگه کن بر احوال نوادنیسان که ممکن بود بے گمنه در میان

چون نوجوان بود و ناتجربه کار کامروائے سلطنت داده پیمائے شباب و هم نشینی نا
امان و دوستی خویش آمد گریبان چراغ خرد او را فروننشاند و دیده مصلحت بین او را بدین
هماخت بمقتضائے هوا پرستی و نقش دوستی حسن نامی خدمت گار بچه را که در حسن طلعت
و جمال ظاهری بے نظیر بود منظور نظر خود داشت و شیفته و فریفته او گردیده سابقے
بے ادنی بود او را خسرو خان خطاب داده بمنصب وزارت سرفراز گردانید بادشاهان
عالی قدر و فرمان روایان دانش مدار این منصب والا و امر عظیم الشانے که بدانش و بینش و راستی
و درستی و نیک نهادی و معامله دانی و اصالت گوهری و نجابت فطری و صفات حمیده
و شایستگی اعمال و ستودگی افعال و فرخندگی اطوار و پسندیدگی اوضاع موصوف
باشند تجویز نمیکنند نه انکه هیچ بیخردی و خورد سالی و ناتجربه کاری فرومایه بدسرشتی را
بدین پایه بلند و رتبه ارجمند نامزد مینمایند و بنیاد دولت خود را از پا افگنند بزرگان
گفته اند نظم

درخے کہ تلخست او را سرشت گرش در نشانی بباغ بہشت
بہ بیخ بگبین ریزی و شہد ناب نہان میوہ تلخ بار آورد
سرانجام گوہر بکار آورد بگہر بیضہ زاغ ظلمت سرشت
نہی زیر طاؤس باغ بہشت بہنگام ان بچہ پرورد نش
زانجیر جنت دہی ارزنش شود عاقبت بچہ زاغ زاغ بر درخ بیہودہ طاؤس باغ

از انجا که تقدیر قادر برحق بدان رفته بود که خسرو خان اساس دولت سلطان را از پا افگند
بلکه بنیاد سلطنت خاندان او را بر کند و گردوان طفل دیگر را مدار علیه سلطنت و صاحب
اختیار امور جهانبانی نمود بیت

چو بخت بد کسے را پیش آید کند کوشے کہ گردون را نشاید

سلطان مرحوم بعقل ناقص و رائے سست بهمات ملکی و مشورت خیر خواهان دولت
و دعوائے او خضر خان و شادی خان برادران خلائی خود را که تا یک لب میل در چشم کشیده

جنس سرخ رو نتواند بود و شجره امیدش کبر بلک بے برگ و شاخ بوده باشد و مدامست
کہ میوہ مراد بر او پیوسته در شد رغم نشسته و کهبتین مقصودش از دست فرو هشته
باشد و چه راست که قامران مطعون جهانیان و ملوم عالمیان بوده باشند بهره مقصودش
بے مراد ان بوده سلامت بقمارخانه نمیتواند رسید و دایما در قمارخانه روزگار خسران زده
و بازی از دست داده باشد چنانچه آخر حال راجه نل و پاندوان بهین بازی ملک مال
از دست داده آواره دشت او بار و سرگشته صحرا افتخار شدند و دانش وران کاردان
بفروغ ان سعادت نشان چنین اشغال در هنگام کلالت مزاج و ملالت طبع که از کثرت
امور مرجوعه بهم رسد تجویز نموده اند این بیخرد این بازیها را از مقاصد عظمی دانسته همواره
اوقات گرامی را که بدل ندارد باین صرف نمودی مخصوص بقمار سولهوین که یکے از بازیها
چو راست بر بام هزار ستون با خواجه سرایان درگاه بیشتر اشتغال داشتی بیت

کمن عمر ضایع ببازی قمار که این فعل بدبست در روزگار

چون امرا از ملک نایب بغایت تنگ آمده بودند با خود اتفاق کرده او را بقتل رسانیدند و
سلطان را دستگیر کرده در گوالیار محبوس کردند مدت سلطنت که محض برائے گفتن بود
سه ماه و چند روز بود

سلطان قطب الدین مبارک شاه عرف مبارک خان برادر حقیقی سلطان شهاب الدین بن سلطان علاء الدین

چون سلطان با خوانے ملک نایب در زندان خانه می بود امرا باتفاق یکدیگر بعد قتل ملک نایب
قبل سلطان شهاب الدین او را از زندان برآورده در سنه ۷۱۶ سر برائے خلافت نهاده مدتی
امرا از خاص و عام بر اسم تهنیت و مبارکباد آمده و بشرایط عیش و کامرانی و لوازم
عشرت و شادمانی بتقدیم رسانیدند سلطان از نخوت که چند گاه در زندان بود و بعد خلاص
بر اورنگ جهانبانی بنا برادائے مراسم شکر و سپاس ایزدی تمامی زندانیان را که در حبس
بودند دست و پا بند و بمصادره و بازماندگان محرومان مجلس نمودند حکم تخلیص نموده
مناشیر مطاعه تمام بنام جمیع اطراف فرستاده خلاصی ایشان را صادر گردانیدند منظم

دولتخانه خواند خسرو خان گفتند و فرمود که از تو و برادران تو معتمد تر کیست اهتمام دولتخانه بعهده
گیرد القصه چون درون و برون درگاه سلطانی متصرف او و برادران او در آمد بجانب فوج
فوج توپ توپ با یراق و اسلحه شب هاو در دهانها بیجا بادر دولتخانه آمد و رفت داشتند و اندرون
بالاخانه را جمع می شدند و قابوے وقت می طلبیدند رفته رفته یعنی بر تمامی مردم ظاهر
گشت که آن سیه درون در چه کار است و امرا با خودها و از گونه دانستند اما از مجلسے که
سلطان را با او بود یقین میدانستند که اگر بعرض رسانند سلطان گوینده را گرفته با و خواهد سپرد
و در نصورت او را غالب مطلق و خود را مغلوب محض میدید ند و هیچکس دم نمیتوانست
زد روزے قاضی خان که در خط نویسانیدن استاد سلطان بود (از جان خود گذشته و
بخون خود دست شسته نیکو خواهی سلطان و سلامتی جان و مال و خیریت بلاد و عباد دین
دانسته کیفیت را بعرض رسانید و از خیال فاسد او اطلاع داد لیکن ازان سخنان سلطان
هیچ اثر نکرد و سود مند نیامد باک بجواب نداشت و الحاظ نا ملایم معاتب گشت بعد از زمانے
که خسرو خان آمد آنچه از قاضی خان شنیده بود همه را نزد او بیان نمود و آن مکار غدار بتکلیف
خود را در گریه آورده گفت از بسکه سلطان بمن التفات و عنایت دارند نزدیکان درگاه
حسد می برند و مارا نمیخواهند امروز یا فردا است که مرا متهم ساخته بکشتن دهند من خود را از
کشتگان میدانم سلطان را گریه آن مکار اثر کرد و او را در کنار گرفته گریها نمود و بوسه بر لب
و رخساره او زده گفت که اگر تمام عالم یکجا شوند و در حق تو بد گویند من گوش بسخن ایشان
کرده مرا هوائے محبت تو از عالم مستغنی ساخته بتو عالم بکار نمی آید مظم

بلے چون دلبری با جان در آمیخت نیارد جان از و پیوند بگسیخت
برد پیوند جان از تن بیکدم وے با او بود پیوند محکم

بعد از چند گاه چون ربیع الثانی شب بگذشت قاضی خان که محافظت درگاه بعهده او
بود از بام هزار ستون فرود آمده در تحص خان در دازه گردید خسرو خان از پیش سلطان
آمد قاضی خان را بجای مشغول نشانده و بیرون پان در دست او داده و قاضی خان
خجلت انفعال در ربوده بود در حیرت تمام بماند خسرو خان رسیده قاضی خان را بقهر
بر خاک هلاک انداخت و خلقے از مردم برخاست چون غلغله بگوش سلطان رسید
سبب فرو خاپرسید خسرو خان آمده عرض رسانید که اصبان طیفه خان را کشته ام

در قلعه گوالیار محبوس نموده بود معه سلطان شهاب الدین برادر عینی که او نیز هما نجا در قید بود تقبل رسانید واز نهیبت که خضر خان مرید پیشوائے اہل اللہ شیخ نظام الدین اولیا بود شیخ را مخلص او دانسته زبان طعن برکشاد و حسد و عداوت ورزید بیت

چون خدا خواهد که پرده کس درد ۔۔۔ میلش اندر طعنه پاکان زند

و مردم را از آمدن بمنزل ایشان منع کرده بے او بانه پیش آمد و شیخزاده جام را که از مخالفان شیخ بود بتقرب خود اختصاص داد و بار یافته درگاه سبحانی شیخ رکن الدین ملتانی را متعصب شیخ نزد خود طلبیده اشته واز غرور جوانی بکس مشورت نمیکردی و سخن احدی در گوش نمیاوردی اگر کسے از روے دولت خواهی و نیک اندیشی حرفے گفتی بدشنام معاتب شدی و امرا را بادنی گناه یک بعضی را بدون گناه تعذیر و تعذیب نمودی بل بتقتل رسانیدی و لباس و زیور زنان پوشیده در مجلس آمدی و زنان بزاله و محتاله و مسخره و هیزاله را بالاے کوشک هزار ستون طلبیده با امرائے کبار بطریق هزل و مزاحت و مضاحکت و مطایبت اهانت و استخفاف کردی و دایم الخمر بوده بعیش و عشرت اشتغال داشتی بعد چند گاه ظفر خان حاکم گجرات را که از امرائے والا قدر بود در حضور طلبیده باغوائے خسرو خان بقتل رسانید و بجائے او خسرو خان را حکومت گجرات که وطن قدیم او بود داده رخصت نمود او در گجرات رفته استقلال کمال بهم رسانیده بمقتضائے سفله منشی و خرد سالی و بیدانشی و تنگ ظرفی و کم حوصلگی اراده بنی نموده امرائے متعینه با او رفاقت نکردند خسرو خان نظر بر انکه مبادا پرده از روے کار ناهنجار او برداشته شود باستیصال از گجرات پیش سلطان در دهلی آمده شکایت امرا نمود برائے خاطر داشت او اکثرے از امرا بکمی مراتب و برطرفی خدمت معاتب شدند و خسرو خان نزدی بر سلطان غالب آمد که اگر کسے از مصاحبان سلطان حرف ناملایم از عرض میرسانید باجابت مقرون نمی شد بلکه آن را سلطان پیش خسرو خان بیان نمودی و گوینده بزجر و ملامت معاتب میگشت از نهیبت تمامی امرا مغلوب شدند و خسرو خان غالب گشته در حصول مطالب گرم تر گردید روزے از کمر و غدر بعرض رسانید که چون همه وقت در حضور بخدمت ایستاده ام و شب باخانه میگذارم بعضے از اقارب من که امید مراحم سلطانی از گجرات [illegible] و فاعده ملازمت [illegible] دو تا نه نمیگذارند سلطان فرمان داد که [illegible]

[illegible] فرمانده دهر جائے [illegible]

[illegible] خسرو خانی [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

جنگیده اند این غوغا از دست در میخال چاهر ند کرد با جمعیت تمام بر قصر هزار ستون شده پاسبانان را بقتل رسانید سلطان بر حقیقت واقف گشته بجانب حرم سرا دویده خسرو خان از عقب دویده دستار و موی سلطان را گرفت و باهم در آویخته زیر و زبر شدند در همین وقت چاهر ند که رسیده بدشنه خونریز پهلوی سلطان را شگافته بر زمین انداخت و سران مخالفین را از تن جدا کرده از بام هزار ستون بزیر افگندند و اندرون حرم رفته شاهزاده فرید خان و منگو خان پسران علاء الدین را که صغیر بودند بستم از مادران جدا کرده گردن زدند و دست بتاراج کشادند و هر که یافتند گرفتند و بعضی امرا و ملازمان سلطان را که مخالف بودند همانوقت بدست آورده بقتل رسانیدند و اکثری را در همان شب طلبیده بر بام هزار ستون نگاه داشتند و قید و زندان نمودند

نظم

کسی را که بنود شرف رهنمای ... بنای شد عجیب گر بود بنیاد

ز ... بسر ناکسان ... افراشتن ... و ایشان را بسر بر داشتن

سر ... خویشتن گم کردنست ... بجیب اندر ون ... دامن دریدنست

دگر ... نمگانی تو تا ... کرد ... دامن دری چاک باد

درین حالت یکی از مخدومان گفت که سلطان علاء الدین خاندان عم و برادر خود یعنی سلطان جلال الدین را برانداخت و بنیاد ملاکه خاندان او بری افتد عجب نیست که

بیت

نکو را نیک بد شد در جهان بد ... بد اندیش را بد بود در گمان

مدت سلطنت چهل و چهار سال و چهار ماه از سلطان جلال الدین تا سلطان قطب الدین چهار ده ماه مدت سی و چهار سال و پنج ماه و چهار دانگ نمودند

سلطان ناصر الدین خضر خان

بعد قتل سلطان علاء الدین ... که شاهزاده خضر خان ... سلطان ناصر الدین ... سلطان را ... خضر خان ... شکر ... سلطان را ... خضر خان ... آن ...

بنام تمرد و بغی از مملکت بر افتاد و راه آمد مغل نوعی مسدود گشت که در عهد سلطان اعلا
مغول در هندوستان در نکرده و بساختن عمارات رغبت بسیار داشت قلعه تغلق آباد
در نزدیکی دهلی به استحکام تمام بنا کرد خیلے نیکذات و فرشته صفات بود بیشتر اوقات
مصروف نمودی و گرد مسکرات نگشتی و در منع ابواب منهیه مبالغه کردی بر فاهیت رعایا
و برایا و آبادی بلاد و امصار و امنیت مسالک و مشارع و آمد و شد تاجر و مسافر و ارتقای
نرخ غله و ضبط حاصلات از قرار حق و نفس الامر و تادیب مفسدان و متمردان و تخریب
دزدان و رهزنان مساعی جمیله بکار بردی بعد از چند گاه سلطان به لکهنوتی عرف بنگاله رفت
و بران ولایت ناصر الدین ولد سلطان غیاث الدین بلبن پدر سلطان معز الدین کیقباد حکومت
داشت چنانچه تحریر یافته آمده سلطان حقوق نمک آن خاندان بجا آورده از راه
آن ولایت را بدستور سابق بر ناصر الدین مسلم داشت و از انجا معاودت نموده بجانب
سنارگام نهضت فرمود بهادر شاه حاکم انجا از لبسیاری فیل و حشم و دم استقلال میزد
سلطان بعد محاربه سخت فتح و ظفر نموده بهادر شاه را دستگیر کرده و از انجا به ترهت رفته مظفر
گشت و قلعه ترهت که بغایت متین بود به تسخیر در آورد نظم

هر آنکس که دارد دل انجا نشست — بر و کس نیاید بتدبیر و دست
ز سوے زمین این است از خلل — مگر ز آسمان تیغ بارد اجل

و الحاصل سلطان فتح و فیروزی از آن سمت مراجعت نموده وارد العلک دهلی بود و شاهزاده سلطان
عرف نور الدین جونا که در تحکاه نامزد بود رسیده کوشک تغلق آباد قصری بنام
شروع
شبرانے ضیافت سلطان احداث نموده لوازم ضیافت بجا آورد سلطان بعد رسیدن دران
قصر فرود آمده مجلس آراست و داد عیش و عشرت داده و از گوناگون طعام و رنگا رنگ
شربت یافته کشید و چون تناول انفراغ حاصل کرد مردم دانستند که سلطان بسرعت
از انجا سوار خواهد شد همگنان دست شسته برآمدند و سلطان دران قصر دست شست
کهارا دیت آبی آن قصر ماندند خیمه حباب از صدمه باد هم شکست فیل مست
نداد سلطان با نخلبندان دیگر دست از جان شسته بر خاک و خشت
در بعضی تواریخ نوشته که الغ خان حمایت آن قصر را کرد و بنیاد ساخته بود
که زود بیفتد و کار سلطان با تمام رسد و جهان گیرانی دیگر

حقوق نمک کافرنعمتان را کشته ام از فرزندان و اولادان هر پادشاه هر کسے که مانده است حاضر سازند تا بر تخت سلطنت نشانیده ما همه کمر خدمت به بندیم در صورتے که از اولاد آن هر دو پادشاه هیچکس نمانده باشد هر کرا لایق دانند بسلطنت بردارند همگنان متفق الفظ والمعنی گفتند که از فرزندان آن هر دو پادشاه احدی نمانده و تو حق نعمت بجا آورده انتقام خون ولی نعمت گرفته لائق پادشاهی بهتر از تو کیست تمامی امرا باتفاق یکدیگر بیعت کردند و سلطان را بسریر خلافت اجلاس داده زمین خدمت بوسیدند و گفتند نظم

کدام تاج گدائی ترا میرسد — بغیر از تو دیگر کرا میرسد
اگر بر نشینی تو بر تختگاه — بسر بر نهی خسروانی کلاه
که هستی تو در عدل چون مهر و ماه — ترا زیبد این تخت و کلاه
برائے تو ما جان سپاری کنیم — وفائے ترا حق گذاری کنیم
اشارت ز تو جان فشانی ز ما — ز تو خسروی پهلوانی ز ما

القصه در سنه ۷۲۰ سلطان بر سریر سلطانی جلوس نموده تاج خسروی بر سر نهاده سکه و خطبه بنام خود نمود و در کوتک لعل بودن خود قرار داده ندائے عدل و انصاف در داد و فتنه طمع بیدار شده و از خواب رفت و کار جهانداری را رونق تازه پدید آمد در یک هفته مصالح جهانبانی آنچنان صورت سرانجام یافت که سلاطین دیگر بالها نکرده بودند بیت

نظام حال خود مانند قوام کار جهان — تمام گشت به اقبال شهریار زمان

از بقیه عیال و اهل سلطان علاء الدین و سلطان قطب الدین هر کس هر جا بود تفقد احوال نموده وظایف و ادرارات مقرر گردانید و هر را مناسب احوال هر کدام اقطاع مرحمت کرده اکثر را رخصت نشستن داد و خصائے که خسرو خان در حالت اضطرار بردم ایشار کرده و مانده بود و از خزانه ساخت و هر کس و ناکس را بعیال از قسم زر تهاون نمودی و شدت تعریف ابتدائی دولت خسرو خان بلشکریان داده بود یکبارگی مرتفع شد و ایشان دست تهی بودند باقی ایام در فراغت تمام بخواهند خفتند و در سفرات مستقبل بتدریج بر عواطف اینها حساب کرده مصاحب مردم گردانید سلطان قطب الدین تفاوت نیافته بود و بنا بر مقتضائے عدل و انصاف در توابع و اسباب و فتنت جاگیر سوسب پدید آمد

نمودی و در اجتناب مناهی و مسکرات و سایر امور انچه اسم معصیت بران اطلاق
دارد کوشش بجا آوردی و در علم تاریخ و حکمت و معقولات و نظم و انشا و غیر ذلک مهارت
تمام و کمالی و در تسخیر و ضبط ممالک سعی بلیغ بکار بردی چنانچه ولایت گجرات و مالوه و
دیوگر و کنپله و دهور سمندر و ترهت و بکهوتی و سنارگام در اندک مدت بتسخیر درآورد
و انتظام حکم خویش نوعی داشت که احدی را مجال تخلف نبود و در داد و دهش و
بخشش و بخشایش خالی همت بود و در طرفة العین تمام خزانها را خواستی که بیک کس انعام
نماید بخشش تمام عمر حاتم که بسخاوت مشهور است کمترین عطائے یکروزه او بود در وقت
بذل و عطا و هنگام جود و سخا غنی و فقیر و صغیر و کبیر پیر و جوان قوی و ناتوان مقیم و مسافر مسلم
و غیر بیگانه و بیگانه برابر بود و تاتارخان حاکم سنارگام را بهرام خان خطاب داده دیگر نهم
هزار فیل و نهصد اسپ و یک کرور تنکه زر سرخ بخشید و ملک سنجر بخشی را مشهد و لک
تنکه و ملک الملوک عماد الدین را هفتاد لک تنکه و ملک عز الدین را چهل لک تنکه بخشید و
ملک بزرگ غزنوی را هر سال یک کرور تنکه میداد روزے بهادر شاه سنارگامی ترا بطرف
میکرد حکم کرد که انچه در خزانه موجود است همه را با وبدهند همچنان کردند و در خزانه هیچ
نگذاشتند روزے مولانائے جلال الدین حسام قصیده در مدح سلطان او خواند چون
سلطان او را خواند چندین هزار صره انعام داد و فرمود که زیاده ازین مخوان که من از عهده
صله ات نتوانم برآمد القصه چنانچه در سخاوت بے نظیر بود همچنان در ظلم و ستم ثانی
نداشت سر از اطاعت او هر و سر حلقه ستمگاران عصر مخترع قوانین جدید ظلم بود
آئین بیداد و ظلم نهادی مبادی بیدادی و بانی مبانی جور و رائی بود کدام ظلم است که
او را خانه بدوش خود نپنداشت و کدام ستم که در کارخانه جفا جوئے او موجود نبود
کمر بر ایذا چون دست چنار تهی میگردید تن پیرایه و شاخ چون سر دیبا بر عریان
می ماند و دوکان بزازان و پنبه فروشان بخیل تخته بندی بود و تنور خیاطان و گلدان مغلیان
سرو میشد و دوزن بساط چون بائے رشته بر او روی حرکت نداشت و کمان پنبه
مثل گلوسوخته آواز نمیداد و صدای جولاهین دلان حزین بر سمندان میگوفت از
جنبهٔ آتش زبانان خبر اسوی خود گاه در مرگ یافت جامهای رنگین
رونق نمیداد هر سیاه می پوشید حال نانوائی با ظلم نشست و بهمه نانبائی

آلای عمارت را از طلسم بپرداشت چون طلسم را بعد آمدن سلطان بشکست آن عمارت از پا
در افتاد و در تاریخ محمد قندهاری نوشته که در وقت دست شستن سلطان ناگاه برق جانکاه
از آسمان افتاد و آن قصر فرو نشست و بعضی نگاشته اند که سلطان فیلان کوه سکوه
را مانند گاو دیده بود و بنا نمودن به شاهزاده الف خان حکم کرده بود که آن فیلان را بدانند
چون عمارت قصر تازه بود از صدمه فیلے از پا در افتاد و بعضے میگویند که دران وقت
زلزله عظیم آمد و آن قصر در افتاد و شیخ رکن الدین ملتانی برائے ملاقات سلطان دران
حضور رفته بود و بر فرود آیا بجهت زود برخاستن میگفت اما سلطان تفهم نکرد چون شیخ
بخانقاه خود قصر برنشست و انچه تحقیق پیوسته آنست که چون سلطان از قدوة الاصفیا
شیخ نظام الدین اولیاء رنجیدگی داشت بعد نزول دران منزل به شیخ پیغام کرده بود که شهر
را من باخل دهلی شوم شیخ ازان شهر بدر رود و حضرت شیخ فرمودند که هنوز دهلی دور است
و این سخن درمیان اهل هند مشهور است که گفته اند مصرعه

که معقول را رد نباشد سخن

درهمین سال شیخ نظام الدین اولیاء امیر خسرو دهلوی از تنگنائے جهانی بمقام بقا و وداعی
شتافتند و مدت سلطنت سلطان چهار سال و دو ماه ۔

سلطان محمد شاه الف خان عرف فخر الدین جونا بن سلطان غیاث الدین تغلق شاه

بعد وفات پدر در سنه ۷۲۵ بر سریر فرمان روائی تکیه گزیده کوس شادی بلند آوازه گشت
سلطان مبارک بهادری از خاص و عام برخاست تا بازار و کوچه آراستند و شهر را بزیب و زینت
پیراستند و بسرور و شادمانی در دادند و در نظامیه النظام و بخشش ایثار کرده و بابیت

رشک فرمائے بوستان بهشت ۔۔۔ چون بهار سرخوش

سلطان اولیاء را بجاه و جلال بدرگاه خواجگی که چون سلطان سکندر دولی
اقالیم بسخر تاخت و او را همت بر آن گماشت که مانند حضرت سلیمان جن و انس و دد و دایره
را مسخر سازد و بدین خیال در صدد آن گردید که سلطنت و بابوت جمع کرده احکام شرعیه
و کلیه او شود و بدین اندیشه در صدد آن برآمد که در ترویج احکام شرعیه عمری بتمام قیام

شهر اوجین را وسط جمیع ولایات خویش دانسته تختگاه نموده بود بهتر است که شهر اوجین دار السلطنت گردد و بعضے گفتند که دیوگیر دار الخلافت باید کرد چون هوائے دکن بر مزاج سلطان موافقت کرده بود دیوگیر را که در زمان راجه بهوج دهارا نگری گفتندی دولت آباد نام نهاده تختگاه خود مقرر گردانید واز دهلی تا دولت آباد سرائے ها در باطها احداث کرده غله خام برائے مسافران هندو و طعام پخته بجهت مسلمین از سرکار مقرر ساخت و در دو یه رسته درختان در راه نشاندتا مترددین بار فاهیت قطع مسافت کنند و فرمود که باشندگان دهلی که در معموری و کثرت آبادی و فور رونق رشک افزائے دمشق و بغداد بود جلا وطن شده باهل و عیال بدولت اباد انتقال نمایند چنانچه مصر دهلی ویران کرده بسکنه آن را و متوطنان مصر و مضافات دیگر در دولت آباد دکن برد و خرج راه از خزانه سرکار داد مبلغ کلی بانیکار صرف شد اکثر مردم که روانه شده بودند بدولت آباد نتوانست رسید و کسانیکه رسیدند نتوانستند استقامت دیدار این تغیر و تبدل تغسرقه تمام بحال بندها خود اراه یافت بیت

سوخته دل سوختگان زود بتاب کلبه محنت زدگان زود خراب

دیگر خامکاری او انکه بفرمود تا مس ساده مانند طلا و نقره در دار الضرب سکه زنند و فلوس مس را بدستور تنکه زر و نقره رواج دهند و در خرید و فروخت معمول دارند تا جران ممالک مس را به دار الضرب می آوردند و مبلغ با مسکوک میگرفتند و اسله میخریدند و باطراف میفرستادند و بسکه زر و نقره انجا میفروختند و متمتع و بهره مند میشدند و زرگران هر کس در خانه خود سکه میزدند و در بازار آورده می فروختند و بعد الچند گاه چنین شد که این حکم غیر معمول را دانا کن دون دست رواج نماند و مردم آن انکنه سکه مس را بعوض مس ساده میگرفتند **نظم**

نه هر که آینه سازد سکندری داند نه هر که چهره برافروخت دلبری داند
نه هر که طرف کلاه کج نهاد و تند نشست کلاه داری و آئین سروری داند

دیگر اندیشه باطل او این بود که خراسان و عراق و ترکستان را خواهد زدم بلک سایر ولایات بزن مسکون تسخیر نماید باین تقریب سه لک و هفتاد و هزار سوار نوکر کرد در سال اول جواب سپاه بموصل رسید در سال دویم چون علاوه شکر و ناشکر فرصت آن نشد که آن مردم را نگاهدارد تا به تسخیر ولایات چه رسد **بیت**

نایابی میزان عدل سنگ بر سینه می زد بیت

زظلش هیچکس سالم نجسته کدامین سینه کان ظالم نخسته

قتل مردم وهدم مبنیان انسان مجبول ومفطور او بود هرگاه عواصف قهر وناره غضب قیامت انگیز او زبانه میزد غیر از ریختن خون وسوختن قصر وجود آدمیان التفاتی پذیرفت ودستی که سموم شوم غیظ وصرصر سیاست او می وزید جهان را از وجود انسان خالی می ساخت وهنگامی که در خاص وعام می نشست وتهذیب وتادیب مردم از بیدن دست وپا وبینی وگوش وسیل کشیدن وچشم وکوفتن استخوانهای اعضا بمیخ کوب وسنگ وسوختن اندام زندگان بآتش وزدن سلم آهنی بر دست وپا وسینه وکشیدن پوست ودو پاره ساختن او می ودرته فیل انداختن وبردار کشیدن وسایر اوامر جور وجفا کار فرمودی وعرصه خاص وعام را بخون مردم رنگین نمودی ومردم هر طایفه از صوفی قلندر وشکری ونویسنده وعمال ورعیت وتاجر را باندک تقصیر وکمتر لغزش سیاست عظیم کردی وشیخزاده جام را که کلمه از ظلم او بر زبان آورد بناحق کشت وهمچنان لبیاری را بسته گاری بی صدور تقصیرات بقتل رسانید بیت

تا نبینی کس کز و زخمی نخورده ز صد کس بر یکی رحمی نکرده

میخواست که ضوابط سلاطین پیشین منسوخ ساخته احکام مجدده اختراع نماید ودقیقه هر روز ضابطه تازه وحکمی جدید اصدار می فرمود چون احکام او خلاف قرار داد اسلاف وازعاده عقل ودانش بود موجب تنفر عام می شد وعمال در اجرائے آن ماجور می شدند وبانواع عقوبت ماخوذ میگشتند واگر نفاذ میرسانیدند عامه خلایق متاصل می شدند وخلل عظیم در کار مملکت راه می یافت وضوابط چند مقرر ساخت از انجمله یکی انکه قلمرو مملکت میان دواب یکی بدهقان قرار داده واین امر باعث استیصال رعایا گردید وکار زراعت معطل ماند وامور بادشاهی متزلزل یافت نظم

خرابی زبیداد بیند جهان چو بستان خورم زباد خزان

ندیدم جائے که گردد دراز نه بینی لب مردم از خنده باز

وچون اندائے خود مشورت نمود که دار الخلافت در وسط الارض ممالک محروسه بوده باشد بجهت گذارش نمودند که چون بکرا جیت که این همه ممالک در تصرف داشت

ان مصر ویران تر ظاهر گشت **بیت**

ان مصر و مملکت که تو دیدی خراب شد　　وان نیل مکرمت که شنیدی سراب شد

درین صورت سلطان اندکی نادم گشته بابادائی رعیت و افزونی زراعت توجه برگماشت و رعایا را از خزانه سرکار مال میداد و بکار زراعت تاکید میکرد و بنابر امساک باران هزبرعات نمی شد اکثر رعایا که زر از سرکار گرفتند و زراعت نکردند بقتل رسید بسبب امساک باران قحط عظیم رو داد گندم قیمت ادم پیدا کرد بر نرخ هر سنگ طلا گر دیدغله کمیاب چوبک نایاب شد و آدم آدم را میخورد و هی دستان از گرسنگی هلاک گشتند و قالب تهی کردند و مفلسان از فقر و فاقه تنگ آمده جان بحق تسلیم کردند **نظم**

هرکرا دیدار نان بودی هوس　　قرص خور بر آسمان دیدی و بس

گشت زان تنگی جهان را رنگ دل　　گرسنه نالان و حیران سنگ دل

درچنین وقت سلطان بی رحم و اهن دل دروازهای شهر بند کرد تا هیچکس از شهریان بدر نرود و بدین تقریب اکثر عامه خلایق هلاک شدند و مواشی مردم نیز از عدم علف و غله تلف گردید بعد تخریب شهر و تهلیک شهریان حکم کرد که دروازها واکنند تا مردمی که بر بر ذکره نگاه داشته شد هرجاکه خواهند بروند و اکثر مردم با توابع و لواحق بجانب بنگاله و اندیا که در انطرف غله ارزان شنیده بودند بدر رفتند و حکایت ستمگاری و مردم آزاری سلطان بولایت دور و نزدیک بردند **نظم**

ستم بر ضعیفان مسکین مکن　　که ظالم بدوزخ رود بی سخن

غم زیردستان بخور نه نهاد　　بترس از زبردستی روزگار

نماند ستمگار بد روزگار　　بماند بر و لعنت کردگار

چون در خاطر سلطان یقین شده بود که بدون اجازت خلیفه عباس سلطنت روا نیست و از مکاسب ان حرام است در مقام تبع خلفای عباس سی بود و بارها عرضداشت بخدمت خلیفه مصر که از ال عباس بود متضمن بیعت و اطاعت خود ارسال نمود و بجای نام خود در سکه نام خلیفه نویسانیده در سنه ۷۴۲ از خلیفه منشور حکومت و خلعت برای سلطان آمد و سلطان با جمیع امرای و اعیان و مشایخ به استقبال رفته پیاده شده منشور بر سر نهاده بر پای حاجی صرصری کان منشور آورده بود بوسه ا

چو خلت نیست طرح آهسته تر کن　　بدخل و خرج خود ایم نظر کن

دیگر اراده فاسد او آن بود که کوه همانچل را تا دیار چین ضبط نماید و درینصورت امرائے نامدار و خوانین بلند اقتدار نامزد کرد که ان جماعه درون کوه رفته سعی موفوره بکار برند و بدفعات کارزار و پیکار نمودند بسبب صعوبت کوهسار و دشوار گذار و تنگی گریوه و استواری جاده و شوارئ مداخل و مخارج و کثرت سپاه ان ممالک کاری از پیش نرفت کوهیان غالب آمده بسیاری از لشکریان سلطان را کشته و خسته نمودند قلیلے که سلامت ماندند رجعت نموده اخبار سلطان بسیاست رسانیدند بیت

بادشاهے که طرح ظلم فگند　　پائے دیوار ملک خویش بکند

چون از سلطان چنین امور نا ملایم و احکام غیر معقول بصدور پیوست و در کار ممالک اختلال راه یافت و هر طرف فتنه بیدار گشت و کار بجائے رسید که اکثر ولایات مضبوطه از قبضه تصرف بدر رفته ملک در دهلی که تختگاه بود تردد و غصبان شایع گردید و آمدن خراج و باج از اطراف ممالک منقطع گشت در ملتان ملک بهرام ابنه کبرا در خوانده سلطان تغلق شاه بود بغی و زید سلطان باستماع این خبر از دولت آباد عرف دیوگیر بملتان آمد ملک بهرام صفوف آراسته آماده پیکار گردید و باندک جنگ دستگیر گشته بقتل رسید سلطان خواست که اهل ملتان را قتل عام نماید به شفاعت شیخ الاسلام شیخ رکن الدین قدس الله سره نجات داده به دهلی مراجعت نمود در همین ایام ولایت میان دواب از شدت و کثرت طلب خراج غیر معمول خراب شد اکثر رعایا خرمن ها را آتش داده و معاشی و امتعه خلاصه گرفته بدر رفت سلطان فرمان داد که هر کرا یابند بکشند و آن ولایت را به تاراج بردند عمال خلق را میکشتند و غارت مینمودند بعد ان سلطان بر سم شکار در بدن رفته تمام نواحی را تاراج و متوطنان را طعمه تیغ بیدریغ نمود و سرهائے مردم را بر کنگره هائے قلعه براویخت از انجا بطرف قنوج رفته دران حدود نیز ولایت مذکوره را تاراج کرده عالم عالم مردم بقتل در آوردند و به ترهت رسیده آن ولایت را نیز خراب کرده بسمت دهلی معاودت نمود تمام قصبات و دیهات که بر سر راه بود بسبب ظلم عمال و قحط سال خراب و بدحال دید و پیاده گانی که در راه برائے داکچوکی بودند همه برخاسته دشنام و ناسزائی بر طرف شده منتظر در آمد چون بدهلی رسید خراب تر دیدکان

(۱) دلوه تاریخ فیروز شاهی سنف صیار بنی صفحه ۴۰۰ ۴۰۱

سلطان فیروز شاه باربک

چون سلطان محمد شاه رحلت نمود پسر و اولاد و برادرش وارث نبود که بر تخت جهانبانی جلوس نماید ارکان دولت و اعیان سلطنت به اتفاق یکدیگر ملک فیروز باربک را که برادر زاده سلطان غیاث الدین تغلق شاه بود و پدرش رجب سالار ترک تعلقات نموده رتبه ولایت داشت چنانچه در هندوستان تا حال مشهور است و اکثر خلائق از معتقدان او هستند در عمر پنجاه سالگی ۷۵۲ھ بر کنار دریائے سند بر سریر فرمانروائی جلوس داده سلطان فیروز شاه خطاب کرده سکه و خطبه رایج نمودند **مثنوی**

مخالف شکن شاه فیروز بخت — به فیروز فالی در آمد به تخت
نشاط نو انگیخت بر روزگار — ز فیروزی دولت کامگار

سلطان بخالفان ان نواحی صلح کرده از انجا روانه سمت دهلی گردید در اثنائے راه بعرض رسید که احمد ایاز عرف خواجه جهان که از مقربان سلطان محمد شاه بود از استماع رحلت سلطان در دهلی بر تخت خلافت جلوس نموده سلطان غیاث الدین محمود خطاب خود کرده سلطان احتمال بر حماقت او کرده فرمان عفو تقصیرات بنام او صادر کرد او اولا از اطاعت انحراف ورزیده آخر الامر زیرا که امرائے آن نواحی با او اتفاق نکردند ندامت کشیده خود را لایق پایه خلافت ندانسته عرضداشت متضمن عجز و نیاز ارسال نمود چه طعمه شیران بیشه کجا شغال کنج خانه را نشاید و راتبه فیلان برائے پشه ضعیف همت بخرچ نرود چون سلطان در نواحی ماهی رسید احمد ایاز بعجز توابع خود سر برهنه کرده و دستار در گردن انداخته ملازمت کرد سلطان از روے التفات قلم عفو بر جرایم جرایم او کشیده و بجاگیر لایق سرافراز و سربلند گردانید **بیت**

یعنی کسانیکه رو بر وی آورند — بدی دیده نیکوئے کرده اند

انانجا بفرخی و فیروزی در دار الملک رسیده نوید عدل و انصاف بجانیان داده امرا را از خطاب لایق و جاگیر مناسب سربلند ساخت و شیخ صدر الدین از اولاد شیخ بهاء الدین ذکریا قدس سره را بخطاب شیخ الاسلامی داده به تقرب خویش بلند و سربلند گردانید ابو الفتح خلیفه مصر در رسید سلطان خوشوقتی زیاده از حد نموده باعث افتخار دانسته

داد و نهایت تواضع بجا آورده در جلو پیاده روان شد و در شهر قبه‌ها بستند و لوازم شادی
و شادمانی ظهور آوردند و بر منشور زرها نثار کردند محتاجان و مسکینان و مستحقان تهیدستان
دادند و خطبه بنام خلیفه خواندند و سکه مودند که در طراز جاهای زربفت و شرفات عمارات
نام خلیفه قرار یابند بعد دو سال دیگر باز منشور نیابت و خلعت خاص و لوائے حضرت
امیر المومنین برائے سلطان آمد پیاده به استقبال رفته منشور بر سر و لوائے بر گردن نهاده
در شهر آمد و ایما مصحف و مشارق حدیث و منشور خلیفه در پیش نهاده هر حکم که صدار میکرد
بخلیفه منسوب می ساخت و میگفت که حضرت امیر المومنین چنین حکم کرده اند مال فراوان
و جواهر گران بها و دیگر اشیا بطریق پیشکش بخدمت خلیفه بمراتب ارسال داشت مرتبه
سوم نیز منشور رسید سلطان مراتب تعظیم و تکریم بجا آورد و چون مخدوم زاده بغداد بطریق
سیر هندوستان آمد سلطان تا قصبه پالم پنجگروهے دهلی استقبال کرده در شهر آورد و دلک
تنکه و یک پرگنه و کرشکنه سیری و حوضها و باغها در انعام مقرر کرد و هر گاه مخدوم زاده
آمدی سلطان از تخت فرود آمده چند قدم پیش رفته مخدوم زاده را پهلوے خود بر تخت
جا دادی القصه بعد از انکه منشور خلیفه عباسی حاصل کرد و سلطنت به استقلال دانسته مجددا
در امور خلافت تقیید ورزید در ولایت گجرات و دیو گیر و بهروچ و سرنال و دیگر
ممالک از سر حد ها فتنه و فساد عظیم برخاست سلطان در گجرات رفته قریب دو سال دران
دیار تردد و تلاش کرده تسکین فتن نمود روزے از وزرا و ندما پرسید که در تواریخ چگونه نوشته
اند اگر چنین فتنه بار دیگر پادشاه را چه باید کرد التماس کردند که تدارک این چنین
شورش آنست که پسر بالغ را که قابل بوده باشد بجائے خود نصب کرده ترک سلطنت
باید کرد والا از عملی که باعث تغیر جهانیان است احتراز باید نمود سلطان فرمود که پسر
دیوانه ندارم که بسلطنت بردارم و ترک سیاست نمیتوانم کرد بالجمله بعد تسکین فتنه
گجرات بطریق تهتهه رونهاد بعد رسیدن بهار کرد بی تهتهه از افراط مرض غلبه زیاده دیده
حیات سپرد و خلایق از ظلم او نجات یافت بیت

فرزده مرد کان عنصر و جانها کند قهر خدا بخشش و ندانها

بدت سلطنت بست و شش سال ۰

۱۰ سرو ۰

حوریان از پے نظارہ آن تشنہ رخصت آمد از رضوان

در پایان قلعہ بہون مکانی است پرستشگاہ اہل ہند در سالے دو مرتبہ یکے در ایام نوروزی در اوایل یا اواسط اسفندار دویم بعد انقضائے ایام برسات و آخر شہریور یا اوایل ماہ مہر کہ ہر دو ایام بہار اعتدال لیل و نہار مسرت بخش اہل روزگار تواند بود و دیشان اہل ریاضت و مرتاضان ارباب افاضت و طبقات خلایق و طوائف انام مؤنث و مذکر صغیر و کبیر از اطراف ممالک راہ یکسالہ طے کردہ بقصد زیارت می آیند و قطع نظر از ہنود کہ بت پرستی آئین دین انہاست گروہا گروہ مسلمین مسافت بعیدہ طے کردہ نذورات می آرند بحکمت ایزدی مرادات مردم بحصول می انجامد طرفہ تر انکہ بعضے گنگ مادرزاد و توک زبان خوابیدہ پایان دیوار معبد شبانگاہ بر زمین میخوابند و بقدرت الٰہی روز دیگر زبان انہا درست می شود و گویائے بہم میرسانند و بعضے سر خود بدست خود قطع میکنند و باز درست می گردد القصہ در ایام مذکورہ مجمعی عظیم اجتماع پذیرفتہ چندگروہے و فرسنگ انبوہے از خلایق و از دحام طبقات انام بیرون از حد قیاس میگردد و پرستش گری و نذرات گذاری بکاری برند و از نقد و جنس دران مکان بطریق نذر میرسد و بحدی انبارہا و تودہا میگردد کہ حساب دانان روزگار و گنجینہ داران کارگذار در حساب و شمار نمیتوانند اورد چند روز تماشائے بے بدل و ہنگامہ بے نظیر واسطہ افراط نشاط و انبساط و موجب ظہور و فور سرور نظارگیان می شود و نوعی تماشا بر روے کار می آید کہ افلاک تا از نظارہ ان حسرت می افزاید و کواکب از دیدن آن انجمن شادکامی و کامرانی می آرایند نظم

ہمہ طرف جشن و ہمہ سور سرور بہر گوشہ صحبت بہر جا حضور
سرائے جہان انوائی سرود فرستادہ ہر دم بشادی درود
یمین و یسار و فراز و نشیب نباشد ہمہ جا جز آئین و زیب
جہانی بشادی برا راستہ در و بوم پر زیور و خواستہ
چمد کوچہا چہ بازارہا بزیور برامود دیوارہا
باین پر بندد بے پا طاق کہ ہر یک بود رشک ارژنگ

دران وقت کہ سلطان براجہ انجا صلح نمودہ قصد مراجعت داشت بعرض رسانیدند کہ وقتے کہ سلطان سکندر رومی در ین مکان رسید صورت نوشابہ را در یکجا درست کردہ

بامور جهانبانی قیام ورزید و بر عایا و برایا مژده رفاهیت داد و سپهر نداز سامانه جدا کرده تا ده کروهے داخل آن نموده پرگنه جداگانه مقرر ساخت و برلب دریائے ستلج و بیاه که یک جا میرود فیروز پور آباد گردانیده پرگنه علحده کرد و در نواحی هانسی قلعه احداث کرده بحصار فیروزه موسوم کرد و نهرے از دریائے جمنا حوالی سرمور برآورده بان حصار رسانید همچنین چند نهر از دریائے مذکوره و دیگر دریاها برآورده تا موجب نفع خلایق بوده باشد چون نهر سلیمه را آورده ند سلطان بجهت دیدن آن سواری فرمود پنجاه هزار بیلدار بکندیدن اشتغال داشت از میان یک پشته استخوان فیل اگرچه فرسوده بود اما بغایت سطبر و هشت در عه طول و استخوان دست آدمی سه در عه برآمد تحقیق پیوست که در جنگ پاندوان و کوروان این آدم و فیل کشته شده بودند تا این زمانها استخوانها افتاده است بالجمله چون سلطان قصد ملک گیری داشت اکثر ممالک بزور شمشیر گرفت و بجانب نگرکوت لوائے عزیمت برافراشت مسالک ممالک دکوهسار دشوار گذار طے کرده پایان قلعه کانگره نزول کرده مرکز وار گرده گرفت راجه آنجا متحصن بوده جنگ تیر و تفنگ درمیان آورده چون محاصره بامتداد کشید و کارے از پیش نرفت صلح درمیان آمد راجه انجا ببلازمت رسید پیشکش گذرانیده سلطان او را نوازش فرموده نگرکوت را محمد آباد موسوم گردانید بے شایبه تکلف کانگره مکانی است خوش آب و هوا و سرزمینی است نشاط بخش دلها تمام کوه و صحرا مالا مال از گونه گونه گلهائے معطر و رنگارنگ میوه حلاوت اما دگلشنی است بهجت افزا و قطعه بهشت است

عشرت پیرا نظم

چشم بد از زمین کانگره دور	که دمد زو گیاه عیش و سرور
سرزمینی که خلد از دست نشان	روح قدسی کند در و جولان
صد هزاران گل شگفته درو	فرح بیدار فتنه خفته درو
هر گلے گونه گونه از رنگے	بوے هر گل رسیده فرسنگے
ابهائے روان بیان گلاب	زیر سنگش بلطف در غوش آب
چون طرب گاه عرصه جنت	خالی از رنج غصه و محنت
خاک صحرائے آن مجسمه جان	شده بر فرق خلق مشک افشان
سرو قدان حصار متین	رشک افزای حسن حور العین

تهته نهضت نمود جام حاکم انجا بقوت کثرت اب و پناه دریائے سند مدتے محاربه نمود و
کار از پیش نرفت بالضرور سلطان این مهم ملتوی گذاشته بگجرات رفت و ایام برسات
دران دیار گذرانیده باز بطرف تهته رفت جام بعد محاربه بسیار تاب نیاورده امان خواسته
ملازمت نموده پیشکش هر ساله قبول کرد و سلطان بعد تنظیم و تنسیق مهمات ان دیار مراجعت
به دهلی نمود و به انتظام مهام جهانبانی اشتغال ورزید بمقتضائے نیک ذاتی و حسن
اخلاق فطری خلافت بعدالت کرده ضوابط عدل و احسان و قواعد امن و امان میان
جهانیان گذاشت از جمله ضوابط ادائکه خراج ممالک موافق حاصلات و بقدر قوت بدهاء
طلب کردی اضافه و توفیر معاف و اشتی و سخن کسے در حق رعایا گوش نکردی و در انجمن آبادی
و معموری رعیت بودی و اسیب بکسی نرسیدی بهل آمد وی منظم

شنیدم از بزرگان سخن سنج — که سلطان را رعیت بهتر از گنج
بگردان خرج ارشود آخر بسراید — وزین هر مخزنے دخل تو در اید

و از اخذ محصول مثل گل فروشے و نیل گری و ماهی فروشی و نداتی و ریسمان فروشی و نخود
بریان گری و کاباره و قمارخانه و دادیگی و کوتوالی و قصابانه و طوائفانه و لکاحانه و دهریچه
و تولد پسر و عروسی و شکر و روغن گران و پخته خشت و شیر و جنرات و کاه چرائے و تراند
کشی و فروشی و شکرانه و جرمانه و سازندا که روز شادی بخانه مردم میروند و خرید و فروخت
زمین و ظروف سفالے و کوله استخوان هندوان که بگنگ می برند و غیر ذالک کرباعث
آزار عامه بر ایاست اجتناب واشت بیت

دل دوستان جمع بهتر ز گنج — خزینه تهی به که مردم برنج

و بجهت اشتغال حکومت ولایات عمال متدین به امانت و خداترس و کارگذار تعین
کردی و به هیچ بیدینے و شریرے را خدمت نفرمودی و اتا نجاکه الناس علی دین ملوکهم
گفته اند حکام بیروی احکام سلطان فرخنده فرجام نموده قواعد عدالت و انصاف
معمول داشتندے و احدی را مجال نبود که مرتکب ظلم و تعدی شود نظم

خدا ترس را پور رعیت گمار — که معمار ملک است و سرمایه کار
خدا یار ان بنده باشد که خلق — نگهدار باشد خدا یار حق
مراعات دهقان کن از بهر خویش — که خرمن ز دهقان خورد خوشدل

گذاشته بودند کرتا حال معبد اهل هند است و این راهوانی نامند سلطان اینمقدمه را از
علمائے براهمه استفسار نمود گذارش گویندگان و پرستیدن صورت نوشابه خلاف ظاهر
گشت و از کتب براهمه که ابتدائے تصنیف ان معلوم نیست تحقیق پیوست که انسکان
از اقارب آفرینش معبود طوائف هنود است پرستش تمثال نوشابه اهل هند که در صحف
قدیم ایشانرا بقلم درنیامده چه نسبت دارد سلطان بعد سیر کانگره نگر کوت بکان جوالامکهی رفته
گروهے کانگره رسیده مکانے دید از عجایبات روزگار و بدایع قدرت آفریدگار حجرو
از سنگ تعمیر یافته از دیوارهائے آن شب و روز نوایر آتش زبانه میزند سوائے حجره
از یک دو جائے دیگر نیز از زمین شعله پدیدار است دیده عقل از تماشائے آن حیران
و مدرکه خرد در ادراک کماهی آن سرگردان بعضے اهل تعصب گذارش نمودند که درین مکان
کان گوگرد است که از اثر حرارت ان نوایر برمیخیزد سلطان فرمود تا زمین را شگافتند بوے
از گوگرد نیافتند و هر چند اب پاشیدند اصلا انطفائے آن آتش ندیدند سلطان از
مشاهده ان حیران مانده فرمود که اگر کان گوگرد بودی اثر آن ظاهر شدی و بوے ان به فرسنگها
در دماغ عالمیان برسیدی همانا که از اثار قدرت قادر مطلق است که از اعماق آفرینش جهان
این آتش افروخته می گردد و قدرت هائے الهی کجا در احاطه فهم و ادراک عالمیان میتواند آمد

مثنوی

نه آگاهی از دو کام و زبان را — نه همراهی بد و نطق و بیان را
ز درکش گوش جان را باد و مشت — ز حرفش دست دل را کوته انگشت
لباس فهم بر بالائے او تنگ — سمند عقل در صحرائے او لنگ
ز گفتن برتر است و از شنیدن — زبان زین گفتگو باید بریدن

مدان مکان بسیاری از کتب براهمه سلف یافتند سلطان علمائے انطایفه بحضور خویش
طلبداشته مضامین آن را شنیده محظوظ گردید مقرر مود که بعضے انان کتب را ترجمه فارسی
کنند تا مضمون بر اهل فهمیده شود چنانچه مولانائے اعز الدین خالد خانی کتابے در حکمت
طبیعی از ترجمه کتب براهمه بنظم آورد و کتاب فیروز شاهی موسوم گردانید و سلطان انرا
بنظر پسند نموده در سلک آن کتابدارئ نفوذ از طلا و نقره و جامه و جاگیر مرحمت کرده مضمون
ان کتاب اکثر اوقات مذکور محفل قدسی می شد القصه سلطان بعد فتح نگر کوت بجانب

[illegible] خشک شده پوست بران همچو توز
[illegible] ناوک آه تو بران نیز به
قد تو لام و الف نیز آمد عصا هر دو پے نفی وجود تو لا
[illegible] خلق بفریاد ز بشنیدنت
[illegible] پشت خم از مرگ رساند سلام

در نیوقت سلطان که طاقت حرکت نداشت و قوائے بدنی و حواس ظاهری بست شده بود در سنه ۸۹۷ شاهزاده محمد خان را سلطان ناصر الدین و والد بزرگوار محمد شاه خطاب داده و وکیل السلطنت و مربی الخلافت الامجدین و اقبال و حشم و خدم و جمیع کارخانجات و اسباب [illegible] بنوده خود بر اسم عبادت و طاعت که مشعار عاقبت اندیشان خجسته فرجام و اطوار نیک پسندان فرخنده انجام است اشتغال ورزید

[illegible] او نفوذ تمام پیدا کرد فکرت او مغز تر اندیشه
[illegible] بحر عبادت بکن کسب سلبهای سعادت بکن
[illegible] که فرخنده گیست ترک دوئی کن که پراگنده گیست
[illegible] آرد بحیث تا نکمندهای یکجا نشست

[illegible] جمعه خطبه بنام سلطان محمد شاه خواندند و پوسته همین طور خوانده می شد بعد چند گاه ملک [illegible] را مفرح الخاطب بیرام خان که حاکم گجرات بود بر سر صدهای آن ولایت اتفاق کرده سکندر خان را که متازگی جلوس کرده بود تعین نموده بدفع فرستاد سلطان محمد شاه چون باستقبال ان پرداخت از بیحمیت رخنه تمام در امور ملکی راه یافت لشکریان سلطان فیروز شاه از بیمنی حسد برده بدل بر بے تقوی و نامردی سلطان محمد شاه نموده مخالفت ورزیده سلطان محمود شاه را بپنها آماده جنگ گردیده در شهر دهلی بمقابله کارزار گرم گشت چون سلطان فیروز شاه نیز در جنگ گاه تشریف آورد سلطان محمد شاه تاب مقاومت نیاورده [illegible]

[illegible] سلطان فیروز شاه از محمد شاه خلعت خود در بر کرده اعلانا و لیکه خویش [illegible]

رعیت چو بیخ است سلطان درخت ۔۔۔ درخت ای پسر کی بود استوار ز بیخ درخت

سیاست را مطلق ترک داد هیچ مستانی را افزار نداد و از کثرت انعامات و آدرارات تالیف قلوب عامیان نموده محتاج سیاست نشده از برکات عدالتش راه ظلم و تعدی بسته گشت هیچ آفریده در عهد سلطنت او آزار نیافت بیت

لطفش نکرم چاره بیچاره نکند ۔۔۔ عدلش ستم از زمانه اواره کند

بفرمان و فرمان کسانے را که سلطان محمد شاه الف خان مرحوم بناحق کشته و قطع اعضا نموده بود باتمام و تکمیله محو شود کرده خط ابرائے ذمه سلطان مرحوم از انجمله گرفته بهر اکابر و اشراف رسانیده و در متبره سلطان گذاشت تا در قیامت واسطه عدم مواخذه ازان عصیان گردد و بمقتضائے پند کذائی و نیک نیتی رفتن عورات مسلمه و معهود بر مزارات و بتخانه منع کرد و اناس فسق و فجور و شراب و بنگ و دیگر تماشاهی منهدم گردانید و به نیت خیر اقسام عمارات از مساجد و مقابر و مدارس و خوانق و دار الشفا و رباط و پل و تالاب و حوض و پل و باغات و منازل و چاه و حمام و غیر ذالک الفدر که سلاطین پیشین کرده بودند تعمیر نمود و بعضے را از نو ساخته اندکه فیروز آباد و غیره دهلی شهر و دهلی جامع مسجد پنجشته و دهلی مدرسه و بست خانقاه و ولیت رباط و صد سهر و صد سرائے و صد پنجاه چاه و ده حمام و پنج دار الشفا و صد مقبره و ده مینار کلان و باغات بیشمار ازان بادشاه تعمیر یافته و اکثرے ازان تا حال از زیاده از صد سال منقضی میشود و برجاست چنانچه بر کوچه متصل دهلی علامات عمارات و عمودی موسوم بمیان نما که عوام الناس آنرا لاٹهه فیروز شاهی گویند قریب شصت گز ارتفاع و سه ذراع سطبر گویا از یک سنگ ساخته اند و نوشته ان تا حال قائم است و از پس کرا استحکام تمام دارد مدت مدید دیگر برجا خواهد ماند بیت

چرخ حسن عمل بین نه زور بازوئے ۔۔۔ خراب می نکند بارگاه کرسے را

چون [illegible] غالب اسد [illegible] تیر جوانی بر جست [illegible]

خیال سلطنت در سر دارد او را دستگیر نموده بردار کشید و رفیقانش را علف تیغ بیدریغ گردانید بهدرین اثنا امیر صدهائے سامانه بغی ورزیده ملک شه خوشدل حاکم انجا را بر کنار حوض کشتند و سر او را پیش شاهزاده محمد شاه در لگرکوت فرستاده او را تحریص آمدن نمودند چنانچه شاهزاده از نگرکوت براه جالندهر بسامانه رسیده سکه و خطبه بنام خود کرد امیر صدا و زمینداران آن نواحی بیعت نمودند قریب هشت هزار سوار و پیاده جمع کرده روبدهلی آوردند تا رسیدن بدهلی پنجاه هزار سوار جمع گردید چون لشکریان شاهزاده زمینداران تا آنروز نموده کار و غارتگران اوباش و عیار بودند و سلیقه جنگ و کارزار نمیدانستند باندک جنگ شهزم شدند و شاهزاده شکست یافته با دو هزار سوار بولایت میان دواب رفت بار دیگر پنجاه هزار سوار فراهم آورده بامداد و اعانت حاکم قنوج و کنپله آمده مجادله نمود به امدادت سبحانی درین مرتبه هزیمت خورده بجانب جالیسر رفت سلطان اندک تعاقب نموده مراجعت نمود و شاهزاده محمد شاه باهل ملتان و لاهور و دیگر امصار و بلاد قرابین فرستاد که هر جا بندهائے بیمزه و زشاهی باشند بکشند در اکثر جا قتل عام و غارت تمام کردند طرفه هرج و مرج بخلایق فرو داد و رعایا مستوحش گشته و خانها خراب شدند اکثر رعایا از ادائے خراج انحراف ورزیدند و عناد باطراف ممالک برخاست بالضرور سلطان بقصد استیصال شاهزاده متوجه شورش و عناد بجانب جالیسر دان گردید شاهزاده از انجا براه دیگر دهلی آمده و شاهزاده همایون خان بن شاهزاده محمد شاه از سامانه بسنام لشکر فراهم آورده متصل دهلی شتافته و شاهزاده بجالیسر رفت بعد جنگ و کارزار بتحریک غلامان فیروز شاهی بانداز جالیسر دهلی آمد در نیمه شب سلطان بی دست و پا گشته تاب جنگ نیاورده از دهلی براه خضر کوتله میوات بفت و شش فرسخ رهسپار گردید و سلطنت یک سال و شش ماه

سلطان محمد شاه بن فیروز شاه

چون بموجب طلب غلامان فیروز شاهی از جالیسر برداشته بپیش انداخته دهلی رسید امرائے عظام شاهزاده خانخانان پسر میانگی سلطان را در دهلی بپیش سوار کرده چتر بر سر او کشیدند پس از چند روز سلطان بدولت و اقبال عازم دهلی و داخل اجلال نموده بجلوس

تغلق شاه بن شاهزاده فتح خان نبیره خود را که پدر او در حیات سلطان ولیعهد حیات سپرده بود ولی عهد کرده بسلطنت برداشت و در ابتدای اوقات دو سه سال بحکم طبعی برحمت حق پیوست و نام نیک خود را در خالیان گذاشت بیت

بمرد آخر و نیک نامی ببرد ۔۔۔ بسے زندگانی کہ نامش نمرد

از لفظ وفات فیروز شاه تاریخ بری آید با امیر تیمور گورگان هم عصر بود مدت سلطنت وی شش سال ۔

سلطان تغلق شاه بن شاهزاده فتح خان بن سلطان فیروز شاه

بعد رحلت جد بزرگوار در سنه ۷۹۰ در قصر فیروز آباد بر سریر فرمان روائی متمکن گشت و بر سر شاهزاده محمد شاه که در کاره سرمور بود لشکر گران تعین نمود و شاهزاده تاب نیاورده از سرمور برآمده بطرف نگرکوت رفت و لشکر سلطان از تعاقبش دست باز کشید مراجعت نمود و سلطان از آنجا که جوان بود و ناآزموده کار با خوانی بعضے امرائے شاهزاده ابوبکر خلعت برادر حقیقی خود را مفید گردانیده شروع بعیش و عشرت و لذات جوانی نمود و کار سلطنت اهمال گذاشت و بغفلت کمال میگذرانید درین صورت ملک رکن الدین و دیگر امرائے باخوائے شاهزاده ابوبکر برادر زاده اش که محبوس بود خروج نموده ملک مبارک کبیر را که وزیر مدار السلطنه بود بر دروازه دولتخانه کشتند سلطان ازین سانحه واقف شده از دروازه دیگر بدر رفت امرا تعاقب کرده سلطان را سه فابنجان که از جمله مصاحبان بود بدست آورده بقتل رسانیدند و سر ایشان را بر همان دروازه آویختند و شاهزاده ابوبکر را از قید برآورده بسلطنت برداشتند ازین وادی شورشی که در دهلی رو داده بود زیاده از یک روز نکشید و فتنه فرو نشست و امنیت بظهور رسید مدت سلطنت او پنجاه و سه روز ۔

سلطان ابوبکر شاه بن ظفر خان بن شاهزاده فتح خان بن سلطان فیروز شاه

در اتفاق امیران دولت در سنه ۷۹۰ بر تخت خلافت جلوس نمود و بعد چند روز چون سلطان ظاهر گشت که ملک رکن الدین جنیدی وزیر که از قتل سلطان غیاث الدین تغلق ولیعهد بود

سلطان ناصر الدین محمود شاه بن سلطان محمد شاه

برادر خورد سلطان علاء الدین سکندر شاه بعد رحلت برادر بر تخت نشین فرمان روائی گشت
و بنام سکه و خطبه بنام خود نموده مواجب و جاگیر سپاه بدستور سابق بحال داشت
و خواجه سرور عرف خواجه جهان را که سلطان محمد شاه او را سلطان الشرق خطاب داده
ولایت جونپور را بجاگیرش مقرر کرده بود از قنوج تا بهار ضمیمه جاگیر سابق نموده او
اختیار یافته زمینداران آن دیار را مطیع و منقاد گردانیده سکه و خطبه بنام خود کرد
همدرین سال لشکر گران به دفع مشیخی کهوکهر که لاهور را متصرف شده بود رخصت گشت
دشمن دوازده کروهی لاهور محاربه عظیم نموده شکست خورده در کوه جمون رفت و از فوجی
لاهور تعاقب نمودند درین ایام سلطان بجانب گوالیار حرکت کرد مقرب خان و سوجان
که از امرای کبار بودند در دهلی نوائے مخالفت برافراشتند سلطان باستماع آنخبر
مراجعت نموده در حوالی شهر رسیده محاصره نمود تا سه ماه جنگ درمیان ماند و آخر
بتصرف سلطان درآمد جماعه باغیه نصرت شاه بن فیروز خان بن سلطان فیروز شاه را از دیوار
قلعه فیروز آباد بزیر آورده بخدمت سلطان رسانیدند و فضل الله ملقب بلوخان که سرخیل مفسدان
بود بخطاب اقبال خان مخاطب گشت و میان دهلی و فیروز آباد جنگ شد و سالها
بدستور در گنات میان دوآب و پائی پت و سونپت و بهرمه تک و اطراف
بخطبه و سکه بنام نصرت شاه بود و غیر از مضافات دهلی و فیروز آباد که متعلق بسلطان ناصر الدین بود
این هر دو بادشاه هریک ولایتی را متصرف شده دم استقلال میزدند و سلطان ناصر الدین
و فرمان دیوان بوندمندی کار و بار ممالک پراگنده و ابتر بود مصرع

پریشان شود کار ملک از دو شاه

اقبال خان بخدمت نصرت شاه باظهار ارادت خود نموده بر مزار شیخ قطب الدین
بختیار کاکی قدس سره سوگند یاد کرده میان آورده بدین عقد موافقت بست
روز سیم اقبال خان بنیت آنکه نصرت شاه را بدست گیرد نصرت شاه
بالضروره بخانه او رفته پیش تا پیش خان و پیش دیوانه پیش کرده
و فیروز آباد در تصرف اقبال خان درآمد و او قلعه آنرا بقدر چشم او بود

بفرخی وسعادت دران دیار آید ۔ همان صفت که بدست اشرف رسید شد

در سنه ۹۶۲ مرتبه ثانی بر تخت جهانبانی جلوس نموده سکه وخطبه بتجدید بنام خود نمود و در اندک مدت غلامان فیروزشاهی که با مونیه وند انه سلطان رنجیده پیش سلطان ابوبکر شاه رفته میوات رفتند سلطان محمد شاه نظر بر بیوفای گوکرته خردی اجتماعه داشته گفت که از غلامان فیروز شاهی هرکس که در دهلی بوده باشد بدرود سه روز مهلت است والا بقتل خواهد رسید هرکه بدر رفت سلامت ماند وهرکس که نتوانست رفت بقتل رسید و مشهور است بعضے مردم بے گفتند که ما اصیل ایم سلطان فرمود که هرکه از شما گوید درست بگوید اصیل است چون تلفظ نتوانستند ادا کرد و زبان پوربی و بنگاله مختلف است و بینصورت کشته میشدند بدین تقریب اکثر مردم که اصیل بودند و زبان پوربی داشتند ناحق کشته میشدند شاهزاده همایون خان پسر سلطان از سامانه آمده بخدمت سلطان بالشکر گران بسر سلطان ابوبکر شاه رفت و در نزدیکی کوتله میوات محاربه روداد و مدت جنگ وجدل سلطان ابوبکر شاه بقید افتاده در قلعه میرتهه محبوس گردید و همانجا بمرگ طبعی درگذشت بعد از چندگاه سلطان از دهلی برآمده بجانب قنوج نوج لشکر کشید و سرکشان آن دیار را مالش داده بجالیسر رسید و در انجا قلعه بنا کرده استحکام تمام احداث نموده بلجمه آباد موسوم گردانیده به دهلی رسیده در سنه ۹۶۶ شاهزاده همایون خان را بر سر شیخا کهوکهر که لاهور را متصرف شده بود با سیاری امرا تعین کرد و در اثنائے راه خبر رسید که سلطان بمرگ طبعی درگذشت مدت سلطنت او شش سال و هفت ماه بود

سلطان علاء الدین سکندر شاه و همایون شاه بن سلطان محمد شاه

بعد از استماع خبر رحلت پدر والا قدر عزیمت فتح لاهور کرده مهم شیخا کهوکهر موقوف داشته ازراه بجانب دهلی شتافته سریر سلطنت را رونق بخشید و به اندک مدت

توان ریگ ہائے بیابان شمرد ۔۔۔ وے لشکر شاہ نتوان شمرد

القصہ بعد قطع مراحل در دہلی نزول اجلال فرمودند در راہ ہر کرا یافتند بتیغ کشیدند و بسیاری را دستگیر نمودند حتی کنار رسیدن دہلی قریب پنجاہ ہزار کس اسیر شدہ بودند چون اقبال خان از شہر برامدہ برائے جنگ آمادہ گشت بر چہرہ اسیران بشاشت ظاہر شد درین وقت بعرض رسید کہ اسیرانی کہ در لشکر ظفر اثر ہستند فتح اقبال خان استماع نمودہ خوشحالی ہا میکنند شعلہ غضب و قہر بادشاہی زبانہ زد بصلاح دولتخواہان اشہبا بیکبار بقتل رسانیدند و متقضے را زندہ نگذاشتند و جوے خون روان گردید باکلہا اقبال خان از شہر برامدہ و حرکت المذبوحی کردہ در حملہ اول گریختہ بشہر در آمد غازیان شہامت کیش تعاقب نمودہ خلق کثیر را کشتند اکثر فیلان و اموال اقبال خان بدست بہادران لشکر منصور افتاد چون اقبال خان صورت احوال بدینمنوال دید تاب مقاومت نیاوردہ وقت شب ترک عیال و اطفال نمودہ بدر رفت و در قصبہ برن رسیدہ اقامت در زید سلطان ناصر الدین محمود شاہ کہ برائے سلطنت محض نمونہ بود مضطرب ملکی نزد دیگران خود راہ گجرات پیش گرفت بیت

بلے ہر جا شود مہر آشکارا ۔۔۔ سہارا چیز نہان بودن چہ یارا

بعد ویگر حضرت صاحبقران شہر را امان دادہ جمعی از ملازمان سرکار را بجہت تحصیل مال امانی تعین فرمودند بعضے مردم شہر از تحصیلگیری تحصیلداران در مقام بلوا و انگار آمدہ چندے از مردم سرکار را کشتند یعنی باعث التہاب نایرہ قہر و غضب پادشاہی گردید حکم والا بہ قتل و اسیر اہل شہر صدور یافت دران روز بسیاری از خلق اسیر شدند و اکثرے بقتل رسیدند و دہلی اچنان خراب شد کہ گویا ساکنان ان مصر اصلا آباد نبودند و نوعے تاراج و غارت گشت کہ ہرگز چیزے از اسباب و اشیائے اصلی نماندہ بہ نظر بندہ و قید گردید کہ ہر لشکرے را صید و بنگاہ کس از ہر دو ان [illegible] ہر کدام اسیر و بستگے شدند اقتے را بست تقریر دیدہ بست آمدہ

وفات ملک تہب در سپان اعظم

[illegible] دران شہر شد [illegible]

[illegible] بسیاری [illegible]

بکشت و بخدمت سلطان رسیده ملازمت نمود سلطان را نمونه ساخته خود سلطنت
میکرد و بر سر تاتار خان در پانی پت رفته اورا شکست داد داوید اعظم همایون ظفر خان
پدر خود که حاکم گجرات بود رفت فیل وحشم واسباب ریاست تاتار خان بدست اقبال خان
در آمد و از انجا به دهلی مراجعت کرد چون در هندوستان از بدطینتی امرا هرج مرج رو داد
و امور سلطنت اختلال پذیرفت میرزا پیر محمد نبیره حضرت صاحب قران امیر تیمور گورگان
از جانب خراسان آمده از اب سند گذشت وحصار اوچ و ملتان بتصرف در آورده
چند روز در ملتان توقف ورزید حضرت صاحبقران نیز از جانب کابل یورش هندوستان
فرمودند بدولت و اقبال تشریف آورده در سنه ثمان تسعمایه راتا خته بملتان نزول اجلال
فرمودند و کسانیرا که بدست میرزا پیر محمد اسیر شده بودند بقتل رسانیدند چون خبر به
دهلی رسید اقبال خان بیمناک گشته در مقام فراهم آوردن جمعیت و سامان سپاه
مقید گشت حضرت صاحبقران از ملتان نهضت فرموده براه ریگستان متوجه شدند بعد
قطع مراحل در حوالی بهتنیر رسیده قلعه را محاصره نموده پس از مجادله و محاربه ان قلعه
تسخیر و دامدورائے دوآبی مرزبان انجا با لشکریان از همراهیان خود پیرشده بپاسار سید حضرت
صاحبقران پس از تسخیر بهتنیر بسامانه آمده در عرصه آن قصبه بعرض سپاه فرمان دادند بطول
یمان که جائے ایستادن نوکر است شش فرسنگ بود و تخمین تجربه کاران هر فرسنگ
دوازده هزار سوار احاطه میکند پس سوائے نوکر هفتاد و دو هزار سوار بوده باشد عرض
که بمل ایستادن نوکر است کثرت لشکر و فراوانی سپاه ازین قیاس باید

کرد نظم

زهر جانبے رعیتے شد پدید ... سوران فوج فوج از سپهر رسید
علمها بر افراخته رنگ رنگ ... بجا در دو تیغ خورشید از گرد رنگ
[illegible] ... بسیط زمین تنگ شد بر جهان
[illegible] ... بر زمین پشه را جایگاه
[illegible] ... برخشنده چون برق فولاد تیغ
[illegible] ... همه تیغ داران تیغ گذار

[illegible]

بکشتند یا زنده کردند اسیر　　زن و بچه شان آنچه برداد پیر

بغارت ببردند چیزے که بود　　ز خشک و تر شان برآورد دود

بتاراج بردند بسیار چیز　　بآنچه گرفته بسے بردہ نیز

حضرت صاحبقران بعد فتح دہلی در عمارت سلطانی نزول اجلال فرمودہ بار عام دادند و بنام نامی آن حضرت الاعلی خطیب خوش الحان بر سر منبر خطبہ بنام نامی خواند و وجوہ دراہم و دنانیر را بنام آن حضرت تیموری معاونت پذیرشد بیت

چون سکہ بنام شاہ آراستہ شد ✦ در چشم ستارہ قدر مہ کاستہ شد

چند ماہ دہلی پس از کوچ صاحبقران خراب مطلق بماند و ساکنان آن مصر کہ باطراف رفتہ بودند بتدریج آمدہ آباد شدند بالجملہ حضرت صاحبقران بعد تاراج دہلی کوچ کردہ بطرف میرٹھ رفتند و آن دیار را تاختہ مردان و فرزندان ان نواحی اسیر و قتل نمودند و از انجا بہردوار گنگ نزول اجلال فرمودند بین ہردوار گنگ مکانی است کہ دریائے گنگ از کوہ سوالک آنجا بری آید و اہل ہندوستان آن مکان را بزرگ دانستہ در ایام معہود بقصد غسل آمدہ از دحام میکنند و دران مکان موے سر و ریش تراشیدن از آئین دین و استخوان مردگان درون گنگ انداختن رستگاری فرد و ایشان می پندارند بلفظے اوقات در انجا مجمعے عظیم میشود اتفاق دران زمان کہ حضرت صاحبقران در ہردوار نزول اجلال فرمودند دران مکان از دحام عظیم بود حکم والا برائے قتل عام بصدور پیوست اکثرے بحلیہ تیغ خونیان منصور شدند بقیہ از بیم سیف گریختہ داخل کوہ گشتند ان حضرت از انجا کوچ فرمودہ براہ سوالک کہ ممالک در جبون رسیدند راجہ جبون را دستگیر نمودہ بدین اسلام در آوردند از ہردوار تا جبون ہفت ہفتاد کروہ دران نواحی خضر خان و دیگر امرائے ہندوستان آمدہ ملازمت نمودند غیر از خضر خان کہ سید زادہ بود مہر اخلاص نمودہ خضر خان را از روے عنایت نوازش ایالت لاہور و ملتان و دیپالپور فرمودند و زبان حال بزبان گذشت کہ من سلطنت ہندوستان بخضر خان بخشیدیم چون موسم بہار عمارت و مدت آفتاب بین دستان را مانند کوہ سوالک آراستہ گردانیدہ بود حضرت صاحبقران کہ پذیرائے ممالک سرد سیر بودند از حرارت ہند عاجز شدہ تاب گرمیا دہ حضرت صاحبقران از ہندوستان کوچ فرمودہ از راہ کابل متوجہ دار السلطنت سمرقند شدند حکومت ملتان و ہندوستان بخضر خان مقرر فرمود حضرت شاہ سلطان کہ از جملہ صاحبزادگان صاحبقران بود بحکومت ملتان و دیپالپور و ہندوستان مقرر شد و بعد رفتن

روایات خالی حضرت خضر خان بن ملک سلیمان پسر خواندهٔ ملک مردان داماد رایات کبار فیروز شاهی

چون ناصر الدین محمود شاه رحلت نمود امرائے ہمدیگر اتفاق نمودہ دولت خان را کہ از امرائے کبار بود بسلطنت برداشتہ بیعت کردند خضر خان از استماع این خبر لشکر فراوان بہم رسانیدہ از راہ پدر تا بملتان کہ دار الایالت او بود دررسیدہ شد و بدہلی آمدہ محاصرہ کرد تا چہار ماہ محاصرہ در میان بود اگرچہ دولت خان مراسم قلعہ داری و مجادلہ بجا آورد و دانا از نیجہت کہ امرا ازو برگشتند نتوانست زیادہ ازین تاب آورد و چون سلطنت نصیب خضر خان از ازل مقرر بود دولتخان صورت حال بدینمنوال معاینہ نمودہ بالضرورت آمدہ ملازمت کرد خضر خان او را قید نمودہ در طمار فیروزہ فرستاد و ہما نجا روح او از حصار بدن بدر رفت و بملازمت خضر خان مظفر و منصور گشتہ داخل قلعہ دہلی گردید در شانزدہم جمادی الثانی بعہدہ خود گرفت از انجا کہ حضرت صاحبقران ہنگام نزول ہندوستان او را سرافراز فرمودہ بشادت سلطنت یاد دادہ بود و ندانست نیجہت خضر خان پیش آمد خود و کشایش کار و عروج بر معارج دولت و حکومت از برکات توجہات حضرت صاحبقران میدانست لہذا بصورت سکہ و خطبہ بنام شاہرخ مرزا خلف حضرت صاحبقران رائج گردانید و مراسم وفاداری بظہور رسانید بیت

بنام دوست وفا باشش ثابت قدمت ۔۔۔ کہ بہ سکہ کہ رائج نباشد درہم

آخر سکہ و خطبہ بنام خود کردہ بر اکثر ممالک تصرف نمودہ حکومت باستقلال کرد و بیشتر امرائے میل و انقاد خود گردانید چنانچہ کہ در ایام توجہ حضرت صاحبقران بہ خانمان رفتہ بود مدد بہ ایام حکومت او آمدہ آباد گشتند و مزرعہ اکمال شدہ و علائے ظہور و عہود سلطنت و بقائے عمر و حیات او دیگر دند و بجا پیشہ اشتغال داشتند این خضر خان سیزدہ برادر مقارن النزول پسندیدہ اخلاق پاکیزہ و صفت موصوف و خلق انسان و حمیدہ صفات و دارای ہمت بلند و طبع بود و بحالت طفلی آثار خطری و رشادت لمعی داشت و در ترقی احوال و ارتقا بمراتب بزرگی حال پسران پادشاہ بزرگ حسب و نسب او بود با وجود استقلال و سلطنت و اسباب ملک گیری و دلاوری

در اندک زد و خورد دستگیر شده بقتل رسید و نتیجه حرام نمکی و عهد شکنی خود حال او

گشت بیت

بنقض عهد دلیری مکن که چرخ فلک نتیجه ملتے زود در کنار نهد

چون خبر کشته شدن اقبال خان در دهلی رسید دولت خان و اختیار خان لودی و دیگر امرائے که در دهلی بودند سلطان ناصر الدین محمود شاه را از فتوح طلبیده آشته و خاوری و اقبال

سنه ۹۱۰ بتجدید بر سریر خلافت نشاندند و دولت خان با لشکر فراوان بسرهند بهرام خان که بعد بهرام خان در سامانه دم استقلال میزد آمده فتح نمود درین اثنائے خضر خان از ملتان با لشکر گران در سامانه و سرهند رسید دولت خان تاب مقاومت نیاورده پیش سلطان دهلی رفت سلطان بے انکه فکر خضر خان نماید و از ان طرف جمعیت حاصل کند بر سر سلطان ابراهیم بجانب مشرق رفت در بے نیل مقصود معاودت نمود و سلطان ابراهیم از عقب رسیده بمکافات خود رفت میدان سلطان ناصر الدین محمود شاه درین رفته آن را از مردم خالی گذاشته سلطان ابراهیم شاه مستخلص نموده از انجا در سنبهل رسید آنجا از اندک زمانے خان افغان بتصرف خود در آورده اسد خان لودی را در انجا گذاشته بعد استماع درین حوالی متوجه دهلی نموده آمد تا بر آمدن خضر خان فتح نمود دهلی را متصرف گردیده خضر خان بسرهند رسیده مرتبه از ملتان لشکر فراهم آورده بر سر دهلی آمد سلطان ناصر الدین محمود شاه بمقابله رفته چون درین ایام طوائف اوزبک نشان مفاد خود در هر طرف میدادند و غبار فساد و فتنه و آشوب بر انگیخته بود و بعضے اوزبک بر اطراف ملک تاخت و تاز میکردند سلطان محمود روز بے بقصد شکار بجانب کهتل گذاشته بود و اوزبک بر سر او تاخته آمدند سلطان محمود بمقابله ایشان پرداخته بعد از زد و خورد اندک ایام بهادری بظهور رسانیده اوزبک را هزیمت داده بسیارے را بقتل رسانید و بعد ازین سلطنت دهلی سی سال و دو ماه از ابتدائے سلطان بهلول تا سلطان ناصر الدین محمود شاه بر شش پشت

[illegible]

[illegible] ولایت متعلقه پدر کلانتر و جالندهر متصرف شد چون سلطان بر ولایت میوات و پیانه
[illegible] چپله دار و دیگر ممالک استیلا یافته بود از استماع خبر تسلط جسرتهه کهوکهر بعد فتح ان
[illegible] ولی مراجعت نموده لشکر عظیم بر سر جسرتهه تعین کرد و در نواحی جالندهر جنگ درمیان
[illegible] جسرتهه واقع شد بسبب خویش که بهکهر بوده باشد رفت چون سلطان بر خلاف قاعده
[illegible] ولی از اطاعت شاهرخ مرزا خلف حضرت صاحب قران انحراف
[illegible] این خبر شیخ علی که از جانب شاهرخ مرزا حکومت کابل داشت بموجب امر
[illegible] هندوستان شتافت در ۸۳۴ شیخ علی بموجب طلب ملک فولاد که یکی از امرایان
سلطان بوده و از اطاعت انحراف می ورزید و بلند آمده دست تاخت و تاراج برکشاد و
در نواحی جالندهر رسیده مال و اثقله خلایق به غنیمت برگرفت و لبسیاری را اسیر کرده در
لاهور آمد و از انجا به ملتان و دیپالپور و خطیپور رفته از آب راوی گذشت و تا آب بهلم پرگنات
[illegible] تاخت و تاراج نمود بملتان گریخت و ملک شاه لودی عم سلطان بهلول لودی که حاکم دیپالپور بود
[illegible] شیخ علی جنگ کرده شاه مذکور یافرار سلطان از دهلی این خبر لشکر گران از دهلی تعین کرد و در
نواحی ملتان محاربه رو داد شیخ علی شکست خورده در شور رفت و انجا نیز جنگ شد باز
[illegible] شیخ علی از انجا [illegible] رفت [illegible]
[illegible] سلطان بهلول سلطان [illegible] براتب جنگ رو داد ظفر منصور گشت
[illegible] ایام [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

اسم سلطانی بر خود اطلاق نکرد و بر ایات اعلی خود را مخاطب کرده باجل طبعی درگذشت بیت

ذات پاکش کز بود خضر شعار یادمان رفت بر مزار یا

ایام سلطنت او هفت سال و سه ماه ؛

سلطان مبارک شاه بن رایات اعلی خضر خان

بعد رحلت پدر والاقدر در ۸۲۴ھ بر تخت خلافت جلوس نموده سکه خطبه بنام خود کرد امرای عظام و وزرای کرام مراسم تهنیت و سپاه کبادی بتقدیم رسانیدند هر یک را مواجب و جاگیر بدستور سابق بحال داشته بعضی را بقدر حالت اضافه مرحمت کرد چون شنید که از روی تسلط و استیلا سلطان شاه علی مرزبان کشمیر را که بر تهتهه حکومت میکرد بشقاوت فراوان آورده بود دستگیر نموده مال و اسباب بسیار بهم رسانیده قوت و شوکت پیدا کرده بود از غرور کثرت جمعیت و فراوانی لشکر و خیرگی آنکه حاکم کشمیر در قید انقیاد بحرارت و دلیری ابراهیم تمام دل نموده از آب ستلج گذشته تلوندی رای کمال الدین سکن را غارت کرده از آنجا بمیانه تاریخ بر تصرف گشت از آنجا در سهرند آمده از سلطان مسعودی حاکم آنجا جنگ نمود سلطان مسعود بشکست این خبر از دهلی رایات در دهیانه رسید شتابان گهوگهر از آب گذشته مقابل سلطان براب در مانده لشکرگاه ساخت تا چهل روز جنگ در میان آمد آخر الامر شتابان بناورد و گریخت و سلطان تا آب جمنا تعاقب نموده بسیاری را از سوار و پیاده بقتل رسانیده و راجه بهیر زمیندار جهلم بملازمت سلطان رسیده مراسم پیشکش تقدیم رسانید و لشکر بر سر بهکر سکن شیخاوه برد و خراب گردانید سلطان از آنجا معاودت کرده لاهور منزل اجلال فریدون و میان ماهو طرح اقامت انداخت و کیالی که از دست تطاول شیخا خراب و ویران شده بود بنده بلا سپاه را بسیاست آباد ساخت و از آنجا متوجه ادای مصر و حیاشته حکم ترمیم مصر فرموده از آنجا متوجه ادای مراجعت گردید شیخا فرصت یافته بار دیگر در لاهور آمده و عاصی خود عیان گردانید از آنجا سلطان بسیاست شیخا متوجه شده براجه بهیر که جهلم را گرفته بود و راجه بهیر از آب جهلم گذشته بکوه جودی رفته پناه گرفت سلطان از آب جهلم گذشته راجه بهیر را از کوه جودی بزیر آورده بملازمت رسانید و راجه بهیر پیشکش گذرانیده رخصت یافت سلطان از آنجا متوجه جنگ شیخا شده در میان مال فرید و میان ماهو قوت و شوکت بهم رسانیده و لشکر جمع کرده روان شد شیخا [illegible]

[illegible] بشمشیر باعلم کرده بسر [illegible] سلطان محمود آمد و جنگ سخت کرد چون اجل [illegible] سرور سیده بود در آن معرکه کشته شد و رفیقانش نیز قتل و اسیر شدند و سلطان انتقام [illegible] پدر گرفت در ۶۳۳ سلطان بلبان رسیده بزیارات مشایخ اطراف نموده فوجی بسرجستر کهوکهر تعین کرده بدهلی رجعت کرد درین ایام جماعت لنگاه و بلتان بغی ورزیده لوائے سروری بر افراشت و نیز سلطان محمود والی ملوه باغوائے مبتلایان بسر دهلی آمد سلطان پسر خود را مع ملک بهلول لودی بجنگ او فرستاد پسر سلطان بموجب اخلاه پدر صلح درمیان آورد سلطان محمود [illegible] خویش مراجعت نمود این صلح باعث زبونی و پریشانی سلطان گردید بیت

بجائے کہ بدخواہ خونی بود تواضع نمودن زبونی بود

ملک بهلول بمقتضائے شجاعت و مردانگی کہ در نهاد او متمکن بود این صلح پسند نکرده معاقب سلطان محمود کرده اسباب جرئت و بغاوت آورد سلطان بر این جرات و جسارت ملک بهلول پسند آمده او را بنوازش و مهربانی فرزند خواند و بخطاب خانخانی سرفراز فرموده ولایت لاهور و دیپالپور باو ارزانی داشت و برائے رفع شورش جسرتهه کهوکهر تعین نمود جسرتهه ملک بهلول صلح نموده بعهد سلطنت دهلی مژده داد نظر بزبونی سلطان و اتفاق جسرتهه ملک بهلول لودی ملک بهلول را هوائے پادشاهی در سر افتاد در مقام فراهم آوردن لشکر گردید از قضا بین ملک بهلول و امرائے افغان راطلبیده نگاهداشت و اندکے [illegible] بسیاری افغانان بدو گرد آمدند [illegible] بهلول تسلط یافته پرگنات سوائے جاگیر خود بتصرف گشته و اندکے [illegible] ظاهری با سلطان مخالفت ورزیده باکمال شوکت و کمنت بر سر دهلی آمد مدتے محاصره نموده بے نیل مقصود برگشت و کار سلطان روز بروز بزبونی و سستی پذیرفت و کار بجائے رسید کہ امرا یاغی گردیده بستگان او را از سلطنت علیحده نموده از اطراف ممالک اختلال بگردیده تحصیل خراج خلل یافت بالآخر سلطان باجل طبعی درگذشت مدت سلطنت [illegible]

سلطان علاء الدین بن سلطان محمد بن سلطان مبارک شاه بن [illegible]

[illegible] بتخت خلافت جلوس نموده ملک بهلول را بخطاب [illegible] و بکبار کان [illegible] بهیچ گرفته و اندک مدت از وضع و اطوار سلطان [illegible] جرائم

کرده خلایق کثیر اسیر نموده بلاهور رسیده قلعه را متصرف گشت و دوازده هزار سوار انتخابی برای محافظت گذاشته بتسخیر دیپالپور رفته فتح نمود سلطان از استماع این خبر از دهلی بعزمت آمد و مستعد جنگ گردید شیخ علی تاب نیاورده بجانب کابل رفته گشت و سلطان از پلیته ادهیانه راوی گذشته قلعه شورا که برادرزاده شیخ علی در تصرف داشت محاصره کرده تاب نیاورده و عاجز شده دختر خود را به پسر سلطان داده صلح نمود سلطان از مهم شورو لاهوروان نواحی خاطر جمع نموده بدهلی مراجعت کرد چون ملک سرور وزیر در وقت محاربه بجاولی با شیخ علی چندان تردد نکرده و کم پائی نموده لهذا ملک کمال الدین را در امور وزارت شریک نمودند و پایه ملک سرور در تنزل و رتبه کمال الدین روز بروز زیاده می شد بزرگان فرموده اند منظم

نه یک کس تواند که سازد دو کار ۔۔۔ که آن را پسندد ندارد بعقل

دو کس را مفرمائی یک کار نیز ۔۔۔ که دیگر بشرکت نیاید بچیز

ملک سرور رنجیده شده با تفاق بعضی امرا که با سلطان مخالفت میداشتند موافق بودند قابو یافته سلطان را در وقتی که بمسجد جامع مبارک آباد برای نماز جمعه میرفت بقتل رسانیده مدت سلطنت او سی و سه سال و شانزده روز بود

سلطان محمد شاه بن سلطان مبارک شاه بن سلطان علاء الدین خضر خان

این خلف شاهزاده فرید بن سلطان علاء الدین خضر خان است چون سلطان مبارک شاه فرزند خردسال خود را بجز زندی خویش پرورش نموده بود در سنه ۸۳۷ هجری مبارک آباد را بدار الملک فرمانروائی مبارک نموده و خطبه بنام خود کرد ملک سرور اگرچه بظاهر مستقل نمود اما اسباب سلطنت و خزاین و سلاح خانه و قورخانه و فیل خانه و دیگر کارخانجات در تصرف او بود و خطاب خانجهانی داشت و در این وقت استظهار پیدا کرده در صدد قتل سلطان مبارک شاهی را بقتل رسانیده و معتمدان را بجاگیرات و مناصب مقرر نموده و کمال را بتحویل مالی و خطاب تاتار خانی و امیر حاجبی نموده و ملک کمال الدین را بخطاب یافته و امر و منصب نیز بلند نموده در امور وزارت شریک نمودند و با امرائی اتفاق کرده بر سر ملک سرور آمده او بوش رفته و ملک سرور را گرفته بقتل رسانید و خود بمحافظت

۱۲ طبقه فرشته جلد اول صفحه ۱۴۰ ۲۱۲

حسام خان شهر را متصرف گشت و در حرم سرائے سلطان در آمده زنان و دختران سلطان
و دیگر بزرگان را که در دهلی بودند بانواع فضیحت و خواری سر برهنه کرده از شهر بدر نمود و تمامی
خزائن و دفائن متصرف گشت سلطان از استماع این خبر و از این خفت و اهانت غیرت
بخاطر نیاورده و بهانه بر سیاست نموده از انتقام اغماض کرد و حمید خان این معنے را غنیمت دانسته
خواست که اسم سروری و سلطنت برو یگری بوده باشد و خود مدار علیه گردد و باین خیال
ملک بهلول را برائے سلطنت طلبیده ملک بهلول از دیپال پور دهلی آمده تا بین
گشت و از انجا جمعیت خود گذاشته باز بدیپال پور رفته و در مقام اجتماع جمعیت شده بسلطان
عرضداشت نمود که چون حمید خان بی اعتدالی نموده باستقام آن برسر او میروم و بدولتخواهی
سلطان تردد مینمایم سلطان در جواب نوشت که چون پدر من ترا پسر خواندست و بجائے
برادر بزرگ و پدر سر و برگ تردد میکند پیک پرگنه بداؤن قناعت کرده سلطنت بتو گذاشتم ملک
بهلول روز بروز قوت یافته پیمانه قیاس بادشاهی برقامت خود راست میکرد و در دهلی
در تخت خلافت جلوس نمود بیت

چو بیند که اورنگ و با نیست رنج خردمند نگذارد از دست گنج

بعد رحلت سلطان علاء الدین در بداؤن باجل طبیعی درگذشت مدت سلطنت که مخصوص
برائے اسم بود شش سال و سه ماه و حکومت بداؤن نهصد و شصت سال از ابتدائے ایلتمش
الی الحضر خان تا سلطان علاء الدین چهارصد و بست و سی و نه سال و هفت ماه و شانزده روز
سلطنت و جهانبانی نموده

سلطان بهلول لودی افغان المخاطب بخانخانان

ملک بهرام جد بزرگوار سلطان بهلول از ثقات مردی بود و عهد سلطان فیروز و ملوک آن دودمان
خود را درک نموده و چون ملتان آمده و ملک سروان را که آنجا که امرائے فیروز شاهی بود گردیده و با چند تا
پسر بدهلی رفت ملک فیروز و ملک محمد ملک خواجه ایلچی خواجه جهان بودند و ملک محمد
سلطنت داشت ملک بهرام را بسیار عزیز میداشت و ملک بهرام چند نوبت گریخته و در جنگ اقبال خان
که با معز خان سپهسالار و مدار مهمات سلطنت بود شکست یافته و بجانب ملتان رفته و در
اسلام خانی یا خته روز بروز بر رتبه بلند فایز گردید و آخر کار بحکومت سرهند و شهر ابرهیم

بسمیعت راست وار سستی عمل سلطان تمامی گردن کشان و واقعه طلبان نزدیک و دور جاده
پیمان تمرد شده ایزاد ایے با لواجب سر باز داشتند و امرائے ہر صوبہ و مکان موجبدار
ہر اسکنہ الخراف ورزید و علم مخالفت برافراشتند و در ہر مکان ملوک طوائف گردیدند سلاطین
دکن و مالوہ و گجرات و جونپور و بنگالہ تسخیر دہلی کمر ہمت بر بستند در لاہور و دیپالپور و سہرند
و ستانی پت ممالک بہلول و مستقلال بے مدد و در حواشی دہلی تاتر اے لودی احمد خان
لودی تصرف داشت و در سنبھل قاگذر خواجہ خضر کہ از دہلی نزدیک است بہادر خان لودی
متسلط بود لودی و جلالی و دیگر قبیلات را علیحدہ و اپرمی چند دار را قطب الدین خان لودی و بہوتگانو و
کمپلہ را رائے پرتاب پانہ را داؤد خان داشتند ہمچنین ہر کس ہر مکان در تصرف داشت و غیر از دہلی بداؤن
بمقابلہ سلطان بہلول بعد چندگاہ سلطان بجانب بیانہ زوانہ شد در اثنائے راہ خبر رسید کہ والی جونپور قصد دہلی
دارد سلطان بے آنکہ بتحقیق صدق و کذب بخبر پردازد براہ معاودت کردہ دہلی آمد حسام خان عرف حمایی شرقی را زیر
بغل ساید کہ بجونپور آمد و رفع مزاحمت لائق حال سلطنت نمود سلطان از و آزردہ خاطر گشت
بعد آن بجانب بداؤن نہضت فرمود سالے در آنجا اقامت ورزیدہ بدہلی آمد بداؤن را خوش
کردہ خواست کہ آنرا دار السلطنت مقرر کردہ و ایما ہا نجا بود و حاسد حسام خان اندوے
را خلاف و نیکو خواہی بعرض رسانید کہ دہلی را گذاشتن و بداؤن را تخت گاہ کردن مصلحت
دولت نیست سلطان ازین سخن زیادہ رنجیدہ او را از خود جدا ساختہ در دہلی گذاشت
و ہمہ و برادران خود را یکے را شیخہ شہر و دیگرے را امیر کوہی مقرر کردہ در دہلی تعین کرد

نظم

چنبو و بد تبیر و اندیشہ کار ۔۔۔ مذاہست کشد آخر از روزگار
کہ سر بر رواق عالم بلند ۔۔۔ کند کار عقل عالم بود ہوشمند
کہ ناگہ عرش بنیاد شد درست ۔۔۔ بنا چند پیش بود سخت و سست

بالجملہ سلطان بجانب بداؤن رفتہ باندک ولایت قناعت کردہ بیشتر اوقات بشکار و ورزش میگذاشت و بہر سال
دو بار بدہلی آمدہ بسلطان اکتفا نمود و مخالفت را و دیگر امرا بجانب خود جذب نمود و ہیمو بقال از بہاتہ
و ہانسی و حصار فیروزہ و نارنول و مہم و رہتک و سونپت و پانی پت و کرنال و پانی پت و سونپت
و ہانسی و حصار فیروزہ و نارنول و مہم و رہتک و سونپت و پانی پت و کرنال و پانی پت و سونپت

(۱) در اصل خان لودی۔

ملک بہلول در جواب گفت کہ اگر این قضیہ بوقوع خواہد یافت سودائے مفت است والا غنیمت درویش خدا اندیش کردم بیت

سالکان راہ ہمت چوار ادت بیند ملک کاوس و فریدون بگدائی بخشند

القصہ ملک را موجب اشارت درویش کہ از صغر سن بخاطر داشت و اعوائے اشارات مبشرہ کہ پیوستہ چنانچہ نوشتہ شد مرغ ہوائے سلطنت در آشیان دماغ بیضہ نہاد چون در عہد سلطنت سلطان مبارک شاہ اسلام خان عرف ملک شہ در جنگ شیخ علی کابلی بدرجہ شہادت یافت چنانچہ گذارش یافتہ ملک بہلول قائم مقام عم خود گردیدہ عارج معارج دولت گشت آخر کار بر تبہ امیر الامرائے رسید چون سلطان محمد شاہ زینت افروز سریر جہانبانی گردید ملک بہلول را شجاع و دلاور کارطلب کارگذار دانستہ پیش آورد و خانخانان خطاب دادہ بافزود عنایت دیدند بعد ازیں سلطان محمد شاہ از رہ دور گشتہ روگردان شد قطب خان ولد سلام خان کہ خود را ہم چشم ملک بہلول میدانست و با ہم بنسبی عم بود نمی از متابعت ملک بہلول باخراف و ندیدہ نزد محمد شاہ بسرداری حسام خان عم حاجی شرقی لشکر گران بر سر ملک بہلول آوردہ در موضع گدمکتیسر بور بہم رسیدہ در میان طرفین جنگ واقع شدہ بتائیدات الٰہی ملک بہلول فتح نمود حسام خان شکست یافتہ بدہلی رفت و کوکب طالع ملک بہلول اوج گیر ترقیات گشت و بعد سلطان محمد شاہ نوشتہ کہ اگر حسام خان را بقتل رسانیدہ منصب وزارت بحمید خان بدہند زمان برداری و خدمت گذاری بجائے آرم سلطان بے آنکہ تامل نماید حسام خان را برطرف نمودہ حمید خان را بر تبہ وزارت سرافراز گردانید ازین معنے ملک بہلول زیادہ جری گردیدہ دست و مکنت گرفتہ بتدریج سیوستان و سنام و دلاہور و دیپالپور و حصار فیروزہ و دیگر ممالک نزدیک تصرف شدہ و کمال غلبہ استیلا یافت و بقصد دہلی رفتہ محاصرہ نمود چون تسخیر دہلی میسر نہ شد بصلح مراجعت کردہ خود را سلطان بہلول خطاب نمودہ سکہ و خطبہ باسم او رواج گرفت و از شرح و درویش میدانست کہ تحقیق سلطنت ہست خود را بسیار محظوظ سرور و خوشوقت بود و زبان حال باین بیت ترنم داشت بیت

بشارتے بمن دہ اے عالم پناہ مرا منظر ماند این ہمہ نگاہ

ہمہ او آن شد بہ شاہی نوید ہمیدم الشوق قبل اللقاء

(الا بر سلطا)

یافت و بادوان دیگر همراه او بودند ملک کالاپدست سلطان بهلول از جانب اسلام خان برادر خود حاکم دوراله آباد مقهور گردید و با افغانان تیازی بتقریبی جنگ کرده گشته شد دران وقت سلطان بهلول درشکم مادر بود بارادت الهی در نزدیک وضع حمل ناگهان سقف خانه افتاد و مادرش جان بحق تسلیم کرد و چون حمل از هشت ماه گذشته بود شکم او را شگافتند سلطان بهلول که زنده از حیات ابدی یافت زنده برآمد چون یک ماه شد پیش اسلام خان در سهرند آورده نزد او انجا که سلطنت هندوستان نصیب آن طفل بود انتظام جنان خان قدر در تربیت و پرورش او بودند اسلام خان نظر بر آن یتیم گماشته برای پرورش حواله دایه نموده به بهلول نوکر گردانید فقها ان از روی حقارت او را بلوگفتندی چون بحدی تمیز و بلوغ رسید آثار رشد و کامرانی از ناصیه حال فرخنده مآل ظاهر و اطوار سروری و سرداری از طرز وضع او باهر بود اسلام خان نجابت جوهری و فراست بصری برادر زاده خویش مشاهده کرده او را بفرزندی خود گرفت و دختر فرخنده اختر خود را در عقد مناکحت او در آورد روز بروز بپایه بلند رسایند گویند روزے ملک بهلول با دو رفیق خود در سامانه رسید و در انجا شخصے ابن نام درویشے صاحب حال و قال از زندیکان درگاه ایزد متعال اقامت داشت انوار تجلیات خداشناسی از ناصیه حال او ظاهر و آثار خرقات ایزد پرستی از اقوال او باهر محاسن سعید بر گرد چهره انورش دمیده کاری بدو گواهی داده از تن خاکستر الودش نور معنی بسان شمع از پرده فانوس جلوه گر دیده

نظم

منیرش مظهر نور الهی — شناسائے سفیدی و سیاهی
دلش آئینه صاف معانی — ورو پیدا همه راز نهانی
بهر حرفی فلک را سیر پرواز — بهر کارے قضا را حرم راز
بود خضر مراقب دیده بر هم — بلند و پست حال از دو عالم

آن درویش بهلول را بحال خود و اثاث البیت و مویشی ملک بهلول نظر کرده و درگاه بلند و مقبول دیده آمد و رفت از شاکسی بهت که با ملتانی دهلی جدد هر ابهکر ولد ملک بهلول فی الحال یکهزار و سه صد تنکه نزد خود موجود داشت پیش درویش خدا آن بزرگوار قبول کرده گفت که ملتان و بهکر و استه بهلول التفات نموده او را تهزا کرده

(۱) [illegible]

باشند بیرون آمدند افغانان بموجب اشاره سلطان دوبانان رالت زده بزور اندرون در
آمدند و گفتند که تایان قتل بهلول پسر خان عظیم از سلام چرا محروم باشیم چون غوغائے
وشور گوید خان از حال پرسید گفتند که افغانان سلطان را دشنام کنان می آیند و
میگویند که با هم دگر خان عظیم بهلول اندرون رفته تا چرا اندرون نرویم و سلام نکنیم
خان فرمود که همه را بگذارند تا اندرون بیایند افغانان هجوم کرده در آمدند و بهلولے
هر دو دست تلوار حمید خان مردانه ایستادند چون سلطان دید که افغانان بسیار آمدند
و نمیگذارند که از عهده کار ایشان برآید اشاره نمود در حال قطب خان پسر عم
سلطان و بختیار از قبل بر آورده پیش حمید خان نهاده گفت که مصلحت در آنست که
شما را چندین روز در گوشه باید بود بجهت حق نمک مقصد تو نمیکنم القصه حمید خان را
مخبوس کرده بکسان خود سپرد و سلطان دهلی را با خزاین و دفاین و کارخانجات و جمیع اسباب
سلطنت و جهانداری بے تامل مخالف متصرف شد و در ۹۵۵ سکه و خطبه بنام خود کرده
سلطان علاء الدین که در بداؤن بود و عرضداشت نمود که چون پرورده نمک پدر شمائیم
در معنی وکالت شما کار سلطنت را که از دست رفته بود رواج میدهم نام شما از
خطبه بر نمی افتد سلطان در جواب نوشت که پدر من مرا فرزند گفته بود تو بجائے
برادر داشته سلطنت بتو گذاشتم و بر بداؤن قناعت کردم بالجمله سلطان بهلول
کامران و کامیاب شده باحکام مهام جهانداری قیام و رزید بعضے امرا که بسلطنت
او راضی نبودند سلطان محمود والی جونپور را طلبیده تحریص سلطنت دهلی نمودند
او با لشکر گران و سامان بیکران آمده دهلی را محاصره کرد و سلطان بهلول بجانب سنبهل رفته
باستمداد اخیر الذکر بجونپور متاوت نموده روبدار السلطنت نهاد و بعد رسیدن در قریه
بسلطان محمود و اتفاق کار نکرده افتاد و سلطان محمود شکست یافته بجانب جونپور رفت
مرتبه دوم با سلطان محمود بقرب دهلی لشکر کشید بعد مقابله و مقاتله قرار یافت که آنچه
در تصرف سلطان مبارک شاه بادشاه دهلی بود از قبل سلطان بهلول باشد و هر چه
در تصرف سلطان ابراهیم والی جونپور بود در تصرف و تحت سلطان محمود متصرف
گردد و بدین صلح هر دو پادشاه بولایت خویش برگشتند و بشرف ذکر [illegible]
در ایام سنه مذکور

در نوبت سلطان محمد شاه ودیعت حیات سپرد و سلطان علاء الدین بر تخت
جهانبانی نشست بیت

زہے ملک و دولت کہ سر در نشیب پدر رفت و پائے پسر در رکیب

بسبب سستی و نارسائی سلطان علاء الدین در اطراف ممالک طوایف الملوک شده
بودند و خود بر بداؤن اکتفا کرده در انجا می گذرانید حمید خان وزیر کہ سلطان باغوائے
امرا قصد قتل او کرده بود بحیله از بداؤن برامده بدہلی رسیده زنان و دختران
سلطان را بحرمت کرده سر برہنه از حصار دہلی بدر نمود و تمامی خزاین و اسباب
سلطنت را متصرف گشت سلطان از بے ہمتی انتقام نگرفت چنانچه سابقا نوشته شده
حمید خان بعد رسیدن دہلی سلطان بہلول را برائے خلافت از سہرند طلبداشت
چون سلطان بدہلی آمد حمید خان بعد از عہد و پیمان مکالید حصار را حواله کرد از انجا کہ
حمید خان کمنت و قوت بسیار داشت سلطان بنابر صلاح وقت با و مدارا نموده
ہر روز سلام رفتی روزے بعید خان در خانه سلطان مہمان شد افغانان باشارت
سلطان گردان مجلس بصفے حرکات کہ از عقل دور و بہ بیخردی نزدیک باشد
بظہور رسانیدند تا در نظر حمید خان سہل نمود و ارشوند و رعب و دہشت انہا از دل مردم
برطرف گردد تا انکہ بعضے کفش خود را بر گرفتند و بعضے کفشہا را بر طاق تالائے سر
حمید خان گذاشتند حمید خان رسید کہ این چہ عمل است گفتند از ملاحظه دزد و
محافظت متاع لبده گفتند کہ بساط شما عجب رنگها دارد از بیم تلف غنایت شود کلاه
و طاقیه بزائے خود نهادن خواستند حمید خان تبسم نموده گفت کہ تا شما
خوب بروئے خود نشناسید تمام خواہم نمود چون خواہائے خود بروئے مجلس آوردند
[illegible] حمید خان گفت کہ [illegible] بیرون
[illegible] بیرون [illegible] سلطان بہلول گفت
[illegible] مردم روستائی [illegible] بیرون
[illegible] سلطان بنجانه حمید خان [illegible]
[illegible] سلطان [illegible]

از پسران این سلطان مرحوم برادر وه یکسان خود سپرد و این بیوفائی و بیمروتی را بر خود
روا داشت بیت

معنوخ شد مروت و معدوم شد وفا زین هر دو نام ماند چو عنقا و کیمیا

وازانجا بدهلی آمده روز بروز قوت و مکنت بهم رسانیده سلطنت بامراد کرد ظاهراً راست
و باطن بیراسته بود بمتابعت شریعت غرا کمال تقید داشتے و در کل حال سلوک بر مسالک
شرعیه و دین پروری نمودے و در داد و عدل مبالغه نمودے پیشتر اوقات بمصاحبت علما
و محالست فقرا گذرانیدے و تفقد احوال فقیران و مسکینان کردے بالاخر در موضع نارنولی از
اعمال سکیت بمرگ طبعی جهان فانی را بدرود کرد نظم

بهشتصد و نود و هشت رفت از عالم خدیو ملک ستان و جهان کشا هیلول
به تیغ ملک ستان بود یک دفع اجل بود محال بشمشیر و خنجر مصقول

مدت سلطنت او سی و هشت سال و هشت ماه و هشت روز +

سلطان سکندر عرف شاهزاده نظام خان بن سلطان هیلول

بعضے امرا میخواستند که شاهزاده بارمک خلف کلان سلطان مرحوم را سریر آرا گردانند
و برخے بر سلطنت اعظم همایون نبیره سلطان رضا مند بودند والده سلطان سکندر که زرگر
زاده بود نزد یک سلطان مرحوم از جمیع خوانین قرب و منزلت زیاده داشت و اکثر امرای
در حکم او بودند در باب پسر خود پیغام نمود عیسے خان بودے پسر عم سلطان مرحوم که بحیثیت
ظاهری چون شیر و شکر و در باطن بسان آب و آتش بود دشنامها داده گفت که پسر
زرگری زاده را چگونه بسلطنت برداریم باوجود بارمک شاه که اصالت و نجابت دارد و این معنی
قبول کنیم خانخانان فرمود که ازامرائے نامدار بود گفت دور نباز رحلت سلطان مرحوم گذشته
مناسب نیست که بالبیه سلطان دشنام دهی عیسے خان گفت تو نوکر هستی ترا چه میرسد
که در سخنان خویش و اقارب دخل کنی خانخانان برآشفت و گفت تو کر سلطان نظام خان یتیم
این را بگفت و ازانجا برخاسته با جمیع امرا اتفاق کرده شاهزاده نظام خان را سلطان سکندر
خطاب داده و در سنه ۸۹۴ بقصبه جلالی بر تخت خلافت متمکن ساخته سکه و خطبه بنام او کردند

---

[1] تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۲۳۹ +

همی تا برآید به تدبیر کار — مدارائے دشمن به از کارزار
اگر فیل زوری وگر شیر چنگ — به نزدیک من صلح بهتر ز جنگ
کند عاقل اندر صلح سیر — تو این راه میرو که از صلح خیر

چون سلطان محمود درگذشت وسلطان حسین خلف او بکلی مست جرنپور شکمن شده با سلطان بهلول محاربات درمیان آمد واز طرفین مساوات می گذشت نوبتے سلطان حسین با غوائے بسلطان ملکه جهان بنت سلطان علاء الدین که در حباله از دواج و نکاح او بود با یک لک سوار وچهل هزار پیاده و چهار صد فیل وتوپخانه فراوان بر دهلی سواری کرد وسلطان بهلول بنابر پاس نمک هر چند بلکه جهان عجز و نیاز کرد که ما از طرف والد بزرگوار ایشان می باشیم واطاعت قبول مینمایم برمن سواری نکنید ملکه جهان بگوش اجابت اصغا نکرد وسلطان حسین را طوعاً وکرهاً بر جنگ آماده کرد بالجمله سلطان بهلول با پانزده هزار سوار آمده صفوف مصاف آراسته کارزار مردانه پیشکار رستمانه نمود اما نه اقبال وبیدار بخت بود با وجود اندک لشکر منظفر ومنصور گشت

نظم

بود لشکر اندک و یار بخت — به از بیکران لشکر و کار سخت
که در جنگ فیروزی از فر است — نه از گنج و بسیاری لشکر است

سلطان حسین شکست یافته بمنزل گردید ملکه جهان دستگیر شد سلطان بهلول از روے مردی و مروت ان بانو را با عزاز و احترام پیش سلطان حسین فرستاد بعد آن هشت مرتبه سلطان بها سلطان حسین محاربات نموده چند مرتبه صلح درمیان آمد و باز سلطان حسین شکست یافته بطرف قنوج رفته مرتبه آخر شکست فاحش خورده با لکهن و دهلی سلطنت سلطان بهلول بوجه نیکو رسیده وسکه وخطبه بنام خود کرده آن ولایت را بمبارک خان امرائے بزرگ بلند اقبال بعطا فرموده بدین آشنائے سلطان علاء الدین گوشه اختیار کرده روزگار بخوشی گذرانید بسبب بسیار عقل وفهمی در حکومت سلطان بهلول کار مقابله سلطان حسین در آمده بود بسائے تربیت سلطان علاء الدین در بداون رسیده جداوائے ما تیم بحسبتی بداون

از اجناس و از دوام باز پاید داشت سلطان بر علما بر آشفت که طرف کفار میگیرید علما گفتند آنچه در کتب اسلاف نوشته اند از اظهار آن باکی نیست بالجمله سلطان خیلے متعصب بود کفار را مراعات و رفاهیت داشتے مقرر کرده بود که هندوان اند کے پارچه نیله بر جامه خود متصل کتف چپ پیوند کنند تا اطاعت اسلام بظهور رسد و علامت شود ظاهر گردد کتب هندوان را هر جا زرد هر کس کے یافتند مے سوختند یا در آب مے انداختند و هر کس کے از کفار دستار مے بست جزیه بقرار اعلے از و مے گرفتند ازین جهت اکثر هندوان اند کے پارچه نیله بر سر مے بستند و ترک بستن دستار نمودند در خفت و ذلت مے بودند و آن چنان خوار و ذلیل شدند که از زیست روزمره عاجز و درمانده بودند توبتے زناریاری را بتهمت اسلام کرده بودند سلطان تمامی علما و فضلائے ممالک محروسه جمع کرده دعوائے برو ثابت نمود چون اسلام قبول نه کرد او را بقتل رسانیدند اول کسے که از سلاطین اسلام در ستان هندوان را خوار و زار داشته و بدعوی اسلام برهمن را کشته او بود در رعایت اهل اسلام بسیار کوشے و بسیار در روز عاشوره دعیا و خیرات بسیار نمودے در مساجد و مدارس امام و موذن و خطیب مدرسین مقرر کرده وظائف این جماعه از سرکار مرحمت کردے خبرداری نسبت باحوال رعیت و سپاه بجائے رسانیدند که خصوصیات خانه مردم باور سیدی بعضے اوقات شبانه لباس سلطنت از بر انداخته تنها در کوچه و بازار رفته از حقیقت احوال امرا و دیگر خلائق مطلع شدی بر دم زدن مے بروند که سلطان چنین است که چنین اخبار مخفیه میرساند و بعضے مے گفتند که چرا غی از طلسمات بدست سلطان افتاده بود که از آفر و حسن آن عالم اجنه ظاهر مے شد و کیفیت روے زمین و احوال ز و زیره سلاطین ممالک و خصوصیات عالم و عالمیان بے کم و زیاد اظهار میکرد و خزائن و ذخائر اشیائے دیگر ممالک بموجب طلب سلطان حاضر مے نمود بالجمله سلطان خیلے هوشیار و صاحب دانش بود بر امرائے ضبط درست داشت اگر جائے نقار نفیر میکرد هر زود و در زمان تمامی لشکر در رکاب حاضر مے شدند صفوف جز نقار و بر نقار و هراول و قراول و چندول و کمین و کمین کمین بر آراسته پیش بردن گرفتند و جمله بر مخالف ظاهره کلمه جام سر انداخته مے رفتند و دو اسپه نقل و اجمال بود که اسپے از ضعف و لاغری تواند رفت بخاطر نمیگذرانید و اگر اسپ بود داشت امرائے سرحد که همان سوار مے شدند و سپاه تمامی مے کرد و بعضے که بسیار مے آورد بران صفحه ایستاده و امرا بر صفحه ایستاده

سلطان از همانجا بر بابک شاه برادر کلان خود که در جونپور بود رفته پس از محاربه فتح نموده آن ولایت را بدستور سابق بر برادر خود بحال داشته سکه و خطبه بنام خود کرده و نیز با سلطان حسین والی جونپور که از سلطان بهلول شکست خورده و دور دست رفته بود او را اکثر اوقات بابابک شاه مجادله بود جنگ متواتر نموده منظفر و منصور گشت آورده اند که چون نوبت سلطنت سلطان بهلول محمد شاه بن سلطان فیروز شاه رسید ملک سرور خواجه سرا را که خطاب خواجه جهانی داشت بسلطان الشرق مخاطب ساخته جونپور و آن حدود بجاگیرش مقرر کرده رخصت گردانید چون سلطان محمد شاه را شوکت و صلابت نماند سلطان الشرق استیلا یافته پرگنه کول و اتاوه و کنپله و بهرائچ و رابری و بهار و ترهت و غیره از جانب دهلی در تصرف آورده حکومت باستقلال کرد و در سنه ۷۹۶ سکه و خطبه بنام خود نموده آن ولایت را رونقی تازه داد بعد چندے باجل طبعی درگذشت مدت سلطنت او شانزده سال

سلطان مبارک شاه پسر خوانده سلطان الشرقی یک سال و چند ماه

سلطان ابراهیم شرقی بن سلطان مبارک شاه چهل سال و چند ماه.

سلطان محمود بن سلطان ابراهیم شرقی سی و یکسال

سلطان محمد شاه بن سلطان محمود شاه سه سال و پنج ماه.

سلطان حسین بن سلطان محمد شاه یازده سال

درین ولا که سلطان سکندر غالب آمده آنولایت را از سلطان حسین تخلیص نمود اگرچه سابقاً سلطان بهلول بران ملک متحکم کرده بکسان خود سپرده بود لیکن بواقعی به ضبط در نیامده درین مرتبه سلطان منظفر و منصور گشته بالکل آن ولایت را بضبط درآورده و آن ممالک که از تصرف سلاطین دهلی بدر رفته بود بعد یکصد و دو سال غنیمه ولایت دهلی گردید القصه سلطان سلطنت باستقلال تمام کرده مراسم عدل و انصاف بمقدیم رسانیده در عهد او رعایا از ان مانده دعا برایا بامنیت و کمیت بکار و پیشه خود اشتغال داشت و درین امور سعی بلیغ در تقید احکام اسلام بسیار مبذول بود و تعصب دینی بحدی داشت از اکثر اماکن بت خانها خراب و مساجد و مدارس تعمیر نمود در شهر او دیر آمنیه هندوان را از محل خود و بگذاشت و متعرض بر سم [illegible] نمیشد نوشته خواست که بجای بت خانهای تهانیسر را بنام او عمارت کنند گفتند که اندا خستن بتخانهای قدیم جایز نیست اما کار را

خود سلطان بود اغوا نموده مدعی سلطنت ساختند آخر الامر همان امرا درمیان آمده مقرر کردند
که تا سر حد جونپور در تصرف سلطان بوده باشد و در جونپور شاهزاده جلال خان بر مسند حکومت
نشیند که در یک ملک دو بادشاه راست نیایند و در یک نیام دو شمشیر نگنجند ۱۲ نظم

بزم دو جمشید مقامے کہ دید — جائے دو شمشیر نیامی کہ دید
تنگ بود ملکتے بر دو شاہ — کس نشنیدہ فلکے با دو ماہ

بعد رخصت شاهزاده بطرف جونپور وزراے عالی دانش این مصلحت را نه پسندیدند
سلطان فرمان ۲ بطلب شاهزاده فرستاد که لبعضے مصلحت باز رو برو باید کرد شاهزاده در جواب
گفت که چون در ساعت نیک برامده ام بالفعل بمنزل مقصود روانه مے شوم و راضی بادن
نگفته وعدها درمیان آورده راهی گشت و قطع منازل نموده داخل جونپور گردید و مسند آراے
حکومت شد سلطان امراے آن دیار را امیدوار الطاف بیکران نموده از شاهزاده برگردانید
درین صورت شاهزاده پرده از روے کار برداشته علانیه کوس مخالفت نواخته
در آن ولایت سکه و خطبه بنام خود کرد و سلطان جلال الدین خطاب کرده لشکر فراهم آورده
مستعد بجنگ گردید و با عظم همایون شروانی که از امراے کبار صاحب جمعیت بود اتفاق نموده
آماده پیکار گردید چون سلطان بدفع این شورش پورش نمود اعظم همایون تاب نیاورده
و بیچاره شده از شاهزاده جدا گشته آمده ملازمت نمود شاهزاده نیز نادم گشته میخواست
که بملازمت برسد لیکن سلطان قبول نکرد و شاهزاده براجه بکرماجیت ولد راجه مان حاکم گوالیار پناه برد
اعظم همایون شروانی با سی هزار سوار و سیصد زنجیر فیل و توپخانه بسیار بر سر گوالیار تعین شد
شاهزاده تاب نیاورده از گوالیار برامده بطرف مالوه رفت و از انجا بولایت گوندوانه درآمد گوندان
از روے نامردی و بیمروتی شاهزاده را دستگیر نموده پیش سلطان فرستادند و سلطان اورا
بقلعه بانسی روانه کرده از روے بیرحمی در راه قتل کنانید نظم

شربت سلطنت دماه چنان شیرین است — که شهان از پئے آن خون برادر ریزند
خون آنرده ملالی نبود ملک مرا — که تو انیز همان جرعه بساغر ریزند

چون سلطان نوجوان بود و کار یکه پسندیده خردوران و لایق بادشاهان نباشد بے مشورت
وزراے نمود و اعیان دولت را بتقصیرات سهل ملک بدون تقصیر فهد و زندان مے کرد ازین

(۱) ما نند که بادشاهی بشرکت راست نیاید (۲) کسان +

هر دو دست فرمان گرفته بر سر منبر نهاد بنا بنیاد در مسجد جامع بر سر منبر هر جا که حکم صادر می شد می خواند و در اقطار و ولایات و برکنات هر روز رسید می از سوانح آن ممالک مطلع شدی بالاخر سلطان بیمار شد سخت رو داده راه نفس بسته شد و قطره آب در حلق نرفت از همان بیماری درگذشت

نظم

سکندر که بر عالمے حکم داشت — در آن دم که میرفت دنیا گذاشت
میسر نبودش کز ان عالمے — ستانند مهلت دهندش دمی
سکندر سه هفت کشور نماند — نماند کسے چون سکندر نماند

مدت سلطنت بست و شش سال و پنج ماه

سلطان ابراهیم بن سلطان سکندر بن سلطان بهلول

تخت مرصع و مکلل بجواهر نفیسه آبدار و لولوی غریبه شاهوار آراستند و انواع گلهای مرصع از گوهر درخشان و لعل بدخشان بران تعبیه نمودند که تماشای صورت برگل سیرابش هوش نظارگیان می ربود و مشاهده زیبای درعنای آن ابواب حیرت بر روی تماشائیان می گشود

نظم

تخت نگویم که سپهر بلند — هفت سریر از شرفش بهره مند
کرد جهان را بسکونت خدم — ثابت مطلق به ثباتش قدم
صد قدم ایدم و خاقان به پیش — او نرود یک قدم از جای خویش
پایش چهار و نکند رای گشت — گر لب هر کنده شکر پای گشت
شیشه مرصع به بساط زمین — بر سر او شه شده دانو نشین

در شیشه سلطان بر آن تخت جلوس نموده سکه و خطبه بنام خود رواج داد و بقتضای فیصل و تسلط و صلابت برادر از پدر هم زیاده بود و امرای ارکان دولت مجال نمی دادند که سر مخالفت از امر او بتابند و از اتفاق واقعه طغیان سیمه بالن برای گرمی هنگامه خویش نمی خواستند که فرمان روائی مستقل و متسلط موجود باشد لهذا بعضے امرای شاهزاده جلال خان را که برادر

بست و شش سال و پنج ماه فرشته جلد اول صفحه ۱۸۱ (۲) نفحات الانس صفحه ۹۲۳

فرشته جلد اول صفحه ۱۸۱

محمد بابر بادشاه در کابل رفته پناه برد و استدعای تشریف شریف بهندوستان نمود چنانچه حضرت بادشاه باعظمت و مکنت و شوکت و حشمت تمام بهندوستان آمده در مقام پانی پت جنگ کرده مظفر و منصور شدند و سلطان ابراهیم در آن کارزار کشته شد ایام سلطنت او هفت سال از ابتدائے سلطان بهلول تا اقامت سلطان ابراهیم سه تن مدت هفتاد و یکسال و پنج ماه و هشت روز جهانبانی کردند از اینجا سلسله لودیان منقطع گردید رباعی

بیا بگوی که پرویز از نه چه خورد — برو بپرس که کسری ز روزگار چه برد
گر و گرفت ممالک بدیگری نگذاشت — درو نهاد خزائن بدیگرے بسپرد

حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه بن عمر شیخ میرزا بن ابو سعید میرزا بن سلطان محمد میرزا بن جلال الدین میران شاه میرزا بن حضرت صاحب قران امیر تیمور گورگان و ذکر تیموریه هم درین ست

چنین منقول است از اخبار سلاطین و مترصدان اسمار خواقین پوشیده و مستور نماند که ایزد سبحانه و تعالی شانه بمقتضائے حکم محکم و امر مبرم خویش نظام مهام عالم و عالمیان و سرانجام امور جهان و جهانیان را بنحوے که باید و در صورتے که شاید بحسب ارادت ازلی و مصلحت لم یزلی بمنصه ظهور می آرد و هر بنده را در خور استحقاق ذاتی و استعداد جبلی گوهرے او بدرجه از مراتب خاص میرساند و تشریفے که سزاوار بالائے والائے او می باشد کرامت میفرماید چون کامران یابان قضا و قدر سلطنت بهفت اقلیم و مکامن قوه برائے حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان و دیعه نهاده بودند در ایام رضاع انوار سروری و سروری از پیشانی نورانی آن حضرت واضح و لائح خلافت و رعیت پروری از خطوط دست والا لایح بود بعد از انکه سن مبارک بحد تمیز رسید از ریاض حرکات و سکنات بوے سلطنت و جهانداری چون نکهت ریاحین از نسیم بهاری میدمید و از مجاز بی گفتار و کردار نوجهان بانی مانند بارقه برق از ابر ذری میدرخشید با همرازان و همسران در بازی سے بودند غیر از حکایات حکم رانی و فرمان روائے بر زبان نمی آوردند و در بازیها هم محض لشکر کشی و صف آرائے می بود

نظم

بازی اگر تیرش آهنگ بود — حدیثش ز دیهیم و اورنگ بود

جهت امرا آزرده خاطرے بودند مهابت وصلابت سلطان که در ابتدائے بود از دل امرا زایل گردید
واختلال در کار سلطنت راه یافت از تلون طبیعت بادشاهان پرحذر باید بود گاهے بسلامے برنخیزند و گاهے
بدشنامی خلعت دهند اگر در مقام عنایت باشند از هر تقصیر درگذرند و اگر عتاب کنند بے گناهی
را بشهرستان عدم فرستند و اگر بنده نوازی فرمایند گناهگاران را نوید نجات دهند و اگر بر اعتراض
آیند مخلصان راسخ الاعتقاد را از ذروه عزت بخاک اندازند القصه میان بهویه[۱۱] را که از سادات
عظام و وزرائے کرام بود بدون وقوع تقصیر مقید ساخت وغیر از ظهور جرمی که از و قتل
لازم آید آن بے گناه را باغوائے بداندیشان تقتیل رسانید گویند که میان بهویه نوعی دانش و فراست
داشت که روزے سلطان سکندر دانه غله موتهه که در مسجد جامع بنظرش درآمده بود برداشته
بدست میان بهویه داد او کورنشات بجا آورده بمقتضائے فکرت بلند بخاطر آورد که چون این
سعادت دست بوس بادشاه یافته فکرے باید کرد که حیات ابدی یابد آنگاه در باغچه نشین
خود کاشته مراسم حزم و احتیاط در پرورش آن بکار برد از و چند خوشه برآمد چون پخته شد
زیاده از دو صد دانه بهم رسید همچنین چند سال علے التواتر کاشته و حاصلات آن سال بسال
بهم رسانیده بمبلغے فراوان پیدا کرد و ازان مبلغها در شهر دهلی مسجدی بعمارت متین احداث
نموده حقیقت این دانه و احداث مسجد بعرض رسانید سلطان بر عقل و دانش او آفرین کرده
بعنایات بادشاهانه و افزائش مواجب سرافراز گردانید و آن مسجد باسم موتهه موسوم گشت و تا
حال در دهلی قائم است و بهمان نام شهرت دارد بالجمله سلطان چنین وزیر صائب تدبیر را ناحق
کشت و اعظم همایون شروانی را که محاصر گوالیار داشت در اگره طلبیده قید کرد اسلام خان پسر
او که حاکم مانک پور بود سر بغی برداشته چهل هزار سوار و پانصد زنجیر فیل یکجا کرده اراده پیکار
گردید و پیغام نمود که اگر اعظم همایون را از قید خلاص سازند دست از مخالفت برداشته
شود سلطان این معنے را قبول نکرده لشکر بسر او تعین نمود و مقابله و مقاتله عظیم در میان آمد و
و اسلام خان در معرکه کشته شد و اعظم همایون در زندان خانه وفات یافت بهادر خان[۱۲]
پسر دیگر او بهار بغی و دیده قریب یک لک سوار یکجا کرده تا ولایت سنبهل متصرف
شده خود را سلطان محمد خطاب کرده سکه و خطبه بنام خود نمود چنین بهر طرف افغانان لوگردان شده
مخالفت بوافر است شدند و دولت خان لودی مخالفت ورزیده از لاهور بتسخیر حضرت الیون

---

[۱۱] تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۱۹۱ میهوا نوشته (۲) بهادر خان نهبهادر خان

کله داری که سرکش بود و بی باک　　سرش را با کله افگند بر خاک
خسان را پاک کردے هر دیارے　　بگلنار زمین نگذاشت خارے

مدت سی و پنج سال سلطنت باستقلال کمال کرده در شنبه ۸۰۷ در کنار ابدال[۱۱۱] هفتاد و نه سالگی از سمرقند که متوجه فتح خطا بودند در عمر هفتاد و یک سالگی به بیماری سخت رحلت نمود. منظم

سلطان تمر آنکه مثل او شاه نبود　　در هفت صد و سی شش آمد بوجود
در هفتصد و هفتاد و دو یم کرد جلوس　　در هشتصد و هفت کرد عالم پدرود

جلال الدین میران شاه میرزا: پسر سویم حضرت صاحبقران حکومت عراقین و آذربایجان و دیار بکر و شام داشت در ۸۱۰ سنه با قرا یوسف ترکمان در حوالی تبریز جنگ کرده درجه شهادت یافت.

سلطان محمد میرزا: پسر دویم جلال الدین میران شاه میرزا در خدمت خلیل سلطان میرزا برادرکلان خود که فرمان روائے توران بود بسپه سالاری و سرداری میگذرانید چون خلیل سلطان میرزا بجانب خراسان رفت در صحبت میرزا الغ بیگ ولد شاه رخ میرزا ابن حضرت صاحبقران که بنی عم بوده باشد میگذرانید میرزا الغ بیگ در علم نجوم مهارت کمال داشت حقیقت گردش افلاک و شرف و هبوط کواکب از صفحات آسمان میخواند و بدون مشاهده کتب نجوم از کمال اشتغال از تمزیج و تدخیل ستارگان به بروج و خصوصیات نتایج آن خبر میداد و بے اظهار اسرار و ابراز دار از سرایر نهانخانه دلهائے مردم احوال و مآل هر کدام معرض بیان مے آورد و اکثر احکام زیچ او مطابق افتاده این علم از میرزا یادگار است و در کتب نجوم مرقوم القصه سلطان محمد میرزا که همراه الغ بیگ میرزا میگذرانید بامل طبعی درگذشت.

سلطان ابو سعید میرزا: ولد سلطان محمد میرزا در بست و پنج سالگے سریر آرائے سلطنت گردید بیست و سه سال حکومت ترکستان و ماوراالنهر و بدخشان و کابل و غزنین و قندهار و هند و سستان نموده در آخر عمر عراق نیز گرفت در ۸۷۳ سنه از اتفاقاتی که روداد و رسید ازون حسن ولد میرزا یوسف حاکم آذربائجان افتاد یادگار میرزا نبیره چهارم شاهرخ میرزا که نوکر او بود سلطان را بقتل رسانید.

سلطان عمر شیخ میرزا: پسر چهارم ابو سعید میرزا حکومت فرغانه و ولایت اوزکند

---

(۱۱۱) ابدال آباد بفاصله دو فرسخ اول منزل موضع اترار نوشته (۱۲) اوزجند. اکبر نامه دفتر اول صفحه ۲۸۳

بائیں فرمان دہی داشت میل — شد ندی برش کودکان خیل خیل
یکے نصب گشتے برسم وزیر — دگر چو اسیران خدمت پذیر
زچوب وزنی ادمی ساختے — بکارے زہر سو برو تاختے
چنان فرض کردی کہ فرمان تخت — بہ یرغو در آوردی او را ز تخت
چو روشن شدی جرم بر کہتر ش — بریدی دبر نیزہ کردی سرش
سزا گفتی این است بر کہتران — نہ پیچند دیگر سر از مہتران
بجد بود مانند بازے او — ببازی شدی سرفرازے او
شب و روز در رزم بود و شکار — دل و جان در اندیشۂ کارزار

القصہ در خدمت ترمہ شیرین خان والئے توران از نسل چنگیز خان کہ باہم جدی بود آن حضرت بسرے بردند و بمقتضائے شجاعت ذاتی و دلاوری گوہرے روز بروز بر تبۂ بلند فائزے شد ند حتی کہ پایۂ قدر ان حضرت از جمیع امرائے عالی گشت و بدرجہ امیر الامرائے پیوستند و در تاریخے کہ امیر طرا خان[1] پدر بزرگوار ایشان کہ ترک امارت کردہ در گوشۂ قناعت بیاد رب العباد اشتغال داشت و دیعت حیات سپرد آن حضرت در بست و پنج سالگی بود مہ از روشنی کوکب و بلندی طالع و ارجمندی بخت و یاوری اقبال در سنہ ۱۱۷۱ ہجری بعد فوت ترمہ شیرین خان والی توران در خطہ دلکشائے بلخ بر سریر فرمان روائے و تخت جہانبانی جلوس فرمودہ سکہ و خطبہ بنام خود کردند و سمرقند را دار السلطنت قرار دادہ لوائے عالمگیری و گیتی آرائے برافراختند و کوس جہان ستانی و مملکت پیرائے بلند آوازہ ساختند چنانکہ در اندک زمانے ولایت ماوراء النہر و خوارزم و ترکستان و خراسان و عراقین و آذربائیجان و فارس و مازندران و کرمان و دیار بکر و خوزستان و مصر و شام و روم و کابلستان و زابلستان و گرجستان و ہندوستان و دیگر ولایت در حوزۂ تسخیر در آوردہ بندوبست منابر جمیع ممالک محطبہ بردہ جو نور اہم و دنانیر سکہ بنام نامی رواج دادہ فرمان روائے روئے زمین را فرمان پذیر خویش گردانید۔

نظم

ولایت ہفت گشت از قاف تا قاف — ستمگاران فرومردند از اطراف
نماند اندر جہان صاحب کلاہے — کہ در پیشش نرفت از دیدہ راہے

---

(۱) ترمہ شیرین خان۔ اکبر نامہ ذکر جلوس صفحہ ۱۰۱ (۲) امیر طرا خان۔ اکبر نامہ و فرزاد صفحہ ۴۹

با فلاک سخن میگوید و کوه سر کوبش از غایت بلندی با سمان همسری مے جوید فضاے نگارستانش از خلد برین نمونه و سواد بهارستانش از روضه رضوان نسخه زمینش سراسر اشجار و فواکه خیز باغهاے سیرابش همه نزهت انگیز و باد بهاریش دلهاے افسرده را اعجاز عیسوی بکار مے برد و هواے نوروزیش بجانهاے پژمرده مانند دم مسیحاے شگفتگی مے بخشد شیرین کاریے میوهاے رنگارنگ و لذت بخشی فواکه هاے گوناگون هندوستانیان را کاپلے میسازد و سازگاری هوا خوشگواری آب اهل هند را هواے هند از دل مے براند

نظم

حق نگهدار شهر کابل باد — این چمن تا جهان است پر گل باد
در هواے بهار او شاید — که بتن روح رفته باز آید

آنحضرت از هواے کابل بغایت خوشوقت شده آنرا دار السلطنت قرار دادند و در ایاے که مشاطه صبح عروس جهان را هر هفت میکرد و وایه نوروزی شاهد روزگار را زیب و زینت میداد و ابر بهاری گلشن گیتی را ابروے می بخشید و از نسیم مسیحاے نفس در ابدان آن نباتات روح میدمید بموجب حکم والا متصل شهر باغی مطبوع و دل کشا و گلشنی مسرت بخش و نزهت افزا طرح افگندند که از طراوت و نضارت دم مساوات بباغ جنت میزد و هوے از گذرگاه آورده در آن نزهت کده روان کردند که وزیده طراوت وایمی تواند بود و نگارین گلشنی که از گلشن خلد برین نسبت داده آید لائق و زنگین گفتنے که اگر بوستان بهشت تشبیه کرده شود نیکو الامر موافق دیده و در تماشایش چون دیده نرگس از حیرت باز میماند و زبان در بیان ثنایش همسان سوسن حرف زدن نمے تواند سرو سفیدارش از نهایت بلندی سر بافلاک کشیده دارد و عرعر و چنارش از غایت بالاے شاخ با سمان مے برآرد و هر درخت جوان بخت از بسیارے اثمار چون پیران پشت خمیده و میوه حلاوت اندوه مانند حلواے بهشتی بے مرارت آتش در رسیده و در رمضان فوخیرش مانند قامت شاهدان سهی بالا دلاویز و دلربا لاله سبز قبایان دلبران سبز پوش مسرت انگیزه

نظم

خاکش از بوے خوش عبیر آمیخت — میوه هایش چو میوه هاے بهشت
میوه چند دان کنم تعداد — تا و هر میوه بار شاخ مراد
گر ندانم نواع سیب یاد آرم — نه توانم که جمله بشمارم

ونخشب داشت درخطه اندجان که تخت گاه ترغانه است بسبب شکستن جسر که عمارت سلطانی
بر آن بود در سنه ۸۹۹ و در عمری و نه سالگی برحمت حق پیوست در آن وقت سلطان احمد میرزا برادر
کلان عمر شیخ میرزا سلطنت سمرقند داشت بر سر اندجان لشکر کشیده مدتے محاصره نمود و
بارادت الهی لشکر بابر بیسر لشکر یانش غلبه آورد اکثر مردم وچار پا تلف شدند ازینجهت از انجا غایب
وخاسر باز گشت :-

حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه بن عمر شیخ میرزا

در دوازده سالگے سنه ۸۹۹ در اندجان بر سر یر سلطنت نشسته یازده سال در ماوالنهر
با سلاطین چغتا و ازبک محاربات سخت نمود و سه نوبت بر سلطان احمد میرزا عموے خود
غالب آمده فتح سمرقند کرد از انجا که مشیت ازلے بر آن رفته بود که گوهر یکتائی اقبال آنحضرت
بمنصه ظهور رسانیده شود و کشور هندوستان به پرتو آفتاب عالمتاب شرق دولت گردد
از شش جهت جهان افروز این سلسله علیه اقلیم هند فروغ جاوید پذیرد آخر کار در آن ویلین
فتح الیابی که در خور همت آنحضرت نگشت ناگزیر از سمرقند بر آمده با معدودے چند روانه شد و
در بدخشان رسیده بخسرو شاه جنگ نموده فتح یافت و از انجا بکابل آمده از محمد مقیم
ولد ذوالنون ارغون که او با عبد الرزاق میرزا ابن الغ میرزا ابن ابو سعید عم زاده آنحضرت
جنگ کرده منظفر شده ازندنے بر کابل تصرف داشت مستخلص نمود و محمد مقیم شکست
خورده از کابل پیش شاه بیگ برادر خود که حکومت قندهار داشت رفت و آنحضرت باستقلال
کمال مسند آرائے کابل و بدخشان گردیده بعیش و عشرت بغتغال ورزیدند چون پیش
اولاد حضرت صاحبقران رامیرزا گفتندی درینولا آنحضرت خود را بادشاه خطاب کرده جشن
مسرت و کامرانی و بزم بهجت و شادمانی اراست تمام ایام بهار کابل بفرح و سرور گذشت
وهوائے آن خطه دلکشائی بر مزاج اقدس سازگاری نموده و فواکه بر آب گوارا افتاده بے
شائبه تکلف تعریف و توصیف کابل جنت مثل از کلمه بیان و قالب شرح افزون است
شهریست بزرگ جمیع حوائجے آراسته و بعمارات عالیه پیراسته معدنیست سترگ
از فواکه بغت کشور معمور و اطرافش عزیمه ربع مسکون مملو و بازار مسقف باین دل پذیر تعمیر
یافته و رشته دکاکین مانند منظم جواهر التظام پذیرفته قلعه آئین بنیادش از زبان سنگ

بندر اول عرف لمغان مرتبه سویم در ۹۲۵ سنه بپیره پنجاب مرتبه چهارم در ۹۳۰ سنه تا لاهور و دیپال پور مرتبه پنجم در ۹۳۳ سنه چون از بدسلوکی و بیدادی سلطان ابراهیم اکثر امرا برگشت و در اکناف بلاد فتنه و فساد برخاست و در هر طرف نوکران سلطان یعنی در زیده دولت خان و غازی خان از لاهور عرضداشت مشتمل استدعائے تشریف آوردن بخدمت حضرت پادشاه نوشته و بعد آن دولت خان از لاهور روانه کابل گشت لهذا اقصد هندوستان فرموده بعضے امرا را پیش از خود بلاهور و دیگر اماکن اطرف فرستادند آنحضرت نیز بدولت و اقبال نهضت فرموده مانند خورشید از برجی به برجی همچو کواکب از مکانے بمکانے قطع منازل نموده بر کنار آب سند رسیده پل واجب (۱) لشکر منصور بنظر والا در آوردند عدد سوار و پیاده از سپاهی و سوداگر و اکابر و مسافر بده هزار رسید درین اثنا خبر آمد که دولت خان و غازیخان از مهد و موشیق برگشته چهل هزار سوار و پیاده جمع کرده حصار کلانور را متصرف شده اند و با مرائے بادشاهی که پیشتر در لاهور رسیده بودند عزم جنگ دارند و از مردم بادشاهی سیالکوت نیز انتزاع نموده اند آن حضرت باستماع این خبر بسرعت متوجه شده بر کنار آب چناب حوالی قصبه بهلول پور نزول اجلال فرمودند و حکم شد که سیالکوت را خراب کرده ساکنان آن جا را در بهلول پور آباد گردانند از انجا پیشتر روانه شدند اتفاقا پیش ازین چند روز عالم خان و دیگر امرائے سلطان ابراهیم منحرف شده لوائے مخالفت برافراشته قریب چهل هزار سوار یکجا شده بسلطان آماده پیکار گشته عازم دهلی گردیده بودند سلطان بمقابله آنها برآمد آن مردم بجنگ روز صلاح ندیده شبخون آورده بسیارے از لشکریان سلطان کشته و خسته گردیدند روز دیگر محاربه سخت نموده منهدم شدند بعد رسیدن در سهرند خبر نزول رایات عالیات حضرت بادشاه در حدود سیالکوت شنیده عازم درگاه والا شدند و با دراک سعادت ملازمت مورد الطاف پیکران گردیدند آن حضرت از سیالکوت متوجه پیشتر شده براه پسرور بلاهور تشریف بردند و ازانجا کوچ فرموده قلعه ملوت تسخیر درآوردند و خان کمانجه برگشته بود از روے جهالت قرار بر بلازمت نمیدهد بالاخر ناچار گشته بملازمت رسید بسبب صلاح دولت خواهان دولت خان را با رفیقانش در قلعه ملوت محبوس نمودند و همان جا مرغ روح اقدس بدن پرواز نمود آن حضرت از انجا روانه شده

(۱) پل سپاه ۱۲

به گلاب کنم نفس مشکین — تا کنم سیب سرخ را تحسین
وصف زرد الو را کنم بنیاد — سازم اول دل و زبان را شاد
دم نیارم زدن ز شفتالو — کین سخن را دگر بود پهلو
چون در آیم بوصف آلوچه — فکرتم گم بود درین کوچه
سرخ آلو بپرس و الوانش — تا نیاید بخشت بستانش
کرد بیدانه توت طبع نواز — مرغ دلها اسیر دام نیاز
وصف انگور را اگر بنظم آرم — مست گردد خرد ز گفتارم
شکر انگور از شکر خوشتر — کام امید از و پر از شکر
صاحبی صاحبان دانش را — صاحبی دلپذیر روح افزا
ور سخن چینی سخن چه گویم راست — دل عشاق از و ببرگ نواست
در بوصف انار پردازم — حقه طبع پر گهر سازم
آلو انگور و فندق و امرود — چون کنم تا ز وصف هر یک زود
یاد م آید چه گویم از بادام — چشم آن سرو قد سیم اندام
دهنم همچو پسته ماند باز — بس کنم تا نهان بماند راز

در ایام بودن آنحضرت بخطه دل کشای کابل سنه ۹۱۱ زلزله عظیم واقع شد فصیلهای قلعه و اکثر منازل بالای حصار و عمارات شهر از شدت زلزله افتاد و خانهای موضع لمغان بالتمام انهدام یافت سی و سه مرتبه زمین در یک روز جنبش آمد اساس عمر بسیاری مردم و دیگر ذی حیات خبر ریخت و تا یک ماه شب و روز یک دو سه مرتبه زمین در تزلزل بود و میان لمغان و بیک[1] توت پارچه زمینی که عرض آن یک گهه بانس یعنی شصت درع برید یک تیر انداز بایان رفت و از جائی بریده چشمهای آب پیدا شد و از استرغ تا میدان قریب شش فرسخ آنچنان زمین شگافت که بعضی از اطراف او بر از تپه بلند شده بود در آغاز زلزله از سر کوه سیاگرد و با دشدت تمام برخاست و آثار قیامت نمودار شد در همین سال در هندوستان نیز زلزله عظیم عام شده بود بالجمله آنحضرت در کابل بوده بمقتضای دلاوری ظفری و جرات ذاتی کمر همت بتسخیر هندوستان بستند پنج مرتبه از کابل یورش فرمودند مرتبه اول در سنه ۹۱۲ تا قریه از قرایع ملتان مرتبه دویم در سنه ۹۱۳ براه حوزد کابل تا نواحی

---

(۱) بیمغان و بیک توت۔ اکبرنامه دفتر اول صفحه ۸۹ (۲) برنیه ۵

دوش و دلیری را با جان بازی هم آغوش کرده ملا ورزند و داد مردانگی و مردی داده
بنیان رستم و افراسیاب و مانند اسفندیار و سهراب بجنگ پرداختند **نظم**

دو دست اندر یده بکوشش برون — بهر دست شان تیغ الماس گون
بهر جا که بازو برافراختے — سر فیل را زیر انداختے
بیک زخم خرطوم میشد جدا — تو گوئی که از کوه افتاد ژدها
بپاشید خرطوم فیلان ز تیغ — تو گوئی همه مار بارد ز میغ

متکفلان قوپخانه از طرفین بتوپهائے زلزله افگن و ضرب زنهائے کوه شکن آتش در دلها از صعوبت صدا تزلزل در زمین و آسمان افتاد و عزیز و تحیر از کون و مکان برخاست زبرهٔ مستمعان شگافته شد و گوش شنوندگان انباشته گشت خرمن هستی بسیاری از بوارق ضرب آنها سوخته گردید و دود اجل دماغ اکثرے پیچید از کثرت دود و دخان عرصه بر دلها تاریک شد که تا زمان متحیره آدمی و اسپ محسوس نمے گشت و فرط بخار مانند ابر سیاه سطح هوا را بنوع تیره ساخت که گویا شب دیجور نقاب ظلمت بر رخ روز انداخته و دود مانند دیو انگان ژولیده مو مضطربانه بر روے زمین مے دوید دخان در رنگ گرد باد بپائے شتاب باوج فلک مے پیچید **نظم**

زمین و دود کاندر آزار و تو — سیه شد بیک بار چرخ کبود
بپیمان خود رو نهادند سوی — که شد چشمهائی کواکب پر آب

از انجا که اراوت ازل و مشیت لم یزلی بران رفته بود که رشته سلطنت لودیان منقطع گردد و ممالک هندوستان و دل و جانها عنایت این خاندان والاشان مورد امن و امان شود مرغان قضا گریبان جان سلطان بدست اجل گرفته بمقابله بهادران لشکر اقبال که چون سد روئین لباس آهنین در بر داشته و بزیور فتح و نصرت پیرایسته بودند کشیده آوردند از سر دو طرف مبارزان شهامت نشان داد جانفشانی و جانستانی دادند و مراسم قتال و جدال بتقدیم رسانیدند مدتے کارزار عظیم رو داد و آتش پیکار مشتعل شد بالآخر نسیم فتح و ظفر از هبوب اقبال روز بدولتخواه مراد و مرجع امال سلطان ابراهیم ناکهان در گوشه کشته شد و اکثر امرائے نامدار پائے طلب تیغ بیدریغ گشته طعمه زاغ و زغن گردیدند شش هزار آدم نزدیک نعش سلطان مقتول گشته افتادند و بقیة السیف منهزم گشته سر در بیابان

بانبالہ رسیدہ ازان منزل شاہزادہ محمد ہمایون میرزا را بتسخیر حصار فیروزہ رخصت فرمودند شاہزادہ جوان بخت
درآن سرزمین رفتہ داد مردانگی و دلاوری داده آن نواحی را مسخر گردانیده بملازمت رسید و بجاگیر
فیروزہ و یک کرور تنکہ نقد بشاہزادہ مرحمت شد و در منزل انبالہ خبر رسید کہ سلطان
ابراہیم با یک لک سوار و توپخانہ بسیار و ہزار فیل کوہ شکوہ بقصد جنگ از دہلی بر آمدہ منزل
بمنزل مے آید آن حضرت از انبالہ راہی گشتہ بعد قطع منازل و طے مراحل در والی شہر
پانی پت رسیدہ نزول اقبال فرمودند سلطان ابراہیم نیز در نواحی آن شہر رسیدہ در
استعداد پیکار گردید ہر روز از طرفین دلاوران جنگ آور داد مردانگی میدادند و مجاہدان لشکر
بادشاہی بتائیدات الہی غالب می آمدند و مورد تحسین و آفرین مے شدند سلطان ابراہیم با کثرت
و حشمت بسیار و مہابت و صلابت تمام بقصد جنگ و محاربت بر فیل اسمان شکوہ سوار گشتہ
روانہ معرکہ آورد ۔ **بیت**

چو از خاک بر باد صرصر نشست ۔۔۔ براہیم گفتی بر از نقست

افغانان دران کارزار فیلان کوہ کردار انتخاب کردہ بکجیم و دیگر سلاح آراستہ
بر لشکر بادشاہی سر دادند آن عفریت پیکران از تند خوئی بریدہ جمعے بہر طرف کہ میدادند
صف مغلیہ را برہم میکردند و بہر جانب کہ روے آوردند توزک جمعیت مغلان از ہم میگسیخت
از صدمات فیلان بادتگ اسپان مغلان کہ ہرگز چنین مہیب صورت ندیدہ بودند
تاب نیاورده پیش نے توانستند رفت و ہر کس کہ از دلاوران لشکر بادشاہی بجرات و جلادت
پیش میرفت بجز طوم فیلان گرفتار شدہ بخاک برابر میشدند ۔ **نظم**

چو خمید خرطوم فیلان ست ۔۔۔ در اعضائے مغلان در آمد شکست
ز خرطوم فیلان پر عربدہ ۔۔۔ بلائے سیہ زآسمان آمدہ
زوندان بزخم آتش انگیختند ۔۔۔ ہمہ خاک باخون در آمیختند
یکے را بدندان بر آویختہ ۔۔۔ یکے را بزانو در آمیختہ

درینوقت حضرت بادشاہ نظر بر لشکریان خویش انداختہ و غلبہ فیلان و اضطراب ایشان را
ملاحظہ کردہ سخنان عنایت امود و مقدرات ہمت بخش بر زبان مقدس آوردہ فرمودند کہ اے
مردان کوشید تا جامۂ زنان نپوشید ہمگنان کمر ہمت بستہ دلاوری را باجان نثاری

(۱) سنگ بمعنی توپ

بطریق سیورغال مقرر گشت والده سلطان ممنون عنایت بے غایت گردیده یک قطعه الماس که هشت مثقال وزن داشت وتخمیناً بصران جواهر شناس قیمت آن نصف خرج یکروزه ربع مسکون بوده میگفتند که آن الماس از خزانه سلطان علاء الدین است که او را از اولاد راجه کرناتیت بدست آمده بود پیش کش حضرت بادشاه نمود والقصه آنحضرت در آگره نزول اجلال فرموده بانتظام مهام پرداخت وتمام ایام برسات که بمقتضائے نزاهت هوا ورشحات غمام وتازگی روزگار وسرسبزی زمین ورسیدگی میوهائے بهار هندوستان است بعیش وعشرت گذرانیدند واز عدل والصاف جهانداری دقیقه نبخشیدند واز بخشش وبخشائش جهانیان را کامیاب فرمودند - **بیت**

اسوده جهان بدولت او افروخت نظر بطلعت او

چون ایام برسات بانقضا رسیده ابر از بارش شبانه روزے آرمیده چهره آسمان از حجاب سحاب وروے زمین از نقاب آب نمودار گردید لطافت هوا پرده ابر از میان افلاکیان وخاکیان برکشید شدت آفتاب وسورش گرما که ساکنان خطه وجود ومتوطنان عالم شهود را در تعب وتاب داشت فروشست اهل روزگار که از کثرت آب وخلاب وفرط تاب آفتاب پائے تردد در دامان تعلیل کشیده بودند کمر همت بتحصیل مقاصد بربستند موسم نرد وجولان شجاعت شعار وزمان جولان گری باد پایان برق رفتار در رسید آنحضرت بعد روز دسهره که آن هندی جشن است باستیصال مخالفان بے اعتدال وپامال معاندان بدسگال متوجه شدند بدین اثنا از اتاسا گاکه از اجلهائے عظام الشان هندوستان بود باغوائے حسن خان میواتی با لشکر فراوان وتوپخانه بے پایان بجرات وجسارت تمام از مکان خود روانه شده دریانه که متصل آگره واقع است بقصد محاربه با آنحضرت در رسید ونیز جمعی افغانان که با سلطان ابراهیم هم مخالفت داشتند با پنجاه هزار سوار وفیلان بسیار از جانب مشرق خروج کرده بهار خان لودی را بسلطنت برداشته سلطان محمد لقب کرده شورش عظیم بهر طرف برخاست ودود اقطار ممالک فتنه وفساد رود ادامرائے کابلی که خود پیرایه سر بودند چه از سستی آمدن بافراط گرا وچه از بسیاری تردد ات محاربات وچه از غلبه راناسانگا وافغانان وچه از بے همتی خود

(۱) بهادر خان

نهاده بدر رفتند **نظم**

نه زانگونه پیکار آمد پدید — که مشروح گردد بگفت و شنید
ز پس کشتگان شد زمین ناپدید — تو گفتی که روز قیامت رسید
در آن ره ز بس کز عدو کشته شد — بیابان همه پشته بر پشته شد
شد از کشته بر کشته بالا و پست — بتاراج جان مرگ بگشاد دست
ز بس کشته افتاد در کوه و دشت — جهان گفت بس بس که از حد گذشت
گر این جنگ رستم بدیدی بخواب — شدی از نهیبش دل و زهره آب

بالجمله بتائیدات الهی فتحی که بادشاهان پیشین را میسّر نشده بود و مقدمه تمام فتوحات هندوستان تواند شد چهره ظهور برافروخت و خرمن دولت و حیات سلطان ابراهیم از برق تیغ آنحضرت پاک بسوخت بعد ظهور چنین فتح شکرف حضرت بادشاه چین نیاز بر زمین عجز نهاده بسجدات شکر و سپاس به درگاه بادشاه حقیقی بجا آورده متوجه دهلی شدند و در آن مصر جامع که تخت گاه سلاطین هند است رسیده سکه و خطبه بنام نامی خویش نمودند **قطعه**

ظهیر الدین محمد شاه بابر — سکندر شوکت و بهرام صولت
بدولت کرد فتح خطه هند — که تاریخ آمدش فتح بدولت

درهائے خزائن که گرو آورده چندین سلاطین بود کشوده هفتاد لک تنکه سکندری بشاهزاده محمد همایون میرزا و یک خانه خزینه بے آنکه تحقیق شود ضمیمه انعام فرمودند و ده لک تنکه بهر یک امرا مرحمت شد و تمامے یکه جوانان یک مردم اردوے معلّے از انعام کامیاب شدند و بشاهزاده هائے کامگار و پروردگان شبستان اقبال که در کابل بودند بقدر تفاوت درجات نقد و جنس روانه کردند بعد تنظیم و تنسیق امور دهلی متوجه آگره گشتند و دران مصر و لکها بهمت نظم و نسق مالی و ملکی طرح اقامت افگندند سوائے دهلی و آگره باطراف ممالک افغانان لوائے مخالفت مے افراشتند آخر الامر بتدابیر صائبه و افکار ثاقبه آنحضرت بمرور ایام اکثر مخالفان سر بر خط اطاعت و انقیاد نهادند و هر کس بقدر مراتب شمول عواطف گردید و امرائے قدیم و جدید در خور حال باقطاع مرحمت شد و از شمول عواطف والا والده فرزندان و وابستگان سلطان ابراهیم را شمول عنایات ساخته اموال و خزاین خاصه ایشان را بایشان مرحمت فرمودند و اضافه بر آن بلقب لک تنکه از کمن افغانی بوالد سلطان

کجا صعوه را این میسر شود — که با باز روزے برابر شود
کبوتر که پهلو زند با عقاب — بقصد سر خویش دارد شتاب
شغال ار کشد پنجه با بازه شیر — سر بخت خود را در آرد بزیر
بجائے که شیران در آیند چنگ — چه یارائے روبه که ایستد بجنگ

آنحضرت بعد چنین فتح سجدات حمد بیکران بدرگاه حضرت واجب العطایا بتقدیم رسانیده بزودی بمعاودت فرموده بتدبیرات صائبه محس وغاشاک اهل خلاف وطغیان از عرصه ممالک پاک رفتند واکناف گیتی واقطار هندوستان در حیطه تصرف اولیائے دولت درآمد زمینگاه افغانان از طرف غزنین برهم خورده وامرائے کابلی از تجهیز چنین فتوحات دل نهاد خذلت شده قلب المدعائے انقیاد یافتند ودل از کابل برگشید بحر عالم برهم خورده انتظام تازه یافت مهام سلطنت بنظام آمد مراسم انبساط بظهور پیوست لوازم وافر بخشش به تقدیم رسید کوشش خواسته الا بر امرائے حضرت پدید آمد شاه ولیان بجهان را سر رشته دانش بدست افتاد همت والا به ترتیه احوال رعایا وآبادی ملک مصروف گشت شاهزاده محمد همایون میرزا برائے انتظام پرگنه جات سنبهل رخصت یافت وشاهزاده کامران میرزا لاهور وملتان هم بگیرفت قندهار وکابل ملحق بحیطه تصرف شاهزاده از کابل بلاهور آمد ولایت ملتان که ازمدت بتصاوی ازتصرف عمال دهلی بدر رفته بود بحسن تدبیر وشمشیر بحیطه تصرف شاهزاده کامران میرزا درآمد وبتائید اقبال ازال حضرت پادشاه تسخیر دزآمد

برخواندگان اخبار ممالک پوشیده نماند که از بعضے تواریخ بدین نمط مطالعه افتاده که در ولایت ملتان آغاز ظهور اسلام در سنه نود ونه هجری از محمد قاسم در زمان حجاج بن یوسف است بعد آن سلطان محمود غزنوی آن ولایت را از تصرف قرامطه طاعده برآورده رواج اسلام داد پس ازآن شهاب الدین سلطان غوری بر هندوستان فتح یافت ولایت ملتان نیز در تصرف سلطان درآمد از ابتدائے سنه ۵۷۵ هجری لغایت سنه ۶۹۵ آن در تصرف سلاطین دهلی ماند چون به سبب مستی سلطان محمد شاه که از نژاد ورایات اعنی خان فرمانروائے دهلی بود در هندوستان ملوک طوائف گردیدند ودر هر اکناف امیرے باطاعت برخاست حاکم ولایت ملتان نیز دم استقلال زد وبه حکم سلطان محمد شاه اعتراف ورزید چون نوبت سلطنت به سلطان علاء الدین ولد سلطان محمد شاه رسید از پدر هم بست

اکثرے قصد معاوت کروند و در زمان کنگش بعرض رسانیدند که چون مخالفان از هر طرف هجوم آورده اند و تا حال ملک بواقعی ضبط شده است بهتر که چند قلعه استحکام داده بولایت پنجاب رفته اقامت باید ورزید و مترصد لطیفه غیبی باید بود حضرت بادشاه فرمودند که این چنین مملکتے را بمشقت تمام گرفته و خلق کثیر که شریک ملت بودند بقتل داده باشم امروز از پیش کافرے عنانا کرده و عذر شرعی بدست نیاورده اگر معاودت نمایم بادشاهان اطراف بچه زبان یاد کنند قطع نظر ازین در عرصهٔ محشر چه عذر توانم گفت هیهات هیهات وقت آنست که همت را باشجاعت همدوش دلیری را با دلاوری هم آغوش نموده کار زار مردانه باید نمود اگر بتائیدات الهی فتحے شود غازی شویم و اگر کشته میگردیم درجه شهادت مے یابیم و دیگر انواع سخنان مردانه و نصایح عالی همتانه بزبان آورده آن جماعه را دل دادند و همت بخشیدند هم گنان قبول کرده دل برمرگ نهاده از اگره برآمدند و صفوف مصاف آراستند از آن اطراف رانا سانگا آمده اماده پیکار گشت بهادران قوی دل چون شیران زنجیر گسل بر رزمگاه در آمده کوششے دکششے نمودند که نظارگیان را ذکر رستم و افراسیاب از یاد رفت ملک روح اسفندیار و سهراب از فراز آسمان تحسین گر گردید بر

نظم

بجوش در آمد دو لشکر چو کوه	ازان جنبش آمد زمین در ستوه
ز پولاد پوشان لشکر شکن	تن کوه لرزید بر خویشتن
ز بارید تیر همچون تگرگ	بهر گوشه برخاست طوفان مرگ
ز هر جا دلیران زور آوران	کشیدند شمشیر کین اوران
ز خون جویها شد روان یکران	یکے جانفشان و یکے جانستان

چون عنایات ازلی و تمدیدات لم یزلی قرین حال فرخنده مال اولیاے دولت بود صبح فیروزی از مطلع اقبال دمید و چهره ظفر بحسب خواهش نمودار گردید نا گاه طوفان چون پشه از جوش باد لرزان و مانند دیوار از تند سیل افتان رو بهزیمت نهاد و بصد محنت و مشقت افتان و خیزان بپیوست خویش رسید و لشکر یانش علف تیغ بیدریغ شدند و از خون کافران عرصه کارزار لاله زار گشت

نظم

اگر آبی از تشنگان خارا بود	شکار نهنگان دریا بود

ملازمان شیخ یوسف را بقصد وصایا حاضر ساخته در حضور آنجماعه استفراغ نموده از دهان خون بر آورد و باین فریب خویشان و برادران خود را بهیت وداع و اظهار وصیت از بیرون شهر و درون قلعه طلب داشت چون ملازمان شیخ یوسف حال او را بدینمنوال دیدند از آمدن مردم او درون قلعه مضائقه نکردند بدین تقریب اکثر مردم او بقلعه در آمدند و بعد از زمانی سراز بستر بیماری برداشته تمام منتسبان خود یکجا کرده متعمدان را بحراست هر چهار دروازه تعین کرد تا نگذارند که نوکران شیخ یوسف از قلعه شهر وارک درآیند و آنگاه در خلوت سرای شیخ رفته کسان خود بهر طرف نصب کرد و شیخ را بدست آورده قید کرده سر سلطنت برداشت و سلطان قطب الدین خطاب کرده سکه و خطبه بنام خود نمود مدت سلطنت شیخ یوسف دو سال

سلطان قطب الدین عرف رائے سنہو لنگاہ

در ۸۵۹ھ سکه و خطبه بنام خود کرده بامور فرمان روائے پرداخت شیخ یوسف بقابو یافت از قید فرار نموده پیش سلطان بهلول لودی در دهلی رفت سلطان بهلول رسیدن شیخ نگفته دانسته خوش وقت گردید و بکمال احترام بجا آورده دختر خود در عقد شیخ عبد الله خلف شیخ مذکور در آورد القصه سلطان قطب الدین فرمان روائے ولایت ملتان باستقلال تمام حسب مدعائے نموده باجل طبعی درگذشت مدت سلطنت او شانزده سال

سلطان حسین بن سلطان قطب الدین

در ۸۷۶ھ قائم مقام پدر گشت چون صاحب تردد و دلاور بود بقوت شجاعت و مردانگی قلعه شور را از تصرف غازیخان بتسخیر در آورد و بعد چندگاه چنیوت را نیز از تصرف انچی کهکر گماشته سید خان گرفت و در اسرع اوقات تا کروکوت و دهنکوت متصرف شد سلطان بهلول لودی بتحریک شیخ یوسف بار یک شاه پسر خود را با تاتار خان عالم بجانب سر سلطان حسین فرستاد همدین اثنائے سر انحقیقی سلطان حسین بنی در نزدیک خود سلطان شهاب الدین خطاب کرده سر بشورش برداشت سلطان نیز بمقابله او شتافته بعد محاربه بسیار در حضور او دستگیر گردانیده بار یک شاه و تاتار خان در نزدیکی ملتان رسیده مصدر پیکار آمدند سلطان حسین باده هزار سوار و پیاده امداد و اعانت نموده بر یک از

تر گردید و در امور ممالک زیاده بر همزگی رو داد و اختلال کمال راه یافت و هر طرف سرکشان سر برکشیدند
ولایت ملتان بنا بر تواتر و تواتر صدمات مغول که هر سال از جانب کابل بر آمده تاخت و تاراج
میکردند از حاکم خالی ماند اعیان و ارکان این ولایت و اهالی و موالی شهر باهم مشورت کردند
که بدون حاکم کار این مملکت مختل گشته برای حراست خلایق و نظم امور مملکت وجود
حاکم ناگزیر است همگنان متفق اللفظ والمعنی بوده شیخ یوسف قریشی را که از اولاد شیخ
دریای حقیقت عارف معارف طریقت سر حلقه اولیای محدوم العالم شیخ بهاؤ الدین ذکریا
قدس الله سره بود بسلطنت ولایت ملتان برداشتند شیخ یوسف فرمان روائی آن ولایت
باستقلال یافته در ۵۵۷ھ سکه و خطبه بنام خود کرد درویشی را بجهانبانی همرنگ و ولایت
را بسلطنت هم سنگ گردانیده قلوب رعایا را بخود رام ساخت و امور فرمان روائی را رونقی
در واجی تازه داد بعد چندگاه رائے سهره[1] که سردار جماعت لنگاهان بود و قصبه سیوی با و تعلق
داشت به شیخ یوسف پیغام نمود که سلطان بهلول لودی بر سلطان علاؤ الدین غالب آمد
سکه و خطبه بنام خود کرده بر تخت دهلی نشسته و بر اطراف ممالک متصرف شده مستظل میشود
مبادا بر ملتان لشکر کشد درچنین وقت خبرداری و هوشیاری و حراست ولایت مرد است
اگر مارا از جمله دولت خواهان و لشکریان خود دانند و جماعه لنگاهان را که خدمت طلب سپاهی
درست هستند پیش از ند تقدیم خدمات بجان کوشیده شود شیخ این معنی را قبول کرده مشارالیه
را پیش آورده با انتظام امور جهانبانی رفیق گردانید رائے سهره کمر خدمت بر میان
جان بسته بواسطه استحکام نیک اندیشی و دولت خواهی دختر خود را در عقد نکاح شیخ در آورد
همیشه انحاف تحائف لایقه بدختر خود بمنود و گاه گاهے برائے دیدن و خته در سفیدان
شیخ میرفت نوبتی جمیع مردم خود را در ملتان در آورده التماس کرد که جمعیت ما را بنظر قدسی
در آورده فراخوران خدمت فرمایند شیخ ساده لوح از مکر و خداع غافل بوده تقدمات نمود
رائے سهره بعد از انکه سال واجب بنظر شیخ در آورد و با یک خدمتگاری بجهت ملاقات دختر
آمده نشست خدمتگار بموجب اشاره او بزغاله را در گوشه کنار در رسانید خون آلوده گرم در پیاله
انداخته آورد آن مکار پیاله خون مسلوح را کشید و بعد از زمانی اندوه غریب فراوان
بر آورد که در لشکر درد غالب آمد و زمان زمان جزع و فزع زیاده ے کرد و قریب نیم شب

---

[1] سهره یا سیوهره اما در تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۲۲ و ۲۲۳ سهرود و در طبقات اکبری صفحه ۱۳۹ سهرای سهرد نوشته

هفت سال ؛

سلطان حسین بن سلطان محمود

سه ساله بود اسرائے دولت خواه آن طفلک را در ۹۲۵ھ بر مسند حکومت نشاندند و مراسم اطاعت بجا آوردند بعد چند روز قوام خان و لشکر خان لنگاه که سردار قوم و صاحب جمعیت بودند تخلف ورزیده اکثر محال ملتان متصرف شدند و میرزا شاه حسین ارغون محق گشته باسلطان حسین جنگ کرده لوائے فتح برافراشتند و ملتان را بتسخیر درآورده شهر را غارت نمودند شهریان از هفت ساله تا هفتاد ساله در بند افتادند و سلطان حسین نیز محبوس گشته بعد چندگاه بعدم خانه شتافت و ملتان آنچنان خراب شد که بخاطر هیچکس نبود که بازاباد گردد و مدت سلطنت سلطان حسین که محض برائے اسم بود هفت[۱۱] سال۔

میرزا شاه حسین ارغون

در ۹۳۲ھ فتح نموده شمس الدین نام غلام خود را بحراست ملتان مقرر کرده لشکر خان لنگاه را پیش او گذاشت لشکر خان کارسازی و ملکی از پیش برده غالب آمد بعد چندگاه شمس الدین را از میان برداشته خود لوائے حکومت برافراشت دوم استقلال زد درین ولا که لاهور و ملتان از حضور حضرت بادشاه بجاگیر شاه زاده کامران میرزا مقرر گشت شاهزاده بعد رسیدن در لاهور لشکر خان را از ملتان طلب داشته جاگیر دیگر مرحمت کرده در ملتان کسان خود نصب گردانید و آن ولایت چهار سال حکومت میرزا شاه حسین ارغون ماند و ابتدائے ۹۵۸ھ نهایت ۹۳۷ھ مدت هشتاد سال آن ولایت از تصرف فرمان روایان دهلی بیرون بود و درینولا داخل کشور دهلی گردید و شاهزاده کامران میرزا بر آن قابض گشت۔

درین ایام بعرض والا رسید که شاهزاده محمد همایون میرزا را که منظور و منسوق دیار سهیل متوجه شده بود بیماری صعب روداده حکم شد که بدهلی آمده از انجا براه دریا بحضور والا رسد شاهزاده موجب حکم والا عمل آورده در آگره رسید امراض مختلفه و عوارض متضاده که عبارت از یرقان و تزاید دیگرے باشد حادث گشته چشمکان از موی کار و طبیبان

---

[۱۱] هشت سال ؛

لشکریانش سه ستیر پر غنیم زد یکبارگی که سی هزار تیر علی التواتر بر لشکر بابر پادشاه رسید تاب نیاورده روبفرار نهاد و تا قصبه چنیوت اصلا عنان نکشید و گماشته سلطان حسین را که در چنیوت بود بعد جنگ بدست آورده بعدم خانه فرستاد و درین ایام ملک سهراب و دائی پدر اسمعیل خان و فتح خان با قوم و قبیله خود از نواحی کچ و مکران بخدمت سلطان حسین آمدند سلطان مقدم ایشانرا غنیمت دانسته از قلعه کوت کرورتا دهنکوت ملک سهراب جاگیر داد از شنیدن این معنی لوچ بسیار از کچ و مکران بخدمت سلطان حسین رسیدند بقیه ولایت کنار دریای سند به بلوچان مقرر گردیده رفته از سیت پورتا دهنکوت بلوچان قرار یافت چنانچه از آن ایام آن ولایت در تصرف اولاد ملک سهرا بست چون صیت نیکنامی سلطان حسین باکناف ممالک مشهور گشت جام بایزید و جام ابراهیم از جام نندا حاکم ولایت تهته رنجیده بخدمت سلطان حسین پیوستند سلطان آنها را پیش آورده رعایت ها نموده فراخور حال جاگیر مقرر کرد بعد فوت سلطان بهلول سلطان سکندر والی دهلی با سلطان حسین مصالحه نموده مقرر کرد که طرفین بر ولایت خود قانع بوده بحدود یکدیگر یورش نکنند چون سلطان حسین پیر و ضعیف شد پسر خود را سلطان فیروز شاه خطاب کرده خطبه بنام او کرد ازین جهت که خلق آزار و ستمگار بود عماد الملک وزیر او را زهر داده کشت درین صورت سلطان باز خطبه بنام خود کرد و سلطان محمود پسر سلطان فیروز شاه را ولی عهد گردانید و عماد الملک را بانتقام خون پسر خود باتفاق جام بایزید بدم خانه فرستاد بعد چند روز سلطان حسین باجل طبعی برحمت حق پیوست مدت سلطنت او بست و دو سال

سلطان محمود بن فیروز شاه بن سلطان حسین

در ۸۹۳ سنه قایم مقام جد گردید چون خورد سال بود ارزال پرست شد او باش و اجلاف گرد او فراهم آمدند و لقات بتسخیر دستها مصروف می شد ازین جهت اشراف و اکابر از صحبت او دوری جستند هنگامی که ظهیر الدین محمد بابر بادشاه به قصد تسخیر هندوستان از کابل نهضت فرمودند بعد رسیدن در پنجاب میرزا شاه حسین ارغون حاکم تهته منشور والا صادر گشت که ملتان در جاگیر او مرحمت شد آنرا متصرف در آورده در آبادانی ملک و رفاهیت رعایا کوشد میرزا شاه حسین ارغون از تهته آمده با سلطان محمود جنگ کرد و چند گاه طرفین مقابله ماندند درین اثنا سلطان محمود درگذشت مدت سلطنت او

سبحانی شاداب ازلی وشبستان امالش از شمع اعطاف یزدانی نوریاب لم یزلی وجود باجودش بمقتضای اخلاق حسنه مقبول وطبع پسندیده اش بعدالت گستری ورعیت پروری مجبول وشعشه عدلش ظلمت سوز ظلم وستم وبارقه تیغش آتش افروز درخرمن هستی مفسدان ظالم بوده باشد

نظم

بود کامش ازشاهی وبرتری — رعیت نوازی ودین پروری
باحسان کند خاطرخلق شاد — جهان یکسر آباد دارد زداد

چون صافغان قضاخلعت این امرعظمے بر بالائے والا آنحضرت دوختہ متر صد این وقت سعدوزمان محمود بودند خواہش میر خلیفہ پیش نرفت امرائے عظام بلاتفاق یکدیگر در ۹۳۷ھ آنحضرت را دربست وچہارسالگی زینت افروز سریر جہانبانی نمودند مواجب سپاہ بدستور سابق بحال داشتہ اکثری را باضافہ سرفراز فرمودند وولایات واقطاع بمیرزایان قسمت گشت وبعد از تنظیم امور جہانبانی بجانب قلعہ کالنجر نہضت شد راجہ آنجا تاب مقاومت نیاوردہ مراسم انقیاد بجا آورد دوازدہ من طلا پیشکش گذرانید چون سلطان محمود بن سلطان سکندر بودے بسمت جونپور علم سرداری برافراشتہ بود لشکر ظفر پیکر باستیصال او نامزد کردہ باگرہ معاودت کردند وسلطان محمود تاب صدمات عساکر والا نیاوردہ بسمت پتنہ وبنگالہ رفت وبعد چند سال درہمان طرف بمرگ طبعی درگذشت چون محمد زمان میرزا داماد حضرت بادشاہ جنت آرام گاہ ارادہ بغی داشت او را بدست آوردہ در قلعہ بیانہ محبوس کردند وحکم شد کہ میل در چشم او بکشند چون تقدیر بران رفتہ بود کہ چشم او بیش معزول العمل نگردد او خود را بیماری ظاہر کردہ ازین امر نجات یافت وبقابوئے وقت از قید قلعہ مذکور برآمدہ پیش سلطان بہادر والئے گجرات رفت آن حضرت باستماع این خبر مکتوب محبت اسلوب بسلطان بہادر نوشتند کہ او را در حضور بفرستند او را از آنکہ خویش بد ساز ندان مدہوش بادہ بے خبری جواب ناملایم برنگاشت از انجا کہ سلطان علاء الدین ولد سلطان بہلول لودی وتاتارخان پسرش نزد سلطان بہادر بودند باغوائے آنہا سلطان بہادر برقلعہ چتوڑ ہجوم کردہ تاتارخان را بالتماس گرانی ومبارزان جانستان بطرف قلعہ کالپی فرستاد واز رویہ بیادت وجرات آمدہ قلعہ بیانہ تسخیر وبدرود رد باگرہ شتافتند حضرت برائے دفع این شورش ہنداں میرزا ہندال خود را با لشکر

مسیحا نفس در دوا سازی و علاج پردازی کوشیدند اثر صحت و شفا بمنصه ظهور نرسید
و کار از معالجات درگذشت داشتند او عارضه با مستداد کشید و حکما دست از معالجه باز داشتند
آخر الامر بصلاح دانایان تجربه کار و خیر اندیشان درگاه برآن قرار یافت که چون صورت شفا
در آئینه دوا نمودار نمیست آنچه از تتمه نفیسه و اشیائے خلاصه گران بها که بهتر ازان
دربر کار دولا متصور نباشد موجود است بنیت صحت شاهزاده تصدق باید کرد شاید از
فضل حکیم حقیقی شفا نصیب شود برین تقدیر الماس گران بها بیش قیمت که والده سلطان
ابراهیم گذرانیده بود و بهتر ازان هیچ چیز گران بها در خزانه والا موجود نبود برائے تصدق تجویز
کردند حضرت بادشاه بعد از تامل بر زبان مقدس آوردند که همایون از جان عزیز تر است
مال دنیا چه خواهد بود که صدقات توان نمود من خود را صدقه ان نور حدقه می نمایم همان زمان
برخاستند و گرد چهار پایه شاهزاده گردیدند بقدرت قادر علی الاطلاق که عنان زندگی
و مرگ عالمیان و ظهور بیماری و شفائے جهانیان بقبضهٔ قدرت و دست حکمت اوست
همان وقت بلا توقف انوار صحت و شفا بر چهره نورانی شاهزاده و آثار عارضه در ذات
والا حضرت بادشاه نمودار گشت و باعث تعجب نظارگیان گردید و در اندک مدت شاهزاده
تندرست شد و حضرت بادشاه روز بروز بیمار تر گشته در عمر چهل و نه سال و بقولے پنجاه سالگی
این جهان فانی را پدرود کردند و نعش مبارک آنحضرت را بکابل برده در گذرگاه برلب
آبجوے بخاک سپردند مدت سلطنت سی و هشت سال از آنجمله در هندوستان پنجسال و پنجروز

حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه بن ظهیر الدین محمد بابر بادشاه

امیر نظام الدین میر خلیفه که ناظم امور سلطنت و مدار علیه مملکت بود از شاهزاده محمد همایون میرزا
بیمناک و هراسان بود و میخواست که بوجود فائض الجود سریر خلافت زینت پذیر و موافق تفصیل
آنکه خواجه مهدی داماد حضرت بادشاه جنت آرامگاه را که سخی و باذل و پرهمت و دریا دل بود
و بامیر خلیفه و بعضے امرا اتفاق داشت بسلطنت بردارد و خواجه مذکور بامید این معنے طرح
همی پرورد کار افتاده مستعد اجلاس اورنگ جهانبانی گردید سلطنت نامریست که
بجهد و تلاش شخصے و یا بامداد و اعانت کسے میسر تواند شد سریر خلافت و جهانبانی
و سزاوار تخت سلطنت و کشورستانی اقبال مندی تواند بود که بوستان اقبالش از جویبار

دونها و سخن سازان بعرض رسانیدند که میرزا خیال سلطنت در سر دارد لهذا آنحضرت
از شدت شورش نهضت فرموده روانه بطرف آگره شدند و میرزا عسکری که از جانب گجرات مے آمد
بے سابقه خبر ناگهان در راه ملازمت نمود آنحضرت بمقتضاے اهلیت چیزے بروے میرزا
بزبان نیاوردند چون محمد زمان مرزا باشاره سلطان بهادر از گجرات براه ریگستان بجانب لاهور آمده
شورانگیز گردیده بود عساکر قاهره بر سر او تعین شد میرزا تاب نیاورده باز بگجرات رجعت
نمود و آنحضرت باز باستیصال سلطان بهادر قصد مصمم نموده نهضت فرمودند و عساکر
منصوره پیشتر تعین کردند و بدفعات مجادلات درمیان آمد سلطان بهادر شکست یافته در جزیره
پیش فرنگیان رفت چون نقش غدر و خداع از ناصیه حال فرنگیان برخواندند میخواست که
از آنجا بگریزد در وقت برآمدن بر غراب در دریاے شور افتاده غریق لجه فنا گشت
و ولایت گجرات از فتنه و فساد پاک شده بتصرف اولیاے دولت درآمد و آن
حضرت ازآن دیار خاطر جمع نموده بهر محل امرا نصب کرده باگره تشریف آوردند چون شیر خان
افغان بسبب بودن رایات والا بسمت گجرات قابو یافته ولایت جونپور و بهار و قلعه رهتاس
و چناوه متصرف شده قوت و مکنت بهم رسانیده بر ملک بادشاهی مے تاخت و باعث ازار
و آزار خلایق میشد روز بروز لشکر گرد او جمع مے گشت لهذا اندفاع فتنه او لازم دانسته
متوجه ولایت شرقیه شدند و قلعه چناوه را بازدک محاصره از دکسان شیر خان به تسخیر
درآورده متوجه پیش شدند شیر خان از آوازه نهضت موکب والا در خود تاب
مقاومت و مقابله ندیده بسمت بنگاله بدر رفت و بجا بجا جنگ کرده او را شکست
داده بنگاله را متصرف گشت و در آنجا اقامت ورزید نصیب شاه والاے بنگاله بعد
هزیمت از شیر خان زخمی شده بدرگاه والا رسیده استغاثه نمود آنحضرت برائے رفع
شورش آن بے اعتدال قصد مصمم نموده کوچ به کوچ قطع منازل کرده در بنگاله نزول
اقبال فرمودند شیر خان تاب سطوت جلال لشکر اقبال نیاورده جلال خان پسر خود را
در بنگاله گذاشته و چهار کهند رفت پسرش نیز از تصادم افواج بادشاهی تاب مقاومت
نیاورده از انجا روانه شده پیش پدر رفت و آنحضرت بهوائے بنگاله راکه ایام برسات
بود خوش فرموده طرح اقامت انداختند هر روز جشن نموده بعیش و عشرت
پرداختند غافل و بے پروا بودند ابواب فرح و انبساط گشاده گویند در اسهالے

گران و مبارزان جانستان تعین کردند هر دو لشکر با هم پیوسته کارزار نمودند چون اقبال
بادشاهی قوی بود و شمشیر این سلسله علیه بر فرقه افغانان غالب تاتارخان با اکثرے
از رفیقان خویش در معرکه کشته شد زیرا که سلطان بهادر جرات و بے اعتدالے کرده بود بمقتضاے
حمیت دین و سلطنت گوشمال آن بے اعتدال لازم دانسته از اگره نهضت فرمودند

قطعه

نکند از گزندگے توبه — گرگ تا نشکند و ندانش
نکند مار ترک زخم زدن — تا نه کوبند سر بسندانش

ازان طرف سلطان بهادر از محاصره قلعه چتور برخاسته بقصد پیکار عازم گشت
هر دو لشکر در ساحت مندسور بهم پیوستند و علے التواتر محاربه رو داد سلطان بهادر تاب
نیاورده منهزم گشت اکثر گجراتیان در آن روز کشته و خسته شدند و آنحضرت قصد استیصال
او مصمم کرده تعاقب نمودند سلطان بهادر در هیچ جا در الکه خود نتوانست اقامت کرد در
جزیره دریاے شور رفته پنهان شد آن حضرت تا کنهایت رفته تمامی بلاد آن ولایت
را بضبط در آورده بعد مقرر کردن امرا در هر محل معاودت فرمودند قلعه چانپانیر را که در حصانت
و متانت مشهور است گرد گرفتند کسان سلطان بهادر در نگاهداشت آن قلعه محاربات متواتر
نموده داد مردی و مردانگی و تدبیر و فرزانگی دادند چون محاصره بامتداد کشید روزے آنحضرت
به بهانه شکار برآمده دوران قلعه مشاهده فرموده از گوشه نزدیک قلعه رسیده پنجاے
فولادی بر دیوار قلعه نصب کرده بنفس نفیس خویش با چندی دیگر بر قلعه تصاعد کرده اندرون قلعه
رفتند دروازه را کشادند و جمعی از لشکر منصور داخل قلعه گشته اکثری اهل قلعه را طعمه تیغ بیدریغ
نمودند آن قلعه متین را بعد محاربه سخت بتسخیر در آوردند و آن قدر خزانه و امتعه و اشیا بدست
لشکریان بادشاهی افتاد که تا کمال محتاج استعمال مال جاگیر نه شدند بعد فتح انحصار بمند
سورت و سایر ولایت گجرات را بجاگیر میرزا عسکری که برادر خورد حقیقی آنحضرت بود
مرحمت فرمودند میرزا در آن ولایت رفته بعیش و عشرت پرداخت و در ضبط و ربط ملک
تهیدستی ساخت سلطان بهادر تا بویا فته از جزیره برآمده بار دیگر بگجرات رسید میرزا
عسکری باوجود بسیاری لشکر و سامان جنگ این چنین ولایت را که بتردد موفور
بدست آمده بود از روے بے همتی مفت از دست داده بدون جنگ بمست آگره

کشے علف تیغ بیدریغ شدند و بسیاری بدریا افتاده غرق گشتند و بقیه سر در بیابان
نهاد و آنحضرت حال لشکر بدین منوال دیده و گردش فلکی بایمن انجار معاینه کرده بنا چار
اسپ در دریائے گنگ انداختند چون دریا طغیان بود بسبب شدت سیلاب و تندی
آب از اسپ جدا شدند درین حال سقائے سرکار رسیده دست آنحضرت گرفت فرمودند
چه نام داری التماس نمود که نامم نظام است و در سقایان سرکار نوکرم فرمودند که
نظام اولیائے القصه بدستیاری آن سقائے خضر گردار از ان موج خیز جانگاه سلامت
بکناره آمده بستقرار دادند که چون بدارالخلافه اگره نزول اقبال شود او را بمرتبه
سلطنت بنشانند از انجا بهزاران تاب و عنا باگره رسیدند و خلاصه مخدرات استار اقبال
و نقاوه مطهرات مکامن اجلال حاجی بیگم حرم خاص آنحضرت در قید شیر خان افتاد از انجا که
حفظ و صیانت الهی کافل حال و ضامن مال بود ساحت حریم حرم عفت را عوالف
خیال بدانديشان نتوانست پیمود و غبار اندیشه تیره جانان بر حواشی سرادقات عصمت
نتواند نشست شیر خان اهلیت و ادمیت بجا آورده آن پرده نشین نقاب عفت را باعزاز
و اکرام تمام بخدمت آنحضرت رسانید و این واقعه در ۹۴۶ بر کنار دریائے گنگ در بهوج پور
تشدد داد اینهمه شکست از غفلت و بے پروائی آنحضرت بوقوع آمد فرموده بزرگان تجربه کار
است که اگر خنده دارکمر ان روائے بدن عضریست آسیب بیدانشی و بے تمیزی رسد
از تندرستی حواس خمسه که فرمان پذیر او هستند چه برسد آدمی همچنان بادشاه را اگر پشتیبانی
کار و امتیاز نیک و بد نگاش نزد و امرائے شجاعت کیش و دوندائے صلاح اندیش چه
مے کشاید بهر

نظم

کسے را که خرمش نباشد درست — بنائے بهش بود سخت و سست

چو نبود بتدبیر اندیشه و کار — ندامت کشد اخر از روزگار

القصه آنحضرت در آگره رسیده بفراهم آوردن لشکر و انتظام پراگندگیهای احوال
سپاه سامی شدند در آن وقت سقائے خضر وش آمده حاضر گشت او را بموجب قرار
داد نیمروز بر تخت سلطنت اجلاس داده سلطان نیمروزه گردانیدند بموجب حکم والا
تمامی امرا حاضر شده مراسم فرمان پذیری بتقدیم رسانیدند و او در زمان [illegible] بر تخت

---

(۱) دو نیمروزه (۲) حرمش ۰

خبرگیری ممالک مسدود گشت حکم شد که احدی خبر ناخوش بعرض نرساند مقرر است هرکرار وزاد بار پیش آید وزمان بکبت نزدیک شود تحشین عقل او تیره گردد واندیشه او تباه شود سود خود در زیان اندیشد واز کردار شایسته دور و با مور ناشایسته نزدیک گردد **بیت**

چو بخت بد بکسے راہ پیش آید　　کند کارے کہ کردن را نشاید

درین صورت شیر خان فرصت یافته قوت بسیار بهم رسانیده لشکر گران فراهم آورد و اطراف ممالک بتصرف در آورد و خلل عظیم در ملک بادشاهی راه یافت بعضے امرا از غفلت بادشاه بے رخصت برخاسته باگره آمدند و باغوائے آن طائفه باغیه هندال میرزا در آگره بغی ورزیده خطبه وسکه بنام خود کرد چون اخبار اختلال ممالک وبغی میرزا در لشکر والا رسید هیچ کس را یارائے آن نبود که بعرض اقدس تواند رسانید بالاخر خیر اندیشان ضرور دانسته حقیقت تسلط شیر خان وبغی میرزا هندال وبرهم زدگی امور ملک وعدم رسیدن رسد غلات مفصل التماس کردند درعین برسات از بنگاله نهضت کردند از طغیانی دریا وشدت سیلاب وکثرت آب وخلاب طرفه حالت بر لشکریان واهل اردو رسید آدمیان واسپان چون جانوران آبی شناکردند وشتران وفیلان چون کشتی باطوفان بلا روی مے نمود ند اکثر پرتال وراپها غرق شده وبسیارے چارپا در خلابها تلف گشت چون موکب والا در بهوج پور تهته کنار دریاے گنگ رسید شیر خان با لشکر بسیار واستعداد وسامان تمام آمده در نزدیکے لشکر بادشاهی اقامت ورزید واز روے مکر وخدیعت پیغام اطاعت وانقیاد مے فرستاد وچند گاه بهمین امین وقیل وقال مے گذرانید

بیت

بر تواضعهاے دشمن تکیه کردن ابلهی است　　پائی بوسن میل از پا افگند دیوار را

اما انجا که بسبب نارسیدگی غلات ودیگر اجناس واثقال اسپان ودیگر چارپا سپاهیان بادشاهی بے سامان شده واستعداد پیکار نداشتند وبتغافل میگذرانیدند شیر خان بر احوال پراختلال لشکر بادشاهی واقف گشته صورت ظفر در آئینه روزگار خود مشاهده کرده ناگهان بصلح ومصالحه کمال تاخت آورد ولشکر بادشاهی را که از کمان سکار وشعبده بکلی ناخبر وغافل بود فرصت آن نشد که اسپان را زین کنند تا به پیوندند کار از چه رسد

واسته بخواهش او بار شکست بر لشکر بادشاهی افتاد مانند عساکر سحاب از صولت باد بهر
طرف پراگنده و متفرق گشت و شیر خان غالب آمده مظفر و منصور گردید آنحضرت برتقدیر ایزدی نظر
داشته و پراگندگی لشکر معانیه کرده بودن در معرکه صلاح وقت ندیده فیل سواره از آب گنگ
عبور کرده بکنار رسیدند چون کنار بلند بود بدستیاری میر شمس الدین محمد غزنوی که در جمله
نوکران کامران میرزا همراه لشکر بادشاهی بود بالا آمدند و بجلدوی همین خدمت میر
شمس الدین محمد به اتکای شاهزاده محمد اکبر سرفراز گشته بود در عهد خلافت شاهزاده
میر مذکور و تمام قبیله او بدولت عظیم کامیاب گشت چنانچه در جای خویش گذارش خواهد
یافت بالجمله حضرت بادشاه بهزاران محن و مشاق در آگره رسیدند و در آنجا توقف صلاح
ندانسته راهی شدند و بعد قطع مسافت در لاهور تشریف آوردند و با برادران مجلس مشورت
آراسته شد و از هر طرف گفتگو درمیان آمد هریک از برادران موافق مرضی خویش بر خلاف
رضای آنحضرت سخنان هرزبان آوردند آن حضرت فرمودند که حضرت فردوس مکانی یعنی
بادشاه جنت آرامگاه هند وستان را بچه مشقت گرفته بودند اگر از بی اتفاقی شما امروز از
حیطه تصرف بیرون آید بادشاهان روی زمین شما را چه خواهند گفت و من که تنها بر سر غنیم بروم
اگر بعنایت الهی فتح و نصرت رو نماید شما چه روی ما را باز خواهند دید و اگر عیاذا بالله معامله
بخلاف دیگر گردد شما را کجا سلامت در هند وستان متصور است چون کامران میرزا را
شیر خان از روی خدیعت امیدوار کرده بود که ولایت لاهور بدو مسلم داشته باشد
خود را از معاونت بادشاه باز کشید از اینجهت کامران میرزا صلاح جنگ آنحضرت را
ندانسته باتفاق عسکری میرزا روانه کابل گردید بعد رسیدن بکابل غزنین و قندهار و بدخشان
و تصرف خود آورده سکه و خطبه بنام خود کرده بزم کامرانی آراست و میرزا حیدر کاشغری
خاله زاده حضرت بادشاه جنت آرامگاه که از کاشغر آمده در آگره بملازمت اعلی رسیده بود
از رخصت آن حضرت به کشمیر رفته آن ولایت را بزور شمشیر و قوت شجاعت مسخر گردانید
اولا بصلاح کشمیریان سکه و خطبه بنام نازک شاه والی آنجا بحال داشت و بعد
چند سال که آن حضرت از عراق معاودت فرمودند بر فرق سر منار کشمیر خطبه و سکه
او را نیز مسلوبی مقهور ساخت بالجمله چون آن حضرت دیدند که برادران ترک یاوری کردند
و نوکران مسلک بیوفائی پیمودند و گردش فلک بر مراد خود نیست و معاندان غالب است

هرچه بخاطر داشت احکام خویش جاری کرد گویند که از چرم مشک خود دراهم و دنانیر کرده و بنا
باب طلا و نقره بران اسم خویش رقم بسته رایج گردانید چنانچه الیمنی تا حال زبان زد مردم
است سهندال میرزا که باغوائے بعضے امرا بغی ورزیده بود شرمنده و سرافگنده آمده ملازمت
نمود عسکری میرزا نیز از میانه بخدمت رسید و کامران میرزا برادر خورد انحضرت باستماع چنین
فترات از لاهور آمده بملازمت سعادت اندوز گشت اما بسبب اخلاص سقایه رحمت
سلطنت چنین شکایت بچنین حکایت انداخت چون مجلس کنکاش آراسته گشت کامران میرزا
که حسد فطری و عداوت جبلی داشت اظهار تمارض نموده روانه لاهور شد و از جمله بست هزار سوار
که همراه داشت سه هزار سوار بخدمت آنحضرت گذاشت و درچنین وقت که معاند غالب بود و
هنگام اظهار مراسم برادری و نیک اندیشی بود توفیق رفاقت نیافت

نظم

چو یک دل نباشند اعیان شاه — شود کار شاه و رعیت تباه
ز ارکان دولت نخیزد نزاع — نخیزد ز دشمن الا انقطاع

آنحضرت باز در ۹۴۷ با یک لک سوار از آگره بدفع مشارالیه شتافت و غنیم فتنه
متوجه شد شیر خان نیز با پنجاه هزار سوار و توزک و تجمل بسیار و توپخانه و دیگر اسباب
پیکار از آن طرف رسید و در حوالی قنوج هر دو لشکر بهم پیوستند و ستوار محاربه بسخت
رو داد جوانان کار دیدهٔ کار زار که شیران بیشهٔ هیجا و نهنگان دریائے وغا بودند داد
مردانگی و جلادت دادند و مبارزان طرفین کارنامها بظهور آوردند که رستم را فریب میداد
ایشان اگر من کردند و ثنا خوان گردیدند

نظم

شد از باد کین آتش جنگ تیز — قضا فتنه خفته را گفت خیز

نظم

زمین گشت باآب تیغ آشنا — در و دشت صد کشت مردم گیا
بجائے چکیدن تم خون ز تیغ — که باران سحاب و بلائے ز میغ
چو باران خسان بهنگام جنگ — ببارید بران پاره سنگ خدنگ
برافروخت آتش محو دریائی آب — تو گفتی که دارد تیامت شتاب

(۱) الراط تقریبه

بگاه تشنگی چون قطره آب — بچشم خویشتن آبے ندیدند
زنام آبرو از دست دادند — زبے آبی به بیتابی فتادند

بهزاران مشقت و تعب در حصار امرکوت نزول اقبال واقع شد رانا پرشاد حاکم آنجا مقدم عالی سعادت خود دانسته شرائط خدمت بتقدیم رسانید بعد رسیدن در آن حصار سعادت انحصار پنجم رجب سنه ۹۴۹ اختر دولت از برج سعادت طلوع فرمود و گوهر اقبال از درج اجلال ظهور نمود یعنے ولادت باسعادت بادشاهزاده محمد اکبر از خدر مقدسه شرف عصمت جهان فخر عفایف دوران حمیده بانو بیگم که نسبت پاک آن عفیفه از مانی بزید اولیای عظام حضرت زنده فیل احمد جام میرسد و حضرت بادشاه بعد رسیدن در نواحی تهته در حباله ازدواج در آورده بودند اتفاق افتاد چمن مراد نهال ارزو برومند آراسته شد و ریاض امال به نسیم مرام شگفته گشت در شبستان اقبال شمعی که کاشانه امید از فروغ وجودش منور گردد روشن شد و نخل دولت ثمری که ذائقه تمنا را لذت مراد بخشد مثمر گردید آسمان بفروزش برزمین حسد برد و زمین بمقدم کرامتش بر آسمان فخر جست گستگی خاطر ها را ذریعه انتظام در رسید و شکستگی دلها را وسیله ظهور مومیائی بحصول انجامید غمهاے تفرقه بشادمانی ها مبدل گشت و رنج بے جیتے را دوائے جمعیت حاصل شد کوس شادمانی بلند آوازه گشت و خروش مبارکبادی بگوش فلک پیوست بزم فرخ و بهجت آرا آراستند و انجمن طرب و مسرت پیراستند

غزل

ریاض عیش را دیگر بهار دل کشا آمد — بفرق عشرت از لونها یه بال ها آمد
ز تولید مبارک اختری صد گونه عشرت شد — برے خاطر افسردگان آب بقا آمد
ز روئے کوکب مقصود چشم بخت روشن شد — دعائے مستجاب از آسمان حاجت روا آمد
کنون از باغ بهروزی گل شادی بدامان شد — نهال خوشدلی را موسم نشو و نما آمد

منجمان والا فکرت و ستاره شناسان عالی ظرفت از مطالعه زایچه اقبال بر بیداری بخت و بلندی طالع و شاهنشاهی و سلطنت و ارتقائے قدر و دولت و بقائے عمر و منزلت آن مولود مسعود بشارت دادند آنحضرت مراسم حمد و سپاس بدرگاه واهب العطایا بتقدیم رسانیدند و چند گاه در آن سرزمین بسر برده دل ازان حدود برداشته متوجه آن شدند که بقندهار تشریف برده بدیدن برادران سرافراز شوند حضرت لاهور را از نزول قدوم آرزو

بنا چار توقف در لاہور اصلاح حال ندیدہ بر کنار آب چناب رسیدند و از انجا با ہندال میرزا
و یادگار ناصر میرزا پسر عم خود متوجہ شدہ براہ ملتان در بہکر رسیدند و خواص خان غلام
شیر خان با عساکر گران تا ملتان واوچ تعاقب آنحضرت نمودہ برگشت بعد از آنکہ آنحضرت در بہکر
نزول فرمودند ہندال میرزا بے رخصت آنحضرت برخاستہ بقندہار رفت و آنحضرت مدتے
در نواحی بہکر طرح اقامت انداخت منشور عنایت بسلطان محمود ہرزبان آنجا نوشتہ و
رہنمون ملازمت نمودند و او را توفیق ادراک سعادت ملازمت راہبر نگشت و بہ لطائف الحیل
گذرانید بعد چند گاہ بسمت تہتہ متوجہ شدند بعد رسیدن در نزدیکی تہتہ مدتے با شاہ
حسین میرزا ارغون والی آنجا جنگ و میان آمد ارغونیان راہ رسیدن رسد غلہ و لشکر
بادشاہی مسدود ساختند و آنچنان بر مردم شاہی کار تنگ شد کہ اکثر بر گوشت حیوانات
میگذرانیدند و ضمیمہ آن والی تہتہ از روے فریب و فنون بیادگار ناصر میرزا نوشت کہ چون
پیر و ضعیف شدہ ام و سوائے دختر وارثے ندارم چہ خوش باشد کہ صبیہ من در عقد
مناکحت تو در آید و درین وقت عصاے پیری من باشی میرزاے سادہ لوح عقل معاملہ
شناس نداشت ازین سخن خاک بے وفائی بر فرق روزگار خود انداختہ از آن حضرت
اختیار جدائی نمود و چون از بواعث مذکورہ دران حدود کار پیش نرفت با لضرورات تہتہ
عنان ہمت عزیمت بجانب ولایت رائے مالدیو کہ از راجہاے ہندوستان بکثرت جمعیت
و وسعت ولایت ممتاز بود برتافتند و در اوچ تابع ملتان آمدہ براہ بیکانیر متوجہ جودہ پور کہ دارالملک
رائے مالدیو بود شدند چون بہ کروہی جودہ پور رسیدند بعرض رسید کہ رائے
مالدیو بمقتضاے اندیشہ ناقص زمیندارانہ خوف شیر خان خیال فاسد در سر دارد لہذا
رسیدن پیش او از لوازم احتیاط و حزم بعید دانستہ کسان معتبر برائے تحقیق این
معنی بطریق اخفا فرستاد مدتے جاسوسان خبر آوردند کہ فی الواقع فکر او بطرز دیگر است بلفور
جاسوسان عودت نمودند چون بادیہ ریگستان مے بایستی کرد مشتر سوارہ براہ جیسلمیر روانہ گشتند

بیت

آخشتران جملہ از پے یکدگر ۔۔۔ زیشان مشتر مرغ پر بر آوردند

در راہ ۔۔۔ در شب آب یافتند ۔۔۔ قطعہ

شدند:

فیروزه نمودند و در دامنان چشمه ایست که اگرچه چیز پلید در دن آن افتد در ہوا طوفان
پیدا شود و از شورش باد و خاک ہوا تیره گردد این تماشا را نیز بچشم عبرت بین مشاہده کردند در
کارخانه حکیم صنائع و بدائع خواص و تاثیرات اشیا بچند انست که بعبارت ادراک و اوہام
احاطه آن توان کرد بعد سیر اماکن متوجه پیشتر شدند چون نزدیک دارالسلطنت شاہ والا
جاہ رسیدند از اردوے شاہی ارکان دولت و اعیان سلطنت و امرائے نامدار و زرای
ذوی الاقتدار و اکابر و اہالی و اعاظم و موالی باستقبال برآمدند چون نزدیک رسیدند
شاہ تعالی جاہ نیز از شہر برآمد درمیان آنہر و سلطانیه بایین بزرگان ملاقات نمود و از روی
مردمی و مروت ذاتی در تعظیم و تکریم و تبجیله فروگذاشت وطوے عظیم ترتیب داده لوازم ضیافت
و مہاندارے بنوعی که لائق حال طرفین تواند بود بوقوع آمد و ہر روز مجلس تازه بتازه آراسته
می شد و در ہر روز از دیار مواد مودت و داد افزود میگردید شامیانہائے زربفت و مخمل
با چتر بافت بر پا کردند و خرگاه منقش و خیمه ہائے مزین نصب نمودند و گلہائے ابریشمی و قالیچہا
قیمتی در اینہائے وسیع گسترده و عیش و عشرت داد و انواع تحف و ہدایا از اسپان
عراقی و تخابی با زینہائے مطلا مرصع و عنانہائے و زین پوش ہائے فاخره مکلل و مرتب
و استرہائے بروعی آراسته و پیراسته و شتر با بدیعه پیکر از قسم ماده و نر با پوششہائے
گرانمایه و چندین تشریف جواہر و ہمیانہائے نقود و قماشہائے نفیس و پوششہائے کیش
و خلعت سنجاب و جامہائے پوستیدنی از اجناس زربفت و مخمل با چه و اطلس و شنجرف رنگی
و بندی و کاشی چندین طشت و آفتابه و شمعدان زر و نقره مرصع بیواقیت و لالے و چندین
بلغوے طلا و نقره و خرگاہہائے مزین و بساطہائے اعلے که در کلانی و خوبی نادره روزگار
بودند ہمه را اسباب بادشاہانه بنظر اقدس گذرانیدند و جمع ملازمان رکاب دولت را بالفعل و
بحسب تقدیر حال ہر یک جدا جدا اعانت فرمود حضرت بادشاه نیز در آن جشن عالی الماس
گرانبہا که جہت خراج ملک بایشان مقرر شده بود دویست و پنجاه لعل بدخشانی برسم
ارمغانی بنظر شاہ در آوردند که بے شائبه تکلف از وقت در آمدن بارگاه شاہی تا زمان
برگشتن از ان ملک بہمه اسم و رسمی که از سرکار خاصه خوشبان شاہی خرج شده
بود عنایت فرمود و ایشان باضعاف مضاعف پاداش شده موجب مسرت شاه والا جاه گردید
چهارده روز مجلس عالی باہم و بکمال اتفاق منعقد بود۔

عظم

درشاه راه تفرید و تجرید نهنید و نه که منظمه شوند باین نیت بحاکم تهته صلح کرده روانه شدند
چون در حوالی قندهار رسید ند میرزا عسکری که از جانب میرزا کامران در انجا بود در قلعه
داری مراتب احتیاط بجا آورده آماده جنگ گردید و نظر بر کمی لشکر بادشاهی نموده خیال
فاسد بخود راه داده خواست که الحضرت را دستگیر نماید الحضرت بمقتضای وقت صلاح جنگ ندیده دست از تسخیر
قندهار باز داشته متوجه پیش شدند بعد رفتن یک منزل از قندهار میرزا عسکری برامده قصد کرد الحضرت از استماع این خبر بسرعت برسمند
تیز رفتار برآمده با متعلقان حرم سرا بدر رفتند میرزا عسکری بر خیمه گاه رسیده اردوی معلی
را غارت کرده شاهزاده محمد اکبر را که بدست میرزا افتاده بود در قندهار او در بعد چند گاه
پیش کامران مرزا بکابل فرستاد القصه چون بمقتضای غوامض حکمت الهی و دقائق مصلحت
ازلی که در ضمن هر نامرادی چندین اسباب مراد سر انجام می یابد نقش مراد بر تخته آرزو
نشست و عیار جواهر نامرادی مردم گرفته اند و بی اخلاصی لشکر و بدمردمی برادران و بی
خردی اقربا و ناسازگاری روزگار مشاهده افتاد خواستند که در لباس تجرد قدم شوق
در بادیه گذارند و حلقه کعبه مراد و سر رشته دامن مقصود بدست آورند یا گوشه عزلت
اختیار کرده از دیده اخوان زمان برکران باشند لیکن بالحاح و زاری همراهان و خاطر
داشت امرا که درین سفر پرخطر مراسم وفاداری بتقدیم رسانیده بودند فسخ آن
ارادہ نموده متوجه خراسان و عراق شدند و غره ذی قعده سنه ۹۵۰ در هرات رسیدند محمد خان
حاکم هرات بموجب فرمان عالیشان شاه طهماسپ والی ایران مراسم مهمان داری و لوازم
خدمت گذاری بجا آورد و حسب الامر شاهی شاهزاده سلطان میرزا در هرات باستقبال برآمد
از اسپ فرود آمد و لوازم بزرگ داشت تجمل و احترام بظهور رسانید بحضرت بادشاه
ملاقات نمود و جمیع اسباب سلطنت و مایحتاج سفر از هر قسم سر انجام کرد که تا محل ملاقات
شاه والا جاه هیچ چیز احتیاج نگردد و چند گاه در هرات مقام فرموده بعد سیر تمامی سیرگاها
و باغات و زیارت مرقد منور خواجه عبد الله انصاری و دیگر مزارات اولیای عظام کوچ
کرده بزیارت مزار حضرت ژنده پیل احمد جام نمود و از انجا بمشهد طوس رسیده
بزیارت روضه منوره امام علی موسی رضا رحمته الله علیه فائز گشتند شاه قلی استاجلو حاکم
آنجا بقدر مقدور در لوازم خدمت گذاری سعی نموده و همچنین بموجب حکم شاهی حکام همه
ولایات که در راه بودند حتی الامکان خدمت بجا آوردند و از نیشاپور سیر کنان

---

۱۱ [illegible]

بلد فتح و نصرت قلعه قندهار را بکسان شاه حواله کنند بموجب قرارداد قلعه را به داغ خان که سر
کرده امرائے کمکی بود سپردند دران نزدیکے شاهزاده سلطان مراد خلف شاه برحمت حق
پیوست و بداغ خان از روے ستمگاری طریقه مردم ازاری در پیش نمود آنحضرت نظر بیدادے
او داشته قلعه را بزور از و انتزاع کرده بکسان خود سپردند و معذرتے ازین وادی
بشاه نوشتند و بعد تنظیم و تنسیق مهمات قندهار متوجه کابل شدند و کامران میرزا
از قلعه کابل برآمده با ندک جنگ رو بفرار نهاده بطرف غزنین رفت و از انجا پیش شاه
حسین میرزا ارغون حاکم تهته رسید آنحضرت بفتح و فیروزی داخل قلعه کابل گشته بدیدار
مظهر انوار خلف سعادت اطوار یعنے شاهزاده محمد اکبر که پیش کامران میرزا در قلعه کابل
بود و میرزا در زمان برآمدن برائے جنگ آن نور حدقه اقبال را بهانجا گذاشته رفت کامیاب
بهجت و سرور شدند و جشن شادمانی و کامرانی ترتیب داده بواسطه امتحان شعور آن نور
حدقه سلطنت والده ماجده ایشان را درمیان عفایف دیگر ایستاده کردند آن ثمره شجره
دولت را فرمودند که والده خود را بشناس با آنکه از بدو ولادت باسعادت نهایت
حال که سن شریف بچهار سال رسیده بود و از والده شریفه جدا شده بمقتضاے
شعور خداداد که از ناصیه حال آن نونهال گلشن اقبال روشن بود بے تامل و بے تحاشا
در چندین عصمتیان بکنار والده ماجده در آمد از مشاهده این حال نهایت اشتمال عزیز اعظیم
حریم قدسی بر خاسته و آنحضرت در شگفت مانده الطاف ایزدی متخیل حال آن تازه
شجر چمن اجلال تصور کردند القصه چند گاه در کابل دار عیش و عشرت داده شاهزاده
را در کابل گذاشته متوجه بدخشان شدند و قلعه بدخشان را که گرفته بمیرزا سلیمان حاکم
آنجا جنگ کرده منظفر و منصور گشتند در اثنا خود و طبیعت اقدس از مزاج اعتدال انحراف
ورزیده عارضه صعب عارض حال گشت حتے که چند روز غش و بیهوشی رو داد و جز هاے
تاخوش بر السنه خاص و عام جاری گردید بعد چند روز افاقت عاید حال خبر اقبال گردید
و انوار صحت بر چهره فرخ فال هویدا گشت عالم آشفته تسکین یافت و کار هاے برهم خورده
انتظام پذیرفت کامران میرزا از ین خبر مسرور گشته از حاکم تهته کمک گرفته بمیانجی اقبال
طالب گردید تا گهان بدر کابل رسیده قلعه را تسخیر در آورد و انواع ظلم و ستم بر مردم
نموده اکثر سادات را بناحق کشت چون این معنے بمسامع آنحضرت رسید بدخشان متوجه

دو صاحب قران در یکے بزم گاہ — قران کرد باہم چو خورشید و ماہ
دو سعد فلک را یکے برج جا — دو والا گوہر را یکے درج جا
دو کوکب کہ ذیشان فلک رست ازین — بہم در یکے عرصہ چون فرقدین
دو چشم جہان بین بہم ہم عنان — بہم چون دو ابرو تواضع کنان
دو نور بصر چشم اقبال را — دو عید مبارک مہ و سال را

از ہر نوع مقدمات خدا طلبی و خدا جوئی و سخنان اخلاص و محبت درمیان آمد در اثنائے مکالمہ شاہ والا جاہ پرسید کہ سبب شکست و برآمدن از ہندوستان چہ شد آں حضرت گفتند کہ از بیوفائی ہمراہان و بے اتفاقی برادران سلطنت ہندوستان از دست رفت ازین سخن بہرام میرزا برادر شاہ ارزردہ خاطر شدہ کمر عناد بر بست و شاہ را بران آورد کہ آنحضرت را ضائع گرداند اما سلطان خانم خواہرہ شاہ و قاضی جہان کہ وزیر ممالک بود و دیگر بعضے مصاحبان دولت خواہی آنحضرت نمودہ سخنان عاقبت اندیشی بشاہ گفتند و نگذاشتند خاطر شاہ برادر و ندیدہ فات بزم نشاط طرب کہ لائق پادشاہان والا قدر بودہ باشد باہم آراستہ شد و بمراتب باتفاق یکدیگر تماشائے لشکر قمرغہ باعث ابتلا گردید آنحضرت قریب سہ سالہ بعیش و عشرت در آں سرزمین گذرانیدند شاہ والا ہمت مراسم اخلاص و محبت بجا آوردہ فرمود کہ ما را برادر خود تصور نمودہ ممد و معاون دانند و انچہ داد و اعانت مطلوب باشد بے تکلف بسبب آرزو بظہور رسانم و آنقدر کمک کہ در کار شود سر انجام گردانم و اگر خود ما را بایدرفت بطریق کمک ہمراہ شویم عاقبت الامر شاہ والا جاہ جمیع اسباب سلطنت مہیا ساختہ شاہزادہ سلطان مراد میرزا خلف خود را با دو ازدہ ہزار سوار کمک آں حضرت مقرر کردہ و برائے متابعت یک منزل ہمراہ آنحضرت تشریف آوردہ از یکدیگر وداع شدند و آنحضرت از آنجا روانہ شدہ سیر دہیل و تبریز نمودہ در ولایت مزارات بزرگواران اندیار کردہ بعد قطع منازل و طے مراحل با لشکر شاہی در حوالی قندہار نزول اقبال فرمودہ محاصرہ نمودند میرزا عسکری در قلعہ متحصن بودہ بمراحم قلعہ و ملک سپرد چون محاصرہ بامتداد کشید بعد سہ ماہ حاجیہ بیگہ بوسیلہ مہد علیا خانزادہ بیگم ہمشیرہ حضرت محمد بابر بادشاہ کہ مرضعہ میرزا بود برائے شفاعت نزد قاہر فرستادہ بعد وساطت نمودہ بتقریب گذرانیدند آنحضرت قلعہ را متصرف شدہ او را در قید نگاہ داشتند و از آنجا شاہ بامید قزلباشیہ

بعد از شنیدن این خبر هزار سوار از کابل فرار نموده در بدخشان رسید حضرت بعد از انجا عزیمت برای دفع شورش
کامران میرزا و دفع امرائی که از نعمت از کابل روانه شدند و در وقت عزیمت آن سمت یادگار ناصر
میرزا را که سر فتنه انداز بود در قلعه کابل محبوس بود مسافر ملک عدم نمودند **بیت**

آتشی را که خلق از و سوزد جز بکشتن علاج نتوان کرد

بعد قطع مراحل در نزدیکی طایقان رسیده بکامران میرزا جنگ کرده مظفر شدند
هزار اتاب نیاورده رو بهزیمت نهاده در قلعه طالقان رفته متحصن گشت و آنحضرت حاضر قلعه
شده کار بر و تنگ نمودند میرزا عاجز شده و قبول اطاعت کرده استدعای خدمت
نمود خلعه نموده از قلعه برآمده عازم شدند و امرا که از کابل فرار نموده بودند همه را دستگیر
نموده شمشیر و ترکش در گردن هر کدام انداخته بحضور اقدس آوردند حضرت از روی
لطف و مرحمت قلم عفو بر جرائم آنجماعت عصیان مند کشیده هر کدام را بعنایت خاص
سرافراز نمودند بعد ازین کامران میرزا که عازم خانه کعبه بود از راه هلمند مراجعت نموده
بملازمت اقدس مشرف شده مورد نیران عنایات گشت آنحضرت اولا بطریق توره میرزا
را در بر گرفته بعد آن برادرانه ملاقات نموده در کنار گرفته گریه ها کردند چون ازان باز
که در نواحی کلهور جدا شده بودند مفارقت دریان بود بعد از نه سال ملاقات
بهم رو داده مرد و زن عیش و عشرت آراسته شد و داد انبساط و مسرت داده
آورد چون مجلس آخر شد کوکلتاش و بعضی محال از ولایت بدخشان بکامران میرزا مرحمت
فرموده و لشکری میرزا را که در قندهار رفته بود و تا حال در زندان مکافات بود خلاص نموده
بحواله میرزا کامران کردند و بهمان طرف جاگیر داده بفتح و فیروزی بکابل معاودت
فرمودند بعد انتظام مهام کابل و حصول عیش و کامرانی در سنه ۹۵۶ بتسخیر بلخ یورش
فرموده با جمعیت شایسته متوجه آن سمت شدند منشور عالی در باب طلب کامران
میرزا و دیگر مرزایان که در انخدود بودند صادر گشت میرزایان و امرایان با لشکر شایسته
آمده ملازمت کردند و کامران میرزا از آمدن به لطایف الحیل گذرانید آنحضرت کوچ
کوچ روانه شدند بعد رسیدن دریای مک باندک جنگ قلعه را انتزاع نمودند
سعیدان در نواحی بلخ از اقبال اتفاق افتاد سید محمد خان والی انجا صلوات آراسته
[illegible] و صفا [illegible] سوست بهادران شجاعت نشان و بلان جانفشان

شده در کابل رسیده قلعه را محاصره کردند و کار بر متحصنان قلعه تنگ آمد کامران میرزا دست
جور و جفا بر عیال امرای بادشاهی که درون قلعه مانده و آن امرا بر کاب مقدس
بودند دراز کرده زنان امرا را به پستان بسته از کنگره قلعه آویخت و بچگان صغیر را سر از تن
جدا کرده در صور چهارسوی بادشاهی انداخت تمام امرا از دیدن این حال از رکاب والا جدا شده خود را آنجا
که امرا اخلاص ورزند و فاکیش بوقند باوجود بی ستری زنان و کشته شدن بچگان
خود با بر محاصره قلعه ثابت بودند و داد مردانگی میدادند چون کامران میرزا دید که درین صورت
هم کارپیش نمیرود از روی بیرحمی و سنگدلی شاهزاده محمد اکبر را که در قلعه کابل
مانده بود بدست میرزا داده بود محافظ توپخانه بادشاهی بر کنگره قلعه آویخت حفظ و حمایت
ایزدی و حسن رعایت صمدی شامل حال فرخنده مآل گردید و اصلا اسیبی و گزندی
بآن تازه نهال چمن دولت و اقبال نرسید آری کسی را که لطف الهی کافل احوال دولت
اشتمال بوده باشد و عنایت و اهیبزدانی چگونه پیش میرود و آن کس را که سلطنت
و سروری از کارفرمایان قضا و قدر ازل مقرر کرده باشند بدخواهی بدخواهان
چه مضرت تواند رسانید پرتوی آفتاب تائیدات الهی چون بر ساحت سعادت مقبلی
تابد از بدخواهی مخالفان چه پرسیده مگر دود و نسیم بهار رحمت نامتناهی اگر بر چمن اقبال
دولتمندی وزد با سیب خزان خواهش حسودان نقصان نه پذیرد نظم

آن را که خدا نگاهدارد ... ور سنگ زند آسمان ببارد
حاشا که بر و رسد گزندی ... آشفته شود ز نالبندی

کامران میرزا باوجود این همه تقدیر نکوهیده کار پیش نتوانست برد آخر الامر بیدست و پا شده
از قلعه برآمده رو بهزیمت نهاد و آنحضرت بفتح و فیروزی داخل قلعه گشته شاهزاده محمد اکبر
را در آغوش گرفته بزم شادمانی و ابتهاج برآراستند و عیش و ارتیاح دادند کامران
میرزا بهزیمت در بلخ رفته به میر محمد خان والی توران التجا آورده استمداد و استغاثت
نمود میر محمد خان رسیدن میرزا را مغتنم دانسته لوازم مهمانداری بجا آورده بطریق
یکه سواری بدخشان آمده پس از عبور به بدخشان زانجا میرزا را بسمرقند
فرستاده خود با لشکر زانجا منصرف گردیده با کمال فتوحات بلخ و بدخشان
امرای آنجا سر بسر طاعت و انقیاد آستان قصر کامران میرزا بدخشان از آنحضرت

سپرده از ساده لوحی جبه خاصه را در راه انداخته روانه گشت چون نزدیک کهمرد رسید فرزندان قتال
[illegible] شخصی از انطرف دریا آواز داد که اے کاروانان درمیان شما هیچ خبر بادشاه ما هست آنحضرت
فرمودند که چه میگوی درمیان شما خبر بادشاه چگونه هست او جواب داد که خبر چنان است که بادشاه
[illegible] از معرکه برآمده دیگر کسے ایشان را ندیده آنحضرت روے اقدس بادشاهزادگان
معنی باعث تسلی او گردید و مردم کامران میرزا جبه خاصه را که از راه بدست آنها افتاده
پیش میرزا آورده بودند میرزا گذشتن آنحضرت ازین جهان فانی تصور نموده بغایت کامران
و شادمان شد و گفت بیت

دمی حیات پس از مردن چنان دشمن گمان برم که زصد سال زندگانی به

از انجا روانه کابل آورده قلعه را بتسخیر درآورده شاهزاده محمد اکبر را مقید ساخت بعد سه ماه
آنحضرت سامان لشکر نموده متوجه کابل شدند کامران میرزا باستماع اینخبر کمان خود را در
قلعه گذاشته و شاهزاده محمد اکبر را مقید با خود گرفته بقصد پیکار روانه شد آنحضرت ازروے
رافت و عطوفت منشور اعلی متضمن نصایح ارجمند که گوشواره گوش هوش تواند بود صادر
فرمودند میرزا در جواب نوشت که چنانچه قند بار بحضرت تعلق دارد کابل بمن تعلق گیرد باین شرط
صلح مے نمایم باز آنحضرت نوشتند که اگر راستی و دوستی را آهنگ مصمم است صبیه خویشه
خود را بعقد مناکحت شاهزاده محمد اکبر درآرد تا کابل را بانها عنایت فرموده ما و شما در تسخیر هندوستان
کمر همت بندیم میرزا میخواست که این معنے را قبول نماید اما امرای منافق میرزا را از راه
برده اماده جنگ نمودند در نزدیکے چارکاران محاربه عظیم رویداد کامران میرزا تاب مقاومت
نیاورده روبهزیمت نهاده خود را در افغانستان کشید و میرزا عسکری در قید آمد و فتح دولت
نصیب آنحضرت گردید بیت

زغیرت بزی شاه لشکر شکن سپه را دگر جان در آمد بتن

شاهزاده محمد اکبر که در قید کامران میرزا بود بملازمت اقدس مشرف گشت و موجب
هزاران شادکامی گردید مقرر شد که من بعد شاهزاده در رکاب اعلی جدا نشود آنحضرت
از انجا روانه کابل شدند میرزا عسکری را مسلسل نزد میرزا سلیمان در بدخشان فرستادند
که براه انجا روانه مکه گرداند چنانچه میرزا عسکری مخلت زده از جناب والا روانه
[illegible] در میان مکه و شام مسافت زندگی نموده و کامران میرزا

بمیدان کارزار در آمد و حیلتهای مردانه نمود و مدتی شکست بر لشکر مخالف افتاد
پیر محمد خان صورت حال برین منوال دید و از معرکه برآمده منهزم گشت آنحضرت واقعیه
تعاقب مخالف و تسخیر بلخ مصمم داشتند اما از بی اتفاقی امرا این ارادهٔ بظهور نرسید و کار تمام شده
ناتمام ماند بهمین اثنا شهرت مخالفت کامران میرزا و عزیمت او بسمت کابل بر زبانها افتاد
بحسب صلاح وقت تسخیر بلخ موقوف داشته روانهٔ کابل شدند و در سعادت ترین اوقات داخل
قلعهٔ کابل شدند و بعیش و عشرت اشتغال ورزیدند کامران میرزا از کولاب بر سر
بدخشان و آن نواحی لشکر کشید و میرزا سلیمان و میرزا ابراهیم جنگ نمود و در انجا کاری
نه ساخته روبکابل آورد آنحضرت از استماع اینخبر متوجه دفع او گشته در قبچاق متصل غوربند
هر دو لشکر با هم پیوستند و آتش کارزار مشتعل گشت جوانان کارطلب که تشنهٔ جگر زلال
جانستانی بودند قدم در دائرهٔ دار و گیر آورده و مدار از روزگار اشقیا بر آوردند و یلان
کارگذار خشم رستمی در میدان کارزار جولان داده در خونریزی اعدا تیغ جانستان را آبدار دند

نظم

بر پیوست جنگی کز آن جان ستان — نداوند گردان گردون کشان
همه ریگ شد زیر لعل اندرون — چو گرد پاس آبار داده بخون
بیابان بکردار جیحون ز خون — یکی بی سر و دیگری سرنگون

چون آنحضرت بر پشته ایستاده اندازهٔ کار نوکران سوابق و مناقب بچشم آدم شناس
خویش می نمودند دیدند که اکثر امرای خاک اد با جرقی روزگار خود بیخته بجانب کامران
میرزا روانه شدند و بعضی در استعداد زمین بوس هستند و معاملهٔ دگرگون گردیده شاهد
اینحال جانستان از سر قهر و غلبه و غضب بدست اقدس گرفته بفوج مخالف تاختند
کامران میرزا بر اسپ خاصه رسیده و بشکر خویش غالب آمد و لشکریان آنحضرت مغلوب
شده رو بفرار نهادند

نظم

چو بینی که لشکر بهم پشت داد — تو تنها مده جان شیرین بباد
چو بینی که یاران نباشند یار — هزیمت ز میدان نه غیرت شمار

الغرض آنحضرت عنان تاب گشته بجانب قندهار متوجه شدند و بسبب وقوع
و بسیاری گرد و جمعیت خاصه از بالای والای قوتش فرود آورده بیکبار از نظارگیان

فردوس مکانی محمد بابر بادشاه در زمان رحلت وصیت فرموده بودند که این برادران بایک دیگر قصد جان نکنند آن حضرت قصد جان میرزا نکرده بصلاح دولت خواهان نیک اندیش و تقاضای وقت میل در چشم کشیده هر دو چشم میرزا را که دیده بان جان و دل بودند از بصارت معزول کرده فروغ از دیده برگرفتند و رخصت مکه معظمه دادند میرزا در آن مکان شریف رسیده بعد دریافت سه حج در سنه ۹۶۴ همان طرف ودیعت حیات سپرد القصه بعد رخصت میرزا آنحضرت در کابل رسیده بعیش و عشرت پرداختند و امن و دولت علی که غبار الوده حوادث بود بچشمه افضال الهی شست و شو یافت و جمیع کافر نعمتان بسزای نیات و اعمال خود رسیدند و حزمن عمر و دولت ایشان بیرق قهر ایزدی سوخته شد و نشان هستی ایشان از صفحه روزگار سترده گشت چنانچه مصاعب و متاعب عسر و موارد و مطالع یسر جابجا موافق ترتیب زمانی و تنسیق مکانی گذارش یافت اکنون شمه از احوال سعادت اشتمال شیر شاه بتحریر درآوردن و ترتیب این نسخه نمودن و برای مترصدان اخبار سلاطین ارمغانی اماده کردن ناگزیر است

ذکر شیر شاه عرف فرید خان افغان سور

در زمانی که سلطان بهلول لودی فرمان روای هندوستان بود ابراهیم جد فرید خان یعنی شیر شاه که سوداگری اسپان میکرد از ولایت روه آمده نوکری امرا اختیار نمود و در موضع نمسله تابع نارنول توطن گزید و در عهد خلافت سکندر بن سلطان بهلول پیش جمال خان حاکم جونپور نوکر گشت بعد فوت او حسن خان خلف که پدر فرید خان بود نزد جمال خان بوده رشد و کاردانی خود ظاهر ساخت روز بروز ترقی پیش آمد او شد و چرا ترقی او نشود که کارفرمایان قضا و قدر سلطنت هندوستان بنام خلف سعادت پیوندش مقرر کرده بودند مقرر است که هرگاه زمان ولادت با سعادت بادشاه قوی طالع نزدیک میرسد ناظمان سلسله علوی در نزدیکی آن از مقدم میمنت توامش بشارات فرخنده اشارات بصفحه ظهور جلوه گرمی سازند مصداق این معنی آنکه در ایامی که والده شیر شاه فرید خان بعصر گرامی آن خلف مسعود حامله بود در عالم خواب مشاهده نمود که ماه منور از آسمان فرود آمده در کنار او عفیفه شد مصرع

راحت همه وجود شد این خواب

ا شمله اکبر نامه دفتر اول صفحه ۱۰۰ باختر

بعد هزیمت خود را اچار ضرب زده قلندرانه از راه دره سیر بطرف جوی شاهی که الحال موسوم
به جلال آباد است رو نهاده با عانت افغانان خلیل و هندو سه مرتبه جمعیت یکجا کرده با فوج
بادشاهی که بر سر او تعین شده بود کارزار نموده شکست یافت آنحضرت برای
دفع شورش از کابل نهضت فرمودند چون نزدیک کندک رسیدند کامران میرزا
بلقاء اخبار افاغنه شبخون آورده کار ناساخته بدر رفت و دران شبخون میرزا هندالی از
دست افغانی نادانسته بدرجه شهادت رسید باعث فراوان غم خاطر اقدس گشت و نزدیک
مزار پدر بزرگوار درگذر گاه کابل مدفون کردند بالجمله آنحضرت در موضع مهسود از توابع بنگش
تا انقضاء ایام زمستان اقامت فرمودند چون زمستان باخر رسید و صولت سرما
رو بکمی آورد بر سر افغانان که کامران میرزا در پناه آنها رفته بود یورش کردند در پیش
بلاغ پاسی از شب گذشته جنگ رو داد لشکر افغانان بوحشت آباد عدم رفتند کامران
میرزا از انجا گریخته بدر رفت و رایات اعلی از آن طرف خاطر جمع نموده بکابل معاودت فرمودند
کامران میرزا بسته آمده رو بهندوستان نهاد و پیش سلیم خان ولد شیر خان که قبلا از
فوت پدر تخت نشین هندوستان شده بود در این وقت در پنجاب هم جمعون داشت در
مقام قصبه بن رسید سلیم خان پسر خود آواز خان و مولانا شیخ عبد الله سلطانپوری و دیگر امرا
باستقبال فرستاده در آن قصبه با یکدیگر ملاقات کردند سلیم خان بعد الفراغ هم جمعون
مرزا را همراه گرفته عازم دهلی گردید و میخواست که او را دستگیر نماید میرزا از این معنی آگاه گشته از منزل پهجی داله فرار
یافته یوسف افغانی را در جامه خواب خود گذاشته فرار نموده براه کهات که هشت گروهی سهسرام واقع است پناه برد
و از انجا چون اتفاق نیفتاد نزد راجه کهاوه از راجهای کوهستان بکثرت جمعیت و ولایت ممتاز بود رفت
چون او هم جانداد در دولی افتاده به نگرکوت رسید و از انجا هم چون آمد فرا انجا هم نتوانست
اقامت ورزید بغایت بسیار پیش سلطان آدم گکهر که در آن زمان بپادشاه نیائش نداشت
و بطور خود حکومت میکرد رسید سلطان آدم گکهر چون از رفتن او آگاهی یافته عرضداشت
بجناب والا شتافت مقدم مقدس آنحضرت مغتنم شمرده با هزار اکبر بر او شتاب
متوجه شدند و او از استقبال شتافته سلطان آدم گکهر را بدولت خواهی بجا آورد و کامران
با تمام متعلقان بدست آنحضرت افتاد چون از آنجا که مبدا صدور تقصیرات غلبه شده
بود و آنحضرت از بی اعتدالی او تنگ و شکربان بجان آمده بودند چون آنحضرت

اورنگ آبائے خلافت ہندوستان شدند فرید خان پیش بہار خان ولد دریا خان کہ ولایت
بہار متصرف شدہ خود را سلطان محمد خطاب کردہ اسم سلطنت بر خود بستہ بود رفتہ نوکر گردید
و بمدد خدمات پسندیدہ گشت نوبتے در حضور سلطان محمد در شکارگاہ از روے جرات و دلیری
شیرے بشمشیر زد او فرید خان را شیر خان خطاب دادہ پیش آورد وزیر وزیر تبہ اش بلند گردانید
و بمنصب وکالت پسر خود بشیر خان مقرر کردہ بجاگیر ہا فرستاد چون صحت شیر خان سورا نجا
درست نشد نزد سلطان جنید برلاس کہ از اعاظم امرائے بابری و خواہر حضرت بادشاہ در حبالہ
زوجیت او بود در مانک پور رفتہ نوکر گردید بحسب اتفاق سلطان جنید برلاس بملازمت بادشاہ
آمد شیر خان ہمراہ او بود وضع اطوار بادشاہی دید و بیاران خود میگفت کہ مغل را از ہندوستان
برآوردن اسانست چہ مغل خود بمعاملات نمیرسد و بشکار و عیش و عشرت مشغول است و مدار
معاملات بوزرا میگذارد عیب افغان ہمین است کہ باخود اتفاق ندارند اگر مراد دست دہد ہر ہم
متفق بودہ مغل را بدر سازیم یاران ازین معنی خندہ و استہزا میکردند روزے سلطان جنید
بر آیندہ خاص بادشاہی حسب الامر والا حاضر شد شیر خان نیز دران مجلس حاضر بود طبق ماہیچہ
پیش شیر خان نہادند او خود را از خوردن آن عاجز یافتہ کارد کشیدہ ماہیچہ را پارہ پارہ بساختہ بقاعدگی
خوردن گرفت چون نظر بادشاہ بران افتاد بر ینحال واقف شدہ پسند یدہ پیر خلیفہ وزیر فرمود کہ این
افغان عجب کارے کردہ از ہمان روز بنظر عزت منظور گشت نوبتے سلطان جنید شیر خان
را با دو افغان دیگر برائے سرفرازی از نظر اقدس در آورد از انجا کہ رائے عالم آرائے بادشاہان
پرتوے است از شعشعہ انوار ایزدی انچہ بعد از سرانجام کار بمنصہ ظہور میرسد بر مرات ضمائر
صافیہ شان اول جلوہ گرے گردد از غایت عاقبت بینی و نہایت آگاہی صورت واقعہ را پیش
از وقوع بمیزان عقل روشن مے سنجند حضرت بادشاہ آن دو افغان را نوازش فرمودہ در
باب شیر خان حکم شد کہ چشمان این افغان شوخ مینمایند این را دستگیر کنند شیر خان از لشکر
معاودت ایزد متعال شامل حال سعادت اشتمال بود و صافیان تہماخلعت سلطنت
بالائے او دوختہ بودند صدور حکم بادشاہی بر تغیر او در لمحہ پیش از آنکہ او را تعہد کنند
راہ عبودیت و فرمانبرداری پیش گرفتہ بدرگاہ رفت باز بملازمت سلطان محمد در بہار رسیدہ مراتب اقتدار گشت
چون پسر سلطان محمد فوت شدہ بود او وارث کہ قابلیت سلطنت داشتند

(۱) بہادر خان ۱۲ منہ

همان وقت بیدار گشته این خواب سعادت انتساب بشوهر خویش گذارش نمود حسن خان بے
تامل وتحمل تازیانه چند بان عفیفه زد که آن کد بانو متعجب گشته استفسار نمود که من خواب خود
بیان کردم تازیانه زدن و مرا بی تقصیر ازار دادن از چه راه است فرمود که این خواب مژده
سید هد بر مقدم خلف قوی طالع از انجا که بزرگان آزموده کار فرموده اند که اگر خواب نیک نمودار
شود بعد بیداری دران شب باز خواب نباید کرد تا نتیجه آن خواب زایل نگردد ازین جهت تازیانه
زدم که از روز آن بقیه شب ترا خواب نگیرد القصه در سعادت ترین اوقات آن خلف
مسعود بعالم وجود آمد چون چهار ساله گردید روزے طفلانه گریه کنان در می از پدر خویش
میطلبید درویش صاحب حال وقال دانائے اسرار حال ومال فرید خان را بدین حال
دیده بخندید و باواز بلند گفت سبحان الله بادشاه هندوستان بطلب درمی گریه مے نماید
حسن خان از کلام درویش خدا اندیش واقف گشته بغایت مسرور گشت واین معنی را مصداق
خواب نیک آن عفیفه تصور نموده یقین دانست که این خلف سعادت مند برتبه والا کامیاب
خواهد شد چون آن والا اختر بحد تمیز رسید علامات ریاست از فراست او ظاهر
وآیات ایالت از بسالت او باهر اطوار جهانداری از فرط خبرداری او واضح واثار بادشاهی
از وفور آگاهی او لایح بود القصه چون جمال خان حاکم جونپور حسن خان را پیش آورد پرگنه
سهسرام وتانده از توابع رهتاس بجاگیر او مرحمت نموده پانصد سوار همراهش مقرر کرد فرید خان
داروغه جاگیر پدر خود گشته از روے تدبیر صائب وفکر ثاقب وعقل خداداد وفانش مادرزاد
بنظم ونسق معاملات وبندوبست مهمات بواقعی کرده در تخریب وتادیب گردن کشان وقلع وقمع
سرتابان وامنیت برایا ورفاهیت رعایا وافزونی زراعت وازدیاد حاصلات وآبادی دیهات
مساعی جمیله بکار برد چنانچه جاگیر آباد گشت ومحصول افزون آمد سرکشان ازو در هراس
بوده تن بمال گذاری درعیت گری دادند همچنان فرید خان بتحصیل علم قیام ورزید عربی تا کافیه
وفارسی گلستان وبوستان وسکندر نامه ودیگر کتب معروف خوانده بود بعد ازانکه حسن خان
ودیعت حیات سپرد فرید خان وبرادران او را مدتے بر جاگیر مناقشه ماند چون فرید خان از
همه برادران اعیانی وعلاتی کلان در عقل ودانش وشجاعت ومردانگی سرآمد بود خدمت حکام
بالا آورده مورد تحسین وآفرین ومشمول عنایات مے شد درین مناقشه هم گنان عنایت ازو
نخواهد بعد ازانکه سلطان ابراهیم لودی کشته شد وظهیر الدین محمد بابر بادشاه

در خود تاب مقاومت ندیده از بنگاله بطرف چهار کهند رفت و براجه چنتامن برهمن حاکم قلعه
ریتاس پیغام کرد که چون مغل از عقب میرسد اگر از روے مروت در قلعه بجهت اهل و عیال
امادهی احسان است که تا باقی عمر بر گردن خواهد بود درین طور ایام نکبت تلطف همسایگان ضرور
است پنچین حرف و حکایت چاپلوسی و نیرنگ سازی راجه ساده لوح را که زمان او بارش
در رسیده بود فریفته و قبول کرد که اهل و عیال او در قلعه در آیند آنگاه شیر خان
کهرار دولی ترتیب داده در هر دولی جوانان مردانه را انتخاب کرده مسلح نشاند و در چند دولی که
پیش بود عورات در اورده روانه ساخت دربانان قلعه کسان راجه تفحص دولی ها مشغول
شدند در چند دولی عورات را دیدند شیر خان براجه پیغام کرد که مستورات را نمیتوان نمود
و ننگ ستر نتوان قبول کرد راجه که ستاره دولتش نزدیک بغروب رسیده بود از
ساده لوحی منع نفرمود که مزاحمت نسازند چون دولیها بالتمام بقلعه در آمد افغانان
قوی جنگ و جوانان باساز جنگ از دولی ها برآمده متوجه خانه راجه شدند و طبعی خود را
بدروازه قلعه رسانیدند و شیر خان نیز با فواج مسلح مستعد شده خود را بدروازه قلعه
رسانید و بسیاری از کسان راجه بقتل در آمدند و در نهایت آسانی قلعه بدست آمد چون این
چنین قلعه استحکامی ارتفاع که از مبادی بنائے آن هیچ فرد از فرزان روایان بران استیلا نیافته
در هندوستان نظیران کم نشان میدهند تسخیر در اندشیر خان کلید بیت المقصود بدست
آورده اهل و عیال خود را در آن با من گذاشته بجمعیت خاطر در پے کار خود گردید و بادشاه
در بنگاله رفته بعیش و عشرت پرداخت و ایام برسات درمیان آمد شیر خان از بنگاله رسیده
ساخته بگذاشت که خبر باو رسد غله بلشکر بادشاهی برسد بعد از انکه بادشاه از بنگاله
مراجعت کرد در مقام بهوج پور تهته بر کنار دریاے گنگ اتفاق افتاد شیر خان نیز
با لشکر عظیم آمده خیمه انداخت بحرف و حکایت بحسب ظاهر صلح کرده روزها میگذرانیدند و در باطن جنگ
جنگ راجهلان میداد تا آنکه جمعی از پیاده مردم زبون با اسباب آتش بازی روبرو لشکر
بادشاهی گذاشته خود در منزل عقب رفته نشست از انجا که امرے از پرده غیب
ظهور پذیرفتنی بود منصوبه چنان نشست که لشکر بادشاهی در کمال غفلت میگذرانید شیر خان
بر لشکرگاه خود شبخون کرده باکثر بسی برهمه گاه بادشاهی در رسید و تیغے دریغ
نمود و بسیاری از لشکر بادشاهی بمنزل فنا و ملک بقا شتافتند و لشکر بادشاهی را هزیمت بر گردن

شیر خان مدار الملک او بود بعد فوت او حکومت و ولایت بهار باستقلال کمال یافت و اطراف
آن ولایت بفرز شمشیر و قوت اقبال در حیطه تصرف آورده شوکت و حشمت پیدا کرد و خیال
تسخیر بنگاله در خاطرش افتاد در آن نواحی منجمی بود عالی فطرت و الا دانش در دقیقه شناسی طلوع
و غروب ستارگان و شرف و هبوط اختران و اتصالات انجم با خود با و نظرات کواکب با یک
دیگر و احکام نتایج هر یک اشتغال کمال و بابراز راز آسمانی و اظهار اسرار سرنوشت انسانی فهارت
تمام داشت مانند سروش غیب حقیقت حال و استقبال ظاهری کرد و در گذارش احوال افلاک زمین سحر میفرمود بیت

دقیقه سنج خرد پرور ستاره شناس　　اشاره فهم بلند اختر و همایون فال

شیر خان در باب ساعت برائے تسخیر بنگاله بان منجم ارسطوی شیم التجا آورد او ساعتی خجسته
که برائے حصول نصرت و فیروزی مختار بوده باشد انتخاب کرده نوشته داد بتائیدات الهی
در آن ساعت سعید شیر خان بر بنگاله یورش نموده بتسخیر در آورد و نیز چون تاج خان
افغان حاکم چنار گده را پسران مسببی از اسباب کشتند شیر خان سماة از ملک منکوحه
تاج خان را بفسون و فریب در عقد نکاح خود آورده قلعه مذکور را متصرف شد و بر تمام ملک شرقی
استیلا آورد و همدرین نزدیکی حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه مرحمل مرحله بقا شتافتند و
حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه سریر آرائے خلافت گشتند سلطان محمود بن سلطان
سکندر لودی به پتنه آمده مسند آرائے حکومت گشت شیر خان متابعت او اختیار کرده
باتفاق یک دیگر در جونپور رفته آن نواحی را از امرائے بادشاهی تخلیص نموده بعد چندگاه بنگاه
بادشاهی جونپور را از سر باز گرفت چون سلطان محمود در سنه ۹۴۳ فرار نموده بمرگ طبیعی در گذشت
شیر خان بلا شرکت غیری بر پتنه و بنگاله دست تصرف یافته قوت و مکنت بهم رسانید و بر ملک
بادشاهی شروع تاخت نمود بعد ازانکه بادشاه بدفع او متوجه شدند او صلح در میان آورده
قطب خان حاکم سنبهل و سید پسر خود را با نوج بلا رحمت گذاشت که در خدمت حاضر بوده باشد
چنانچه قطب خان در قلعه گجرات سر باب بغاوت برداشته چون پدر آمد چون بادشاه را در قلعه
گجرات توقف دست داد گشت شیر خان فرصت یافت اکثر بلاد متصرف خود در آورد پس ازانکه
بکالک گجرات مفتوح گشت و فرمان بادشاهی بر شیر خان تعین گردید و بادشاه بتسخیر
قلعه چنار گده روانه بنگاله شدند شیر خان که در بنگاله مقیم داشته با لشکر نوبه بهاری

(۱) اشتباه

پیاده بر بهتاس موسوم گردانیده ده هزار سوار برائے سد راه لشکر بادشاهی و مالش گکهران در آنجا گذاشت چنانچه آن قلعه را خلف او اسلام شاه باتمام رسانید القصه شیر خان بعد تنظیم و تنسیق مهمات اندیار با آگره رسیده در ۹۴۷ سکه و خطبه بنام خود نموده شیر شاه خطاب کرد و این بیت بر سجع نقش یست :- **بیت**

شه الله باقی ترا باد و ایم همان شیر شه بن حسن سور قایم

چون راجه پورن مل مرزبان رای سین لوائے استیلا و غلبه برافراشته اکثر پرگنات نواحی را متصرف شده از روے هوا پرستی و نفس دوستی دو هزار عورت مسلمه و هندیه را در حرم سرائے خود در زمره پاتران در قاصان انتظام داده بود شیر شاه باصغای اینمعنی بمقتضائے حمیت اسلام و آئین سلطنت بتادیب آن غدر سر هوا پرست و تسخیر قلعه رایسین کمر همت بر بست و علم نهضت برافراشته در آن دیار رسیده قلعه را گرد گرفت بعد امتداد ایام محاصره و محاربات متواتره راجه پورن مل عاجز شده صلح کرد پس از گرفتن قول و قرار آمده ملازمت نمود ملهمئ دین مستوی داوند که چون این کافر زنان مسلمه در خانه خود دارد با وجود قول قتل او مطابق امر شریعت لازم است شیر شاه بقصد حصول ثواب فوج آراسته جنگ انداخت راجپوتان دل بر مرگ نهاده کارستانی کردند که داستان رستم بازیچه شد مانند پروانه بے محابا خود را بر دم شمشیر و دندان فیل زده هلاک شدند و زنان و فرزندان راجوهر نمودند و بسیاری را از لشکریان شیر شاه کشتند **نظم**

دلاوره برآمد ز هر دو سپاه تو گفتی برآمیخت خورشید و ماه

چکاچاک برخاست از هر دو سوی ز خون شد همه رزمگه جوے جوی

آخر الامر راجه پورن مل کارنامه تهور ظهور رسانیده با اکثرے از مردم خویش در جنگ گاه کشته شد چنانچه داستان دلاوری و مردانگی او تا حال در اشعار هندیه با کناف گیتی مشهور است شیر شاه بعد تسخیر قلعه رایسین و قتل پورن مل در آگره رسیده بیمار گشت و عارضه صعب گشید بعد صحت و شفا بر رائے مالدیو حاکم اجمیر و جودپور لشکر کشید که پنجاه هزار سوار در ظل رایت او بود سواری گردید فیمابین آمد چون کار بجنگ پیش رفت شیر شاه فریبی بخاطر آورده مکاتیب از راجپوتان سردار متضمن اطاعت بادشاهی و انحراف از رائے مالدیو و مشاهیر خود بجانب راجپوتان ارکان دولت

اسپ نشد تا بجنگ انداختن چه رسد آن خفتگان بستر بے پروائی و نشستگان خیام غفلت اکثر بے خواب گاه فنا غنودند و بسیاری بیابان نورد هزیمت شدند نظم

یکے داشت سر در هوائے نگار — که با جان فشانیش افتاد کار
یکے جامه میدوخت بهر دوش تن — که شد جامه اش جانشین کفن
یکے می شد از باده عشرت پرست — که از باده مرگ گردید مست
یکے گوش بر نغمه چنگ داشت — که اندر مقام عدم پا گذاشت
یکے نرد بازیش بود آرزو — که شد تخته نرد تابوت او
یکے خواست زنهار دیگر گریخت — گریزنده هر سو همه رخت ریخت
یکے ترکش افگند و دیگر کلاه — گریزان گرفتند بے راه راه
برآمد ازانجا یگه رستخیز — همه بر گرفتند راه گریز
گریزان سپاه گروها گروه — نهادند رخ سوئے دریاکه
نمودند شاه و سپه جمله پشت — درآن راه بادی درآمد بمشت
نه تاج و نه تخت و نه دولت بجا — نه اسپان نه مردان جنگی بپا
زبس غارت انچه و چارپا — دران دشت شد بر سپه تنگ جا

بفرمان بادشاه حقیقی فتح و نصرت نصیب شیر خان گردید و بادشاه شکست خورده بهزاران تعب و محن در آگره رسید بعد یک سال افواج فراهم آورده باز در قنوج آمده جنگ کردند این مرتبه بتائیدات الهی و معاضدات نامتناهی شیر خان منظفر و منصور گشت:- بیت

بهر نیروی مردی و فرهنگ خویش — بگردون برافراشت اورنگ خویش

بادشاه متهزم گشته نتوانست در آگره و دهلی اقامت ورزید در لاهور رسیده چند روز مقام کرده بسمت کشمیر و تهته رفت و شیر خان بعد چنین فتح عظیم تا لاهور تعاقب کرده و از انجا خواص خان غلام خود را که مقدمه الجیش و قوت بازو او بود و در شجاعت و مردانگی طاق و در سخاوت و نیک نامی شهره آفاق چنانچه تا حال در هندوستان کارنامهائے او را در سر دو زبان می سرایند با لشکر گران تعاقب بادشاه فرستاد او تا ملتان و اوچ تعاقب نموده و بشیر خان تهنیت تعلقه گیران رفته برگشت و متصل کوه بالنانه قلعه

بازآمدم **نظم**

ز تاثیر عدلست ارام ملک — که از عدل حاصل شود کام ملک
ترا زین به آخر چه حاصل شود — که نامت شهنشاه عادل شود
چو نوشیروان عدل کرد اختیار — کنون نام نیک است از و یادگار

در زمان سلطنت اکثر احکام اختراع کرده مدار کار بر قوانین سلطان علاء الدین خلجی
در تاریخ فیروز شاهی مندرج است نهاد و داغ اسپ را که پیش ازین
سلطان علاء الدین مقرر کرده بود و راج نه گشت مجدد او داج داد و هزار و پانصد
کروه از بنگاله تا رهتاس پنجاب بفاصله دو دو کروه سراها ابادکرده در هر سرا
دو دو اسپ که نام و انچوکی باشد نصب نمود و در دوسر روز خبر بنگاله برهتاس
میرسید و مقرر بود وقتیکه شیر شاه در دهلی خانه والا برای خود مایده گستردی
او از نقاره شدی چون سراها نزدیک نزدیک بود در طرفة العین بتمامی سراها
از بنگاله تا رهتاس پنجاب و دیگر شاهراههای ممالک مردم خبردار گشته نقاره
نواختندی و در هر سرا همان وقت از سرکار بادشاهی بمسافرین مسلمین طعام
دهندوان ارد و روغن دیگر دادندی و عالم عالم مسافران از مایده افضال
ان بادشاه دریا نوال امیده خواهش بیاسودندی متردد ین تعیین بود وقت
درماندگی نه کشیدندی **بیت**

شربت جودش مزاج تشنه دستی را دوا — لقمه افلاس ناقیض طعامین نگسلد

و در شاهراه بهر دو جانب درخت میوه دار نشاندند تا متردد ان در سایه ان بیاسایند
و از میوه اش امده شد نمایند و از اثمار ان اشجار بے ممانعت بهره یاب شوند مقرر کرد
بود که از بنگاله تا دهلی و پنجاب تا افغانان دور رویه اباد سازند تا سد راه مغول از سمت
کابل بوده باشد در عهد سلطنت او اتفاقا بحدی بود که اگر نانی سبد طلا داشتی
و در صحرا خواب کردی حاجت پاسبان نبود **قطعه**

اگر یک تن برد چون مهر او زر — و گر صد تن بمغرب گشت از شرق
نیارد هیچ کس از وی بزر و سیم — که در دشت رضا و جنگ و تیغ

گویند چون این دیدی تاسف خوردی که چرا شام بمنزل نرسیدم یعنی در وقت پیری

رائے مسطور مشتمل بر استمالت و دلجوئے و در پادہ محبوس کردن رائے مذکور نوشتہ عمداً
آن خطوط را بدست کسان رائے در آوردہ ازین معنی دل رائے مال دیو را از اعیان دولت
او برگردانیدہ در شکر او خلل انداخت و علی التواتر جنگ کردہ فتح یافت و اجمیر را
بتسخیر در آوردہ بدہلی مراجعت نمود چون حاجی بیگم حرم خاص ہمایون بادشاہ در جنگ
تہتہ در قید آمدہ بود شیر شاہ از روئے نیکذاتی آن عفیفہ بحرمت و اعزاز تمام مامون و
مصون میداشت بعد از انکہ خبر رسید کہ بادشاہ از عراق و خراسان معاودت
نمودہ در کابل رسیدند ان عفت قباب را باحترام تمام پیش بادشاہ در کابل
رسانید و نیک نامی و نیک مردی خود بر عالمیان ظاہر گردانید القصہ شیر شاہ
بغایت نیک ذات و فرخندہ صفات در عقل و دانش و تدبیر ملک گیری و جہانداری
بے نظیر بود در رفاہیت رعایا و اسودگی خلایق ہمت بر کمال داشت در احیائے
مراسم عدل و داد و افشائے لوازم بذل و سخا گوئے سبقت از نوشیروان عادل
بردہ در محکمہ عدالت خویش و بیگانہ را مساوی میدانست و سایر الناس را بیک نظر
میدید گویند روزے شاہزادہ عادل خان کہ از ہمہ کلان بود فیل سوار از کوچہ آگرہ
میگذشت بقال زنی در خانہ خود کہ دیوار کوتاہ داشت برہمنہ بغسل مشغول بود چون نظر
شاہزادہ بران زن جمیلہ برہنہ افتاد بیرہ پان مسوی او انداخت و نگاہ کردہ ازان کوچہ
گذشت از انجا کہ ان عورت در عصمت ثابت بود از انکہ مرد بیگانہ او را برہنہ
دید خواست کہ خود را ہلاک گرداند ہمدران اثنائے شوہرش آمدہ بر ین حال
واقف گردید و عورت را بحرف و حکایت از ہلاکت باز داشت و ان بیرہ پان را
گرفتہ در جرگہ فریادیان داخل شدہ حقیقت حال را بعرض شیر شاہ رسانید ان
بادشاہ عدالت پناہ برای اجرائے احوال بقال واقعگشتہ افسوس بسیار کرد و بمقتضائے
انصاف سنجی حکم کرد کہ این بقال را فیل سوار کردہ زن عادل خان را پیش او حاضر
سازند تا مستغیث ہمین بیرہ پان را کہ بدست دارد بسوئے او اندازد امرا و وزرا
ہر چند در موقوف این حکم التماس کردند منظور نگشت و فرمود کہ نزد یک من در عدالت
فرق رعیت و پادشاہ نیست رواباشد کہ فرزندان ما را رعایا چنین سلوک
نمایند اخر الامر بقال راضی شد و عرض نمود کہ بخت خود رسیدم باز فریاد

بودند اسلام شاه ان امرا را نفرستاد که تسلی خاطر شاهزاده نموده بیارند بعد ازان که اسلام شاه از کالنجر بر اگره رسیده شاهزاده عادل خان نیز از رفتنهوت اخبار وقتل او بر ملاقات طرفین افتاد اسلام شاه بخاطر آورد که سلطنت نه امریست که از دست باید داد و دولت و جاه نه چیزیست که بکسے باید سپرد درینصورت عذر اندیشیده مقرر کرد که زیاده از دو سه کس در قلعه همراه شاهزاده نیایند چون تقدیر رفته بود که این اندیشه پیش رود در وقت آمدن شاهزاده جمعی کثیر در دون قلعه رفتند اسلام شاه بالضرور اظهار اخلاص و برادری نموده گفت که تا حال افغانان را نگاه داشته شد اکنون بشمای سپارم نگاه دست شاهزاده را گرفته بر تخت نشاند و چاپلوسی نمود ازانجا که شاهزاده بیست و عشرت میل تمام داشت قبول سلطنت نکرد و اسلام شاه را بر تخت نشانیده اول خود سلام کرد و مبارکباد گفت پس ازان دیگران سلام کردند همانوقت شاهزاده رخصت شده در بیانه رفت اسلام شاه با وجود چنین سلوک که از برادر کلان بوقوع آمد از و خاطر جمع نداشت و از بے اتفاقے بعضے امرا هراسمندی بود بنابران جولانه طلا بدست غازی خان محلی فرستاد که شاهزاده را مقید کرده بیارد شاهزاده بعد اطلاع این معنی نزد خواص خان در میوات رفته از نقص عهد اسلام شاه او را مطلع گردانید ازین معنی خواص خان برآشفته غازی خان محلی را طلبیده بمان زنجیر در پاے او انداخته بوا ے مخالفت بر افراخت و امرایان موافق را رفیق خود کرده با لشکر بسیار روانه اگره گردید قطب خان و دیگر امرا که در عهد شیر شاه رفیق بودند از اسلام شاه رنجیده شاهزاده عادل خان را ترغیب سلطنت نمودند اسلام شاه بتدارک این شورش پرداخته قطب خان وغیره را تلکین کرده با خود متفق گردانید شاهزاده با اتفاق خواص خان و دیگر امرا در نواحی اگره آمده صفوف پیکار آراسته و در طرفین جنگ تراز و شده بارادت الهی شاهزاده شکست یافته بطرف پتنه رفت بعد ان احوال شاهزاده بکسے معلوم نیست و خواص خان و غازی خان هزیمت خورده بجانب کوه کمایون رفتند و اکثر اوقات از کوه برآمده بدین کوه که تعلق به بادشاه داشت تاراج میکردند بعد چند گاه قطب خان با عساکر گران بر سر ان تعین گردید اتفاقا که قطب خان

سلطنت یافتم مشهور است که در روز داخل شدن شیر شاه در دهلی عورتے سبزه فروش بر زبان اردو که دهلی شوهر یافت اما پیر چون این سخن بگوش شیر شاه رسید جوانانه اسپ را تند کرد باز آن زن عیار گفت پیر است اما ظریف القصه شیر شاه در اخرها برائے تسخیر قلعه کالنجر رسیده محاصره نمود سرکوب و ساباط ترتیب داده حقه هاے دار درا تش داده درون قلعه انداختن آغاز کرد اتفاقا یک حقه بدیوار تصادم نموده برگشت و در دیگر حقها افتاد آتش در گرفت بسیاری از لشکریان بادشاهی ضایع شدند شیر شاه هم که نزدیک بود سوخته شد تا که اندک رمقے داشت ترتیب جنگ بر دم خود میگفت در آخر همان روز قلعه مفتوح گشت و روح شیر شاه نیز از حصار بدن همان روز برامد و باعث هزاران تاسف و فراوان غم خیر خواهان گردید قطعه

شیر شه انکه از صلابت او — شیر و میش آب را بهم می خورد
چونکه رفت از جهان بدار بقا — یافت تاریخ اوز آتش مرد

مدت حکومت او پنج سال و کسرے از انجمله پانزده سال در امارت و پنج سال و دو ماه در سلطنت هندوستان +

اسلام شاه المشهور سلیم شاه عرف شاهزاده جلال خان بن شیر شاه

چون واقعه ناگزیر شیر شاه رو داد ارکان دولت و اعیان حضرت مشورت کردند که شاهزاده عادل خان خلف بزرگ در قلعه رنتنبهور دور دست است و وجود بادشاه برائے پاسبانی سپاه و رعیت ضرور و الا زود تر فتنه برمی خیزد و اختلال در ممالک راه می یابد ناگزیر شاهزاده جلال خان خلف خورد را که در ریوتاپ پتنه بود طلبداشتند و او بجناح استعجال در پایان قلعه کالنجر در سنه ۹۵۲ بر تخت خلافت جلوس نموده و سکه و خطبه بنام خود کرده اسلام شاه خطاب گرداینده و به بلاد بزرگ نامه نگاشت که برائے تسکین فتنه و اشوب محافظت سپاه نموده ام مرا بجز اطاعت چاره نیست شاهزاده عادل خان در جواب نوشت اگر گفتار بکردار پیوندی و فروغ راستی داری باید که خواص خان و چهار امرا را نفرستید تا امده تسکین من نمود

او را بدر کرد نظم

ان ماکه خدا نگاه دارد ۔۔۔ آسیب کسے بروه نیارد
کارش همه بخت نیک سازد ۔۔۔ در غصه حسود جان گدازد

القصه نیازیان گریخته در دهنکوت نزدیک ولایت روه اقامت ورزیدند و اسلام شاه بار هتاس تعاقب نموده بگوالیار رسید روزے شجاعت خان را غفلتے ناگهان زخم زده بود او وقوع این معنی باشاره اسلام شاه تصور نموده متوهم گردید و از حضور گریخته بمالوه رفت عیسی خان را با هشت هزار سوار تعاقب او متعین کرد او بدفعات چند مرتبه محاربه نموده شجاعت خان را عاجز ساخت بالضرور شجاعت خان اطاعت قبول کرده در حضور آمد و بعد چند گاه مورد عنایت گشته بحکومت مالوه باز سرفرازی یافت چون ظاهر شد که اعظم همایون در دهنکوت اقامت ورزیده دران نواحی مصدر فتنه و فساد شد و اختلال در امور آن دیار راه یافته بنا بر رفع این شورش خواجه ویس را که از عمده امرائے والاشان بود با بست هزار سوار متعین نمودند چون فتنه اندوزان جمعیت فراوان داشتند و اسباب نبرد زیاده ازانها در اول جنگ شکست یافته رو بفرار نهاد اعظم همایون بعد فتح تا سرهند تعاقب خواجه ویس نموده و لشکر بانش بر قصبات و دیهات پنجاب دست تطاول دراز کرده بنده و مواشی و مال ساکنه آنديار غارت نمودند و شورشے عظیم در پنجاب و حالتے غریب بر ساکنان آنديار رو داد از انجا که بالش کردن کسان عصیان را که کلاه گوشه استکبار بر سر نهاده دماغ غرور پیدا کرده اند و اذعان فتنه اندوزان جرایم وردکه باعث اختلال امور مملکت شوند بر ذمت همت سلاطین والا اقتدار لازم است تا خار اشوب از راه مملکت و غم فتنه از دل خلائق برآمده موجب امنیت روزگار گردد بنا بر این اندیشه اسلام شاه با لشکر گران و توپخانه فراوان از دهلی متوجه دفع نیازیان گردید اعظم همایون که سر جمله جماعه سرکشان بود تاب نیاورده گریخته در دهنکوت رفته متحصن گشت لشکر بادشاهی قلعه را گرفته اسباب قلعه گیری مهیا کردند و متواتر جنبه توپ و تفنگ درمیان آمد و شکست بر مخالفان افتاد اعظم همایون گریخته در کوهستان گجرات رفته

برترغیب امدن شاهزاده رفیق دیگران بود و از اسلام شاه هراس داشت
ازانجا گریخته در لاهور پیش اعظم همایون رسید او قطب خان را بموجب حکم
قید کرده بحضور فرستاد تا اسلام شاه او را بچهار کس دیگر قید کرده در قلعه گوالیار
محبوس گردانید چون اسلام شاه در رعیت پروری و عدالت گستری و سخاشناسی
وایزد پرستی بے نظیر بود اما سپاهی را بغایت تنگ و آزرده میداشت و
طریقه او ان بود که هرکرا از روے اعتراض از نوکری برطرف کردی جاگیرش تغیر داد
مقرر نمودی که او با جمعیت خود حاضر بوده بدستور سابق خدمت میکرده باشد
درصورتے که آنرا در تقدیم خدمت از دیگران شدی مورد عتاب گردیدی بلکه تنزل ان
بسیاست رسیدی نظم

سپه را در اسودگی کوش بدار — که در حالت سختی آید بکار
سپاهش که کارش نباشد به برگ — بجا روز بیجاهندش بمرگ
بهاے سر خویشتن سے خورد — نه اطفاف باشد که سختی برند
چو از مدتے گنج از سپاهی دریغ — ندارد اندیشه دشمن برون به تیغ
چه مردی کند در صف کارزار — که اندیشش همی باشد از روزگار
همان به که لشکر بجان پروری — که سلطان به لشکر کند سروری

از وقوع چنین امور بعضے امرا منحرف شدند و اعظم همایون عرف حبیبت خان (۱) غیر
در لاهور رایت مخالفت برافراشت و او از جانب لاهور و خواص خان و عیسی خان
از طرف کمایون در انبالہ متصل سهرند رسیده مشورت کردند که شاهزاده عادل خان
را طلبیده بسلطنت باید برداشت اعظم همایون این معنی را قبول نکرد خود
اراده خلافت میداشت خواص خان رنجیده بے جنگ برخاسته رفت عیسی خان
خود را پیش اسلام شاه رسانید و اعظم همایون و دیگر نیازیان بر نارنول (۲) متصل انبالہ
صفوف مصاف آراسته با اسلام شاه آماده پیکار شدند و باندک جنگ بهزم
گشته نتیجه حرام نمکی یافتند و بهر طرف متفرق گشتند سعید خان بادر اعظم همایون
خواست در زمره مردان که مبارک باد فتح میدادند رفته قصد اسلام شاه
نماید فیلبانے ازین معنی واقف شده در وقت اندلق ان مردم تیره دل ده

(۱) همت خان۔ (۲) پتاله۔

ادمیان مقرر کرد هر توپ را هزار دو هزار ادم می کشیدند بعد رسیدن بلاهور خبر یافت که پادشاه [illegible] گرفته بکابل مراجعت کرد اسلام شاه از اطلاع این معنی و بعد حصول جمعیت از نظم و نسق امور ملکی دیار معاودت نموده بخاطر داشت که چون لاهور شهریست بزرگ و جامع فرصت تجملات بادشاهی و سامان لشکر و سپاه فراوان و مهمات و سلاح و دیگر اسباب جنگ بهم میرسد و محل در امدن مغل از کابل است ان شهر را خراب کرده مانکوت را که در کوه سوالک قلعه احداث کرده اوست دارالسلطنت گرداند مانکوت قلعه ایست متصمن چهار قلعه استوار بر فراز کوهها متقارن بهم و تمامی انقلاع اسمانی ارتفاع بنظر نظارگیان از یک قلعه زیاده در نمی اید لشکرها را بان حصول مشکل و بر تقدیر وصول دست برسا کنان ان قلعه یافتن دشوار ابهای گوارا فراوان دارد و ادوق چندانکه خواهد میسر نظم

حصارے چو گردون گردان بلند — کہ رفعت زبرجش بود بہرہ مند

نیاید سراد بگردون فرود — کہ سرکوب گردون بود برج او

لیکن این اراده او صورت نه بست و بزحمت دانه دنبل که بر مقعد او برامد دگرگونیا بر حسب حق پیوست حمایت نیک ذات نیکو صفات او قوانین سلطنت و قواعد عدالت مانند پدر والاقدر مرعی نمیداشت در عهد او از اقویا بر ضعفا ستم نمیرسید از نیلاب تا بنگاله در میان سرا که بشیر شاه احداث کرده بود یک سرائے دیگر تعمیر نموده بدستور پدر رفیع قدر برائے مسافران طعام از سرکار خویش مقرر کرد و قانون گویان پرگنات برائے نگاهداشت سررشته کاغذ از تغیر و تغلیط و بیان حال رعایا و تدبیر ابادی و افزودنی مزروعات و مشورت ضبط حاصلات و گذارش حقیقت هر نیک و بد اختراع اوست ملک گیری و جهانداری و انصاف و عدالت و انتظام مهام جهان بنوعے که از ین پدر و پسر بمنصه ظهور رسیده از سلاطین گذشته کم نشان میدهند اگر فقره سوم نیکی و نیک نهادی خود را و جهان گذاشتند بیت

نیک و بد چون همه بباید مرد — نام نیکو کسی که گوئے نیکی برد

---

(۱) یعنی جزو کل ۴

بسلطان ادم گکهر پناه برد و اهل و عیال و ما درش در دست مردم بادشاهی
اسیر شد بعد از ان اسلام شاه بر سر گکهران نهضت نمود سلطان ادم اما دیگا
گشته بارها محاربات در میان آورده تا سال یساق (۱) رو داد اخر الامر سلطان ادم عاجز
شده عذر خواست و اعظم همایون را از انجا برادر داد قرار نموده بطرف
کشمیر رفت اسلام شاه اندکی تعاقب نموده برگشت دران ایام شخصے در تنگی راه شیر
بر سر اسلام شاه انداخت اما کارگر نشد بادشاه از غایت چستی و چالاکی بر و غالب
امده بدست خود او را بقتل رسانید بالجمله چون فتنه و مناد ازان دیار برطرف شد
و امن و امان پدید امد اسلام شاه ازان نواحی خاطر جمع نموده براه دامنه کوه روانه دهلی
گردید چون نزدیک جمون بقصبه بن رسید خبر امد که کامران میرزا برادر خورد همایون بادشاه
در کابل از برادر کلان شکست یافته باستدعاے کمک امده نزدیک خیمه گاه بادشاهی
رسیده اسلام شاه او از خان پسر خود را مع مولانا عبد الله سلطان پوری باستقبال
فرستاد انها رفته میرزا را اوردند چون میرزا در حضور رسیده ایستاد اسلام شاه
از روے رعونت یا بواسطه خفت مرزا متوجه نگشت و عمدا تغافل کرد حسب الامر
او میر تزک بانواز بلند گفت که قبله عالم مقدم زاده کابل مجرا میکند و این لفظ
را سه مرتبه تکرار کرد و باعث هتک ابروے میرزا گردید بالاخر اسلام شاه
بتعظیم تمام قیامے به میرزا ملاقات کرد و ازین معنی زیاده خفت مرزا گردید و چرا نگردد
که از قبله و کعبه خود روگردان گشته بدشمن جانی التجا اورده بود چون از انجا کوچ
گشته بطریق نظر بند میرزا را همراه برد و میرزا از راه قابو یافته گریخت و براه کوه
سوالک لجن و شاق نالایق پیش سلطان ادم گکهر رسید و سلطان او را دستگیر
کرده بر همایون بادشاه رسانید چنانچه سابقا مسمت تحریر یافت القصه
سلطان اسلام شاه چون به دهلی رسید شهرت گشت که بادشاه برائے دستگیر
کردن کامران میرزا از اب گذشته گذشته ازین خبر اسلام شاه از دهلی متوجه
لاهور گردید چون توپکدان توپ خانه حاضر نبود ند برائے چرا با کن دور رفته
بودند از روے شتاب و دلگی برائے گشیدن عرابهاے توپ خانه

(۱) ده سال یساق +

مدد گار شد اعتبار یافته از معتمدان گشت و در اکثر امور ملکی و مالی دخیل شد بعد
ازانکه سلطان محمد عادل سریر ارائے خلافت گشت همیون معتمد علیه گردید و رفته
رفته جمیع مهمات ملکی و مالی با در جوع شد چندگاه بخطاب بسنت رائے مخاطب
شد بعد ان راجه بکرماجیت خطاب یافته کار سلطنت از پیش برد اگرچه
اسم سلطنت بر سلطان بود اما تمامے کاروبار جهانبانی بهیمون تعلق داشت نظم و
نسق امور مملکت و عزل و نصب حکام ممالک و داد و ستد جاگیرها و بندوبست
عساکر باختیار او بود فیل خانه و خزانه شیر شاه و اسلام شاه در قبض و تصرف
او در امد گویند بدیافته دگر به منظر و کوته قد و دراز اندیشه بود سواری اسپ
نمیدانست و شمشیر بر کمر نمی بست همیشه سواری فیل میکرد و انچنان بهره از
شجاعت و دلاوری داشت که از طرف سلطان محمد عادل با فغانے که مدعی سلطنت
بود بست و دو جنگ نموده بقوت دلیری و مردانگی مظفر و منصور گشت و نوعے
از عقل و دانش بهره مند بود که تدبیر فرمان روائی و کشورکشائی و قواعد جهانبانی
نیکو میدانست انچه او کرده دیگرے نکرده باشد جمیع افغانان مطیع و منقاد او بودند و
اصلا سر از خط اطاعت او بیرون نمی بردند بیت

ز طالع هر که او روشن شود شمع همه اسباب دولت را شود جمع

القصه بعد چندگاه افغانان از سلطان محمد عادل برگشته هریکے بهرنامی قیام نمود
بهر طرف فتنه و فساد برخاست شاه محمود فرمائی اسکندر خان پسر شیر شاه سلطان
مکنت دگوئے نامور کرده بسیاری را کشتند و انها برگشته شدند تاج خان
برادر سلیمان کرارانی در دیوان خاص از حکم سلطان عدول نمود و از گوالیار گریخته
بر کنار دریائے گنگ رفته جمعیت فراهم اورده لوائے مخالفت برافراشت
همیون بقتال با لشکر بسیار و فیلان بیشمار رفته او را شکست داد ابراهیم خان
سور که خواهر او در عقد نکاح سلطان محمد عادل بود بدعوانی انتقام شیر شاه بود مخالفت
ورزیده اکثر پرگنات نواحی دهلی را متصرف گشت و بسیاری امرارا با خود متفق گردانید
سلطان محمد عادل تاب نیاورده بطرف چنارگده رفت احمد خان سور که برادرزاده
و داماد شیر شاه و خواهر دیگر سلطان محمد عادل در خانه او بود خود را سلطان سکندر

مدت سلطنت او هشت سال و دو ماه و هشت روز ٭

فیروز شاه عرف شاهزاده فیروز خان بن اسلام شاه

بعد رحلت اسلام شاه ارکان دولت و اعیان سلطنت فیروز خان را که در عمر ده سالگی بود بر تخت خلافت نشاندند سابقا اسلام شاه به بی بی[1] بای منکوحه خود میگفت که مرگ این فرزند او مبارز خان برادر تست اگر برادر خود را میخواهی از فرزند دست خود بشو بهتر آنست که این خار از میان بردار بی بی جواب میداد که برادر من مبارز خان بعیش و عشرت میگذراند او را به بادشاهی کاری نیست انا نجاکه سخن بادشاهان بادشاه سخن است آنچه اسلام شاه گفته بود از مبارز خان بمنصه ظهور رسید یعنی بعد جلوس فیروز خان بر تخت مبارز خان بطمع سلطنت قصد خواهرزاده خود کرده هر چند بی بی بای خواهرش گریه و الحاح نمود و گفت این طفلک را بجائے می برم تو بادشاهی کن روزی نهار قصد پسر من کن آن بے رحم سنگدل قبول نکرده فیروز شاه را باقبح ترین وجوه کشت و بدنامی ابد برائے خود حاصل نمود مدت سلطنت فیروز شاه سه روز ٭

سلطان محمد عادل عرف مبارز خان علی بن نظام خان برادرزاده شیر شاه

در سنه ۹۶۰[2] بر تخت خلافت جلوس نموده سکه و خطبه بنام خود کرده بسلطان محمد عادل مخاطب گشت و ابواب خزاین کشوده مانند سلطان تغلق شاه دست بذل و نوال کشاده طریقه سخاوت پیش کرد و شمشیر خان برادر خورد و خواص خان را که غلام زاده شیر شاه بود وزیر اعظم و مدار علیه ممالک ساخت و همیون بقال ساکن ریواری پیش او اعتباء یافت این همیون در ابتدائے حال در پیش کوچه گردان بے سرمایگی نمک شور فروختی بعد ازان در اردوئے اسلام شاه دوکان داری میکرد بعد چندے بخایت اقبال مودی اسلام شاه گردید چون طالع او

---

(۱) بی بی بای (۲) سنه ۹۶۰ ٭

بازآمدن حضرت همایون بادشاه بتسخیر هندوستان و فتح بر افغانان و رحلت دلمون

بازآرزیمجهان

چون قهرمان کابل شنیده بودند که در هندوستان بهر اقطار افغانان بوائے حکومت برافراخته هر کدام دم استقلال میزنند و در هند ملوکالطوایف شده اند در حضرت آنحضرت در سنه ۹۶۲ ه رسالت مختار کرده هر کیفیات احوال افلاک مثال افتخار گشته و نظرات عنایت آنحضرت بآن تبیانات نماید هندوستان بتصرف درآورده منظم

زبان سخنگوی کلک شکرفشان ... نظر را مسلم کند داستان
روان شد بشادی و اقبال و فتح و ظفر ... سعادت بغیر و دولتش رهبر
سعر زافلاک بفرمانش ... جنود و ملک در رکابش غرزخان

منعم خان بحکومت و حراست کابل نصب گردیده قدوم دولتلزوم حضرت والا بلیت لسان الغیب حاضر کرده تفاول جستند ازین بشارت بشارت نصرت داد بیت

دولت از مرغ همایون طلب سایه کند ... زانکه بازاریغ و زغن شهپر همت نبود

القصه آنحضرت معه شاهزاده محمد اکبر با سیهزار سوار بلشکر پیرداخته کوچ بکوچ قطع مسافت نموده بلاهور رسیدند افغانان از طمطمه نهضت کوکب عالمگیر آگاه شده دلها و بازو بجنگ تهضرت اولیائے دولت درآمد بیت

چو لشکر بر اندک و یار نجست ... یکی از بیکران لشکر کار نجست

بعد رسیدن بلاهور افواج قاهره بسرکردگی بهرام خان خانخانان بجانب جالندهر و هریانه تعین فرمودند دو مرتبه دران نواحی جنگ درمیان آمد و ظفر و نصرت نصیب اولیائے دولت گردید بعد آن خانخانان از دریائے ستلج عبور نموده در نواحی ماچیواره بوقت شب بافاغنه جنگ عظیم نمود و بامداد اهل شکست بر افغانان افتاد فیل و اسپ و دیگر اسباب بادشاهی بهادران نیروزمند درآمده خانخانان بعد فتح و ظفر بسرهند رسیده طرح اقامت انداخت و درینوقت سلطان سکندر از استماع خبر غلبه لشکر منصور و شکست نمایان خود دوازده کروه کوچ کرده با هشت هزار سوار و فیلان دو کوهه بسیار در نزدیکی

ملقب ساخته بر سر ابراهیم خان رفت لشکر ابراهیم خان هفتاد هزار سوار بود
و سکندر خان دو هزار سوار داشت بهندیگر جنگ واقع شد بتائیدات
سبحانی سلطان سکندر بر و غالب آمده اگره و دهلی متصرف گشت و از سنده
تا دریای گنگ بتصرف او در آمد میخواست که شرق رویه رفته مدعیان
حکومت را از میان برداشته دعوی انفراد نماید لیکن بسبب شهرت توجه
محمد همایون بادشاه از کابل بسمت هندوستان در اگره متوقف ماند و همیون بقال
از جانب سلطان محمد عادل با لشکر بسیار و پانصد فیل نامدار و توپ خانه بی شمار
آمده با ابراهیم خان جنگ کرده منظفر و منصور گردید و بعد حصول جمعیت خاطر
ازین طرف بر سر محمد خان سور حاکم بنگاله که علم مخالفت برافراشته بطرف جونپور
و کالپی و اگره راهی شده بود رفته با سلطان محمد عادل رفیق گردید و در موضع
چهرگته دوازده کروهی کالپی مجادله عظیم نمود قضارا محمد خان شکست یافته
در رزمگاه کشته شد و کار همیون بقال بالا گرفت چون در اگره سلطان سکندر
استیلا داشت همیون مقاومت با سلطان سکندر از اندازه قوت خویش بیرون
دانسته اراده اگره فسخ نموده بجانب بهار و بنگاله روانه گشت دیگر مقدمات
سلطان محمد عادل همین جا گذاشته شد حقیقت کشته شدن او و همیون و دیگران
در عهد سلطنت محمد اکبر بادشاه بتحریر خواهد آمد اکنون ذکر آمدن محمد همایون
بادشاه برای تسخیر هندوستان و جنگ کردن با سکندر و منظفر و منصور گردیدن
و انقطاع رشته سلطنت افغانان بقلم آوردن ضرور است مدت حکومت سلطان
محمد عادل قریب دو سال و از ابتدای شیر شاه الی غایت سلطان محمد عادل چهارده
سال و نزده سال +

---

(۱) ۱۲ ۱۲ +

(۲) اب سنده +

(۳) انهار و نساده (۴) چهرگنده یا چهرگنده +

بهر کارے ز یزدان یاریت باد　　ز عمر و ملک برخورداریت باد

شاهزاده جوان بخت بعد رخصت از حضور والا قطع مراحل نموده در حوالی قصبه کلانور نزول اجلال فرمودند سلطان سکندر از دوازده انتهاض موکب منصور دست از تصرف پرگنات باز کشیده در قلعه مانکوت که باهن او پور رفته متحصن گردید از انجا که بقا خاصه آفریدگار و فنا نصیب ما آفریده است هر کس که خلعت حیات پوشیده بنا چار در کارگاه ممات عریان خواهد گشت یعنی چون زمان رحلت حضرت بادشاه نزدیک رسید در روزے که منظنه طلوع مهر بود وقت شام بعزم دیدن آن کوکب تابانی بر بالائے کتاب خانه برآمده لحظه ایستاده قصد فرود آمدن نمود مذهبان وقت مغرب شروع بانگ نماز کردند حضرت بتعظیم اذان قدم زیبنه نهادم اراده نشستن کردند درجات زینه صفا که سنگ لغزیده داشت در زمان نشستن از پا افتاده بسر در آمدند و از زبان فرو افتاده بر زمین رسیدند و ضرب سخت بشقیقه راست رسیده و بیهوشی مفرط گشتند هر چند اطبا و حکما بمعالجه پرداختند فایده بران مترتب نگردید بالاخره داعی حق را لبیک گویان بریاض رضوان خرامیدند فصل حضرت اقدس در کنار کهری مقابل مقبره مقدسه حاجی محمد خان مدفون گردید مقبره متضمن عمارات عالیه احداث نمودند چنانچه شمهے در تعریف مقبره گفته است بیت

هر که میخواهد که بیند شکل فردوس برین　　گو بیا آن قصر و ان باغ همایون را ببین

شعرائے والا فطرت و فضلائے بلند بضاعت در تاریخ وفات آنحضرت اگرچه اشعار دلپذیر و ابیات غدیرت تضمین گفته داد سخنوری داده اند اما این شعر بغایت نادره موقع تر بنظر آمده است قطعه

همایون بادشاه دین پناه عادل　　که فیض خاص او بر عام افتاد

بزیر سایه دولتش چون یافت رفعت　　اساس عمرش از انجام افتاد

چو خورشید جهانتاب از بلندی　　بپایان در لماز شام افتاد

جهان تاریک شد در چشم مردم　　خلل در کار خاص و عام افتاد

بتاریخ اندر آن دم گفت خرد　　همایون بادشاه از بام افتاد

مدت سلطنت حرره اول ده سال و حرره دوم ده ماه

سهرند آمده بر گرد لشکر خندقی برآورده آماده پیکار گردید چانگانان شهر را محکم کرده بقدر
ترقی دیکار و دعوا بطیل نیاز مضمون دو عریضه بدرگاه والا ارسال داشته استدعای مدد نمود
نمود انحضرت باوجود عارضه قولنج از لاهور نهضت فرموده بعد قطع مراحل در سهرند نزول
اقبال فرمودند و صفوف پیکار آراسته مقابل غنیم گردیده اضعاف مضاعف از لشکر ظفر
پیوند در آمدند هر روز جنگ توپ و تفنگ درمیان می آمد بعد چهل روز جنگ صف افغانان
منهزم و انانجا که کارفرمایان قضا و قدر منشور سلطنت ابدی این خاندان والاشان در دیوان کارخانه
تقدیر مثبت کرده بودند بحکم قادر مطلق فتح و ظفر نصیب اولیای دولت گردید و فکست
بر افغانان افتاد سلطان سکندر از معرکه برآمده رو بفرار نهاده در کوه سوالک آمده بجانب
مانکوت اقامت ورزید شاه ابو المعالی را با لشکر گران از سهرند بجانب لاهور تعین فرمودند
که اگر سلطان سکندر از کوه برآید مدافعه نماید و نیز بهمات ولایت پنجاب را تنقیح دهد
و انحضرت بفتح و فیروزی از سهرند روانه شده بپای تخت دهلی نزول اجلال فرمودند
بار دیگر اکثر بلاد هندوستان تحت تصرف در آمده باعث امن و امان گردید امرای
دین هم معتمد ترقیات شده بودند بجاگیرهای لایقه هر یکه سرافراز می یافتند و بکمال
خطبه بتجدید نام اقدس رواج یافت و آب رفته در جوامد مرا دخته بیدار مقصد در
بسته مفتوح گردید و دلهای خسته دوا پذیرفت بوستان خزانی را بهار گل کرد و شجر
را ثمر پدیدار گشت بقیه این سال فرخنده بعیش و عشرت در دار الملک دهلی گذرانیده
و گلشن خلافت را از جویبار داد و دهش آب دادند در اثنای این حال بعرض مقدس رسید که
سلطان سکندر از کوهستان برآمده بر پرگنات پنجاب دست تعرض دراز کرده تا پرگنه
چلندهر (۱) و شاله شروع تحصیل مال نموده و از شاه ابو المعالی از نهضت کرده با سپاه همراهی خود
سلوک نا هنجار دارد و مدافع غنیم نمی شود روز بروز قوی میگردد انحضرت حسب الصلاح
ارکان دولت برای دفع این شورش شاهزاده کامگار نامدار فرخنده بخت کامیاب
با بهرام خان خانخانان روانه فرمودند و در وقت رخصت از انواع الطاف پذیرائی نموده
بندگانه نسبت بآن شاهزاده مصروف داشتند این قطعه بر زبان معجز بیان آورده

نظم

چرا نغی چو توانند دود و نالم ... چرا دو شمع نباشد چو شمع بالینت

(۱) جلندهری

پرستگار و ذکر ریاضت کیشان نیکوکار و تفصیل مقابر و مزار و تعریف بتخانه و معابد هر دیار و ارباب
نغمه ساز و انواع اهل دانش و هنر پرداز و تعریف هندوستان بهشت نشان و اوضاع
و اطوار دین و آئین هندیان و دقایق حقایق کتب و دانش نامهای اهل این دیار است
آن سرو قد دانش وران تحریر این هر سه دفتر ایخنان بهار پیرای سخن رنگین و گلدسته رای
الفاظ مضامین شده که پیچ تاریخ نویس باین نمط ترتیب کتاب نکرده و کارستانی چنین
کار نیاورده دستور اعمل امور سلطنت و جهانبانی و کارنامه معاملات ملک رانی ساخته الحق
نسخه ایست نافع پیچ روزگار و تاریخی است سراسر تواریخ هر دیار از تعریف و توصیف
و شرایف عبارات و لطایف استعارات دلبندی سخنان و رنگینی منشات و حسن
مهنایین نوایش و بهجای رنگین آن سرمایه چه دانش پرور سخنوری [illegible]
عقل و کیاست عاجز و قاصر است و تاریخ خوانان ارباب دانش و صحف دانان اصحاب
بینش در مطالعه آن بهره ور و نصیبه بر بوده بقدر امکان بشری و توان انسانی داد و تحسین
داده هزاران تحسین و آفرین بر روح پاک آن صناعد مصاعد مغفرت سبحانی عارج معارج
رحمت یزدانی میفرستند احتیاج بسط و تحریر حقیقت احوال این بادشاه والاجاه ندارد
لیکن برای سیر ابی سخن درین کتاب میگوید هر دستی است از سلاطین هند نظری
بر خلاصه و اقتات اعظمی بعید مطیر درده و بر نظران وقایع ارمغانی ارزانی داشته
می شود و القصه چون حضرت محمد همایون بادشاه [illegible] را ازین [illegible]
آباد عرصه نیستی جولان داد و دران وقت شاهزاده محمد اکبر با استیصال حاکمان [illegible]
او نگه ناکامی برانده بطرف لاهور فتیله فتنه می افروخت با لشکر گران متوجه پنجاب شده
بود خبر رسید که قصبه کلانور خبر قضیه ناگزیر رسیده بعد تقدیم [illegible]
خلد آشیانی نصف النهار جمعه سیم ربیع الثانی سنه ۹۶۳ هجری در [illegible]
[illegible] در چندین
[illegible] آن می بودند و دانیکه کواکب از بسیاری قرارت [illegible]
[illegible] مقدس [illegible] یافت [illegible]
[illegible] نصرت کرین بشادی بلند آوازه گردید [illegible]
[illegible]

بسم [illegible] که اهل جهان [illegible] [illegible] [illegible]

ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاه بن همایون بادشاه

اگرچه خواجه عطا بیگ قزوینی در تاریخ اکبری و خواجه نظام الدین احمد در طبقات اکبری و شیخ ابوالفضل منشی سرکار و شیخ فرید المخاطب بمرتضی خان در تاریخ اکبر شاهی و محمد شریف معتمد خان در اقبال نامه جهانگیری احوال سعادت اشتمال آن بادشاه قوی اقبال بشرح و بسط نگاشته داد سخنوری و نکته طرازی داده اند اما مجموعه کمالات صوریه مظهر حسنات معنویه جامع شرایف انسانی کشاف رموز معانی چمن پیرای بهارستان فصاحت و بلاغت زینت افزای نگارستان افادت و افاضت مقتدای ارباب علم و عمل پیشوای فضلای اکمل و افضل مصدر جزو و کل کامیاب سعادت ابد و ازل علامی نهامی شیخ ابوالفضل دوزنامچه واقعات آن بادشاه والا جاه و شمه از احوال بزرگان این سلسله علیه را که بدیوان بزرگواران آن بادشاه فلک دستگاه تا حضرت آدم صفی الله علیه السلام بجا مذکور یک تن گذشتگان این دودمان فلک ارکان را بقا بتحریر در آورده کتابی موسوم باکبر نامه مشتمل بر سه دفتر ترتیب نموده دفتر نخستین مصمد احوال متضمن احوال بزرگان از حضرت آدم تا نصیر الدین محمد همایون بادشاه بطریق اجمال و نصف اخیر محتوی بر جلوس مقدس این بادشاه برادورنگ خلافت و واقعات هفده سال که ببلازمان خویش حمایات نموده و از انجماعه اهل بغی و انحراف تادیب و تخریب یافته و دفتر دویم مشتمل بر تسخیر ولایت مالوه و گجرات و پتنه و بنگاله و اوریسه و کشمیر و بهکر و تهته و قندهار و برهان پور و خاندیس و سایر ولایت دکن و دیگر ممالک و استیصال و فرمان پذیری حکام انولایت و واقعات از ابتدای سال هزار و هم الغایت سال چهل و هفتم جلوس والا دفتر سویم مشتمل بر خصوصیات ماندو بود بادشاه والا درجات بر حقیقت حالات صوبجات با قید حدود و مقیاسات و دستور جمع کار خانجات و ضوابط پرگنات ممالک محروسه با قید یاد اضی و جنس کامل و ناقص و ربیع و شرح جمع و مبلغ محصول و تعداد دیهای و مقدار پیاده و سوار و قلاع و محال غیر اقطاع و قوانین مناصب و شرح هر منصب و عدد سپاهی ملازمان هر کدام از امرای عالی مقدار و شایسته روزگار و مدمای هوشیار و فضلای بلاغت شعار علامی نادره دوران حکیم حاذق حکمت نشان حکمای آزموده کار و نجامهٔ کامل عیار بستاده شایان کرامت آثار و درویشان

تقدیر بر شکست افتاد و بهرام خان او را بگرفت و فریب بمنزل عدم آورده بقتل رسانید و بهروز
اقبال گردانید که همت امرا و فتح رسمون محض از تغافل تردی بیگ خان رو داده تخت
کشتن او جرات دیگر امرای بی همت دانست خاقان زمان اغماض فرموده چیزی بزبان
نیاورد و آنها متوجه پیشتر شدند و عساکر منصوره بسرکردگی سکندر خان افغنبک بر سم
استقلال و ستوری یافت رسمون که از هزیمت بادشاهی و تسخیر آگره و دهلی خبره و دلیر شده بود
نخوت میزد از استماع نهضت موکب والا از دهلی روانه گشت و ترپخانه را که اعتماد قوی
او بود پیشتر از خود در حوالی پانی پت فرستاد که دران مکان نصب کرده آماده پیکار شوند
مردم بادشاهی که برسم مقاتلین شده بودند جرات و جسارت نموده توپخانه او را متصرف
خویش درآوردند و انتظامی موجب دل خستگی بقال و دلاوری لشکر اقبال گردید همدرین
اثنای رسمون بدیری تمام در حوالی پانی پت رسیده اتفاق کارزار افتاد دلیران قوی
دل مانند شیران رنجیر گسل از هر طرف داد مردی و مردانگی دادند و همگامه جانفشانی و جانستانی
گرم گردانیدند برق صلصلهٔ حربی بیداری را پاک بسوخت و شعلهٔ تیر جگر دود وجود را بر
لا بلا دوخت هیمان غالب آمده فوج بادشاهی را شکست داده بر حوصلهٔ فیل در صدد فراهم
آوردن یلغار گردید ازانجا که منشی ارادت ازلی منشور خلافت ابدی بنام نامی بادشاه فلک
بارگاه نگاشته بود همدران نشئت ترنولی بلغزاید سلطنت جاویدی باسم گرامی آنحضرت
مثبت کرده بود بتعجیل تیر غضب الهی از شصت تقدیر جسته در حدقهٔ چشم هیمون نشست
از کاسهٔ سر او بگذشت و بارزوت و پندار شش امان سفرنه بیرون رفت تواریخ
در آوردن جمع خود را در حوصلهٔ فیل تنها گردانید بهرا نمش چون سر دادند در میدان
شادی عنان عزیمت از دست داده متفرق گشتند و بعد فتح و نصرت شکست در دست
برلشکر او افتاد و عساکر بادشاهی که مغلوب گشته سراسیمه حال بود چون این عطیهٔ غیبی مشاهده
کردند بی توقف بحضرت خلیفه زمان نموده بتاراج اسباب و رخوت و اسپ و فیل لشکر
غنیم پرداختند تا گهان شاه قلیخان محرم نزدیک فیلی که رسمون بران نیم جان افتاده بود رسیده
خواست که فیلبان را بکشد فیل را که پیشینه مکالمه بود بدست آورد و فیلبان از بیم جان امان
خواسته رسمون مجروح را بر فیل نشان داد و شاه قلیخان ازین مژده خوشوقت شده
فیلبان را مرخص نموده فیل را با فیلبان دیگر گرفته نزد بادشاه عالی اقبال گیرنده

محتاج بود ملک به پیرایهٔ چنین آخر مراد ملک روا کرد کردگار

دران ایام عمر گرامی سیزده سال و هشت ماه و بست و هشت روز بود بهرام خان خان خانان مدار المهام و وکیل سلطنت گردیده حل و عقد مهمات و قبض و بسط معاملات در قبضهٔ اقتدار و کف اختیار او باز گشت بعد انجام لوازم جشن جلوس و تقدیم مراسم شادمانی برای قلع و قمع سلطان سکندر از کالنور نهضت فرموده کوچ بکوچ پایان قلعهٔ مانکوت رسیدند چون بعضی ایام برسات تردد ات پیش نمیرفت بجهت مراعات حال سپاه انصرام این مهم چند روز موقوف داشته ازانجا معاودت فرموده در حدود جالندهر نزول اجلال فرمودند ٭

در بیان آمدن همیون بقتال بقصد محاربه با خاقان زمان و دستگیر گردیدن و نقل رسیدن باو

چون همیون بسپاه گران مدار علیه سلطان محمد عادل بابراهیم خان سور که مدعی سلطنت بود و پسر سلطان محمد حاکم بنگاله و دیگر افغانان که هر یک دعوی بادشاهی داشت بدخامت و صف پیکار آراسته و درست و در جنگ سلطانی کارنامهای رستمانه بظهور رسانیده همه یا غالب آمده لوای فتح و نصرت برافراشته بود از خبر شکست بادشاه جنت آرامگاه خیال فاسد بخاطر آورده سلطان محمد عادل را طرف تنبیه گذاشته بدو بگذر آمده متقدم جرات پیش نهاد سکندر خان و قباخان گنگ و دیگر امرای بادشاهی را طلبیده و اراده آگره را مصروف گشته و ازانجا بدلاوری و دلیری تمام بدهلی رسیده تردی بیگ خان و دیگر امرای بادشاهی که در دهلی بودند تاب مقاومت نیاورده با ملک جنگ فرار نمودند آن اقبال بدمآل با پنجاه هزار سوار و هزار و پانصد فیل و پنجاه و یک توپ کلان و پانصد ضرب زن و دیگر توپ خانه گران پای ثبات و استقرار در دهلی نیافته و اینمقدمه در مقام جالندهر بعرض همایون خاقان زمان که هنوز بسرحد رانش نرسیده بود رسانیده و از استماع این خبر سلطان سکندر را قوی دل گشته اندیشهٔ جانب قتال بخاطر راه نداده بعزم استقبال همایون خاقان زمان که بصفحات سرهند رسیده بود نهضت فرمود و بمقام شاهآباد که سه کروهی سرهند است فریقین بمقابله و مقاتله پرداخته و بعد از جنگ و جدال بسیار و کوشش و قتال بیشمار امرای بادشاهی از اطراف و جوانب بموجب طلب و مخاطبت بخدمت همایون خاقان زمان حاضر شدند تردی بیگ خان که از همیون شکست یافته دلی را گذاشته بود بملازمت رسید چون بهرام خان خانخانان و امرا بر حسب الدستور بموجب الامر که بسبب

تردد ات نمایان و محاربات شایان شده بودند بخطاب لایق و جاگیر مناسب سرفراز گشته
برائے نظم اطراف ممالک دستوری یافتند مولانائے ناصر الملک عرف پیر محمد خان بضبط
ولایت میوات تعین گشته پدر میمون را که پیر هشتاد ساله بود از قصبه بیاڑی مسکن او گرفته آوردند
و ناصر الملک او را بانعامهائے دین اسلام کرد او جواب داد که هشتاد سال عمر گرانمایه دیدم کیش
خود بسر برده و باین خوشیم آفریدگار را پرستش نموده اکنون که دمے بیش نیست چگونه
ترک دین خود نموده اختیار دین دیگر نمایم ناصر الملک جواب او را بزبان شمشیر حواله کرده
او را از هم گذرانید +

در بیان فتح قلعه نانکوت و اخراج سلطان سکندر و انقطاع سر رشته افغانان از ملک

چون بعرض قدسی رسید که سلطان سکندر از کوهستان برآمده در ولایت پنجاب شروع
بتحصیل مال نموده و در میان دیار فتنه و آشوب روداد آن حضرت قلع و قمع او ضروری دانسته
از دار الملک دهلی بسمت پنجاب نهضت فرموده بعد قطع مراحل در قصبه دهمری که
بنور پور مشهور است اتفاق نزول اجلال افتاد راجه دام چند مرزبان نگرکوت و دیگر راجها
درایان کوهستان بملازمت اقدس رسیده کمر خدمت بربستند در آنوقت حضرت از
دیوان قسان الغیب تفاول جستند این بیت مژده رسان فتح و نصرت گشت بیت

سکندر را نمی بخشند اے یار ۔۔۔ بزور و زر میسر نیست این کار

ازین بشارت خوشوقت شده متوجه پیشتر شدند و بایان قلعه نانکوت که سلطان سکندر در
ان متحصن بود نزول فرموده محاصره کردند و جنگ تفنگ بیان آمد سلطان سکندر از
خبر کشته شدن میمون بقال و فتح عساکر اقبال گسسته خاطر و شکسته بال بود در میولا با دو خبر
رسید که سلطان محمد عادل در نواحی پنادگده اقامت دارد خضر خان ولد سلطان محمد عادل
سور سنگ و خطبه بنام خود کرده بسلطان مهابت خطاب نموده بانتقام خون پدر خویش که در
جنگ میمون کشته شده بود بسلطان محمد عادل جنگ کرده غالب آمد و سلطان محمد عادل
در رزمگاه کشته شد و هنگامه افغانان بکبارگی سرد شد ازین اخبار سلطان سکندر بسیار دست
پاگم کرده عنان همت از دست داد و آتش اندوه در دلش افروخته پنجاب را دشاهی دیدان
عجز و انکسار گشوده استدعا نمود که یکے از بندهائے درگاه والا آمده دست گرفته را

کوچ فرموده بلشکر منقلانه پیوسته بود که نوید فتح و ظفر بعرض رسید و بعد از زمانی
شاه زمان زمینوں را دست بر گردن بسته بملازمت حاضر آورد و موجب شاه ثانی گردید
اقدس گردید هر چند پیشتون بر افغانان جنگ کرده منصور شده دلیر و خیره گشته بود و از
رعونت میگفت که ما بر افغانیکه لشکر بیکران داشتند فتح کرده باشیم این بادشاه
فرد و خان بهین کفت لشکر کجا تاب مقاومت تواند آورد اما غرور باعث وبال او گشت
اقبال بادشاهی مخاطب آمده آن متکبر را دستگیر نمود نظم

بوم چه باشد که بچنگ دراز ۔۔۔ طعمه برد از دهن جره باز
گیر کرگ است بر آهو دلیر ۔۔۔ پنجه نخواهد زدن آخر بشیر

بعد آمدنش در حضور اقدس هر چند از وی سخن پرسیدند از حجاب خجالت یا از عدم قدرت
یا از شدت وجع زخم یا از غلبه صلابت بادشاهی نتوانست سخن سر کشت بیت

تشنه را که از بیم نشد دل ز جا ۔۔۔ تو انائی پاسخ ارد کجا

بعضی از امرا التماس نمودند که آن حضرت از دست مبارک بقصد غزا و حصول ثواب
دشمن دین ران مقهور اندازند فرمودند تیغ خود بخون اسیری الودن نه از آئین مردی
است بیت

تیغ خود از خون این ملعون چرا رنگین کنم ۔۔۔ چونکه رستم پیشه ام ان به که بر اعدا زنم

دران وقت بیرام خان نظر بر مرضی اقدس داشته بعرض رسانید بیت

چه حاجت تیغ شاهی را بخون هر کس آلودن ۔۔۔ تو بنشین و اشارت کن بچشم ما بهروی

این را بگفت و پیشدستی نموده بصمصام خون اشام تن اورا از بار سر ناپاک سبک جدا ساخت
و بر سه هندوستان را از خس و خاشاک وجود عصیان آلودش پاک گردانید سر او را بکابل
فرستادند و بر دار کشیدند بیت

تنگ و دستار و بار بر سر تنگ ۔۔۔ نه ز دانش بود قیاس بر تنگ

آنحضرت بعد قتل او بر سر قتال بکمال بسالت شتافته و از اطراف و جوانب افغان
فرموده جشن شاهانه ترتیب دادند و بر مسند جهانبانی جلوس فرموده و از هر طرف آمدن
پراگندگان و تسخیر امور شایسته مقید شدند و چون اعظم هندوستان از فرزندان
سلطان بابر بود و حالت رفیعه تا نموده و خطای بی اندازه و نیز بعضی امرای که

سپرد و بعضے کارخانجات دیگر نیز دست تصرف دراز کرده معهذا روزے یکے از فیلان مست سرکار والا بلکه اختیار فیلبان بر فیل بیرام خان دویده آن فیل را کشته بود بیرخان مراعات ادب ملحوظ نداشته فیلبان بادشاهی را بقتل رسانید و نیز روزے بیرام خان در کشتی نشسته سیر دریای جمنا می نمود یکے از فیلان سرکار والا در جوش و خروش مستی بدریا در آمده سرکشی آغاز کرد چون کشتی نزدیک رسید فیل بجانب کشتی دوید اگرچه فیلبان الفیل را بزور و قوت خود نگاهداشت اما از نعمتی بیرام خان را و اهمه از طرف آنحضرت بخاطر راه یافت آنحضرت باستماع اینخبر فیلبان را بسیاست رسانیده خان فرستاده اظهار عنایات فرمودند از آنجا که ایام ادبار او نزدیک رسیده بود بیرشته ادب و حفظ توره از دست داده ان فیلبان بیگناه را ناحق کشت و سوائے آن بر اتب مناسب ادبی گردید بیت

چو بخت بد یکے را پیش آید ۔۔۔ کند کارے که کردن را نشاید

از سوانح اینچنین امور غیر مستحسن مزاج اقدس برانشفت و ترک مدارا نموده در صدد تنبیه و دفع شدند بعد چند گاه با چندی از امرا بر سبیل شکار از آگره براه دهلی رسیدند شهاب الدین محمد خان صوبه دار دهلی این راز سربسته در میان آورده فرامین چند باطراف ممالک بودند صادر شد که خاطر اقدس از بیرام خان متغیر شده امور سلطنت بر دست همت خود گرفته هر کس آمده بدرگاه والا حاضر شود و میر شمس الدین محمد انکه خان را از بهیره طلبداشته علم و نقاره و تمن و طوغ و منصب بیرام خان بادر حمت فرمودند و اکثر امرا از اطراف آمده حاضر شدند و امرائے که نزد بیرام خان بودند از وجدا شده در حضور اقدس رسیدند چون اینخبر بیرام خان رسید عجز و نیاز و معذرت بسیار نوشت آنحضرت پیغام کردند که آمدن او در حضور مناسب نیست بهتر انست که روانه مکه معظمه شود و بعد از انکه بخیریت مراجعت نماید مورد الطاف بے اکناف خواهد شد بالضرور بیرام خان بسبب ظاهر موقعیت بسفر حجاز حاصل نموده از آگره براه بهدر سیدند در سرایت پیر سلطان سکندر افغان و غازی خان سور را که با ایشان در خصومت داشت که در ممالک محروسه خلل اندازند و خود اراده پنجاب نمودند آنحضرت باستماع اینخبر فرمان نفاذ بنام بیرام خان موعظت بادشاه در دل نیاورده در بیکانیر یکچند گاه پیش رائے کلیان مل زمیندار انجا بوده بجهت پنجاب رسے آورده پرده از روے کار خود برداشته صریح بغی در نزدیده براه بهتنده و بهاره در پنجاب رسید

درحضور اقدس حاضر گرداند بموجب التماس امیر شمس الدین اتکه خان و مولانای مشارالیه
برائے تسکین خاطر داور دلش رخصت یافتند او فرستاده را باعزاز در یافته التماس خود
که مصدر تقصیرات عظیمه شده امید وارے آن ندارم که درحضور اقدس رسیده خدمتها
نمایم بالفعل پسر خود را بعتبه فلک رتبه میفرستم بعد چند گاه خود نیز بجناب والا امیدوارم
ناصیه سائے عبودیت خواهم شد چون این معنی معروض مقدس گشت التماس او باجابت
مقرون گردید وحکم شد که سلطان سکندر بطرف پتنه رفته ولایت را از افغانان برآورده
متصرف شود و پسرش در حضور والا رسیده خدمت بجا آورد و برین شرط سلطان سکندر
پسر خود را بدرگاه والا فرستاده خود بسمت پتنه رفت و بعد دو سال درهمان حدود دستار
ملک نیستی گردید و در هفتم سال دویم از جلوس والا فتح قلعه مانکوت و اخراج سلطان سکندر
و استیصال صدر ولایت پنجاب و حصول جمعیت خاطر اقدس از انتظام مهام ان دیار
صورت بست ٭

در بیان اعتدالی های خانخانان بیرام خان و اخراج او از ممالک محروسه

چون حضرت خاقان زمان بتقاضائے عمر در امور جهانبانی کم تر اشتغال می ورزید و تمامی
مهمات مالی و ملکی بیرام خان خانخانان واگذاشتند اقتدار در نسبت خانخانان نهایت بلند گردید
واز درجه وکالت و امیر الامرائے درگذشت و دست تصرف او در جمیع کارخانجات و در
تمامی معاملات قوی مطلق گشت او قدر این دولت ندانسته مصدر بعضے امور نالایق و غیر
مستحسن گردیده از روے ستم شریکے منصب های موفور و جاگیرهائے معمور بملازمان
خود تجویز نموده به بندهائے بادشاهی مسلک ناپسندیده در پیش گرد و آن حضرت را خورد
سال تصور نموده نصرت بر مخالفان و نظم امور جهانبانی را از سعی خود میدانست و از
گستاخیهائے عمده او انکه ترددی بیگ خان را که از امرائے کبار بود بیکبار اقدس بقتل رسانید
و مصاحب بیگ را که از ملازمان والا بود بے اطلاع اعضرت کشت و مولانائے مشارالیه
که از دانشمندان او بود و بمقتضائے خدمات پسندیده مورد عنایات اقدس گشته
واعضرت او را بسپهر سیادت او منصب معزز گردانیده روانه کعبتین فرمود و همچنین با اکثر
بندهائے بادشاهی درشت پیش می آمد و خیل خانه سرکار والا گرفته خود بجاه و تبلغان توجه

آن نشیمن بود کشتی نشسته رفت هنگام مراجعت ازان نشیمن چون بکنار رسیده از کشتی برآمد مبارک خان مذکور با چهل افغان دیگر رسیده چنان نمود که بقصد ملاقات میرود چون نزدیک رسید چنان چماقی بر پشت بیرام خان زد که از سینه برآمد و دیگرے شمشیر زده کارش تمام کرد جمعی از فقرا قالب خونین اورا که درجه شهادت یافته بود برداشته در حوالی مقبره شیخ حسام الدین خلیفه شیخ نظام الدین اولیا بخاک سپردند بعد ازان استخوانش بمشهد مقدس رسیده این رباعی تاریخ شهادت اوست رباعی

بیرام بطواف کعبه چون بست احرام ‌ ‌ ‌ رسید بکعبه کار او گشت تمام
تاریخ وفات او چو جستم از عقل ‌ ‌ ‌ گفتا که شهید شد محمد بیرام

میرزا عبدالرحیم پسر بیرام خان که سه ساله بود در حضور اقدس رسیده مورد الطاف بیکران گشت الحضرت دست نوازش بر فرق روزگارش انداخته بخطاب میرزا خانی سرفراز فرموده بمنظور نظر تربیت فرمودند رفته رفته بخطاب فرزندی برخوردار خانخانان سپه سالاری و منصب پنجهزاری که دران زمان زیاده ازان منصب و خطاب نبود فرق عزت برافراخت و مصدر کارهائے نمایان و خدمات شایان گردید چنانچه فتح ولایت گجرات و تهته و دکن او کرده و بعد فوت راجه تودرمل نظم و نسق امور وزارت اعلی باو تعلق یافت و خانخانان که به نزاکت طبع و اشعار غریبه و همت عالی و سخاوت فطری و شجاعت ذاتی در هندوستان شهرت دارد همین است القصه چون بیرام خان ازمیان رفت الحضرت بنفس نفیس بسرانجام مهام خلافت و جهانداری و قلع و قمع عدوان و مخالفان متوجه شدند +

در بیان تسخیر ولایت مالوه

چون باز بهادر ولد شجاعت خان المشهور بعادل خان افغان که از امرائے کبار بادشاهی بود در ولایت مالوه حکومت باستقلال داشت از مستی جوانی و نخوت جهانی در صحبت زنان و مجالست نسوان بسر بردی و بسیاری از اناث صاحب جمال و دلبران با غنج و دلال فراهم آورده بمشتهیات نفسی و مستحظات بهیمی پرداختی از جمله ان نازنینان پدمنی نام معشوقه بود که نغمه حسن و حسن نغمه او مشهور در عالم انداخته وصیت خوبی و طنطنه محبوبی او بگوش عالم و عالمیان رسیده بود منظم

آنحضرت میر شمس الدین محمد آنکه خان را با امرائے دیگر بتدارک او تعین نمودند و رایات عالیات نیز از پے او از دہلی نہضت فرمودند آنگه خان گرم و چست شتافته در رسید و در میان ستلج و بیاه در حوالی موضع گوناجور تابع پرگنه دادوک اتفاق تلاقی عساکر طرفین افتاد و جنگ واقع شد مجاز به عظیم رو داد میرا نخان غالب آمده بر لشکر بادشاهی حمله آورد و چون زمین شالے پایه بود گل ولائے بسیار داشت پائے لشکریان میرا نخان نیفشرد و لشکریان آنکه خان از مشاهده اینحال مخالفان را بشست تیر بر دوختند و بسیاری را علف تیغ بیدریغ نمودند و اکثرے را اسیر کردند میرا نخان از سنوح این سانحه تاب نیاورده منهزم گشت و در پناه راجه گنیش زمیندار دانا پور که بر کوه سوالک واقع است رفته در تلواره اقامت ورزید و فتح و نصرت نصیب اولیائے دولت قاهره گردید و این مژده در منزل سهرند بعرض اقدس رسید

بیت

صبح فیروزی دمید از مطلع امن و امان مژده نسیم گلشن نصرت معطر گشت ملک

آنحضرت بعد دریافت نوید فتح و نصرت براه سیالکوت و لاهور تشریف برده بعد چند روز آنجا نهضت فرموده در حوالی تلواره نزول اجلال ارزانی فرمودند کرپان بهوم آمده بعد جنگ بسیار روبهزیمت نهادند میرا نخان چون صورت ادبار در آئینه روزگار خود مشاهده کرد از هر ندامت و خجالت خویش بدرگاه والا معروض داشته استدعا نمود که معتمدی از حضور آمده دست او گرفته بآستان قدسی حاضر سازد اولا مولانائے عبد الله سلطان پوری المشهور بمخدوم الملک بعد آن منعم خان تعین شد فرستاده ها بانواع مطاسا و دلدهی میرا نخان را آورده در دولت درگردون انداخته بملازمت اقدس حاضر کردند او در حضور والا گریه و زاری بسیار کرد آنحضرت از روے شفقت دست پاک بر گردنش دور نمودند و بدستور سابق حکم نشستن فرمودند و در آخر مجلس از روے خوشوقتی رخصت سفر حجاز دادند پس از اتمام این مهم رایات عالیات متوجه دهلی گردید و میرا نخان روانه مکه معظمه شد و ایضا در سال ششم جلوس والا رو داد القصه چون میرا نخان بعد قطع مسافت در شهر چنپانیر از مضافات احمد آباد گجرات رسید روزے چند بدرنگ زندگی مقام نمود مبارک خان نامی افغان لوهانی که پدرش در جنگ ماچهی داره که افغانان را با میرا نخان رو داده بود کشته شده بود و ملی خان حاکم احمد آباد را باشتعال خون پدر تحریص میرا نخان بمقابله آورد و اتفاقا روزے میرا نخان بسیر گلاب جوے که در میان

دا، کوتاچوره

... وجوئے روپ متی معشوقہ او فرستاد چون باز بہادر در ہنگام انہزام کسان خود را برائے
... و قتل حرمخانہ خود بہم ہندوستان کہ دچنین حوادث عمرات را بہ تیغ بیدریغ میگذرانند یاور
... محولہ اشتن می سوزانند فرستادہ بودان سنگین دلان دیو نژاد نقش چند لعبتان پری پیکر
... ماہاب تیغ از تختہ ہستی پاک شستند و رقم وجود بیگناہان از ورق روزگار بکذلک بیداد
... موسانند و سنگین دلی کہ برائے قتل روپ متی رسیدہ تیغ اختہ چند نغم کرد و ہنوز کارش
... باتمام رسیدہ بود کہ لشکر منصورہ در رسید و او را انقدر فرصت نشد کہ کار روپ متی باتمام
... رساند ان طاؤس نیم بسمل را پیش ادہم خان حاضر آوردند آن نازنین پختہ کار التماس نمود کہ
... زخمہائے کاری دارم بالفعل مرا در خانہ شخصے نگاہدارند بعد التیام جراحت بخدمت حاضر
... میشوم آدہم خان نظر بر جراحت ہائے او داشتہ در خانہ شیخ عمر درویش کہ بخدا پرستی
... و تقوے و ریاضت دران دیار مشہور بود گذاشت روپ متی درمیان عمرات داین پیر
... درویش بسر بردہ معالجہ نمود تا انکہ جراحت او اندمال یافت لیکن زخم درونی او کہ از فراق
... باز بہادر داشت بناسور گرائیدہ از زخم شمشیر و تفنگ و جراحت گرز و سنگ مندمل
... میشود اما زخم عشق و محبت و درد ہجر و مفارقت بصد مرہم افلاطونی و ہزار دارو سے
... لقمانی التیام نمی پذیرد مصرع

زخم ہجران نشود بہ زمداوائے حکیم

تا انکہ ادہم خان از غایت شوق پیوستہ از وخبر میگرفت و انتظار صبح وصال او می برد
چون روپ متی صحت یافت و اب بر سر ریخت و ہیچگونہ جائے عذر نماند التماس مشک
و عنبر و کافور نمود تا خود را راستہ و خوشبوئیہا بر بدن مالیدہ بخدمت شتابد چون ظرف
کہ فریفتہ جمال و شیفتہ وصال او بود فی الفور کافور و خوشبوئیہائے دیگر فرستاد
او در وفائے عشق باز بہادر کف دست کافور خوردہ چادر بر سر کشیدہ چنان بخواب
رفت کہ دیگر بیدار نگشت نظم

زن زآتش عشق بیش سوناد — تا شاک ضعیف بیش سوزد

خوش انکہ براہ عشق جان داد — عشق است کہ جاودان توان داد

مترصدان اخبار پوشیدہ نماند کہ بلاد مالوہ ملکی است وسیع و ولایتی است آباد ان
و فراخ ہمہ وقت حکام خویشان دیرین دربار بودہ اند و راجہائے کہار و رایان نامدار

بخنده از ثریا نور میریخت | نمک از پسته پرشور میریخت
بگلزار رخش از مشک و اغی | گرفته آشیان زاغی بباغی
مکحل نرگسش از سرمه ناز | ز مژگان بر جگرها ناوک انداز
ودو لعلش از تبسم در شکر ریز | دهانش در تکلم شکر آمیز
بزیر چرخ کس پیدا نه گردد | که رویش بیند و شیدا نه گردد

باز بهادر نقد وجان ودل درراه محبتش فداکرده خود را گرفتار دام عشق او ساخته تصانیف بے بدل ونقشهائے بے نظیر که در زبان هندی خودے بست نام خود در روپ متی دران اشعار ملازم وملزوم میکرد وشبانه روز باستماع نغمه وسرود اوقات عزیز را که معدوم البدل ومفقود العوض است ضایع میکرد ازانجا که سرود ونغمه مردود اهل دلان پاک نهاد ومقبول ارباب عشق وصفا قوت بازوے هوائے نفس هنگامه آرائے شهوت وهوس پیشکار نفس امّاره ودستیار خواهش زیانکاره بلند سازد ایت بدمستی وشیدائی علم افسراز هوا پرستی وسودائے اهل سرود بیست کرد وعن براقش شهوت وبدکرداری انداخته تارد پود عفت وپرهیزگاری برهم ساخته وسرود بیست که در دل نوالهوسان هنگامه بدمستی آراسته ودر باطن بدرونان علم هوا پرستی برافراشته ان مستغرق لجه لذات نفسانی در سرود ونغمه همیشه اشتغال میداشت ودایم الخمرے بود شبانه در شراب وروزانه در خواب بسری برد از غفلت وبے پروائی روز از شب وشب از روز نمی شناخت

بیت

بنائے دولت آنکس فلک خراب کند | که شام نیخسبد و صبحگاه خواب کند

چون بدمستیهائے او در آفاق گیهائے ولایت بلرض مقدس رسید عساکر منصوره بسرکردگی او هم خان بهستیصال ان بدمال وتسخیر ولایت مالوه تعین فرمودند او هم خان بعد طے مراحل در حوالی شهر سارنگ پور که دار الایالت او بود رسید باز بهادر که بتغلب ودستی زبردستی میکرد وقتے مطلع گردید که جوش فیروزی شهر او را قاصره گردیده چار صوف کراسته آماده پیکار گردیده باندک زد وخورد راه فرار پیش گرفت او هم خان بعد تسخیر ملک او بشهر درآمده بعزاهم آوردن خزاین او وتعین خود صاحبه ساختن دیران مخشوه سازد باتمام باکرشمه وناز مقید گشت بعد [illegible] بدمستی آمدن هم عنقا شد

سلطان بهادر شاه والی گجرات سلطان محمود را در معرکه کشته ولایت مالوه متصرف شده تا ایام حکومت او شش سالی۔

سلطان قادر شاه از امرائے کبار سلاطین آن دیار بود بعد فوت سلطان بهادر شاه که ولایت مالوه از فرمان روایان خالی گردید و او غالب آمده سکه و خطبه بنام خود کرد در زمانے که حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه بطرف مالوه نهضت فرمودند شیر شاه که درین ایام اخراج آن دیار بود بقادر شاه نوشت که بطرف آگره آمده خلل اندازد و مهر بر روی نامه خود و او نیز جواب آن را نوشته مهر بر روی رقیمه کرد شیر شاه از تعینی برانخست و بعد استیلا بر ملک مالوه قادر شاه تاب مقاومت نیاورده آمده ملاقات کرد عوض مالوه ولایت لکهنوتی گرفته برگشت روزے از منزل خود سوار شده بملاقات شیر شاه میرفت جنبی از مغول که در معلک بدست کسان شیر شاه اسیر شده بودند تعمیر گوالیار بپاداری می کردند دو چار قادر شاه هر اسیده که مبادا شیر شاه بمن نیز همچنین سلوک نماید ازین هراس گریخته رفت ایام حکومت او شش سال و پنجاه۔

شجاعت خان[1] عرف شجاول خان افغان نایب شیر شاه و دارا دو سال و یک ماه۔

بازبهادر افغان عرف بایزید خان بن شجاعت خان دو سال و دو ماه و بست و سه روز۔

از ابتدائے سنه ۹۶۲ لغایت سنه ۹۶۸ هجری مدت یکصد و هفتاد و یک سال ولایت مالوه از حکومت سلاطین دهلی بیرون ماند و درین مدت بعضے اصالتاً و بعضے وکالتاً فرمان ولایت حکومت کردند القصه چون ادهم خان کامیاب فتح و نصرت گشت و خزاین و ذخایر فراوان و چنین ولایت وسیع بدست او افتاد بخود مغرور گشته سر از اطاعت بادشاهی برتافت و انچه از نقد و جنس و فیل خانه و توپخانه و حرمخانه بازبهادر بدست آورده بود بتصرف خویش درآورده از انجمله چیزے پیشکش درگاه والا ارسال نداشته و بمتابعت ملک و پیش بنود و حق نعمت پروردگی و حقوق دولت رسیدگی را بر طاق نسیان نهاده و پایه بغاوت و طغیان گردید لاجرم حضرت بادشاه خود بدولت متوجه ولایت

---

[1] شجاع خان طبقات اکبری صفحه ۲۵۴۔

مثل راجه بکرماجیت که مدار تاریخ اهل هند بر ابتدائے ظهور سلطنت اوست وراجه بهوج وغیر ذلک که تاحال حکایات نادره و اوصاف حمیده آنها بر زبان عالمیان جاریست بحکومت و ولایت امتیاز داشته اند واز زمان سلطان محمود غزنوی ظهور اسلام دیار شده و از سلاطین دهلی سلطان غیاث الدین بلبن بران استیلا یافته ازان زمان در تصرف خوانین دهلی بوده چون سلطان محمد شاه بن سلطان فیروز شاه جمعی را که در ایام ادبارش رفاقت و همراهی کرده بودند بعد جلوس بر اورنگ جهانبانی رعایت کرده چهار کس را بچهار ولایت داده و آن چهار کس بسلطنت رسیدند اعظم همایون ظفرخان بگجرات و خضرخان بملتان و دیپالپور و خواجه سرور خواجه جهان که خطاب سلطان الشرق یافته بود بجونپور و دلاورخان بمالوه چنانچه سابقا تقید قلم درآمده۔

از ابتدائے سنه ۹۱۶ هجری دلاورخان بحکومت ولایت مالوه قیام داشت چون سلطان محمد شاه رعایت نمود و در هندوستان هرج و مرج بوقوع آمد و هریک امرا بهر ناحیت رایتے حکومت برافراشت دلاورخان نیز از مالی دهلی انحراف ورزیده بطریق سلاطین سلوک مالک داری نمود مدت حکومت بست و پنج سال۔

سلطان هوشنگ شاه بن دلاورخان سی سال۔

سلطان محمود بن سلطان هوشنگ شاه یک سال و چند ماه۔

سلطان محمود خلجی امیر الامرائے سلطان هوشنگ شاه بود و خواهر او در حبالهٔ زوجیت سلطان محمود بود سلطان را از ساقی زهر داده بر مسند حکومت متمکن گشت و تمام ولایت بوندی و نادربر و شیر گرفت ایام حکومت سی و دو سال۔

سلطان غیاث الدین بن سلطان محمود خلجی سی سال۔

سلطان ناصر الدین بن غیاث الدین چهارده سال و چهار ماه و شش روز۔

سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین بست سال و دو ماه۔

---

(۱) محمد شاه۔ فرشته جلد دوم صفحه ۲۴۱ +
(۲) سی و چهار سال۔ فرشته جلد دوم صفحه ۲۵۴ +
(۳) سی و شش سال۔ فرشته جلد دوم صفحه ۲۶۰ +
(۴) یازده سال و چهار ماه و شش روز۔ فرشته جلد دوم صفحه ۲۶۲ +

آمده ملاقات کردند اسلام شاه انهارا دستگیر کرده قلعه گوالیار فرستاد و سلطان آدم برادر سلطان سارنگ بر مسند حکومت نشسته متواتر جنگ کرده بقوت شجاعت ولایت خود مضبوط نگاه داشت و اسلام شاه بے نیل مقصود برگشت نوبتے اسلام شاه فرمان داد کہ زندان خانه گوالیار را کاوا ک کرده واز باروت انبا شته آتش زنند فرمان پذیران بموجب الامر بعمل آوردند تمامی زندانیان و سلطان سارنگ از بارود بهوا پریده بعالم نیستی شتافتند بقدرت الٰہی کمال خان پسر سلطان سارنگ درگوشه انزوا نجانه سلامت ماند بیت

کسان را که هست حفظ الٰہی نگهبان از گرگ و ش سپهر نیابد بر و زیان

بعد انقطاع رشته دولت افغانان کمال خان از قلعه گوالیار خلاصی یافته بر بندگی درگاه والا آمده در جنگ همیون و دیگر محاربات تردد ات نمایان کرده مورد الطاف بادشاهی گشت و استدعا ملتجیے ولایت بوروثی خویش نمود فرمان عالا بنام سلطان ادم صادر گشت کہ چون او در صورت دستگیر کردن کامران میرزا در خدمت حضرت بادشاه جنت آرام گاه بمراتب نیکو خدمتے بظهور رسانیده و دم از اطاعت این خاندان والاشان میزند از روے فضل و کرم نصف ولایت بر و مسلم داشته شده باید کہ نصف ولایت بعهده کمال خان کہ وارث املاک است و خدمات شایسته بجا آورده واگذارد و سلطان ادم بمقتضائے برگشتگی بخت سر از حکم والا تافته بموجب فرمان عالیشان عمل ننمود و همذا میر محمد خان کلان برادر اکبر خان و دیگر امرائے کہ تعین پنجاب باستیصال آدم و اعانت کمال خان مامور شدند سلطان آدم قدم جرات از اندازه خود بیرون نهاده تا قصبه مهلان این روے آب بهت رسیده بعساکر منصوره جنگ کرده منهزم گشت میر محمد خان متعاقب رفته تمام آن ولایت را بضبط در آورده داخل ممالک محروسه نمود حضرت خاقان مغفران مکان بکمال عاطفت تمام و کمال املاک بکمال خان مرحمت فرمودند و سلطان آدم بالکل اخراج شد بیت

بجائے کہ شیران برند رزم شغالان نکردند روبه بایستند بیگ

---

(۱) سلطان یا نیفتد

مالوه شدند چون نزدیک قلعه گاگرون که تا حال مفتوح نشده بود رسیدند و طرفته امین آن
قلعه تسخیر و در آورده متوجه پیش گردیدند دلاور خان که از نهضت موکب والا خبر نداشت
و بقصد تسخیر قلعه مذکور از شهر سارنگپور بدر آمده بود ناگهان بے سابقه خبر رایات عالیات
بنظرش در آمد عجالتاً روانه شده سبب اختیار او مسبوق نبود آمده ملازمت اقدس
بشرف گشت و آنحضرت در سارنگپور نزول اقبال فرموده شب در منزل او بهم خان بسر
بردند و او از هم پیشکش و نیاز بتقدیم رسانید و قسمے چند در انجا اقامت فرموده مالوه جمعیت
خاطر از نظم و نسق آن ولایت او بهم خان را بدستور سابق بحال داشته معاودت بصوب اجین ارزانی
داشتند چون بآگره فرمودند بعد چندگاه عبد الله خان اوزبک بحکومت آن تعین گردید و او بهم خان در حضور
آنحضرت چون مست باده دولت و جوانی و مدهوش شراب نادانی بود روزے در خاص عام
او را بشاهی به اگه خان گفت و گو کرده او را بقتل رسانیده بقصد حضرت بادشاه عالم عرضه سرائے
خاص گردید آنحضرت که در استراحت بودند از شور و غوغا بیدار گشته بیرون تشریف آورده
تدبر قتلے او بهم خان آمده چون بکیفیت واقف شده چنان مشتے بر سرش زدند که مغز از
کاسه سر راه بیرون افتاد گویا ضرب گرز بار رسیده و حاضران حضور قدسی بموجب حکم والا
آن سفاک بے باک را بسته از کنگره قلعه انداختند و جان بحق تسلیم کرد منظم

بباید سوختن از آتش خسی را — کز و خارے خلد در دل کسی را
اگر سلطان فرماید سیاست — زند هر کس بخود لاف ریاست

در بیان تسخیر ولایت گکهران

این ولایت بامن دریائے جہت و سندہ واقع است مردمان آن ولایت بطور خود
بودگاہے اطاعت فرمان روائے دہلی نکرده و در بعضے تواریخ نوشته اند که آن ولایت
از قدیم داخل کشمیر بود سلطان محمود غزنوی آن را تسخیر در آورده بیکے از امرائے خویش گذاشت
گکهران زادگان گکهر نام داشت سپه داران زمان مثل گکهران بران قابض بوده حکومت
باستقلال کردند شیر شاه و اسلام شاه مدتی تسخیر آن ولایت تردد ات نمودند و قلعه رهتاس را
بسر حد احداث کردند تا جماعه گکهران عاجز شده مطیع شوند اصلا کار پیش نرفت آخر الامر
دلبر شده آمدن سلطان سارنگ حاکم انجا جمع کردند چون سلطان سارنگ و کمال خان پسرش

دستگیر گردیده در قلعه بیانه زندانی گشت در زمانیکه بهرام خان روگردان شده دران نواحی رسید او را باز ندانیان نجات داد و دران وقت او بمکه معظمه رفت بعد چند سال باز بهندوستان آمده گرد شورش بر انگیخت چون کارتے نتوانست پیش برد در کابل رفته شاه بیگم والدهٔ محمد حکیم میرزا را بطبوتن وفاته فریفته همشیره میرزا را در عقد نکاح خود در آورده در کابل متمکن شد حسب مدار جمیع کار گشت و مردم را بخود کشیده بقابوے وقت بیگم را بقتل رسانیده دم استقلال زد و در ایام اکثرے امرائے بیگم را به نهانخانه عدم فرستاد و میرزا سلیمان حاکم بدخشان بر حقیقت حال واقف شده بموجب استدعائے محمد حکیم میرزا بر کابل لشکر کشیده از طرف شاه ابو المعالی فوج آراسته بقصد پیکار روانه گردید تو بر کنار آب غوربند هر دو لشکر بهم پیوسته آماده کارزار شدند محمد حکیم میرزا که از تنگنائیت تنگ بود در عین جنگ جلو ریز خود را بمیرزا سلیمان رسانید شاه ابو المعالی از مشاهده اینحال سراسیمه شده راه فرار پیش گرفته بدخشیان تعاقب کرده در موضع چاریکاران رسیده دستگیر نمودند میرزا سلیمان بعد فتح در کابل رسیده بعضے محال کابل بامرائے خود جاگیر داد و همشیره خود را در نکاح محمد حکیم میرزا در آورده معاودت به بدخشان نمود شاه ابو المعالی را زنجیر کرده نزد میرزا فرستاد از انجا که سعید زاده حق نعمت فراموش کرده مصدر امور ناشائسته شده بود میرزا او را بقصاص خون والده کار دبلق کشید بیت

نه هرگز شنیدم که در مهر خویش ۔۔۔ که بد اختر و ناسپاسی آید به پیش

در بیان ولایت گذربه که از اگوندوالہ گویند

قبل ازین یکبیس از خواتین اسلام بران دست نیافته بود و سم خیول سلاطین مسلمین دران دیار نرسیده در ینولا راجه دلپت حاکم انجا فوت شد و هر زن این پسر او پنج ساله قایم مقام گردید رانی در گاوتی والده او بسبب خورد سالی پسر حکومت ولایت میکردان عورت در شجاعت و فراست یکتا بود هنگام کارزار مردانه وار کمر بسته بچهره سانیدی دو شکار شیر را بخاک هلاک انداخته دو بار عام داده امور حکومت باین نیک صورت دادی و در لوازم ملک داری و مراسم لشکر داری تدابیر صائبه بجا آوردی بیت

ز آئین نیکو سنن بر دل صدر مزین بود ۔۔۔ و در شجاعت و فراست مرد بود

---

(۱) اگوندوانه ۔

در بیان رسیدن زخم حضرت بادشاه

روزے انحضرت بزیارت روضه منوره شیخ نظام الدین اولیا قدس الله سره تشریف برند هنگام مراجعت چون بهار سوے شهر رسید مدیکے از خون گرفتار کمین گاه بود تیرے بجانب انحضرت انداخت و بر کتف راست مبارک قریب بیک وجب فرو نشست غریو از نهاد حاضران برخاست سوان سفاک را دستگیر کرده حاضر آوردند و در پے تفحص حال شدند حکم فرمودند که از تفتیش حال مباد امردم را ناحق در بلا افگنند و جهان را از لوث هستی او پاک سازند فرمان پذیران همان دم او را بقتل رسانیدند و انحضرت با وجود این چنین زخم سخت همان طور به تمکین و ثبات تمام اسپ سواره بدولت خانه تشریف آوردند و حکما معالجه را متعهد شده در عرصه هفت روز زخم اندمال یافت و ثانی الحال ظاهر گشت که آن بد معاند [illegible] نام غلام شرف الدین حسین میرزا از زنهار خورده انحضرت بود که او را میرزا از روے بدطینتی بقصد انحضرت فرستاده بود بسزاے کردار ناهموار رسید نظم

آن را که خدا نگاهدارد — آسیب کسے بر نیارد

گر دشمن همه بخت نیک سازد — در عرصه خود جان گدازد

در بیان کشته شدن شاه ابو المعالی

او در زمان بادشاه جنت آرامگاه بوسیله حسن صوری و جمال ظاهری از مقربان درگاه بود خود را از فرزندان حضرت بادشاه قرار میداد اگرچه حسن صورت داشت اما بد افعال بود بیت

حیف باشد که نکو روی نکو خوے نبود — رنگ آن گل بچه ارزد که در او بوے نبود

و قتے که در خطه کالنور سریر جهانبانی از بوجود مسعود والا زینت یافت جمیع امرائے دولت حاضر شدند او بعضے سخنان دور از کار اظهار نموده از آمدن در بزم والا عذر کرده بود بیرا خان خانخانان مبتهر تحقیر او را وا نموده طلبیدا شت و دوران انجمن بموجب حکم والا محبوس کرده بلاهور فرستادند از غفلت کوتوال آنجا هور گریخته رفت بعد مدت باز

(۱) متعلق نظام فرشته جلد اول صفحه ۲۰۳ و مکتوب نامه دفتر دوم صفحه ۳۴۰

از آب گذشت و ارتفاع بشصت درعه رسیده تا سر کنگره از سنگ تراشیده
بجاوده و این سنگها را بطریق وصل داده اند که از دور بنظر نظارگیان چنان مینماید که تمام قلعه
از یک پارچه سنگ تراشیده اند و همچنین بنایان چابک دست و خارا تراشان قوی پنجه
دلاوران آهنین بازو و نجاران سخت کوش عمارت دل گشای و منزل فرح افزای و دولت خانه
والا را ترتیب داده و نقاشان باریک بین و مصوران صنعت پرداز ببدایع صنایع یدطولی
نموده در صورت نگارستان نگارخانه چین و گل افروزی گلشن بهارین بروی کار آوردند
و در عرض هشت سال قلعه متین و شهرے عظیم که خال رخسار بلاد روے زمین تواند شد
بصورت تمامیت یافته بآگبرآباد موسوم گردید آن مصر اقبال در وسط ممالک محروسه واقع
است فضائے دل گشایش پهلو بگلشن جنت می نهد و اعتدال هوایش از هوائے
فردوس سبقت می برد بیت

هوایش دل نخشا و روح پرور فضایش جان فزا و فیض گستر

در بیان قتل علی قلیخان و بهادرخان

در زمانیکه بادشاه خفران پناه از عراق معاودت فرمودند در جمله لشکر شاه طهماسپ که
بکمک و امداد آنحضرت تعین شده بود حیدر سلطان و علی قلی و بهادرخان پسرانش تعین گشته
بودند حیدر سلطان بعد مفتح قندهار در وقت عزیمت آنحضرت بسمت کابل در اثنائے
راه بمرحمت تپ برحمت حق پیوست و علی قلی و بهادر خان او در رکاب سعادت بودند
بمراحم و خدمات پسندیده شدند و بخطاب خانی یافتند بعد رحلت بادشاه جنت آرامگاه
چون اورنگ خلافت بجلوس خاقان زمان رونق یافت و نیمون بقال و دیگر مخالفان
بدمال مستاصل شدند علی قلی خان بخطاب خان زمانی سرفراز می یافت و سرکار سنبهل
بجاگیر او مقرر گشت بمقتضائے شجاعت ذاتی بزور شمشیر و قوت مردانگی از سنبهل تا اوده
و الله آباد آب گنگ بتصرف خود در آورد و بهادرخان برادرش نیز خدمات شایسته
بجا آورده وکیل السلطنت و مدار المهامی گردیده از انجا که خان زمان از سعادت اصلی
بهره و نصیبه نداشت بنا بر صحبت بد دانان که خراب ساز اساس دولت و بنیاد افگن پایه
سعادت است سر از اطاعت بادشاهی و انقیاد بغی و نافرمانی آورده سر بسر و دامری

چون صفت آن ولایت بعرض مقدس رسید آصف[1] خان وعبدالمجید وزیر خان
برادرش از اولاد شیخ زین الدین خوافی که حضرت امیر تیمور با و اعتقاد تمام داشتند تعیین
آن تعین شدند انها در ولایت رسیده صفوف مصاف آراستند ورانی درگاوتی
مسلح گشته فیل سواره در معرکه در آمده جنگ مردانه وار نمود و آز دست خود تیر و تفنگ
زده بسیارے را کشت دکارهائے نمایان بظهور آورد و بالاخر آصف خان غالب آمده
فیروزمند گردید و لشکریان رانی اکثرے کشته و خسته گشتند و بقیته السیف سرگشته
بادیه هزیمت شدند رانی احوال خویش اینچنین دیده بزنارداری که بجائے فیلبانان پیش
او نشسته بود گفت که بخنجر آبدار کار من تمام کن او جواب داد که از من بر مخدومه جرات
نمیتواند شد آن عورت که همت مردانه داشت بر زبان آورد که مردن به نیکنامی به از
زیستن بعار است این را گفت و بدست خود بخنجر خونخوار کار خود را تمام ساخت و بالکل
آن ولایت بشمشیر همت آصف خان و وزیر خان مسخر گشت نقود و اجناس بسیاری که از
حد حصر و شمار زیاده باشد بقید ضبط در آمد گویند که قلعه چوراگده مملو از خزاین و جواهر نفیس
و اجناس لطیف اندوخته چندین راجها و رایان بود و هیچکس از حکام انجا چیزے از ان
تصرف نکرده بلکه هر کدام در ایام حکومت خویش مبلغی بران افزوده صد و یک صندوق
اشرفی طلا سوائے زر سفید و نقره و طلا و آلات و اقسام هیاکل و تماثیل و اصنام طلا و
دیگر انواع اجناس بیرون از حد حصر و قیاس و هزار فیل نامی بضبط در آمد آصف خان همه را
بتصرف خود در آورده چیزے از انجمله بدرگاه والا نفرستاد و از فتح و ظفر اینچنین ملک وسیع
و تصرف این قدر دولت مغرور شده بغی ورزید آخر کار بدرگاه والا رسیده در مهم چتور
و دیگر مهمات مصدر خدمات گشت و آن ولایت بالکل در تصرف اولیائے دولت
در آمد

در بیان قلعه تعمیر اکبرآباد

در سال دهم جلوس الامطابق سنه ۹۷۳ اساس و بنا نهاد نهر برادر چهار بزار و هشتاد و کاروان
سنگتراش و معمار و آهنگر و نجار و مزدور کار گذار بکار پرداخته بعرض می رسانیدند و خود نیز

---

(۱) در تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۵۴ آصف خان هروے نوشته

مخالفان بدمال قصد مصمم کرده از اکبرآباد یلغار فرموده چندشب و روز قطع راه نموده درحوالی پرگنه بهکر[1] ناگهان بر سر مخالفان رسیده محاربه سخت رو داد آن هر دو بیدل بر دل بر مرگ نهاده جنگ رستمانه کردند دران وقت هنگی پانصد سوار و چند فیل در ظل رایت اقبال بودند امامزامان لشکر تائیدات الٰهی همراه بود قضارا درین جنگ اسپ بهادرخان چراغ پا گردیده او از خانه زین بر زمین افتاد بهادران لشکر منصور رسیده او را دستگیر کرده دست برگردن بسته بحضور اقدس آوردند آنحضرت فرمودند که اے بهادرخان من درحق تو چه بد کرده بودیم که مصدر این فتنه و فساد شدی او هیچ جواب نداد بعد مبالغه همین بر زبانش رفت که الحمدلله علی کل حال درین اثنا شهباز خان بموجب حکم والاتن او را از بار سر سبکدوش گردانید نظم

سرش را همان دم ز تن باز کرد — دو دوام را از تنش ساز کرد
سر کینه جو از تن بدنهاد — بخنجر به برید و برگشت شاد

پس از ساعتے یکے از نوکران خان زمان را گرفته آوردند او ظاهر کرد که فیل یک دندان سرکار بادشاهی خان زمان را کشته و او در معرکه افتاده است حکم شد هر کس که سر مغل از حرام نمکان بیارد یک اشرفی و هر که هندوستانی بیارد یک روپیه انعام یابد درینوقت مردم سرهائے لشکریان مخالف را بریده می آوردند اشرفی و روپیه انعام یافتند تا انکه سر خان زمان آوردند آنحضرت از پشت زین بر زمین آمده سر نیاز بسجدات شکر بے نیاز زمین سا کردند و سران هر دو حرام نمک را بجانب اکبرآباد فرستادند و فتح نامها باطراف ممالک محروسه صادر فرمودند از ابتدائے سال سویم جلوس والا لغایت سال یازدهم خلل این هر دو برادران مانده دریغولادر مبادی سال دوازدهم ممالک محروسه از فتنه و آشوب انها پاک شد و از شرارت انها مالیان خلاصی یافتند نظم

حق صاحب نمک تبه کردن — بشکند شخص را سر و گردن
با ولی نعمت اربردن اے — گر سپهری بسر نگون اے

---

[1] اسنکر در ه

که خلاف مرضی مقدس بوده باشد بظهور میرسید از انجمله شاهم بیگ نام سپاهیان پسری بوسیله حسن صورت و قبول ظاهر در سلک نوکریان بادشاه غفران پناه انسلاک داشت خان زمان با او تعلقی و تعشقی ظاهر میساخت بعد رحلت آنحضرت خان زمان امرا ابلاغ همت و مدارات بجانب خود کشیده شیفتگی و اشفتگی بسیار ظاهر ساخت و کار بجائی رسید که پیش او کورنش و تسلیم کرده بادشاه هم میگفت چون این معنی بعرض مقدس رسید فرمان فضایح بیان صادر گشت که سارپان پسر را بدرگاه والا بفرستند بدمست باده محبت و عشق اصلا متنبه نگشت یک اثار هستی زیاده ظاهر میکرد درینصورت خاطر مقدس از و منحرف گشت و بعد مبالغه بسیار خان زمان ان پسرک را از پیش خود راند چون خان زمان آرام جان نامی لولی در حرم خود داشت و بموجب استدعائی شاهم بیگ آن زن را بوی بخشید بود مدتی بزیران شاهم بیگ ماند بعد چندگاه او نیز آن زنکه را لبید الرحمن نامی که از مخلصانش بوده و با لولی مذکور تعلق خاطر داشت داده بود درینولا که شاهم بیگ از خان زمان جدا گشت پیش عبد الرحمن مذکور رفته زهره پری بیگ پیش آمده روزگار خود میگذرانید روزی در حالت مستی از عبد الرحمن طلب لولی مسطور نموده او نیز در میان آورده درین باب عنف و تعدی نموده عبد الرحمن را مقید ساخته لولی از خانه برآورده گرفت برادران عبد الرحمن رسیده بمقتضای حمیت جنگ کرده شاهم بیگ را بقتل رسانیدند چون این خبر بخان زمان رسید قتل شاهم بیگ را باشاره حضرت بادشاه تصور نموده صریح از اطاعت برتافت انانجا که بقوت شجاعت بر سر افغان غالب آمده تا ولایت اوده در تصرف داشت و از روئی که پسر سلطان مبارز خان را کافغانان امدا شیر شاه خطاب داده سر بشورش بر داشته بودند شکست داده فیروزمند گشته تا مغرور گشته علانیه باغی گردید و بهادر خان برادرش نیز رفته با ملحق شد و این هر دو برادر مصدر شورش و فساد گردیده باعث اختلال در ممالک محروسه گشتند و حضرت بادشاه چندین مرتبه بنفس نفیس خویش بر سرانها میرفتند و جنگ درمیان می آمد و بوساطت امرای بزرگ تقصیرات انان معاف میگشت چون قدر نعمت پروردگی و حق دولت رسیدگی نشناختند باوجود بذل عنایات والا پیوسته مصدر حرکات ناشایسته می شدند و در ممالک محروسه خلل می انداختند بالضرور الحضرت باستیصال آن

گجرات وتخریب میرزایان بخاطر قدسی مصمم نموده بدولت وسعادت متوجه آن سمت شدند
بعد رسیدن درحوالی گجرات سلطان مظفر عرف نتهو والی آنولایت راکه ازاولاد سلطان بهادر
طفل خوردسال بود وبسبب نافرمانی امرایان خویش واستیلای میرزایان سراسیمه میگشت
دستگیر کرده آوردند انحضرت ازروی ترحم جان بخشی او فرموده درقید نگاهداشتند بعد
چندگاه اوقابو یافته گریخته رفت اعتمادخان خواجه سراکه مدار آنولایت بروبود و دیگر
امرائے اندیار آمده بملازمت شرف اندوز شدند وبے جنگ املاک مسخر گردید و
احمد آباد که جامع مصر است ازفروغ قدوم میمنت لزوم رونق یافت ومیرزاعزیزکوکلتاش
خان ولدخان اعظم شمس الدین محمد اتگه خان رابخطاب خان اعظم که موروثی او بود سرفراز
فرمودند وبصوبه داری گجرات مقرر کردند وبعد انتظام مهام گجرات در بندوبست نهایت سی کرده
احمد آباد تشریف برده سیر دریائے شور نمودند وازان سمت معاودت فرموده به
استیصال میرزایان متوجه شدند ودرقصبه سرنال بنفس نفیس خویش بمیرزایان جنگ نمودند
آن بداختران تاب سطوت بادشاهی نیاورده منهزم گشتند وهریکے بهرطرفے روانه شد
آنحضرت بعد فتح وظفر بسمت سورت تشریف بردند درینولاراجے علیخان برادر محمدخان
حاکم خاندیس ملازمت نموده مصدر خدمات گشت درحوالی سورت روزے ازشجاعت
ومردانگی راجپوتان سخن درمیان آمد که جان درپیش این گروه قدری وقیمتی ندارد وچنانچه
بعضے راجپوتان برچهره راکه هردوطرف سنان داشته باشد بدست یکے میدهند که
مضبوط گرفته بایستد ودوکس مردانه وهمچشم سرهائے سنان هردوطرف برچهره ازمحاذی
سینه خودها داشته روبرو میدوند حتی که سنانها درسینه هردو درآمده ازپشت میگذرد
واین هردو مردانه نزدیک یکدیگر رسیده باخودها تلاش مینمایند انحضرت باستماع اینمعنی
فی الفور شمشیر خاصه رادسته بدیوار نهاده نوک تیغ برشکم مبارک داشته فرمودند که
باخود همسر ندارم که بردوش راجپوتان بعمل آرم بهتر انکه بهمین شمشیر حلقه کنم ازظهور این مقدمه
خاقان بساط عزت راغریب حالتے روے داد درینوقت راجه مالسنگه ازروے
اخلاص چالاکی نموده چنان دستی برشمشیر خاصه زدکه ازدست انحضرت برزمین افتاد و
قدرے مابین انگشت نرو سبابه خاقان زمان بریده شد انحضرت ازروے خشم راجه مالسنگه
رابرزمین انداخته زیرکردند وسید مظفر سلطان گستاخانه دست مجروح انحضرت رامالید

در بیان شورش میرزایان و تادیب و تخریب اینها و تسخیر ولایت گجرات

ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین میرزا پسران محمد سلطان میرزا که سلسله او بحضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان میرسد بمقتضای بدطینتی و بدخوی مصدر شورش میشدند و بخان زمان و بهادر خان سخن یکی نموده در ممالک محروسه خلل می انداختند و محمد سلطان میرزا پدر اینها بمقتضای پیرانه سری در پرگنه اعظم پور سرکار سنبهل جاگیر خود میگذرانید درینولا که خان زمان و بهادر خان بمکافات کردار خود رسیدند میرزایان فتنه و فساد بر دست خود گرفته باعث اختلال در ممالک شدند چون رایات عالیات بسمت پنجاب نهضت فرمود قابو یافته از سنبهل برامده دست بتاراج و تاخت دراز کردند و بعضی جاگیرداران را گشته مال و متاع و جاگیر اینها متصرف شدند و در دهلی رسیده قلعه را محاصره نمودند یعنی باعث ازار و اضرار خلایق و شورش عظیم در ممالک محروسه گردید انحضرت از استماع این سانحه از پنجاب بسمت دهلی روانه گشتند میرزایان از خبر نهضت موکب عالی دست از محاصره قلعه دهلی برداشته بطرف مالوه رفتند و انولایت را از محمد قلی برلاس که یکی از امرائے بادشاهی بود گرفته تا هندیه تصرف خود درآوردند و بعد نزول رایات عالیات اقبال در دهلی جیوش منصوره باستیصال میرزایان بدمال تعین گردند دران زمان سلطان محمود والی گجرات فوت شده بود و چنگیز خان غلام سلطان محمود دران ولایت علم ریاست می افراشت میرزایان تاب مقاومت عساکر بادشاهی نیاورده بودن در ولایت مالوه از حیز امکان خویش بیرون دانسته در گجرات رفته بچنگیز خان پناه بردند از انجاکه اعتماد خان گجراتی که او هم از امرائے سلطان محمود بود بر سر احمد آباد و بچنگیز خان محاربه داشت چنگیز خان رسیدن میرزایان غنیمت دانسته بهروچ جاگیر ایشان مقرر کرد و چون شرارت جبلی داشتند در انجا نیز صحبت اینها درست نگشت با چنگیز خان جنگ کرده بطرف خاندیس رفتند و از انجا باز بمالوه آمدند بعد از انکه جهاز خان حبشی چنگیز خان را گشت و در ولایت گجرات خللے رو داد میرزایان از مالوه بار دیگر بگجرات رفته قلعه چانپانیر و سورت بے جنگ گرفتند و پس ازان قلعه بهروچ را نیز متصرف شده قوت و تمکنت بهرسانیدند چون انمقدمه بعرض والا رسید تسخیر ولایت

ز آب و هوائے دران سرزمین — پدیدار شد دوزخ اندر زمین
ولے ساکنانش همه اهل هوش — همه خوش معاش و همه نغز پوش
همه اهل دولت همه خوب رو — همه اهل دانش همه نیک خو
ز حیرت دل من خراشیده گشت — بدوزخ رسیدند اهل بهشت

القصه هنگامے که انحضرت احمد آباد نزول اقبال فرمودند ابراهیم حسین میرزا و مسعود حسین میرزا فرصت یافته بسمت اکبر آباد آمده رو بدهلی آوردند از انجا بسنبهل رفتند حضرت خاقان زمان باستماع اینخبر از احمد آباد بسمت اکبر آباد نهضت فرمودند ابراهیم حسین میرزا و مسعود حسین میرزا باوازه نهضت موکب والا از سنبهل روانه شده براه دیپالپور رو به پنجاب آوردند خانجهان حاکم پنجاب که هم نگرکوت داشت و کار به نزدیک رسانیده بود براجه انجا مصالحه نموده باستیصال میرزایان روانه شد و در حوالی تهته تابع ملتان رسیده محاربه نمود و باندک جنگ مسعود حسین میرزا دستگیر گردیده و ابراهیم حسین میرزا گریخته بطرف ملتان در خانه بلوچی متواری گشت بلوچان او را بدست آورده ببعید خان حاکم ملتان سپردند و او بزخمی که در جنگ تهته رسیده بود قالب تهی کرد و مسعود حسین میرزا را خانجهان بحضور مقدس فرستاد انحضرت جان بخشی نموده محبوس فرمودند بعد چندگاه بزندان عدم گرفتار شد و محمد حسین میرزا که در جنگ قصبه سرنال منهزم شده بطرف دولت آباد دکن رفته بود ازان سمت باز در گجرات رسیده شورش نمود و باتفاق اختیار الملک گجراتی که از امرائے انملک بود محاصره قلعه احمد آباد کرد خان اعظم کوکلتاش تاب مقاومت نیاورده متحصن گردید چون انمعنی بعرض والا رسید بحسب صلاح ملکی رسیدن بایلغار ضرور و لازم دانسته بر جازه با در رفتار سوار شده و چندے از فدایان همراه گرفته براه فتحپور بیلغر روانه شدند **نظم**

چو کوهے روان گشت بر پشت باد — عجب بین که بر باد کوه ایستاد
یلان بر شتر ترکش اندر کمر — شتر چون شتر مرغ در زیر پر

اینهمه مسافت بعید در عرصه نه روز نوردیده بے سابقه خبر ناگهان در احمد آباد رسیدند مخالف که محاصره احمد آباد داشت اصلا بمقبل موکب والا آگاه نبود ناگاه بیکبار کوس تند خروش و نقاره رعد آواز بادشاهی نواختند از صدایش زهره حسودان گداخت و سینه

داده راجه را خلاص گردانید و درین تلاش ها زخم بیشتر گردیده شد در اندک ایام از معالجات زخم اندمال یافت و شجاعت و جانبازی آنحضرت بر عالمیان هویدا گشت قطعه

مرگ در چشم هر که خوار بود در شجاعت بزرگوار بود
هر که جان را عزیز میدارد با جهاندار کیش چکار بود

بعد فتح قلعه سورت و جمعیت خاطر از سرانجام امور ان نواحی در احمد آباد نزول اقبال اتفاق افتاد آب و هوائے آن شهر بر مزاج اقدس ناخوش آمد فرمودند در حیرتم که بانی این شهر را کدام لطافت و خوبی منظور نظر افتاده بود که درچنین سرزمین بے فیض به همه چیز شهر اساس نهاده بعد از و دیگران را چه فایده ملحوظ بود که عمر گرانمایه درینجا گذرانیده اند هوایش با جمیع طبایع مخالف و ابش بتمامی امزجه ناگوار و زمینش کم اب و پر ریگ وان بوم گرد و غبارے بحدی دارد که در وقت شدت باد پشت دست محسوس نمیشود زیرا که متصل شهر غیر از ایام بارش پیوسته خشک می باشد چاهها اکثر شور و تلخ تالاب ها که سواد شهر واقع است بصابون گاذران دوغ اب می شود مردم اعیان که بقدر بضاعتی دارند قدیمه خانهائے خود بر که ساخته تمام عمارت خانه را از چونه و گچ انچنان تعبیه میکنند که آب باران پاک و صاف از تمام عمارت دران بر که میرسد و تمام سال ازان بر که اب میخورند مصرت آبے که هرگز هوا در و سرایت نکند و راه برامد بخار نداشته باشد ظاهر است برون شهر بجائے سبزه و دریاچین تمام صحرا از قوم زاراست دنیمی که از روے ز قوم وز و فیض ان معلوم بالجمله تمام ان دیار زبون اب و هوا بمظهر رنج و بلاست گویا که قطع دوزخ است که آفریدگار بروے زمین آورده لیکن از حسن دلاویز تمام آن مرز بوم پری خیز است مهوشان شیرین لب و گلعذاران سیم غبغب مانند شاهدان فلک در نهایت خوبی و زیبائی و بمثال حوران جنت در غایت جمال و رعنائی و اهل آن دیار تمامی دولت مند و پاکیزه روزگار نیکو منظر فرخنده اطوار بسان درویشان ریاضت کیش بر جاده خداجوئے و حق پرستی و مانند ساکنان بهشتی وارسته از خطره افلاس و تنگدستی حیرانم که دران قطعه دوزخ خوان بهشت چگونه وارد شده اند و اهل دول دران دیار بلا خیر چه طور محفوظ هستند و چه نوع زندگانی صرف میکنند نظم

چشم فلک ندید و نه بیند بعمر خویش — این فتح ها که شاه زمان را میسر است
هر صبح کاسمان نهدش منتهای کار — چون بنگری مقدمه فتح دیگر است

بالجمله محمد حسین میرزا زخمی شده از معرکه برآمده روبفرار نهاد و بدست مبارزان لشکر منصور گرفتار گردیده دست بگردن بسته درحضور اقدس آوردند او را از کثرت درد زخم بیماری تردد مجادله و خجالت به اسیر درآمدن و مهابت و صلابت بادشاهی سخن از زبان برنمی آمد و از غلبه تعطش نزدیک بود که قالب تهی نماید الحضرت ترحم فرموده اب خاصه مرحمت فرمودند و میخواستند که در قلعه محبوس نمایند لیکن بسبی راجه بهگونت داس بپاسار سید و نیز اختیار الملک که مصدر فساد جهون بود بعد فرار ناگهان از اسپ افتاده اسیر گشت سر او را جدا کرده آوردند و عاقل حسین میرزا و دیگر لشکریان مخالف پراگنده گیها کشیدند و الحضرت بفتح و فیروزی داخل احمدآباد شدند و بتجدید انتظام پراگنده گیهای انولایت نموده بعد یازده[۱۱] روز معاودت فرمودند در عرض چهل روز رفتن و فتح کردن و تنظیم مهمات ممالک نمودن و بدار السلطنت فتحپور رسیدن اتفاق افتاد بعد چند سال گلرخ بیگم صبیه کامران میرزا که در حبالهٔ زوجیت ابراهیم حسین میرزا بوده در تفرقه میرزایان مظفر حسین میرزا پسر خود را همراه گرفته بطرف دکن رفته بود بعد رفع شورش میرزایان با پسر خود از دکن آمده در گجرات مصدر فساد گردید راجه تودرمل که برای تشخیص جمع صوبه گجرات رسیده بود جنگ نمایان کرده فیروزمند گشت و مخالف شکست خورده براه کنبهایت بدر رفت اکثر مردم غنیم و عوراتی که لباس مردان پوشیده جنگ میکردند دستگیر شدند و مظفر حسین میرزا بطرف دکن روانه شد راجه علیخان او را دستگیر کرده بدرگاه والا فرستاد و مدتے در قید ماند بعد سه سال از قید برآورده صبیه قدسیه در عقد ازدواج او درآوردند از ابتدائے سال یازدهم جلوس والا لغایت سال بست سویم بمیرزایان جنگ درمیان ماند بعد دستگیر گردیدن مظفر حسین میرزا بالکل رفع فساد گردید و عرصه انملک از خس و خاشاک آشوب پاک شد بعد از چند سال چون خان اعظم را تغییر کرده اعتماد خان گجراتی را بحکومت آنولایت سرفراز فرمودند سلطان مظفر عرف نتهو از اولاد سلطان بهادر که سابقا از قید الحضرت گریخته رفته بود قابو یافته سر بشورش برداشته جمعیت فراهم آورد و اوباشان فتنه ساز را دست او یزداد گردید و با اعتماد خان جنگ کرده غالب آمدند و شهر احمدآباد را غارت نمودند و بران ولایت

---

[۱۱] یازده

مخالفان شگافت **بیت**

غریو کوس برده پرده گوش　　دماغ دشمنان را برده از هوش

محمد حسین میرزا از نزول موکب والا باین سرعت و استعجال بے سابقه خبر واقف شده متعجب گشت و دست از محاصره قلعه احمد آباد باز کشیده آماده پیکار گردید و درمیان هر دو لشکر جنگ واقع شد و آتش کارزار اشتعال یافت **نظم**

چو خسرو صف میمنه ساز کرد　　به تیغ اژدها را دهن باز کرد
صف میسره هم بیاراست چست　　یکی کوه گوئے ز پولاد درست
هر اول چنان کرد از پیشگاه　　که در حیرت افتاد خورشید و ماه
ز قلبی که چون کوه پولاد بود　　پناهنده را قلعه آباد بود
در آنگند خود را بان کارزار　　چو شیری که گور افگند در شکار
برآراست رزمی چو خورشید و ماه　　ندیدست هرگز چنین رزمگاه

بالجمله انحضرت بمقتضائے شجاعت و دلاورے ذاتی و همت و دلیری فطری که باعث حیرت نظارگیان و عبرت معاندان تواند بود و نفس نفیس خویش کار پردازیهائے که از شان پادشاهان دور بوده باشد بظهور رسانیدند یکے از بدگهران نزدیک رسیده شمشیر بر اسپ سواری خاصه انداخت و اسپ مذکور چرا غپا شد انحضرت بدست همت نگاهداشتند و او را نوعی بر چهره زدند که از سلاح او در گذشت و مقهوری دیگر رسیده نیزه بر حضرت حواله کرد حاضران حضور مقدس کار او را تمام کردند چون سپاه مخالف بست هزار سوار بود و عساکر منصوره هشت هزار سوار لشکر غنیم دلیر تری آمد قضارا از جانب مخالف بان که آتش خورده بطرف لشکر فیروزی می آمد به زقوم زارکی تصادم نموده بجانب لشکر خود باز گشت و خرمن هستی بسیاری از لشکریان میرزا سوخت و انهزامی باعث بر همزدگی لشکر مخالف گشت و ضمیمه آن از هیبت بان مذکور فیل غنیم که سر حلقه فیلان بوده و بر لشکر بادشاهی غالب می آمد رم خورده برگشت و انتظام لشکر خود را ویران ساخت و بتائیدات الٰہی این هر دو مقدمه باعث فتح و نصرت گردید هرگاه باقبال حضرت بادشاه اولیائے دولت بطرفی که روبرا و رومند ظفر و نصرت بحسب خواهش بمنصه ظهور رسیده و همچنین که خود بدولت متوجه شدند چگونه فتح و فیروزی دربرده توقف متواری تواند بود **نظم**

دش تهی بود و مغزش ماند از باد پر سبو — بدست خود افشرد خود را گلو

چکار اید باز دست بدکیش را — بجز آنکه آتش زند خویش را

بعد پنج شش سال دیگر بهادر نام پسر کلان سلطان مظفر از طرف آمده سر بشورش برداشته بود در اندک فرصت خود را در زاویه خمول کشید بیت

بلے هر جا شود مهر آشکارا — سهارا جز نهان بودن چه یارا

پرسید و نماند که سلطان فیروز شاه در ایام سلطنت سلطان غیاث الدین تغلق شاه عم خود نوبتے بطریق شکار از دهلی برآمده اتفاقا صید فگنان از لشکر خود جدا افتاده تنها اسپ سوار در دیهات بهوه در منزل تهانیسر رسید چون آثار سرداری و سروری از ناصیه حال او ظاهر بود بدیدن او مبادرت نموده انجا مراسم خدمتگاری و مهمانداری بجا آورد فیروز شاه شب بارام و آسایش تمام گذرانیده از شما مذکور نهایت خوشوقت و خرسند گشت بعد از آنکه بسلطنت رسید شما مذکور را بشرف اسلام مشرف ساخته وجیه الملک خطاب داده پیش آور در رفته رفته وجیه الملک از امرائے بزرگ گردید بعد سلطان فیروز شاه چون سلطان محمد شاه پسرش تخت نشین خلافت گشت ظفر خان بن وجیه الملک را خطاب ظفر ایون داده بحکومت گجرات سرفراز کرده چتر و بارگاه سرخ که مخصوص سلاطین است مرحمت کرد ظفر خان دران ولایت رسیده به نظام مفرح الخاطب ناصر خان حاکم انجا که از ظلم او مظلومان داد خواه بودند جنگ نموده نظام مفرح در عرصه کارزار کشته شد ظفر خان بعد فتح تمامی بلاد گجرات بتصرف در آورده به دلهائے که از دست نظام مفرح مجروح بودند مرهم التفات و عنایت نهاده جمهور سکنه و عموم مشوله را از خود راضی کرد در سنه ۷۹۹ چون سلطان محمد شاه وصیت حیات سپرد و امور سلطنت اختلال پذیرفت تاتار خان بن ظفر خان که بوزارت سلطان ناصر الدین محمود بن سلطان محمد شاه مقرر شده بود بسبب غلبه اقبال خان از دهلی فرار نموده پیش پدر بگجرات رسید ظفر خان و تاتار خان در استعداد فراهم آوردن لشکر برائے انتقام از اقبال خان بودند همدرین اثنا رسید که حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان در نواحی دهلی نزول اجلال فرموده و تمامی هندوستان را تاخت و تاراج نموده از ین حادثه گریخته بجانب گجرات میرسند مقارن آن سلطان ناصر الدین محمود نیز از دهلی فرار نموده بگجرات رسید و از ظفر خان سلوک

تسلط یافته سکه وخطبه بنام سلطان مذکور گردید چون انیعنی بعرض والا رسید سید میرزا خان ولد میرا خان خانخانان را بحکومت آنولایت تعین فرمودند پیش ازانکه میرزا خان دران حدود برسد سلطان مظفر استیلا یافته تمامی املاک را متصرف شده بود قطب الدین محمد خان که در بهروچ بود عاجز گشته وتوکل گرفته بسلطان مظفر آمده ملاقات کرد سلطان از روے بد قولی وبد طینتی قطب الدین محمد خان وجلال الدین مسعود خواهرزاده اورا مسافر ملک نیستی نمود وخزانه و اسباب امارت وبسیاری اموال انها بدست سلطان افتاد ازین خبر میرزا خان چست وچالاک شتافته درحوالی احمد آباد رسیده عرصه پیکار آراست وبعد جنگ بسیار باقبال پادشاهی فتح یافت وسلطان مظفر شکست خورده رو بهزیمت نهاد ودر کنبهایت رفته باز لشکر فراهم آورده ومیرزا خان برسر او در کنبهایت رفته محاربه سخت نموده نصرت یافت وسلطان مظفر گریخته از دریائے نربده گذشته بطرف دکن رفت وبجلدوے این فتح میرزا خان بخطاب خانخانانی که میراث پدرش بود ومنصب پنجهزاری که دران زمان زیاده ازین منصب نبود سرفراز گشت وبعد هشت سال مظفر بامداد واعانت جام که از عمده ترین زمینداران آنولایت بود وبمعاونت دولت خان زمیندار سورته وراجه کهنکار سی هزار سوار فراهم آورده باز بطرف احمد آباد رو شورش نمود ودران وقت خان اعظم کوکلتاش از تغیر خانخانان بصوبه داری احمد آباد بمرتبه دویم سرفرازی یافته بود کمر همت ببدافع این شورش وفساد بربست وجنگ عظیم دپیوست وهزار کس از مخالف ودو صد کس از خان اعظم درمعرکه بقتل رسید وپانصد کس از کوکلتاش زخم برداشتند ومقتصد اسپ نیز افتاد بالاخر سلطان مظفر تاب نیاورده معه جام رو بفرار نهاد وسال دیگر قلعه جونا گده وسومنات ودوارکا وبندر انظرف بشمشیر همت خان اعظم مفتوح گردید بعد ازان بجست وجوے سلطان کمر همت بست سلطان مظفر در پناه بهار از زمیندار کچهه درامد خان اعظم متوجه کچهه گردید بهار از بان عجز ونیاز کشوده اطاعت بادشاهی قبول کرد وجائیکه سلطان مظفر پنهان شده بود بکسان اعظم خان نشان داد چنانچه ازانجا سلطان مظفر را دستگیر کرده آوردند خان اعظم میخواست که اورا بحضور مقدس روانه کند صبی سلطان مظفر به بهانه وضو زیر درختے برفته استره که درشلوار خود پنهان داشت براورده بر گلوے خود زده جان بحق تسلیم کرد **نظم**

زدند لیشه غافل آن کج نهاد ... سر و افسر و جاه بر باد داد

طریق بحر فنا گردید مدت سلطنت یازده سال و یازده روز ۔

سلطان میران شاه محمد بن سلطان بهادر شاه که از جانب سلطان حاکم اسیر و برهان پور بود چون از اولاد بهادر شاه هیچکس بسلطنت غالب آمده بمسند حکومت نشست مدت یکماه و پانزده روز ۔

سلطان محمود شاه بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاه هژده سال و پانزده روز ۔

محمد شاه عرف رضی الملک از اولاد سلطان احمد شاه بانی احمد آباد باتفاق امرا بمسند حکومت نشسته سکه و خطبه بنام خود کرد مدت حکومت سه سال و چند ماه و بقولے هشت سال ۔

سلطان مظفر شاه بن سلطان محمود شاه بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاه چون از اولاد سلاطین مذکور و که قابلیت سلطنت داشته باشد احدی نماند اعتماد خان خواجه سرا که مدار علیه سلطنت بود نتهو نام طفل خورد سال را در مجلس آورده قسم یاد کرد که اولاد پسر سلطان محمود شاه است مادر او جاریه بود چون حامله گردید برائے اسقاط حمل حوالهٔ من کرد چون حمل او نه ماهه از شکم شده بود لهذا اسقاط نگردید این طفل زائید و من این را پنهان نگاه میداشتم بیکدیگر تا کنون که سوائے این طفل دیگر اولادی نیست مناسبت ندارد که هیچکس قبول کرده او را سلطنت برداشته سلطان مظفر خطاب داده عاقبت الامر بدست کسان خان اعظم کوکلتاش گرفتار آمده بخود دست خود کشت چنانچه بقلم آمده ایام حکومت شانزده سال و چند ماه (از ابتدائے ۸۰۳ھ لغایت ۸۱۹ھ) ولایت گجرات گیصد و هفتاد و چهار سال از تصرف سلاطین دهلی بیرون مانده بود در عهد او داخل ممالک محروسه گردیده بتصرف اولیائے دولت درآمد ۔

در بیان واقعه شدن خان اعظم بکعظم

با وجود تقدیم خدمات لایقه و اشغال عالیه مقدسه بیرایه بسبب آزار رسانیدن حضرت از رده خاطری بود و بسبب تعصب مذهب با شیخ ابوالفضل خصومت بسیار داشت اکثر امور خلاف خواهش او در حضور والا سر بمیزد از غمازی و بدگوئی شیخ تصور

پسندیده کمالایق حال بوده باشد در خدمت سلطان بهلول رسیده سلطان مایوس شده
ازانجا بطرف مالوا رفت و بعد آن بتدریج آمد چون حضرت صاحبقران بعزم تسخیر
هندوستان متوجه سمرقند شدند و اقبال خان باز دهلی متصرف گشت تاتارخان به پسر
خود گفت که بعنایت الهی لشکر فراوان و استعداد تمام داریم بهتر است که از اقبال خان
انتقام گیریم و دهلی از و متخلص گردانیم که سلطنت میراث کسی نیست ظفرخان اینمعنی قبول کرد
و خود را از حکومت باز داشته گوشه اختیار کرد و حشم و خدم و اسباب حکومت و
ولایت به پسر خود داد +

سلطان محمد عرف تاتارخان خلعت اعظم همایون ظفرخان یافته سکه و خطبه
بنام خود کرده بر تخت خلافت جلوس نمود شمس الدین ونداني براعد مظفر همایون را پایه
وزارت داد و سلطان را زهر داده کشت مدت سلطنت سه ماه و چند روز +

سلطان مظفر شاه عرف اعظم همایون بعد سمرقند دیدن خلعت خویش تکمیل
خطبه بنام خود کرد و بمهام حکومت سه سال و شش ماه و بیست روز +

سلطان احمد شاه بن سلطان محمد تاتارخان بن سلطان مظفر شاه مکنی باحمد آباد
او هفت سی و دو سال و شش ماه و بیست روز +

سلطان محمد شاه بن سلطان احمد شاه هفت سال و چهار ماه +

سلطان قطب الدین احمد شاه بن سلطان محمد شاه هفت سال و شش ماه
و سیزده روز +

سلطان داود شاه بن سلطان قطب الدین احمد شاه هفت روز +

سلطان محمود شاه بن سلطان محمد شاه پنجاه و پنج سال و یازده روز +

سلطان مظفر شاه بن سلطان محمود شاه چهارده سال و نه ماه +

سلطان سکندر شاه بن سلطان مظفر شاه دو ماه و شانزده روز +

سلطان محمود شاه بن سلطان مظفر شاه چار ماه +

سلطان بهادر شاه بن سلطان مظفر شاه از حضرت نصیر الدین محمود شاه
شکست یافته در جزیره دریاهای شهر پیش فرنگیان رفت فرنگیان میخواستند که او را دستگیر
کنند او زهر خورده خود را کشت و غرائب نگاشته بخواست که بجهاز در آید قضا را از دریاهای شناکنان

---

۱ در سنه ۹۳۰ ظفرخان خطبه بنام خود کرده خویش را مظفر شاه خواند. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۸۰ +

بولایت رانا میشود پدر تن بورش بادشاہے از سعی من خواہد دانست باین واہمہ از لشکر فیروزی اثر گریخت چون فرار نمود بعرض والا رسید تادیب و تخریب رانا بطریق اولی بر ذمت والا لازم امداز دہول پور بسمت ولایت رانا متوجہ شدند و در حوالی قلعہ چتور رسیدہ انحصار راکہ در حصانت و متانت شہرہ آفاق است محاصرہ کردند و چند ماہ علی التواتر جنگ توپ و تفنگ درمیان آمد روزے انحضرت برائے دیدن مورچلہا سوار شدند بعرض رسید کہ از روزن قلعہ چند مرتبہ شخصے بندوق سر دادہ و امسپیلی باہل مورچل رسید خاقان زمان بندوق خاصہ بدست اقدس گرفتہ بسوے آن روزن سر دادند بقدرت الٰہی تیر بہدف رسید بر زبان مقدس گذشت کہ دست اقدس چنان سبک میباید چنانچہ در شکارگاہ بندوق بشکار میرسد و دست سبک مینماید ہمانا کہ این بندوق کار گر خواہد شد ثانی الحال خبر رسید کہ برادر زادہ[1] جیل کہ سردار قلعہ بود از ان ضرب کشتہ شد و تفنگ دست مبارک بہ نشانہ رسید نظم

در معرکہ این تفنگ فریاد رس است — خصم افگن و گرم خوی آتش نفس است
موقوف اشارہ است در گشتن خصم — سویش نگہی ز گوشہ چشم بس است

چون محاصرہ بامتداد کشید و کارہا پیش رفت بموجب حکم والا دو نقب درون قلعہ سازند و ہر دو نقب را از بارود پر کردند یکے را آتش دادند و دیگرے را موقوف داشتند چون ہر دو نقب پایان قلعہ باہم اتصال یافتہ بودند قضارا آتش ہر دو نقب خورد لشکر بادشاہی کہ نزدیک نقب دویم غافل بود بسیار ضایع شد القصہ چون اقبال بادشاہی قوی بود قلعہ مفتوح گردید بعد جنگ بسیار و تردوات بیشمار حیل و فناکہ از امرائے بزرگ رانا بودند کشتہ شدند انحضرت بعد فتح قلعہ و نصب قلعہ دار بفرخی و فیروزی از انجا معاودت نمودہ بخطہ دلکشائے اجمیر نزول اجلال فرمودند در زمان سابق سلطان علاء الدین خلجی با لشکر فراوان مدت متمادی قلعہ مذکور را محاصرہ کردہ بسیاری از لشکریان خود در کشتن دادہ کارے از پیش نبردہ بفریب و خباثت رتن سین حاکم انجا را قید نمودہ بدہلی آوردہ بود در ینولا از اقبال عدیم المثال انحضرت در اندک مدت چنین قلعہ استواری ارتفاع افتتاح یافت از ابتدائے نصف شہر بہمن ماہ الٰہی غایت اوسط

---

[1] در اکبرنامہ دفتر دوم صفحہ ۳۲۰ جیل نوشتہ۔

می نمود و اظهار آشفتگی میکرد و در خلوت بی آنکه حرفی ناملایم سر بر زند بموجب آزرده خاطر گشته عزیمت زیارت بیت المقدس مصمم نموده از گجرات روانه شد و جام و جهاز راکه عمده زمینداران آنولایت بودند ظاهر ساخت که واجبه آنست که از بندر گاه آسمان جاه شتابم چون بسومنات رسید دیوان و بخشی سرکار والا راکه در انصوبه بودند محبوس ساخت و بر لب دریای شور رسیده با فرزندان و اهلیه و نقد و جنس خود بجهاز نشست چون اینمعنی بعرض والا رسید باعث آزردگی خاطر مقدس گردید و فرمان عاطفت صادر گشت و از روی عنایت محال و جاگیر او را مسلم داشتند خان اعظم از بسکه شوق کعبه امید غالب داشت پذیرای نصایح نگردیده روانه گشت بعد او بکل سعادت زیارت که منتهای تمنای خاطرش بود سال دویم معاودت نموده بگجرات رسید و بموجب حکم اقدس بایستان مقدس رسیده شرف اندوز سعادت ملازمت والا گردید و آنحضرت از روی کمال عنایت و نوازش که شامل حال او بود در آغوش مرحمت گرفتند و در اندک مدت بمنصب عالی وکالت سرفراز فرمودند و مهر اقدس حواله او گردید و در آخر بمنصب رفیع هفت هزاری سرفراز گشت و لله ضابطه منصب امرای دکن بنود اول فتحی که بمنصب رفیع هفت هزاری سرفرازی یافته خان اعظم بود و پیهم عنایات اعلی نسبت بحال او در تجسس مصروف بود که ناگاه والده شریفه او در ایام حضرت خلد مکان زمان بود و خاطر داشت آن پرده نشین نقاب عصمت بسیار عزیز و تدبر و خان اعظم نیز اندازه فرزانگی و شجاعت و مردانگی یگانه روزگار بود بیت

بدانش بزرگ و بهمت بلند ... بباز و بلیسد و بدل ارجمند

در بیان تسخیر قلعه چتور

در زمانی که میرزایان مهابلوه شورش داشتند آنحضرت بدفع فتنه انها متوجه بودند در منزل دهول پور قاصد آمد و زبان مقدس گذشت که تمامی زمینداران هندوستان ببلازمت رسیدند مگر رانا او بسنگ کوهستان جبال عزلت گزیده بخاطر مقدس میرسد که بتخسیر آن بپردازند و بعد ازان بطرف مالوه نهضت فرمایند سکت سنگ بسرپرستی خان اعظم مامور شد و بخاطر آورد که اگر بخدمت ملازمت عالی

نشود و مسلمین و هنود و گبر و ترسا و دیگر اهل مذاهب با یکدیگر در مقام صلح کل بوده هر کدام
بدین و آئین خویش پرستار آفریدگار باشند بیت

بذ یک چراغ کعبه و بتخانه روشن است ۔۔۔ در هیچ قوم نیست که دشمن کفر و دین چراست

بنا بر صلح کل که مجعول و مفطور انحضرت بود در هر شب جمعه که غازه سعادت بر رو دارد و
دانشوران جمیع ادیان و فضلای تمامی ملل از اهل سنن و شیعه و یهود و نصاری و
مسلمان و گبر و ترسا و فرنگی و ارمنی و زندیق و دیگر مذاهب که در ولایت ایران و توران و
روم و آن طرف شایع است و براهمه چتربرن و جین بوده و دیگر مذاهب که در ممالک
هندوستان رواج دارد و چهار ایوان که بهمین قصد تعمیر یافته بود فراهم آورده مقدمات
خاص عقلی و نقلی هر مذهب بسمع رضا اصغا میفرمودند و نقد حقیقت و معرفت بر محک تمیز
میرساانیدند و فضلای آن مذاهب را بهمدیگر بمباحثه و امیداشتند خود در امر حق
منصف میشدند بیت

چنگ بهفتاد و دو ملت همه عذر بپذیر ۔۔۔ چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند

برای دریافت حقیقت دین و آئین اهل هند کتاب مهابهارت را که بر اکثر اصول و
فروع معتقدات براهمه اشتمال دارد و متضمن کهنگی عالم و عالمیان و قدم جهان و جهانیان است
و درین علوم معتبر و بزرگ ترازان کتابی نیست حسب الحکم والا باهتمام غیاث الدین علی
نقیب خان بالسلطان و عبد القادر بفارسی مترجم کرده برزم نامه موسوم گردانیده از نظر
اقدس گذرانید و شیخ ابو الفضل خطبه آنرا بعبارت متین بقلم در آورد و همچنین بسی از کتب
هندی دیگر نیز بموجب امر والا ترجمه گردید و بارها بر زبان مقدس گذشت که از روی بدل
تند باد تعصب چراغ امتیاز افسرده شده و همه محض بی انگیزه در پی حق کاوا نمایند و تحقیق
مذاهب پردازند هر چه از پدر و استاد و شنا و مهیا به و خویش و اقارب شنیده و
دیده اند اعتقاد نکنند و طریقه را پرستش ایزدی انگاشته مخالف آن را
کفر نپندارند اگر اندکی بچون و چرا گذارد و دیده و دانسته باز کاود و بدیده بصیرت باز نگرد و بره گمراهی مرحله پیماید
و تعصب نورزد بیت

گفت آن یار کزو گشت سر دار بلند ۔۔۔ جرمش این بود که اسرار هویدا می کرد

و معتقد فرمودند که هر سال دو مرتبه یکم رجب که روز ولادت انحضرت بود و دیگر

اسفندارماه الهی که همگی شش ماه بوده باشند تمین مهم انصرام پذیرفت **مصوع**

ظفر ملازم و دولت قرین نصرت یار

در بیان معاف کردن جزیه و طریقه صلح کل ورزیدن

در وسعت آباد هندوستان مقدار مبلغ ان چند است که محاسبان روزگار از عهده ضبط آن نتوانند برامد مقتضای حق شناسی بر زبان مقدس گذشت که مقرر کردن جزیه بحکمت آن بود که همواره مبلغ معتد به در خزانه موجود باشد و باعث تقویت سپاه اسلام گردد مخالفان مذهب گردد و هرگاه که بیامن اقبال روز افزون هزاران گنج در خزاین والا فراهم آید و مرجع راجهای و رایان هندوستان سر بر خط اطاعت نهاده باشند چه گنجایش که ایشان بکلمه تدبیر دستان و مسکینان را آزار رسانیده شود چنانچه ملاشیری در زمانی که رایان سنگله بتغیر ولایت کوهستان پنجاب و تادیب راجهای آن دیار تعین شده بود گفته واین قطعه نادر حسب حال آمده **قطعه**

شها فرمان فرستادی براجه — که سازد هندوان کوه را رام

چنان رو بنوع گرفت از عدل دین — که هندو می زند شمشیر اسلام

اولیا نکه پادشاهان پیشین بمقتضای تعصب دین و مخالفت مذهب دیده آزار و اضرار کفار میکوشیدند و آن فریق را در اخذ جزیه خوار و زار مینمودند و ستمگاری و دل آزاری را کار صفر مودند و آن را صواب تصور نموده از عبادت می شمردند انحضرت از وجهات خداداد و فور عقل معاش و معاد مسند آرای صلح کل بوده طوایف انام و طبقات خلایق را بنظر تلطف دیده لابر زبان فیض بنیان آوردند که مبدع جهان ارا بر خلایق مختلف المشارب و متنوعه المذاهب در فیض کشوده و انواع الطاف شامل حال فرزندان غریب بندوان داشته پس بر ذمت همت پادشاهان والا شکوه که ظلال ایزد متعال اند لازم و واجب که تخالف و تنازع دین منظور نداشته بنیاد بینای همه را بیک نظر دیده تفاوت در ایات خاص باشد پرتو آفتاب که بهر نیک و بد یکسان می تابد بهمگنان مساوات مرعی دارند خصوصت حکم شد که از تاریخ حال ببعد از احکام مالک نعلت طلب بوده که بهیچ حال با مین مخالفین پیشین بضبط در آمده مزاحم حال ذمیان نشوند

آن عشرت طبیعت تصور نمودن چه بخرد یست واهل نفوس وذی حیات راکه هر یک جان عزیز دارد برائے تماشاکه دمی بیش نیست معدوم ساختن چه بیرحمی است بیت

میازار موری که دانه کش است که جان دارد وجان شیرین خوش است

بنابر امثال درین امور بعضی اهل اسلام که خالی از تعصب نبودند خاقان زمان را به برگشتگی از دین متهم ساخته انواع سخن سازی می نمودند خصوص مولانائے عبداللہ سلطان پوری که از اسلام شاه افغان خطاب شیخ الاسلامی یافته واز خاقان زمان بمخدوم الملک مخاطب شده بود و شیخ عبدالنبی صدر کل نسبت آن حضرت بعثمان دوراز کار بسیار میگفتند وبهمین سبب برخاسته بمکه معظمه رفتند چون باز بهندوستان آمدند حکم شد که هر دو را قید کنند مخدوم الملک از فرط بیم قالب تهی کرد و شیخ عبدالنبی را حواله شیخ ابوالفضل کردند او در زندان فوت شد ازینجهت که باهم عداوت داشتند بر زبانها افتاد که شیخ ابوالفضل اورا خفه کرده کشته القصه بتقدیم شرایط اسلام وادائے اداب بساداتِ عظام که از انحضرت بوقوع آمده بود واز دیگر سلاطین کم بظهور رسیده باشد بیت

بدانش بزرگ وبهمت بلند ببازو دلیر و بدل هوشمند
نه رایش به تدبیر محتاج غیر نه امضائے رایش بجز محض خیر

دربیان انتساب حضرت خاقان زمان براجهائے ورؤسائے هندوستان

درزمانیکه بادشاه غفران پناه بایران تشریف بردند شاه طهماسپ در تقریب استمالت تفرقه هندوستان گفته بود که چون حضرت ظهیرالدین محمد بابر بادشاه خلافت هند از تصرف افغانان برگرفته بودند ودوران ملک بیگانه اگر بزمینداران عمده انتساب واشتباک بیان می آمد در وقت تفرقه مدد ومعاون میشدند وبدین نمط در سلطنت اختلال رونمیداد لهذا بادشاه غفران پناه چون مرتبه دویم سریر آرائے خلافت شدند این مطلب را ملحوظ خاطر مقدس داشتند لیکن میسر نگشت بعد ازانکه اورنگ جهانبانی از جلوس خاقان زمان زینت یافت بحسب این مامول توجه عالی معروف داشته دخت برادر حسن خان میواتی را که از عمده زمینداران هندبود در حرم سرائے سرفراز فرمودند بعد ازانکه براجپوتانرا که عمده ترین راجها بودند بدین مطلب حکم شد و بسبب تخالف مذهب

دویم امر داد ماه الٰہی عنصر قدسی را بطلا و سیم و اقسام چیزہا و گوناگون اشیا وزن کردہ آن اشیا را باہل احتیاج خیرات نمایند ہر دو روز ازاں فیض بخش عالم مانند تیر انجم بمرج میزان را از اشعات جمال عنصر اقدس تجلی امور میساختند و در رنگ قمر منیر نور بیت سعود ترا زور ما از لمعات انوار وجود مقدس فروغ اگین میگرداینیدند و پلہ میزان را از جواہر غریبہ و اشیائے نادرہ پر می آمودند فقرا و مساکین و تہیدستان و محتاجین از فرط بذل و نوال بادشاہ دیادل از زر و دینار مستغنی و بے نیازی شدند نظم

ترازو چشم در رہ داشت تمثال — کہ آید در برش خورشید اقبال
شرائین سعادت را پسندید — از و چشم ترازو مردمی دید
ترازو را بزر نا نگونہ انباشت — کہ او را پنجہ خورشید برداشت

و حکم شد کہ در ماہ شمسی دران تاریخ مرتکب غذائے حیوانی نشوند و ہر سال بعد وزن انقدر روز کہ موافق عدد سنین عمر گرامی باشد گوشت تناول نفرمایند و دران ایام در کل ممالک جاندار را نیازارند و بدین تقریب گاؤکشی کہ نزد اہل ہند از امور مذمومہ و جرایم عظیمہ است از تمام ممالک محروسہ منع کردند و میفرمودند کہ ترک گوشت بارہا بخاطرم میرسد اما از شامت مردم نتوان اندان احتراز نمود چرا کہ گوشت از شاخ درخت برنمی آید و ہمچو نباتات از زمین بمکمن و محض از بدن جانداران پیدا می شود با وجود انواع اغذیہ و اقسام نعمائے از نعمت خانہ واہب حقیقی برائے آدمی عطا شدہ بجہت اندکی حظ نفسانی کہ تا آنکہ گوشت بر زبان است مزہ و لذت می دہد قصد جانداران نمودن چہ سخت دلی است و سینہ خود را کہ مخزن اسرار ایزد یست گورستان حیوانات کردن چہ بے مہریست با وجود اینہ بیرون آمدن ان از راہ بول دو مرتبہ و پیدایش آن بفضول است در صورت ترک گوشت خوردن بوجوہ اولی تر است بیت

اگر لذت ترک لذت بدانی — دگر خواہشش ترک لذت بخوانی

و نیز میفرمودند کہ مشغل شکار محض خونخواری و جفاکاری و عین بیدادی و جلادیست و چون دلان خدا ترس بمقتضائے ہوا پرستی و نفس دوستی برائے تشحیذ خاطر و لذت نفسانیت ازانہا شکار قرار دادہ قصد جانداران میکنند و چندین بیگناہان را در خواب ناز بیدرد میکشند و نمیدانند کہ این صور غریبہ و پیکر عجیبہ از بدایع و صنایع صانع حقیقی اند و شکستن یا فتح در انعدام

میمنمودند و بعنایت الهی و میامن اعتقاد انحضرت مهم بانجام میرسید بیت

هرانکه استعانت بدرویش برد اگر برفریدون رود پیش برد

درصورت حصول ارزوے ولادت خلف نذری بسته بودند که پیاده قطع راه نموده

بزیارت روضه منوره کنند درینولا که از تائیدات ایزدی خلف سعادت پیوند بعالم وجود

آمد بابهائے نذر از دارالخلافت فتح پور سیکری تا اجمیر هفت منزل و هر منزل دوازده

کروه پیاده قطع مسافت نموده مراسم زیارت بتقدیم رسانیده معاودت فرمودند در اصل

طالعان فرزند خیلی پر قوت و قوے دل بودند جرات و جسارت که ازان شیر دل بوقوع

آمده از بادشاهان دیگر کم نشان میدهند شیخ ابوالفضل در اکبرنامه مینویسد که روزے بقصد

شکار از ماچی پیاده متوجه اردو شده آخر روز باکبرآباد رسیدند غیر از چند کس از نزدیکان هم

پائے نکرد و نیز می نگارد که آن حضرت در سواری فیل نوعی ماهر بودند که احدی از فیلبانان

از موزکار انقدر مهارت نداشت هنگامے که فیل مست عربده جو ادم کش فیلبانان را کشته

باعث آشوب شهر میشد انحضرت روبروے آن فیل رفته بیدریغ پائے عظمت برگردنش

نهاده سواری میشدند و آن را بجنگ فیل همسر اومی انداختند و بارها درمین جنگ فیلان

مست بنابر ازمودن جرات خود ازین فیل جسته بر فیل دیگر میرفتند و موجب حیرت

نظارگیان میگردیدند

ازدواج شاهزاده سلطان سلیم با صبیه موته راجه ولادت سلطان خرم یعنی شاهجهان

چون حضرت خاقان زمان روابط انتساب براجها مربوط کردند انها با وجود مخالفت مذهب

ازین نسبت بهاسر فرازی دانسته از هر طرف این راه داگردند بعد ازانکه شاهزاده سلطان سلیم

بحد بلوغ رسید اگرچه سابقا صبیه راجه بهگونت داس ولد راجه بهارامل در حباله نکاح آن

نونهال حدیقه خلافت درآمده بود باز ینولا صبیه موته راجه کلدرائے ولد رائے مال دیو مرزبان

جودهپور که بوسعت ولایت و کثرت لشکر سرامد چندین راجهاوالاشان بود در عقد ازدواج

آن گوهر تاجداری درآمده ماه آسمان سعادت با خورشید فلک خلافت قران یافت و زهره

قبول نکرد و آخر الامر سرفرازی خویش درین دانسته صبیه رضیه خود را در عقد ازدواج حضرت خاقان زمان در آورد نظم

بروزے کہ طالع برومند بود — نظرہا سزاوار پیوند بود
جہاندار پرسید آبائے خویش — پری چہرہ را کرد ہمتائے خویش

ولادت باسعادت شاہزادہ سلطان سلیم یعنی جہانگیر بادشاہ و رفتن خاقان زمان پیادہ باجمیر بایفائے نذر

چون انحضرت آرزوئے خلف سعادت سرشت بسیار داشتند و عقدہ این تمنا کشادہ و دیرے نگذشت امید شگوفہ میکرد اما ثمر مراد مثمر نمی شد ابر تمنا قطرہ در صدف میریخت لیکن مروارید خواہش حاصل نمیگشت نظم

تخلش ہوائے میوہ پیوست — میکرد شگوفہ و نمی بست
از قطرہ ابر او شدی پر — در بطن صدف نمیشدی دور

برائے حصول این مدعا بجناب شیخ سلیم کہ از نزدیکان درگاہ کبریا و مستجاب الدعوات بود و در قصبہ سیکری اقامت داشت التجا آوردند حسب الاشارہ انحضرت آگاہ و ہمسایہ یکی قصبہ مذکور عمارات بادشاہانہ احداث نمودہ بفتح پور موسوم کردہ دار الخلافت قرار دادند بعنایت سبحانی و بہ برکات دعائے درویش در سال چہاردہم جلوس دالاسطابق ۹۷۷ ہجری از بطن عفت سرشت خلاصہ عفایف روزگار صبیہ راجہ بہارا مل خلف فرخندہ اختر والاگہر سعادت ولادت یافت بیت

یکے غنچہ از باغ دولت دمید — کزان سان گلے چشم گیتی ندید

نام آن مولود مسعود مناسب اسم درویش خدا اندیش سلطان سلیم نہادند کہ ثانی اثنین بعد رحلت خاقان زمان اورنگ آرائے خلافت گشتہ بجہانگیر بادشاہ نامور گشت چنانچہ بجائے خود تحریر می یابد چون آن حضرت بروضہ منورہ خواجہ معین الدین چشتی کہ از اوصیاء حق و نزدیکان حی مطلق اند و در ۶۳۳ جہان گذران را پدرود کردہ در خطہ اجمیر آسودہ ہستند اعتقاد تمام داشتند ہمے کہ رہ میسپارد بزیارت بروضہ رضویہ رفتہ استمداد انجاح مراد

در بیان سوانح بدایع که در زمان انحضرت بوقوع آمد

موضع بکسراوت بیکا نام مقدم بود شخصے که با او عداوت داشت قابو یافته زخمی بر پشت و زخمی دیگر بر بناگوش او زد و بهمان زخمها راوت مذکور قالب تهی کرد بعد چند گاه بخانه رام داس نام خویش او را پسر ولادت یافت که بر پشت و بناگوش او نشان زخم بود شهرت شد که راوت بیکا که از زخمها مرده بود باز بطریق تناسخ در عالم وجود آمده آن پسر نیز بحد تمیز رسیدن میگفت که من راوت بیکا ام و نشان ناصح میدادو کسانیکه مقرون بصدق باشد چون این سانحه غریبه بعرض والا رسیدن ظفلک را بحضور اقدس طلبیده شته بر حقیقت واقف شدند و گفتار بصدق پیوست دیگر نابینائی را بپایه سریر خلافت آوردند هر چه مردم بزبان میگفتند او دست زیر بغل کرده از بغل بیان میداد بهمین طور اشعار میخواند بمعنے تسخیر جن حمل بر دند و عجبی بچشم بندی وانمود ند لیکن او از کثرت ورزش کار با ینجا رسانیده بود دیگر شخصے را آورد ند که آن یک بچه خود بست و یک پسر داشت و همه زنده بودند بر زبان گذشت که وقوع امثال این امور از قدرت ایزدی چه بعید دیگر شخصے را حاضر آوردند که گوش داشت و نه سوراخ گوش هر چه مردم می گفتند بیک تفاوت می شنید دیگر درین ایام ستاره دنبالدار نمود ار شد از جهت آن در عراق و خراسان فتنه عظیم روداد دیگر در وقت حضرت خاقان زمان روزے فرمودند که زبان دانی مردم از کثرت صحبت است بعضے از زبان آشنا شنوند که او بهمان لفظ را بطریق الهینی محتاج صحبت نیست آن حضرت جهت امتحان الهینی دو دره خراج خدا نموده چند طفل نوزاد دران مکان گذاشتند و دایهائے زبان بسته برائے شیر دادن گماشتند چون چهار ساله شدند حضرت خود بنا شائے انها تشریف بردند از زبان پرورش یافتهائے وادی بے زبان حرفی ظاهر نشد مانند گنگان باوازنا مخصوص بارتباط حرف بر زبان می آوردند درینصورت گفتار آنحضرت با امتحان رسید کلی الوقع زبان دانی از صحبت حاصل می شود چنانچه نوزادگان را صحبت مردم هر دیار که میسر شود زبان همان دیار با دمیگیرند قطع نظر از ادیان که نطق جبلی دارند مدلل و مشارک که حرف زنی خاصه انهاست از صحبت آدمیان حرف سرای شوند بلبیت

هر چه درین عالم است از اثر صحبت است ورنه کجا یافتی چوب بهائے نبات

برج عصمت بامشتری سلطنت قرین گردید راجه مجلس عالی ترتیب داده التماس مقدم مقدس نمود انحضرت براعات روابط نسبت التماس اورا باجابت مقرون فرموده بمنزل او تشریف برند راجه مین الاقران والامثال سر افتخار برافراخته مراسم نیاز و پیشکش بتقدیم رسانیده واز اعدی تا شاگرد پیشه اسم نویسی نموده خلعت بهر کدام ارزانی داشت و امرائے عظام را بلوازم ضیافت وگذرانیدن تحایف خوشنودگردانید و فیلان کوه پیکر و اسپان بادرفتار و پرستاران پری پیکر و غلامان غلمان شعار و فراوان اکسون و قصب و دیباوذربفت و شال و دیگر انواع اقمشه نادر و گوناگون اجناس هفت کشور و چندین عود و عنبر و حقه مشک از فرط بسیاری در برج یاقوت و گوهر و اقسام زیور مرصع از جواهر زواهر بطریق جهیز سرانجام داد **نظم**

زدینار و یاقوت و مشک و عبیر	زدیباوزربفت و خز و حریر
زچینی بسیج و ختائے پرند	گذشته زاندازه چون و چند
بسے جامهائے گرانمایه نیز	پرستار و اسپ و زهرگونه چیز
بسے زیور و گوهر شاهوار	بسے خاتم و پاره گوشوار
بسے درج و صندوق پرلعل و زر	پر از لعل و یاقوت و در و گهر
زپوشیدنی و زگستردنی	زهرچیز کان بود آوردنی
گت و خیمه و خرگه و گندلان	زهرگونه چندان که صد کاروان

سابقا از دخت راجه بهگونت داس سلطان خسرو خلف شاهزاده سلیم بعالم وجود آمده بود در خلال ازبطن عفت سرشت صبیه موتا راجه در سنه سی و ششم جلوس والا مطابق سنه هزار هجری سلطان خورم کرشانی اکمال زینت افزائی سریر خلافت شده بشاهجهان بادشاه نامور گشت سعادت ولادت یافته بزم عیش و عشرت و انجمن انبساط و مسرت آراسته شد دست بذل و عطا کشاده داد وجود و سخا دادند **نظم**

گلے بشگفت جان پرور دریں باغ	کہ بویش صد گلستان را کند داغ
ازین شمشاد تن کاندر برخاست	زهفت اختر مبارک بادبرخاست
نشاط آویخت از تار ترانه	نوا پیچید در مغز زمانه

در بیان تسخیر ولایت پتنه و بنگاله

دران وقت سلیمان کرارانی که از امرائے بزرگ شیر شاه و اسلام شاه بود حکومت ولایت
داشت و تا عهد خاقان زمان مستقل بود چون منعم خان خانخانان بحکومت دیار شرقیه معین گشت
بدفعات بسلیمان مذکور جنگ درمیان آمده سلیمان عاجز مشده اطاعت بادشاهی قبول کرده
خانخانان را ملاقات نموده تا ایام زندگی از انقیاد سر نتافت چون او قالب تهی کرد بایزید پسر
کلانش بر مسند حکومت نشست و بعد چند روز مسافر ملک نیستی گردید پس از داؤد پسر دوم
سلیمان حاکم انولایت گشته دم باستقلال زده سر از بندگی جناب والا برتافت منعم خان
آماده جنگ شده قلعه پتنه را محاصره کرده بدرگاه والا عرضداشت نموده استمداد عالے
مقدم مقدس گردید و درعین برسات که از کثرت آب و خلاب راهها مسدود بود رایات
عالیات نهضت فرموده در حوالی پتنه نزول اجلال فرموده حکم بر محاصره قلعه شد داؤد
در خود تاب مقاومت ندید و باظهار اطاعت ایلچی بجناب قدسی فرستاد چون ایلچی باستلام
عتبه افلاک رتبه سرفرازی یافت حکم شد که داؤد را ازین شقوق یکے را اختیار سازد اولی
ما و او تنها و در میدان آمده مبارزت نمائیم هر که فیروزمند شود ملک از و باشد و اگر دل برین
ننهد از مردم خود که بزید شجاعت مشهور باشد برگزیند تا نیز یکے از بهادران در برابر
امر نماییم تا هر دو گروه دران هر کس که ظفر یابد فتح از جانب او شود در صورتیکه این را
هم قبول نکند یکے از فیلان نامی که بوفور جرات و عظم جثه متدخوے متاز بوده باشد در
معرکه بفرستد تا نیز فیل را انتخاب کرده بجنگ او فرستیم هر کدام که غالب آید فیروزی از
جانب او باشد چون ایلچی این احکام قدسی شنیده از حضور رخصت شده نزد او رسید
و شقوق مسطوره گذارش نمود او هیچ یکے ازان قبول نه کرد و مقارن اینحال حاجی پور که آن
روسے اب گنگ است و محاذی پتنه است سبعی بهادران نصرت مند مفتوح گردید
و محاصره قلعه پتنه نیز تنگ شد افغانان نقش ادبار خود و انکیفه روزگار خود دیده
داؤد را که مست باده سرکشی بود طوطا کرپا در کشتی انداخته بوقت شب روانه بنگاله شدند
شورشی و وحشتی عظیم در قلعه پدید آمد بعضے افغانان از اضطراب دران تاریکی دریا را
از کشتی انداخته غریق بحر فنا شدند و فریقے که خود را در کشتی انداختند از فرط هجوم با

دیگر از سانحہ غریبہ کہ روداد این است کہ فوجے از ملازمان سرکار والا برائے مالش سرتابان نواحی اکبرآباد تعین شدہ بود و باستمرداں محاسبہ درمیان آمد دران فوج دو برادر از قوم کھتری تردد رستمانہ می کردند قضارا یکے ازان ہر دو برادر دران کارزار کشتہ شد نعش او را در خانہ او باکبرآباد آوردند و برادر دویم دران رزم ہمچنان تردد می کرد ازانجا کہ ہر دو برادر توامان بودند و تفاوت قدرت قادر مطلق چہرہ ہر دو برادر بیک وتیرہ منقوش ساختہ و مصور حکمت الٰہی قامت و شبیہ اینہا بجامہ صنع بعینہ یکے بتصویر درآوردہ بود بیت

میان شان نبودہ فرق اندک ۔۔۔ بعینہ ہر یکے چون آن دگر یک

بعد رسیدن نعش مذکور در خانہ چون خبر تحقیق نرسید کہ کدام کسے ازان ہر دو برادر کشتہ شد و شبیہ ہر دو بے تفاوت یکے بود عورات ہر دو برادر در شبہ افتادہ برائے سوختن مستعد شدند زان میگفت کہ شوہر من است ہمراہ این پیکر بجان میسوزم و این میگفت کہ شوہر من است بہ ناقت نعش خود را خاکستری سازم رفتہ رفتہ این مقدمہ نزد کوتوال شہر رجوع شد کوتوال این سانحہ را بعرض والا رسانید خاقان زمان آن ہر دو عورت را در حضور معتمدین طلبید بہ استکشاف حقیقت نمودند عورت بزرگ کہ ازان تو این ساعتے پیشتر تولید یافتہ بود گذارش نمود کہ بے شک شوہر من است مصداق اعتقاد من انکہ یک سال مستغنی میشود کہ پسر دہ سالہ من فوت شدہ بامید و غم فرزند عزیز بسیار بود شکم این را چاک سازند اگر بر جگر داغ فرزند داشتہ باشد شوہر من است بموجب حکم والا برائے امتحان گذاردہ جراحان کارشناس شکم میت را شگافتند سوزاخے یافتند بمجرد تیز جگرش ظاہر گشت چون ایمنی بعرض اقدس رسید باعث تعجب گردید الحق غم فرزند دلبند تیریست جگر دوز و آتشی است جانسوز جگر تراشی خنجر آبدار است و دل خراشی سنان خونخوار مقارن اینحال برادر دویم ہمراہ فوج مذکور سانحہ است در شہر رسید ظاہر شد فی الواقع نعش شوہر ہمان عورت بود عقل و دانش ان زنکو آفرین فرمودہ حکم برائے سوختن او صادر گشت و آن زن مردانہ وار با پیکر جان شوہر خویش ہمراہی نمودہ ہر اتش عشق و محبت خاکستر گردید بیت

خسرو ادر عشقبازی کم ز ہندو زن مباش
کز برائے مرد میسوزد زندہ جان خویشتن را

ازان وقت فتنه و فساد از بنگاله رفع گردیده باعث امنیت گشت مصرع

چراغ فتح برافروختند زاتش تیغ

پوشیده نماند که در بلاد بنگاله آغاز ظهور اسلام از ملک محمد بختیار که از امرائے بزرگ سلطان قطب الدین ایبک بود گردیده وانان زمان آن ولایت در تصرف سلطان دہلی گشت در سنه ۶۰۲ھ قدر خان زاکه از جانب سلطان محمد شاه فخر الدین جونابن سلطان غیاث الدین تغلق شاه بود فخر الدین نامی سلاحدار بقابوے که یافت گشته بر مسند حکومت نشست و بر سلطان فخر الدین ملقب گشت مدت حکومت دوازده[۱۲] سال +

سلطان علاء الدین عرف ملک علی که عارض لشکر قدر خان بود با سلطان فخر الدین جنگ کرده غالب آمده او را بقتل رسانیده لوائے حکومت بر افراخت مدت سلطنت چهار[۱۳] سال و چهار ماه +

سلطان شمس الدین عرف حاجی الیاس نوکر سلطان علاء الدین سردار لشکر گردیده بر سر لکهنوتی رفته تمامی سپاه را از حسن و سلوک و تدبیر با خود متفق نموده از راه برگشته بر سر علاء الدین آمد بعد از جنگ غالب گشته اقائے خود را مسافر ملک عدم گردانیده بر مسند حکومت متمکن گشت دران زمان فیروز شاه اورنگ آرائے خلافت دہلی بود بمراتب لشکر بر بنگاله تعین کرده اما کارے از پیش نرفت مدت حکومت بست و یک[۲۱] سال +

سلطان سکندر بن سلطان شمس الدین دوازده[۱۲] سال +

سلطان غیاث الدین بن سلطان سکندر یازده[۱۱] سال و چند ماه +

سلطان السلاطین بن سلطان غیاث الدین یازده[۱۱] سال +

سلطان شمس الدین بن سلطان السلاطین پنج[۵] سال +

---

(۱) در تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۵ سنه ۶۰۲ نوشته۔ (۲) دو سال و چند ماه۔ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۵ و طبقات اکبری صفحه ۵۲۲

(۳) یک سال و پنج ماه تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحه ۵۲۳ و ۵۲۴ +

(۴) شانزده سال و چند ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۳ +

(۵) نه سال و چند ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحه ۵۲۳ و ۵۲۴ +

(۶) هفت سال و چند ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۷ و طبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۴ +

(۷) هفت سال و چند ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۷۔ ده سال۔ طبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۴ +

(۸) سه سال و چند ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۷ و طبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۴ +

کشتی غرق گشتند وجمعی از کثرت انبوه بتلاش برامدن پایمال گردیدند وبندی که راه بیرون برامدن نیافتند خودرا از بروج دیوار قلعه انداخته بخندق نیستی درشدند انحضرت سحرگاه برحقیقت واقف شده قلعه را باولیائے دولت سپرده خود بدولت واقبال تعاقب فرموده اسپ سواره از دریائے پن پن گذشته تاشام سی کروه راه قطع کردند درین تگ ودو حسین خان پسر سلطان محمد عادل گرفتار گشته بقتل رسید ودیگر مخالفان نیز دران راه دستگیر گشته بعدم خانه قدر رسیدند واکثر گریخته جان بسلامت بردند نظم

مخالف گریزان براه گریز — سپه درعقب راند با تیغ تیز
گریزان شدندان دلیران همه — چوازشیر غرنده اهو رمه
چوان بدسگالان هزیمت شدند — سپه بے نیاز از غنیمت شدند
همه راکذ دشت وزپشته بود — پراز خسته وکشته وپسته بود

ازانجا منعم خان خانخانان را بالشکر گران باستیصال داؤد وبدمال وتسخیر بنگاله تعین کرده بدرقه مبارکباد فرمودند راجه تودرمل که درین مهم خدمت شایسته بتقدیم رسانیده بود بعنایات خلعت وتقاره سرفراز گشته برفاقت منعم خان مقرر گردید انحضرت بعد تنظیم امور دیار مراجعت فرموده ازراه اجمیر بعد زیارت روضه رضویه بدارالسلطنت فتح پور نزول اجلال فرمودند حکم شد که از اجمیر تا فتح پور در هر کروه چاهے پخته ومناره بلند بجهت علامت کرده احداث کنند وسراپائے مینارهائے اژدهائے آهو که شکار شده باشد زینت بخشند تا رهروان را اعتقادی ودلیلے بوده باشد در اندک فرصتے چاه ومناره برطبق حکم والامرتب گردید القصه منعم خان در بنگاله رسیده با داؤد جنگ نمایان کرده زخمی گشت واکثر امرایان نثار شدند وباقبال بادشاهی داؤد مغلوب گشته بندگی درگاه والا قبول کرده پیشکش هائے لایقه وفیلان نامدار مصحوب پسر خود بجناب والا ارسال داشت وراجه تودرمل از مهم بنگاله خاطر جمع نموده بحضور رسیده بمنصب اشرف دیوانی سرفرازی یافت بعد چندگاه چون منعم خان خانخانان بمرگ طبعی درگذشت وداؤد قابو یافته از عهده خود برگشته سر بشورش برداشت بعد معروض مقدس خانجهان وراجه تودرمل بر سر او تعین شدند ایشان در بنگاله رسیده بدفعات محاربات نمایان کرده مظفر ومنصور گشتند وداؤد دستگیر گشته بقتل رسید سر او را بدرگاه والا فرستاده مورد عنایات شدند

مظفر شاہ حبشی خوجہ سرا محمود شاہ را کشتہ بر مسند حکومت نشست و متمکن گردید یک سال[1] و پنجاہ +

سلطان علاء الدین کہ از نوکران مظفر شاہ بود بقابوے کہ یافت آقائے خود را کشتہ بحکومت رسید مدت بست[2] سال +

نصیب شاہ[3] بن سلطان علاء الدین بعد پدر بر مسند حکومت قرار گرفت ہنگامے کہ حضرت ظہیر الدین بابر بادشاہ فتح ہندوستان نمودند سلطان محمود برادر سلطان ابراہیم لودی پیش نصیب شاہ پناہ برده دختر سلطان ابراہیم را در نکاح نصیب شاہ آورد بعد مدت چون شیر شاہ غالب آمد بنگالہ را از تصرف نصیب شاہ برآورد و او در معرکہ زخمی شدہ ہزیمت خورده در حضور حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ رسیده استغاثہ نمود مدت حکومت نصیب شاہ چہاردہ[4] سال +

جہانگیر قلیخان از امرائے کبار ہمایون بادشاہ بود حضرت بادشاہ انولایت را از شیر شاہ برآورده باو دادند +

محمد خان الخاطب بہ بہادر خان کہ از امرائے بزرگ شیر شاہ بود شیر شاہ بعد فتح بر حضرت بادشاہ جہانگیر قلیخان را بعدم خانہ فرستاده او را بران ولایت متمکن گردانید +

سلیمان کرانی[5] کہ از امرائے مشہور اسلام شاہ بود حکومت باستقلال یافت اگرچہ سکہ و خطبہ بنام خود نکرده اما خود را حضرت اعلیٰ خطاب کرده بود +

بایزید بن سلیمان بعد پدر قایم مقام گردید سیزده روز +

داؤد پسر دویم سلیمان دو سال +

در سنہ ۹۸۳ خان جہان وزیر راجہ تودرمل داؤد را بہ قتل رسانیده آنولایت را بالکل داخل ممالک محروسہ نمودند از ابتدائے سنہ ۹۷۶ لغایت سنہ مذکور کہ دو صد و سی و ہفت سال بود باستقلال ولایت بنگالہ از تصرف سلاطین دہلی بیرون ماند القصہ راجہ تودرمل بعد جمعیت

---

(۱) سہ سال و پنج ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۰۱ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۶ +

(۲) بست و ہفت سال۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۰۲ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۶ +

(۳) نصیر شاہ۔ طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۶ +

(۴) یازده سال۔ طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ + (۵) سلیمان +

راجہ کانس از زمینداران انولایت بود چون سلطان شمس الدین رحلت نموده وارثی نبود نماند راجہ مستقل گشته برمسند حکومت نشست مدت پنجسال وچند ماہ[1] ✦

سلطان جلال الدین بن راجہ کانس برائے خلافت اسلام قبول کرده خطبه وسکه بنام خود کرد مدت نوزده سال وچند ماہ[2] ✦

سلطان احمد بن سلطان جلال الدین هفده[3] سال ✦

سلطان ناصر الدین بن سلطان احمد هفت روز ✦

سلطان ناصر شاه از احفاد سلطان شمس الدین دوسال ✦

سلطان باریک شاه عرف ناصر غلام ناصر شاه قابو یافته سلطان ناصر شاه را کشته مسند آرائے حکومت گشت ثانی الحال امرائے اتفاق کرده او را کشتند مدت حکومت نوزده سال[4] ✦

یوسف شاه برادر زاده باریک شاه هشت[5] سال ✦

سلطان سکندر بعد چند روز امرائے اتفاق کرده او را معزول کردند ✦

فتح شاه نه سال[6] وچند ماہ ✦

نازک شاه خواجه سرا فتح شاه را کشته برمسند حکومت نشست هر جا خوجه سرا بود طلبیده کشته پیش آورد دو ماہ و پانزده روز ✦

فیروز شاه سه سال وچند ماہ ✦

محمود شاه بن فیروز شاه یک سال وچند روز ✦

---

(۱) هفت سال - تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۷ وطبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۴ ✦

(۲) هفده سال وچند ماہ - تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۷ هفده سال طبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۴ ✦

(۳) شانزده سال - تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۸ وطبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۴ ✦

(۴) هفده سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۸ وطبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۵ ✦

(۵) هفت سال - تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۸ وطبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و صفحه ۵۲۵ ✦

(۶) هفت سال و پنج ماہ - تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۸ وطبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۵ ✦

(۷) سلطان باریک - تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۹۹ - باریک شاه طبقات اکبری صفحه ۵۲۲ و ۵۲۴ ✦

مقرر کرده انجمن آراسته خواستند که خطبه بنام محمد حکیم میرزا برادر خورد انحضرت که در کابل بود بخوانند دران وقت ناگهان باد بشدت تمام وزید وکون ومکان تیره وسیاه گردید بشتداد باد یاد از رستخیز در داد وطوفان گرد وخاک نمونه آخرالزمان نمودار ساخت ونیز باران سخت بارید واقبال عدو مال بادشاهی بساط نشاط انجاعة را درنوردید وانجمن متفرقه و پاگندگی انجامید وانچه مخالفان اندیشیده بودند منصه ظهور نرسید وهمچنین در بهار بهادر نامی پسر سعید بدخشی علم بغی برافراشته سکه وخطبه بنام خود کرد بیت

بهادرالدین سلطان بن سعیدالدین شه سلطان ✦ پسر سلطان پدر سلطان زهی سلطان بن سلطان

چون این مقدمات بعرض قدسی رسید راجه تودرمل راکه بعد از مظفرخان دیوان اعلی مقرر شده بود با امرائے دیگر تعین فرمودند راجه بجناح استعجال رسیده قبل دفع شورش بر ساخت وبصلاح ودلتخواهان در حوالی منگیر حصار گلین احداث نموده دایره ساخته حقیقت احوال آن حدود بدرگاه مقدس معروض داشت خان اعظم میرزا کوکلتاش با لشکر گران رخصت گشت وعقب او شهباز خان نیز تعین گردید از اوازه آمدن خان اعظم وشهباز خان خود جمعیت مخالفان تفرقه افتاد از محاصره حصار گلین که راجه تودرمل ساخته بود بر خاستند معصوم خان با دیگر باغیان بطرف بهار روادر وافواج قاهره در بهار رسیده باستیصال باغیان کمر همت بستند وهمدرین اثنا معصوم خان فرنخودی[1] وینایت خان عرب وبهادر بطرف جونپور روادر ده بغی ورزیدند شهباز خان از بهار بر سر انها رسید ودر سلطان پور بلهری جنگ روی داد از مشیت ایزدی شهباز خان شکست خورده رو بفرار نهاد امادین وقت اقبال بادشاهی بکارسازی آمد چون در عوام شهرت یافته بود که معصوم خان فرنخودی درمعرکه کشته شد لشکریانش ازین شهرت پراگنده شدند شهباز خان ازین خبر خود را جمع ساخته وجمعیت فراهم آورده در نزدیکی اورده رسید باز معصوم خان فرنخودی جنگ نموده غالب آمد وپس ازان چنان شکست انجمن تفرقه یافته رفع شورش نمود معصوم خان فرنخودی بعد شکست با چند کس بدر رفت وبعد چندگاه بموجب التماس شاهزاده بزرگ جرایم معصوم خان فرنخودی معاف فرموده بجاگیر لایق سرافراز گشت راجه تودرمل پس از حصول جمعیت خاطر از مهمات آمده باز بجناب والا رسیده مورد الطاف فراوان گردید وبعد چندگاه خان اعظم نیز از بنگاله در حضور مقدس آمد وشهباز خان باستیصال

(۱) معصوم خان فرنخودی ✦

خاطر از مهمات آن ولایت بحضور والا رسید پس از آمدن راجه در اندک مدت خان جهان
برحمت حق پیوست مظفر خان دیوان اعلیٰ از حضور بصوبه داری بنگاله تعین گشت این مظفر خان
که بخواجه مظفر مشهور بود در ابتدائے حال نوکر بیرامخان بود بعد تفرقه بیرامخان کرورے
پرگنه پرسرور تابع پنجاب گردید چون حقیقت قابلیت و کارروائی او بعرض والا رسید در
حضور طلبداشته دیوان بیوتات فرمودند بمقتضائے کارطلبی در اسرع اوقات بپایه دیوان
اعلی سرفرازی یافت و مدتے باین درجه ممتاز بود درینولا بصوبه داری بنگاله رخصت گشته
دوران ولایت رسیده بنظم و نسق امور پرداخت بعد چندگاه معصوم خان کابلی جاگیردار
بهار از مقدمه داغ اسپ که دران نزدیکے مقرر شده بود عدول نموده شورش کرد
بهمین دیوان دزائے پرکهوتم بخشی سرکار والا گفت و گو نموده سوار شد و هر دو را قتیل
کرده و غارت هر دو بغارت درآورده سر بغی برافراخت و همچنین در بنگاله با باخان قاقشال
و دیگران بسبب باریافت جاگیر مظفر خان صوبه دار مخاصمت ورزیده باغی شدند و
معصوم خان کابلی همداستان شده جمعیت فراهم آوردند و بسیاری از امرائے دیگر نیز
از مظفر خان آزرده شده بمخالفان متفق گشتند و میرزا شرف الدین حسین پسر آنحضرت
بانحضرت مخالفت ورزیده بقصد که معظمه روانه شده بود فتنه جوئے و واقعه طلبی شعار
خود داشت در ولایت بنگاله شورش شنیده نیز از راه برگشته آمد بمخالفان
ملحق گردید و شورشے عظیم روے داد چون جمعیت آن بداختران بسیار بود مظفر خان تاب
جنگ نیاورده در قلعه تانده متحصن گشت و باغیان بر قلعه محاصره تنگ آورده مظفر خان
پیغام نمودند که آمده ملاقات نماید والا روانه مکه معظمه شود مظفر خان ضرورتاً شق ثانی قبول
کرد انجا مقرر کردند که سیوم حصه از اموال خود بردارد و دیگر واگذارد مظفر خان بست
هزار اشرفی پنهانی بمعصوم خان کابلی فرستاد که از عرض و ناموس من دست باز دارید
و مخالفان از جمعی دلیر شده محاصره تنگ نمودند قلعه تانده مفتوح کرده مظفر خان را
بدست آورده بقتل رسانیدند و اموال او بغارت بردند بست لک روپیه که در تالاب
کرده بود بدست میرزا شرف الدین حسین افتاد و اموال دیگر هر یک از مخالفان بدست
آورده متصرف شدند و بر تمام آن ولایت استیلا یافته هر کدام خطاب و منصب برائے خود

(۱) بابا قاقشال +

سنده عبور نموده بکابل رفت وکنور مان سنگه تا دریائے سند تعاقب نموده برگشت چون
این جرات وجسارت کنور مان سنگه بعرض والا رسید مورد الطاف بیکران گردید یکبارگی
بمنصب پنجهزاری سرفراز گشت درینولا میرزا از استماع خبر یورش امرائے بنگاله که سکه و
خطبه بنام اومی خواستند که بکنند دلیر شده از کابل لشکر آراسته به پنجاب رسیده باعث
فتنه وفساد گردید واهل آن دیار را ازار واضرار رسانید حضرت از اله باس کوچ کرده قصد
مصمم نمودند که درین مرتبه در کابل رسیده میرزا انچنان تادیب کرده شود که آتش فتنه
مطلق منطفی گردد وفوجی برسم منقلا رخصت نمودند میرزا از ظنطنه موکب والا امکان خود
در بودن پنجاب ندیده بدامانه کابل گردید افواج قاهره که عقب میرزا شتافته بودشادمان خان
که از امرائے بزرگ میرزا بود جنگ نمود شادمان خان شکست یافته گریخت اسباب
وپرتال وامتعه واموال او ولشکریانش بدست بهادران لشکر فیروزی اثر آمد ونوشته چند بخط
منشی میرزا وبهر میرزا از پرتال شادمان خان بدست سردار فوج منصور افتاده بود ودران نوشتجات
بجنس بحضور والا ارسال داشته ازانجمله نوشته بنام خواجه شاه منصور دیوان بود که در جواب
عریضه او نگارش یافته آن حضرت از روے فراخ حوصلگی ونیکذاتی بر زبان نیاورده بخاطر قدسی
رسید که درچنین وقت مخالفان بجهت هدم اساس اعتماد دولتخواهان این چنین نوشتجات
میفرستند بار دیگر بعرض والا رسید که کسان خواجه شاه منصور که در پرگنه فیروزپور جاگیر
می باشند اراده دارند که بمحمد حکیم میرزا ملحق شوند چون ازین خواجه استفسار فرمودند
او در ردادن ضامن نیز عذر نمود ظن غالب شد که فی الواقع قصد خواجه بطرز دیگر است
درینصورت بصلاح دولتخواهان متصل سرائے کوت کهوه که مابین شاه آباد وانباله است
خواجه را بحلق کشیدند این خواجه شاه منصور از اعیان شیراز بود خدمت اشرف غسلخانه
خانه داشت وآن حضرت بمقتضائے آدم شناسی نظر بر قابلیت او داشته اورا
بسیاری میخواستند ومظفر خان دیوان اعلی بنابر کاروانی ووفور دانش او حسدی بردناگزیر
ترک نوکری بادشاهی نموده پیش منعم خان خانخانان رفته نوکر گردید نوبتے منعم خان اورا
برائے عرض مطالب جاگیر از بنگاله بحضور مقدس فرستاده بود در التماس مطالب نقش
کاروانی او زیاده بخاطر اقدس درست شد بعد فوت منعم خان طلب حضور فرموده بعالی
منصب وزارت دیوان اعلی سرفراز فرمودند ودر کمتر زمانی با صابت رائے بمراتب

معصوم خان کابلی و دیگر مخالفان مقرر ماند چون بعرض والا رسید که مخالفان بدسرشت
بدفعات بشبیاز خان جنگ کرده غالب آمده اند و دران حدود در رفع شورش نمیشود بلکه روز
بروز زیاده میگردد لهذا بقصد استیصال انجماعه بدمال بدولت و اقبال خود متوجه دیار شرقیه
شدند و شکارکنان و نخچیر افگنان قطع منازل فرمودند و درین سفر راجه بیربل جشن عالی ترتیب داد
ان حضرت دران مجلس تشریف برده پایه قدر او افزودند و نیز در منزل راجه تودرمل تشریف
فرموده سرفرازی بخش آن وزیر اعظم شدند بعد رسیدن در مکانی که دریای گنگ و جمن
باهم اتصال یافته جوش یکتائی میزنند و باعتقاد اهل هند از اماکن بزرگ است درمیان هر دو
دریای قلعه الهدباس و شهر بزرگ اساس نهادند چون درایام بارش دریای گنگ طغیان
می نماید بند محکم در طول یک کروه و عرض چهل درعه و ارتفاع چهار درعه مقرر گشت و آن
حصار قرینه غایت متانت و حصانت و بند در غایت استحکام و استواری و شهر در کمال وسعت
فسحت در سال بست و هشتم جلوس والا باتمام رسید و درین مکان بعرض همایون رسید که
شبیاز خان بتقویت طالعه نهضت موکب والا مخالفان جنگ مردانه و ازموده مظفر و منصور
شدند و معصوم خان کابلی برهادر و دیگر مفسدان وخیم العاقبت هزیمت خورده از ملک
بادشاهی بیرون رفته خود را در کنج خمول کشیده اند بنابران ان الله باس معاودت فرموده بقصد
رفع شورش محمد حکیم میرزا روانه بسمت پنجاب شدند و بدولت و اقبال قطع منازل و طی
مراحل کنان پیش نمودند ۰

در بیان بغی محمد حکیم میرزا برادر حضرت بادشاه خاقان زمان

او در کابل بغی ورزیده بارها از اب سند گذشته باعث ازار و اضرار اهل پنجاب میگردید
و انسبب عساکر منصوره منهزم گشته بازپس بکابل می آورد نوبتے بلاهور رسیده بست
روز قلعه را محاصره نموده راجه بهگونت داس صوبه دار لاهور پائے همت افشرده
قلعه را مستحکم داشت کنور مان سنگه خلف راجه مذکور که فوجدار سیالکوت بود احشام کوهی فراهم
آورده با جمعیت فراوان ناگهان رسیده بمیرزا جنگ نموده غالب آمد و میرزا بے دست و پا
گشته از دو قلعه برخاسته بے نیل مقصود راهی گشت و براه جلال پور معموله حافظ آباد از دریائے
چناب گذشته در بهیره رسیده و آن شهر را غارت و ویران ساخته از راه کهیت دریائے

که جائے چندین سلاطین صاحب سکه وخطبه بود تمام تر در قبضه تصرف مادر آمده و سران
روزگار روے نیاز بدرگاه والا آورده می آرند وامرائے این دودمان رفیع مکان بجائے
سلاطین والاشکوه نشسته حکومت میکنند ان برادر از چنین دولت چرا محروم وبے نصیب
باشد اگرچه بزرگان کاروان برادر کهین را بمنزله فرزند گفته اند اما باعتقاد من بهم رسیدن
فرزند احتمال دارد وبرادر کجا بهم می تواند رسید لایق عقل ودانش ان برادر انکه از خواب غفلت
بیدار گشته بملاقات خویش مسرور سازد وزیاده ازین ما را از دولت دیدار وخود را از دولت
پایدار محروم ندارد محمد حکیم میرزا بنابر صحبت خوش آمد گویان خانه برانداز با وجود انیقدر عنایات
بادشاهی ورود فرمان تلطف امیز پیهم گوش نکرد فرمان پذیر نشد نگشت وباخود قرار داد که
گریوه خیبر تا قلعه کابل مستحکم کرده لاده پیکار گردد یا براه بنگش رفته در هندوستان اندازد
ومیرزا سلیمان اندیشه بود وکنکاشها درمیان داشت که شاهزاده سلطان مراد بر سر قندهار
در نواحی کابل رسید ومیرزا جنگ درمیان آمد ومیرزا شکست یافته بطرف قندهار
وارادہ آن کرد که بوالی توران پناه برده استمداد واستعانت نموده آید مقارن اینحال
خاقان زمان نیز بکابل نزول اقبال فرموده سیر منازل قلعه وباغ وشهر نموده مسرت اندوز
شدند یا انکه محمد حکیم میرزا مصدر چندین تقصیرات شده بود از روے کمال تلطف کابل
بازمیرزا مرحمت فرموده هندوستان معاودت نمودند ومیرزا بکابل رسیده بکلفت
انولایت قیام ورزید از انجا که میرزا مشغوف شراب بود از فرط باده پیمائی ببیماریهائے
مزمنه مبتلا گردید واز بسکه مغلوب طبیعت بوده خود را از شراب نتوانست ضبط کرده
اندک مدت ساغر حیاتش لبریز گشت بیت

مبادا خردمند غرق شراب کزین سیل شد قصر دولت خراب

بعد از ارتحال میرزا بمنزل بقا فرزندانش ارادہ داشتند که از کابل پیش عبد الله خان
والی توران روند چون انمعنی بعرض مقدس رسید از روے حلم فرمان استمالت
صادر شد وراجه مان سنگه برائے دلداری پس ماندگان میرزا تعین گشت وزمام
عالی نیز بسمت کابل نهضت فرموده چون عرصه ما بین پندی مورد سراوقات اقبال
گردید راجه مان سنگه که پیشتر رخصت یافته بود کیقباد میرزا را یازده ساله وافراسیاب
میرزا را چهار ساله پسران محمد حکیم میرزا را همراه خود گرفته در حضور مقدس رسید حضرت

بلند رسید چون در معاملات مردم را تنگ نمودی وراه بدسلوکی پیمودی از خدمت تغیر گشته
قید شده بود بعد چند گاه بار دیگر پایه سرفرازی یافت در تیولا از منصوبه معاندان با نخالت رسید اگرچه
بر زبانها افتاده بود که راجه تودرمل باقی این منصوبه شده اما خلاف است شاید مردم دیگر اختراع
کرده باشند بعد دو روز از کشته شدن بے تقصیری او معروض مقدس گشت باعث
تاسف خاطر اقدس گردید لیکن مردم از سخت گیری و تنگ گرفتگی او نجات یافته مسرور

شعر نظم

بیا تا شه بکار جهان سخت گیر — که هر سخت گیرے بود سخت میر
بیا تا جهان گذاری و مے بر گذار — که آسان زید مرد آسان گذار

باجمله آنحضرت ازمنازل نموده بر ساحل دریائے سند نزول اجلال و اقبال
فرمودند در مکانے که دریائے سنده و نیلاب و رود کابل باهم می پیوندد برائے قلعه
تعین حکم والا صادر شد و بر لب دریائے بر قلعه کوهچه بر روئے سنگ اساس قلعه نهاده
عمارت آن از سنگ و خشت و خارا قرار یافت خارا تراشان فرهاد شعار در تراشیدن احجار
و اینان تیشه کار در طرح خصار و بنایان معمار شبیه بر روج و دیوار بدایع و صنایع بکار برند
در سال بیست و ششم جلوس والا شروع شده باهتمام خواجه شمس الدین خوافی در دو سال
قلعه رفیع و شهر وسیع صورت تمامیت یافته هانک بنارس موسوم گردید بے شایبه تکلف قلعه ایست
در غایت استواری که خندق دریائے سنده و دژیست در نهایت محکمی که دریایش بر روے
مخالفان بند بر حقیقت معتدل هوا در میان هند و خراسان سرکوبی است بیم افزائے
سرتابان و گردن کشان مهندس فلک صلابت معمار رائے اصابت خاقان زمان با وجود
حصانت حصین پایان آن معبره دریا طرفه تجویز نموده که دم مساوات باسد سکندر میزند
صاد و دال و تا الف درون قلعه نهاده راه عبور دران مکان بر روے او مسدود است

نظم

یکے قلعه بر روے آن کوهسار — که دریا شده خندقش پایدار
ز رفعت رسیده بچرخ برین — بروجش بروج فلک را قرین

القصه ان حضرت بعد طرح انداختن قلعه هانک بنارس متوجه پیش شدند و ازین منزل
فرمان نصایح بنیان بجمع میرزا صادر شد خلاصه مضمونش انکه وسعت آباد هندوستان

گذشت فیل واسپ وادم بریک دیگری افتادند وحادثه عظیم رو داد که گویا نمونه رستخیر است
چون افغانان از هر طرف ریخته وجنگ کرده غالب آمدند زینخان از فرط غیرت و دلاوری
خواست که جان نثار گردد اما خیرخواهان جلو گرفته اورا از آشوب گاه برآوردند دران تنگی چند
فیل واسپ وشتر وادم بر روی همدیگر افتاده بودند که راه عبور سوار وشوار بود و تا چار
زینخان پیاده شده بی راهبه شتافت وهزار دشواری امتحان بگریزان منزل رسید
بسیاری از لشکریان را افغانان اسیر وقتل کردند وانقدر که بدست آوردند کار از پرداختن
آن عاجز شدند ودران روز چند هزار کس کشته شد واز خستگان حسابی نیست والله اعلم
زد وخورد راجه بیربل وحسن خان بهتی وراجه وهرمنگد وسنگرامخان وبعضی دیگر مبندگان
بادشاه شناس بکار آمدند ازانجا که راجه بیربل در شعر هندی ونزاکت فهم وجودت طبع و
فطرت بلند ومزاجدانی وتیز زبانی وسخن سنجی ونکته طرازی بی نظیر بود چنانچه اغلب
اشعار ونادرات گفتار ونکات غریبه ومضاحک ومطایبات عجیبه او که باعث انبساط
خواطر تواند بود تا حال مذکور محافل وزبان زد اهل روزگار است ونوعی همت عالی داشت
که بذل وسخاوت ادنائے او پانصد مهر وهزار مهر بود ازینجهت که از عمده مصاحبان بزم انس
ونجیده محرمان انجمن قدس بود ومنصب سه هزاری سرفرازی داشت وتقرب منزلتی که او را
بجناب مقدس بود دیگرے را نبود ازگشته شدن چنین مصاحب ومنادم ندیم همراز
که از وفور دانش گره کشائے خاطر والا وصیقل نمائے مرات ضمیر علیا بود بخش بخل تعالی
منغص گشت وبر خاطر اقدس سنوح این سانحه سخت گران آمد بی اختیار آب از دیده
فرو بخشید واو بلند بر زبان آورد وتا دو شبان روز بگفتگات وغذائے لایعنی تعرض نمود
وبر زبان قدسی گذشت که از ابتدائے جلوس مقدس تا حال که سنه سی ام است چنین عیار
کلفتے بر خاطر اشرف خاطر والا نه نشسته روز سیوم شاهزاده سلطان مراد مصاحبه تودرمل دلبا
بسیاری از بهادران شهامت کیش برائے قلع وقمع افاغنه یوسف زئی تعین فرمود
چون این خدمت در خور شان شاهزاده رفیع المکان نبود از منزل دویم شاهزاده را بموجب
حکم اعلی معاودت نموده راجه تودرمل بتخریب انجا عه مقرر شد وراجه مان سنگه کمر
باستیصال افغانان باریک در کریوه جیپور سیده بود بر فاقت راجه تودرمل تعین گردید وزینخان
وحکیم ابوالفتح بحضور رسیده چند روز رخصت کورنش نیافتند ومورد عتاب شدند

خاقان زمان یتیم نوازی فرموده الطاف بیکران در حق فرزندان میرزا مبذول داشتند و نظر
بحسب وقت مبنیت بر گماشتند و امرائے کابلی نیز بعز بساط بوس مشرف شده مورد عنایات شدند
و راجه بیربل بسنگ مصاحبه داری کابل سرفرازی یافت ٭

در بیان کشته شدن راجه دانش و بیربل

چون ساحل دریائے سند مخیم خیام اجلال گشت زین خان کوکه را با لشکر گران باستیصال
ایل یوسف زئی و تسخیر ولایت بجور و سوادتیراه تعین کردند و شیخ فرید بخاری بخشی برائے
تاخت و تباراج افغانان که در دشت بودند رخصت یافت شیخ بعد تاخت و تاراج معاودت
نموده و زین خان بقلع و قمع افغانان کربسته داخل کوهستان شد بعرض والا رسید که تا
آمدن دیگر بهادران زینخان تعین نمیشود استیصال افغانان ممکن نیست راجه بیربل و شیخ
ابوالفضل استصواب نموده انحضرت قرعه بنام هر دو انداختند قضارا قرعه
بنام ابوالفضل برآمد لهذا راجه مذکور و حکیم ابوالفتح را بمدد زینخان رخصت فرمودند زینخان
با تمامی لشکر راجه نخستین بضبط بجور کربست و هشت برگ شصت کلان تران انجا
بدست آورده دگردن انداخته رعیت گیری اختیار کردند بعد ازان بر سر سواد و تیراه لشکر
کشیده افغانان بر سر کریوه هجوم آورده ژاله صفت تیر و سنگ می بارید زینخان بزور شمشیر
از کریوه گذشته قلعه بنا کرده باستیصال انجماعه بدمال پرداخت اندرین اثنا در میان
زینخان و راجه بیربل تخالف و نفاق رو داد و مخاصمت بلند شده گفتگوهائے منازعت
درمیان آمد بیت

نزاع با نخان آتشی برفروزد که از تاب آن هر چه باشد بسوزد

هر چند زینخان خواست که جهی در قلعه گذاشته پیشتر روانه گردد راجه برانمعنی راضی نگشت
و قرار یافت که اول هر که آمده باز مراجعت کنند باصلاح انجامید یعنی معاودت کردند راجه
پیشتر آمده جائیکه قرار یافته بود فرود آمد و زینخان از عقب رسید کسانیکه پیش آمده خیمه زده بودند
ناگزیر راجه برداشتن خیام و بستن پرتال مشغول شدند زینخان از عقب آمده صورت حال
بدین منوال دید و او هم راهی گردید افغانان سراسیمگی لشکر معاینه کرده از هر طرف هجوم آوردند
و غریب شوری پدید آمد توئی رمه تنگ گردیده بود که دو سوار پهلو بهم نمیتوانستند

بعد فوت ابراهیم میرزا چون شاهرخ میرزا پسر او کلان شد سلیمان میرزا را با شاهرخ میرزا نبیره خود صحبت برابر نگشت هر دو با یکدیگر عناد ورزیدند و کار به پرخاش کشیدند و بدفعات بهمدیگر ایشان جنگ درمیان آمد آخر الامر سلیمان میرزا هزیمت خورده در کابل رسید چند گاه پیش محمد حکیم میرزا که دران وقت حیات بود گذرانیده بدرگاه والا التجا آورد و پنجاه هزار روپیه نقد و سامان سفر از حضور مقدس مرحمت گشت و فرمان متضمن استمالت بصدور پیوست میرزا بجمعیت خاطر از کابل روانه بدرگاه معلی گردید چون بدهلی یک دارالسلطنت فتحپور رسید حکم شد که امرای عالی قدر باستقبال بروند حسب الحکم اعلی تا سه کروهی فتحپور فیلان نامی کوه شکوه بسلاسل طلا و نقره و جلهای دیبا و زربفت آراسته ایستاده کردند و درمیان دو فیل ارابه یوزها با پوشش مخمل و زربفت و زنجیر طلا و نقره و قلابهای مرصع باز داشتند و عقب فیلان سیل دو رویه از دلاوران رستم دل و مبارزان صف گسل آراستند و قورچیان بهرام نظام و سیاولان صف جنب باهتمام گذاشتند که احدی قدم از سیل بیرون نتواند گذارد و کوچهای شهر را جاروب و سپندود و آب پاشیده مصفا کردند و دکاکین آراسته بازار را این بستند بی شایبه تکلف کوچها از کثرت اناستگی و پیراستگی مانند خیابان گلشن گشت و دکانها از پوشش زربفت و انواع اقمشه زیباتر از باغ بهار گردید بیت

شهر را بستند سر تا پا زمین ۔۔۔ رنگ بستان گرفت رونق زمین

طوایف انام از شهر و نواحی در کوچه و بازار و طاقها و دراهها و پشت بامها برای تماشا هجوم آوردند خاقان زمان با پادشاهزاده والاشان با جلوه جمال و جاه و جلال با ارایش و پیرایش کمال بقصد ملاقات از شهر برامدند چون نزدیک رسیدند اول سلیمان میرزا پیاده شده تسلیمات بجا آورد و بعد ازان خاقان زمان از اسپ فرود آمده میرزا را از روی الطاف در آغوش گرفتند و بمنزل آورده بعد ضیافت و مهمانداری نبوید کمک تسخیر بدخشان خواهند فرمودند بعد چند روز صوبه داری بنگاله تجویز شده میرزا قبول نکرد و بقصد زیارت بیت الله رخصت گشت هفتاد هزار روپیه خرچ راه مرحمت گردید میرزا بعد ادراک سعادت حج بهمان راه باز در بدخشان رسیده با شاهرخ میرزا جنگ کرده باز هزیمت خورده بعبد الله خان والی توران پناه برد و عبد الله خان از نفاق ایشان واقف گشته لشکر

آخر الامر بشفاعت شاهزاده بار یافتند بموجب حکم والا هر چند تلاش شد نقش راجه بیول بدست نیامد چون انحضرت او را بسیار میخواستند تاسف انیمنی بارها بر زبان مقدس گذشته همدرین اثنا میر قریش ایلچی عبد الله خان والی توران با نامه محبت و تشوقات آن دیار بدرگاه والا رسید چون خاطر مقدس از واقعه راجه بیربل مکدر بود ایلچی مذکور دو سه روز بار نیافت بعد چند روز بملازمت اقدس مشرف گشت و نامه عبد الله خان از نظر انور گذشت میر قریش را بانعام لایق سرفراز فرموده رخصت انصراف دادند و حکیم همام حکیم ابو الفتح را همراه میر قریش نزد عبد الله خان فرستاد خواجه محمد تحویل داری بارگانه سوغات و میر صدر جهان بمزاج پرسش واقعه سکندر خان پدر عبد الله خان همراه داد و نامه والا از نتایج طبع وقاد زبده فضلای اکمل علامی شیخ ابو الفضل بعبد الله خان قلمی گردید چنانچه ان نامه مشهور است بعد تنظیم مهمات ان دیار و تنبیه و تادیب گردن کشان بدروازگار از ساحل دریای سند معاودت بهندوستان کردند و راجه تودرمل را بحضور طلبیده اشته راجه مالسنگه را بکابل تعین نمودند و بستیصال افغانان یوسف زئی اسمعیل تعین گشت او بر اقلی تادیب و تخریب انطایفه نمود اکثری سر دار امن خواسته گروگان فرستاده حاضر شدند بے شایبه تکلف قلع و قمع انجماعه کرد اسمعیل تعلل نموده دیگرے نموده باشد چنانچه انیمنی مشهور است که عورات یوسف زیان عرض نان بفروخت رفتند ؛

در بیان رسیدن میرزا سلیمان والی بدخشان در حضور پر نور و تفرقه در بدخشان

سلیمان از بعضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان میرسد حکومت بدخشان باستقلال داشت و با اتفاق بدخشان لشکر بسر کابل کشید و بمراتب شکست خورده رفت ابراهیم میرزا غایت او در شجاعت و دلاوری طاق و در فراست و دانشوری شهره آفاق بود چون ازین جهان فانی درگذشت سلیمان میرزا ازینجهت که ان خلعت را بسیار و دست میداشت غم جان کاه در رود داد این رباعی حسب حال او است رباعی

اے لعل بدخشان ز بدخشان رفتی — از سایه خورشید درخشان رفتی
در دهر چو خاتم سلیمان بودی — افسوس که از دست سلیمان رفتی

بے ادبی پسر خود متاسف بودہ مکتوب معذرت اسلوب مشتمل اظہار اشوب جوانی و نادانی پسر خود مصحوب مولانائے حسینی بدرگاہ والا فرستاد اگرچہ مولانائے حسینی بعد رسیدن بدرگاہ فلک کارگاہ بابتلائے امتلا درگذشت اما انحضرت چواب مکتوب عبد اللہ خان چنانچہ آئین بزرگان حقیقت اگاہ باشد نوشتہ روانہ کردند و اساس اخلاص را استحکام دادند ✦

در بیان تسخیر ولایت دلکشائے کشمیر جنت نظیر

یوسف خان والی انجا ہموارہ اظہار اطاعت و انقیاد نمودہ پیشکشہا لایقہ ارسال میداشت و در سال سیم جلوس والا یعقوب خان نامی پسر خود را با پیشکش و تحایف فراوان بدرگاہ والا فرستاد او چند گاہ در حضور لامع النور قیام داشتہ بنابر وحشتی کہ بخاطر داشت بے رخصت از حضور ساطع النور گریختہ بکشمیر رفت چون این معنی بعرض اقدس رسید فرمان بنام یوسف خان صادر شد کہ خیریت ذات و امنیت ولایت او درین است کہ خود آمدہ بملازمت مشرف شود والا پسر خود را باستان بوس مقدس بفرستد او عذرہائے زمیندارانہ در پیش آوردہ عرضداشت ارسال نمود لہذا قصد آن ولایت بخاطر اشرف مصمم گشت و شاہرخ میرزا و راجہ بہگونت داس و شاہ قلیخان محرم و دیگر امرا بر تجدمت تعین شدند چون براہ پنجہر بسبب فراوانی برف و اشتداد سرما و صعوبت مسالک و دشواری جبال عبور عساکر اجلال مشکل بود بصلاح راہبران و دو تحانان براہ پکھلی روانہ شدند و بسختی و کسالت تمام قطع راہہا دشوار نمودہ نزدیک کشمیر رسیدند یوسف خان در خود تاب مقاومت ندیدہ ارادہ داشت کہ بامرائے بادشاہی ملاقات نماید اما از بیم کشمیریان نمیتوانست آمد آخر الامر بہانہ دیدن جائے مجادلہ برامدہ بامرائے بادشاہی ملاقی شد کشمیریان از اطلاع اینمعنی حسین چک را بحکومت برداشتہ اماوہ جنگ شدند درین اثنا یعقوب خان پسر یوسف خان از پدر جدا شدہ بکشمیر رفت کشمیریان ہمراہی حسین چک گذاشتہ پیش یعقوب خان آمدہ حاضر شدند و او را شاہ اسمٰعیل خطاب دادہ سر کوہہا محکم ساختہ بعقصد محاربہ بلشکر منصورہ صفوف آراستند چون این معنی معروض خاکیان بارگاہ فلک اشتباہ گردید فرمان والا شان بنام شاہرخ میرزا و بہگونت داس بصدور پیوست کہ اگرچہ یوسف خان ملاقات کردہ اما تا انکہ کشمیر متحقق

تعین کرد ولایت بدخشان از تصرف ایشان برآورده حوالهٔ کسان خود نمود سلیمان میرزا و شاهرخ میرزا
هر دو جلاوطن گشته بکابل رسیدند بیت

دولت همه از اتفاق خیزد ۔۔۔ بے دولتے از نفاق خیزد

دیدان وقت محمد حکیم میرزا حیات بود چند مواضع از توابع لمغان بیوگال سلیمان میرزا مقرر کرد
شاهرخ میرزا بودن در کابل اختیار نکرده بدرگاه والا رسیده مورد انواع عواطف گردید
و پس از چندی سلیمان میرزا نیز بوساطت راجه مانسنگه بجناب قدسی رسید و بعد سه سال
مسافر ملک بقا گردید اگرچه سلیمان میرزا در زمان بودن بکابل با عانت محمد حکیم میرزا لشکر فراوان
فراهم آورده بدفعات مقصد بدخشان نمود اما کار پیش نرفت در سال سی و چهارم جلوس والا
محمد زمان نامی خود را فرزند شاهرخ میرزا وانموده در بدخشان گردشورش برانگیخت و او را عبد المومن
پسر عبد الله خان والی توران بدفعات جنگ روداد و هر دفع فتح نموده بدخشان را متصرف
شد و مدتے حکومت آن ولایت نمود آخر الامر عبد الله خان والی توران لشکر گران تعین کرد
محمد زمان رایت بدخشان افراخته ولایت را بتصرف خویش درآورد و محمد زمان از
بدخشان رانده در کابل رسید نخست صورت اظهار نمود که روانه درگاه والا می شود و در
آن قصد دو سه ماه گذشت دران وقت قاسم خان صوبه دار کابل در حضور مقدس بود محمد هاشم
پسر قاسم خان که بنیابت پدر در کابل بود از قصد او واقف شده باندک جنگ او را
دستگیر کرد همدرین اثنا قاسم خان از حضور بکابل رسید محمد زمان خان مدارات و تملقات
بسیار کرد او را در بند نگاه داشت و میخواست که روانه حضور سایط النور سازد محمد زمان
قابو یافته قاسم خان را بقتل رسانیده درصدد کشتن محمد هاشم گردید او از قتل پدر واقف
گشته بجمعیت خود را فراهم آورده محمد زمان را بقصاص خون پدر بسیاست تمام کشت و تمامی
بدخشان که در کابل بودند علم بغی بلند کرده در رفع شورش محمد زمان خان آنان دیار
گردیدند بدخشان عبد المومن پسر عبد الله خان حاکم مستقل گشت چون بدست باده جوانی
و مدهوش شراب نادانی بود از روے گستاخی درخواست صبیه رضیه حضرت خاقانی نمود
چون ایلچی فرستاده از دریاے بهت میگذشت قضارا کشتی از موج خیز دریا غرق شد
و نامه او که از روے گستاخی نوشته بود از نظر اقدس نگذشت بر زبان طوایف انام افتاد
که مگر با شمار خود حضرت بوده باشد و عجب نیست که چنین بود فرع آید عبد الله خان باستماع

سکه و خطبه بنام خود کرده سلطان شمس الدین خطاب کرد و از ابتدائے
سنه ۶۲۶ رواج اسلام گردید مدت سلطنت او سی سال و چند
ماه +

سلطان ناصر الدین سلطان شمس الدین عرف شاه میر بحکومت ان ولایت بعد پدر
متمکن گشت مدت سه سال و دو ماه +

سلطان علی شیر علاء الدین بن سلطان شمس الدین بعد فوت برادر مسند آرائے حکومت
گردید مدت او دوازده سال و هفت ماه +

سلطان شهاب الدین عرف شراشاک بن شمس الدین مدت بست
سال +

سلطان قطب الدین عرف هندال بن سلطان شمس الدین یازده سال
و پنجاه +

سلطان سکندر بت شکن عرف شکار بن سلطان قطب الدین در سنه ۸۰۰
برمسند فرمان روائی متمکن گردید و بگستن بت و انداختن بتخانه شغل عظیم داشت نوبتے
بتخانه مهادیو سار در نزدیکی کشمیر بود انداخت لوحے ازان برامد و خط هندی بران نام گشت
نوشته بود که بعد یک هزار و یک صد سال سکندر نامی این بتخانه را خواهد انداخت
مدتها سلطان بر اینمعنی افسوس بسیار کرد و گفت کاشکے این لوح زودتر پیدا شدی
تا من این بتخانه را نمی انداختم و قول منجمان باطل شدی.

القصه سلطان خیلی متعصب بود اکثر برهمنان را بعد انداختن بتخانها بزور مسلمان کرد و بسبب
شکستن بتها او را سلطان سکندر بت شکن گفتند وقتے که حضرت صاحبقران امیر
تیمور گورگان در هندوستان نزول اقبال فرمود مدتے برائے سلطان فرستاده بود
او باعزاز و اکرام تمام تمسک اطاعت و انقیاد بجا آورد و پیشکشها لایقه ارسال
داشت مدت حکومت او بست و دو سال و سه ماه +

---

(۱) یکسال و دو ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۴۳۸ و طبقات اکبری صفحه ۵۹۰ +

(۲) یازده سال و هفت ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۴۳۹ و طبقات اکبری صفحه ۵۹۹ +

(۳) بست و دو سال و نه ماه۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۴۴۱ و طبقات اکبری صفحه ۶۰۰ +

در نیاید دست از و غاو بیجا باز ندارند بنابران لشکر فیروزی اثر کمر همت بر بسته متوجه کشمیر شدند چون نزدیک رسیدند محاربه سخت درمیان آمد کشمیریان مغلوب شده آمده ملاقات کردند خطبه و سکه بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کرده با محل زعفران و ابریشم و جانوران شکاری که خلاصه محصول آن ولایت است در سرکار والا مقرر گردید یوسف خان بوساطت نثار بیگ میرزا و راجه بهگونت داس بقدمبوسی آستان رسیده سعادت ملازمت دریافته مورد عنایات والا گردید ۔

بر منتظران اخبار سلاطین مستور نماند که از بعضے تواریخ احوال کشمیر چنان بمطالع درآمد که آن ولایت در تصرف راجها بود که باستقلال حکومت میکردند در ۴۱۵ سنه ساهو نامی که خود را شاه دین طاهر از نسل گرشاسپ بن نیک روز میگفت نوکر راجه سهدیو[1] بود که از نسل ارجن پانڈو بود گردیده مدت مدید خدمات لایقه بجا آورده اعتبار یافت چون سهدیو درگذشت پسر او راجه دیو[2] بحکومت متمکن گشت شاه میر بن ساهو مذکور را وکیل السلطنت و صاحب مدار گردانید دو پسر او را که یکے جمشید و دیگر علی شیر نام داشت پیش آورده دیگر ہا دخیل ساخت و شاه میر را دو پسر دیگر بود یکے باسر اشانک و دیگرے را هندال نام بودن هر دو صاحب داعیه بودند چون شاه میر و پسرانش اعتبار یافتند فتنه پیدا کرده سپاه و رعیت را بجانب خود کشیدند و بتقریبے از راجه رنجیدند و راجه انها را از امدن بخانه خود منع کرد شاه میر و پسران او از روے تسلط و استیلائے تمام بر گنات کشمیر را متصرف شده اکثر نوکران راجه را با خود متفق کرده روز بروز قوت و دولت بهم رسانیدند و راجه زبون و مغلوب گشته در ۷۴۷ سنه برگ طبعی درگذشت و زوجه او کوتا[3] دیوی نام قایم مقام گشت خواست که باستقلال حکومت نماید بشاه میر پیغام کرد که چند روز ما را بحکومت برقرار دار شاه میر قبول نکرده رانی بر سر او لشکر کشیده جنگ کرد چون ارادت الهی بران رفته بود که ازان ولایت حکومت هنود منقطع گردد و دین اسلام رواج یابد قضارا رانی کوتا دیوی در جنگ مغلوب شده بدست کسان شاه میر گرفتار گردید و بامر او اسلام قبول نموده در عقد نکاح شاه میر درآمد و شاه میر مظفر و منصور شده در ان ولایت

---

(۱) راجه سهدیو در تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۳۴ - راجه سردیو در طبقات اکبری صفحه ۵۹۶ ۔

(۲) پرتیمپت در تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۳۴ و طبقات اکبری صفحه ۵۹۶ راجه رنجن نوشته ۔

(۳) کوتا دیوی یا کوتا دیوی در تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۳۴ کوتا دیو نوشته ۔

پدر بسر سلطان کرقطع نظر از زندگی بود حاضر گشت چون روح سلطان مفارقت کرد جوگی بعلم خلع بدن که میدانست روح خود را برآورده داخل قالب سلطان نمود و برخاست نزدیکان سلطان راست درست و صحیح المزاج و جوگی را مرده دیجان دیدند و مریدش قالب اورا دران مکان که او بود برده نگاه داشت و قالب سلطان که روح جوگی در و داخل شده بود سلطنت میکرد و از غایت رعایت دین هندوان کرده دین انها را رواج میداد از انجا که زندگی جاوید نصیب هیچ آفریده نیست بالاخر برگ طبعی در گذشت مدت حکومت چهل و هشت سال ۰

سلطان حیدر عرف حاجی خان بن سلطان زین العابدین چهار سال و [۱] ماه ۰

سلطان حسین بن سلطان حیدر دو سال و چند روز ۰

سلطان محمد شاه بن سلطان حسین هفت ساله بعد پدر برسند حکومت رونق افزای گشت سودان روز جمع اسباب طلا و نقره و اسلحه و اقمشه و غیر ذلک پیش او گذاشتند تمیز تمام ازان اشیا النفات نکرد ازان جلگمان را بدست گرفت حاضران از معنی استدلال بر بندگی و مردانگی او نمودند بعد چند گاه بتفنی امرا باتفاق پرسرام راجه جموں که از خوف نادرخان حاکم پنجاب گذاشته سلطان ابراهیم جموں را گذاشته و بکشمیر رفته بود و دیر سلطان را کشتند سلطان ادنا نادرخان کومک طلبیده مخالفان را تادیب نمود چون ده سال و هفت ماه از حکومت سلطان گذشت سلطان فتح شاه بن آدم خان بن سلطان زین العابدین از نادرخان کومک آورده با سلطان محمد شاه جنگ کرده نصرت یافت و کشمیر را در تصرف خود آورد و سکه و خطبه بنام خود کرد و سلطان محمد شاه هزیمت خورده در هندوستان آمد بعد ۹ سال سلطان محمد شاه با لشکر کشمیر رسیده بر سلطان فتح شاه فتح یافته مجددا برسند حکومت نشست و فتح شاه بجانب هند رفته بعد از دوازده سال و کشمیر رسیده بر سلطان محمد شاه ظفر یافته سال دیگر شاه حکومت کرد و سلطان محمد شاه با لشکر فراهم آورده کشمیر را در تصرف خود آورد و سلطان فتح شاه مجددا بهند آمده بهمین طرف وفات حیات سپرد و در ۹۱۸ سلطان

---

[۱] یکسال و دو ماه ۰ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۴۳۰ و طبقات اکبری صفحه ۶۰۰ ۰

[۲] یکسال و دو ماه ۰ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۴۳۰ و طبقات اکبری صفحه ۶۰۰ ۰

سلطان علی شاہ عرف میران خان بن سلطان سکندر بت شکن بعد پدر بر مسند حکومت نشست و شاہی خان برادر حقیقی خود را مدار علیہ نمودہ بوزارت خویش مقرر گردانید بعد چند شاہی خان را ولی عہد کردہ در کشمیر گذاشت و خود بر سر راجہ جموں کہ خسرو پود لشکر کشید بعد روانہ شدن با غوائے بعضے مردم از ولی عہد کردن برادر خود پشیمان شدہ بسیار دست کرد و با عانت راجہ را جوری در کشمیر رسیدہ متصرف گشت و شاہی خان بادشاہ از کشمیر برامدہ ببیالکوت رسید دران ایام جسرتہ کہو گہر از قید حضرت صاحب قران گریختہ در پنجاب رسیدہ بود و نوبتے سلطان علی شاہ کہ بعد فتح تہتہ مراجعت کردہ بکشمیر میرفت جسرتہ سر راہ گرفتہ بعد محاربہ او را دستگیر کردہ مال و امتعہ و اسباب و اشیا بدست آوردہ شاہی خان بعد رسیدن ببیالکوت با جسرتہ ملحق شدہ باتفاق او بسر سلطان علی شاہ رفت و سلطان علی شاہ با لشکر انبوہ برامدہ جنگ عظیم کرد و از طرفین خلایق بسیار کشتہ شد گویند کہ چند قالب بے سر داران جنگ گاہ برخاستہ بحرکت درامد قول اہل ہند است کہ چون دہ ہزار کس کشتہ شوند یک قالب بے سر بحرکت درآید بالآخر سلطان علی شاہ شکست خوردہ گریختہ رفت ایام حکومت او شش سال و چند ماہ ۔

سلطان زین العابدین عرف شاہی خان مظفر و منصور گشتہ مسند آرائے حکومت گردید محمد خاں برادر خود را بوزارت مقرر کرد چون عدالت و رزد و انصاف دست بود سپاہ و رعیت از و خوشنود شدند و بر ہمنانے کہ در زمان حکومت سلطان سکندر و پدر او جلا وطن شدہ بودند در عہد او باز بوطن آمدہ آباد شدند و در معابد و مقامات خویش قرار گرفتند سلطان بہ برہمنان تاکید کرد کہ آنچہ در کتب دین ایشان مسطور است بجا آورند و خلاف آن اصلا نکنند و رسوم برہمنان از قشقہ کشیدن و زنان سوختن و بت پرستیدن تجدید رواج یافت و جمعی برہمنان کہ در زمان سکندر بزور و اکراہ مسلمان کردہ بودند از اسلام برگشتہ باز رسوم ہنود در پیش گرفتند و بتان طلا و نقرہ و مس کہ سلطان سکندر شکستہ سکہ زدہ بود آن سکہ کسادپذیرفت و باعث این ہمہ مراعات احوال ہنود آن بود کہ سلطان جماعۃ جوگیان را احترام بسیار می کرد و در اکتساب علوم انجاعۃ میکوشید گویند کہ نوبتے سلطان مریض گردید و مشرف بہلاکت گشت در اثنای جوگی آمدہ

تاراج کرده معاودت نمود در سنه ۹۳۹ سلطان ابوسعید والی کاشغر سکندرخان غلط خود را
با حیدر میرزا کاشغری دوازده هزار سوار همراه کرده بکشمیر فرستاد تا آنکه کشیر و مضافات
آن را غارت کردند و تاراج نمودند و عمارات قدیم بر انداختند و در هر مرج تمام دران
ولایت روی داد و اکثر مردم کشته شدند و اینجنان جنگ کرده که خود جنگ چنگاب
بی سر حرکت نمودند عاقبت الامر سکندرخان با مصایب نمودیر گشته و بعد چند گاه
سلطان نازک شاه وديعت حيات سپرد و ایام حکومت پنج سال ۵

سلطان شمس الدین بن نازک شاه

سلطان نازک شاه بن سلطان شمس الدین بن نازک شاه مدت شش سال ۶

میرزا حیدر خاورزاده حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه از کاشغر بملازمت
حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه در اگره رسیده بود هنگامی که حضرت بادشاه از
شیر شاه شکست یافته بلاهور رسیدند حیدر میرزا تحریک ابدال ماکری و حاجی چک
و زنگی چک و دیگر امرای کشمیر از حضرت بادشاه رخصت گرفته در ۹۵۳ در کشمیر رفته
تسخیر در آورده اولا بصلاح کشمیریان سکه و خطبه بنام سلطان نازک شاه سال داشت
بعد ازانکه حضرت بادشاه از عراق معاودت فرموده فتح قندهار و کابل نموده حیدر میرزا
را در دے حقیقتے که بجناب انحضرت داشت در کشمیر سکه و خطبه بنام نامی حضرت
بادشاه مقرر کردنوبتے شیر شاه فوجی بسرکشمیر فرستاده بود بعد چک از نظر حیدر میرزا
شکست یافته برگشت چون حیدر میرزا دران ولایت استیلا یافته حکومت باستقلال
کرد کشمیریان را مغلوب داشته بخاطر نمی آورد بعضے از اهل کشمیر که قریب و تزویر
جبلی انهاست از روے مکر و خداع در لباس دوستی کامل شمیخی که وه لشکر میرزا را
بطرف تبت و کهکهلی و راجوری متفرق گردند و با خود دل اتفاق نموده بر سر میرزا
بشیخون آوردند دران نبرد و خورد تیرے بمیرزا رسیده و قالب تهی کرد و مدت حکومت
ده سال ۵

---

۱۵ شش ماه. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۲۰۱ و طبقات اکبری صفحه ۲۰۱ ۱۲

بهلول لودی رعلت نمود سلطان سکندر خلف او بورنگ آمالے خلافت هندوستان گردید
دوران سلطان فتح شاه سکندر خان پسر فتح خان را در کشمیر اورده مدتے سلطنت نمود و ندانخلاف
او شکست خورده بدر رفت بعد ان در ۹۳۳ھ از حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه کومک یافته
باز در کشمیر رسید و باندک جنگ اسیر گردید سلطان محمد شاه اورا میل در چشم کشیده در قید
نگاهداشت ایام حکومت محمد شاه مرتبه اول ده سال و هفت ماه و مرتبه دویم دو از دهسال
چند ماه مرتبه سیوم یازده سال و یازده ماه و بست روز که همگی سی و چهار سال و هفت ماه
باشند و مدت حکومت سلطان فتح شاه مرتبه اول نه سال و مرتبه دویم سه سال و یک ماه
که دوازده سال و یک ماه تواند بود و مدت سلطنت هر دو چهل و شش سال و هشت ماه.

سلطان ابراهیم بن سلطان محمد شاه بعد پدر بر مسند حکومت جا گرفت پس از
چند ماه ابدال ماکری[1] که از امرائے بزرگ آن ولایت بود از سلطان رنجیده و ملازمت
حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه در هندوستان آمده ظاهر ساخت که ولایت کشمیر با اهل
ترین وجهی تسخیر میتوان نمود کومک مرحمت شود چون ابدال ماکری جوان خوش قدو
خوش صورت و خوش سخن و خوش وضع بود حضرت بادشاه صورت و سیرت او را پسندیده
فرمودند که در جنگل هم چنین آدم پیدا می شود آخر الامر با کومک مرحمت فرمودند او زود
بکشمیر رسیده بسلطان پیغام کرد که شوکت و صلابت بادشاه بجدیست که سلطان ابراهیم
لودی والی هندوستان را با صد هزار کس بخاک برابر ساخت تو چه خدای بود بهتر است
که اطاعت جناب قدسی القاب قبول کنی و اطمینانی قبول نکرده جنگ در میان آمد سلطان در معرکه
کشته شد ابدال ماکری بعد از فتح و ظفر نازک شاه را در بعد از مسند حکومت متمکن گردانیده
حکومت هشت سال و پنج روز.

سلطان نازک شاه بن سلطان محمد شاه بعد کشته شدن سلطان را در خود با تفاق
ابدال ماکری حکومت یافت چون حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه از زین هندوستان فارغ
جاه و مالی بملازمت کردند حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه از لشکر خلافت
شدند کامران میرزا با مظفر حضرت بادشاه از جانب لشکر بکشمیر کشیده و همایون
اکثر کشمیریان علف تیغ بیدریغ شدند و عاکر فیروزی اثر اکثر مال و اسباب کشمیریان را

(۱) ابدال ماکری - (۲) هشت ماه و پنجروز فرشته جلد دوم صفحه ۳۵۲ و طبقات اکبری صفحه ۶۱۳ ۰

نشست یوسف شاه از دگر یخته از راه جنون پیش میرزا یوسف خان حاکم پنجاب آمد و باتفاق میرزا و راجه مانسنگه در فتحپور رسیده ببلازمت اشرف مشرف گردید و در سنه ۹۸۶ میرزا یوسف خان و راجه مان سنگه بکمک او مقرر شدند و او با امرائے بادشاهی در کشمیر رسیده باندک جنگ فتح نموده حکومت باستقلال یافته امرائے بادشاهی را رخصت ساخت در سنه ۹۸۹ خاقان زمان بدوقت مراجعت از کابل از مقام جلال آباد ایلچی تعین کرده فرمان والا شان بنام یوسف خان صادر فرمودند او باستقبال فرمان گیتی مطاع سعادت اندوزگشته چیدر خان عرف یعقوب پسر خود را باتحف و هدایا بدرگاه آسمان جاه فرستاد پسر او یک سال در حضور والا بوده بدولت خدمت دگر یخته در کشمیر رسید چون این معنی بعرض مقدس رسید میرزا شاهرخ و شاه قلی خان و راجه بهگونت داس به تسخیر کشمیر تعین شدند چنانچه تجریر یافته یوسف خان ملتزم رکاب همراه امرائے بادشاهی در حضور پرنور رسیده در سنه ۹۹۳ ولایت کشمیر داخل ممالک محروسه گردید مدت حکومت یوسف خان هشت سال.

القصه بعد رسیدن یوسف خان بدرگاه مقدس یعقوب پسرش در کشمیر بود چنانچه باید مراسم انقیاد و بجا آورد و باستیصال او قاسم خان با امرائے دیگر تعین گردیده راه کپرتل شتافت دران راه تالابے ساخته حکمائے پیشین است که برگرد دران مکان آواز نقاره یا کرنا شود برف و باران عظیم گردد و هنگام نزول لشکر فیروزی اثر چون آواز نقاره شد برف و باران دگرگ بسیار گردید و اسیب سرما بالشکریان رسید و جان دار بسیار تلف شد از وقوع این معنی کشمیریان که آماده پیکار بودند غالب آمدند و تفرقه در لشکر بادشاهی افتاد دران حال قاسم خان خود را راست کرده عزیمت پیش نمود یعقوب از دلیری و دلاوری قاسم خان هراسان بوده در خود تاب جنگ ندیده بطرف کشتوار رفت و شمس چک که در قید او بود خلاص نمود کشمیریان بعد رفتن یعقوب شمس مذکور را بحکومت برداشته آماده کارزار شدند و بر سر کتل جنگ در پیوست اقبال بادشاهی قاسم خان فیروزمند گشته در شهر سری نگر که دارالایالت کشمیر است درامده بتازگی سکه و خطبه بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر گردانید بعد چند گاه کشمیریان یعقوب را از کشتوار آورده بارا ده مصمم بر سر قاسم خان در شهر سری نگر شبخون

سلطان نازک شاه مرتبه دویم مسند آرائے حکومت گشت در اندک ایام بمرگ طبعی پیمانه زندگی لبریز کرد مدت حکومت دو ماه ۔

ابراهیم شاه بن محمد شاه برادر نازک شاه کلان پنجاه ۔

بالقب حسین شاه برادر ابراهیم شاه در ۹۵۹ بسلطنت رسید اگرچه حکومت بنام [illegible] خان مستقیل یافت ایام حکومت دو سال ۔

حبیب شاه بن ابراهیم شاه بعد پدر بر مسند حکومت نشست غازی خان چک از بدوے تسلطی که داشت اورا در گوشه نشاند و خود بوائے حکومت برافراشت ایام حکومت او دو سال و چند ماه ۔

سلطان غازی شاه عرف غازی خان چک در ۹۶۴ سکه و خطبه بنام خود کرد مدت حکومت او چهار سال و چند ماه ۔

[illegible] حسین خان برادر سلطان غازی شاه چون غازی شاه را از دار جزا روے داد برامدش غالب آمده بسران او را بنیاکرده مسند نشین حکومت گشت و غازی شاه ازین [illegible] خلاص شده [illegible] گشت غالب بتی کرد حسین خان دختر خود را با تحف و هدایا لایق [illegible] حضرت خاقان زمان فرستاد و افضل الفضلا و اکمل العلما مولانائے کمال که دوران زمان او فضیلت درویشی مشهور فی الاکناف بود در ایام حکومت حسین خان از کشمیر برامده در سیالکوت رسیده بدرس مقید گشت و در هندوستان بفضایل کمالات خداشناسی و پارسائی و پرستی مشهور گردید ایام حکومت حسین خان ده سال و چند ماه ۔

علی شاه برادر حسین خان پس از برادر خود مرزبان ان ولایت گشته بعد چندگاه سکه و خطبه بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کرده از عقیدت و انقیاد که بجناب والا داشت دختر خود را در خدمت شاهزاده سلیم با تحف و هدایا فرستاده ارادت و بندگی خود را [illegible] بعد چندگاه در عرصه چوگان از اسپ افتاده گوئے زندگانی بجانبی آخرت برد مدت حکومت نه سال ۔

یوسف شاه بن علی شاه بعد پدر مسند آرائے حکومت گردید بعد چند در صدد مبارک خان که از امرائے بزرگ آن ولایت بود غالب آمده بر مسند حکومت

باشند بران کوه رنج پیادگی اختیاری کنند از تردد را پوند اعضا سست می گردد و
جوان پر قوت پیر و ضعیف می شود و هنگام عبور لشکر پرتابل غیر از فیلان کوه تمثال
و اسپان با در فتار و اشتران بار بردار نتوانند گذشت شتر اگر همه ناقه صالح است
دران سنگلاخ نتواند قدم نهاد دنگاه اگر ثور فلک است عنیز نتواند گذشت بموجب حکم
جهان مطاع چندین هزار خار اتراش آهنین باز و بجاد قوی لوست در قطع احجار و قلع اشجار
بدلولی شود ه ان مسالک را آراسته اند و از لاهور تا کشمیر نود و هفت کروه به تحریر آمد
و آن حضرت بعد قطع مراحل و طی منازل در خطه دلکشای کشمیر نزول اقبال فرمودند از
تماشای سیرگاهان فرحت افزا و سیر المنه مسرت پیرا بنایت محظوظ شدند اگر شرح
و توصیف کشمیر پردازد شنونده و خواننده باید بی تکلف باغیست بهارین و قطعه ایست
آهنین بالله شاهان را گلشنی است عشرت افزا در زمینان را خلدی است دلکشا در
چشمهای خوش و آبشارهای دلکش و آب های روان و جوی های دوان سیر
پیرایه های نگار نگان و گوناگون میوه های رنگین و رنگارنگ خواکه شیرین لذت بخش
و روان در ایام بهار تمام کوه و دشت از گونه گلهای رنگین دامنهای بنفشه صحرا چین جلوه
باغ بهشت میدهد و در و دیوار و صحن و بام خانها رونق روضه رضوان مینماید عرصه دلکش
تر از خیال آرزو کوههای نگارین تر از وهم مانی منظر دلنشین آید بیکبار گی دوان مرزبوم
پر ورش یافته گان اعجاز خویش مرده را زنده گردانیدی و حضرت ایچه بهشتیان کان
بر وردگی پذیرفته که عمر آبد نصیب اوست

نظم

چه کشمیر انتخاب هفت کشور — قسم خورده بخاکش آب کوثر
چه کشمیر آب و رنگ باغ و بستان — اسیر هر نهالش صد گلستان
نظر چندانکه بر دشتش گماری — بجز آب زمردیست جاری
نشاید رفت بی کشتی بگلگشت — ز شنگرفان در یا میکند دشت
دران گلشن ز جوش خنده گل — نمی آید بگوشش آواز بلبل
شنود اوقات صرف آنجا هوارا — وطن کشمیریان لهو و لعب را
ز شهرش خانها رنگین ز لاله — چو از می خانه چشم پیاله
ز سنبل روی دیوارش مزخرف — ت

آورد مند بهادران لشکر منصور پناه بهمت افتاده جنگ مردانه نمودند غنیم تاب نیاورده
بطرفی مقصود راه فرار پیش گرفت مرتبه ثانی با یعقوب خان باتفاق کشمیریان از شعاب
جبال برآمده مصدر شورش شده ناگهان شبخون آورده بهمان دیره بازگشت چون یعقوب
خایب و خاسر گردید کاری نتوانست از پیش برد اکثری امرای کشمیر آمده قاسم خان
ملاقی شده و خان ایشان را استمالت نموده بدرگاه گیتی پناه فرستاد اینها بعد دریافت سعادت
ملازمت والا مشمول عنایات شدند و یعقوب باز باتفاق شمس چک از کوه برآمده بدفعات
با قاسم خان جنگ کرد آخر الامر قاسم خان از محاربات متواتر عاجز آمده استمداد و اعانت
از حضور والا نمود و از جهت میرزا یوسف خان بایالت کشمیر تعین گشت و حکم شد که هرگاه
میرزا یوسف خان از نظم و نسق آن ولایت خاطر جمع نماید و بنیاد فتنه و فساد برکنده
گردد قاسم خان بر خصت میرزا بقدمی استان شتابد میرزا یوسف خان بجناح استعجال
بکشمیر رسیده از روی شجاعت ذاتی و دانش فطری ضبط و ربط بواقعی نموده دست تطاول
ندامت کشیده میرزا را ملازمت نمود و میرزا او را استمالت نموده بدرگاه والا فرستاد
و رونق شورش از ان ولایت گردید و قاسم خان بر خصت میرزا یوسف خان باستان قدسی
رسیده بعزم حج عازم کابل سر فرازی یافت آخر الامر از دست محمد زمان میرزا ولد شاهرخ میرزا
در کابل بقتل رسید چنانچه سابقا گذارش پذیر خامه سوانح نگار شده در سال سی و چهارم
جلوس والا حضرت خاقان زمان بسیر کشمیر متوجه شدند صعوبت راه و دشواری طرق کشمیر
از ارتفاع جبال و ژرفای مسالک و بسیاری کریوه های دشوار گذار و کثرت اشجار
و انبوهی جنگل و سختی سنگلاخ و تنگی راه بحدیست که افکار اسمان سیر و اوهام فلک پیما
عبور از مسالک مهالک صعب میدانند در اثنای راه رتن پنجال و پیر پنجال کوهی است
که از غایت ارتفاع سر بفلک کشیده و از نهایت بلندی قله ان با اوج آسمان رسیده
از فراوانی تماشای عالم بالا میتوان دید و غلغله تسبیح ملایک توان شنید ساکنانش
با سکنه فلک همسایگی دارند و نرخ فرشش از خوشه پروین دانه می آرند آفتاب تیغ خود را بر نگرش
میساید دگردون از گردش بر قله آدمی اساید گل اشجارش بر اسمان کواکب دار نمودار و خط
جاده اش فلک چون خط شعاعی تیر گردان که دعوی طی الارض دارند پای توکل
به بیم و امید قطع ان راه مینمایند در انوردان هر چند اهل دولت و صاحب سامان بوده

کرته پشمین است که عبارت از پتو باشد ناشسته از خانه بافند می آرند و آن را دوخته
می پوشند تا پاره شدن تاب نمیرود و از بدن دا نمیکنند ناپاکی انها بحدیست یا نکه خانه
پر آب دارند قطره آب بر تن ایشان نمیرسد مثل مشهور است که کشمیری را پرسیده بود
که آبدست چرا نمیکنی جواب داد که غریب هستم حیرانم که دوزخیان دران سرزمین بهشت
نشان چگونه پیدائش پذیرفته بدطینتی و نفاق سرشتی انها نوشته که عوض تکفیر از ایشان
از ایشان بمنصه ظهور نرسد بیت

نفاق فطری شان چون بمیش باکردم نزاع لازمه شان چو زهر لاینحل

القصه خاقان زمان از سیر کشمیر بغایت خوشوقت شدند و عید رمضان المبارک را انجا نمودند
و در روز عید باستشفاع میرزا یوسف خان تقصیرات یعقوب پسر یوسف خان حاکم انجا
بخشیده پائے افزار مبارک مرحمت نمودند او سعادت خود دانسته پائے افزار خاصه
بر سر جسته بملازمت رسیده مورد عنایات گشت و انحضرت ازان سرزمین خط
دلگرفته معاودت فرموده براه پکهلی و دمتور که از تضادم جبال موتر اتحم گروه و مخالف
و تراکم اشجار افکار اسمان سیر و اوهام فلک پیمائے عبور ازان طرق هائله دشوار می دانند
باحشم و خدم و فیلان قطع منازل نموده در حسن ابدال نزول اقبال فرمودند دران ایام میر
فتح الله شیرازی و پسران حکیم ابوالفتح گیلانی که مقرب انحضرت بودند و خانه بستی بر بستند
و در حسن ابدال مدفون شدند و انجا چند گاه رایات عالی اقامت ورزیده طبع باغ
دل کشائے انداخته از انجا نهضت فرموده بجلگه فرح بخش کابل نزول اقبال فرمودند
قاسم خان صوبه دار انجا که دران وقت حیات بود بموجب حکم والا در گذرگاه مستقبل شد
که حضرت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه و هندال میرزا و محمد حکیم میرزا را سوده اند یاد گارات
احداث نمود چون پریشانی حال رعایائے کابل بعرض مقدس رسید حکم شد که تا هشت
سال هشتم حصه از خراج مقرری برعایا معاف کرده تتمه باز یافت نمایند و باشند
و بعد سیر و شکار کابل انحضرت معاودت هندوستان فرمودند فضلا در منزل دکه
انحضرت از اسپ افتادند در خاره مبارک خراشیده شد شش روز صاحب
فراش بودند پس از حصول صحت از انجا روانه شدند بعد رسیدن در رهتاس بر فیل
مست نشسته که در جوش مستی بود سوار میشدند پیش از انکه پائے مبارک در قلاده

(۱۱۱ اول حای ه

نباشد نرم بطحا گر عنان گیر — مجاز آید بطوف کوه کشمیر
اگر نسبت بسیرش بر گمارد — بهشت از برگ طوبی سر برارد
بباید پوستین از هندل گرز اشجار — بپیچد بر درختان تاک چون مار
ندیده دیده ای جهان کهن این چنین جا — فرح بخش و فرح ناک و فرح زا

دریاچه بهت که از میان شهر و بانا جلد یست از عجایب
تماشا گاهست خصوص اب دل که پایان شهر واقع رونق بخش کشمیر و فرح پیرایه
اهل روزگار است چندین عمارات دل کشا و باغات مسرت افزا در میان و بر کناران واقعست
چون اب دل در چند فرسخ است کشمیریان بر سطح ان چوبهای کلان تعبیه نموده قدر
عرض و طول چند طناب درست می سازند و بران چوبها خاک انداخته زمین قابل باغ
میسازند و بر نگارنگ گلها و ران کشته گلشن دل فریب می آرایند ملک بر ریع
اب القصه زمین همین آئین درست می سازند که دران زراعت نموده مستغنی میشوند
عمارتیشه هم چنین زمین را دزدیده می بندند و دیدن باغ و زمین که مشهور است
از همین جاست

در ان دل که دل شد بیقرارش — ز خوبی شهر وار و برکنارش
بسر دل بباغ گلشن چه باشد — بگشتی گل به پر دامن چه باشد
اگر بر فرق ریز د اب از دل — بدیدسبزه مو از سر گل

گلاب آبی بگشوند آبهای دیگر — همین نیلوفر است آن نیز نکتر
درین دریا گل افزون از حسابست — ز رنگ هر گلی نقش بر آبست
بود نیلوفر انجا شرمساری — چو در بزم عروسی سوگواری
ز وجد سبزه این سبز بیشه — کنون را خنده می آید همیشه
گلش بر خاک دامانی چو مهتاب — ز برگ انداخته سجاده بر آب
زبان خستان این دریا چه گویم — هزاران خلد من تنها چه گویم

اگرچه خوبهای کشمیر جنت نظیر از اندازه تسطیر و حوصله تحریر افزون است اما کشمیریان
بد معاش نروت نیست تمتند خورش دایمی انها خشک نمدم بی نمک از برنج است
گرم خوردن رسم نیست شبانگاه برنج پخته نگاهدارند و روز دیگری خورند و پوشش

در بیان رحلت راجه تودرمل دیوان اعلی

در زمان نهضت رایات عالیات بکشمیر رخصت شده بلاهور مانده بود دیگر طبعی درگذشت و در وقت مراجعت موکب والا از کابل در اثنای راه خبر رحلت او بعرض مقدس رسید چون مزاج شناس مقدس و وزیر اعظم و سپه سالار بلند اختر رفعت و اساس نهند در ابتدای حال تودرمل صغیر بود پدرش دیعت حیات سپرد و مادرش بیوه زن در کمال افلاس و تنگدستی بوده بخدمت تمام او را پرورش نمود و در صغر سن آثار رشد و کاردانی و علامت طالع مندی و بخت بلندی از ناصیه حال او واضح و لائح بود از اتفاقات حسنه در جرگه نویسنده های سرکار پادشاهی نوکر گردید بتقضای وفور دانش و کاربلدی روز بروز پایه قدر او افزون گردید چون صاحب تدبیر و دانش صاحب حرس و علم تیز گردید در اکثر معارک ترددات نمایان و محاربات شایان بظهور رسانید نقش مردانگی و دلاوری خود درست گزوانید در ولایت گجرات و بنگاله کارزارهای

برای تشخیص جمع محصول و حال کشمیر از حضور فرستاده بودند چون کشمیریان دانستند
که تغلب ظاهری شود و جمع افزون می گردد بنابر رفع این امر شورش برپا کرده یاغی شدند که
میرزا یوسف خان حاکم انجا هنگام عزیمت حضور والا نایب خود در کشمیر گذاشته بود
از راه برده مرتکب فساد شدند و گفتند که بجنب دشواری مسالک مصلحت جا
کشمیر بجای است که گیاهی توانند آنجا پادشاهی تواند رسید از اینچنین حرف حکایت
ان بداختر مغرور شده سکه و خطبه بنام خود نمود چون موکب اعلا بر لب دریای چناب
رسید خبر این شورش معروض مقدس گشت و بر زبان مقدس گذشت که
ولد الزنا ست حاسد منم انکه طالع من ولد الزنا کش آمد چو ستاره دبانی
چون مادر روزگار از شکم نکره نام نوی بود که هر روز بجانه دیگر شب بجای بسری برد فرزند
که از نوی بچه بجرد دیدن بسیل کشته خواهد شد درین ایام میرزا یوسف خان در حضور پرنور
بود فرمان مزید احتیاط او را حواله شیخ ابوالفضل نمودند که در قید نگاهدارد و چون بی
تقصیری او بعرض مقدس رسید بعد چند روز نجات دادند شیخ ابوالفضل درین مورد از
دیوان لسان الغیب تفاول جست این بیت سر غزل برامد بیت
ان خوش خبر کجاست کزین فتح مژده داد تا جان فشانش چو زر سیم در قدم
از غرایب انکه چون یادگار سکه و خطبه بنام خود کرد و اوانب لرزه در گرفت و مهر کن را که نام
او میکندریزه فولاد در حدقه چشم افتاد با بجمله چون یادگار علم نبی بر افراشت لشکر اداست
بر کوه کپرتل به بندهای بادشاهی که در انجا بودند آماده پیکار گشت و با انکه جنگ قرار
نموده بهیر پور رسید کسان میرزا یوسف خان که بجب ضرورت رفیق او شده بودند
نیم شب قابو یافته بر و تاختند او از خیمه بدر رفت آخر الامر ان بدسرشت بدست کسان
میرزا یوسف خان اسیر گردید سر او را از تن جدا کرده در منزل بهیر پران وجیم العاقبت
بحضور اقدس رسید چنانچه بر زبان الهام ترجمان رفته بود بجرد بر امدن ستاره دبانی
آن ناعاقبت اندیش کشته شد و کشمیریانی که با او رفیق بودند نیز بمکافات کردار رسیدند
و در فتح شورش ان دیار گردید بجمله ان حضرت بعد قطع مراحل بجمله دلپذیر
کشمیر بزول اقبال فرمودند از سیر منازل دل کشائے که سیر گاهائے مقرری ان دیار است
و گلگشت زعفران زار که خلاصه ان سرزمین بهشت آئین واقع شده و تماشائے چراغان

وهفت چوکی نویس متعین گردید که در نوبت خود مردم را حاضر دارند و هر هفته را هفت
توزاقه تزئین منصوب گشته بود احکام معلی بر سالار و هر میرعرض آن روز قرار یافت
بعد از آن امرا و خوانین چهار هزاری سوار دے که در حضور مقدس مقرر گشت که آن نزل را
بر دامن تعین نمایند و از وغدان جماعه جلاگانه تعین شد که مواجب طلب نمود
تعلق سالار داشته باشد و بوده باشد و چندین هزار غلام چه انواعی که خریده شده و چه از
ولایت آورده بندگی و الا قیام نموده اند از غلامی آزاد کرده بخطاب بچگی
مخلص بخشیده اند که بجز خدا را بنده و غلام گفتن سزاوار نیست الحاصل خواجه
را که تا حال خواجه تورل دوز وزارت قرار داده اینجان استحکام یافته که پس از وزارت
سپهر و دیوان اعظم و استهلاک ان ضوابط و اختراع قوانین جدید هر چند خواسته
باشد نمیتوانند پیش برده و نمیرود و بر همان ضوابط تا حال عمل

در این ایام قطعه

نخشی زیب تاک از نور راست شب شود روز از منیر نکو
ملک دیگر شده وزیر نکو ملک دیگر شده وزیر نکو

متضمن مردن خواجه تورل میرزا خانخانان بوالا خدمت منصب وکالت سرفراز گردید
او بمقتضای فراست و کاروانی احکام وزارت و امور وکالت را بوجه احسن وفق
داده شور و تحسین گشت ٭

بهضبط مکاتب مقدس مرتبه دویم بکشمیر بے نظیر

در سال سی و هفتم جلوس والا باز عزیمت سیر و گلگشت عرصه دل کشای کشمیر بخاطر
قدسی راه یافت ماکیان در عین برسات از لاهور نهضت فرمودند در وقت عبور از
دریاے راوی پایان قلعه لاهور بر زبان مقدس گذشت که این بیت در حق کدام
گفته اند بیت

کلاه خسروی و تاج شاهی بهر گل کی رسد جانا و کلا

(نصارا) همان سرو زیادگار گل بینی عم میرزا یوسف خان در کشمیر مصدر شورش شده
و از بیشتر اصلا بر حضور مقدس اطلاع نبود باعث این شورش آنکه قاضی نور الله

[illegible] بستنا فرمودند بموجب استدعای انجا نه ویباسے کہ بر سید اولی آن قرار
[illegible] دانشت جدا کردہ پرگنہ موسوم بگجرات علیحدہ کردہ قلچہ و تصبہ احداث نمودہ دارالملک
[illegible] کہ بگجرات شہور است پرگنہ مذکور مقرر کردند گویند کہ آن حضرت در عوالی کہ [illegible]
[illegible] کردہ بودند بزبان قدسی گذشت کہ چنانچہ در ہرات ایران اسپ بے نظیر پیدا می شود
[illegible] زمین آہوئے بے مثل پیدا می گردد بدین تقریب اسم آن پرگنہ ہرات مشہور گشت
و چند سال پیش از گجرات پرگنہ امن آباد مقرر گردید در عہد خلافت حضرت خدیو
گیہان بمدار این کردند بموجب حکم والا تصبہ نوپرگنہ موسوم بامن آباد مقرر
ساخت ۞

در بیان تسخیر ولایت دلیپہ

[illegible] ولایت دلیپہ با قتلو خان تعلق داشت چون او برگ طبیعی در گذشت افغانان
باتفاق یکدیگر عیسی خان پسر او را بسر داری بر داشتند متابعت او قبول کردند عساکر
والا راجہ مان سنگھ تسخیر ان ولایت رفت افغانان بمراقب جنگ و جدل کردند بالآخر
[illegible] شد و بدگمانیہا قلوب نشستن پسرش بر مسند حکومت براجہ مان سنگھ صعب آمد
سکہ و خطبہ بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کردہ در جاگانہا ساوہ داخل ممالک محروسہ کردند
یکصد و پنجاہ میل و دیگر تفاصیل ان دیار عالیہ را جہ مان سنگھ نمودند کہ بندرگاہ مقدس او
دارد دو در سال سی و ہشتم جلوس والا مطابق سنہ ہزار ہجری باعمل ولایت دلیپہ او و بسیاری
برسایل ولایتہائے شرقیہ داخل ممالک محروسہ گردید ۞

در بیان تسخیر ولایت قندہار

[illegible] الا آنکہ مظفر حسین میرزا و رستم میرزا پسر سلطان حسین میرزا این
بہرام میرزا بواسطہ [illegible] کہ در قندہار قیام مینمودند با فرمان روائے ایران مخالفت
ورزیدہ و دل از ایران برداشتہ بدرگاہ گیتی پناہ عقیدت کردہ بودند لہذا میرزا [illegible]
نمودہ بکمک ایشان نامزد بتسخیر ملک مذکور شدند بمجرد رسیدن میرزا بجانب غازیخان
[illegible] ان حدود بدست آمد بر قندہار تعین گردید و حکم شد کہ از بلوچستان رہگذر

(در کشتیهای اب دل که مخصوص کشمیر بے نظیر است حظ وافر و مسرت فراوان
بگوشه خاطر راه یافته بهشتستان عزم نمودند و بموجب التماس شاهزاده بزرگ ایالت کشمیر بمشار الیه
پیشین بمیرزا یوسف خان بحال ماند و جمع تمام صوبه کشمیر سی و یک لک قرار داد قرار
یافت

بیان مصیبت موکب والا بسیر کشمیر جنت تاثیر مرتبه سوم

در سال چهل و دویم جلوس همایون بهار کشمیر بهشت فرمودند شخصے از مردم غوری در کشمیر
عمر سیر و پسر شیطان سیرت او بوده مصدر شورش شده بود کسان محمد قلی بیگ او را دستگیر کرده
در منزل امن آباد آورده منظر قدسی در آوردند همانجا بیاساق رسید بعد عبور از دریاے
چناب دریاے بیاه و راچ تابع سیالکوت از ستمگاری محمد بیگ گرورے (۱) استعفا
نموده او را بدرجه عبرت پذیرے باعمال ستمگار جفا پیشه خنجر بجان کشیدند و از آنجا
نهضت فرموده عزم خلد دل کشاے کشمیر نزول اقبال واقع شد تمام ایام تعیش و عشرت
دران سرزمین اتفاق اقامت افتاد و در سیر گاه ها تفحید خاطر مقدس گشت و در اب
دل جشن چراغان ترتیب داده بود هزار کشتی با انواع چراغان و اقسام شمع آراسته
بدو آب سرداده و نیز بر دو لنگر خانه بهشت نشانه و بر کنار اب عمارات و باغات و شجرات
مجاذی دو لنگر خانه و الا چراغان بر افروخته بیت

چو بازار چراغان شاه شد گرم چراغ ماه شد در پرده شرم

بعد سیر و شکار آن سرزمین همیشه بهار در ایام آغاز زمستان نهضت فرموده بدار الملک
لاهور نزول اجلال فرمودند

بیان مقرر گردیدن پرگنه گجرات داس مذبور

(۱) در نامه محمد سوم صفحه ۴۲۸

[illegible] صورت حال بدرگاه آسمان جاه عرض داشته بموجب حکم قضا تعیم کشیهای تلازان بحدود ملتان بنظر
خانخانان رسانیدند رای عالم آرای بیکانیری و دیگر امرای بکومک تعین شدند خانخانان اندرسیدن غلات و امرای
کومکی دل گشته خود بر سر تهته و اوچ و دیگر باطراف تعین کرده خود در قصبه جام معسکر ساخت و بروز
جنگ میان می آمد دار و پسر راجه تودرمل که در تهور و جلادت سر آمد شجاعت و بهادران
روزگار و مشهور دلیرانه جنگ نمایان کرده بزخم نیزه که بر پیشانی او رسید جان نثار گردیده
بیکناهی جاوید اندوخت بعد محاربات سخت جانی بیگ شکست خورده گریخت و خانخانان
قلعه اساس نهاده میرزا را منهدم گردانید و دمان نامی و بای عظیم روی داد و لشکر اجل
غالب آمده بر خانها تک تازی نمود بسنے درویشان صاحب حال در خواب دیدند که
سکه و خطبه بنام نامی حضرت مدیر جهان درین دیار می شود و اثر و بالبسه سرتابی مردم
این ملک است چون این معنی شیوع یافت همه کس باندازه حال نذری بر نهاد که فتح و
فیروزی بجانب لشکر بادشاهی گردد و سکه و خطبه بنام حضرت بادشاه شود و بالجمله چون
بدغات کشتهای غله و لشکر رسید و درین تنگدستی و عسرت لشکریان راتاخت
پدید آمد کرهست تبیزان ولایت بربستند و بدغات محاربات روی داد میرزا جانی بیگ
عاجز شده تاب مقاومت در خود ندیده صلح درمیان آورده ولایت سیوستان داخل
ممالک محروسه نموده صبیه خود را بمیرزا ایرج خلف خانخانان داده آمده ملازمت
نموده بندگی درگاه قدسی قبول کرد و مقرر ساخت که بعد برسات روانه درگاه سلاطین پناه
گردد چنانچه در اوسط سال سی و هفتم مطابق سنه هزار و یک هجری خانخانان میرزا جانی بیگ
را همراه خود گرفته بملازمت اقدس آورد و میرزا بفوز مراحم والا سرافراز گشته بمنصب
سه هزاری و جاگیر تهته مقرر گردید و لاهری بندر که اطراف تهته واقع است بخالصه
شریفه مقرر گشت درین هم خانخانان چندین مشاق و انواع محن را تاب آورده در اقطاع
مذکور بکوشید و هم آثار شجاعت که بهترین سجایای ذاتیه است از لمعان سیوف
ظاهر ساخته خبر دانائی نموده مظفر و منصور گردید و هم مراسم دانائی و مردی بتقدیم رسانید و بزرگ
پایه گردیده و مراتب داغ و ترئی خاطر نشان خاطر جهان ساخت و هم خواهر تمر ابهیر
حرمه منصه ظهور آورده چنانچه ولایت بدست آورد و نوکر خوب بهم رسانید و از خانخانان
دوران و میرزا زمانیان مورد هزاران آفرین و تحسین گردید پوشیده نماند که در تاریخ سلطان

گرد و دیگر کلان تران بلوچستان لوازم انقیاد و اطاعت بجا آورند و دین هم همراه شدند
بسزائے لایق رساند و از روے عنایت در منزل اول بدیره خانخانان تشریف برد و
ایشان سعادت پذیر گردانید بموجب سرفرازی او بین الاقران گردید خانخانان بعد قطع
دهلی ملتان و پیک که جاگیر او بود رسیده چند گاه بساے سامان سپاه و تهیه اسباب
مینمود و همدرین اثنا رستم میرزا از مظفر حسین میرزا برادر خود در قندهار شکست خورده
برامعدوے ارادت بجناب مقدس آورد فرامین مطاعه بامراے که در راه بودند بعنوان
پیوست که خدمتگاری و مهماندارى نمایند امراے بموجب توقیع والا بیل آورده
حضرت خدیو گیهان در لاهور تشریف داشتند بعد ازانکه میرزا یک منزل لاهور رسید
خایقین بلند مکان والاشان حسب امر خدیو زمان باستقبال رفته میرزا را در حضور آوردند
ان حضرت باعزاز و اکرام تمام دریافتند و میرزا با چهار پسر بملازمت رسیده مورد عنایات
گردید و بمنصب پنجهزاری سرفرازی یافته ولایت ملتان و بلوچستان که زیاده از محصول قندهار
بود بجاگیر مرحمت شد بعد ابو سعید میرزا برادر رستم میرزا و پس ازان بهرام میرزا برادر
میرزا یک پس ازان مظفر حسین میرزا بدرگاه فلک اشتباه رسیدند هر یک مورد اقسام
عنایات گردیدند دران تاریخ قندهار داخل ممالک محروسه شد و خانخانان عرف شاهبیگ خان
که ایالت صوبه کابل داشت بصوبه داری قندهار سرافرازی یافت +

در بیان تسخیر ممالک تهتهه و آمدن جانی بیگ

هنگامے که خانخانان بتسخیر قندهار دستوری یافت پس از رسیدنش در نواحی ملتان
فرمان والاشان صادر گشت که نخستین انتزاع ولایت تهتهه پیش نهاد همت سازد بعد
ان بتسخیر قندهار پردازد خانخانان بموجب حکم گیتی مقتدا متوجه تهتهه گردید راول بهیم مرزبان
ولایت جیسلمیر و دیپ بسرائے رالیسنگه بیکانیرے ملحق شده کرخدمت بریان عبرت
نشیند لهذا قلعه سیوان را مفتوح نموده روانه پیشتر شدند میرزا جانی بیگ والی تهتهه
بخبر رسیدن آمدن نصیر پور که یک جانب دریاے سنده و جانب دیگر رود خانه
داشت قلعه گلین اساس نهاده و خندق زده متحصن گردید و خانخانان در انجا رسیده
بمحاصره ان پرداخت چون محاصره بامتداد کشید و لشکر منصور از عدم رسیدن خورد و

حکومت او پانزده سال[۱] ۔

جام تغلق بن سکندر مدت سیزده سال[۲] حکومت کرد ۔

جام مبارک که از اقربائے جام تغلق بود مدت حکومت او سه روز ۔

جام سکندر بن جام فتح خان بن سکندر مدت حکومت یک سال و شش ماه ۔

جام سنجر بن جام سکندر مدت حکومت هشت سال و چند ماه ۔

جام نظام الدین که بجام نندا مشهور است بعد از جام سنجر بر مسند حکومت نشست میرزا شاه بیگ حاکم قندهار میرزا عیسے ترخان را بر سر جام تعین کرد و متعاقب او خود نیز رسیده قلعه بهکر را که دران ایام باین استحکام نبود محاصره کرده دو ماه مدت تسخیر بر آمد و بعد ان قلعه سهوان را نیز گرفته بقندهار معاودت کرد مدت حکومت جام نظام الدین معروف بنداشصت و دو[۳] سال ۔

جام فیروز بن جام نظام الدین بعد از پدر بر مسند حکومت کامروا گشت جام صلاح الدین از اقربائے او که خواهرش در حبالهٔ نکاح سلطان مظفر گجراتی بود در ۹۱۸ دو مرتبه از گجرات لشکر فراهم اورده جنگ کرده فتح نمود و جام فیروز میرزا شاه بیگ ارغون حاکم قندهار التجا برده لشکر قندهار بکومک خود طلبیده جنگ نمود جام صلاح الدین در معرکه کشته شد و حکومت ولایت سنده بلاشرکت بجام فیروز تعلق گرفت در ۹۲۷ میرزا شاه بیگ سردار ارغون از قندهار لشکر کشیده بتهته را متصرف شد و جام فیروز بگجرات رفته در سلک امرایان سلطان بهادر شاه ولد سلطان مظفر والی گجرات انتظام یافت و دختر خود را از دواج سلطان بهادر شاه در آورد و دوران ولایت از عهده ارکان دولت گردید و همانجا زندگی بسر برده ودیعت حیات سپرد و ازانجا حکومت سلسله سمگان منقطع گردید مدت حکومت جام فیروز نوزده سال ۔

میرزا شاه بیگ پسر ذوالنون سلامت که امیر الامرا و سپه سالار سلطان حسین میرزا و اتالیق پسر او بدیع الزمان میرزا بود از قبل سلطان حسین میرزا ابن بهرام میرزا برادر شاه

---

(۱) پانزده سال و چند ماه۔ آئین اکبری جلد اول صفحه ۵۵۹ ۔

(۲) بست و شش سال۔ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۱۹ آئین اکبری صفحه ۵۵۹۔ بست و شش سال طبقات اکبری صفحه ۴۳۶

(۳) دوازده سال۔ آئین اکبری صفحه ۵۵۹ ۔

بیرام شاه و احوال سلاطین و حکایت سنبه چنان تقریر آمده و اندکه حکومت ملک ولایت
الدین تمیر انصاری تعلق داشت تا اولاد او مدت یکصد و سی و نه سال حکومت
چود زمینداران آن نواحی بسر بردند و کثرت اتباع اختصاص داشتند
بنیاد حکومت نهادند تعدی شغل حکومت شد نمود و پانصد سال و خانواده سپهسالار حکومت
یافتند آن حکومت و ولایت مسطور بطبقه سمگان انتقال یافت اول کسی که از جاجرمیان
بحکومت رسید جام انزار بود و لفظ جام که بر مقدم و کلانتر خود اطلاق میکنند از
اینجا گویند و یاد از و پسند هند +

جام انزار[۱۲۵] در ۷۳۸ مسند آرای حکومت گشت مدت سلطنت او سال
و شش ماه +

جام جونان برادر جام انزار چهار سال +

جام باقی تهتن بن جام انزار چون بحکومت متمکن شد در آن وقت سلطان غیاث
فیروز شاه بن رجب دهلی بود و سلطان مذکور تسخیر تبلشکر بسر جام کشید جام بلا حرب
و قتال بتسخیر گردید و جام را در دهلی همراه خود آورد و در حضور خود داشت جام خدمات
شایسته بجا آورد و مظهر آمد بازان ولایت را بجام بدنانی داشت خصمت آن صوبه و فرمود
حکومت او پانزده سال +

جام تماجی برادر جام باقی تهتن سیزده سال +

جام صلاح الدین بعد از فوت جام تماجی بحکومت رسید یازده سال
و چند ماه +

جام نظام الدین بن جام صلاح الدین دو سال و چند ماه +

جام علی شیر بن جام نظام الدین شش سال و چند ماه +

جام کمال الدین بن جام تماجی یک و نیم روز +

جام فتح خان بن سکندر چون آن ولایت از حکم خالی گردید اعیان و ارکان
باتفاق کمنگه فتح خان را که از سرداران جام صاحب جمعیت بود و سرداری برداشتند

---

(۱) تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۵۵۹ و ۵۶۰ و تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۱۱ مستمگان نوشته +
(۲) ایضاً ایضاً و در آئین اکبری جلد اول صفحه ۴۵۹ جام انزار نوشته + (۳) چهار سال آئین اکبری جلد اول صفحه ۴۵۹ +

در بیان تادیب زمینداران کوهستان پنجاب

در زمان بودن رایات عالیات بلاهور زین خان کوکه برائے تادیب زمینداران کوهستان تعین گردید اورفته بزور شمشیر و قوت تدبیر جمیع راجهائے ورایان را منقاد و مطیع گردانید بدهنده راجه نگرکوت و پرسرام راجه جمون و باسو راجه مودجگدیش راجه گوالیار و سنسار چند و دیگر زمینداران را بدرگاه والا آورده مشمول عنایات شد و زمینداران مذکوره بادراک سعادت ملازمت معلے مستفید گشته مورد الطاف بیکران گردیده رخصت انصراف باوطان یافتند و همدرین ایام رود رسنگه مرزبان کمایون معروض مهرافزا شد که حاکم بریلی ببلازمت رسید و ولایت کمایون بر وسلم داشته و مشمول عنایت گردیده رخصت نمودند بعد چند سال چون راجه باسو زمیندار موتابی پنجاب در مقام ضلالت و جهالت بوده سر از انقیاد اطاعت برتافت لشکر منصور برائے تادیب او تعین گشت بعد ازانکه جنود فیروزی در حوالی پتهان رسید او از خواب غفلت بیدار شده بملازمت اشرف بشتافته سعادت اندوز گردید بعد چند گاه از حضور موفور السرور رخصت یافته حاصل کرده سر بشورش برداشته دیهات خالصه شریفه را تاخت کرد تاج خان بن همدان میرنا و از عقب او چین قلیچ خان تعین شدند اینها در نواحی پتهان رسیدند در زمانے که لشکریان قصد وخیمه زدن بودند راجه باسو فوج آراسته نمودار گردید و جمیل بیگ پسر تاج خان بمقتضائے جرات و دلاوری آماده پیکار گردید و کار به سخت نموده کار رستمانه بجا آورده بدرجه شهادت رسیده حیات جاودانی یافت نعش ان مغفور مغفرت الهی را آورده در حوالی خطه دل کشائے کلانور بخاک سپردند و بر مزارش عمارت عالی ساختند که تا حال قایم است و طوایف انام نذورات می برند و بحکمت ایزدی مرادات مردم که دران مکان نذر قبول میکنند بحصول می انجامد القصه راجه باسو جنگ نموده رو بهزیمت نهاده اواره گشت همدرین ایام حسین بیگ شیخ هری با فوج منصور براجه مان زمیندار جمون تعین گشت راجه نگرکوت و راجه کهن پور و جسروته و بانکوت و راجه باسو با مداد راجه مان رسیدند و بدفعات جنگ روے داد اخر الامر راجه مان بے ایمان هزیمت خورده در شعاب جبال پنهان گردید و راجه باسو

طهماسپ حکومت قندهار داشت چون میرد دانون در جنگ شاه بیگ او ذبک کشته شده شاه بیگ پسر او بحکومت قندهار قرار یافت بعد ان بقوت و شجاعت ولایت سنده متصرف گشت و در سنه ۹۳۰ و دیعت حیات سپرد مدت حکومت سه سال ٭

میرزا شاه حسین بن میرزا شاه بیگ بجای پدر برسند حکومت متمکن گشته قصد بهکر را بتجدید استحکام داد و ملتان را نیز از سلطان حسین بن سلطان محمود لنگاه بتسخیر در آورد و در سنه ۹۶۲ و دیعت حیات سپرد مدت حکومت سی و دو سال ٭

میرزا عیسی ترخان از امرائے میرزا شاه بیگ در تهته و سلطان محمود در بهکر دم استقلال می زدند و با هم دیگر گاهے صلح و گاهے جنگ می کردند و میرزا عیسی ترخان در سنه ۹۶۹ و دیعت حیات سپرد مدت حکومت او سیزده سال ٭

میرزا محمد باقی بن میرزا عیسے ترخان بر خان بابا برادر خود که بعد پدر برسند حکومت کامروا گشته بود غالب امده باستقلال گردید و بسلطان محمود حاکم بهکر برسم پدر سلوک کرده گاهے صلح و گاهے جنگ میکرد ایام حکومت او سیزده سال ٭

میرزا جانی بیگ ابن پاینده محمد بن محمد باقی قایم مقام گشت و در سنه هزار و یک هجری بر فاقت خانخانان بملازمت اقدس مشرف گشته دان ولایت داخل ممالک محروسه گردید مدت حکومت او هشت سال ٭

در بیان تسخیر ولایت بهکر

پیش ازانکه تهته مفتوح شود در سال نوزدهم جلوس والا محبت (۱) علی خان و مجاهد خان به تسخیر بهکر تعین شده بودند انها رفته محاصره کردند مدت محاصره بامتداد کشید قحط عظیم و وبائے بسیار در قلعه روے داد و بسیاری از قلعه نشینان تلف شدند هر که پوست درخت سرس یافت پوست میخورد و باسلامت می ماند سلطان محمود عاجز شده و فرستاده بدرگاه والا نمود که اگر محبت علی خان از دور قلعه برخیزد قلعه را پیشکش شاهزاده والا گهر کند پیش ازانکه از حضور پرتو جواب برسد سلطان محمود با جل طبیعی درگذشت و محبت علی خان و مجاهد خان در سنه ۹۸۱ بهکر را داخل ممالک محروسه نمودند ٭

(۱) محب ٭

برادر عنایت و حمایت سرافراز گشت و آنکس که صد درم ذخیره نداشت بمنزل خدمت و یکی منصب و مراتب گردید و حکم جهان مطاع بعبد مرسید که تا روز دهم هر یک از زمینداران و امرایان کلان ضیافت کنند تا منزل او بمقدم عالی رونق پذیرد و او در عین اقتدار خود سرانداز یابد و تالابی موسوم بانوب تالاب بست و بیست در عرض و طول و دو قامت آدم عمیق درست کرده و انرا بدست کرد تکه نقد پر کرده بامرایان در خور منصب و بفقرای و مساکین و سایر الناس انعام فرمودند بیت

ابر دریا دل ز دست جود او در اضطراب مال عالم زیر پای همت او پایمال

دیشب وقت بیدار گاه هوا آبی که بر اطراق پانزده هزار کس و سایبان گنبد خضرا متصل در گرفت و بسیاری از جشن و بعضی از عمارت حرم سرا سوخته خاکستر شد اندازه مبلغ قیمت آن باکه تواند یافت چون آتش این شهر عین الکمال فرو نشست مکرر شنیده بمسامع شرف گردید که نزدیک رسیده بود از سر نو بارگاه والا درست کرده مجلس عالی ترتیب دهند چنانچه در اندک روزها بارگاه فلک اشتباه مرتب گشت از غرایب اتفاقات همین روز در دکن بدولت سرای شاهزاده سلطان مراد آتش در گرفت القصه بمسامع شرف گردید که نزدیک رسیده بود و بفیض یابی آستانبوسی یافت انعام انوار فیضان فیض وافر و جهان جهانیان بهره متکاثر اندوخت نظم

دل افروز جشنی شد آراسته درون و برون هر دو پیراسته

وثاق سپهر و میان سپهر بهم بسته از ماه و تابنده مهر

در بیان رحلت میان تان سین و مولانای عرفی شیرازی و شیخ ابوالفیض فیضی ملک الشعرا

اسوار عرصه سرایان دولت و حلقه بر اربعه گان بلند همت میان تان سین بوسیله اوانهال فراوان و تتابع بخشایش بیاساط مقرب الخضرت سلاطین و مشمول عنایات سلطانی و الطاف بیکرانه و بخشش بی حد و حصر خدیوان دهر و اقران در دوام محبت ایشان آمد نه بی شایبه اخراق و در فن موسیقی و نغمه سنجی از اقران آفرینش تمثال خیل

وراجهائے دیگر کہ با عانت اورسیدہ بودند گریختہ رفتند و جمون و راگمدہ و جسروتہ
وسانیہ و مانکوٹ بولایت و دولت متصرف اولیائے دولت ابد مدار گردانید و گوالیارکہ در
تصرف راجہ باسو درآمدہ بود از و مستخلص نمودہ حوالہ نرائن داس گوالیاری نمودند بالاخر
بموجب التماس شاہزادہ بزرگ تقصیرات راجہ باسو معاف شد و دختر کوہستانی
اہلیت پدید آمد

در بیان جشن والا

چون موسم بہار در رسید ابواب عیش و عشرت بروے عالمیان مفتوح گردید
لطافت ہوا بباغ جہان را نزہت بخشید و نزاہت صبا دماغ جہانیان را نکہت بویائی
نسیم نوروزی مزاج افسردگان عالم را فرحت آورد و جوشیم نوبہاری مشام ہا را دلکشائی
گیتی را ہمہ طور گوارا نمود نظم

درخت غنچہ بر آورد و بلبلان مستند ۔۔۔ جہان جوان شد و یاران عیش نوشستند
بساط سبزہ لگد کوب شد بپائے نشاط ۔۔۔ زبسکہ عارفہ و عامی برقص جستند

برائے جشن افروزی حکم شد کہ دولت خانہ خاص و عام کہ صدر نشست ایوان و اشکنبہ
بامرائے عظام قسمت شود و ضلع جھروکہ مبارک را مقصدیان بیوتات زینت دہند و شبہا مشعل[1] را کہ دولت خانہ خاص است باقسام قصب و دیبا ملونا گون
اقمشہ آئین بندی گردند و در اندک زمانے کارپردازان بارگاہ خلافت و امرایان والا
مرتبت بموجب حکم معلی تمام دولت خانہ علی را بتکلفات گوناگون تزئین دادند و جلوخانہ
و پیرایش جھروکہ ہائین بستند جشن نوروزی باین ہمایونی و بزم دل افروزی بطرز
فرخندگی تازہ گشت غلغلہ کوس در گوش فلک رسانید و اوازہ نواہائے طرب در گنبد
گردون پیچید بیت

[illegible] ۔۔۔ [illegible]

دریں بزم جشن عشرت افزا برعش رسید و ہر یک نذر خورد و ال بمناسبت خور
و نیز فہرست اہل حاجات نظر بدمن گذشت ہر کس کہ او را بے استخلاص خدمت بجا آوری

---

[1] مشعلہا مشعل

کامیاب سعادت گردانید نذر دوزمان نزع بدیهه غریبه گفته است شعر فارسی

دیده ہے کہ فلک ہمیں چہ نیرنگی کرد مرغ دلم از قفس شب آہنگی کرد

ان سینہ کہ عالمی در و میگنجید تا نیم نفس برا دلم تنگی کرد

بادشاہ آدم شناس ما دل بہم برامد کہ مدحت سرا و محمدت طراز پردہ بر روے فرخ سشت شاہزادگان والاگہر با فسوس کمر بربستند کہ اوستاد دانش اموز فراخ حوصلہ بستگی بربست نرمین والا قدر و خوبین عالی مقدار را باعث دل گرفتگی گردید کہ سر از در و بام این بزم حزم پیمانہ زندگی پر کردہ کار فروبستگان را آہ در جگر دگر یہ نوگر گردد کہ

شائے دشوار پیدا از جہان برفت بیت

اے دریغا اے دریغا اے دریغ کانچنان ماہی نہان شد زیر میغ

چنانچہ علامی شیخ ابو الفضل در اکبر نامہ مرثیہ شیخ ابو الفیض فیضی بعبارت رنگین بقلم در آوردہ ۔

در بیان رسیدن برہان الملک بدرگاہ والا و مرحمت شدن کوتک یا و برہم اطراف دکن

آوازہ اسمٰعیل بیگ نظام الملک حاکم احمد نگر کہ عم او بود از زر دوختہ بنزد یعنی قطب الدین خان غزنوی بملازمت اشرف اقدس سعادت اندوز گشتہ بمنصب شش صدی سرافرازی یافتہ و در عنقریب بمنصب ہزاری عز اختصاص یافتہ تعینات بنگش گردید بعد چند سال ایلچی در حضور لامع النور رسیدہ استدعائے کوتک علم و نقارہ نمود و ایلچی ابراہیم عادل خان حاکم بیجاپور ہم ایلچی فرستادہ التماس نمود کہ ما ہر دو ایلچی دولت قاہرہ را بیجاپور و احمد نگر گرفتہ باسمعیل نظام الملک میگردیم و مظفر و منصور گشتہ ملک موروثی از عم خود بتصرف در آورد ہمان فرمان و خلعت بنام او صادر شد بایلچی دولت و حکومت گشتہ و حقوق نوازش بادشاہی بر ملک نشان گزاشتہ سر از انقیاد جناب والا بر تافت و بے پروائے و بدمستی

(۱) قطب الملک خان ۔

اوکم کسے بود ہزاران نقش دلفریب و بسیار اشعار سرود از دبر صفحہ روزگار یادگار است
این نادرۂ معبود حیدالدہر در سال ہفتم جلوس والا راجہ رامچند زمیندار پتنہ تاج صوبہ
حال رخصت پیشکش خود نمایان کردہ بدرگاہ آسمان جاہ فرستادہ بود در سال سی و چہارم
اورنگ بہ بندگی خود بدرست و موجب مزید تاسف خاطر قدسی گردید
در سال سی و ششم ملا نائے عرفی شیرازی نیز نقد حیات در باخت اگرچہ
در سخنسنجی نظیر و کمتر دستہ آنائے لفظ و معنی بے نظیر بود و سخنش رونق و رواج تمام
داشت اما خیلے متکبر و خودستا بود و خلاصہ عمر بیلات نشانی و قناعت و خرد و شراب
و میگساری بسر فرمود چنانچہ در حالت نزع کہ وقت یا رب الباد است پیالہ
بدست داشت و پیاپی میگفت و در سال چہلم ملک الشعرائے شیخ ابوالفیض فیضی نیز دست
زندگانی بعالم جاودانی کشید و شیخ در سال دوازدہم جلوس والا بملازمت اشرف
اقدس رسیدہ مورد عنایات گشت و در زمان ملازمت چون شیخ را بر دون کہرہ فقرہ
استہزا و مکابرہ بے ترقت و امثال این رباعی فی البدیہہ بر زبان آورد و مرزا باقی

باد خالد خان تو پنجرہ ام — از سر لطف خود مرا جادہ
تا بکے طوطی درون پنجرہ بہ — جائے طوطی درون پنجرہ بہ

این رباعی بغایت پسند خاطر قدسی افتاد ہمان روز بہ بندگی درگاہ والا سرفراز گردید
چون در شعر متین و سخن رنگین و نکتہ طرازی و بدیہہ گوئے نظیر خود نداشت روز بہ روز پایہ
قدرش در رتبہ اعتبارش بلند گشت و در سال سی و سوم بخطاب ملک الشعرا سرافراز
گشت و در سال سی و نہم تفسیر قرآن بے نقط و کتاب تذکرہ در مجریلی و مجنون و مرکز
ادوار در زمین مجنون امیر ابداز نظر اقدس گذرانیدہ مورد تحسین و آفرین گردید بے شائبہ
تصنع و تکلف در این تصنیفات ابتدائے دانش بلند و فطرت ارجمند و طبع موزون
از بہار معنی طراوت بخشیدہ و اشجار دانش را بثمار شعر ساختہ تخت سلیمان بلقیس و
وزن شیرین خسرو و ہفت کشور در برابر ہفت پیکر و آنچہ در مقابل سکندر نامہ
نہاد بنظم در آورد این مہمات با تمام نرسیدہ بود کہ زندگی او با تمام رسید چون مداح
و دیگر صفت ثنا خوان و مدح سرائے والا شان بود در روز پیش از
رحلت او ان حضرت اندوہے غریب افزود نی سایہ ہا افتاد بر سر قبر او ساختند

این سانحه عرض والا رسید موجب صدگونه دردمندی گردید آخر الامر لشکر بر داشته شاهزاده و اقبال را بتسخیر ولایت دکن رخصت فرمودند و حضرت خانخانان را بتسخیر ولایت تسخیر ان ولایت بدولت و اقبال نهضت فرمودند

نهضت موکب مقدس از لاهور بجانب ولایت دکن

چون لاهور انتهاض لوا عالیه گردید در اثنای قصبه پتاله عرض والا رسید که در ملک اهل فقیران مسلمین و طایفه سادات سیان ایکدیگر جنگ کرده و فقرای مسلمین غالب آمده و بتخانها ندوبه تعدی برانداخته خاقان زمان بمقتضای عدالت گستری ببی اعتمالی آن جماعت واقف شده اکثری را در زندان فرستادند حکم شد که آنرا که بتعدی مسمار شده است بتجدید تعمیر کنند بعد نهضت از لنجاب دریای بیاه عبور فرموده بمنزل گورداوجن سجاده نشین بابا نانک که در معرفت الهی مشهور و مقتدا فرمودند و از ملاقات او و اصغای اشعار هندی تصنیف بابا نانک که در معرفت گفته از زبان او شنیده خوشوقت شدند و گوردا وجن سرافرازی خویش دانسته پیشکش لایق گذرانیدند و التماس کرد که از نزول عساکر منصوره در پنجاب نرخ غله گران بود از نخیبت بسیار جمع بر گنات زیاده شده امکال از انتهاض افواج قاهره بمالک مدرانی آورده رعایا از عهده ادای جمع نمیتوانند برامد حسب التماس او بدیوانیان اعظام حکم شد که بحساب ده دوازده از جمع بر رعایا تخفیف دهند و تاکید بحال گمشتگان ملک بر عایا رعایت نموده زیاده طلبی ننمایند نظم

چشم رعایت ز رعیت مگیر — تا بود ت ملک بعمارت پذیر
دست رعایت ز رعیت مدار — کار رعیت بر عایت سپار

چون چند صباحی بسیر و شکار گذشت رعایا از ظلم تعدی سلطان کروه استغاثه نمودند و بیدادی او بتحقیق پیوست بموجب حکم والا او را بجلق کشیدند

نظم

حکومت بدست کسانی خطاست — که از دست شان داد بیداد خاست
نگون بخت بر عادل مسلم دوست — که از فربهی بایدش کند پوست

شاعر خود ساخت ملک الشعرا شیخ ابوالفیض فیضی را که دران وقت حیات بود پیش
راجه علی خان فرستادند که بران راجه را براه اطاعت رهنمون گردد هر چند راجه علی خان
او را بطریق اطاعت ارشاد کرد از غرور مستی دنیا سر بر خط فرمان پذیری ننهاده روی تمرد و
کفران نعمت گردید از انجا که کافران نعمت زود بپاداش کردار میرسند چون او از قبله و کعبه
روی عبودیت برتافته بود در اندک مدت بمکافات اعمال رسید یعنی شخصی او را
چنان کشت که بحد کمال نرسیده بود بخورون داد او را از تاثیر ان بیماری صعب
عارض شد و باشتداد مرض راه عالم نیستی در پیش گرفت چاند بی بی خواهر ابراهیم
عادل شاه پسر خرد سال او را بحکومت آن ولایت بر داشته انتظام مهام بر دولت
خود گرفت چون حقیقت احوال ان حدود بعرض مقدس رسید شاهزاده سلطان مراد
با لشکر گران تعین گشت شاهزاده چند گاه بجهت سامان سپاه درمالوه بوده عازم پیشتر
گردید اندرانجا زبدا عهد نموده در اندک مدت ولایت برار را بتصرف اولیای دولت
مفتوح نموده افواج قاهره بر سر احمد نگر رخصت کرد لشکر منصور غالب و ظفر ماهو
مطلب گشت مرتضی علی خان حاکم خاندیس در پی مهم برکاب شاهزاده بود جان نثار گری
نمود ابراهیم عادل خان حاکم بیجاپور و قطب الملک حاکم گولکنده بشنوا دی محاربه دلیران
آمده اولیای دولت فیروزمند شدند ازانجمله که شاهزاده دکن را بیم الخمر بوده از
کثرت شراب زار و نزار گشت و بهمات ان ولایت نمیتوانست پرداخت بنابران
از حضور مقدس علامی شیخ ابوالفضل متعین گردید و حکم شد که شاهزاده را همراه از جمله
رهنمون سعادت نموده بملازمت آورد و امرای عظیمه الجثه دکن را بسترگرم عنایت
گردانده اگر بودن او بانتظام مهام انجا ضرور بوده باشد خود بهمات پرداز و شاهزاده
را بسلامت روانه شود شیخ بعد رخصت از حضور فیض گنجورنی مراحل و قطع منازل
نموده بجهانپور شاهزاده رسید قضارا بان دوم شاهزاده از اسراف شراب بمرض
استسقا گرفتار شده رخت هستی بر داشت شیخ ابوالفضل بعد تجهیز و تکفین
و رسوم ماتم او را بانتظام آورده و ضمیمه کرانه اطلاع این مطلب عالی گردید
شاهزاده حسن بیگ را بمطلب گشت اگر دعوت عنقریب ولایت دکن را
که بتماش بدست آمده بود از دست میرفت بانتظام مهام مفوض

بعهده شیخ مقرر گشت حکم شد که چون امرا در سیاق عسرت کشیده اند تا بوجه مایات مالی درین حدود و بجسب تفاوت مناصب بسامان پرورد انعام امرا مقرر باشد و شیخ را بمنصب چهار هزاری سرافراز فرموده بتسخیر قلعه اسیر که بهادر نبیره راجه علی خان حاکم آنجا از اطاعت برتافته داشت رخصت فرمودند ۰

در بیان تسخیر قلعه اسیر و ولایت احمدنگر

شیخ ابوالفضل بعد رخصت از حضور در پایان ان قلعه آسمانمدار تقاره سرا مقام نمود و مشوار محاربات تحمل در میان آمد چون محاصره باستمداد کشید شیخ بتهیه اسباب ذاتی و اکتساب بر کنار قلعه نصب فرموده برفراز قلعه رفته خود را در روی قلعه انداخت و بهیت مقدم همتاے او کرده کارنامه مردی و مردانگی بظهور آوردند و بقوت زور بازوے دلاوری شیخ این عقده بمنحل کشاده گردیده و حصن قلعه فلک ارتفاع را آن یادگار جوده مفتوح گشت و بهادر حاکم انجا عاجز شده آمده ملاقات بملازمت مقدس سعادت اندوز گشته مورد عنایات شد و قلعه اسیر با ولایت دولت تفویض یافت و شیخ ابوالفضل بجلدوی این خدمت بعنایت علم و نقاره و اسپ و خلعت خاصه سرافرازی یافته بتسخیر ناسک رخصت گشت و بمنصب چهارهزاری سرافتخار برافراشت و مصدر خدمات شایسته گشته عنایات دالم و جانفشانی و خدمت گذاری درین تکاپو حکم شد که تسخیر احمدنگر و دیگر معندان بعهده شیخ ابوالفضل و ضبط ولایت برار دان نواحی متعلق خانخانان میرزا عبدالرحیم باشد چون اسیر و احمدنگر و تمام ولایت نظام الملک بتصرف شیخ ابوالفضل مفتوح گردید تولایت تلنگانه را شیخ عبدالرحمن ولد شیخ ابوالفضل بتسخیر درآورد و بهادر نظام الملک نبیره برهان نظام الملک دستگیر گردید و عادل خان حاکم بیجاپور و قطب الملک متدغین و کلنده عرایض نیاز و پیشکشهاے لایقه سال بسال داشتند خاطر مقدس بهمه وجوه از آن ولایت وا پرداخت و دران حدود چندان کار نماند شاهزاده دانیال را در انجا گذاشته خاندیس را باندیس نام نهاده بشاهزاده مرحمت فرمودند و خانخانان را در خدمت شاهزاده و شیخ ابوالفضل را در احمدنگر مقرر فرموده از برهان پور

[illegible] اکبرآباد [illegible] اتفاق افتاد بموجب عرضداشت شیخ ابوالفضل
[illegible] فرمودند در زمان عبور از دریاے نربدا فیل خاصه
آهن در پا داشت میگذشت چون بر کنار رسید فیلبانان زنجیر آهن را تمام از طلا دیدند
بار و غه فیل [illegible] کردند و زنجیر را بچشم خود ملاحظه نموده تمامی حقیقت را بعرض والا رسانید
و آن صفر [illegible] زنجیر بمجلس در حضور مقدس طلبداشته بر عجایب قدرت آفریدگار جلت
[illegible] زبان بستایش گشودند و فرمودند که همانا درین دریا سنگی خواهد بود که بزبان هندی آنرا
پاس گویند و از احساس آن آهن و دیگر فلزات طلا شود بموجب حکم والا فیلبانان دیگر بار زنجیر
با [illegible] آهن بدان دریا انداختند و ملاحان غواص شکار ماشد نهنگان دریا گذار غوطه زدند و بعد
جستجوے آن بسیار کردند لیکن بهم نرسید و زنجیر دیگر طلا گشت بیت

[illegible] قدرت خود غوطه زدم بسیار دُری کم نمی طلبم آن هیچ دریا نیست

[illegible] بعزم [illegible] مراحل و قطع منازل در خطه دارالسرور برهان پور نزول اقبال
فرمودند از اکبرآباد تا برهان پور دو صد و بست و هفت کروه بحریب درامد دران خطه
دل [illegible] بوندوی [illegible] یافت مطربان شیرین ادا و مغنیان خوش نوا
بنوازش [illegible] مسرور و دلخوش دلها را در ربودند و با واز چنگ و صدائے دستک طایر
هوش را از آشیانه دماغ پرانیدند و باعث انبساط و سرور خاطر مقدس گشتند

نظم

زان مطرب بزم تو زند دست بهم کز باغ زمانه رم کند طایر غم
تا نی نغمه که هر دو دست مطرب از شادی نغمه بوسه گیرند بهم

دران بزم شادکامی علامی شیخ ابوالفضل که بمهمات دکن قیام داشت بموجب حکم والا
از احمدنگر آمده بعتبه بوس قدسی مشرف گشت چون وقت شب بود انجمن ماهتابی
کمال آراستگی داشت [illegible] حضرت از غایت عنایت [illegible] شیخ
خواندند بیت

فرصت شمر بشادی و عشرت مهتابی تا با تو حکایت کنم از هر بابی

شیخ ازین [illegible] [illegible] شادکامی [illegible] و از روے عنایات خلعت و انعام [illegible]

(۱) پنبل - (۲) شادی ۹

سلطان غیاث الدین بن محمد شاہ یک ماہ و بست روز ۔
سلطان شمس الدین بن سلطان محمد شاہ یک ماہ و بست و ہفت روز ۔
سلطان فیروز شاہ بن سلطان محمد شاہ بست و پنج سال و ہفت ماہ و یازدہ روز ۔
سلطان احمد شاہ بن سلطان محمد شاہ دوازدہ سال و نہ ماہ و بست و چہار روز ۔
سلطان علاء الدین بن سلطان احمد شاہ بست و شش سال[1] و نہ ماہ و بست و دو روز ۔
سلطان ہمایون شاہ بن سلطان علاء الدین بیست سال و شش ماہ و پنجروز ۔
سلطان نظام شاہ بن سلطان ہمایون شاہ دہ ہفت سالگی یک سال[2] و پنج ماہ و پنج روز ۔
سلطان محمد شاہ لشکری بن سلطان ہمایون شاہ در دہ سالگی بود نہ سال[3] و چہار ماہ و یازدہ روز ۔
سلطان شہاب الدین محمود شاہ بن سلطان محمد شاہ لشکری سی و ہفت سال[4] و دو ماہ و سہ روز ۔
سلطان احمد شاہ بن سلطان شہاب الدین محمود شاہ دو سال و یک ماہ ۔
سلطان علاء الدین بن سلطان شہاب الدین محمود شاہ یک سال[5] و یازدہ ماہ ۔
سلطان ولی اللہ بن سلطان شہاب الدین محمود شاہ سہ سال و یک ماہ

---

(۱) بست و سہ سال و نہ ماہ و بست روز تاریخ فرشتہ جلد اول صفحہ ۴۳۸ و طبقات اکبری صفحہ ۴۰۷ ۔
(۲) دو سال و یک ماہ تاریخ فرشتہ جلد اول صفحہ ۴۴۰ ۔ دو سال طبقات اکبری صفحہ ۴۲۷ ۔
(۳) نہ سال تاریخ فرشتہ جلد اول صفحہ ۴۶۱ و نہ سال و چہار ماہ و پانزدہ روز طبقات اکبری صفحہ ۴۳۰ و ۴۳۳ ۔
(۴) سی و ہفت سال و دو ماہ و سہ روز طبقات اکبری صفحہ ۴۳۹ و ۴۳۹ ۔
(۵) یک سال و یازدہ ماہ تاریخ فرشتہ جلد اول صفحہ ۴۴۹ ۔

معاودت کرده بعد قطع مراحل و طے منازل در دار الخلافۃ اکبر آباد نزول اقبال فرمودند و امرائے کہ دران مہم خدمات بجا آورده بودند باضافہ ممتاز شدند از بعضے تواریخ چنان مستفاد میشود کہ در ایام سابق تمام دکن در زیر فرمان فرمایان دہلی بوده خصوص سلطان غیاث الدین بن سلطان غیاث الدین تغلق شاه ان ممالک را بواقعی ضبط کرده دیوگده را دولت آباد نام نهاده دار السلطنت خویش مقرر کرده بود چون آفتاب دولت او از سمت الراس برگشت و بسبب تغلغل قلوب سپاه و رعیت از و برگشت و در جمیع اقطاع اختلال پذیرفت و حالہ زمانہ فتنہ را زائید بهر طرف امیر صدها خروج کردند سلطان محمد شاه بن فتنه داشوب متوجه گجرات شده و از انجا بملک لاچین طلب امیر صدها بدولت آباد فرستاده و انجاعه ملک لاچین را کشته علم بغی و طغیان بر افراشتند و علاء الدین حسن کہ بکلبرگه مشهور و از جمله سپاهیان ملک لاچین بود باتفاق جماعه اوباش دولت یار [illegible] شکوهت بر افراشته خود را سلطان محمد علاء الدین خطاب کرده چون این خبر بسلطان محمد شاه رسید بسبب مهم گجرات فرصت دفع او نیافت و دیار دولت آباد [illegible] حیات سپرده و از انجا کہ حسن گانگو از نسل بهمن بن اسفندیار بن رستم [illegible] محمد ساخت ۔

سلطان محمد علاء الدین عرف حسن گانگو کہ از معتقدان قدوة الاصفیا شیخ نظام الدین اولیا بود بموجب دعائے شیخ در ۷۴۸ھ دکن را متصرف شده سکه و خطبه بنام خود کرد ایام حکومت یازده سال و یازده ماه و هفت روز ۔

سلطان محمد شاه بن سلطان محمد علاء الدین هزده سال (۲) و هفت روز ۔

سلطان محمد مجاهد شاه بن سلطان محمد شاه یک سال و یک ماه [illegible]

سلطان داود شاه بن عم سلطان مجاهد شاه یک ماه [illegible]

سلطان محمود شاه بن محمود شاه بن سلطان علاء الدین نوزده سال و شش ماه و بست روز ۔

---

(۱) هفت ماه ۔

(۲) هفت و سال و شش ماه و پنج روز فرشته جلد اول صفحه ۲۹۵ ۔

ابراهیم عادل خان بن اسمٰعیل برادرزاده علی عادل خان سنه سال هزار و دو هجری شش سال سال حکومت داشت و تا حال که این نسخه تحریر می فرماید اولادش دران ولایت حکومت دارد +

قطب الملک حاکم ولایت گولکنده

سلطان قلی قطب الملک وزیر بهمنه بود چون سلطان شهاب الدین محمود بهمنی غلامان را بسیار دوست میداشت سلطان قلی خود را خود فروخته داخل غلامان گردید روز بروز در پایه قدر او بلند گشت و بین الاقران و امثال سر امتیاز برافراشته بحکومت ولایت گولکنده مقرر گشت و تقریباً در سال اول برگ طبعی در گذشت +

جمشید قطب الملک بن سلطان قلی قطب الملک سه سال +

ابراهیم قطب الملک بن سلطان قلی قطب الملک بعد گذشتن برادر بجای او بر مسند حکومت و جهانداری متمکن شد مدت سی و پنج سال +

محمد قلی قطب الملک بن ابراهیم قطب الملک هزار خاصه نوکر کرده دایما ملازم رکاب داشت و بستدلذات جسمانی و حظات نفسانی اشتغال می ورزید بلدی بهاگی نام عاشق شده میلغ امراو گرد شهر بهاگ نگر بنیاد نموده بنا کرد و بنایت شهر هزار و دو هجری یازده سال حکومت او بوده پیشتر ولایت تا حال بحکومت سلاطین ولایت تعالم دارد +

نظام الملک حاکم ولایت احمد نگر

احمد بحری نظام الملک پدر او غلام برهمن نژاد بود شهر احمد نگر بنا کرده و ایام حکومت چهل سال

برهان نظام الملک بن احمد بحری نظام الملک بیست و هشت سال +

---

(۱) قطب الدین +

(۲) سی و سه سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۶۸ بیست و چهار سال طبقات اکبری صفحه ۴۴۳ +

(۳) هفت سال دیگر تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۶۹ و طبقات اکبری صفحه ۴۴۳ +

(۴) سی و دو سال و چند ماه تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۷۲ +

(۵) هفده سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۰۲ +

(۶) چهل و هشت سال طبقات اکبری صفحه ۴۳۰ تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۲۲ و ۱۲۰ +

وبست وہفت روز ۔

مجموعہ ایام سلطنت سلطان محمد علاء الدین عرف حسن گانگو بہمنہ واولادش ہفدہ نفر یکصد وہشتاد وہفت سال بود لیکن در عہد سلطان نظام شاہ نبیرہ یازدہم حسن گانگو بہ ہفت سالگی مسریا سلطنت جہانبانی گردید برید نامی کہ از عمدہ امرائے بود نظر برخورد سالے سلطان داشتہ خود متعہد مہمات سلطنت گردید چون برید تسلط بسیار پیدا کرد بعد سلطان نظام شاہ غالب ماند بعد فوت برید اولادش نیز استیلا در دند چہل ہشت سال اگرچہ اسم سلطنت بر اولاد حسن گانگو بود اما برید واولادش جہانبانی میکردند در ۹۳۴ ہجری عماد الملک کابلی اطاعت سلطان بہادر شاہ والی گجرات قبول کردہ در دکن سکہ وخطبہ بنام او کرد در ان زمان سلطان ولی اللہ را در شہر بیدر بلوید میرس داشتہ خود سلطنت می کرد در ۹۳۴ امرایان کہ رکن الدولت بہمنہ بودند ممالک دکن را با خود ہا قسمت کردہ متصرف شدند وہر یک روگردان شدہ دم استقلال زدہ سکہ وخطبہ بنام خود ہا کردند تا حال اولاد انہا بدان ممالک حکومت دارد ۔

عادل خانیہ

حاکم ولایت بیجاپور یوسف عادلخان بنیاد سلسلہ از وست واو غلام جرجس بود کہ خواجہ محمود گرجستانی بدست سلطان شہاب الدین محمود بہمنی فرخندہ وسلطان ولایت شولاپور باو مفوض کردہ بود او بزور شمشیر وقوت وشجاعت بیجاپور را متصرف شدہ ۔ ۔ ۔

که اگر شیخ جریده از دکن در حضور مقدس میرسد خاطر اشرف اتا زیاده منحرف خواهد ساخت از استماع اینمعنی که شیخ جریده بدرگاه قدسی روانه شده تا بوبافته این راز سربسته نزد راجه نرسنگه دیو ولد مدبار که مسکن او در راه دکن بود و میان آورد که سر راه شیخ گرفته کارش باتمام رساند چون راجه نرسنگه دیو که در بنی شاهزاده شریک بود متعهد این خدمت شده روانه گشت و بجناح استعجال خود را بمسکن خویش رسانید بعد ازانکه شیخ ابوالفضل در اوجین رسید شیخ را بعذر مراوم آمدن راجه نرسنگه دیو بموجب امر شاهزاده بخیال فاسد ظاهر کردند چون قضا دو کشیده بود شیخ بر اینخبر التفات نکرده تا خانه روانه شد بیت

تقدیر آدمیان چون قرار داشت پس ... همه عاقلان کدر گشتند و کار

غرض بیست و یکم شهر جلوس موالا مطابق سنه ۱۰۱۱ هجری نایین قصبه انتری در سرای راجه نرسنگه دیو باغوی راجپوتان ازکین گاه برامد و مقصد او ظاهر گشته چوبان بشیخ گذارش نمودند که همراه ما جمعیت قلیل است و غنیم جمعیت بسیار باید که از انجا رفته باید نشست و بعد حصول جمعیت خاطر پیشتر مدانه باید شد شیخ گفت حضرت جلال المکان محمد اکبر بادشاه غازی باین حقیر نامه مرا قوت فرموده از حضیض خذلان باوج عزت رسانیده بخلاف مرضی معتمدان نگذارم و از راه دین و دولت بگردم خود را بنامردی موسوم سازم بکدام ابرو روی بحضور معتمدان خواهم رفت و بهر چشمان چگونه روی خواهم نمود آنچه در تقدیر است بنظهور خواهد رسید این سخن گفته اسپ برانگیخت همدرین اثنا غنیم در رسید و جنگ واقع شد چوبان همراه شیخ مردم معدود بودند غنیم که جمعیت فراوان داشت غالب آمد شیخ بمقتضای مردی و شجاعت ذاتی ثابت قدم بوده داد مردانگی داد و علما نمود و جمعی کثیر را بقتل آورد چوبان هجوم آورده شیخ ابوالفضل بزخم برچهه بر زمین آمد جان نثار گشت جمعی از همراهانش نیز کشته شدند بیت

زندگانی چه بود زخود بیشتر ... که توان زد بشمشیر بیشتر

راجه نرسنگه دیو سر شیخ را از تن جدا کرده بخدمت شاهزاده در اله باس فرستاد شاهزاده بنا بخت خود خوشوقت شد و سر شیخ را در جای نالایق انداخت و مدتی

حسین نظام الملک بن برهان نظام الملک سیزده سال[1] +
مرتضی نظام الملک بن حسین نظام الملک بست سال[2] +
میر حسین نظام الملک بن مرتضی نظام الملک ده سال[3] +
اسمعیل نظام الملک بن برهان برادرزاده مرتضی نظام الملک دو سال +
برهان نظام الملک بن حسین بن برهان برادرزاده مرتضی نظام الملک از اسمعیل نظام الملک آزرده شده درحضور مقدس رسیده در سنه ۹۹۹ انوار جمال قاهره همراه گرفته با اسمعیل نظام الملک جنگ کرده فیروزمند گردید ثانی الحال بغرور جاه و جلال و دولت از اطاعت بادشاهی انحراف ورزید چون اودولیت حیات بسر چاندبی بی خواهرش ابراهیم نظام الملک پسر خرد سال برهان نظام الملک را بحکومت برداشته خود کافل نظام مهام گردید افواج بادشاهی بتسخیر آن ولایت تعین گشت و بمقامات محاربات درمیان آمد آخرالامر بشمشیر همت علامی شیخ ابوالفضل بالکل آن ولایت مفتوح شد و داخل ممالک محروسه گردید چنانچه مطابق سمت تحریر یافت ابتدای سنه ۹۳۹ هجری نهایت سنه هزار و دو هجری شصت و هفت سال آن ولایت در تصرف اولیای دولت ابد مدت ماند

در بیان کشته شدن شیخ ابوالفضل و از همین سبب شوب خاطر مقدس

چون حضرت خاقان جهان در دارالخلافه اکبرآباد نزول اقبال داشتند فرمان قضا جریان بنام شیخ صادر شد که شیخ عبدالرحمن پسر خود را بجای خود مقرر ساخته متصب کرده خدم و حشم پدر بگذاشته خود بدرگاه آسمان دستگاه بیاید شیخ بمجرد وصول حکم مقدس پسر خود را با حشم و اسباب امارت در سرکار گذاشته بعزم دولت ملازمت درگاه گیتی پناه گردید اتفاقا در آن ایام شاهزاده سلطان سلیم در الهاس بر نهج طغیانی میگذرانید و از طرف شیخ ابوالفضل آزردگی بسیار داشت و یقین میدانست

---

(۱) یازده سال. تاریخ فرشته. جلد دوم صفحه ۱۲۹

(۲) بست و چهار سال. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۲۹

(۳) ده ماه و سه روز. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۲۹

درامان بوده بدستور سابق برجاده فضل وکمالات قیام ورزیده بدرس طلبه علم متوجه
شد و وظیفه از سرکار معلی مقرر گشت چون حقیقت فضایل وکمالات فرزندان آن خدا
اندیش مکرر بعرض قدسی رسید و در ماده احضار انها حکم والا بصدور پیوست و سال
دوازدهم جلوس مقدس شیخ ابوالفیض که در اشعار فیضی تخلص داشت و بزرگ ترین
فرزندان شیخ مبارک بود بملازمت اقدس سعادت اندوز گردید چنانچه سابقا درین نسخه
بتحریر درآمده و در سال نوزدهم شیخ ابوالفضل که از شیخ ابوالفیض خورد بود تفسیر
آیته الکرسی بنام ان حضرت مرتب کرده بعز بساط بوس والا مشرف گردید و پسند خاطر
حق یاب مقاطر اخا چون علامة العصر وحید الدهر وجامع کمالات و مجمع حسنات بود روز
بروز مورد الطاف بیکران و مشمول اعطاف بی پایان گشته رفته رفته پایه قدر او از
امرای عظام و وزرای کرام درگذشت و مقرب الحضرت و مستشار الخلافت
گشت حتی که محسود دیگرے مقربان درگاه گردید بلکه شاهزاده های والا قدر
نیز از تقرب او حسد برند و قابوے جستند که هرگونه اورا باید برانداخت و از حضور
مقدس جدا باید ساخت از انجا که شیخ مبارک پدر بزرگوار او در زمان حیات خود
تفسیر قران مجید درست کرده لیکن نام نامی حضرت بادشاه دران درج نکرده بود و
شیخ بعد رحلت پدر بے انکه تفسیر را باسم حضرت خاقان زمان درست سازد و نسخه سفید
نویسانیده بولایت ایران و توران و روم و شام و دیگر بلاد اسلام فرستاد چون انهم
بعرض مقدس رسید سخت برانشفتند و شیخ ابوالفضل بسیار از بسیار مورد عتاب گشت
شاهزاده سلطان سلیم که از گستاخی شیخ ازرده خاطری بود و امرایانی که از خود رائے و
بی پروائی او زخم حسد در دلها داشتند قابو یافته مقدمات دور از کار آراسته معروض
اقدس گردانیدند درین صورت شیخ معاتب گشته از کردنش رنج گردید چون شیخ برانب
بعرض اقدس رسانیده بود که من سوائے حضرت بادشاه دیگرے را نمی دانم و شاهزاده هم
التجا ندارم و امرایان ملامات نمی کنم از نجهت بگمان ازرده می باشند و ان حضرت
انهمه را نیکو میدانستند و شیخ را بسیار مینواختند و از تقرب او بسیار محظوظ بودند
و ساعتے از حضور جدا نمی کردند بعد چند روز تقصیرش معاف کرده مشمول عنایات
فرمودند لیکن مرکوز خاطر قدسی آن بود که شیخ چند گاه از حضور پر نور جدا شده قدر

همانجا ماند از انجا که شیخ بمقتضای وفور دانش و درستی تدبیر و فرخندگی منش و ستودگی
اخلاق از عمده مصاحبان و مساز و قدوه محرمان راز درگاه مقدس بود چون این سانحه بعرض
والا رسید ان حضرت که او را بسیار از بسیار دوست میداشتند از استماع این
خبر سخت برآشفتند و دست بر سینه زده ان قدر غم خورده که تحریر راست نیاید و بر
شاهزاده بسیار اعتراضات گشت و مکرر بر زبان مقدس گذشت که حیف صحیف
که یار محرم راز و رونق محفل قدسی بدین حال از جهان رفت دو روز و شب از غایت غم چیزی
نخوردند و خواب نکردند و بی اختیار گریه می کردند بیت

شهنشاه جهان را درد فاتش دیده پرنم شد سکندر اشک حسرت ریخت کافلاطون نظام شد

رائے رایان پیمبر داس که بمنصب سه هزاری سرافرازی داشت و فوجدار آن حدود بود
و شیخ عبدالرحمن ولد شیخ ابوالفضل با امرائے دیگر برائے استیصال راجه رسنگدیو
بدان تعین شدند و مکرر شد تا انکه سران بداختر را نیارند دست از کار باز ندارند دوران
وقت بر زبان اقدس گذشت که عیوض شیخ سر آن بدگوهر چه باشد زن و بچه او
در چاه باید کشید هلاک او انیست و نابود باید ساخت الحق قضیه شیخ بر خاطر مقدس
سخت گران آمد و این شیخ ابوالفضل بن شیخ مبارک بن شیخ خضر بود و شیخ مبارک نیز
خویش افضل الفضلا و عالم العلما بود در شهر آگره درس میگفت اکثر تلامذه از مدرسه
اش خجسته او فیض یاب بودند چون درویش نهاد و فقیر وضع و بر جاده خدا پرستی
قیام می داشت و بطریقه صلح کل زیست می کرد بعضے ملایان از روے غایت
عداوت و عناد که با او داشتند بنا تشات علمی در پیچیده در اوایل عهد خلافت
حضرت مدیو گیهان شیخ را به گبرشتگی از دین اسلام نسبت نموده محضرے درست کرده
در مابین کل آن خداشناس از مفتیان فتوے نویسانیده بواهیر مشاهیر و سایندگان شیخ
این مقدمه واقف شده با فرزندان خود بدر رفت و چندگاه و چند روز در گوشه
پنهان گردید و طرفه حادثه و عجب حالتی بر شیخ و فرزندانش گذشت آخر الامر بعضے
بعضے امرا که از شاگردان شیخ بودند حقیقت دین داری و خدا پرستی شیخ و عناد و
اهتمام معاندان بعرض مقدس رسید اهل بهتان و دروغ پیشه گزین خجالت و شرمسار
شدند و شیخ بین عدالت و انصاف نجی با دشاه عادل از شر ایشان گروه باطل ستیز

دکن ولایت بود باندک جنگ شکست یافته راجه مان سنگه با استماع این خبر بخدمت
شاهزاده التماس نمود که چون حضرت بادشاه بتسخیر دکن متوجه هستند اگر شاهزاده بیمان
نهضت فرموده تا اله باس تشریف ارزانی فرمایند طوریش بنگاله رفع می شود شاهزاده
بموجب التماس راجه وصلاح ملکی از اجمیر کوچ کرده باله باس عزنزول اقبال فرمودند
جاگیر ملازمان خود را که در حوالی آگره بود بطور خود گذاشته بمحال صوبه اله باس که جاگیر
اصف خان بقرر تعلق داشت بسرکار خویش گرفتند و سی لک روپیه خزانه صوبه
دان حدود که بهسور[1] رواس دیوان فراهم آورده بود فوج سرکار فرستاده و از انجا طلبیده
وبدون حکم والا از چنین امور بعمل آوردن آثار یاغی و گردن تابی شاهزاده بظهور پیوسته
وارباب غرض بخان خانان دور از کار از جانب شاهزاده بعرض حضرت خاقان زمان رسانیدند
فرمان عاطفت نشان مشتمل بر نصایح ارجمند مصحوب محمد شریف ولد عبد النصیر شیرازی
صادر گشت لیکن هیچ اثر نه بخشید بعد از انکه حضرت خاقان زمان از دکن معاودت فرموده
در دار الخلافه اکبر اباد نزول اقبال فرمودند قضیه شیخ ابو الفضل بمطلبی که نوشته
شده رسوخ یافت شاهزاده به سی هزار سوار از اله باس متوجه آستان قدسی گردید و بعضی از
بعرض اقدس رسانیدند که آمدن شاهزاده باین کثرت سپاه بحضور والا صلاح دولت
نیست لهذا فرمان عالیشان بنام شاهزاده صادر گشت که آمدن آن فرزند باین روش مستحسن
وپسندیده نیست اگر مطلب باظهار جمعیت سپاه است مجرای آن بظهور پیوسته
باید که مردم خود را بمحال جاگیر رخصت کرده جریده متوجه حضور شاهزاده و صورتیکه ازین
طرف داعیه بخاطر داشته باشد باز عنان عزیمت بصوب اله باس برتابد بعد
از انکه خاطر عاطر ایشان فرزند اطمینان پذیرفته ملازمت مقدس نماید شاهزاده در
جواب فرمان والا شان عرض داشت مشتمل بر عجز و نیاز و عقیدت آویش ارسال داشت
و بجانب اله باس عطف عنان نمود بعد از ان فرمان والا شان صادر گشت که صوبه بنگاله
را و دیعه بانفیخر خان گذاشته خود بدان صوب شتابد شاهزاده از استماع این خبر
گرد ازین معنی نفهمیده و حشت افزا از جانب شاهزاده بعرض مقدس رسانیدند
و موجب بر هم خوردگی طبیعت والا گردید سلیمه سلطان بیگم را برای دل جوئی
شاهزاده فرستادند ان عصمت قباب تا اله باس رفته بهر گونه خاطر رسیده شاهزاده

---

[1] کنهور داس یا کیسو رداس یا کیسو داس ۱۲

عنایات اقدس دریابد بدین جهت برخوردار نگردیده بود چنانچه سابقاً تحریر
در آمد بالاخر بنظر انور که نوشته شد درجه شهادت یافت بے شایبه تکلف و مداخله تصنع
شیخ سخن پرداز دانش و تمام عیار و سراسر استعداد و صاحب جوهر بود دانش و ادراک و بحدی
که در عنفوان نوجوانی از تحصیل جمیع علوم متعارف و تکمیل دانشمندی معروف الفراغ حاصل نمود
و فضایل و کمالات او بنوعی که کتب تمامے مذاهب بانے توریت و انجیل و صحف هنود و غیر
ذلک مطالعه و اورده گوئے سبقت از علمائے تمامی ادیان برده و خواست و فراوانی
او بمنظر کیمیا اثر شمول یافته مصاحب و مقرب بادشاه روے زمین گردید که بمشورت
او انتظام تمام ممالک می شد و شجاعت و سرداری و بخت مندی و طالع بلند بحدی که
از ولایت چکهن تا بزور شمشیر تسخیر نموده بمنصب پنجهزاری و پایه سپه سالاری رسید چندین
سال روزگار باید که چنین گونه صاحب جوهری از مکامن عدم بعرصه ایجاد خرامد و بسے قرون
عدیده و اعصار متمادیه تا چنین اهل فطرت از پرده خفا بجلاے ظهور آید کاشکے او ظهور کمالات خویش
را عمر طبیعی بهره یافتے یا در امری نمایان و خدمتے شایان جان عزیز نثار کردی تا معاوضه
عنایات پادشاه زمان که در حق او مبذول شده بود از و بظهور رسیدے نظم

گر یاد اجل بخشش ازین نکند ... گردین باغ سروے نیامد بلند
زبخشش برارد یکے باد سخت ... نهالے بسے سال گردد درخت
بیاید زباد اجل سیلے ... گر افراسیاب است و دور پیر زال
ولے چاره مرگ نابد درست ... بهر کار از نیک بد چاره هست

در بیان بغی شاهزاده سلیم خلف بزرگ

بتاریخ [illegible] بحضرت خاقان زمان تسخیر دکن بهمت فرمود شاهزاده جهانے [illegible]
زمانه اورنگ [illegible] مقرر شده بود در خطه دل [illegible] اجمیر اقامت [illegible]
بتادیب [illegible] شیل داشت و راجه مان سنگه [illegible] شاهزاده [illegible]
[illegible] از [illegible] بنگاه ظاهر گشت [illegible]
سر از [illegible] دران دیار منصه ظهور رسیده [illegible]
و [illegible] بنگاه [illegible]

دلیگیاری می‌شاهزاده زار و نزار گشت و اشتهاضیف گردید بکدے کریبے بام
آدمیش عقرب گزیده ترنمودی و حواس ظاهر معزول العمل شد و بیماری سخت بر وی داد
ماچهل روز بر بستر هلاکت افتاده بود هر چند اطبا تدبیرات نمودند و معالجات پرداختند
سود نکرد و دید بیت

نمیدانند اهل غفلت انجام شراب آخر باتش میرونداین حاتمان اندر آب آخر

بالاخر بتاریخ بست و هشتم شهر شوال سنه پنجاه جلوس والا مطابق سنه هزار و سیزده هجری
در عمر سی و سه سال و شش ماه ازین دار فنا بمنزل بقا رحلت نمود و این داستان چانگه
را دل باید از سنگ سخت تر تا بشرح درد و این قصه چانسوز داجانی باید از آهن
تا بیان نماید کرد از احوال ان نونهال گلشن اقبال در عین بهار جوانی و اغاز شکوفه
حضرت بادشاه را حالتے روے داد که ایکاش را مباد خروشش دل خراش و نعره
جگر تراش جرا ورده می گفتند هیهات هیهات برقی از غضب الهی نازل گشته
عیش و عشرت را سوخته گردانید و ابر سیاه قهر ایزدی بر خاست و گلشن ارام و
مسرت را بخاک برابر ساخت گاهے شعله شعله آتش غم در کانون سینه افروخت و
کردی و گاهے گاهے خار خار الم چون نیش زنبور در خاطر خلش نمودی بیت

دردی بدل رسید کزارام جان برفت شد حالتے پدید کتاب از توان برفت

در بیان رحلت حضرت خاقان زمان

انحضرت از قضیه شاهزاده سلطان مراد سابقا غمناک و اندوهگین می بودند و درینولا که حادثه
جانکاه وفات گشت داغ بالائے داغ گردید و دو زخم غم بر دل نشست و دو
تیر الم بر جان شکست و دو دریائے هموم طوفانی گردد و دو برق غموم جان ستانی
نمود او حضرت اندوه ان حضرت بر بستر بیماری افتادند و مزاج اقدس از مرکز اعتدال
برگشت و اخراجات پذیرفت داعے که سلامتی عالم در سلامت او بود از کسوت صحت
عاری گشت و وجود یکه نظام سلسله جهان از میامن عدالت او بسمت استقام داشت
از حلیه تندرستی عاطل گردید خیر خواهان برائے صحت و شفا بمزارات شریفه و اماکن
متبرکه بهدایا و صلات فرستادند و بفقرا و صلحا فراوان صدقات دادند حکیم ها

راتسکین داده همراه خود گرفته روانه حضور شد چون یک منزل از اکبرآباد رسید
باستدعای شاهزاده حضرت مریم مکانی والده ماجده حضرت خاقان زمان تشریف
برده شاهزاده را بدولت خانه خود آورده حضرت خاقان زمان بموجب امر حضرت مریم مکانی
وارد آنجا شده شرف ملازمت فرمودند و شاهزاده بوساطت حضرت مریم مکانی
[illegible] سر بر پای مبارک نهاده یک هزار مهر طلا بصیغه نذر و یکصد
و هفت زنجیر فیل پیشکش گذرانیدند حضرت از روی عنایات شاهزاده
را [illegible] گرفته از ملاقات فرزند نهایت خوشوقت شدند و دستار از فرق
مبارک برگرفته بر سر شاهزاده نهادند و حکم شد که کوس شادمانی بلند آوازه کنند
و سال چهل و هشتم جلوس والا این قران السعدین اتفاق افتاد بعد چند گاه شاهزاده
را استصحاب را رخصت فرمودند شاهزاده بواسطه بعضی موانع یا اندیشه
[illegible] رخصت نموده بی رخصت و بی اجازت اقدس از راه [illegible]
اله آباد رفت و این معنی باعث ازدیاد خاطر مقدس گردید چون در سال چهل و نهم
[illegible] خاقان زمان [illegible]
[illegible] سر زده بتاسل امر پوشیدند و نقش مقدس بر دو اشرفی گرفته
[illegible] و قدری زر خرد کرده با دل بریان و دیده گریان بعاودت کردند شاهزاده
این خبر از اصل باس در حضور اقدس رسیده سعادت اندوز ملازمت
گردید ۔

در بیان رحلت شاهزاده سلطان دانیال

در دکن مبالغه افراط شرب گردید هر چند فرامین بنصایح صادر می گشت و معالجان
[illegible] تعین می شدند خود را ضبط نمی توانست کرد یک چند خانخانان [illegible]
و خواجه ابوالحسن بموجب حکم اقدس مدتها دلاویده بالتماس گذرانیدند اعتماد [illegible]
ان سپرده و بی اختیاری تقریبات شکار بر انگیخته بصوابدید [illegible]
قرابین عرق جانسوز در فنجان بندوق انداخته میرسانیدند و گاه گاه [illegible]
شراب پر کرده در زیر دستار پنهان می آوردند رفته رفته از افراط باده کشی

دل خلق شد ز آتش غم کباب — بنائے جہان از حوادث خراب
ہمہ کرد جامہ سیاہ و کبود — ز خون دل از چشمہا را ندود
ہمہ بر سر افشاند از غصہ خاک — چو جامہ ہمہ سینہا کرد چاک

فضلائے اہل دانش و شعرائے صاحب سخن تاریخ فوت آن حضرت بعبارت رنگین و اشعار متین تحریر در آوردہ داد سخنوری دادند از انجملہ آصف خان جعفر حسین گفتہ

بیت

فوت اکبر شہ از قضائے اللہ — گشت تاریخ فوت اکبر شاہ

مدت سلطنت پنجاہ و یک سال و دو ماہ و نہ روز ۔

ابو المظفر نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ عرف شاہزادہ سلطان سلیم

بن جلال الدین محمد اکبر بادشاہ

بتاریخ پنجشنبہ چہار دہم جمادی الثانی سنہ ۱۰۱۴ ہجری بساعت مسعود در مختار انجم شناسان رصد بند و منظور ستارہ شماران فکرت بلند بود در قلعہ ارک نوار الخلافہ اکبر آباد بر مسند شریف آن حضرت بحساب قمری سی و ہفت بود اورنگ خلافت را بجلوس اقدس ارتفاع اساسی بخشیدند و جہان را عیش و عشرت و آئین دولت و اقبال از مشد و نگارہ عیش و شادمانی بلند آوازہ گشت بارگاہے ترتیب یافت دلکش تر از بزم فریدون و جمشید آراستہ گشت بآئین بابری و ہمایونی جہان پیر برگ و نوائے جوانی از سر گرفت و عالم و عالمگیر عشرت فراموش کردہ را بیاد آورد سپہ سالاران جہان کشا و سرداران صف آرا فوج فوج تہنیت مبارک بادی و کورنشات آئین شادی بتقدیم رسانیدند و طوائف اعاظم و اہالی و اکابر و موالی مراسم تہنیت و تعظیم بجا آوردند نظم

سرائے جہان را نوائے سرود — فرستادہ ہر دم بشادی درود
یمین و یسار و فراز و نشیب — نبد ہیچ پیدا جز آئین و زیب

دران جشن فرخندہ محمد شریف ولد خواجہ عبد الصمد شیرین قلم بخطاب امیر الامرائے و منصب جلیل القدر وکالت سرافراز فرمودہ مہر اشرف با جواہر و ذواہر قیمتی

که سرامد حکمای روزگار بود متصدی معالجه گردیده تا هشت روز دست تصرف
داشت وطبیعت مقدس را بحال خود گذاشت که شاید بقوت خویش دفع عارضه
خود نماید چون بیماری باشتداد انجامید ورنهم بمداوا پرداخت تا دو روز هم چند
معالجات بکار برد فایده نکرد و بمستهال گشت گردید و دوائی که از تاثیرات
غیب خیال بجوانی کرد بکار نرفت اما سود نیفتاد و چندین مرض مختلف بهم رسیدند
که معالجه یکی موجب از دیاد دیگری می شد بیت

چه جائے پزشک اگر مسیحا چه سود ۔۔۔ چو بیمار خود را نداند ز بد

فرماند عاجز طبیب از علاج ۔۔۔ بگذشت سودا المزاج

لاجرم ذات ان شیر دل قوی همت با وجود کمال ضعف راتبه دیدار منتظران
قرار نداشت بپرده نگرفتند و هر روز بجلوه جمال آرائے خویش ارام بخش تسلی
میداشتند و چون عارضه مستولی و ضعف قوی گشت روز دهم حکیم علی دست از معالجه
باز کشید و اظهار نمود که بسبب اوباش حرم سرائے خاص از اشتعال آتش
فتنه جهان اوباش اند ان حضرت را بحالت فراغ گذاشته بجانب شیخ فرید بخاری
گریزند شب چهار شنبه دوازدهم جمادی الاخر سنه هزار و چهارده هجری مطابق
چهارم اکتوبر انهی سنه جلوس والا عمر گرامی بشصت و پنج سال قمری رسیده
در شهر آگره یعنی اکبر آباد روح مقدس بعالم علوی خرامیدند صدر نشین
خلافت سریر آرائے ملک بقا گردید و سایر ارباب شریعت روز دیگر تجهیز و تکفین
نموده وجود مطهر را (۲) اکبر آباد بجوار رحمت ایزدی سپردند
پرستاران حرم سرائے مقدس موی ها کنده و چهره ها خراشیدند و خاصان بارگاه
گریبان جان خود دریده در خاک و خون غلطیدند از مشاهده این حال قیامت اثر
عالمیان بیتاب و از آتش سینه و آب چشم همه دیوان و دامان سپهر میسوخت و صبح
آفتاب ترکی شد از این واقعه هایله سپهر گردان را از فرط غم پائے رفتار سست گردید
و مهر تابنده از غایت الم راه مشرق گم کرده سر سیمه حال گشت ماه انور فرماندهی
تن بیستگی بندد و ستارگان صورت دانه اشک پذیرفتند نظم

دگر گون شد آسمان و زمین ۔۔۔ ز فوت شهنشاه دین و دین

---

(۱) نسخه بذات پیوست (۲) مظهر

حکم والا حوالہ اہتمام خان کوتوال گردید کہ در زندان مکافات گرفتار باشد

القصہ چون شاہزادہ و دستہ امید حسن بیگ بدخشی کہ از کابل می آمد بشاہزادہ ملاقات نموده رفیق او بازگشت در اثنائے راہ ہر کس کہ می یافتند غارت می کردند و سراہا آتش می دادند و کسبان مسافران و سوداگران و حواصل سرکار بادشاہی کہ در اماکن سر راہ بود گرفتہ بہ پیلوہائے ہمراہی می بخشیدند تا انکہ بلاہور رسیدند عبدالرحیم دیوان از ہر گشتگی نخستین ملاقات و رافت کرد و دلاور خان صوبہ دار لاہور اختیار ملاقات نکردہ در استحکام قلعہ اہتمام تمام نمود شاہزادہ ہر چند سعی کرد قلعہ لاہور بدست نیامد چون خبر آمدن شیخ فرید بخاری با لشکر گران و فرامی سلطان پرویز رسید شاہزادہ دست از لاہور باز داشتہ بجانب شیخ فرید آمد و در حوالی گوندوال ہر دو لشکر باہم پیوستند و قتال و جدال بگشت و اکثرے از طرفین کشتہ شدند ہمدرین اثنا خبر نزول رایات اقبال در سرحد ملتان شیخ فرید بگوش ترگردید شاہزادہ تاب نیاورده با حسن بیگ بدخشی و دیگر رویہ انہزام نہادہ مقارن ان حضرت بادشاہ نیز دران عرصہ نزول اجلال فرمودند راجا بسدھ کہ از زمینداران عمدہ کوہستان پنجاب بود و دران نزدیکی بملازمت اقدس رسیدہ بود بتعاقب شاہزادہ رخصت فرمودند و از غایت عنایت بشیخ فرید را کہ بر شاہزادہ مقرر شدہ بود در آغوش پدرانہ گرفتند و شب در خیمہ خویش گذرانیدہ روز دیگر متوجہ لاہور شدند شاہزادہ میخواست کہ بجانب اکبر آباد رود لہذا حسن بیگ بدخشی را کہ بدیدن رسیدن اصطلاح مقرون است چون کہ جاگیرش در راہ است سامان نمودہ بایل رسید شود و لشکر جمعیت فراہم آورده و بہندوستان کردہ شود چرا کہ حضرت ظہیر الدین محمد پادشاہ و حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ بتقویت کابل ہندوستان را گرفتہ بودند و دیگر سلطان دوراز کار در میان آورد و لہذا شاہزادہ نادان بجذب صلاح حسن بیگ بدخشی روانہ بسمت کابل گردید چون بدریائے چناب رسید خواست کہ از گذر ملکاپور بگذرد و کشتی بہم نرسید از انجا برگشتہ بگذر سودھرہ آمد و وقت شب بہ تردد بسیار یک کشتی بہم رسید میخواست کہ از دریائے عبور نماید از شور و غوغائے بد دہرہی سودھرہ واقف گشتہ ملاحان را از گذر اندیشہ ناشی شد چون صبح بر دمید و شہرت پذیرفت کہ این شاہزادہ راست میرابو القاسم خان و ہلال خان خواجہ سرا کہ در

آراسته بدست اقدس میرایه گردنش ساختند و میرزا غیاث بیگ را بخطاب اعتماد الدوله
و میرزا جان بیگ را که در زمان شاهزادگی دیوان بود بخطاب وزیر الممالک اختصاص بخشیده
بر او را بخدمت دیوانی شریک گردند و زمانه بیگ را که در ایام شاهزادگی خدمات شایسته
بجا آورده و شرایط بندگی بتقدیم رسانیده بخطاب مهابت خانی و میر خان بودی را بخطاب
صلابت خانی نواختند و بعد چند سال صلابت خان بخان جهان مخاطب گشت و شیخ
فرید بخاری که از سادات عظام موسوی و تربیت یافته حضور حضرت بادشاه جنت آرامگاه
بود و بخدمت بخشیگری خرد داشت بمنصب پنجهزاری ذات و بپایه بلند میر بخشی سرافراز
بر افراخت و دراجه مان سنگه را خلعت چارقب و شمشیر مرصع و اسپ خاصه بلطف فرمودند
و بصوبه داری بنگاله خصوص نمودند و خان اعظم میرزا عزیز کوکلتاش و آصف خان جعفر را
که از صوبه داری بهار در حضور اقدس رسیده بود بانواع عواطف سرافراز فرموده در
حضور مقدس داشتند و بهمچنان امرایان دیگر را بقدر مراتب عنایات بیغایات غرا فتخار و شرف
امتیاز بر افراختند و بودند

در بیان بی شاهزاده سلطان خسرو خلف بزرگ و دستگیر شدن او

پدر بزرگ انحضرت بسبب صحبت خوشامد گویان کوربا طن خیال سلطنت در سر داشت
چه حضرت بادشاه غفران پناه در زمان رحلت فرموده بودند که شاهزاده سلطان محمد سلیم میش کوه
است قابلیت سلطنت ندارد و سلطان خسرو پسر ارشد بجمیع خوبیها آراسته و قابل خلافت
است بنابرین تقریب ماخولیا در دماغش جاگرفته همیشه از خدمت پدر والا قدر متوحش و رمیده
می بود و بعد رحلت ماه از جلوس مقدس شب یکشنبه هشتم ذی الحجه سنه دوازده از محرمان راز
و مستدان ملک بر انداز اورنگ دار الخلافه اکبر آباد و بر امد و لوای عزیمت بر افراشت از کوتاه اندیشی
و امیر الامرا واقف نشد و بتوقف پلازمت نرسیده از خبر متوحش بر حق واصل رسانید
همان ساعت بخشی الممالک شیخ فرید بخاری را با اکثری از امرا برسم استقلال خصت فرمودند
و آخر های شب انحضرت نیز بدولت و اقبال رایت توجه بر افراشتند و سواد شهر هیچ
مراد بر رسیدند میرزا حسن پسر شاهرخ میرزا که رفیق طریق یعنی شاهزاده بود و در فلات شب او
مقصود گم کرده سرگشته بادیه ادبار میگشت اولیای دولت گرفته آوردند بموجب

بالخلاصی اندگ دیدونیز نوبتے چون آن حضرت جشن نوروزی آراستہ واسباب عیش وعشرت پیراستہ بودند شاہزادہ سلطان پرویز التماس کرد کہ تا تمامی برادران وفضل عاطفت اقدس بکامرانی وکامیابی زیستیم مگر برادر کلان یعنی شاہزادہ خسرو درشکنجہ تادیب گرفتار است چون حسب تے دربندان ماندہ وبکافات کردار رسیدہ حضرت درحق او مہربان شوند بموجب التماس شاہزادہ سلطان پرویز چندروز خلاصی یافتہ بود باز محبوس گردید ودرزمانے کہ بادشاہزادہ خرم بخاطب بشاہجہان بہم دکن رخصت گشت شاہزادہ خسرو راسلیم خان کردند چنانچہ درسال بانزدہم جلوس مالا مال ہمان طرف بدزندان خانہ دنیست حیات سپرد وبرزبانہا رفتہ کہ بادشاہزادہ شاہجہان باحداث پنہان ننگ کردہ بود کہ دردندان فگار گشت۔

القصہ چون شیخ فرید بخاری بہ شاہزادہ سلطان خسرو فتح یافت بجلدی این خدمت بخطاب مرتضے خانی سرافراز گشت وبموجب التماس شیخ مذکور دربرگنہ نہروالہ بکاسے کہ فتح رایت فتح برافراشتہ بود شہر آباد سرائے وسیع احداث نمودہ فتح آباد موسوم گردید وآن برگنہ بجاگیر شیخ فرید مخاطب بمرتضے خان مرحمت شد۔

توجہ موکب والا بسیر کابل وبعضی سوانح بلدہ در منزل علی مسجد وغیرہ

عزیمت آغاز سلطان دہم از لاہور متوجہ سیر وشکار کابل شدند بعد طے مراحل وقطع منازل چہارم منزل علی مسجد مورد خیام اقبال گردید چنکہ بنظر اقدس درآمد کہ بکلانے مقابل خرچنگ بود دو گلولے ماری کہ بدرازی دو ذرعہ شرعی باشد گرفتہ می فشارد لحظہ تماشائے خرمودند تا آنکہ مار جان داد واین معنی باعث تعجب گردید ازانجا منزل بمنزل طے مسافت نمودہ بدارالملک کابل نزول اقبال فرمودند از سیر اماکن اندیار حظ وافر برداشتہ چہارم جلوس مستقبل باغ شہر آرا کہ حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ احداث فرمودہ بودند باغے دل کشا ومطبوع موسوم بباغ جہان آرا طرح افگندند وجوئے کہ از گذرگاہ می آمد در وسط خیابان آن نزہت کدہ جاری گردید کہ از نزاہت ولطافت باب سلسبیل پہلوے زند وتا این زمان آن ہر دو باغ از کمال طراوت ولطافت سیرگاہ مقرری کابل است وبشاہ لالان (؟) مشہور ودر زمان بودن کابل بعرض رسید کہ در

---

(۱) شاہ لالان +

حدود گجرات بودند ازین معنی اطلاع یافته در رسیدند و شاهزاده را با حسن بیگ بدخشی
و عبدالرحیم گرفته در گجرات بردند و حقیقت را بدرگاه والا عرضداشت نمودند و روز
دوشنبه سلخ محرم سنه ۱۰۱۵ در باغ کامران میرزا واقعه لاهور باین معنی بعرض والا رسید
بموجب حکم اقدس امیرالامرا در گجرات رسیده شاهزاده را با همراهانش در حضور آورد
شاهزاده را دست بسته و زنجیر در پای انداخته بتوره چنگیز خانی از طرف
چپ بارگاه فرمان حاضر آوردند و حسن بیگ بدخشی را دست راست شاهزاده و عبدالرحیم را دست چپ ایستاده نمودند حکم شد که خسرو خسران زده را در سلسل
محبس دارند و حسن بیگ را در پوست گاو و عبدالرحیم را در پوست خر کشیده
دار گردانیده بدور شهر بگردانند فرمان پذیران بموجب حکم والا بعمل آوردند
پوست گاو در خشک شده حسن بیگ بدخشی زیاده از چهار پاس زنده نماند و میتلی
شد دیگر شب و بکافات اعمال رسید و عبدالرحیم که در پوست خر کشیده بودند از
استیلای حرارت که در پوست گاو بود خیار و ترب و غیر ذلک انچه از رطوبت می یافت
می خورد و از التهاب تشنگی شب نخفته میماند و بروز دیگر بحسب التماس باریافتگان محفل علی الحکم
شد که او را از پوست خر برآورند کرم بسیار در پوست افتاده بود بهر حال جان داد و
بروفق حکم معلی از باغ کامران میرزا تا دروازه دولتخانه جمعی را که به بادشاهزاده رفاقت
کرده بودند دو رویه بردار کشیدند بطریق سیل فوج فوج از پیکرهای بیجان بر سر راه
در هر دو طرف دو رویه ایستاده نموداری عجیب و تماشای غریب مینمود و بینندگان
در گرداب تحیر و تحسری افتادند و عجب حالتی بر نظارگیان روی داد عالم عالم مردم انبوه
بتماشای آن حاضر شدند شاهزاده را بر فیل سوار کرده از میان دارها گذرانیدند تا همراهان
خود را بدین حال به بینند شاهزاده از دیدن حالت رفیقان خویش در عرق خجالت غرق گشته
و نزدیک بود که ازین شرمساری قالب تهی نماید بهر حال ازانجا خود بقلعه آورده در زندان
تادیب محبوس نمودند بعد چند سال که حضرت خاقان زمان بمجموعه کمالات صوری و
جامع آیات معنوی مظهر انوار پرستی و خداشناسی چند روز سیاسی ملاقات کرده
از صحبت ان درویش خدا اندیش بسیار محظوظ شدند آن صناعب حال دقایق ادراک
معقول و منقول در باب تخلیص شاهزاده سفارش نمود لهذا چند گاه بازسلام یافت

بیان در آمدن نور جهان بیگم و دختر شیر افگن خانم بحرم سمرقندی

ت این شیر افگن علی قلی استاجلو نام داشت و سفرچی شاه اسمعیل ثانی صفوی
والی ایران بود و بعد از آنکه شاه اسمعیل رحمت حق پیوست علی قلی مذکور از اقتدار دوران
خلافت حضرت جنت آرامگاه بهشت مکان آمده چون خاقان مذکور را دید و از خاقان
به مرزا خان کاکر جونپوری تنبیه بود ملاقات دست داد و خاقان حقیقت امر را بعرض
بعرض داشت و فرمان و خلعت و سایر لوازم پادشاهی مرحمت فرمود و شیر افگن مذکور
با دو سه تن همراهان بطرف آگره روانه شد و بعد وصول تهنیت جلوس همایون
بالتماس خانخانان بمنصب لایق سرفراز گشت و دو سه سال بملازمت حضرت شاه
شیر افگن مذکور گذشت و در صدد بنگاله جاگیر یافت چون اوضاع آنجا بهتر
شیر شاه طلبی مذکور بود و دانست که قطب الدین خان ولد شیخ سلیم چشتی
بنگاله رخصت یافت بخان مذکور اشاره رفت که اگر شیر افگن برجا
قدم بود و باشد بحال خود داشته سر گرم خدمت دار و الا او را
صورتیکه حضور والا بیاید سزا رساند قطب الدین خان در بنگاله
و چون شیر افگن گرد و پیش خان مذکور جاگیر داشت استقبال
ملاقات مردم قطب الدین خان بحرم آورده دور او بر گرفتند
معاینه نمود و شیر افگن کشیده بر لشکر قطب الدین خان چنان
و هما جان بحق تسلیم کرد و دران حال مردمان قطب الدین خان بحرم آورده شیر افگن خان
را بقصاص خون آقای خویش بقتل در آوردند صبیه غیاث بیگ المخاطبه بمستاد الدوله
صاحبقران ثانی در حبالهٔ نکاح بود و این غیاث بیگ پسر خواجه محمد شریف طهرانی است
خواجه در ابتدای حال در دیوان بیگی محمد خان حاکم هرات بود و بکرور وقت تشریف
حضرت شهنشاه جنت آرامگاه بدار السلطنت لاهور چون بایران رفت و بالتماس خدمت شایسته
تقدیم رسانیده فرمان بسیاری و منصب و الی ایران و لقب سر انجام یافت و
خواجه دیوانی کبیر نامور خلف شده بنام یمین محمد خان است بعد فوت محمد خان
خواجه مذکور منصب شاه طهماسب پیوسته و بوزارت سرافرازی یافت

بعد ازانکه خواجه ملکه قوت یافت خواجه غیاث بیگ خواجه طاهر هر دو پسرانش بهندوستان
آمدند و خواجه غیاث بیگ دو پسر و یک دختر داشت بعد رسیدن در قندهار دختر
دیگر تولد شد ازانجا روانه شده و رخت بدرگاه جهانگیری لباس ملازمت حضرت بادشاه جنت
آرامگاه سعادت اندوز ملازمت گردیده بمقتضای کارفرمائی در اندک فرصتی دیوان
بیوتات گردیده چنان فریفته کاروان خوشخویی بود و هنرمندی داشت و در کار
کارسازی اهل حاجات و رشوت گیری بی نظیر بود روز بروز بر پایه قدر و عز افزود و مواجب
پیش آمد او شده و دختر دویم که در قندهار تولد یافته بود در عقد نکاح شیر افگن
درآمده و در بنگاله که شیر افگن بتقریبی که نوشته شده کشته گشت متصدیان
صوبه بنگاله منکوحه او را که دختر غیاث بیگ بود و باشنده و دو ماه قرشاه وش بدرگاه
گیتی پناه فرستاده حکم جهان مطاع صادر شد انجا بود در رواج حضور مقدس فرود کدا نجا
دلال بی مثال ان ماهرو سمن پری تمثال در سایه جهانیان میرسید و وصف حسن و
خوبی آن خدیو کشور محبوبی بگوش مالیخان بدین نمط جاری بود که نقاش اول چرتیا قلم
بدست دهد نقشی نکشیده و مصور چین بزدان بر صفحه اوراق جریده لاجرم نقشی نیارد
هر نقش که از چهره رخشان او نور جوانی میگیرد و تابان از آئینه رخسار پرتو انوار
روشنی میخواهد مناسب در تعریف رویش طراوه نوری شود و نامه در توصیف رخسارش چون چین
بهادری میگردد مثنوی

قدش نخلی ز رحمت آفریده ... ز بستان لطافت سر کشیده
رخش ماهی ز برج اوج فردوس ... ز ابرو کرده آن مه قاب قوسین
بزیر چرخ کس پیدا نگردد ... که دیدش نبیند و شیدا نگردد

حضرت صاحبقران ثانی باصغای غریبانه آن ماه تابان عشق و محبت در مرد جاه
می افتاد مدتی این صورت محجب میبود که شیر افگن بر غلبه امرای متقبل رسیده
باشد چون هنگام طلوع کوکب طالع دولت و اختر بخت ان ملک دولتخانه بود در خطه
در سال ششم جلوس دولت و اقبال عرض سرانجی گردید نخستین در اصل عتاب یافته
و بعد ان به نوبهار مخاطب گشته ان حضرت بحقیقت حسن بی نظیر و زیبائی تمام
دل پذیر آن ماه سپهر فلک خرگاهی بمسامعت بلند محبت شد فرمان داد که بعد

در عنایت بادشاهی ممتاز و سربلند گشت بے شایبہ تکلف ایلچی گری کما ورده و دیگرے نکرده باشد در ایران اہل ہند را نیک نام کرده آمد ۔

نہضت موکب والائے مقدس بسیر و شکار گجرات یعنی احمد آباد

در سال نوزدہم جلوس والا ان حضرت بسیر و شکار گجرات نہضت فرمودہ احمد آباد را بقدوم اقبال قرین گردانیدند اگرچہ آب و ہوائے ان ملک بمزاج مقدس ناخوش افتاد و از سیر آن ولایت خاطر قدسی مکدر گشت اما تفرج دریائے شور کہ سی کروہی احمد آباد واقع است باعث انبساط خاطر اشرف گشتہ تدارک ناخوشی خاطر قدسی گردید در وقت رخصت از گجرات خیر النسا بیگم بنت خانخانان التماس کرد کہ باغ خانخانان متصل گجرات واقع است از رہگذار موکب والا ان باغ صیانت حضرت مزدہ سرافرازی حاصل کنم بتماشا از ابواب مقرون گشتہ چون سوسم خزان بود و تمام باغ و بستان و عمارت و حوض و فوارہ باغ از سر تا پا بہ بود نظم

ہر شجر باغ ز سر تا بسر ۔۔۔ ماند ز بے برگی خود بر سمر

بر طرفے کرد و خزان رخت خود ۔۔۔ گشت زمین پر ز درخت زرد

این عبد ہم رخصت براے تماشا و استعلم باغ و پیراستن گلہا و ترتیب روشہا و ریختن تختہا بدستور اجزائے آب تاکید کرد و کار پیگران این خدمہ کما ینبغی بجا آوردند و کار خدمہ ہر نوع رونقے کہ در ان باغ بود بہ برگ گل آن ہا از نظر قدسی گذرانیدہ ان ایام بہار شمیل خواندم و رنگ و طرز آن بستہ و اقسام میوہ و اثمار و ریحون و سیب و انار و شفتالو و غیر ذلک بر اشجار درست ساختہ و اصناف انواع ریاحین و گوناگون گلہاے رنگین و بوی تازہ با برگ و شاخ کما ینبغی ترتیب دادند چنانچہ از گونہ گونہ میوہ و اثمار و اشجار و از گونہ گونہ گلہا و ریاحین در موسم خزان جلوہ بہار بر روے کار آمد و آن گلشن در وقت برگ ریزی مانند ایام نوروزی بشگفتگی تازہ روے نمود ۔ گشت بیت

درختان سر شگفتند بر طرف باغ ۔۔۔ بدا فروختہ ہر گے چون چراغ

آن حضرت دران باغ منظر و حدیقہ فرح افزا کہ در شگفتہ روے تر مساوات بباغ بہارین

بیشتر بجای آورده و گوش بر فرمان داشته بمطابق احکام قدر قدرت [illegible]
و فرامین عالم آرای متعین بملک محروسه صادر میشد و بطغرای فرامین [illegible]
نوشته حکم جلیه عالیه بدین طغرا نفاذ مییافت [illegible]

نورجهان گشت بحکم قدر سکه زر سدم و همراز همایون جهانگیر شاه

اگرچه خطبه بنام بیگم نمیخواندند و سکه باین نقش منقش گردید بیت

بکام دل جهانگیر یافت صد زیور بنام خود جهان بادشاه بیگم زد

اعتماد الدوله محمد اقتدار بیگم منصب وکالت کل مقرر گشت و ابو الحسن برادر کلان بیگم بخطاب اعتقاد خانی مفتخر و بمیر سامانی سرافرازی یافت پدر چشم گاه بخطاب اصف خانی ممتاز گردید و جمیع خویشان و منتسبان بمناصب بلند و مراتب ارجمند رتبه اعتبار یافتند [illegible]

ورود سیان بارامدن خان عالم ایلچی گرمی ایران

در سال دهم جلوس والا از ایران معاودت نموده بشرف بساط بوس مقدس معزز گردید و ز نبیل بیگ ایلچی بار یافته شاه والاجاه بر فاقت خان عالم بلازمت سرافراز گشته از التفات بر شاه با خان عالم مبذول داشته [illegible] می شود و در محاورات اکثر بخان عالم خطاب می فرمودند و بلقب او خطاب نمی کردند اگر روزی پاسی بتقریب [illegible] بیتکلفانه بتقریش تشریف می بردند و حق آنست که خان عالم [illegible] کرتا [illegible] و دانش که در جواب سوال شاه و دیگران بظهور آمده [illegible] و دیگر مراتب نوکر مجلس [illegible] شاه رخصت شده از بیرون نفرستاد و شاه والاجاه بی تکلف خود بمنزل [illegible] و خان عالم بعرض رسانید چون این همه مراتب بعرض مقدس رسید خان عالم مشمول عواطف فراوان گردید و [illegible]

اختر شناسان فکرت بلند و اصطرلاب دانان رصد بند که در استخراج تقویم و تخریج احکام مهارتی عظیم داشتند بنظر فلک پیما و خرد کواکب سنج سیر افلاک نمود و در تشخیص زمان سعادت بتحقیق وقت ولادت با معان نظر و لمعان فکر زایچه طالع مولود کرده از طلوع و غروب کواکب و شرف و هبوط انجم و اتصالات اختران بایک دیگر و نظرات ستارگان با خود و با تفاصیل سعد و نحس طبایع احکام بشرح حقایق امور از حلول بقا و علو ارتقاء مدارج سلطنت و معارج خلافت گذارش نمودند بیت

طالع عالم شده میمون بپیوند اختری ۔۔۔ منتظم شد سلک ملک و دین بوالگوهری

بمقتضای خجسته اختری انوار نجابت مندی و طالع بلندی از ناصیه حال پیدا و از فرخ فالی تاریخ ولادت باسعادت از لفظ آفتاب مستطاب هویدا اکنون که نهضت تحریری در آید آن خورشید اوج اقبال و درخشنده کوکب برج جاه و جلال زیبا و رنگ خلافت دوستان است الهی فرخنده سال زینت بخش سریر جهانبانی و رونق افزای اورنگ گیتی ستانی باد بیت

یکے غنچے از باغ دولت دمید ۔۔۔ کز انسان گلے چشم گیتی ندید

در بیان مقرر کردن منار و چاه و درختان در شاهراه و عمارات جهانگیر آباد و لاهور

در سال چهاردهم جلوس والا از اکبر آباد تا لاهور در شاهراه بمسافت پر کروهی منار بلند که رهگذران را دلیل راه بوده باشد و در دو کروه چاه پخته که مسافران از آب آن فیضیاب شوند و در دو رویه رسته درختان که خوشگوایان در ظلال آن سایه دار آسایش یابند مقرر گشت اگرچه رسته درختان شاهراه اختران شبستان افلاک است اما در عهد دولت حضرت خاقان زمان رونقے تازه یافت حسب الحکم والا فراشان بیدار منبایده و چاه احداث کردند و اشجار میوه دار نشاندند از حضرت ولیعهد شاهزادگی و پنجاب شیخوپور نام دیهی متصل سلیمولی بنام نامی که بمناسبت اسم شیخ سلیم بر زبانها گردیده از دعائے آن مستجاب الدعوات الخضرت سعادت ولادت

پیرو تشریف برده موسم خزان فراموش کرده بے اختیار برائے چیدن گل سیمین دست
مبارک دراز کردند دنیائی اہمال بر حقیقت کار واقف شدہ بسیار محظوظ شدند و بر
صنایع بدایع کاری گران و تجویز و تمیز ان عفت نشان آفرین فرمودہ باضافہ جاگیر و انعام سرفراز
فرمودند و ایں بیان بیت [illegible]

تولد سعادت بسعادت سلطان محمد اورنگ زیب پسر بادشاہزادہ سلطان خرم

[illegible] در حرم سرائے اقدسی بادشاہزادہ سلطان خرم از عفت قباب ممتاز الزمانی
بنت آصف خان فجر دہم صفر سال دہم جلوس والا سلطان دارا شکوہ و چہارم
جمادی الاول سال یازدہم سلطان محمد شاہجہان بعالم وجود آمدہ بود در ہنگام مراجعت
از گجرات در مقام حوالی موضع وہود شب یکشنبہ دوازدہم لیلان یا وہلی مطابق
یازدہم شہر ذی قعدہ سال سیزدہم جلوس میمنت مانوس موافق ۱۰۲۷ ہجری محمد اورنگ زیب
سعادت ولادت یافت از طلوع آں اختر برج خلافت ہزاران امنیا [illegible] روزگار
[illegible] از ظہور ان گوہر درج سلطنت فراوان نشاط قرین حال [illegible]
[illegible] بارگاہ مقدس بزم عیش و عشرت آراستہ و مجلس فرح و مسرت پیراستہ
[illegible] بشادی پرداختند و شب چہاردہم سال بکمال دلشادی و بیباکی از ہر طرف [illegible]
[illegible] ایلچیان کشمیر آمدہ نوید [illegible] ارغنون تہنیت از زبان صفا [illegible]
[illegible] خیر فرمان سلیمان گرفت احداثی امید خلایق نضارت پذیر [illegible]
[illegible] از ایں [illegible] سال [illegible] آراستہ [illegible] فراخت
فرخندہ طالعی کہ [illegible] صفاتش خدا شید چند روز شرف [illegible]
[illegible] بتاریخ قطعہ

نبود در رخ مطلع امید اختری — کہ نہد دلکش گل خود شگفتہ [illegible]

گلزار دولت اہل ادب [illegible] تہنیت — اندازہ ولادت او [illegible]

گلبانگ تہنیت شد [illegible] — دلہا ز عیش چون گل خندان شگفتہ اند

آتش غریزی مینماید بلیت

بسیار کسے کہ خواہدش از دل و جان کمیاب کسے بود کہ او را کم خواست

بے شایبہ تکلف مصاحبی است در سفر و حضر ہمدم و ہمراز در خلا و ملا ہم نفس و ہمساز انجمن آرائے خلوت گزینان صومعہ دار مسرت پیرائے محفل نشینان بخت بیدار معشوقیت دل فریب از سلسلہ دو دیبان حلقہ زلف مشکین سویان کمند عشق بر گردن جان جہانیان انداختہ و از آتش محبت شمع تمنا در نہان خانہ دل عالمیان بر افروختہ عاشقی است بوالہوس با پری رویان بوسہ بازی نمودہ و از لب بائے دلبران ماہ جبین چاشنی گرفتہ عندلیبی است ہزار داستان در نغمہ سرائے دل فریب مشتاقان و از نوا سنجی بایل ساز طالبان فرمان روا بلبست تاج گزین کشور کشای است تخت نشین از ذی علم عالم گیری بر عرصہ دلہا افراختہ و از اوازہ غلغل کوس جہانبانی و جہانستانی بر اقلیم جانہا نواختہ طالبان او را ہر نفسے کہ فرو میرود ممد حیات است و چون بر می آید مفرح ذات پس در ہر نفسے دو نعمت موجود است پس [illegible]

آن حریفانے کہ تنبا کو کشند اولش اللہ و آخر ہو کشند

استغفر اللہ چہ می گویم و چہ می نویسم پشتو تنبا کو کیفی است بدتر از کیفیات و شغلی است موجب تضییع اوقات فعلی است بر دوان از بادیہ نشینان بیابان ادب ذکر نزد ایشان نیست و طبع بر ایشان بادہ خوار مقبول مزاج مصطبہ نشینان می گسار و ملجا و ماوی اہل خرابات فرخندہ منش مذموم خردمندان و الا دانش فعلی است عیش یعنی از سر خوشی و آنچہ خوردن و دود و اشامیدن عملی است بیجا یعنی دود را فذا کردن و بخود دادن کرشمہ ایست چنین مضرت بدنی از دپیدا و ضرر ابدانی از دہویدا میگردد و بینی را سیاہ نورانی را خراب و چہرہ ارغوانی را تیرہ می سازد دماغ را مختل و منی را زایل می کند اتار ضعف بر سرت از نرو پیدائی شود و بزحمت دق و ضیق النفس مبتلا می نماید بہ بینی گندہ و بدبوی گردد و مراد بہ منہ سنگ و صفحہ دل سیاہ می گردد و خجالت

تنباکو نوش را سیہ روا است اگر باور ندانی نے گواہ است

باکل جہان از ہاج ان بسیار گردید و امیر و فقیر و صغیر و کبیر بایل آن شدند حضرت خاقان جہان پناہ بمقتضائے این فعل یعنی کشیدن دود تنبا کو حکم فرمودند

---

۱۲ اگردن ۰

یافتم بسلطان مشیخ مشهور بودند آباد کرده و مختصری از عمارات اساس نهاده عوالی آن را شکارگاه مقرر کرده بودند درینولا آن را پرگنه علیحده کرده بجهانگیر آباد موسوم فرمودند و بپرگنات جاده دران پرگنه داخل نموده بجاگیر سکندر لے قراول مرحمت گشت مابوجه مسکن والا عمارت دولتخانه و تالاب کلان و منارهٔ بلند اساس نهادند و بعد از سکندر لی بخدمت گیری خانخانان مقرر شده و سر براهی عمارت بعهده او قرار یافت و بهمه جهت یک لک و پنجاه هزار روپیه خرچ گردید و همدرین سال دولتخانه سرکار والا دار السلطنت لاهور شمل بمراتب نشمن دل کشا و انواع اماکن فرح افزا بعمارات متین تعمیر یافت و هشت لک روپیه خرچ گردید رباعی

زهی صفای عمارت که در تماشایش — بدیده باز نگردد نگاه از دیدار
نسیم هوایش او متنوحه چو فکرت خاطر — زمین از متلون چو صفحهٔ گلزار

در بیان تعریف و مذمت تنباکو و منع گشتن آن بموجب حکم والا

اگرچه بعد از دریافتن تنباکو از جزایر فرنگ است که اکثر حکماء و اطباء در شمار ادویه بهار می برند و بمایهٔ دیگر بعضی امراض کشیدن دود آن تجویز میکنند بعضی مردم بطریق تفریح هم دوست میداشتند لیکن چندان رواج نداشت و از فرنگ بکرمی آوردند آخر الامر در ممالک هندوستان کشاد زان عالم عالم کاشته تمتع یافتند و حاصلات آن را بر اجناس دیگر تفوق می جستند خصوص در عهد سلطنت ان حضرت کشت آن رواج بسیار یافت و بکشیدن دود آن همه کس آرزومند گشت امرا و وزرا و بخشیان و صوبه داران و فضلا و شعراء و بلغا و فصحا و حکما و نجبا و فقرا و غربا رغبت آن نمودند و بمجالس و محافل و مرتع و شربت خانها آن گشته بدیگر مکیفات و تمامی ماکولات و مشروبات تقدم داشتند گویا حضر مهمانان و بهترین تحفه اخلاص ایشان گشت بمثابه که عمل آن بحد رسیده که طالبش ترک اکل و شرب لابد تواند کرد اما از کشیدن نتواند بهمه کس از اعیان و هن غیرے کراهت دارد لیکن از کشیدن تنباکو احدے تخلف نکند کس و ناکس درمیان نمی آرد هر چند تخمیش بیشتر بود و اشیرین تر و خوش گوار تر میکرده و دود وش مرغوب طالبان کمل ابخره آتش آن باعتقاد اندوختن

دریاغ جهروکه گذاشتند که از انهانیز توالد و تناسل گهدید بعرض رسید که حکیم الدین
درخانه خود حوضے احداث نموده و درتنج حوض درزیر آب خانه راه یافته در غایت
روشنائی و دران خانه بقچه رختے و چند کتابها نهاده و طلسمے بکار برده که بجز اب
نمیگذارد که دران خانه دخل کند هر کس که میخواهد که تماشا انجا برود بر هنه شده و لنگ
بسته دراب فرومی رود و دران خانه رفته لنگ گذاشته رخت خشک پوشیده دران
گذاشته اندکی پوشند و دران خانه جائے ده دوازده کس است که باهم نشسته
صحبت دارند حضرت خاقان زمان بتماشائے ان تشریف برده و شے که
گذار شان یافت و ان خانه دفعتے محو طلسم شده حکیم الدین صاحب
سرنگونی یافت نوبتے در دیهی از دیهات جالندهر تعلقه پنجاب برق برزمین افتاد
و دوازده درعه درطول و عرض قریب شش کروهی از سبزی و سبزه نماند
محمد سعید حکیم جالندهر بر سران قطعه زمین رفته کند انید هر چند می کندند
حرارت بیشتر ظاهری شد بعد کندیدن پنج و شش درعه زمین پارچه آهن قفته برامد
و بقدرے گرم بود که گویا همین زمان از کوره آتش برامده چون بهوا رسید سرد گردید
آن را پیش حضور مقدس ارسال داشتند و از نظر اشرف گذشت لهذا حکم شد
که او استاد نواح آهنگر خرید او قسمه حصه آهن برق یک حصه آهن دیگر آمیخته
دو حصه پولاد یک مجموعه یک کارد درست ساخته بنظر انور گذرانیدند و پسند خاطر فیض
زمان افتاد و حکم شد که ان حضرت در خطه ان کشائے مهرا برائے لوندن نور دین
خدا اندیش کرده بمردم او را از بازپا فتگان درگاه الوهیت دانسته الزام خوارق
بیان نیاورند و بسحر و جادو نسبت نمیدادند متوجه شدند چون وقت نماز
شام نزدیک شد از انجا که درویش از نماز فارغ شد پنج درویش دیگر آمده برابر
ان درویش که مرشد انها بود ایستاده دست بنا بات بسته و استاده ببندگی
فیاض متوجه شدند یک بار دهوا بر سر شش تو پ غرش گردید قریب بود که
زلزله بر پا شود لرزه بر اندام درویش تصدق اشرفی بگمان زمان نوازی گذشت که
خود نگهدارند گاے کمی نخواهد شد و فضل بنده بیان نمایش موقعیت کرد
ان حضرت چون خدا رخصت گشتند از راه مجاز اشرف گذشت حیف

وبنا نمان ممالک وحاکمان مملکت مناشیر مطاعه در ما ده اقدام این بدعت و
اقدام بیع وشرائے ان بصدور پیوست وبنا بر مزید احتیاط وپاس حکم والا و
عبرت طالبان آگہی را کہ با وجود صدور حکم جرات بکشیدن آن نمودند در شہر لاہور
تشہیر فرمودند بسیاک بعضے زالب بریدند اما از بسکہ عالمی طالب این دو وسیلہ گردید
با وجود استماع تادیب عبرت پذیر نشدند واجتناب نورزیدند در ورزیدن این
بدعت را ناپذیرفتند قطعہ

نا بامیدل چہ سود گفتن وعظ — نرود میخ آہنی در سنگ
سہل آہنی را کہ مور چانہ بخورد — نتوان برد از وبسیل زنگ

در بیان بعضے از سوانح بدائع

وبیان اجمال ذالک رسید کہ در اکبر آباد عورتے سہ دختر بیک بار توامان زائیدہ بود اکنون بانیکہ پسر بود دو دختر برادر وہ ہمہ حیات ہستند وغیر معروض نظر عرض گشت کہ عصمت ندگی اول مرتبہ حاملہ گردیدہ بعد دوازدہ ماہ زائید واز حمل نادر پس از دہ ماہ دیگر بعد دو سال فرزند آورد ودر مدت حمل کاندہار شاہ را چنانچہ رسم مردم نامزد است می کرد وہیچ جہ برد وشوار وشکل نبود نوبتے دختر با جانی بنظر اقدس در آمد باریش وبروت انبوہ ظاہرش بروان شبیہ وریش اوزار وجب زیادہ ودر میان سینہ ہم موے انبوہ اما پستان نداشت لبورات حکم شد کہ او را برہنہ بروند تحقیقت را مفصل معروض قدسی دارند مبادا خنثے بود ظاہر شد کہ محض عورت است نوبتے در وغی سفیر ایران خان عالم قزلباش لحدود قندہار رسید فرمودند کہ باگاو بنگ انداز وخلق کثیر برائے تماشا جمع آورد وبجہت او نیز تماشائے بود سفیر دید یا یک بنگ بزرگ بطریق ملایمت شاید وغضب چنانچہ باید خود جفتی می خورد بحرکات نزاکت وبعد از انزال گذاشت باعث تعجب گردید وحکم شد کہ ان سفیر را نگاہ دارند تا دیگر واکرد ہ ہر کہ دیدہ نمایند چون قریب پانزدہ خیر دیگر بزرد ہ دیر ہر کہ گذاشتند وشیران بیکبار نیز بیاشند عمدہ از ہمہ خیر باشد چہ ہا بجود آمد ودیر چندان نپرداخت

وغیر از پرده ستر عورت چیزے با خود نداشت چرخے چند و بعد ان چادرے
گرفت و آئینه جلی از میان چادر بر آورد و کرا از شعاع ان شب تیره در رنگ روز
روشن گشت وان قدر نورانی شد که از ده روزه راه هر کس آمده ظاهر کرد که در خان
نگب طرفه نموداری گرفتید واز آسمان آنچنان روشنائی ظاهر گشت که هرگز بان
روشنائی روز ندیده ایم ٭

دیگر هفت نفر می ایستادند و نطق زبان را مطلق نمی کشودند واز ایشان
نغمه خوانی و خوشگوئی بظهور می آمد که گویا هفت نفر یکسر آواز با صوت
تمیخوانند ٭

دیگر قریب بصد تیر سر میدادند و معلق بهوا نگاه میداشتند و میگفتند که
هر گاه امر شود یکے از آن تیر ها را آتش دهیم حسب الامر شمع در دست گرفته تیر های
تا که دو تیر پر تاب راه از ایشان دور بود آتش میزدند و نوعے جادوگری میکردند که
تیر نا نظم میشد یکبارگی آتش میدادند ٭

دیگر پنجاه تیر پیکان دار و کمانی حاضر ساختند یکے از ایشان کمان بدست گرفت
و تیر اندوخت و در هوا بلند رفته همانجا ایستاد تیر دیگر سر دادند با تیر اول بند شد همچنین
چهل و نه تیر باهم بند کردند تیر اخرین که گذاشتند همه تیر ها را از هم جدا ساخت ٭

دیگر بست من گوشت و برنج و مصالحه در دیگ انداخته آب سرد در ان کردند
و زیر آتش در زیر آن نمودند دیگ خود بخود در جوش آمد و بعد از ساعتے سر دیگ
را وا کردند قریب بصد لنگرے طعام بر آوردند و بخورش مردم دادند ٭

دیگر فواره در زمین خشک نصب کردند و سه بار بر دور آن گشتند آن فواره
یک بار بجوش آمده قریب ده ورعه بلند شد و هر لحظه برنگے دیگر آب از فواره پرید
و گل افشان می شد واز آب فواره که بر زمین میرسید زمین نم می گرفت و قریب یک
ساعت فواره در جوش بود چون فواره را بر داشتند از ان زمین اثر آب پیدا نبود
باز فواره را بر زمین نصب کردند درین مرتبه از یک سر فواره آب پیدا میشد واز یک
سر اصل گل افشان می بود قریب دو گهری این تماشا کردند ٭

دیگر یک نفر از ایشان ایستاده شد و نفر دیگر بالائے کتف او ایستاده همچنین

صد حیف که بدرویش دست بوس نکردم همدرین اثنائے خادم آن درویش کامل
آمده گفت که درست بوس شما بدرویش رسید ازین معنی زیاده تر تعجب افتاده فرمودند
که ایا از کشف و کرامات واقعه شود یا سحر و جادو تصور نموده آید یا از تسخیر جنیه باید
دانست امر الامر تجنیس پیوست که این همه از نتایج و ثمر عبادات و حصول کمالات
است رباعی

کاسے از خاک گیره دز رشود	ناقصے راسیم خاکستر شود
سنگ گر خار او گهر مرمر شود	چون بصاحب دل رسد گوهر شود

رسیدن جماعه بازی گران بنگاله بحضور مقدس و تماشائے انواع حیرت افزا

اول تخم انبه را درخت بر زمین ریخته چند بار گردان گردیدند و افسون ها خواندند یکبار
از چند جا شروع بر دمیدن درختان گردید در طرفة العین درخت توت و کیته
و نارنگ و انبه و امرود و اناس و انجیر و خرما و مینگ که بیکبس آن را بهار میگویند
و موج فنا بیمنگ را بکناری انداز دنمودار شده و آهسته آهسته از زمین سر آورده
هر درخت بقدر انداز خود بلند شده و شاخ و برگ برآورده شگوفه بار نموده
گردباد گیران التماس نمودند که اگر حکم شود میوه این درختان بخورند حکم شد
بخوبی بکمال رسیده درختان گردیدند افسون خواندند بلا تعلل انبه و کیته
توت و اناس و انجیر و خرما ذلک چیده در حضور اشرف آورده و خود حاضران انچنان
والا بحسب حکم خوردند و لذت بسیار یافتند بعد ان مرتبه چند مرتبه آن
درختان ظاهر گردیدند که هر کدام بهار خود بوضع رنگی و مقبولے و بفراوانے آورده
و ان درختان بمیان آن درختان نوامخ و نغمه طرازی و بعد از مباحثه
آن درختان بشکال و قبح خزان پیدا گردیده بر گ و بار کرده بنابر
دیرینه فرسودگی و قدیمی نظر گیان نمایان شدند
دیگر مردان غیب که همراه بودند یکے از بازی گران بر خاسته

[illegible] فردوس با ایشان بهم میزدند آتش از بال ایشان گل افشان می شد یک ساعت بجنگ
باهم بجنگ بودند چون پرده بر روی خورشید کشیده برداشتند کبک رنگین تر و دار
شده و چهار خوشخوانی کردند که گویا نزدیک اینها آدم نیستند پیمان قفس گرد ران
کوه میرسند نواسنج بودند باز نقاب بر روی کبک برآوردند چون بزم اشتند یاران
کبک و دار سیاه پشت قرمزی کنج سر بنفشه گردیدند چنانچه دهن باشکوه و حراره
زمین برداشته بهمدیگر پنجه خوردند و جنگ کردند دست شد و لگد و تنه و نخ
آن هم زمین نایب شدند ۔

دیگر زمین گلابی ساخته بودند گفتند که سقایان از آب بپرسانند پس دیگر
پرده بر روی ان کشیده برداشتند ابهر تبدیل جثه بود که حیوان بدان گرفته
هرگز شکسته نشد گویا ان یخ سنگ بود ۔

دیگر در خیمه بروی هم بفاصله یک تیر انداز ایستاده گفتند که
در این خیمه بالا روند و گفتند به بینید که در خیمه چیزی هست یا خالیست یکی
از بازی گران دران خیمه رفت و دیگرے داخل خیمه دیگر شد و گفت که از بالا
چرنده و پرنده بسیار کرا نام بنده از این خیمه بیرون آورده جنگ کنانیم حکم شد که
شتر مرغ را بیاورند بعد فی الفور از این خیمه دوشتر مرغ بیرون آمدند و با یکدیگر جنگ
کردند چنانچه اسپ بهمدیگر را خونین نمودند و با هم بسیار افتادند و خاک بر سر
پائے کم نیاوردند انها را از هم جدا کرده درون خیمه بردند بعد آن بقر تین شاخ
سلطان خوبرم از هر دو خیمه دو نیله گاو دنبه و کلان دست بزاد در بهگ گردانیدند
گاے این آن را پیش می بردگی آن این را بانیطرف می آورد و گاو دیگر این را
گاو دیگر جنگ نمودند بحالانیکه از این هر دو خیمه هر جانور که نام می برند بیرون
و حال ظاهری ساختند ۔

دیگر پشت بزرگ از آب صاف پر کردند و بر روی آن گذاشتند یک گل
سرخ را در دست داشته گفتند که هر رنگ بفرمائید در آب فرو برده فی الحال این
گل را در آب خوبی وا آورده گل زرد باز در آب انداخته آورده تا رنگی شد
بحالانکه یا صد بار در آب انداخته هر بار رنگ تازه ظاهر گشت همچنین کلاوه بیان

شصت نفر بالای یک دیگر بهم ایستاده کردند و یک نفر باز یگر آمده نفر اولین را معه دیگران برداشته بود و هر دو گرفته روان شده +

دیگر یک نفر ایستاده کرد و دیگرے دست در عقب او کرده ایستاد تا چهل نفر بالا بالا یک دیگر چسپیده ایستادند و نفر اولین قوت کرده این چهل نفر را برداشته در میان هوا نگاه داشت این قدر قوت از حد قیاس بشری افزون است +

دیگر آدمی را آوردند و یک یک اعضائے آن را جدا کرده بر زمین انداختند ساعتے چنان اعضائے او افتاده بود باز پرده بر و کشیده یکے انداز یگران اندرون پرده رفته بعد از ساعتے بیرون آمد چون پرده را برداشتند آن شخص سلامت بعینه گویا هیچ زخم بر بدن او نبود +

دیگر گلاوه ریسمان آورده سر ریسمان گرفته گلاوه را در هوا سر داده تا بان آسمان رفت چندے که سر دیگر بنظر نمی آمد یک نفر از اهنا یراق بسته حاضر آمد و گفت که من آسمان میروم و باز آمده ایستاده اند بجنگ می روم این بگفت و براه تار ریسمان بجانب آسمان عروج کرد چندانکه از نظر تماشائیان غایب گشت بعد از ساعتے تار ریسمان خون آلود فرود آمد بعد ازان بدفعات اعضائے تمام بدن جدا جدا گردیده بسته و یراق هر یک زمین افتاد و دران حال زنش از پرده بیرون آمده اعضائے شوهر خود را جدا جدا دیده نوحه زنان و گریه کنان اجازت سوختن خود گرفته در همان هنگامه آتش افروخته با اعضائے شوهر خاکستر گردید ساعتے نگذشته زنده آن شخص بهمان طرز با یراق از بالائے آسمان براه تار ریسمان فرود آمده سلیمات بجا آورد و گفت با قبال حضرت بر دشمنان ظفر یافته آمده ام و اعضائے که فرو ریخته از دشمن من بود چون بر حقیقت سوختن زوجه خود اطلاع یافت فریاد و ناله بسیار داده گفت اگر زن مرا پیدا کنید بهتر والا خود را در آتش انداخته خاکستر میسازم تا با آنها سوختن مستعد گردید درین اثنا زن او آمده حاضر گردید و گفت که اے شوهر خود دانش که من زنده ام این معنی موجب تعجب نظارگیان گشت +

دیگر کیسه اورده افشاندند هیچ چیز در و نبود بعد ان دست در و کرده دو خروس برآورده بجنگ و کلان و هر دو خروس را بجنگ درانداخت هر گاه

بیاورند شیرینی و غیره فراوان و آن شیرینی را با اهل مجلس خورند بعد از ساعتے که مرتبان را برآورند همه خالی بود گویا کسے انہا را پاک شسته ٭

دیگر کلیات حضرت شیخ سعدی شیرازی آورده و کلیه گلستان را باز آورند دیوان خواجه حافظ برآمد و آن را چون بکسه کردند دیوان سلیمان برآمد باز چون دسته کردند دیوان انوری برآمد همچنین چند مرتبه کتاب را دسته کرده آوردند هر مرتبه دیوان دیگر برآمد ٭

دیگر زنجیرے مقدار پنجاه گز آورده و بهوا انداختند و این زنجیر در هوا راست ایستاد گویا زنجیر بنائے بلند است دیگر آورده این زنجیر را گرفته بالا رفته ناپدید گردید همچنین پلنگ و شیر و دیگر جانوران دیگر زنجیر را گرفته بالا رفته ناپدید شدند بعد آن زنجیر را زیر کرده و کسے در آورده بدان دوندگان هر یکے را گرفته گرفتار کردند و رفتند ٭

دیگر لنگری آورده پر از لیمون و گوشت انداخته بر و باز سر پوش بر سر لنگر گذاشته چون واکردند لنگر سه پاره از قبول پر کشش ساخته و تیار بود باز سر پوش بر آن نهاده دمی بعد باز کردند پاره پاره پخته چنین چند مرتبه سر پوش گذاشته بر داشتند خورش تازه بنظر می آمد ٭

دیگر طاس و کلاغ با سر پوش حاضر کرده دانه انار سیاه نموده در آب انداختند و باز سر پوش بر طاس گذاشته بر داشتند دانه سفید شده در حرکت بودند باز سر پوش بر طاس گذاشته بر داشتند دانه از سفید سرخ و آب نمایان بود باز سر پوش بر طاس نهاده بر داشتند دانه سرخ شده در آب انداختند دانه سیاه و آب نمایان بود

دیگر تنگ بلورین را با آب پر کرده سر پوش بر داشتند چیزے در میان آن نبود و آب نمایان بود

دیگر تنگ بلورین را با آب پر کرده آورده و در انگشت کرده سر پوش کرده و باز بر داشتند یک ماهی و دو ماهی با آب بیرون آمد و در انگشت کرده سر پوش کرده و باز بر داشتند ماهی دیگر و همچنین تا شش ماهی بیرون آمد و در انگشت کرده سر پوش کرده و باز بر داشتند ماهی دیگر و همچنین تا شش ماهی بیرون آمد ٭

دیگر تیر انداخته شیرے را بر هنه دم بالا نموده بر زمین نصب کردند یکے

سنجد و آب فرو برده سرخ شده و دیگ باندوده آمد بچنان چند مرتبه کنایه بیان فرو
انداخته چون مرتبه دیگر نمودار گردید +

و دیگر شخص چهار پهلوان دو ملک طرف جنبت بلبل نوشش آواز دوان گشت
ملک چهار دوان طرف دیگر شخص آمدند درین مرتبه جهت تقویل ظاهر گشت و طرف تصویر
چنانچه پیش سرخ گوشتر آمد و طرف چهارم جنبت کبوتر بر خط و خال و خوش آواز
مرغ گشت و هر چهار طرف که قبض نمود و جانوران دیگر نمودار میشدند +

و دیگر قالین کلان هشت در عه انداختند خوش طرح و رنگین چون آن قالین را
پیش پا انداختند پشت او بوشیده دوسته پشت خانه طرح و رنگ دیگر نمودار
گردید و بعد بهر بار پشت بدل و متعاقب نمودار دیگر پشت او رنگ طرح دیگر
نمودار میگشت +

و دیگر آفتابه کلان پر از آب کرده و سر آفتابه دیده نمود و تمام آب آن را در
چراغدان ریخته بگذاشتند باز سر آفتابه بجوده آتش برخاستند همچنین چند سر آفتابه
و آتش بر آن انداختند +

و دیگر طبق کلانی آوردند ان جوان دیگر و خشت بزرگ کلان بر آورده و نمود
از بیخ بریده بر اندرون انداختند و از بن سر جوان انگور خشک و کشمش بر شاخ و برگ
و سر دیگر انداختند همچنین چند مرتبه انواع میوه از بن سر جوان بر شاخ و برگ
و سر دیگر انداختند +

و دیگر جوان جامه نفوذی را پوشانده و دهن باز میکرد و دیگ باز نمودار
او سر جوان را بر اندرون دیگ میکشید قریب چهار درعه از دهن دیگ بیرون آورد
بعد آن دیگ را بر اندرون انداخته باز آورد و باز بر اندرون دیگ و دیگ باز نمودار
نمودند و هم بچیدند +

و دیگر آفتابه مرغ بیک گل و دست گرفته و ان گل را بر آفتابه هر بار دیگر
نمودار می شد +

و دیگر دو مرتبان خالی آوردند و همه کس مشاهده کردند مرتبان با نمایت عمق
یک گهری بر آمد و مرتبان دیگر از عسل بود و دیگر از شکر سفید بچنان هر یکی

شاہزادہ سلطان خورم لتجی گشتہ از سور المزاجی شیخ نسبت بحال خویش معروض داشت
مقارن این حال مرتضے خان بجوار رحمت ایزدی پیوست وداجہ سورج مل بجناب
مقدس طلب شدہ برکاب شاہزادہ والا قدر بیہم دکن رخصت یافت وہم کانگرہ موقوف
شد بعد ازانکہ ممالک دکن مفتوح گشت وشاہزادہ ازان طرف معاودت فرمود راجہ
سورج مل بوساطت امرا بخدمت شاہزادہ متہد تسخیر قلعہ کانگرہ گردید شاہزادہ والا قدر عرض
مقدس رسانیدہ لشکر گران از ملازمان خود با محمد تقی بخشی سرکار خویش وراجہ
تعین گرد وبعد رسیدن در کوہستان راجہا با محمد تقی ہمنشین صحبت برداشتند چون این
معنی بعرض والا رسید محمد تقی بخشی را طلب حضور فرمودہ وعرض او راجہ بکرماجیت
بر ہمن را کہ از عمدہ ہائے دولت شاہ در شجاعت وجوان مردی وجرات بے نظیر بود با مردم تازہ زور تعین فرمودند از طلبداشت محمد تقی ومتعینی راجہ کہ راجہ
راجہ بدکور فرصت را غنیمت دانستہ صریح نبی وبزید بالشکر شاہزادہ جنگ کرد
سید صفی بارہہ را کہ از عمدہ ہائے بود با چندے از برادرانش کشت وبسیار
مقدی دراز کردہ پرگنات دامنہ کوہ ومحال خالصہ شریفہ تا پرگنہ بتالہ وکلانور
غارت کرد وہمدرین اثنا راجہ بکرماجیت در رسید راجہ سورج مل تاب جنگ نیاورد
متحصن گشت وباندک زد وخورد قلعہ مذکور مفتوح گردید راجہ سورج مل
از قلعہ فرود آمد در شعاب جبال وکریوہ ہائے دشوار گذار برگشت چون خبر بہ
برادر خورد راجہ سورج مل منصب چہار صدی داشت وتعینات بنگالہ بود رسید کہ
راجہ سورج مل بمصدر چنین شوخی گردید مطابق تجویز راجہ بکرماجیت شاہزادہ عرض
مقدس رسانیدہ جگت سنگھ را از بنگالہ در حضور طلب داشت ومنصب ہزاری
ذات وپانصد سوار وخطاب راجگی سرافراز فرمودہ بملک مورونی رخصت نمود
وہدایات والا شامل حال گردید وبموجب حکم مقدس از ذہری کہ مسکن راجہ مذکور است
شہرے مرسوم بہ خورجہ پور بنام نور جہان بیگم آباد گشت وراجہ جگت سنگھ ہم در تسخیر قلعہ کانگرہ
بہ راجہ بکرماجیت ملحق شد کانگرہ قلعہ ایست قدیم بر سمت شمالی لاہور در میان
کوہستان واقع بر بالنہ در دشواری وکثرت مشہور ومعروف ومشہور وبست وسہ برج
وہفت دروازہ دارد ودوران آن یک کروہ وپانزدہ طناب است طول پاوکروہ

ابن بیشان بیچون شیشه نهاده غلطک زده تا تیر انداز راه بالای شمشیر رفت و باز آمد
اصلا بر بدنش ازار نرسید ۰

دیگر بعضی ناسکها خفه سفید تمام حاضر کرده بدست آن حضرت دادند هیچ چیز
نمایان غیر از کاغذ سفید بنظر درنمی آمد در طرفة العین اول ورق سرخ افشان و
دیگر بهمین کار بران ساخته نمودار گشت ورق دیگر باز کردند رنگ کاغذ آسمانی افشان کرد
و بر هر دو صفحه مرد و زن را بهم کشیده بودند و بسیار پاکیزه ورق دیگر که باز کردند رنگ
زرد و بحال بیهوشی و افشان کرده و شیر و گاو کشیده بنظر در آمد ورق دیگر که باز کردند
رنگ سبز و افشان کرده و نمونه باغیچه و سرو بسیار سوار خان و گل بسیار شگفته و عمارتی
در میان باغ بود ورق دیگر که بر آوردند رنگ کاغذ سفید و مجلس رقص کشیده بود و مردم
نشسته و یکی رنگ و چنگ و دهل بودند مجلا هر ورقی که باز میکردند رنگ کاغذ
میکرد و صورت نو و مجلس تازه بنظر می در آمد القصه دو روز و شب هنگامه بازی و سحر
و شعبده بازی گرم بود و کاربر و بحیر کاران سامری کردار انبساط پیرایه خاطر مقدس
گردانیدند و بنوازش نقد خلاع و ترحمت کرده بانعامات بیکران و مکافات فراوان
سرفراز گردانیدند و بعد از ان انعام دادند که قریب دو لک روپیه باشد و گفتند که
علم ساسیا گویند و در میان فرنگ بسیار است چنانچه حضرت خاقان زمان و زمینه
مقدمات را مفصل و مشرح در نسخه جهانگیر نامه که ان حضرت از جلوس تا سنین
پنجم نوشته و بدست خود تصنیف نموده اند بقلم معجز رقم آورده اند باعث اطناب
خاطر مطالعه کنندگان آن نسخه غریب نمی تواند شد ۰

در بیان تسخیر قلعه کانگره که مقدمه فتح کوهستان پنجاب است

در اوایل سال سیزدهم جلوس والا شیخ فرید بخشی تغلق خان تغیر بخشی باشکار گان رفته
تسخیر قلعه کانگره تعیین شده و در اواخر سورج مل برادر راجه بهاگ چند خود را بدرگاه
رسانید و پیشکش بسیار گذرانید و استدعا نمود که همراه شیخ فرید رخصت شود تا بدرد
در مقام ناسازی و فتنه پردازی آمده باشیخ فرید مخالفت نماید رخصت
پیوست شیخ صبت عمل و ادبار بود بنگاه و دلیر و بیباک بود و در اثنای راه

جلوس والا مطابق سنه ۲۱ روز سنبه آن قلعه آسمانی ارتفاع مفتوح گشته و بعد
معروض اقدس باعث جمعیت و انبساط خاطر گردید و رایچه یکه باحدیت معنون و
عنایات قدسی گشت ؛

نهضت کوکب والا بعد سیر کانگره بعرصه دلکشای کشمیر

حضرت خاقان زمان از دار الخلافه اکبر آباد نهضت فرموده بمنزلهای مورد خیام والا گشت اعتماد الدوله برحمت حق پیوست و متصل بهتوارهای اعلی و سوهه برلب دریای بیاه تدفون کردند و عمارت عالی بسرانجام اسباب امارت و تمامی نقد و جنس ان مغفور بمنزلهای بیگم صاحبه گشت و اردو متوجه پیشتر شدند چون راه کهساو و کریوه هائے دشوار گذار در اردو بی برگ و نوائی سیبه گذاشتند و باجمعی از مخصوصان و اهل خدمت متوجه سیر گاه گشتند و از سیبه بچهار منزل ساحل دریائے بان گنگا مضرب خیام والا گشت و متوجه قصبه کربت و پنج کردهے کانگره واقعست و در کوهستان عمده تهانه زمیندارانست و گاهے بفرمان روائے دهلی روے نیاز نیاورده بود خواهد با پیشکش لایق بارگاه معلی فرستاد از انجا ان حضرت برخاسته از قلعه کانگره تشریف برده تماشائے فرموده بانگ نماز و شعائر اسلام بقدیم رسانیدند و حکم شد که مسجد عالی احداث و تعمیر نمایند بعد سیر گاه قلعه در بهون که پائین قلعه واقعست تشریف اوردند و در ریگ کلانی که بر سر بلندی از زمان پاندوان نشان میدهند چتری خورد کی از سنگ ایستاده کرده و چند روز دران سرزمین بسیر و شکار اشتغال داشته و ازانجا نهضت فرموده بمنزلهای بجوالاهی تشریف اوردند ان مکان ایست دوازده کروهے کانگره زیر حکومتی بکلان که بر سر جلک کشیده دارد و دران مکان شبانه روز از زمین فوارهٔ آتش زبانه میزند سبب لزوم اهل مذهب نشان دادند که ازانجا کان گرد است واز اثر حرارت ان اهل مذکور اخروٹ و بموجب حکم اقدس باجهان اندازه آتش و تحقیق کان گوگرد زمین را حفر نمودند اب پاشیدند بوے از گوگرد و اثرے از کان ظاهر نشد و اصلا آتش نطفی نه گردید ان را از حکمت هائے ایزدی تصور نموده باز ان حجره را

و دو طناب و عرض بست و دو طناب و ارتفاع یکصد و چهار در عمه و دو عرض کلان

[illegible]

[illegible] در علو از ستاره دارد عمار

[illegible] بوم او بام گنبدے دوار

[illegible] بسبب صعوبت کوه گاہے از قوے بفعلے

[illegible] وقت نشاط بر و تر سانیده واز ابتدائے ظہور اسلام

[illegible] یکے از فرمان روایان دہلی بر و دست تصرف دراز نه کرده

[illegible] بلند جوران همه حشمت و شوکت و استعداد خود بران سرزمین

[illegible] آن قلعه پرداخت و مدتے محاصره داشت چون دانست که انتظام

[illegible] تا ساتان قلعه داری و اذو قه قلعه نشینان بوده باشد استمداد

[illegible] نام تا کام مصالحه کرده دبه آمدن راجه آنجا در حضور خورسندی نمود

[illegible] نوبت بسے فرمان روایان دیگر شکارها به تسخیر آن قلعه میفرستادند و کارے

[illegible] در عهد خلافت حضرت بادشاه غفران پناه نیز بارها افواج تعین گردید

[illegible] و تردد و تامل معاینه گشت در نیولا راجه کرماجیت محاصره

[illegible] مدافعل و مخارج اذو قه مسدود ساخته بنداب صابه

[illegible] بنگ ساخت چون مشیت ایزدی اقتضا آن کرد که بسلسله

[illegible] حصین و قلعه خدا آفرین که در صورت حصانت و استواری

[illegible] بسخیر آن میسر شد و طائر خیال بشرفه اشتراع آن نمیتوان پرواز کرد

[illegible] اسلام بران قلعه چه ملک تمامی آن دیار بسیار بلند شود و خبر فتح

[illegible] رسید و جروی کرماند دران گرم افتاده و آنکار رفتی قلعه

[illegible] ماه [illegible] بے نمک بجشانیده خوردند چون بغایت تنگ

[illegible] رسیده امید نجات بلکه تمنی حیات نماند بناچار راجه

[illegible] مکالید قلعه پیش راجه کرماجیت فرستاده و بوساطت

بعد از [illegible] و حصول [illegible] خاطر آمده ملازمت کرد بتاریخ غره محرم سنه

القصه آن حضرت بعد سیر کشمیر بے نظیر معاودت بهندوستان فرمودند چون اثر دم گرمی وکوتاهی نفس بآن حضرت ظاهر گشت ورفته رفته بامتداد کشید واز ابتدای این مرض هوائے هندوستان بر مزاج قدسی سازگار نمی گشت بنابر آن از سنه شانزدهم جلوس والا مقرر گشت که در هر سال اوایل بهار نزول مقدس عالی بکشمیر بے نظیر وبرایام زمستان معاودت بهندوستان شود و در هر منزل مختصر عمارت اطاق کرده تا در وقت بوقت باران وشدت سرما که جمیعه خوش نیاید دران عمارت بسر برند و بهمین طریق بگذرانند

در بیان بقی یاوشاهزاده شاهجهان

اجمالے احوال بادشاهزاده برین نمط است که در سال دویم جلوس والا بمنصب هزاری ذات وچهار هزار سوار سرافراز گشت بعد ازانکه دهسال رستم صفوی را که الخطاب باصفخان خلف اعتماد الدوله در عقد نکاح شاهزاده در آمده بمنصب گرشت بمنصب ده هزاری ذات وشش هزار سوار سرافرازی یافت پس از چندگاه پانزده هزاری ذات وبست هزار سوار عطا گردید چون فتح ولایت رانا نمود و پسر رانا را درگاه والا آورد بمنصب بست هزاری ذات ودوازده هزار سوار و شاه خورم خطاب مرحمت گشت پس ازان بر هم دکن تعین شدند خطاب شاهجهان که مقارن باسم مبارک خاقان زمان بود و بمنصب سی هزاری ذات وبست هزار سوار عنایت کرده انواع تلطفات نمود چهارده سال که صبیه نور جهان بیگم که از صلب علی قلی شیر افگن بود در حباله مناکحه شاهزاده سلطان سلیم در آورده بود و بعد از عجبت نور جهان بیگم که امور سلطنت بقبضه اقتدار او بود جانب داری شاهزاده شهریار می نمود و به بادشاهزاده شاهجهان سوء المزاج می بود بعد ازانکه بادشاهزاده از مهم دکن معاودت نموده بماندو رسید پرگنه دهول پور بجاگیر خود استعداد نموده بقصدی سرکار خود تعین گردد اتفاقا پیش از رسیدن عرضداشت بادشاهزاده ان پرگنه را بنور جهان بیگم بجاگیر شاهزاده شهریار تنخواه کرده بود و شریف الملک محاسبه شهریار بران تصرف داشت گماشتهائے هر دو شاهزاده دران پرگنه با یکدیگر در آویختند درین اثنا تیرے بر حدقه چشم شریف الملک رسید و او از یک چشم کور گشت این معنی باعث زیادتی

بعمارات متین درست کنانیدند و در حواشی ان مکان بموجب حکم والا عمارت درست
کردند سلطان میرزا شاه نیز در ایام سلطنت خویش چون بکشمیر کانگره متوجه شده و دهالا
کهنی دخته رمین کا دیده و آب پاشیده بود تحقیق پیوست که کان گوگرد نیست از
عجایب قدرت قادر حقیقی است که از آغاز آفرینش خود بخود آتش شعله افروز میگردد
ان حضرت از تماشای انتاکهم و سیر و شکار بغایت مسرور شده و متوجه کشمیر شدند
اگرچه در ان کشمیر بسبب نشیب و فراز و صعوبت طرق و دشوار گذاری جبال و بلندی
کوهها و دره ها سلوک مسالک تصدیع بسیار میگردد و عبور پیاده بدشواری می شود
چهارباغی نشوار و چارپای بار بردار لیکن بعد نزول بکشمیر لطافت و نزاهت آن
خطه دل کشای تمامی و تدارک رنج و محنت این همه مسالک مهالک و محن و
مشاق آن راه جانکاه میکرد و هر چند کوچه و بازار شهر خالی از حرکت نیست و مردمش
بعیش و تنعم و بعباس و بدطینت قید خوهستند تمام صحرا و کوه از انواع شقایق و ریاحین
مزین بهشت برین است و از گونه گون گل و میوه دم مساوات بباغ جنت میزند
و هر طرف مرجهای دل جو و انبارهای مسرت افزا و چشمهای شیرین باعث تماشای
نظارگیان است بیت

بهشتیست کشمیر پر خانه چین است تحقیق بهشتی است که بر روی زمین است

القصه ان حضرت از کانگره متوجه شده بعد قطع مراحل و خطه دل کشای کشمیر نزول
اقبال فرمودند و تماشای سیرگاه های نزهت افزا و سیاکن مسرت پیرا نموده
بغایت محظوظ شدند در زمان بودن در خطه دل پذیر کشمیر روزی سلطان محمد شجاع
عم بادشاهزاده محمد خرم در دولتخانه بازی بمقابله میکرد اتفاقا بازی کنان بدریچه
جانب صیارمته نهر رسیدند سرنگون بزیر افتاد قضارا پلاسی که بروی زیر داشتند
نهاده بودند و فراشی متصل آن نشسته سر سلطان بپلاس رسید و بالا بپشت فراش
خورده بر زمین افتاد و بانکه از هفت در عدار تفاوت بزیر افتاد اسیب نرسید جای
آهی شاهان حاضر گردیدش از این چهار ماه چونک رای منجم گفته بود که سلطان را
بلند خواهد افتاد اما اسیبی نخواهد رسید از دقایع این معنی صدقات و خیرات بسیار کرد
چونک رای مورد افرین گشت و باضافه مراتب و عطای انعام سرافراز گردید

مقرر شد بعد نهضت از لاهور افواج قاهره بر سر شاهجهان تعین گردید شاهجهان بعد
رسیدن در اکبرآباد از استماع نهضت رایات عالیات بطرف کوتله میوات شتافته
و داراب پسر خانخانان و راجه بکرماجیت و دیگر امرائے خود را بر روے افواج بادشاهی
گرد تعین شده بود مقرر گردانید و خود نیز مستعد شد تا انکه عساکر طرفین باهم رسیده
روبه پیکار آوردند و آتش محاربه مشتعل گشت بهادران جنگ جو و مبارزان پرخاش
خود ادمردی و مردانگی دادند و هریک کارنامه رستم وافراسیاب بظهور آوردند
درین کارزار لشکر بادشاهزاده غالب آمد و آثار فتح و ظفر نمودار گشت و از انجا که مشیت
ایزدی بران رفته بود که بادشاهزاده چندگاه در تعب و رنج بوده باشد و شداید
متعرعاید حال گردد چه قانونی است مستمر و آئینے است مقرر که هرگاه اقبال مندی
را زمان حصول عطیه عظمے الهی و وقت احراز دولت نامتناهی نزدیک میرسد
در پیشگاه ان ایام مورد محن و مشاق می گردد تا چون بدرجه کمال و فیروزی
متصاعد گردد شکوه و جلال این نقطه عین الکمال اوے گردد و از گزند چشم بد
محفوظ باشد بیت

آسمان گر خاک کار تو ابر هم رنگ عگین مباش میکند خیاط جامه قطع بهر دوختن

القصه در عرصه کارزار بندوقچی زخمی نیم جان افتاده و بندوق تیر بند و فتیله آتش
امروز در دست او بود و راجه بکرماجیت که جنگ مزدوران کرده غالب و مطلق شده بود
و دیگر اره بر لشکر بادشاهی می آمد چون نزدیک بان تیر جانب بندوقچی رسید قضا
فتیله بر بندوق مذکور رسید و شیران از سینه راجه در گذشت بانجا غالب جهی کرد
القصه راجه مذکور از عمده های دولت خواه بادشاهزاده بود و عالی از تدبیر و شجاعت
بنوده از کشته شدن او انتظام لشکر پراگنده گشت و بادشاهزاده از دیدن حال لشکر
خویش تاب ثبات نتوانست محکم کرد بالضرور از انجا کوچ نموده بجانب مالوه روانه
گردید و حضرت خاقان زمان از استماع این خبر متوجه اجمیر شده و شاهزاده
سلطان پرویز را الدین نزدیک از چنبه در حضور مقدس رسیده و بامهابت خان
و راجه جسونت سنگه و راجه روپ سنگه راتهور و راجه بیتهلداس سکهواهه و دیگر امرا
که چهل هزار سوار بوده باشند بر سر شاهجهان تعین نمودند و شاهزاده پرویز

اشوب و شورش گردید و فتنه و فساد بلند شد بادشاهزاده عرضداشت متضمن عجز و نیاز ارسال
داشت و اصفخان دیوان سرکار خود را ملازمت اقدس فرستاد که هر وجه غبار
شورش فرو نشاند اما بد اندیشان نمی خواستند که رفع فساد گردد و مقدماتیکه موجب
ازدیاد شورش بود مهیا شد درمیان می آوردند چنانچه آصف خان را بجانب داری بادشاهزاده
هم مناسبت خاطر بیگم دانسته این چنین برادر رنجانیدند و بیگم را برین آوردند که مهابت خان
را که با آصف خان عداوت دارد و به بادشاهزاده نیز بی اخلاص است از کابل
طلبداشته متصدی شورش و فتنه باید گردد هر چند فرامین والا و مناشیر بیگم مدهاب
طلب مهابت خان صادر می گشت عازم حضور نمی شد بالآخر صریح نوشت تا آنکه
آصف خان در حضور است رسیدن بنده متصور نیست اگر فی الواقع دولت
شاهجهان را برهم باید زد آصف خان را بصوبه داری بنگاله بفرستند من بحضور رسیده
بمقدیم حکم والا پردازم بموجب نوشته مهابت خان آصف خان را به بهانه آوردن
خزانه بطرف اکبرآباد فرستادند و امان الله پسر مهابت خان را بمنصب سه هزاری
ذات و دو هزار سوار سرافراز فرمودند و فرمان صادر شد که او را بتاخت بکابل
گذارد و بملازمت بادشاه بوس گردد بموجب حکم قضا توام مهابت خان از کابل درحضور
معلی رسید و حکم شد که محال جاگیر شاهجهان را از میان دواب و غیره تغیر کرده بجاگیر
شاهزاده هر چند خواهد دهند شاهزاده شاهجهان باستماع این خبر از ماندو متوجه حضور
پرنور شد چون این معنی بعرض والا رسید از لاهور نهضت باگیرآباد فرمودند و از
فتنه سازی گرته اندیشان و اغوای نورجهان بیگم شورش فتنه و فساد بلند شد و
چنان صورت بست که اقبال پیوندد اگر غیر از اطاعت و فرمان پذیری امری دیگری
[illegible] و ضعف و پیری بموجب [illegible]

[illegible]

اگن ساخته استحکام ان نمود و همدرین اثنا شاهزاده پرویز و مهابت خان با لشکر بسیار
رسید مدتی بدین منوال جنگ رو داد و راجا بهیم پسر رانا کرن که سردار لشکر شاهجهان
بود در معرکه کشته شد ازین جهت هزیمت بر لشکر شاهجهان افتاد و غیر از قورچیان
ثابت قدم نماند شاهجهان بمقتضای شجاعت ذاتی و دلاوری فطری
خود را بمرگ نهاده اسپ ابرانگیخت و از اسپ سواری خاصه زخمی شد درین اثنا
محمد اصدخان جلوه گر شده شاهجهان را از جنگ گاه برآورده و از آن اسپ فرود آورده
باسپ خود سوار کرده بجانب پتنه برد چون افواج بادشاهی بنواحی پتنه رسید
شاهجهان از انجا برآمده و بدورن میان دیار صلاح ندیده در کجسه رفت چون دران
ایام کرسال نوزدهم جلوس والا بود بامداد سلطان مراد بخش قدم در عالم وجود نهاده بود
بدان تازه نهال گلشن سلطنت را با والده ماجده ایشان در قلعه رهتاس گذاشته
متوجه پیشتر شد و دلاور خان پسر خانخانان را که سوگند داده از قید خلاص کرده بصوبه
داری بنگاله مقرر نموده بود هر چند طلب داشت او عذر ها میان آورده بملازمت
نیامد از انجاکه زن و پسر او بطریق یرغمال نگاه داشته بودند بعد ازانکه از وخلافت حکمی
صادر نشد بظهور پیوست و خود را در قلعه رهتاس فرستادند پسر جوان او را
عبد اصدخان بقتل رسانید و بسبب غلبه لشکر بادشاهی بر دلاور و ولایت بنگاله صلاح
وقت ندانست و بجانب بنگاله باز گردید و در اثنای راه سلطان
پرویز بحرم قدسی ملازمت رسید چون رسیدن شاهجهان از بنگاله در دکن مسموع
افتاده بود حکم شد که شاهزاده سلطان پرویز و مهابت خان با لشکر همراه
شاهجهان از دکن برسند لهذا شاهزاده و مهابت خان از پتنه بدین
طرف دکن رفتند و دلاور خان پسر خانخانان را که از شاهجهان جدا شده داخل بادشاهی
گشته بود بحسب حکم والا بقتل رسانیدند و خانخانان را در حضور معلی نگاه داشتند
شاهزاده پرویز و مهابت خان قطع مراحل نموده در برهانپور رسیدند و شاهجهان
با افواج بادشاهی در دکن صلاح وقت ندیده و مهابت خان را بخیر امیر
تعین نموده و از راه خاندیس متوجه آبده و قصبه اران شد و سلطان پرویز
و سلطان مراد بشاهجهان نامزد شده پسران خود را بهمراهی لشکر فرستادند

بدست آورده از وی باز یافت نمایند اگر چه حسابی داشته باشد بدرگاه والا زود
رسیده نشان دیوانیان عظام نماید چون فدائی خان از حضور پر نور رخصت شده در
مالوه رسید حکم والا رسانید مهابت خان از شاهزاده سلطان پرویز رخصت شده عازم
درگاه آسمان جاه گردید و خانجهان لودی از گجرات رسیده بخدمت شاهزاده سلطان
پرویز قیام نمود مهابت خان بعد قطع منازل بر لب دریای بهت رسید آن حضرت
بتوجه سیر و شکار کامل بودند نزدیک بدو منزلی رسید چون طلب داشت
ادا تحریک آصف خان بود و پیشوائی نیاورد خاطر آصف خان را مکدر ساخته وجه خراج
بی عزت ساخته دست تعرض بناموس و مال و جاه او دراز کرد چنانچه
مهابت خان دختر خود را بپسر خورد ولد خواجه عمر نقشبندی نامزد کرده بود آن
جانب را بموجب التماس آصف خان سر پیچید کرده و دست بر گردن بسته
در حضور والا کورنش کرده در قید نمودند و حکم شد که آنچه مهابت خان باو داده
است فدائی خان از وی باز یافت نماید قریب یک لک روپیه از نقد و جنس او
گرفتند و نیز محمد محسن کروری پرگنه بتاله را که خسرزاده مهابت خان بود قید کرده
و شلق زده باز یافت کردند مهابت خان از منصوبه آصف خان واقف شده پنهان
سوار راجپوت جرار همراه داشت که اگر کار برخلاف روی دهد جان نثار گردد
و الفاظ درشت آمدنش حرفهای ناملایم زبان زد مردم شده بود چون خبر آمدن او نزدیک
امروهه بعرض والا رسید حکم شد تا مطالبات بادشاهی بدیوانیان اعلی ادا نماند
و میران خود را تسلی نماید و فیلان بنگاله را از نظر نگذراند ماه کورنش سدود است آصف خان
باین عمده قوی باز دشمن السلطنت عداوت کرده در نهایت غفلت و عدم احتیاط
بوده بادشاه را بدین روی آب گذاشته خود با عیال و اطفال و اموال و اثقال و
طبل و علم و حشم و حرمش از راه پل گذاشته این روی آب رفته منزل نمود و اکثر امرای
دکن با بنجات بادشاهی نیز از دریا گذشت و قلیلی مردم این روی آب ماندند دین
وقت که خبر رسید پیشخانه والا هیچکس نبود مهابت خان تا بویانه با چهار هزار سوار
راجپوت از منزل خود سوار شده اول بر پل رسیده معتمدان خود با دو هزار
سوار گذاشت که پل را آتش داده نگذارند که احدی از امرای آنان روی

چون در تهته شریف الملک کوتوال شاهزاده شهریار قیام داشت از خبر آمدن شاهجهان
جمعیت فراهم آورده توپ و تفنگ بر قلعه نصب کرده متحصن گردید و شاه بر دور قلعه
منزل نموده چند روز بجنگ پرداخت و چندے از مردان کاری شاه بکار آمد چون
کارے از پیش نرفت بخاطر قدسی شاه والاجاه رسید که بتسخیر تهته وقت ضایع کردن
از صلاح دور است همدرین اثنا خبر رسید که شاهزاده سلطان پرویز در دکن دعوت
حیات تسپرد و مهابت خان در حضور رفته و خانجهان لودی در دکن قیام دارد و درین
صورت شاهجهان ولایت دکن را خالی دانسته پیش از انکه مهابت خان که رهبر دی
شاه بجانب تهته تعین شده بود برسد با وجود بیماری و ضعف که دران ایام طاری
احوال شده بود از راه ولایت بهار و گجرات متوجه دکن شد و بعد قطع مراحل و طی
منازل دشوار بمنزلگاه ترپنک از مضافات احمدنگر که خویش و اتباع گذاشته رفته
بودند ورود اقبال فرموده و درینجا اتفاق اقامت افتاد و درانجا بوده و فکر اخراج
خانجهان لودی از دکن بمصروف گردید

بیان رسیدن مهابت خان بحضور اشرف اقدس و مقصد گستاخی گردیدن آصف خان را فهمیدن

چون آوازه آمدن شاه بدان رسید که چشم زخمی بحضرت خاقان زمان از جمعیت لشکری که
همراه دارد نرسد بنابرین بسرعت هرچه تمامتر رسید یعنی مهابت خان که مقدم چریق
خدمات نمایان و جرات و جلادات ظاهر شده بود بموجب التماس نورجهان بیگم و آصف خان
بجهت استمالت و عتاب گشته و خلاے خاص از حضور تعین گردید که مهابت خان را
از ظفرآباد بدین پیغام بیاورند بمجرد رسیدن بحضور حکم شد که خانجهان لودی
از گجرات بدفع شاه بیاید مهابت خان تا لایق شاهزاده باشد و اگر مهابت خان بمقابله
رایات نصرت آیات بدرگاه والا بیاید و نیز حکم شد که در کفایه مطالبه خراج
مهابت خان تلافی اتلاف ان نامعه بسالے که از حال جاگیر امرا ان بزرگ و ولایتی حضرت
شد و در کفایه مطالبه خراج مهابت خان تلافی اتلاف ان نامعه بسالے که از حال جاگیر امرا ان بزرگ و ولایتی حضرت

چه خوش گفت آن بیابان گشته بنجو که بوی مشک از و نافه گشاید

ولی بیرون بود از امکان عاشق که گوید ترک جانان جان عاشق

درینجا بنگاه آن حضرت بخانه مهابت خان تشریف آوردند نورجهان بیگم فرصت یافته از آب گذشته بمنزل آصف خان رفته بود مهابت خان ازین سهو و خطا تا سه میخورد و بخاطرش نمیرسید که آن حضرت را بدولتخانه والا برده بهر وجه نورجهان بیگم را برگشت آورده از جانب او نیز خاطر واپس دارد و باین قصد آن حضرت را بدولتسرای معلی آورد دران روز و شب آن حضرت بمنزل شاهزاده شهریار گذرانیدند هر چه مهابت خان میگفت می کردند چون نورجهان بیگم بر ظرف دریا صفوف ارابه بتدارک میکوشیدند آن حضرت مقرب خان را نزد آصف خان فرستاده منع کردند که جنگ درمیان انداختن صلاح نیست و بجهت اعتماد انگشتری مبارک بدست او فرستادند روز دیگر آصف خان و خواجه ابوالحسن فوجها آراسته قرار بجنگ دادند چون پل را کسان مهابت خان آتش داده بودند درصدد بدست آوردن پایاب شدند ابوطالب پسر آصف خان بهر حال از آب گذشت و اکثر همراهانش غرق شدند آصف خان درمیان آب رسیده بود که ابوطالب و دیگران باندک جنگ برگردان شده باز گشتند آصف خان نیز از میانه راه برگشت و نورجهان بیگم فیل سوار شده از دریا گذشته بمردم تاکید عبور می کرد و جنگ درمیان بود درین وقت تیری بیکی از پرستاران بیگم که در عماری فیل نشسته بود باز رسید بیگم دست خود از بار برداشته او را بدو خون بسیاری جاری گشت ولباسها خون آلود گردید و نزدیک فیل بیگم بسیاری مردم بقتل رسیدند و فیل سواری بیگم زخمی چند برداشته برگشت و خود را بدریا انداخت و شناکرده از دریا گذشت اگر بر بیگم بعد گذشتن از دریا دولتخانه بادشاهی فرود آمد آصف خان که این همه شورش از و بود چون یقین دانست که فتنه نوعی نشسته که از جنگ مهابت خان خلاصی ممکن نیست لهذا با ابوطالب پسر خود و دو صد کس دیگر از همانجا روانه شده قطع منزل نموده در قلعه اتک بنارس که جاگیر او بود رفته متحصن گردید چون صلابت مهابت خان در دل امرا غالب آمد خواجه ابوالحسن و دیگر امرا سوگند آن علاقه و عهود شدند و از

آب بدین سمت عبور تواند کرد و خود بر دروازه دولتخانه خوالا رسیده از اسپ پیاده
گشته با دو صد راجپوت بدرون شتافت و تخته دروازه عنبل خانه را شکسته
اندرون رفت پرستاران حسرم سراحقیقت را بعرض رسانیدند آن حضرت اولا
بی تحاشی خنگ را برابر پا کی نشستند مهابت خان پیشتر رفته کورنش بجا آورد و بزگرفتاری
فرمان گردید و معروض داشت که یقین کردم که از دست آصف خان خلاصی نمکن
نیست و بیرے کرده خود را در پناه حضرت انداخته ام اگر مستوجب قتل و سیاست
هستم در حضور اقدس بسیاست رسانید درینوقت راجپوتان نوکر او خروج فوج معلم
گشته دور سراپرده پادشاهی فراگرفتند غیر از چند کس از خدمت گاران نزدیک
آن حضرت نبود چون سبب ادبی او خاطر اقدس مشوریده نمود دو مرتبه دست بقبضه
شمشیر کرده خواستند که آن بے باک را بزنند خاطران حضور مقدس التماس کردند
که وقت و محل ازمای نیست ازینجهت ضبط خود فرمودند و اندک فرصت
راجپوتان او را درون و بیرون دولتخانه را فراگرفتند مهابت خان بعرض رسانید که وقت
سواری اسپ است حضرت بدولت سوار شوند و این غلام در رکاب باشد
دران وقت اسپ خود پیش آورد و غیرت سلطنت رخصت نداد و گفت بر اسپ
او سوار شوند اسپ سواری خاصه طلبداشته سوار شدند چون دو تیر انداز راه
از دولتخانه والا برابر شدند مهابت خان فیل حوصله را پیش آورده التماس کرد که
شورش است صلاح آنست که حضرت بر فیل سوار شوند بالضرور بر فیل سواری
فرمودند مهابت خان یکے از راجپوتان معتمد خود را در پیش فیل فرستاد و گفت
رعیت اند هر کس از خواصان و خدمتگاران بادشاهی نزدیک می آید قتل نمیرسید
تا آنکه حضرت دانسته مهابت خان تشریف آوردند خان فرزندان خود را بر دو زانو
حضرت قربان گردانید و شرایط خدمتگاری و فرمان پذیری بتقدیم رسانید و
دست بسته ایستاده غیر از عجز و زاری بر زبان نمی آورد و التماس می کرد که
شود بیا آرد بازار آن حضرت مست باده عشق و اسیر دام محبت دلبر جان بیگم
بودند و مناسب ادب ندانستند درین حال دم بدم یاد آن گذشته بانوی گردون
از طلب بیگم حرفے بزبان نمی آورد نظم

بصوب تهته رفته است بتعاقبش شتافته مهم اورا بانصرام رساند دویم انکه اصفخان
را باهمراهانش از قید برآورده ببلازمت اقدس بفرستد سویم انکه طهمورث و
هوشنگ پسران شاهزاده دانیال مرحوم راکه باو حواله شده بود بدرگاه حضور فیض گنجور
نماید چهارم انکه لشکری بسر مخلص خان راکه ضامن اوست وتاحال ببلازمت والا نرسیده
حاضر گرداند درصورتیکه از فرستادن آصف خان و تقدیم احکام دیگر غلدول نماید
فوج برسر او تعین می شود واستیصال او میگردد افضل خان رفته احکام مطاعه
بمهابت خان گذارش نمود مهابت خان پسران شاهزاده دانیال را حواله نموده اظهار
کرد که بموجب حکم والا روانه تهته می شوم واصف خان را خلاص مینمایم اما خوف دارم
که بعد خلاصی آصف خان مبادا بیگم ازروی عداوتی که دارد فوجی بسرمن تعین کند
درینصورت هرگاه ازلاهور بگذرم آصف خان را خلاص کرده روانه حضور پرنور
مینمایم افضل خان ازپیش مهابت خان آمده پسران شاهزاده دانیال را ازنظر گذرانید
انچه مهابت خان گفته بود مفصل بعرض رسانید مکرر بزبانی افضل خان حکم شد که خیریت
تو درین است که آصف خان را خلاص کنی والالذامت خواهی کشید بالضرور مهابتخان
بموجب حکم والا عمل آورده آصف خان را طلبیداشت معذرت خواست وبعهد
وسوگند خاطر اورا دواپرداخته با همراهانش بحضور مقدس فرستاد لیکن ابوطالب
پسر اورا بجهت مصلحت روزے چند نگاهداشته روانه تهته گردید از غرایب
انکه شورش مهابت خان برساحل دریائے بهت واقع شده بود خلاصی آصف خان
روانه گردیدن مهابت خان بسمت تهته نیز برساحل همین دریا اتفاق افتاد وبعد
چندروز ابوطالب خلف آصف خان وخواجه قاسم برادر خواجه ابوالحسن وبدیع الزمان
داماد اورا عذرخواسته روانه حضور نموده منزل بمنزل روانه تهته گشت وپیش از
رسیدن او دران حدود بادشاهزاده شاهجهان از تهته کوچ کرده بطرف دکن معاودت
نموده بود چنانچه سابقا تحریر یافته مهابت خان بعد رسیدن به تهته بدون حکم مقدس
روبهندوستان آورد واثار قبی ازو بظهور پیوست بعد معروض اقدس حکم شد
که فوجی برسر او تعین شود خانخانان عبدالرحیم که از دست مهابت خان زخمهائے
کاری برجگر داشت بالکاح وافراج مهم استیصال او برذمه خود گرفته رخصت شد

مہابت خان گرفتہ ملاقات کردند بعد سہ روز نور جہان بیگم در حضور مقدس رسید آنحضرت
از ملاقات آن گذبانو خوشوقت شدہ از ساحل دریائے بہت کوچ کردہ با مہابت خان
روانہ کابل شدند چون تسلط و استیلائے مہابت خان ہمچنان بود بعد رسیدن دارالملک
بنارس در دون گذشتہ آصف خان و ابو طالب پسران و پسر خلیل اللہ ولد میر میران
با دو برادر حسن دیگر بدست آوردہ در قید نمود و بعضے از مصاحبان آصف خان را
دستگیر کردہ بقتل رسانید و آنحضرت چیزے نمیتوانستند حکم کرد بالجملہ بعد قطع مسافت
بدارالملک کابل نزول اقبال واقع شد ازانجا کہ مہابت خان و راجپوتانش کہ
دست برشتہ سادی دراز کردہ بودند در ہر باب دلیر گشتہ طریق بے باکی مے
پیمودند روزے جماعۃ راجپوتان با احدی سرکار بادشاہی گفت و گو کردند
و کار بجنگ کشید احدیان ہمہ یکجا شدہ جنگ مردانہ نمودند قریب ہشتصد
راجپوت ملف تیغ گردیدند ازین معنی خفتی در رعونت مہابت خان راہ یافت
و بعرض رسانید کہ باعث این فساد خواجہ قاسم برادر خواجہ ابو الحسن بود اہتمام او دستگیر ساختہ
حوالہ کردند مہابت خان آن ہر دو را سر برہنہ کردہ در بازار کابل بخواری و بے
عزتی گردانیدہ در قید نگاہداشت و از روزے کہ مہابت خان مصدر گستاخی گردید
بر ہمہ کس غالب آمدہ بود و آن حضرت ہر وجہ مراعات خاطرش نمودہ مے فرمودند
کہ تا حال جدائی او از حضور بنابر عدم اختیار بود و ہر چہ نور جہان بیگم در خلوت بعرض
میرسانید بے کم و کاست پیش مہابت خان اظہار می فرمودند و صریح میگفتند
کہ بیگم قصد تو دارد خبردار باش و نیز صبیہ شاہ نواز خان ولد خانخانان عبد الرحیم کہ
در عقد نکاح میرزا ابو طالب المخاطب بشائستہ خان ولد آصف خان است صریح
قصد تو دارد و نور جہان بیگم در فراہم آوردن جمعیت سعی داشت تا انکہ از کابل متوجہ
ہندوستان گردیدند و چون در حوالی رہتاس نزول اقبال واقع شد آن حضرت
بزبانے خواجہ ابو الحسن بمہابت خان پیغام کردند کہ پیشتر روانہ گردد و الا کار
بجنگ میرسد بالضرور مہابت خان پیشتر راہی گشت بعد از انکہ از دریائے بہت عبور
کردہ بزبانے افضل خان چہار حکم صادر فرمودند اول انکہ بادشاہزادہ شاہ جہان

گیتی ستان لایق تسلیم کرد و مشاهده این حال مزاج اقدس با شوب گرائید و بر خاطر مقدس مکدر گذشت ترک شکار کرده بدولت خانه والا تشریف آور دند گویا ملک الموت باین صورت متخلق گشته بنظر انحضرت درآمده بود آنان ساعت قرار و اراام از خاطر مقدس برخاست از بیرم کله کوچ کرده در تهته و از انجا در راجوری نزول اجلال فرمودند و از انجا بدستور معهود یک پهر روز مانده کوچ فرمودند قدائی لاه پیاله خواستند همین که بر لب نهادند گورا نیفتاد و برگشت و تا رسیدن بدولتخانه چکر هتی حال دگرگون گردید آخر ماهے شب کار بدشواری کشید هنگام صبح قضئے چند بخیر برآمد وقت چاشت روز یکشنبه بست و هشتم شهر صفر سنه ۱۰۳۶ منطابق یازدهم آبان ماه الهی سال بست و دویم جلوس والا و عمر شصت سالگی کدخدائی از آشیانه خاک بال افشان بر ساکنان افلاک گردید و آنار تحیر و تعجب در خانه و بازار شد نور جهان بیگم که از عنایات خاص آن حضرت سلطنت هندوستان می کرد خروش دل خراش و ناله جان تراش برکشید و گریبان جان از نوحه و فغان بر درید و در یا عین مشک آگین از چمن تارک کندید و گل رخساره را از خار ناخن تراشید و بنان سبزه بخاک و خون غلطید نظم

بسینه از تعب ناخن سنگ میزد	بپا پنجه بر رخ گلرنگ میزد
ز ریحان سرو بستان را سبک کرد	بچیدن سنبلستان را بیک کرد
دریغا ذین ستمکاری دریغا	دریغا ذین جگر خواری دریغا
نخواهم بیحالش زندگی را	بملک جاودان پایندگی را
نهال عمر بے برگست بے او	حیات جاودان مرگست بے او
بقا نوشے و فا منگو نباشد	کهن با غم بگیتی او نباشد
نخواهم کز و یکسو نشینم	جهان را بے جمال او بهینم
چه آسایش دوان گلزار ماند	کز و گل رخت بندد و خار ماند

شور چنین وقت نور جهان بیگم هر چند آصف خان را نزد خود طلبداشت او عذرها در میان آورده نرفت چون با دختر او شاهجهان دور دست بود بسبب قضیه ناگزیر بعد امور جهانبانی اختلال تمام راه یافته در کار مملکت پاگندگی راه یافت آصف خان

و محال جاگیر مهابت خان و صوبه داری اجمیر بخانخانان مرحمت گشت خانخانان
چند قطع منازل و مراحل در دو از اخیر اجمیر رسید و مهابت خان که بعد معاودت
از تنبیه بست اجمیر رسیده بود تاب جنگ نیاورده در شعاب جبال ولایت
دکانرا گذاشته اقامت ورزید و خانخانان دران سمت در سنه ۲۱ جلوس والا دفتر مهتاد
و دو سالگی بخدمت حق پیوست و مهابت خان ازانجا عرایض نیاز مشتمل بعقیدت
و اخلاص بخدمت شاهزاده شاهجهان ارسال داشت و بموجب منشور عالی که بطلب
او صادر گشت بعناج استعجال در اجمیر رسیده بملازمت فیضدرجت مشرف گشته
مورد انواع عواطف گردید و این معنی موجب ظهور نیر اقبال او گشت چون این
خبر بعرض مقدس رسید خانجهان لودی بخطاب سپه سالاری و صوبه داری دکن
سرافرازی یافته رخصت اورا باستقبال شاهزاده شاهجهان کار نجاریه مجادله
نمودند میان ماند

در بیان رحلت نمودن حضرت خاقان زمان بملک جاودان

در سال بست و دویم جلوس والا حضرت خاقان زمان مطابق معتاد متوجه کشمیر شدند
درین مرتبه در کشمیر بان حضرت بیماری غلبه نمود و ضعف و ناتوانی روز بروز
بزیاده شد در اوایل زمستان رایت مراجعت برافراشتند و در منزل بیرم کله
بنشاط شکار پرداختند دران سرزمین کوهی است بلند و دره کوه نشیمن بهبهت
بندوق اندازی ترتیب یافته مقرر بود که چون زمینداران اهو را رانده بر تیغ کوه
برسانند و بنظر اشرف گذارند آن حضرت بندوق راست کرده انداز نمایند
که تیر بندوق باهو نمیرسید از تیغه کوه جدا شده معلق زنان بزمین می افتاد و
تا شانزده کس غریب می شد درین وقت یکی از پیادهای ان مرزبوم اهو را رانده
اورد اهو بر بالای تیغه سنگی جا گرفته ایستاد و بواقعی بنظر درنمی آمد چاوش مذکور خواست
که پیشتر آمده اهو را از ان مکان روان سازد بمجرد رسیدن در انجا نتوانست خود را ضبط
کرده دست به بوته زد و قضارا بوته کنده شد و آن پیاده اجل رسیده از ان کوه
آسمانی ارتفاع معلق شده بزمین افتاد و استخوانش خرد شکست و اعضایش از هم

بلاهور فرستاده بود در لب دریائے راوی متصل شاه دره در باغ مهدی قاسم خان که نور جهان بیگم آن باغ را رونق داده بود بخاک سپردند و بر مزار قدسی عمارت عالی تعمیر یافت شعرائے خرد گرمین اشعار رنگین در تاریخ فوت ان حضرت گفتند ازان جمله انکه

نظم

شهنشاه جهان مشاه جهانگیر — که صیت عدل او بر آسمان رفت
چو نور الدین محمد بود نامش — ازان اذ رفتنش نور از جهان رفت
چگویم نام وے کو حاتم وقت — بعهد همتش نام و نشان رفت
گلستان جهان بے آب رنگ است — بهار داب او چون در جنان رفت
ازین الم سرا چون رخت بربست — جهان غمگین شد و اد کامران رفت
چو تاریخ وفاتش جست کشفی — خرد گفتا جهانگیر از جهان رفت

مدت سلطنت بست و یک سال و هشت ماه و چهارده روز *

ابو المظفر شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه غازی صاحب قران ثانی خلف سوم نور الدین محمد جهانگیر بادشاه

روز یکشنبه بست و دویم جمادی الاول سنه ۱۰۳۷ هجری در دیوان خاص و عام دولتخانه والا واقعه دار السلطنت لاهور ارکان دولت و اعیان سلطنت سکه و خطبه بنام نامی ان حضرت مقرر کردند دوران وقت عمر گرامی بحساب قمری سی و هشت سال و بحساب شمسی سی و شش سال بود چون ان حضرت در دکن قیام داشتند آصف خان عرضداشت متضمن اتمام کار مدعیان سلطنت و استدعائے تشریف شریف ارسال داشت و پیش ازین روزے که بادشاه جنت آرامگاه رحلت فرمود آصف خان بنارسی نام هندوی را که در نوکری او شیر گردی بے همتا بود تند روی و گرم رویی یکتا بود در خدمت ان حضرت روانه کرده خبر قضیه ناگزیر بتقریب او وانموده انگشتری خود را برائے اعتماد باو داده بود بنارسی مذکور نهم ربیع الاول در عرصه بست روز تند چکار هی مد جیر که انتهائے حد ولایت تخلقم الملک است رسیده

باعظم خان بهراستان شده بجهت تسکین فتنه و آشوب و انتظام پراگندگیهای
روزگار سلطان داود بخش معروف بلاقی پسر شاهزاده خسرو را از قید برآورده بر تخت سلطنت
نشاندند سکه و خطبه بنام او نموده دل شورش زده را بعهد و سوگند مطمئن گردانید
اما امرایان نظر برانکه چون آصف خان استقامت و استدامت دولت شاهجهان
همیخواهد سلطان داود بخش را گوسپند قربانی تصور نموده باین کورنش نمی نمودند چون
داود بخش و امرا در نواحی لاهور رسیدند شاهزاده شهریار که در لاهور بود باستماع
واقعه ناگزیر سر بسلطنت برداشته دست بخزاین و کارخانجات دراز داشت
بعد رسیدن سلطان داود بخش صفوف آراسته روبعرصه پیکار آورده در اول
صدمه انتظام افواج خود را پراگنده دیده روبفرار نهاد و بقلعه درآمده بپای خود
قرار نیافته و اکثر همراهانش قول گرفته آصف خان را دیدند روز دیگر داود بخش
بقلعه ارک رسیده بر تخت خلافت نشست و شاهزاده شهریار را که نتوانست قلعه
هم مضبوط نگاهداشت از درون حرم برآورده از فوطه کمرش هر دو دست بسته پیش
تخت سلطان داود بخش حاضر آوردند و او شرایط کورنش بجا آورد و همان وقت او را بحبس
کردند و بعد دو روز میل در چشمش کشیده از پیشش معزول کردند چون شاهزاده شهریار
طبع والا و فطرت بلند داشت دران وقت این رباعی فی البدیهه بر زبانش
رفت قطعه

زنرگس گلاب از چه نتوان کشید — کشیدند از نرگسین من گلاب
اگر از تو پرسند تاریخ آن — بگو کرد نرگس نهان آفتاب

بعد از چند روز طهورث و هوشنگ پسران شاهزاده دانیال را گرفته مقید
ساختند چون عنان اختیار سلطنت بدست آصف خان بود و جمیع شاهزادها
و امرا اعتماد و اعتقاد باطن او بجانب بادشاهزاده شاهجهان بود
لهذا بعد چند گاه بموجب منشور عالی بادشاهزاده والا قدر از دکن بنام آصفخان
بعد استماع قضیه ناگزیر صادر فرموده بود و اورنگ زیب برادر بیشتر شهریار
و طهورث و هوشنگ را در لاهور مسافر صحرای عدم نموده از تمامی دعیان
سلطنت خاطر جمع ساخته بانجام کار آن حضرت راکه [illegible]

(۱) و در عالی بهتنیر +

نواحی بجاگیرش مرحمت گشت واز گجرات نهضت فرموده متوجه اکبرآباد شدند و
در راه رانکدن بجنگ سعادت ملازمت دریافت خلعت خاصه با دکهدکی لعل قلمی قیمت
سی هزار روپیه وشمشیر مرصع با خنجر وفیل خاصه واسپ بازین طلا عنایت فرموده بحال
جاگیرش بحال داشتند بعد رسیدن فوج اجمیر خانعالم ومظفرخان صوبه دار دهار خان
اورنگ آباد وراجه جیسنگه کچهواهه وراجه امیرانی ودیگر امرائی با دراک ملازمت
سعادت اندوز گشتند بست وشش جمادی الاول بدار الخلافه اکبرآباد نزول
اقبال فرمودند مدت سه ماه میمون ساعت اورنگ خلافت بجلوس اقبال مانوس
زینت موزیب یافته کارگذاران درگاه خلافت وفرمانروایان کارگاه سلطنت باگاهی
شرف اندوزگاه آسمانی وگوهر زیبای روشنی هوا نگارین می نمود بستور نهانی
طلا بنظر مبارک گذرانیدند واطلاع آن را بانبانهای مخمل زردوزی وزربفت
مغرق ومزین ساخته فرستادند فرشهای قلمون وبساطهای مزین گسترند واسباب
طرب ونشاط وسرور وانبساط مهیا گردانیدند نوای تهنیت ومبارکباد
مسرت افزای آسمانیان گردید وصدای کوس بهجت وشادی بگوش آسمانیان
در رسید تراوشجان شیرین نوا قمری اساس نشید خوشی برکشیدند ورامشگران جادو
ادا اذپای کوفی وچرخ نوای دلها را در ربودند ایام نوبهار بهروزگار اشکارگشته
وزمان نوروزی بعالم دوری مقصد جهان پیر برگ ونوائی نوجوانی از سرگرفت
وعالم دیگر سامان دیگر یافت آورد واخبریان سپه سالار وصف آرایان
نامدار تسلیمات تهنیت وکورنشات مبارکباد تقدیم رسانیدند شعرائی نکته سنج و
فضلائی وقایع باشعار دل پذیر تاریخ جلوس والا در سلک نظم کشیدند انجمله
انکه میر شوقی گفته قطعه

یا شاهنشاه شاه جهان — خرم وشاد وکامران باشد
حکم او بر ختاین عالم — تاجهان باد جهان باشد

حکیم کاشی گفته قطعه

بادشاه بحر وبر شاه جهان — سریرش چون مهر تابان آمده
سال تاریخ جلوسش چرخ گفت — وارث ملک سلیمان آمده

نخستین بمنزل مهابت خان کرا از چند روز بملازمت مقدس رسیده بود آمده صورت
واقعه گذارش نمود مهابت خان چون برق و باد بدرون حرم سرای عالی رسیده خبر باندرون
فرستاد آن حضرت بیتوقف بیرون آمدند بنارسی مذکور زمین بوس نموده خلعت یافتند
کرد و اگشتری آصف خان را بنظر قدسی گذرانید حدوث این واقعه بر خاطر مبارک
گران آمد چون وقت تقاضای آن میکرد که در اخفا کوشیده شود بالضرور باین خبر را
پنهان کردند و چون جناب التماس مهابت خان و دیگر دولتخواهان روز پنجشنبه بست و
سویم ربیع الاول از جنیر روانه شدند و بخط قدسی فرمان عالیشان بنام آصف خان
مشتمل بر رسیدن بنارسی مذکور و توجه رایات عالیات بسمت اکبر آباد مطمح بسامان امر
صادر گشته و نیز فرمان والاشان بنام خانجهان لودی صوبه دار دکن متضمن انواع
عنایات بصدور پیوست اوازه واژگونی بخت قدر عنایت اقدس ندانسته بعهد
دسوگند نظام الملک درساخته ولایت بالاگهات که بتردد تمام بتسخیر درآمده بود بتملک
به نظام الملک داده به برهان پور آمده با جمعی از شورشی طلبان اتفاق نموده بعهد
فتنه و اشوب گردید جمعی از افغانان معتبر خود را با جمعیت فراوان در برهان پور
گذاشته با امرای بادشاهی که بظاهر دم موافقت زده خود را از شرارت او نگاه
میداشتند مثل راجه گجسنگه راتهور و راجه جهنگ کچهواهه وغیره بتاخت رسیده
اکثر ولایت مالوه متصرف شده سنگ راه رایات عالیات گردیدند ان حضرت بسبب
تقاضای وقت بدرمان پور گذاشته بطرف گجرات تشریف آوردند سیف خان
صوبه دار گجرات در وقت آمدن ان حضرت باسمت تهته در گجرات مصدر
گشته خود را بنولاهرا رسانید بکاطرش را یافت چون بیشتر کلان عهد
علیا جیجی ممتاز محل در عقد ازدواج سیف خان بود بمراعات خاطر ان عفیفه
ان نمک حرام را بسیف خان معاف فرموده او را از گجرات
اخراج نمود بسبب این جمعیت آمدند و برای نظم امور ملکی هفت روز در احمد آباد
مقام گزید شیر خان بار بمنصب پنجهزاری ذات و پنجهزار سوار و صوبه داری گجرات
و میرزا رستم بمنصب چهارهزاری ذات و دو هزار سوار و صوبه داری مالوه
سرافرازی یافتند و بدار الخیر اجمیر رسیده سال مهابت خان در گذشت

مطالعه جنام صوبه داران و انتظام قدسیه بعهد داران و عمل گذاران ممالک محروسه متضمن ذکر سا
و تاکید اکید بر ملک و آبادی رعیت و تقدیم مراسم عدالت و امنیت طرق و مسالک
عود اضافه یافت و بیاس توجهات اقدس امور سلطنت و جهانبانی بتازگی رونق پذیرفت
و پاگشدگیهای روزگار و پژمردگیهای اقطار از سر نو انتظام یافت القصه آن حضرت
مدت شانزده سال بعدالت گستری و رعیت پروری و جهانداری و جهانبانی گردند و بزور شمشیر
سودا اقبال و دولت سر پنجه طالع لایزال ممالک گیری و گیتی ستانی نمودند چنانچه ماجرای تسخیر
دولت آباد و دیگر ممالک دکن و اطاعت و انقیاد سرکشان و گردن فرازان هندوستان
و فرمان پذیری راجهای دریای دولت و کوهستان و فتح قلعه قندهار و آمدن علی مردان
خان و مظفر والا و دیگر امرای ایران و انشراح بلخ و سایر تفصیلات آن دیار بحیطه
رقم نقوش خواهد یافت اما ولایت دوستگیر گردیدن پسر آنش مشهور و معروف است و محمد وارث
کتابچه مسمی بشاهجهان نامه متضمن واقعات و فتوحات ان حضرت بقید کتابت در
آورده اند اگر تفصیل پردازد باید که کتاب بعلیحده تحریر در آید لهذا از تطویل سخن
چنان مشهد بزرگ نامه وقایع نگار مصروف ساخته باختصار پرداخته اختتام کلام بدعا
ابی نماید که خداوند اطراف آن حضرت بصلاح و راستی تولا نظرت و فدائی بلند
فطرت تقسیم ممالک بفرزندان نوازشان بخاطر مقدس آورده با و شاهزاده دارا شکوه
خلعت بزرگ با و حضور طلبداشته ولی عهد و مایب السلطنت گردانیدند و در امور
امور سلطنت و جهانبانی و خیل گردانیدن و تفویض نمودن و بسط و نشر عدالت
امین فرزند دیگر با و شاهزاده محمد شجاع را بصوبه داری بنگاله و با و شاهزاده اورنگ زیب
خلعت سپهسالاری ممالک دکن و با و شاهزاده مراد بخش فرزند چهارم را که از همه خورد تر بود
بصوبه داری گجرات تعیین فرمودند و این با و شاهزاده با در تنظیم و تنسیق امور آن ممالک
پرداخته بر اریکه احکام مقدس جلوس کردند بعد سه سال بتقاضای اجل موعود
بتاریخ سال سی و یکم جلوس مبارک بعارضه اسهال شاهجهان آباد بآن حضرت عارضه
جانگزای نمود و در اندک فرصتی بر اکثر اعضای مبارک ضعف مستولی گشت و روز
بروز بر قوت مرض افزود و بعد از یکهفته امراض متضاعفه باهم متفق گشته و قوای
بدنی بالکلیه مختل گردانید و چون ایام مرض بدرجه نهایت رسید و آثار

از سیر محمد صالح سبب تالیف

تا بود از آدم و عالم نشان — شاه جهان ثانی شاه جهان

مصرع چلوس شاهجهان دارد سپهر بخت دوین

چون بر نزدیکان حضرت باعث بر تسبب یا فتند کارگذاران اشغال سلطنت بموجب حکم والا دیوارهای وسیع بنای دولتخانه با بجا و بنای سعید برگرفتند و تمامی اشجار و نهال با غنچه مجاذی انجمن را بپارچه سفید پوشیده برگرفته بصنعت هنرپردازی برگ برگ و شاخ شاخ هر شجر را نمودار ساخته و سر اسر آلات و ادوات مجلس و اسباب عیش را سفید کاری حاضر آوردند که از شعشه انوار آن پرتو ماه بی رونق گشت و دیده انجم از حیرت سفید گردید ماه تمام برای تماشای آن بزم مجلل سر شام از دریچه مشرق طلوع نموده انجمن افسرده رنگ گشت از لمعات ضیا سراسر عالم روشن گردید و از اشراقات سباح نورانی بر دمید ظلام سیاهی نمود و بکنج تواری مستور ساخت و ظلمت شب در نقاب حجاب مخفی گشت مطلع

مهتاب شبی چو وصل معشوق — روز کشیده پرده بر روی شفق

شامش که گل سحر نموده — صبح بهزار فن کشوده

نقشش بفروغ عالم افروز — آلبستن صد هزار نوروز

انداخته ماه نطع سیمین — رفته ز فلک سیاه و گلیمین

شب تابی رنگ چون ستاره — افروخته شمع صد نظاره

تو آب فلک بکام مانی — در دست کلید شادمانی

آفاق چو صبحدم شگفته — افلاک ز نور در گرفته

فرخنده دمی خجسته حالی — دلکش زمانی و طربناکی

موتمن الخلافت آصف خان از لاهور در اکبرآباد رسیده با دراک ملازمت اقدس سعادت اندوز گشته مورد الطاف عواطف والا و مشمول اصناف عاطفت علیا گردیده وکیل السلطنت و مدار الملک گشت و دیگر امراء و خوانین هر کدام در خور رسیده بقدر رتبه و مراتب پایه خویش با ضافه منصب سرافراز شدند خوانین

---

۱۱ شاه جهان پادشاه شاه جهان ۱۲

اهل و متوسل انما نمند با دشاهزاده دارا شکوه که دران ایام مدار انتظام امور خلافت
بر خود گرفته بود بعد رسیدن در اکبرآباد در قصد و تدارک شورش برادران گردیده راجه
جسونت سنگهه را که از عمده راجهائے عظام و رکن رکین سلطنت ابدی الدوام بود با چندی
امرائے نامدار دهیول بیشمار با دشاهی و فراوان سپاهی از خود و توپخانه و سایر اسباب
مجادله همراه کرده سلطان سلیمان شکوه همین خلف خود چهارم ربیع الاول سنه الیه بسر
با دشاهزاده محمد شجاع تعین نمود سلیمان شکوه بعد طے مراحل و قطع منازل در عرصه چهاپار
رسیده وارد نیم کروهے ان طرف لشکر بارش بر کنار دریائے گنگ مقابل قصبه یک و نیم کروه
که محمد شجاع وارده و استقبال نزول نموده آماده پیکار گردید بست و پنجم جمادی الاول
به بهانه تبدیل منزل و تغیر مکان آوارهٔ کوچ و اراده انحرافی که محمد شجاع خواب آلود
غفلت بود بمتوجه صعوبت رزم و جدال نموده ناگهان بر لشکر غنیم ریخته با دهل و تبل
و نقاره و رنگ محمد شجاع که بیخبر و ناتجربه کار بود با تمام اهل و عیال و اسباب و اثقال
از دست داده خود را در کشتی دسانیده روبفرار نهاد و بے انکه جائے توقف نماید
منگیر رسیده تمامی اردو و کارخانجات و دواب و خزانه و توپخانه نعمت غنیم و تصرف
اقامت نموده زیاده بر دو لک روپیه بدست لشکریان ولایت پتنه و منگیر در تصرف کسان سلیمان
شکوه برآمد و از انجام کار محمد شجاع با اهل خاطر جمع نموده بعضی از لشکریان محمد شجاع را از ان
معرکه بمستگیر شده بودند با دشاهزاده دارا شکوه از اکبرآباد بتعاقب لشکر اعدا و تعمیر
و تشهیر قلع و قمع شورش نمودن از اجمله تنے چند جان گزند بعد رسیدن از اکبرآباد
در همان ایام که سلطان سلیمان شکوه راجه محمد شجاع فرستاده مدراجه جسونت سنگهه را که از
راجهائے والاشان و بزید شوکت و حشمت پیشوائے امرائے عالی مکان بود و اعلی
حضرت او را مهاراجه خطاب داده رکن السلطنت میدانستند با چندی از راجهائے
ذی شان و امرائے بلند مکان و خزانه فراوان و توپخانه بیکران نسبت دو یم ربیع الاول
سنه الیه بصوب اکبرآباد رخصت نمود که بحفظ قلاع اجمیر و ضبط معابر دریائے نربده
قیام ورزیده سد راه دکن گردد و قاسم خان و لشکر او را که عمده امرائے دارا شکوه توپخانه
لشکر اعلی حضرت بود با لشکر فراوان و توپخانه گرانبار بر سر با دشاهزاده محمد سراورنگ
تعین نموده مقرر کردند که با تفاق مهاراجه جسونت سنگهه تا لوه برود و بعد رسیدن

عامه خلایق چه بملک امرائے از یکورنش محروم بودند ازینجهت در نظم ونسق معاملات ملکی و مالی اختلال راه یافت بادشاهزاده محمد داراشکوه که ولی عهد بود درینوقت ذمام انتظام مهام ملک و دولت در قبضه اقتدار و اختیار خود گرفته بنا بر مصلحت راه وصول اخبار باکناف و اقطار مسدود نمود و مردم خود تعین کرده کم خلوط و کلائے بادشاهزاده با و امراء دیگر مردم از مسالک و مشارع میگرفت و بعضے وکلائے را در قید نگاهداشت درینصورت بادشاهزاده ها و صوبه داران و حکام بلاد و امصار ممالک هندوستان بملک خراین و امرائے حضور مقدس حیات ان حضرت باور نمی کردند و ازینمعنی خلل عظیم در امداد ممالک گردید مفسدان در هر گوشه و کنار و سرکشان در هر صوبه و سرکار سر بشورش و فساد برداشتند در عایائے واقعه طلب ترک مال گذاری نموده تخم انحراف در مزرعه تمرد کاشتند و حکام و عمال دست از حکومت باز کشیده در اماکن خود بیکار نشستند تا چران و مسافران ابواب رهنوردی و سفر گزینی بر روے خویش بستند بادشاهزاده محمد مراد بخش ازین خبر در گجرات رایت بغی برافراشته بر تخت نشست و بسکه و خطبه بنام خود درست کرده محی الدین محمد مراد بخش بادشاه خود را خطاب کرده دلها بهر سمت بندر فرستاد محمد شریف پسر اسلام خان را که از جانب دیگر صاحب متصدی انجا بود قید نموده انواع ایذا و اهانت کرده اموال بادشاهی و سرکار دیگر صاحب هر جا بود متصرف شد میر علی نقی دیوان سرکار خود را که از بغی مانع بود بجرم عدم تقصیر بدست خود کشت و دست نقدی بر مال سرکار بادشاهی که در گجرات بود انداخته و اموال مردم دیگر دراز گردانید و نیز بادشاهزاده محمد شجاع در بنگاله بدین طریق پیش گرفت و بر سر تنبیه لشکر کشید و از انجا بپیشتر آمده در بنارس رسید بادشاهزاده داراشکوه مقدمه سرکشی و گردن تابی هر دو برادر عرض مقدس رسانیده و تقبیحات و تشنیعات بسیار برائے دفع این شورش از حضرت طلب نمودند چون آوازه شکست شاهجهان بادشاه بگوش خجسته هوش اکبر آباد نزول اجلال فرمانیافته لهذا موکب اشتمال از اجمیر بدان سمت نهضت فرمود و چون بدارالخلافه اکبر آباد رسید بعزم محرم سنه (۱) بهشتم

(۱) بهشتم ۰

بقلم سوانح نگاری در مدت سلطنت اعلیٰ حضرت سی و یک سال و سه ماه و بست
و دو روز

ابوالمظفر محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاه خلف سویم
شهاب الدین محمد شاهجهان بادشاه در چهل سالگی در سنه ۱۰۶۸ سریر آرائے
خلافت گشت

چون ارادت قادر بیچون و خواهش منعم عمیم الافضال اقتضائے آن کرد که آفتاب عالمتاب عالمگیری از مشرق دولت و اقبال طلوع نماید و نسیم بهاری جهان پیرائے اورنگ نشینی باغستان روزگار را طراوت و نضارت بخشد عالم پیر از فرط جوانی از سر گیرد و جهان کهن از عدل و احسانش تجدید تازگی پذیرد لاجرم کارکنان آسمانے بموافق تقدیر بجانی امری که موجب طلوع کوکب سلطنتش از مطلع دولت و سبب که باعث سطوع نیر عظمتش از برج اقبال تواند بود دامنه شهود جلوه گر گردانیدند مصداق این کلام دلنظام این تمهید آنکه ان حضرت در دکن می شنیدند که در اکثر بلاد بین و ممالک هند علمائے مذهب هنود و جوگیان و سنیاسیان که در ویشان دین ایشانند در صحبت خود راه داده ان مردم را مرشد کامل و هادی مطلق میدانند و کتاب ان جماعت را که بید مشهور است کتاب آسمانی و خطاب ربانی و صحف قدیم میخوانند و در صدد ترجمه آن بوده اند و بعضے از آن ترجمه بدان شغل مصروف می نمایند و اشعار هندی از خود تصنیف نموده آن را تصوف محض می گویند و بسانسکرت سمرت و تارک و تعالی الله هندی که اهل هند آن را پرمیشور می نامند و اسم اعظم میدانند بخط هندی بر الماس و یاقوت و زمرد و غیران نقش کرده در پوشاک پوشیده آن را متبرک تصور می نمایند و از نماز و روزه و دیگر مسلمانی انحراف دارند و در نتیجه که سبب بیداری حضرت اعلیٰ را سر و برگ دیده و داخت امور جهانبانی نامزد او و تمامی مهام فرمان روائی وفیل گردیده و در عین مهم بجا پرسه که تغیر آن نزدیک سیصد بود

انجا اگر مصلحت اقتضا نماید قاسم خان بدفع مراد بخش و اخراج او از گجرات متوجه گردد والا
کوکه مهاراجه بوده باشد بالقصه مهاراجه و قاسم خان بعد قطع منازل و طی مراحل در
اوجین که دار الایالت صوبه مالوه است رسیدند و دارا شکوه اگرچه دل خود را بدست
مدار امور خلافت بود و حضرت اعلی متوجه احوال او بود اما از جانب بادشاهزاده
محمد اورنگ زیب خوف و هراس تمام داشت تمهید دفع شورش محمد شجاع و ملکان
بعرض حضرت اعلی رسانیده تمامی جنود دکن که بر کاب بادشاهزاده محمد اورنگ زیب
تعینات بودند بموجب فرامین مطاعه حضرت اعلی طلب حضور نمود چون بادشاهزاده
معزالیه هم قلعه بیجاپور در پیش داشت و آن قلعه را محاصره نموده بازوی شجاعت
و پایمردی دولت صایب افتتاح آن نزدیک رسانیده بود ازین کار متعینه دکن
هم بود بموجب طلب از منصوبه دارا شکوه روانه حضور پر نور گردید بالضروره بنظام
وقت یعادل خان والی بیجاپور صلح و میان آورده نزدیک که در پیشکش مقرر کرده
و معظم خان را برای تحصیل وجه پیشکش گذاشته معاودت باورنگ آباد نمود و در
آن هنگام که نزدیک رسیده بود از منصوبه دارا شکوه در پرده توقف ماند و فرامان
معظم خان و شاه نواز خان و شایسته خان از اعظم امرای دکن نماند در مرکز دولت دارا شکوه
آمدند و چون لشکرها در حضور جمع شوند نخستین دفع شورش محمد شجاع و مراد بخش باید
بعد از اتمام کار بادشاهزاده محمد اورنگ زیب کند بهمین منصوبه دکن از استکمال حال
گردانید و خواست که هرگاه سلطان سلیمان شکوه بر محمد شجاع دفعتاً مظفر و منصور
معاودت نماید بتمامی لشکر که همراه اوست بهمان جهت مجموعی دارا شکوه
دارد و غیر ممکن نیست لیکن

تقدیر نگر باشد و تدبیر دگر

بالآخر بادشاهزاده محمد اورنگ زیب از دکن آمده اول در ملازمت حضرت رفته بعد
از آن نزدیک اکبر آباد دارا شکوه پیشگامی نموده آمده بود سر بخط اقبال و فرمانبرداری
بر زمین گذاشت و در اکبر آباد رسیده اعلی حضرت را دیده گوشمالی داده خود
اورنگ آرای خلافت گردید و در سال نهم جلوس عالمگیری حضرت اعلی در قلعه اکبر آباد
یازدهم ربیع سنه ۱۰۷۶ هجری هفتاد و هفت سالگی بملک جاودانی شتافت

اسفندار مزعابات بلده برهان پور نزول اجلال فرمودند و عرضداشتی متضمن بیمار پرسی و استکشاف احوال بدرگاه حضرت اعلی ارسال داشته بانتظار جواب یکماه اقامت ورزیدند درین اثنای عیسی بیگ وکیل که اورا داراشکوه قید کرده بموجب حکم حضرت اعلی بعد چندگاه خلاص نموده بود در برهان پور رسیده بادراک ملازمت سعادت اندوزگردید و اخبار آزار حضرت اعلی بشدت تمام و استقلال داراشکوه و آمدن مهاراجه با لشکرگران در مالوه گذارش نمود بنابرین عزیمت مستقر الخلافة اکبرآباد بتازگی بخاطر قدسی تصمیم یافت روز جمعه بست و پنجم جمادی الثانی مطابق دویم فروردین ماه الهی در زمانیکه طنطنه مواکب ربیع صیت شادمانی در اکناف گیتی انداخت و شاه عالم گیر بهادر با افواج ازبار رایت سلطنت بجانب گلزار افراخت تا لشکر کافرکیش وی راکه سد راه طراوت ریاحین بود علف تیغ بیدریغ سازد و تخت گاه چمن و دارالملک گلشن را از شرارت خار بدنهاد نا خلف دور دمان گلستان پرداز بر فاقت جنود غیبی و مخیوش آسمانی لوائے توجه از بلده برهان پور برافراختند

بیت

برائے صواب و بعزم درست ۔ باهنگ نصرت کمر بست چست

درین روز اکثر امرا باضافه منصب و خطاب لایق سرافراز شدند و ازان جمله محمد طاهر خراسانی صوبه دار خاندیس که پیش ازین پایه وزارت داشت بخطاب وزیرخانی و سید شاه محمد بخطاب مرتضی خانی و میر ملک محمد حسین بخطاب بهادرخانی و میر ضیاء الدین بهست خانی و میر هوشدار بهوشدارخانی و خواجه طاهر بهابد خانی و دیگران بخطاب های لایقه سرافراز شدند چون شاه نواز خان باندیشه های نادرست از مرافقت رکاب دولت تغلل ورزیده در برهان پور مانده بود در روز ششم از کوچ برهان پور که قریب ده کروه منزل بود شاهزاده محمد سلطان را بهمراهی شیخ میر و ستاد ایشان رفته شاه نواز خان را دستگیر کرده در قلعه برهان پور محبوس ساخته معاودت نمودند و موکب والا از انجا کوچ بکوچ متوجه شده براب دریائے نربده نزول اقبال نمود عیسی بیگ وکیل که بخشی دویم شده بود بخطاب سرافراز خانی و خوش حال بیگ قاقشال بخطاب خانی و محمد طاهر داروغه توپ خانه صف شکن خانی و قاضی

عساکر متعینه انا بخی الیه استشیر مقتضای حال بطرف آن حضرت بساط حضرت
اعلی رسانیده و عیسی بیگ وکیل آن حضرت را بے صدور تقصیر در قید کرده اموالش
بضبط در آورد و لهذا آن حضرت را حمیت دین مسلمانی و غیرت سلطنت و جهانبانی او
رشک برانگیخت و جوش تشنی بران آورد که بعزم ملازمت حضرت اعلی روانه شوند
و در حضور والا رسیده چند گاه بملازمت قیام ورزیده بانتظام مهام سلطنت
کامگاری و رادکان آن راه یافته پرداز د و دست تطاول دراز کرده بتاخت و تاراج
حضرت اعلی را از قید استیلای اوباش و نداگر زیاده برین استقلال می یابد در
فرمان روائے مطلق العنان می گردد و دین منور را رواج میدهد و نیز بخاطر آورند
که با دشاهزاده مراد بخش را همراه خود در حضور حضرت اعلی برده استدعای جرایم
او نمایند بنابرین اندیشه جهان کشا عزم نهضت بجانب اکبر آباد مصمم نموده شاهزاده
محمد سلطان را با عنایت خان و خواجه ابن نبهان و سایر شجاعت مند بطریق منقلا فرستاده جادی الاول
سنه مطابق شانزدهم بهمن ماه الهی روانه برهان پور نمودند و شاهزاده محمد معظم را بصوبه
داری دکن مقرر کرده شاهزاده محمد اکبر را که در همان ایام سعادت ولادت یافته بود
با نگیان سرادقات دولت در قلعه دولت آباد گذاشتند و شاهزاده محمد اعظم را بر تخت
ظفر انتساب مقرر نموده روز جمعه دوازدهم جادی الاول در ساعت ظفر اشاعت
که مبنی فتح و نصرت تواند بود از خطه فیض بنیاد اورنگ آباد نهضت فرمودند

نظم

زمانے که با فتنه همخی یار بود — نظرها بے تلاش سزاوار بود
گران شد بپایش رکاب — هوا چرخ بلند آفتاب
منشور عاطفت نام بنام شاهزاده محمد مراد بخش قلمی فرموده دیگر که از گجرات متوجه
شود و سپهر محمد اکبر را که بخشی دویم بود بخطاب عاقل خانی و حراست قلعه اورنگ آباد
سرفراز فرموده رشید قلیخان را از تغیر میر ضیاء الدین حسین بخدمت بخشی گری
بجهت مصارف معسکر خان را که بموجب فرمان اعلی حضرت از اکبر آباد و اشته
در قلعه مذکور قید کرده بود و قلعه دولت آباد داشتند و اکبر آفرین بمناصب
مناسب سرفراز فرمودند بعد قطع مسافت بست و پنجم جادی الاول طالع دهم

وقرار بر جنگ داد چون کب رائے آمدہ این معنی بعرض رسانید عرق غیرت بادشاہانہ بحرکت آمد و آتش قہر خسروانہ زبانہ زدہ تنبید دگوشمال ان بدسگال درکیش مردمی و دین حمیت واجب دانستہ روز جمعہ بست و دویم رجب مطابق ہفتم اردی بہشت ہنگام صبح کہ بادشاہ عالمگیر مہر برافروزنگ چہارم سپہر بقصد انتقام ہندومی شب تیرہ روز تیغ ظلمت سوز از نیام کشیدہ لشکر کافر کیش ظلام را انہدام داد و حذیو افاق بتسویہ صفوف جدال وآرایش افواج اقبال وارستن فیلان کوہ شکوہ و پیش بردن توپ خانہ ونواختن کوس جنگ وافراختن لوائے رزم فرمان دادہ مانند مہرتابان فیل سوارہ متوجہ پیکار شدند وافواج میمنہ ومیسرہ وہراول وچنداول وقول واتش وطرح مقرر کردہ جائے نصب نمودند راجہ جسونت سنگہ چون اہتزاز موکب ظفر طراز مشنید لشکر رعب وہراس وجنود خوف واضطراب بر شہرستان خاطرش غالب آمد وکیل خود را بملازمت اقدس فرستادہ اظہار عجز و نیاز نمودہ التماس کرد کہ مرا داعیہ رزم وپیکار نیست عزم ملازمت دارم حکم شد کہ چون بفرخی سوار شدہ ایم توقف معنی ندارد واگر گفتار او فروغے از صدق دارد از لشکر خود جدا شدہ تنہا نزد نجابت خان بیاید خان مشار الیہ او را بملازمت والا خواہد آورد مہاراجہ این معنی قبول نکردہ چیزے جواب نداد ونفر معتمد وآمادہ جنگ گردید پنج بہ شش گھڑی روز برامدہ از طرفین توپ وبان وتفنگ انداختند و ہنگامہ پیکار گرم گردید **نظم**

بلا آتش فتنہ را کرد تیز — تو گوئے پدیدار شد رستخیز

چنان تیغ کین را شد آتش بلند — کہ جستی زجا جوہرش چون سپند

درین اثنائے مکند سنگہ ہادہ ورتن سنگہ راتھور ودیان داس جہالا وارجن گور ودیگر راجپوتان متہورانہ از جانب مہاراجہ دست از جان شستہ جلوریز بر توپخانہ سرکار والا آمدہ بجنگ پرداختند بیت

ہمہ جاہل وسرکش وجنگ جو — چو شمشیر آہن دل وسخت رو

مرشد قلی خان دیوان سرکار معلی با مہاراجپوتان جنگ مردانہ نمودہ درجہ شہادت یافت وذوالفقار خان زخمی گشت راجپوتان در وقوع این حال دلیر وخیرہ شدہ از

نظاما مخلص خانی سرافرازی یافتند بعد عبور از دریائے نربدہ قطع منازل و طے مراحل
نمودہ بتاریخ بستم رجب موضع دیپالپور مورد رایات عالی گشت و بست و یکم در اثنائے
راہ کہ از دیپال پور کوچ شدہ بود با و شاہزادہ محمد مراد بخش از گجرات آمدہ بدریافت
ملازمت چہرہ مراد برافروختہ آداب کورنش بتقدیم رسانید و نزدیک موضع دہرمات
پور بہفت کروہے از اوجین دایرہ لشکر فیروزی اثر گردید انا بخاکہ خدیو عالم بمقتضائے
دور دانش خداداد نوعے ضبط گذرہائے دریائے نربدہ و مسالک دکن نمودہ بود
کہ راجہ جسونت سنگہ و قاسم خان اصلا خبر دکن و نہضت موکب والا از برہان پور
باین سمت نداشتند و این ہر دو باتفاق یک دیگر بدفع مراد بخش تدبیرات مینمودند
واز اوجین کوچ نمودہ متوجہ محاربہ مراد بخش شدند و بسہ کروہے کاچرودہ کہ میان
اینہا و مراد بخش سیزدہ کروہ فاصلہ بود رسیدند چون مراد بخش خبر آمدن راجہ
و قاسم خان شنید تاب مقاومت در خود ندیدہ عنان تاب گشتہ بجدست خدیو آفاق
روانہ شدہ در نزدیکی دیپالپور چنانچہ گذارش یافت رسیدہ ملاقات نمود راجہ
جسونت سنگہ بعد از سہ چہار مقام در نواحی کاچرودہ شنید کہ مراد بخش کوچ نمودہ
رفت واز نہضت رایات والا بدین سمت اصلا اطلاع نداشت و در تحقیق احوال
مراد بخش می بود بہمدرین اثنائے از نوشتہ راجہ شیورام خبر عبور رایات عالیات از
دریائے نربدہ دریافت نمود و نیز بعضے از نوکران داراشکوہ از قلعہ دہار فرار نمودہ
نزد راجہ جسونت سنگہ رسیدہ از آمدن موکب عالی اطلاع دادند راجہ از استماع
این معنی متعجب شدہ انا بخاکہ کوچ کردہ روانہ شد و در برابر دہرمات پور بفاصلہ یک کروہ
فرود آمدہ آمادہ پیکار گردید۔

در بیان جنگ خدیو آفاق بہمراجہ جسونت سنگہ و فتح و نصرت آفتاب

خدیو عالم نظر بر آنکہ گردرزم برانگیختہ نشود و خون مسلمانان ریختہ گردد کسانے
نامی برہمن کہ فہمیدہ و دانائے وقت بود نزد راجہ جسونت سنگہ فرستادہ پیغام نمودند
کہ ما را جنگ عزم نیست اردوے ملازمت حضرت عالی را در پیش گرفتہ آمدہ ایم
ملازمت نماید والا از راہ برخیزد راجہ این معنی قبول نکردہ کسانے را فرستادہ

وارجن سنگه گوردیال داس جهالا وموهن سنگه باوه که متهورانه ودلیرانه آمده جنگ می نمودند
وازسرداران وعمدهائے ان لشکر بودند سر درجیب فنا کشیدند وجمعی کثیر وفرقه انبوه همراه
انها سالک مسالک عدم شدند دران وقت قیامت نشان از مشاهده سطوت وجلال موکب
والا راجه رائے سنگه سیسودیه وراجه سجان سنگه چندراوت ودیگر مردم از لشکر مهاراجه
جدا شده باخیل وحشم وطبل وعلم بجانب اوطان خود هاروان شدند مقارن این حال بادشاهزاده
مراد بخش از جانب برنگار برینگاه مهاراجه ریخته بغارت وتاراج پرداخت واین معنی باعث
تزلزل در ارکان لشکر مخالف گردید ومهاراجه باوجود این همه شوکت وحشمت ودعوئے
تهور وجلادت از مشاهده این حال نیروئے اقبال بے زوال خذیو عدد مال تاب نیاورده
عار فرار برخود پسندیده راه جودپور مسکن خویش گرفت بیت

چنان بیم تاک وهراسان گریخت که زنار را انگرانی گسیخت

بعد ازان قاسم خان ودیگر امرا نیز روبفرار نهادند ومجموعه توپ خانه وخزانه وفیلان واسپان
واسباب واشیائے انها بقید ضبط وتصرف اولیائے دولت قاهره درآمد وتمامی
اموال وسامان وخیام وینگاه مخالفان تاراج بهادران ظفرنشان گردید نظم

دلیران چو فارغ زهیجا شدند بتاراج بنگاه اعدا شدند
ز دشمن کسے بخت گر یار داشت همین سر بدر برد و سامان گذاشت
بدست اندر آمد بے باد پا زخون جمله دست و پا در حنا
به بند آمد از هر طرف فیل مست چو مستی که افتد عسس را بدست

القصه اینچنین لشکر گران وحشم بے پایان که راجهائے عظیم الشان وعمدهائے جلادت نشان
باتوپخانه فراوان وسامان پیکران وفیلان کوه توان وسایر اسباب وادوات پیکار فراهم آمده
بودند از صلابت مهابت خذیو گیهان مانند انبوه حیوان که از حمله شیر ژیان گریزان گردد یا
بسان تراکم سحاب که از یورش باد پریشان شود منهزم شده پریشان ومتفرق شدند وفتحی
نمایان که از طراز فتوحات آسمانی وعنوان ظفر تا مجات پاستانی تواند شد نصیب اولیائے
دولت قاهره گردید وقریب شش هزار کس از کشتگان رزمگاه بموجب حکم والا بشمار
درآمدند واز خستگان نیم جان حسابی نمیست جانسکه باز بلند پروازان بال کشا گردد وکبوتر حقیری
را بهوا درآمدن بهنجه اجل رسیدنست وگاهے که شیر دلیر بقصد تسخیر نخجیر برخیزد روباه

توپ خانہ گذشتہ بر ہراول موکب والا ریختند وجمعی دیگر بہ کومک راجپوتان رسیدہ جنگے عظیم نمودند اگرچہ جنود راجپوتان از کثرت وابنوہے یاد از تراکم افواج سحاب می داد لیکن تیغ آتش بار مجاہدان لشکر منصور کالبرق خاطف مینمود شاہزادہ محمد سلطان وشجاعت خان وسایر بہادران ہراول از حملہ راجپوتان از جا نرفتہ پائے ثبات محکم کردہ جنگ مردانہ نمودند نظم

شدی تیر چون سوے ہندوان ہمہ صندل جبہہ کردی نشان
زبس بہر دین فتح در کار بود زدی بر ہمانجا کہ زنار بود

درین وقت شیخ میر با جمعی از بہادران طرح دست راست وصف شکن خان از طرح دست چپ ومرتضی خان از التمش بر سر راجپوتان ریختہ کوششہائے مردانہ بتقدیم رسانیدند وخدیو آفاق از مشاہدہ تردوات نمایان بہادران جان ستان ودلیری ودلاوری راجپوتان بدولت وسعادت خود بکومک مبارزان جہاد نشان متوجہ شدند حتی کہ قول مبارک بہراول قرین شدہ بار اجپوتان کوشش وکشش وقتال وجدال عظیم رو داد بضرب شمشیر و سنان این جماعۃ را پریشان ومتفرق ساختند وبسیاری را از ہود بر خاک ہلاک انداختند نظم

زبس راجپوتان بہ پیکار وجنگ گذشتند از جان بناموس ننگ
فتاد انقدر کشتہ در کارزار کہ شد بستہ راہ گریز سوار
ز تیغ جہاد آتشی بر فروخت کزان ہندوی جنگ جو زندہ سوخت

دران عرصہ کارزار آن قدر خون بہادران[1] ریختہ شد کہ تا ابد سبزہ ان خاک لالہ گون روید وآن قدر پشتہ از کشتہ گردید کہ زاغ وزغن اوادی تا قیامت طعمہ از جائے دیگر برائے خود نجوید ازبسکہ سر از تن بہادران جدا کردہ دم تیغ جہاد کمندے پذیرفت وازبسکہ پیغام فنا بگوش مردان رسانید زبان خبر از کار رفت نظم

دران کینہ جوی زبس طعن وضرب زکار خود افتاد آلات حرب
چو تیر شکستہ کمان شد ز دست زرہ پارہ شد چون گریبان مست

درین گیر ودار بلا وکار زار عرد آزاز کمند سنگہ[2] بادہ وسجان سنگہ سیسودیہ[3] قدرتن سنگہ ماہود

(۱) ہندوان ۱۲ آسیسودیہا سنبودیہا اما در مآثر عالمگیری صفحہ ۰ سیسودیہ نوشتہ ۰

رو داده بود چون ایام تابستان در رسید اطبا در موسم گرما هوائے شاهجهان اباد نسبت باکبر اباد برائے ان حضرت بهتر تجویز کردند درینصورت حضرت اعلی برخلاف مرضی داراشکوه بتاریخ پنجم رجب کوچ کرده دویم ان ماه راجه جسونت سنگه در حوالی اوجین شکست خورده از اکبر اباد متوجه شاهجهان اباد شدند دویم شعبان که ساحت بلوچ پور مخیم خیام اجلال بود حقیقت شکست و انهزام راجه جسونت سنگه و امدن خدیو افاق و مراد بخش بعزم حضور والا بعرض حضرت اعلی رسید بجهت استدعائے داراشکوه از بلوچ پور مراجعت فرموده نهم شعبان باکبر اباد نزول اجلال فرمودند داراشکوه بجمع لشکر و سر انجام اسباب پیکار پرداخته تمامی امرایان که در حضور بودند و منصب داران بادشاهی که طلبیدن انها از صوبجات و فوجداری دمحال جاگیر ممکن بود بجناب خلافت طلبداشته در استمالت خواطر و تسخیر قلوب هر کدام کوشید و در اندک فرصت از امرای عتبه سلطنت و سپاه قدیم و جدید خود قریب شصت هزار سوار فراهم اورد و از اسلحه و ادوات توپخانه و قورخانه و خزانه بادشاهی چندانکه خواست گرفته بر لشکریان قسمت نمود

نظم

زبیدانشی در دماغش فتاد — هوائے که دارد آخرش سر بباد
سرش زاکه سودائے افسر گرفت — در گنج بکشاد و لشکر گرفت
بجمع سپه زر پریشان نمود — پریشان خویش اسان نمود

و محمد امین خان خلف معظم خان را که خرنجی حضور حضرت اعلی بود تا انکه معظم خان بصلح خویش خود را در دکن مجوس خدیو افاق کنانیده در حضور رسیده در قید نگاه داشت و پس از سه روز که بیگناهی او بحضرت اعلی ظاهر گشت او را از قید خلاص فرمودند و حضرت اعلی که داراشکوه را هر چند از لشکرکشی و نبرد آزمائی منع می کردند و می فرمودند که فرزندان من هستند از امدن خلاف بسلامت حضور چه مضایقه از انجا که روزادبار داراشکوه در رسیده بود نصایح ارجمند حضرت اعلی بسمع رضا نمی شنید بیت

چو بخت بد کسی را پیش آید — کند کاید که گردن را نشاید

شانزدهم شعبان مطابق سلخ اردی بهشت ماه الهی خلیل الله خان و قباد خان و امام قلی و نوری بیگ و رام سنگه راتهور از بندهائے بادشاهی و داؤد خان و عسکری خان

مستمندی را در برگشتن از خون خویش دست شستن است نظم

کبوتر کہ پہلو زند با عقاب — بقصد سر خویش دارد شتاب
شغال ار کند پنجہ با نرہ شیر — سر بخت خود را درارد بزیر
بجائے کہ شیران برارند چنگ — چہ یارائے روبہ کہ ایستد بجنگ
کجا صعوہ را این میسر شود — کہ با باز و شاہین برابر شود
تہدوے کہ بر فرق سرایدنان — بنچیر شاہینش آید گمان

القصہ بعد ظہور فتح و نصرت خدیو آفاق حکم برنواختن شادیانہ فرمودند و امر جلیل القدر بصدور پیوست کہ از لشکر منصور ہیچکس تعاقب مہاراجہ مقہور نکند ہمہ کس بجا و مقام خود استادہ باشند و آن حضرت شکرانہ عنایت الہی بجا اورند و نماز ظہر با جماعۃ در درگاہ او اکرمند و بادشاہزادہ مراد بخش در حضور مقدس رسیدہ کورنشات تہنیت بجا اورد تا اخر روز ہمانجا بسر بردہ بعد از نماز مغرب در دولتخانہ والا نزول اقبال فرمودند و بادشاہزادہ مراد بخش را بخلعت وی تردوات نمایان و محاربات بے پایان پانزدہ ہزار اشرفی و چہار زنجیر فیل مست مرحمت گشت و شاہزادہ محمد سلطان با اضافہ پنجہزاری ذات و پنجہزار سوار کہ اصل و اضافہ پانزدہ ہزاری دہ ہزار شود سرافراز گشت و نجابت خان ولد شایستہ میرزا بخطاب خانخانان بہادر سپہ سالار و یک لک روپیہ انعام سربلند شد و میر ضیاء الدین حسین کہ خطاب ہمت خانی داشت باسلام خانی سربر افراخت و ملتفت خان بخطاب اعظم خانی و بخدمت دیوانی پایہ برافزود و اسمعیل خویشگی بخطاب جان نثار خانی و محمد بیگ خویشگی بخطاب دیندار خانی و دیگر امرایان بقدر درجات خود ہر یک با اضافہ مناصب و انعامات سربلند شدند و روز دویم طاہر بلدہ اوجین مخیم سرادقات اقبال گشت و سہ روز دران مکان مقام فرمودند پس از نظم و نسق امور ممالک و بند و بست مہام سپاہ بست ہفتم رجب رکاب اکبرابادی کوچ فرمودہ منزل بمنزل قطع مراحل و طے منازل نمودند ۔

در بیان ماجرائے احوال دارا شکوہ

پیش از انکہ نہضت مالوہ بہوت سنگہ بوسد بحضرت اعلی ای ایلچی فرستادہ از بیمار پیدا

موکب والا باین چستی و چالاکی از آب مرقوم که فوق تصور او بود متعجب شده در لجه حیرت فرو رفت و با دلی خایف و خاطر اندیشه ناک از دهول پور متوجه مقابله گردیده به ترتیب صفوف پرداخت حضرت اعلی درین وقت نیز فراین نصایح در داده عدم جنگ و انداختن طرح مدارا با داراشکوه نوشته باوجود بقیه کوفت و ضعف بدنی بقصد اطفای نایره جدال درین شدت گرما خواستند که از راه دریا تشریف برده سد باب کارزار شوند باین عزم صواب پیشخانه بیرون برآمدند لیکن داراشکوه این معنی را قبول نکرد و در تاخیر و تعویق عزیمت همایون کوشید و بارتکاب مجادله استجال مینمود از انجاکه وقت ان رسیده بود که خورشید جهان افروز عالم گیری از افق دولت طلوع نماید و کوکب بخت سوز داراشکوهی در هبوط بیدولتی فرورود چگونه امور مصلحت امیز بسمع رضای داراشکوه برسد و چطور بر مسلک خیر و صواب ره سپار گردد القصه خاقان زمان چون از عبور دریای چنبل بجهت اسودگی سپاه که مسافت بعیدی طی کرده بودند دو روز مقام کردند چون اخبار امدن داراشکوه بعرض رسید بکوچ متواتر ششم رمضان المبارک در عرصه موضع راجپور[1] ده کروهی اکبرابادبقاصله یک فرسخ کرده از لشکرگاه داراشکوه نزول اقبال فرمودند داراشکوه در همین روز بعد اطلاع وصول موکب والا ترتیب صفوف نموده از نیمگاه خویش قدری پیش آمده یسال بسته ایستاد و تمام ان روز با افواج خود که همه مسلح بودند در هوای سوزان در میدان شعله خیز بسر برده لشکریان را تعذیبی عظیم کرد چون لشکر داراشکوه سایه پرور و سایه دوست بود جمعی کثیر از غلبه گرما و فرط تشنگی و قلت اب پیمانه هستی پر کردند و هنگام غروب افتاب که شام ادبارش نزدیک رسیده بود رخ از عرصه مقابله برتافته بمنزلگاه معاودت نمود دران شب سپهداران لشکر منصور لوازم احتیاط و خبرداری بتقدیم رسانیده دیده بخت و دولت بخواب غفلت نبرده تا سحرگاه بتهیه افواج ارای و معرکه پیرای مینمودند و منتظر طلوع صبح سعادت و نصرت و اقبال می بودند صبحگاه که هفتم رمضان المبارک مطابق بستم خورداد ماه الهی بوده باشد به ترتیب صفوف پرداخته توپ خانه و فیلان مست بجای و مکان مناسب ایستاده نمودند

---

(۱) چهوره نامه در عالمگیرنامه صفحه ۹۶ راجپور نوشته ۱۲

وجمعی از نوکران خود را بر سم منقلا تعین نمود که در دهول پور رسیده گذرهای دریای چنبل مضبوط کنند وخود نیز با سپهر شکوه پسر کهین خود وسایر عساکر بادشاهی و نوکران خویش بست پنجم شعبان از اکبرآباد برآمده به پنج منزل در دهول پور رسیده بدلالت زمینداران آن مرز بوم بضبط گذرهای چنبل هر جاکه مظنه پایاب بود می پرداخت وانتظار ایلغار سلیمان شکوه خلف بزرگ خود که بموجب طلب او پس از اتمام کار محمد شجاع بتعجیل می آمد داشته چند روز بدفع الوقت می گذرانید واز این غافل بود که انکس را که تائید جنود الهی وحبیش توفیق ایزدی یار بود ومعاون باشد کوه ودریا سد راهش نمیتواند شد ؛

در بیان محاربه خدیو گیهان با دارا شکوه ولوای فتح برافراختن

چون خاطر کارگاه قضا وتشکفان کارخانه تقدیر در روز ازل اورنگ خلافت وجهانداری برای خان حضرت کرتفاویل تام تامی بر انیمنی ولیلی است قاطع وحجتی است ساطع ترتیب داده تا این زمان بامانت نگاهداشته انتظاری می بردند که باد ائے ودیعت سبکدوش شوند درینولا وقت ان در رسیده که بجلوس مقدس زیب وزینت یابد اسباب ظهور این امر بمنصه شهود جلوه گر گردید مصداق اینمقال انکه ان حضرت بعد نهضت از دارالخلافه به بست وهشت کوچ وسه مقام بست وهشتم شعبان در حدود گوالیار نزول اجلال فرمودند واندیشه عبور از اب چنبل داشتند چون تمامی معابر در ضبط کسان دارا شکوه بود عبور ازان دریائے باسانی متصور نبود درینوقت حضرت را تمهیدات سبحانی راهبر گردید یعنی زمیندارای ازان حدود گذر بهندونیه بست کردند گوالیار بست دست راست نشانها کردند عبور عساکر اقبال است ودارا شکوه تا حال بضبط ان نپرداخته ان حضرت باستماع این مژده خوشوقت شدند نجابت خان خانخانان وصف شکنخان ذوالفقار خان را با توپخانه تعین فرمودند که ازان گذر دریائے چنبل بگذرند نظام پرده ها شبگیر کرده بیحتاج استعجال قطع مسافت نموده صباح ان که سلخ شعبان بود بی مزاحمت احدی ازان گذر عبور نمودند خاقان زمان نیز از گوالیار کوچ کرده بدو منزل شش مسافت طی کرده غره رمضان المبارک ازگذر مسطور عبور فرمودند دارا شکوه از خبر عبور

بقصد جانہا خروشیدن اغاز نہاد و زلزلہ در زمین و زمان انداخت و تفنگ اژدر دہن جانگزائے بنیاد کرد و تیر شہاب سان جانہا بر دوخت و گولہ بندوق مانند ژالہ بہار بر فرق مخالفان ریخت رفتہ رفتہ کار بشمشیر و تیر در رسید از جرنغار داراشکوہ کہ سردار آن سپہر شکوہ بود رستم خان بہادر روبروے توپ خانہ امدہ جنگ مردانہ نمود ناگہان فیل مست رستم خان بہادر کہ دلیرانہ می آمد بضرب باں از پا در امد و نیز از صدمہ توپ و تفنگ بسیاری از ہمراہیان رستم خان بر خاک ہلاک افتادند رستم خان چون دید کہ روبروے توپ خانہ کار پیش نمیرود و از ان طرف عنان تاب گشتہ بہمت برافغار بفوج بہادر خان کہ طرح دست راست بود رسیدہ بجنگ و پیکار پرداخت بہادر خان زخمی گشت و دفع ان از بہادر خان صورت نہ بست نزدیک بود کہ پائے ثبات او بلغزد دریں اثنائے اسلام خان و از طرف دیگر شیخ میر رسیدہ داد مردانگی دادند و خاک معرکہ بخون بسیاری از مردم لالہ گون کردند و درین اویزش رستم خان بہادر ہدف تیر قضا گشت و سپہر شکوہ از دیدن این حال روبفرار نہاد و اداشکوہ کہ از قواعد پیکار و قوانین کارزار و مراسم رزم ازمائے و لوازم سپہ ارائے بہرہ نداشت بعد از تیز جلوے سپہر شکوہ خود نیز متعاقب او بسرعت امدہ روبروے توپ خانہ و ہراول لشکر منصور روان شدہ از توپ خانہ خود گذشت و از خوف اسیب توپ و تفنگ موکب والا در اضطراب افتاد و تاب ثبات نیاورده ازان طرف منحرف شدہ بجانب دست راست خود میل نمود و ہراول لشکر داراشکوہ با فوج مرادبخش روبرو شد خلیل اللہ خان نیز حملہ اورده دست جرات بجنگ کشود درین اویزش چند زخم نیز بمرادبخش رسید و از حملہ راجپوتان اندک عقب رفت خدیو افاق نظر بین حالت نموده روے فیل سواری مبارک بسمت داراشکوہ گردانیدند درین اثنا راجپوتان تہور منش کہ مرادبخش را ہزیمت داده بودند رخش جلادت بر انگیختہ بر قلب موکب ظفر پیرا تاختند و جنگ عظیم در پیوست کہ چرخ بیداد گر از فتنہ سازیہائے خود اندیشید و از صدمات بہادران چون بید بر خود لرزید و شہسوار فلک یعنی خورشید عالم افروز بمست الراس رسیدہ از بیم اشوب ان نبرد تقلل و تامل در زیدہ نظارگی تماشائے رزم بود

نظم

شاهزاده محمد سلطان و نجابت خان خانخانان با امرائے دیگر هراول و ذوالفقار خان وصف شکن خان که توپ خانه باهتمام او بود پیش هراول مقرر گشت و سرداری برنغار بنام شاهزاده محمد اعظم قرار یافته سپاه وحشم ایشان را باسلام خان و اعظم خان و دیگر نامداران انتظام پذیرفت و با دشاهزاده محمد مراد بخش با مردم خویش جرنغار صف ارا گشت و میر بخشی میر رسید میر با فوجے از میارنان کار طلب بسرداری التمش معین گردید و بهادر خان با پنجمے از بهادران طرح دست راست نصب گشت و خان دوران با فوجے از دیران نامدار طرح دست چپ تعین شدند و خواجه عبد الله خان بقراولی قرار یافت و خدیو گیهان بفر فریدونی و حشمت جمشیدی معه شاهزاده محمد اعظم بر فیل کوه شکوه سوار شده زینت افروز قول شدند و جمعی از امرائے نامدار بر کاب دولت سعادت پذیرفته بتوزکی که دیده روزگار در هیچ معارک کارزار از با دشاهان والا اقتدار ندیده و سپه سالار انجم مواکب کواکب با این ترتیب و آراستگی بمیدان فلک نکشیده لوائے عزیمت در میدان نبرد افراشتند و ازین طرف داراشکوه نیز به ترتیب افواج پرداخته توپخانه خود را بسرداری بهادر خان بجانب دست راست و توپخانه با دشاهی بسرداری حسین بیگ خان دست چپ در پیش صف لشکر جا داده و برائے ستر سال باده راکه از عمده راجهائے بزید شجاعت و دلاوری امتیاز داشت و ثبات قدم و استقلال او در معارک نزد مسلمین و راجپوت مسلم الثبوت بود معه داد خان قریشی و عسکر خان بخشی و اکثر از راجپوتان هراول مقرر گشت و خلیل الله خان میر بخشی با دشاهی معه میر میران خلف خود و ابراهیم خان خلف علی مردان خان با اسمعیل بیگ و اسحاق بیگ برادرانش و دیگر امرائے برنغار جا یافت و سلطان سپهر شکوه و رستم خان بهادر فیروز جنگ که از اعظم امرا بود و قاسم خان و دیگر بندهائے با دشاهی جرنغار انتظام یافت و کنور رام سنگه و کیرت سنگه پسران راجه جے سنگه و دیگر راجپوتان التمش مقرر شدند و حیدر میر و دین ویسلد با امرایان نامدار مقرر کرده داراشکوه خود با چندی از نامداران در قول قرار گرفت و در نصف النهار نخست از طرفین باندختن بان و توپ و تفنگ میدان جنگ افروخته گشت هوا از ابر دود تیره و چشم عالمیان از کثرت دخان خیره شد و غبار دار و گیر گوش فلک آگنده و زهره شیر دلان پراگنده گردید توپ کوه شکن

شدند و راه فرار پیمودند و درین اثنا یکے از خدمت گاران نزدیکی او کہ ترکش بر میانش مے بست ہدف تیر قضا گشتہ از پا در آمد داراشکوہ چون بہرہ از شجاعت و مردانگی نداشت از مشاہدہ این حال بیش ازین تاب مقاومت نیاورده بگام ناکامی منہ سپہر شکوہ راہ قرار پیش گرفت و مبشران اقبال در طرفة العین این مژدہ فرح افزا بعرض حضرت خدیو آفاق رسانیدند و مبشران بخت و دولت نوید نصرت و فیروزی بگوش خیراندیشان انداختند صدائے کوس فتح و فیروزی باوج آسمان رسید و مژدہ مبارک باد از زبان اولیائے دولت برآمد ہنوز تیغ بہادران فیروزی منش از خون اعدا کہ در اوجیغ و داده بود رنگ الود و جراحت مجروحان عرصہ وغا بالتیام نیامده کہ این نمایان فتح از تمدیدات ایزدی بتازگی بمنصہ ظہور رسید بیت

چون بشنوم ہم این دو فتح قریب ۔۔۔ چون نصر من اللہ فتح قریب

حکم مقدس بظہور پیوست کہ احدی از لشکر منصور متکاسل متوانی بجادہ مستقیم نگذارد از عرصہ رزم گاہ تا اکبرابادکہ دہ کروہ مسافت بود گرد تنگان لشکر غنیم در ہر گام از ذخائر کاری و جراحت ہائے سخت و فرط حرارت و غلبہ تشنگی فوج فوج جا بجا افتادہ جان بجان افرین دادند و اکثرے در شہر رسیدہ از شہر بند حیات راہ عدم پیمودند و بحکمت قادر مطلق در چنین نہر دمرو از ماکہ امرائے ذیشان و راجہائے رفیع الشان کہ ہر یک صاحب طبل و علم و ملک خیل و حشم بودند و ہزاران ہزار مردم دیگر از طرف مخالف بر خاک ہلاک افتادند از لشکر خدیو گیہان غیر از اعظم خان کہ بعد فتح از غلبہ حدت ہوا غالب تہی کردن یمین الخاطب بہ سزاوار خان و ہادی داد خان و سید دلاور خان دیگر کسے بکار نیامد و اسیب زخم تیر غیر از بہادر خان و ذوالفقار خان و مرتضی خان و دیندار خان و عزت بیگ محمد صادق بدیگرے از عمدہ نرسید القصہ داراشکوہ پس از انہزام از غایت تعب و ہراس چون سیماب بے قرار گشتہ با پسر خود و چندی از نوکران بوقت شام کہ روز بخت و دولت او را شام ادبار رسیدہ بود باکبرابادہ بمنزل خلیش کہ سعادت و اقبال ازان رخت بربستہ بود در آمد و از فرط خجالت و انفعال در اطاقے بروے اشنا و بیگانہ بربست و از کمال شرمساری بملازمت حضرت اعلی نیز نرفت و سہ پاس شب در نہایت بیم و ہراس در انجا بسر برد و مہابت حضرت خدیو جہان انچنان بر دلش مستولی گشت کہ از سایہ خود می ترسید

زبیداد تیغ جدائی فگن　　سر از تن جدا ماند و تن از کفن
دو شمشیر هر گاه می شد علم　　چو مقراض بید و خت تیرش بهم
جدا بازده دست با سو بسو　　چو دامی که یک پائے افتد درو
شد از تیغ بیداد در یک نفس　　بری مرغ ارواح این قفس

مرتضی خان و ذوالفقار خان و دیندار خان تردات مردانه بظهور رسانیده زخمی شدند اگرچه ملازمان رکاب خدیو گیهان چقلش ها بے بهادرانه نموده داد مردانگی دادند و کارنامه مبارزت و رزم ازمای برطاق بلند نهادند لیکن راجپوتان جلادت منش مردانگی هائے عظیم و سپاه گری غریب بوقوع اوردند چنانچه رائے ستر سال هاده و راجه رام سنگه راتهور و دیگران بپایمردی جرات و دلاوری بقول همایون نزدیک رسیده تردات رستمانه نموده ره نورد ملک عدم شدند خصوص راجه رام سنگه[1] راتهور که به رونده شهرت بود و از همه تقدیم نموده خود را بفیل سواری مبارک رسانیده آثار تهور و جلادت بظهور اورد خدیو افاق تماشاے جرات او مشاهده فرموده ملازمان رکاب سعادت را از قصد هلاک او منع نمودند لیکن بهادران عقیدت منش نظر بجسارت او ضبط خود نتوانستند کرد و ان بے باک را بشمشیر همت از پا در آوردند بیت

چو پروانه خود بازند بر چراغ　　نمیرد چراغ او بمیرد دماغ

داراشکوه از مشاهده این حال و اطلاع برگشته شدن رستم خان و راسے ستر سال هاده و راجه رام سنگه راتهور که اعتضاد قوی و استظهار مطلق او بودند متردد گشت و از فرط غم کمرش بشکست درین اثنائے محمد صالح الملقب بوزیر خان که دیوان او بود و سید یوسف خان برادر دلیر خان که در شجاعت و مردانگی همسر دلیر خان بود و سید ناهر بارهه و اسمعیل بیگ و اسحاق بیگ پسران علی مردانخان شربت هلاک چشیدند و مقاران این حال چندان متواتر از توپ خانه رکاب همایون نزدیک داراشکوه رسید مانند دیو بر جیم که از شهاب ثاقب بیم خورد بر دل داراشکوه هراس و خوف مستولی گردید و از غایت بیدلی از فیل فرود آمده بے سلاح و بیراق پا برهنه بر اسپ سوار شد و ازین حرکت دل اضطراب بے هنگام که از داراشکوه بوقوع آمد لشکریانش دل ازو شست و داده پراگنده و پریشان

(۱) راجه رو پ سنگه راتهور - عالمگیر نامه صفحه ۱۰ - منتخب الباب حصه دوم صفحه ۲۷ + ۲۸ - رونده

خلف معظم خان بملازمت رسیده باضافه هزاری ذات و هزار سوار که از اصل و اضافه چهار هزاری و سه هزار سوار بوده باشد سرافراز شد و روز دیگر امرا سعادت اندوز شدند و دهم رمضان المبارک ساحت باغ نور منزل که بباغ دهره مشهور و نزدیک اکبرآباد واقعه است نزول اجلال فرمودند حضرت اعلی بر حاشیه عرضداشت جواب بخط مبارک نوشته بایک قبضه شمشیر موسوم بعالم گیر مصحوب فاضل خان میر سامان فرستادند اگاه دلان هوشیار خرام ازان شمشیر تفاول بر عالم گیری نموده بعرض والا رسانیدند درین وقت نوکران مراد بخش از عدم ضبط او در اکبرآباد رسیده دست تطاول بمال مردم دراز کردند بحسب الحکم معلی شاهزاده محمد سلطان و نجابت خان خانخانان در شهر رفته ان ستم پیشگان را از مردم آزاری باز داشته مژده امن و امان و نوید عاطفت و احسان باهل شهر رسانیدند چهاردهم رمضان المبارک خانجهان خلف بزرگ اصف خان مرحوم که حضرت اعلی او را باغوائے دارا شکوه قید کرده بعد دو روز خلاص نموده بودند بملازمت حضرت خدیو آفاق رسیده مشمول عواطف گردید و درین تاریخ حضرت اعلی بعضے پیغام بزبانے خلیل الله خان و فاضل خان فرستادند خدیو گیهان جواب پیغام بزبانے فاضل خان فرستاده خلیل الله خان را در حضور خود داشته مصالح ملکی درمیان اوردند و میر میران خلف خان مشار الیه نیز بملازمت رسید و اکثر امرا تعیینه بوسی رسیده مورد الطاف شدند چون شورش مفسدان چکله متهرا بعرض والا رسید جعفر و لله بدو زدیخان بانواع اصل و اضافه بمنصب سه هزاری ذات و سه هزار سوار سرافرازی بخشیده برائے انتظام مهام چکله مذکور رخصت فرمودند و هژدهم رمضان المبارک شاهزاده محمد سلطان بموجب امر والا بملازمت حضرت اعلی رسیده کامیاب سعادت گشت و درون قلعه ارک کسان خود بحافظت مقرر گردانیده مردم بادشاهی را برداشت نوزدهم بیگم صاحب امده ملاقات کردند جعفر خان دیوان اعلی و دیگر امرایان فوج فوج باستلام عتبه فلک رتبه رسیدند خدیو گیهان بار عام داده فرمودند که هر کس که برائے ملازمت ایدمنع نکنید و حسب الحکم والا بخشیان عظام و میر توزکان پایه شناس ویاولان مرتبه دان بموافق درجات مراتب و برحسب تفاوت مناصب هر کدام را در مقام ایستاده کرده ملازمت کنانیدند و رائے رایان که بحسن کفایت و کاردانے سر دفتر اهل دیوان بود با جمیع متصدیان دیوانی و زمره اهل قلم و ارباب

واز در و دیوار دهشت داشت و پیش ازین در انجا صلاح اقامت ندیده او اخر شب
برامده بجانب شاهجهان اباد روان شد و زوجه خود با بعضے از پردگیان و سپهر شکوه را
همراه گرفت و برخی از جواهر و مرصع الات و پاره اشرفی که دران سراسیمگی و اضطراب
دست قدرتش بران رسید همراه برداشت دران وقت بهگی دوازده سوار همراهش بودند
چون لشکر او شکسته و انتظام سپاه او گسسته و اکثرے زخمی و بسیاری از شدت
گرما بے تاب بودند و مراکب دواب و خیمه و پرتال هر کدام بتاراج رفته بود و هیچکس را
احتمال نبود که باین زودی رو بقرار خواهد نهاد دران شب احدی رفاقت نکرد صباح ان
پاره مردم بقدر مایحتاج سر انجام نموده باور سیدند و در سه روز پنجهزار سوار ملتحق گردید و
بعضے کارخانجات نیز با و پیوست و اکثر نوکران قدیم و جدید ش جداے گزیده بدرگاه
خدیو گیهان رسیده بمناصب مناسب سرافراز شدند و اکثر خزاین و جواهر مرصع الات
و کارخانجات و فیلان و اسپان و سایر اسباب شوکت و تجمل در اکبر باد
ماند

نظم

زر و سیم و مالش بتاراج ماند — چمن بے خس و گنج بے مار ماند
از و دولت عاریت تافت رو — فلک داده خویش بگرفت ازو

خدیو فیروزبخت بعد از فتح و نصرت سپاس بیقیاس بدرگاه خدیو حقیقی بجا اورده با دیگر
و توزک تمام در خیمه دارا شکوه امده شرف نزول ارزانی داشتند و تا رسیدن
اردوے معلی و افراخته شدن دولتخانه والا در انجا بسر بردند و تفقدات و مراحم بحال
بادشاهزاده محمد مراد بخش مبذول داشته بچرب زبانی و لطف و نوازش مرهم جراحت
هاے او فرمودند و جراحان و اطبا بمعالجه او گماشتند و همچنین دیگر زخمیان عساکر منصور
را بمرحمت خسروانه مرهم بخشیدند و کشتگان و شهیدان را بنوازش فرموده از خاک
برداشتند و بخاک سپردند و جمی را که درین نبرد مرد ازما مصدر تردد ات نمایان شده
بودند و ارادت و عقیدت انها بر پیشگاه ضمیر والا جلوه ظهور نموده بود بشرایف عواطف
بادشاهانه نواختند و روز دیگر ازان منزل نهضت فرموده در عمارات سمو گر براب
اب جمنا نزول فرمودند و درین منزل عرضداشت مشتمل بر صورت حال و اعتماد و قوع
صف ارای بخدمت حضرت اعلی ارسال داشتند و درین مکان محمد امین خان

اتالیق شاهزاده و فاضل خان میر سامان را بملازمت حضرت والا و پرداخت مهمات بیوتات و حکیم نصرت خان را کہ بمزاج اقدس آشنا بود برای معالجہ بقیہ کوفت بعد عطای سہ ہزار اشرفی مقرر کردند و ذوالفقار خان را بحراست قلعہ اکبر آباد نصب کردہ بست و دویم رمضان المبارک از اکبر آباد بعزم شاہجہان آباد نہضت فرمودند **نظم**

ظفر از یمین نصرتش از یسار　　فلک یاور و اختر و بخت یار
زمین تابع و آسمان پیروش　　بسان جم و شان کیخسروش

روز اول ساحت بہادر پور مخیم سرادقات اقبال گشت و درین روز شاہزادہ محمد اعظم بملازمت حضرت اعلی رسیدہ پانصد مہر و چہار ہزار روپیہ نذر گذرانید حضرت اعلی بدیدار قرۃ العین خلافت خوشوقت شدہ در اغوش گرفتند و انواع مہربانی نمودہ رخصت فرمودند یک روز در ساحت بہادر پور مقام شد ازانجا در عمارات گہات سامی نزول واقع گشت و ازان منزل خاندوران را برای تسخیر قلعہ الہ اباد کہ سعید قاسم بارہہ دارا شکوہ بے مضبوط داشت و قاسم خان بہ فوجداری مرادابادکہ محال مفسد خیز است و ارادت خان بصوبہ داری اودہہ و شیخ عبد النبی بہ فوجداری اتاوہ تعین شدند و سلخ ماہ رمضان المبارک کہ ساحت باغ سلیم پور مضرب خیام والا بود بہادر خان را از اصل و اضافہ بمنصب چہار ہزاری و دو ہزار سوار نواختہ با جنود نصرت بتعاقب او مامور تعین فرمودند درین منزل فرخندہ ہلال عید الفطر از افق سعادت طلوع نمودہ عرصہ جہان را بانوائے بہجت و شادمانی و لوامع عشرت و کامرانی نورانی ساخت کوس شادی بلند آوازہ گشت و طنطنہ مبارک بادی بآئین ہمایونی تازہ گردید درین روز بہجت افروز خانجہان عرف شایستہ خان خلف بزرگ اصف خان را بخطاب امیر الامرائے و منصب جلیل القدر ہفت ہزاری ذات و ہفت ہزار سوار و اسپہ و انعام مبلغ کریک[1] کرور دام چمع داشتہ باشد سرافراز فرمودند و دیگر بندہائے درگاہ والا را باضافہ مناصب و انعامات نواختند و دلیر خان کہ از نزد سلیمان شکوہ آمدہ بود بملازمت مقدس سرافراز گشتہ بمنصب ارجمند پنجہزاری و پنجہزار سوار و عبد اللہ خان و لد سعید خان

(۱) دو کرور +

محاسبات جبهه سای عتبه علیه گشت واز مراتب ملک ومال بعرض والا رسانید وبدانچه مامور گشت بعمل میاورد ودرین تاریخ بست وشش لک روپیه از خزانه عنایت برادبخش مرحمت گردید پس ازنه مقام از باغ مذکور کوچ نموده بفروشوکت وبخت واقبال برفیل سوار شده لوائے توجه بر سپهر افراختند وخلایق را از مشاهده خورشید جمال جهان آرائے شهنشاه جهان وبادشاه نوجوان دیده امید روشنای پذیرفت وجمعیت واسودگی طرح آشنای والفت افگند ساکنان ان شهر چون بیامن الطاف بیکران وآثر عدل واحسان والاجان تازه یافته بودند از خرد وبزرگ از هر گوشه زبان دعا وثنا کشودند وبلسان حال مضمون این مقال ادا نمودند نظم

خدایا ورا مملکت پرورا — سکندر سریر اجهان داورا

زادم بمیراث عالم ترا است — جهان بادشاهی مسلم ترا است

مهین گوهر سلک ادم توئی — بهین میوه باغ عالم توئی

جهان سر بسر در پناه تو باد — سر دشمنان خاک راه تو باد

عمارات دارا شکوهی به نزول همایون زینت یافت وجمعی کثیر از امرا بمناصب ومناصب برافراز شدند از انجمله خلیل الله خان از اصل واضافه بمنصب شش هزاری وشش هزار سوار وچهار هزار دو اسپه سرافراز گشت ومحمد امین خان بدستور سابق بخدمت میر بخشی گری سربلندی یافت پیش نهاد خاطر والا ان بود که در شاعت مقصود احرار دولت ملازمت حضرت اعلی نمایند ودر استرضای خاطر ملکوت مناظر بکوشیده عذر وقوع حوادث درمیان اورند وبالکلیه جانبے که حادث شده مرتفع نماید لهذا چون که حضرت اعلی را کمال توجه بحال خسران مال دارا شکوه بود وبرعایت خاطر او چشم از صلاح دولت پوشیده در اصلاح وتربیت ان نهال بے ثمر میکوشیدند رضا نشد ند که مذبوحیان بملازمت بکوشند لاجرم بمجرد استماع این وقایع ساعت خذلان اتفاق نموده عزم ملازمت نمودند ودر خلال این حال خبر اقامت او شکوه بشاهجهان اباد وخراسم او در دل لشکر بقصد جنگ بمسامع والا رسید تهاون در تعاقب او جایز ندانسته عزیمت بمدافعت او شکوه مصمم نمودند وشاهزاده محمد سلطان را با دولت روپیه باتمام مرحمت فرموده در اکبر اباد گذاشته اسلام خان را

مصلحت نیست که اینچنین خیالات فاسد بخاطر راه دهند بهر حال اورا استمالت کردند و از اکبرآباد برآمده عقب لشکر فیروزی اثر می آمد و درکمین فرصت انتظاری بود و بعد از فتح بر دارا شکوه تا حال بملازمت نرسیده بود بخاطر مقدس رسید که بهر صورت این بیکس را دستگیر کرده رفع شورش باید نمود بنابرین اندیشه چهارم ماه شوال که حوصله متهرا مورد سراوقات اقبال بود دران روز مراد بخش بملازمت رسید بحسن تدبیر اورا دستگیر نموده خلایق را از شورش و فساد رهانیدند و بعد از دو پاس شب اورا بشیخ میر و دلیرخان سپردند که بقلعه شاهجهان آباد برده محبوس گردانند روز دویم ازین ساخته راجه جے سنگه کچهواهه که از رفاقت سلیمان شکوه برخاسته آمده و کرت سنگه پسرش که پس از جنگ دارا شکوه بوطن رفته بود و رائے رائے سنگه برادرزاده راجه جسونت سنگه و ابراهیم پسر علی مردان خان که بعد از شکست دارا شکوه بمقتضائے نادانی سود از زیان نادانسته همراهی مراد بخش اختیار کرده بود ند بعادت استان بوس مشرف شدند و دیگر امرائے بادشاهی که درسلک رفاقت مراد بخش بودند بملازمت رسیده خلعت نوازش یافتند و همچنین مجموعه سپاه و لشکریانش که سابق و لاحق بست هزار سوار بود بموجب حکم اقدس اعلی بخشیان عظام جوق جوق و فوج فوج از نظر والا گذرانیدند همگنان بمنصب مناسب سرافرازی یافتند و خدیو گیهان بعد قطع مسافت در باغ اعزاباد واقعه شاهجهان آباد رسید نمد +

در بیان بقیه ماجرائے احوال دارا شکوه

او بعد فرار از اکبرآباد با پنجهزار سوار بتاریخ چهاردهم رمضان المبارک در شاهجهان آباد رسیده در قلعه شهر کهنه که بمناسبت خرابی و بے رونقی شایان نزول او بود ماند چند بویرانه فرود آمده بمقصد سامان جنگ و سرانجام سپاه اسپان و فیلان و اجناس و متعه سرکار بادشاهی و امراء هر جا هر چه یافت تصرف می نمود و سلیمان شکوه خلعت جرگ خود نوشت که از پتنه بمه امرائے بادشاهی خود را در شاهجهان آباد برساند و بامرائے صوبجات و فوجداران اطراف نوشتجات فرستاده نزد خود طلبداشت چون پسرش نتوانست و موسم برشگال رسید بخاطر آورد که مبادا از کثرت بارش و فزونی گل و لائے راه سدود

کرا و نیز از همراهی سلیمان شکوه امده بخطاب سعید خانی و عنایت خسروانی سرافراز
یافت و عبد الله بیگ ولد علی مردان خان و اعتماد خان و دیگر امرائے کہ رفاقت
سلیمان شکوه گذاشته امده بودند بملازمت مشرف شدند ٭

در بیان قید گردیدن بادشاهزاده محمد مراد بخش

ازانجاکه بادشاهان والا اقتدار ظلال حضرت افریدگار هستند لهذا امر جلیل سلطنت و مشغل
نبیل خلافت بسان رتبه درگاه الوهیت و مانند درجه بارگاه ربوبیت مقتضی عدم شریک
و انباز و از سهیم و ندیل مستغنی و بے نیاز است **نظم**

بے آنکس کہ ظل ذوالجلال است — شریکش چون شریک حق محال است
شهنشه فردی باید در اقلیم — دریکتا بود در خورد و بیهیم

چون کارفرمایان قضا منشور خلافت و جهان داری بنام نامی خدیو گیهان رقم اقبال کشیده
و ذات قدسی را در سلطنت و شهریاری تفرد و یکتائے بخشیده از نیهبت از نقص
مشارکت شرکا مبرا میخواهند و مدعیان شرکت اندیش را حرمان نصیب ساخته چمن دولت
و گلشن سلطنت او را از نخل بے ثمر و دعوے داران معرا میدارند مصداق اینمقال
احوال خسران مال مراد بخش است او از خودسری و بے حوصلگی مدعی و شریک خلافت
بود چتر و تخت و سایر لوازم فرمان روائی با خود داشت چون دید کہ امر سلطنت بخدیو
افاق قرار گرفته و زمام حل و عقد امور خلافت بکف اقتدار والا در امده عرق حسد بر
پیشانی او حرکت نمود و اغوائے خویش اندیش و فتنه جویان ضمیمه سودا و غرور
گردید و با وجود فقدان خزانه و وجه تنخواه مواجب سپاه در صدد توفیر لشکر گردید
و بعضے امرائے ناعاقبت اندیش را بانواع استمالت بخود کشیده با ضافه مناصب
و خطابها سرافراز ساخت و اسباب شورش و سرکشی سرانجام داده خیال فاسد
بخود راه داد و درینگام نهضت موکب والا از اکبرابادبهال ورزیده پیغام کرد کہ در بدایت
این شورش قرار چنان بود کہ بعد فتح بدارا شکوه خزاین و ممالک بالمناصفه بقسمت رساند
اکنون وعده بایفائے باید آورد خدیو گیهان فرمودند کہ تا حال مهم دارا شکوه بانجام
نرسیده بعد اتمام کاران بموجب قرار داد عمل خواهد آمد بالفعل بر سر غنیم باید رفت

برفاقت او در لاهور رسید و خنجر خان فوجدار بهیره و خوشاب فریفته افسون او گشته نیز
امده ملاقات نمود روز بروز مواد شوکت و اقتدار افزون می شد اگر یک چند از نهیب
ورود عساکر منصور مهلت می یافت اغلب که جلوس بر سریر سلطنت می نمود و همواره در اغوای
نوئینان بارگاه والا خفیه نوشتجات می فرستاد و نیز بامرائے صوبجات و راجپوتان که
در اوطان بودند خطوط شورش افزا مشتمل بر تحریر سرکشی و مخالفت با خدیو گیهان می نوشت
و به با دشاهزاده سلطان محمد شجاع بحکم ضرورت مصالحه نموده حرف دوستی و التیام
درمیان اورده مکاتیب مواخات اسالیب نوشته او را ترغیب حرکت از
بنگاله و تکلیف لشکرکشی و سپه ارای نموده مقرر ساخته بود که چون خود در پنجاب تهیه
اسباب شورش مینماید او نیز از بنگاله لوائے عزیمت تا الهاباد برافراز د و مراتب
مواثیق موکد بایمان درمیان اورد که بعد حصول مدعا ملک و مال بمساوات قسمت نمایند
افسون دارا شکوه بهر شجاع اثر کرد و از بنگاله لشکرکشی نمود چنانچه در جاے خود بقلم
خواهد آمد بالجمله دارا شکوه اگرچه بحسب ظاهر در سرانجام سامان نبرد میکوشید لیکن در باطن
مغلوب رعب و هراس گشته محاربه بعساکر همایون از حوصله طاقت خویش افزون میدانست
و داعیه رفتن بجانب ملتان و قندهار مینمود این معنی را به نزدیکان و محرمان خود بر مزدایا
میگفت و مردم تیزفرس میدانستند که هرگاه موکب جاه و جلال باین سمت توجه نماید
بے اقدام جسارت در پیکار قدم بوادی فرار خواهد نهاد از نهیبت او دواهنگ جدائی میکردند
چنانچه راجه راجروپ به بهانه انکه بوطن رفته سرانجام سپاه لشکر و مستعدات
قلوب زمینداران کوهستان نماید رخصت گشته جدا شد و بنا بر مصلحت پسر و
وکیل خود را در لاهور گذاشت بعد چند روز پسر او نیز شبی برخاسته رفت و نیز
گوروهر رائے سجاده نشین بابانانک که با لشکر کثیر امده بود به بهانه فراهم اوردن لشکر
بدر رفت و همچنین اکثر مردم جدا شدند و دارا شکوه انتظار سلیمان شکوه پسر بزرگ خود
داشته در لاهور اقامت میداشت ٭

در بیان ماجرائے سلیمان شکوه خلف بزرگ دارا شکوه

او بعد هزیمت با دشاهزاده محمد شجاع بموجب طلب دارا شکوه از تپنه بارا جه جے سنگه

گردد درسیدن بلاہور کہ گوشہ عافیت است محال شود و مقارن این حال خبر توجہ موکب
مقدس از اکبرابادبجانب شاہجہان اباد شنیدہ ہذا مغلوب رعب و ہراس گشتہ بست و
یکم رمضان از دہلی روانہ لاہور شد و سلیمان شکوہ نوشت کہ اگر تواند ان روے اب
جمنا براہ بوریہ و سہارن پور بجناح استعجال در سہرند رسیدہ بلاہور ملحق گردد بعد رسیدن
در سہرند دست نقدی بر اموال راجہ تودرمل متصدی انجا کہ خود را اودورانديشی بگوشہ
کشیدہ بجانب لکھی جنگل رفتہ بود دراز کردہ قریب بست لک روپیہ کہ در بعضے امکنہ
از راجہ مذکور مدفون بود و مردم نشان دادند برادر دہ متصرف گشت و چون بکنار
دریاے ستلج رسید از جمیع گذرہا کشتیہا فراہم اوردہ بعد عبور ازان دریا کشتی ہا را
شکست و غرق نمودہ داؤد خان قریشی راکہ از سرداران عمدہ او بود بالشکر دیگر برگذر
تلون گذاشت و چنان بخاطر اورد کہ چون موسم برشگال است و راہہا از گل و لاے
مسدود است و از طغیان اب دریا پایاب نایاب و کشتیہا مفقود تا انکہ موسم برشگال
نگذرد و راہ صاف و دریا پایاب نگردد توجہ رایات والا بسمت لاہور صورت نخواہد بست
در عرصہ این مدت بلاہور رسیدہ خزانہ بادشاہی کہ یک کرور روپیہ موجود است و توپخانہ
و توپ خانہ و اسباب تجمل بدست اورد لشکر جمع سازد و اماده پیکار گردد بدین قصد
لشکر بر معابر ستلج گذاشتہ روانہ گشت و ہفدہم (۱۷) شوال بلاہور رسیدہ داخل قلعہ
بادشاہی گردید و در اطراف و اکناف ان صوبہ مردم را باستمالت نامہاے ملاطفت
امیز مبنی بر وعدہاے احسان فرستادہ سپاہ ان مرز و بوم را از ہر جا و ہر قوم و قبیلہ
ترغیب نوکری می کرد و نیز زمینداران و فوجداران ملتان و سیکہر و تہتہ کہ مجموع با قطاع
او متعلق بود و نیز لشکرہاے پشاور و کابل را کہ مہابت خان ایالت انجا داشت خلعتہا
فرستادہ بجانب خود دعوت می نمود و بر خزانہ بادشاہی و توپخانہ و توپ خانہ و دیگر
کارخانجات کہ در لاہور بود دست تصرف دراز نمودہ بیدریغ بسپاہ و لشکر میداد و بر
تہیہ اسباب کارزار ہمت می گماشت و در اندک فرصت قریب بست ہزار سوار
فراہم امد و راجہ روپ زمیندار نورپور کہ قبل از صف ارائے عساکر والا بموجب
فرمان حضرت اعلیٰ از وطن خود روانہ اکبرابادشدہ بود درمیان دہلی و سہرند ملحق گردید

(۱) فوزدہم +

درمیان دواب وطن داشتند صلاح میدادند که درمیان دواب رفته براه سهارن پور
وبوریه به پنجاب باید رفت سلیمان شکوه که از اختلاف مشورت حیران بود این مصلحت
را از همه بهتر دانست چون که داراشکوه هم باو نوشته بود که بهر حال ازان طرف گنگ
آمده براه بوریه خود را به پنجاب رساند از نیمهت زیادتی اموال وکارخانجات و بعضے از
پردگیان در قلعه الهاباد گذاشت وسید قاسم بارهه را که از عمده نوکران داراشکوه
حکومت وحراست ان قلعه داشت همانجا گذاشته از دریائے گنگ عبور نموده مطے
منازل می نمود و در هر منزل نوکران خود و پدرش جدا می شدند وسلک جمعیت ازهم می
گسیخت تا انکه به پرگنه مدینه که باقطاع بیگم صاحب تعلق داشت رسیده کوروے انجا را
بامتعلقانش قید کرده دست تطاول بمال سکنه دراز نموده زیاده از دولک روپیه بدست
آورده واز ین منزل صلابت خان بارهه از وجدا شده روانه درگاه والا گشت چون
سلیمان شکوه در هیچ گذر محال عبور از دریائے گنگ نیافت بهوانی واسس دیوان
بیوتات راکه بامرزبان سری نگر معرفتے داشت نزد او فرستاد وکشتیها برائے
عبور از اب گنگ ازو استمداد نموده درچاندی اقامت داشت درین اثنا امیر الامرا
فدائے خان با جنود فیروزی رسیده محاذی فرود آمدند سلیمان شکوه تاب مقاومت
نیاورده ومغلوب لشکر هراس ویاس گشته وکوه سری نگر را من خود اندیشیده از
چاندی کوچ کرده بجانب سری نگر رفت کسان راجه آمده او را بکوهستان بردند وراجه
خود نیز آمده ملاقات نموده اظهار کرد که ولایت من جائے مختصر است گنجایش لشکری که
باشما است ندارد ومعهذا راه عبور اسپ وفیل ودیگر دواب نیست اگر بودن شما انجا باشد
سپاه را مرخص کنند وبا اهل وعیال ومعدودے از نوکران بسر برند باقی بیگ ماه وخان
که بمرض سخت مریض بود رخصت شده جدا شد وبعد از برامدن کوهستان قالب تهی
کرد وسلیمان شکوه کوروے پرگنه مدینه را که سید بیگناه بود با غوائے فتنه
سازان از هم گذرانیده وبعد هفت هشت روز که مشورت در چاره خود می کرد و برفتن
سری نگر بعنوانے که مرزبان انجا میگفت متفکر بود نوکرانش از بیهبود حال او نومید گشته
بودند و در کوهستان که راهها باختیار زمیندار بود جدا لیتوانستند شد همه باتفاق
خاطر نشان او می نمودند که رفتن سری نگر بطریقے که مرزبان یعنی راجه میگوید خلاف

و دلیر خان بتعجیل می آمد سه منزل از الہ اباد گذشته خبر انہزام داراشکوہ شنید سنگ تفرقہ در سلک جمعیت لشکرش افتاد و مضطرب و سراسیمہ شدہ ثبات و استقلال از دست داد و راجہ جے سنگہ را طلبیدہ مشورت درخواست کرد راجہ مصلحت داد کہ چون لشکر همراہ داری بصوب دہلی شتافتہ خود را بہ پدر برسان واگر تعوانی صواب است کہ بالہ اباد مراجعت نمودہ تا رسیدن خبر منفتح در انجا بسر بری چند انکہ سلیمان شکوہ راجہ را تکلیف رفاقت نمود او از عاقبت اندیشی راضی بہمراہی نگشت و صریح جواب ہم نداد و بمنزل خود آمدہ بالپیش او نرفت سلیمان شکوہ روز دویم مقام کردہ بدلیر خان بنگش مصلحت کرد خان مشار الیہ مصلحت داد کہ بالہ اباد مراجعت نمودہ از دریائے گنگ گذشتہ بشاہجہان پور مسکن افغان رفتہ در انجا لشکر از قوم افغانان وغیر ذالک فراہم آورده انچہ صلاح وقت خواہد بود بعمل خواہد در آمد و رفاقت او بشرط تدبیر قبول نمود راجہ چنگہ بر این معنی اطلاع یافتہ دلیر خان را کہ درین صورت محض خانہ خرابی او و قبیلہ او بود ازین مقدمہ باز آورده در عزیمت رسیدن تعبیہ خلافت با خود متفق گردانید روز دیگر سلیمان شکوہ بموجب قرار داد بسمت الہ اباد کوچ کرد و دلیر خان عذر کردہ با راجہ در ہمان منزل مقام کرد و ہمچنین دیگر بندہائے بادشاہی و نیز جمعی از نوکران جدیدی او و پدرش کہ در اثنائے این مہم نوکر شدہ بودند ترک ہمراہی کردند سلطان سلیمان شکوہ از وقوع این حال متحیر شدہ خواست کہ با جمعی کہ ہمراہ ماندہ بودند متوجہ بسمت دہلی شود باقی بیگ المخاطب بہ بہادر خان کہ از نوکران عمدہ داراشکوہ و لیاقت او و سر دار لشکر بود در رفتن بسمت دہلی پسند نکردہ معہ صلابت خان بارہہ کہ از نمک پروردہ دولت داراشکوہ بود بصوب الہ اباد عنان عزیمت برتافت درین ایام قریب شش ہزار سوار همراہ بود ہفت روز در الہ اباد اقامت داشتہ ہر دم نقش تدبیر بر لوح خاطر کاشت و ہر نفس بنائے عزیمت بر صواب دید ہر کس می گذاشت بہ ہر طایفہ مصلحتے می اندیشیدند و ہر فرقہ تدبیرے می نمودند رایے جمعی بران گشت کہ در الہ اباد چون اقامت اندا خته این حدود و تخته در ضبط باید آورد و برخی صلاح میدادند کہ رفتہ با محمد شجاع طرح موافقت باید انداخت با تلاقی کلیدیگر ہنگامہ شورش گرم باید ساخت و سلامت بارہہ کہ عمہائے داراشکوہ بودند

مسعودش رونق پذیرد و به تعظیم او امرا الهی لوائے عزت و عظمت برافرازد و بجواهر
مفاخره و لالی معالی ممالک را بیاراید و اناجگاه بوارق این مواهب و لوامع این مکارم
اعاز طلوع صبح ولادت از پیشانی نورانی ان مشمول عواطف یزدانی واضح و لائح بود
لاجرم کارکنان اسمانی باقتضائے حکمت ربانی پیوسته ابواب حصول امال و امانی
بر روے روزگار فرخنده آثار می گشودند و اسباب حمیت کامرانی و تمهید موجبات خلافت
و جهانبانی میمنودند بخت همواخواه بود و بخت چشم براه روزگار دیده امید بر شاهراه
نهاده انتظار می برد و هر یک در ترصد وصول این عید دل افروز روزی شمرد و روز
مبارک جمعه غره ذی قعده سال هزار و شصت و هفت هجری مطابق یازدهم امرداد
الهی در عمارت دل نشین باغ اعزاباد مصرع

که هیچ دولت صحبت مدام خرم باد

کارپردازان اختتال سلطنت بساط نشاط گسترده جشنی والا و مجلسی دل کشا ترتیب
دادند و ابواب عیش و طرب بر روے عالمیان کشادند نظم

جهان مجلس آرائے از سر گرفت — زمین را نگین دار در زر گرفت
بچوگل عالمی طاز عیش و طرب — فراهم می آید از خنده لب

بعد از انقضائے پاره از دلگیری نوبت دولت پل شهنشاه کام بخش با بخت بیدار
و دل هوشیار بر تخت سلطنت و سریر فرمانروائی جلوس اجلالی فرمود و پایه افرائے
اورنگ داوری گشت نظم

بر اورنگ مشاهنشهی — شرف داد شش از فر فضل الهی
شهنشاه بخشنده دولت افزای — وطن کرد اقبال در پائے تخت
چو از پایه او تخت افسر گرفت — باغلاک خود را برابر گرفت

صداے نشاط و نواے کوس طرب بسواد شش گوش دولتخواهان برخاست
و اهنگ زمزمه تهنیت و گلبانگ قرائت غنا از صحن محفل بهشت مشاکل بلند آمد
رفیع القدر و نیشان اخلاص مهاد تسلیمات مبارکباد بجا اورده در خور رتبه و منزلت
دران نخجسته محفل بر اطراف سریر گردون مصیر صف کشیدند و اورنگ والا پایه
اسمان سایه از جلوس مقدس سعادت پذیر گشت و تاج هفت کوکبی از فرق فرقدان

ایمن حزم و احتیاط است چون لشکر منصور باینطرف گنگ عبور نمیتواند کرد
بالفعل اینطرف احدی را راه نیست از ماهی که آمده ایم بسمت الہ اباد مراجعت نمائیم
و از جانب سید قاسم بارہ قلعہ دار الہ اباد خط گذرانیدند که محمد شجاع از بنگالہ آمده
قصبہ الہ اباد را در تصرف آورده بر گشته باله اباد بیائید درینصورت سلیمان شکوه فسخ عزیمت
سری نگر نموده از زمیندار انجا عذر خواست و برخی از جواهر مرصع آلات با و داده راهی
که آمده بود بسمت الہ اباد برگشت و باز در پرگنه ندینه رسید مردمانش که بجهت صلاح
کار خود این مشورت داده بودند فرصت یافته اکثرے جدا شدند همگی هفصد سوار
با او ماندانها نیز در فکر جدا شدن بودند سلیمان شکوه از برامدن کوهستان پشیمان شده
دانست که باین نمط که صورت حال لشکر چنین است باله اباد نمیتواند رسید بالضروره
از انطرف باز عزم سری نگر کرده از ندینه معاودت نموده راهی گشت قاسم خان که تازه
بالہ اباد رسیده بود بقصد دستگیر کردنش در ندینه آمد پیش از رسیدنش سلیمان شکوه
کوچ نموده افتان وخیزان بپای کوه سری نگر رسید و درین روار و تمامی همراهانش جدا
گزیدند و زوجه و چندی از پردگیان و خلاصه جواهر و مرصع آلات و اشرفی و ران سراسیمگی همراه
او رسید و کسان راجه امده اورا در سری نگر بردند ٭

در بیان جلوس حضرت خدیو جهان بر اورنگ خلافت و جهانبانی

چون حکمت کامله حضرت افریدگار دانائے نهان و آشکار اقتضائے ان مینماید که در هر مدتے
که حال روزگار باختلال گراید و مزاج زمانه از منهج اعتدال انحراف یابد بنا بر تجدید نظام کارخانه
عالم کون و فساد و زینت پذیری این دیرکهن بنیاد افسر خلافت و فرمان روائی بر فرق
بختیاری گذارد و زمام اختیار سلطنت و جهان کشائی بقبضه اقتدار جهانداری سپارد
تا ملک و ملت در ظل رأفتش از خلل و نقصان ایمن گردد و سپاه و رعیت در پناه سایه
عاطفتش مطمئن باشد قدم بر سریر دولت باین نیت گذارد که احکام شریعت بر کرسی
نشاند و خلعت فرمان روائی باین قصد پوشد که برهنگان وادی احتیاج را تشریف
عطا و احسان پوشاند مجسم دانش و بینش خریدار متاع هنر و قدردان جوهر هنرمندان
باشد هم کشور صورت بیامن فیض جودش معمور شود و هم دار الملک معنی از عدل و

در بیان نهضت موکب مقدس بدفع داراشکوه بجانب ولایت پنجاب

چون خاطر جهان کشائے از جشن مسرت اندوز جلوس والا پرداخت بنگ جهانبانی و انتظام مهام ممالک و امور لشکر و رعیت و تعین افواج بر سر سلیمان شکوه انفراغ حاصل نموده عزیمت توجه رایات ظفر آیات بجانب پنجاب بجهت دفع فتنه داراشکوه مصمم گردید و تا خیر دران باب منافی تدبیر مینمود تا انکه موسم برشگال بود و از کثرت اب و وفور گل و لائے عبور عساکر جهان کشائے متعسر یا متعذر و بر تقدیرے مسالک و قطع مراحل گذشتن از اب سهل و بیاد انقدان کشتی و عدم پایاب و با وجود مخالفت و مدافعت فیلم در تصور و خیال هیچکس نمیگنجد و قطع نظر ازین مراتب چون موکب والا درین سال قصد تسخیر کابل کشیده مسافتهائے بعیده پیموده بود ندبے انکه روزی چند مکث و اقامت واقع شود و سپاه منصوره از رنج سفر و یساق براسایند این یورش بغایت صعوبت خواهد انجامید و لشکر عدا نیز درین موسم تجویز حرکت نمیکردند نظم

نه زین اسپان لشکر هنوز　　عرقناک و اسپان لاغر هنوز
نیاسوده از بار خسته تنی　　نرسته هم از رنج ره توسنی

انحضرت برائے ظاهر بینان و کوته نظران عاقبت گزینان منظور نداشته بتعجیل سررشته غیب از بارع اعزا بود هنتم ذی قعده مطابق سیزدهم امرداد قریب بهشت گروه توقف نموده از فیض آسمانی و فضل و دود الطاف ربانی استمداد پائے عزیمت در رکاب دولت گذاشته بجانب پنجاب نهضت فرمودند درین روز جعفر خان از اصل و اضافه بمنصب شش هزاری و شش هزار سوار و دو اسپه و بصوبه داری مالوه سرافرازی یافت و از پیشگاه خلافت رخصت شده نایب خان خلف بزرگ او بعنایت نقاره ممتاز شده معه میرزا یوسف برادر کهین همراه پدر دستوری یافت چون خدیو عالم بعد قطع منازل بکنار آب رسیدند بسبب کثرت اب و خراب اندهاراه بسمت لاهور متوجه شده از راه بالاکر گل لائے کم نشان میدادند قطع مراحل شود و منزل اندرون اندرون هر صد الفت بها در خان کماقب داراشکوه تعین شده بود و بر گذشتن دریائے ستلج روبروئے لشکر مخالف اقامت داشت حقیقت جنود لشکر منصور از دریائے مذکور بعرض مقدس

سا کامیاب نوازش گردید و از خلعت خانہ افضال جامہائے رنگارنگ و خلعت
ہائے گوناگون زینت بخش قامت اہل انجمن گردید و از نہایتی و بخشش دامن آرزوہا
کا بحیران مالا مال تکدر مردگشت نظم

دران محفل از بذل شاہنشہی — دل و دید ہر گشت مخزن تہی
شد از بخشش شاہ والا گہر — جگر گوشہ بحر و کان در بدر
و خلعت دران بزم گردون اساس — چو خورشید شد خلق زرین لباس

ازانجا کہ خدیو آفاق بحکم اقتضائے وقت لوازم این جشن مختصر قرار دادہ اکثر مراسم
کہ لازمہ سریر اطیکست بجلوس ثانی حوالہ کردہ بودند درین جلوس میمنت مانوس سکہ
و خطبہ و تعین لقب اشرف بعمل نیاوردہ موقوف داشتند و امرائے نامدار و نوینان
عالی مقدار چون وقت تقاضا نمی کرد پیشکش ہائے لایق این بزم فرخندہ و جلوس
خجستہ مقال ستند سرانجام نمودہ و نذرہائے درخور حال گذرانیدہ سامان پیشکش ہنگام
فرصت کہ خاطر از ہم امادی پرداختہ اند قرار دادند و درین جشن والا شاہزادہ
معظم را کہ تا حال منصب نیافتہ و بمنصب دہ ہزاری و چہار ہزار سوار سرافراز فرمودہ
و اکثر امرا باضافہ مناصب و عطائے خلعات و اضافہ و اسپان و دیگر عطایا و مراتب
گوناگون سرافرازی یافتند میر سلطان حسین ولد اصالت خان بخطاب افتخار خان و
میر ابراہیم حسین برادرش بخطاب لمتفت خان چہرہ امتیاز برافروختند و نیز وقت
بعرض مقدس رسید کہ ابراہیم خان ولد علی مردان خان ارادت گوشہ خیز داد و دہ
شصت ہزار روپیہ سالیانہ مقرر کردہ از منصب معزول نمودند اگرچہ سابقا امیر الامرا
با فواج قاہرہ تعین شدہ مدد کہ بہر دوار رفتہ گذارد کہ سلیمان شکوہ و نواب
محمد جبور نیاید و نیز لاجہارم ذی قعدہ بنا بر مزید احتیاط شجیر و دلیر خان
و صفیت خان را تعین فرمودند کہ اگر سلیمان شکوہ بلندیہائے فرصت
گذشتہ گیرد بدین لشکر منصورہ از دو سو راہ جیتاوہ و سرین
راہش شوند و بتہ گردانند کہ این طرف دریائے جمنا عبور نتوانند
کردہ

دیہادر خان بعد از کوچ از کنار دریا روانہ شدہ بودند راجہ جے سنگھ و دیگر امرا بنام
برد ما مور گشتہ از انجا بدفع شورش داراشکوہ پیشتر روانہ شدند۔

در بیان فرار داراشکوہ از لاہور بجانب ملتان بعجلت تمام

چون خبر گذشتن خلیل اللہ خان بہادر خان با لشکر منصور با سانی و سہولیت تمام از دریائے
ستلج بداراشکوہ رسید بلدکان لشکر خود کہ از گذر تلون برخاستہ بودند نوشت کہ در
سلطان پور توقف کنند و داؤد خان را تعین نمود کہ بر دریاچے بیاہ در فتہ اقامت ورزد
اگر صلاح باشد از آب گذشتہ با لشکرے کہ در سلطان پور است یکجا شدہ بجہاد بہ
مدافعہ عساکر منصور پردازد داؤد خان در گویند وال رسیدہ بحسب صلاح لشکر از
سلطان پور پیش خود طلب داشتہ دانست کہ مقابلہ جنود فیروزی از اندازہ طاقت
افزونست حقیقت حال با بداراشکوہ نوشت بنابران داراشکوہ لشکر کثیر و توپخانہ
فراوان ہمراہ سپہر شکوہ دادہ در گویند وال فرستاد و کہ گذرہائے دریائے بیاہ
بمضبوطی باید چون خبر قرب عساکر فیروزی و نزول رایات عالیات در روپر بداراشکوہ
رسید در لاہور تاب اقامت نیاورده روبوادی فرار نہاد و جمیع ذخایر و خزاین
لاہور از اشرفی و روپیہ مطلا و نقرہ غیر مسکوک کہ مجموعہ زیادہ از یک کرور روپیہ
بود و بہ شتر ہا و فیلان و اجناس کہ بکار جنگ یا بکار سفر آید ہمراہ گرفتہ بداراشکوہ
با لشکر توپخانہ و سایر اسباب توپ خانہ بر کشتیہا در آب بارکردہ بسمت ملتان روانہ
قریب چہارده ہزار سوار از لاہور روانہ ملتان گردید و سپہر شکوہ و دیگر بندگان زند
خود طلب داشت نوشت کہ چند روز در گویند وال بودہ کشتیہا را ستہ
و غرق کردہ بر خاستہ بیاید چون این خبر بخلیل اللہ خان در راجہ جے سنگھ رسید
خوشوقت شدہ حقیقت را بدرگاہ والا عرضداشت نمودند و بجہی را بر سبیل تعجیل
بگویند وال فرستادند کہ تا رسیدن جیوش فیروزی کشتیہا از اطراف و نواحی و
ناکن ہا الملتقط آب کہ از تغیر و التفات ہا دین سالم مانده باشند و ظاہر خان
و نوری بیگ و مہام قلی و غیرہ را بلاہور فرستادند کہ از احوال داراشکوہ و قرابانش
مانده باشند بدست آورند و نگہبانی شہر لاہور کہ از حاکم خالیست و استمالت سنگھ

رسید تفصیل این اجمال اینست که چون داؤد خان که باستحکام گند تلون اهتمام داشت
بموجب طلب والا لشکوه روانه لاهور شد بهادر خان ببدلالت زمینداران به دره پرگنه
کهمت بالائے اب واقع است رفته بست و پنج منزل کشتی که برعرابها همراه داشت
آماده گردید پاس شب مانده قریب هشتصد کس از همراهان خود با نظرف گذرانیدند
بهادر خان از کشتیها فرود آمده توپ خانه که همراه داشتند پیش روکرده بجانب مخالفان
یعنی قلعه معلی که از طرف والا لشکوه در انجا بودند روانه شدند ان گروه تاب ثبات
نیاورده رهگرائے وادی فرار گشتند و این نهنگان دریائے شهامت بجائے مخالفان
رفته فرود آمدند و ان مقهوران در تلون رسیده بلخذولان دیگر اطلاع دادند انها نیز
قرار اقامت نماند و از گذرهٔ مذکور برخاسته روانه سلطان پور شدند و دیگران نیز از
جا بجا برخاسته مجموع در سلطان پور فراهم آمده صورت حال بدارا شکوه نوشتند و
خلیل الله خان که نزدیک سرائے رائے رایان منزل داشت یکپاس شب گذشته
خبر عبور بهادر خان از دریا شنید و بلا فاصله کوچ کرده هفدهم ذی قعده در دیوه رسیده
به بهادر خان ملحق گردید و باتفاق یکدیگر لشکر از اب گذرانیدند همدرین ایام لذ در آمدن
سلیمان شکوه بکوه سرمی نگر بموقف عرض والا رسید و شیخمیر و دلیر خان که برائے انسداد
طرق او تعین شده بودند بدرگاه والا رسیدند لهذا فرمان عالیشان بنام امیر الامرا صادر
گشت که از کنار دریائے گنگ برخاسته در اکبرآباد بملازمت شاهزاده
محمد سلطان برسد و بندگان خدیو زمان بعد قطع مراحل بست و پنجم ذی قعده در حاجت
دو پر بر کنار دریائے ستلج نزول اجلال فرمودند درین منزل مهاراجه جیسنگه
که بعد از واقعه جنگ اجمین بوطن رفته بود بصدارت راجه جے سنگه آمده جبین نیاز
بر زمین عبودیت سوده با پنصد اشرفی و هزار روپیه بر سبیل نذر گذرانیده مورد عنایت
والا گشت و خلعت خاصه و یک زنجیر فیل مزین بکل زربفت و سمانقره با ده شمشیر
مرصع مکرر و دو اسپ با ساز طلا مرحمت گشت و بعد از دو سه مقدمه رخصت شرف یافتند که
بهادر دولت و اقبال عالیات بدار الخلافه شاهجهان اباد اقامت ورزند صاحب صفدر
و دلیر خان و عتیب اتهاد صف شکن خان از حضور والا رخصت شدند که خلیل الله خان
و بهادر خان پیوسته متوجه قشون و لشکر باشند و مزاحم گروه سالک گردند و دلاور خان

بیست پوربی مخیم سرادقات اجلال گشت درین منزل از عرضداشت خلیل الله خان و دیگر امرا بعرض اقدس رسید که داراشکوه با چهارده هزار سوار و توپخانه بسیار و سامان پیکار بملتان رسیده اراده آن دارد که درانجا اقامت ورزیده اراده مجادله گردد لهذا از بیست پوربی مقرر گشت که بطریق ایغار متوجه ملتان شوند ازین منزل شاهزاده محمد اعظم و محمد امین خان میربخشی و اعتقاد خان و رائے رایان مقصدی معاملات دیوانی و بعضے کارخانجات را لاهور فرستاده خیمه مختصرے برکاب گرفته بیست و پنجم ذی حجه از بیست پوربی ایغار فرمودند و راجه جے سنگه از لاهور آمده ملازمت نموده رخصت وطن یافت و فدائے خان بموجب حکم از نزد خلیل الله خان بدرگاه والا رسیده بقوجداری اوده گورکهپور و اضافه بمنصب چهار هزاری ذات و چهار هزار سوار سرافرازی یافته رخصت گشت بیست و نهم ذی حجه ساحت موضع مدهن پند مضرب خیام اجلال گردید درین منزل بسامع اجلال رسید که داراشکوه باستماع خبر توجه موکب والا بر ملتان ثبات نورزیده بست و پنجم ذی حجه بعد هشت مقام بست و دو لک روپیه از خزانه ملتان بدست آورده بسمت بهکهر فرار نمود اکثر نوکرانش همراهی اختیار نکرده مفارقت گزیدند و حاجی خان بلوچ با جمعی بر سر کشتیهائے خزانه رسیده خواست که سد راه شود باسان داراشکوه اورا دفع کرده از عهده مقاومت نتوانست برآمد بعد معروض این کیفیت بذریعه گیهان از حضور پرنور موقوف گردید حکم والا شد که صوفی شمس خان میرآتش خانه داراشکوه را از ملتان طلب داشته او و بکان و غیرهم که مجموعه شش هزار سوار بوده باشند بهمراهی خان مذکور مقرر گشت و بست هزار اشرفی بجهت تنخواه سپاه مرحمت گردید و فرمان عالیشان بنام خلیل الله خان صادر گشت که تا رسیدن موکب والا در ملتان توقف نماید هفتم محرم ۱۰۶۸ هجری که در پرگنه رادی و پهناب کنار آب راوی رسید ملتان مضرب خیام والا گردید خلیل الله خان و بهادر خان و دلاور خان و سایر امرا که پیشتر رفته بودند بعز ملازمت رکاب والا مشرف شدند و شیخ موسی گیلانی که از نزدیکان داراشکوه حکومت ملتان داشت سید حشمت خان که از نزدیکان عمده داراشکوه بود در باستلام عتبه خلافت سربلندی یافتند و سید حشمت خان بعطائے خلعت و منصب سه هزاری ذات و پانصد سوار سرافراز

انجا نمایند ششم ذی الحجه طاهر خان و دیگران داخل لاهور شدند و خلیل الله خان راجه جے سنگه
با دیگرے امرا دهم ماه مذکور که روز عید الضحی بود در ظاهر لاهور رسیده خیمه زدند لشکر نوکران
داراشکوه که از مفارقت گزیده بودند آمده ملحق شدند و فرمان عالیشان صادر شد که امرائے
مذکور داخل لاهور نشده توقف نموده تعاقب داراشکوه نمایند و او در هیچ جا مجال درنگ
ندهند خلیل الله خان و راجه جے سنگه یازدهم ذی الحجه کوچ کرده در اچهره اطراف لاهور
منزل کردند و برائے انتظام لشکر یکروز مقام کرده روانه پیشتر شدند ٭

در بیان نهضت موکب مقدس بجانب ملتان بتعاقب داراشکوه

بعد نزول موکب معلی در ساحت روپر چند روز در آن مکان اتفاق اقامت افتاد و جشن
عید الضحی همانجا مسرت بخش خاطر اقدس گشت شانزدهم ذی الحجه از دریا عبور فرموده
منزل بمنزل قطع راه نمودند و بوسیله عرضداشت خلیل الله خان و راجه جے سنگه
در اثنائے راه راجه مذکور که از داراشکوه منحرف شده بود من خود رفته بود بلقبه
خلافت سرفراز و بمساعدت اندوز ملازمت گشت و بعطائے خلعت و از اصل و اضافه
سه هزار و پانصدی ذات و سه هزار و پانصد سوار سرافرازی یافته به تهانه داری
چاندی سرحد ولایت بیسری نگر متعین گشت که بضبط و بندوبست برون کوهستان و
انسداد راه هامدان سلیمان شکوه و دراندن مردم نزد او پرداخته در این ایام فضل خان
برادر بزرگ بهادر خان که بخدمتگاری سپاه پور و میان دوآب قیام داشت امر ملازمت
اقدس سعادت اندوز گشته رخصت یافت که نزد خلیل الله خان رفته بتعاقب داراشکوه بپردازد
و عبد الصمد بیگ و لطف علی مردان خان بخطاب گجرات سرافرازی یافته داخل فوج حضور
گردیدند و قریب یکصد نوکران داراشکوه و محمد صادق بخشی از او جدا شده بدرگاه والا پناه
رسیده بمناصب سرافراز شدند و خیر خان فوجدار بهیره از ملاقات داراشکوه و مفارقت
نموده بملازمت اشرف رسیده بخدمتگاری کوهستان پنجاب تعین گردید و الله قلیخان
بعد قطع مراحل بست و دوم ذی الحجه بدریائے بیاه نزول اقبال فرموده خلیل الله خان
معلی الله جمعی را بگهاٹ مذکور بدریا بیاه عبور کرده بست و چهارم ذی الحجه

بر دروازه هتیه پول قلعه مبارک لمحه سواری توقف فرمودند قلعه را بنظر احتیاط ملاحظه نموده
عنان اقبال منعطف ساختند و در مسجد جامع وزیر خان که در اثنای راه واقع است
فرود آمده نماز ظهر با جماعت گذرانیده نزدیک سه پاس در ساحت باغ فیض بخش المشهور
بشالامار نزول فرمودند درین منزل خلیل الله خان بصوبه داری لاهور و یک کرور دام انعام
سرافراز شد و میر میران خلف او که خطاب میرزا خانی یافته بود بفوجداری کوهستان
پنجاب مقرر گشت و بهبهت نظم و نسق مهمات صوبه پنجاب و رکابیت و اسودگی سپاه
که در سفر تعب کشیده بودند روزے چند مقام شد حاجی بیگ که از جانب بادشاهزاده
محمد شجاع تهنیت نامه آورده بود بعطاے خلعت و انعام سرافراز گشته رخصت انصراف
یافت چون از گذشته صف شکنان که بتعاقب داراشکوه متعین بودند حقیقت کار طلبی
نوری بیگ و امام قلی اغر بعرض والا رسید اولین را بخطاب ترکتاز خانی و دومی را بخطاب
اغرخانی سرافراز فرمودند و قباد خان از کولیان شیخپور بصوبه داری تهتهه از اصل و اضافه
بمنصب چهار هزاری دو هزار سوار سرافراز گردید سلخ محرم الحرام از باغ فیض بخش
بصوب شاهجهان اباد نهضت شد پنجم صفر از دریاے بیاه براه جسر عبور فرمودند بعد
قطع مراحل در سهرند رسیده در عمارات باغ نواحی سهرند نزول اقبال واقع شد و پیشکش
راجه تودرمل از نظر گذشت و درجه پذیرائے یافت شانزدهم عرصه تهانیسر مضرب خیام
اقبال گشت و شیخ عبدالکریم از تغیر راجه تودرمل به تنظیم مهمات چکله سهرند مقرر شد بیست و
چهارم صفر ساحت باغ اعزا باوازه نزول اشرف فخری و طراوت یافت مهاراجه جیسونت سنگه
که بموجب حکم اقدس در شاهجهان اباد اقامت داشت و دیگر بندهاے سعادت ملازمت
دریافتند چهارم ربیع الاول مطابق نهم اذر چون ساعت داخل شدن دولتخانه قلعه مبارک
نیک بود شهنشاه جهان تخت بشکارگاه توجه نموده نشاط اندوز شکار شدند بعد از مراجعت
قریب دو پاس اندوخته بباغ سهندیاری که بائین شهر و باغ اعزاباد واقع است
نزول سعادت نموده ساعتے باستراحت گذرانیدند و اخر روز با بخت فیروز و
اقبال عدو سوز چون خورشید جهانتاب و مهر عالم افروز که بر اوج سپهر برابد بر فیل کوه شکوه
بدیع منظر که تخت زرین بر پشت ان نصب گردیده بود سوار دولت شده لوائے
عزیمت بصوب مصر اقبال برافراختند نقارهاے نشاط شادی بنوازش درامد

گشت اگرچه صف شکن خان با شش هزار سوار بتعاقب داراشکوه سابقا تعیین شده بود
لیکن درینولا بنابر مزید احتیاط شیخ میر رامعه دلیر خان و دیگر امرائے که مجموع نهصد هزار سوار
بوده باشد خنجر خاصه معه علاقه مروارید و یک لک روپیه انعام مرحمت فرموده تعین نمودند که
باتفاق صف شکن خان و اما شکوه را از ممالک محروسه برانند هم محرم الحرام بزیارت روضه
منوره فیض آئین عارف صمدانی قطب ربانی شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی قدس الله سره العزیز
تشریف برده استمداد همت و استفاضه انوار توجه نموده و بوقت انصراف در قفل مذکور فلانی
جیب مراد مساکین برامودند دران ایام فرمان والا شان بنام شاه نواز خان که تا این زمان خود
قلعه بهان پور مجبوس بود صادر فرموده از اصل و اضافه بمنصب شش هزاری ذات و
شش هزار سوار از انجمله پنجهزار سوار دواسپه سرافراز فرموده بصوبه داری گجرات که تعالق
بتصرف مکسان مراد بخش بود تعین کردند و لشکر خان را از صوبه کشمیر تغیر کرده بمنصب دادنی
ملتان نواختند

در بیان معاودت موکب مقدس از ملتان بجانب شاهجهان آباد و
بدفع شورش محمد شجاع

در زمان بودن نواحی ملتان از روے نوشتجات واقعه نگاران بعرض قدس رسید که
محمد شجاع باغوائے داراشکوه اندیشهائے باطل بخود راه داده و بجنگ پادشاه زمان آماده
و اسباب پیکار سامان کرده بعزم مجادله روانه شده و از نهضت حضرت خلیفه الزمان
قاهره بتعاقب داراشکوه بجانب بهکر تعین کرده و دوازدهم محرم ۶۶۸ از ظاهر بلده ملتان
بسمت شاهجهان آباد نهضت فرمودند همگی پنجروزه نزدیکی ملتان اتفاق اقامت افتاد
درین تاریخ حاجی خان بلوچ که از عمده زمینداران ملتان بود باستلام عتبه سپهر مرتبه
فایز گشت و بعنایت خلعت و فیل و اسپ سرافراز شده بوطن مراجعت نمود و بیان
جهانگشا بعد قطع مراحل بست و چهارم محرم در ساحت اجمیر آسمان مدار نزول اجلال
فرمودند امراکه مدار امور بود و خصوصا اندوز خان بمنزلت سعد و نصرت خان بمرتبت
بهادر خان کوکه و مشکوه سوار دولت شده براه شهر لاهور بمراجعت توجه نمودند

صوبه دار لاهور بار سال خلاع و مهابت خان صوبه دار کابل با ضافه هزاری بمنصب
شش هزاری و پنج هزار سوار انجمله سه هزار و پانصد سوار دو اسپه بلند پایگی یافت
و اسلام خان با ضافه دو هزار سوار بمنصب پنجهزاری و پنجهزار سوار سرافراز گشته بخدمت
بادشاهزاده محمد سلطان مرخص گشت و بهادر خان با ضافه هزاری ذات و هزار سوار بمنصب
پنجهزاری و چهار هزار سوار مباهی گشت چون آن روز بفراغی و مبارکی باتمام رسید شب هنگامه
آتشبازی که باشاره والا ان روی اب جمنا محاذی درشن مبارک آلات و ادوات
ترتیب داده بودند مسرت افروز خواطر نظارگیان و فروغ افزای بزم عشرت
گشت شب دیگر چراغانی که هم درین روی اب در کمال خوبی سرانجام یافته بود
بهجت بخش تماشائیان گردید تا سه روز بساط نشاط این جشن والا ممهد بود دوازدهم
سیر باغ صاحب آباد که در وسط شهر شاهجهان اباد بیگم صاحب طراوت و نظارت
داده اند فرمودند روز دوم بزیارت روضه منوره حضرت جنت آشیانی همایون بادشاه
کشتی سوار تشریف برده فاتحه خوانده پنجهزار روپیه بمجاوران مرحمت کرده بطواف مزار
فایض الانوار حضرت شیخ نظام الدین اولیا تبرک جسته هزار روپیه بمستحقان و مجاوران
عنایت فرمودند و از انجا بروضه قدسیه شیخ قطب الدین کاکی قدس الله سره که هفت کروهی شاهجهان اباد
واقع است توجه نموده و رسم زیارت بجا اورده و استمداد همت نموده دو هزار روپیه نذر گذرانیده از انجا
بمعاودت نموده داخل دولتخانه والا شدند سابقا بشاهزاده محمد سلطان فرمان عالیشان
صادر شده بود که امیر الامرا دکهن اباد گذاشته با توپخانه و لشکر بیدانه محمد شاهی
کنار دریای جمنا رسیده روانه شود درینولا بعرض والا رسید که شاهزاده هفتم
ربیع الاول از اکبر اباد روانه الهاباد گردید رعد انداز خان را به قلعه داری اکبر اباد
تعین فرموده فرمان والاشان بنام ذوالفقار خان صادر گشت که قلعه حواله رعد
انداز خان نماید و یک کرور روپیه بر سبیل از اشرفی از خزانه عامره
گرفته معه توپ خانه روانه الهاباد شود و به بادشاهزاده محمد سلطان ملحق گردد و بیاری
از سرداران مشهور شجاعت شعار همراهی او تعین شدند ۰

وغریو طبل وکوس وکرنا ونفیر طنطنه شوکت وغلغله حشمت درگوش روزگار پیچید وگیتی
خدیو همعنان نصرت وظفر ازمیان بازار شهر عبور فرمودند چون وقت نماز عصر رسیده
بود بمسجد جامع پرتو نزول افگنده نماز بجماعت ادا کرده ازانجا سوار شده دو نیم گهری
روز مانده قلعه مبارک از فرنزول اشرف سرکوب حصار افلاک وشرافت بخش
مرکز خاک گشت ٭

در بیان جشن وزن حضرت خدیو گیهان خداوند جهان

درین ایام فرخنده فرجام که سال چهلم از عمر گرامی صورت انجام یافته آغاز سال چهل
ویکم بحساب شمسی ببارکی وفرخندگی گردیده جشن وزن بامین مقرر وبرسم معهود
صورت انعقاد یافت هفتم ربیع الاول مطابق دوازدهم آذر ماه الهی ۱۰۶۸ سنه یزدگردی والا
وجشنی دلکشا ترتیب یافته درایوان گردون اساس عنبل خانه والا اوایل روز که ساعت
میمنت قرین ومیزان فلک را چشم برزمین بود کفه ترازو از گوهر عنصر مقدس گران بار قدر
وشرف گشت وان پیکر دولت وهیکل اقبال را که از فرط بزرگی وعظمت با گوهر جاهای
پاک وجواهر وخزاین افلاک نتوان سنجید بمقتضای رسم وعادت بزر وسیم وسایر
اشیائے معهود سنجیدند بعد از ادائے این جشن دولت قرین خاقان زمان وزمین
چون آفتاب از برج میزان برامده سریر آرائے دولت وکامرانی شدند دران ساعت
روز بندائے عتبه خلافت بمواهب ومکارم ارجمند بافزایش مناصب علیائے
خلاع وشمشیر وخنجر واسپ وفیل ونقاره وعلم وانعام نقود وخطابهائے لایقه
نوازش یافتند نجابت خان که بنابر صدور تقصیرے عظیم بتغیر منصب وجاگیر وعزل از
رتبه شوکت واعتبار وسلب خطاب خانخانی وسپه سالاری معدود بے عنایتی گشته
مدتے از دولت بار وسعادت کورنش محروم بود درینولا بوساطت یاران بافگنان محفل علا
رقم عفو بر جریده جرایمش کشیده رخصت کورنش ارزانی یافت وداؤد خان که درصدد
بهکر از داراشکوه جدا شده در حصار مسکن خود رسیده بود باستان بوس معزز شده
بمنصب چهار هزاری دو هزار سوار کامیاب عنایت گشت وامیر الامرا که درسته قر الخلافه
اکبرابادود اجهے سنگه که وطن بود وجعفر خان صوبه دار ملوه وخلیل الله خان

که قلاع بمحمد شجاع بسپارند ملاقی شده مکالید قلعه مذکور داد و همچنین حسین عبدالخلیل
بارهه حصار چناده گده و حواله کرد و سید قاسم قلعه دار الله اباد بمحمد شجاع نوشت که چرگاه
بامنصوب بیایند بموجب امر دارا شکوه قلعه را تسلیم مینمایم سنوح این مقدمات
باعث رسوخ عزم محمد شجاع گردید خدیوزمان باستماع این حرکات او نیز آشفتند
که پرده از روی کار او کشیده ایداین ناهنجاری او ناکرده انگاشته موعظت آمیز
رقم صدور یافت که شاید سرمایه غرور بر گردیده از کرده ناصواب خود باز آید
با وجود اینهمه مراتب از روی ناعاقبت اندیشی قدم جرات از حد خود بیرون نهاده
بمحدود بنارس نزدیک رسیده قصد الله اباد نمود و درین اثنا خبر بمرکز اقبال رسید
بنابران هفدهم ربیع الاول مطابق بست و سوم اذر ماه الهی در اوایل روز بامنحست
فیروز از قلعه مبارک بر فیل ظفر پیکر سوار دولت و اقبال جهانگیری جنود اسمانی
رایت عزیمت برافراختند قلعه داری دار الخلافه شاهجهان اباد و محافظت
مراد بخش بدستور سابق بسید امیر خان تفویض یافت و راه سورون مقرر گردید
بعد قطع مراحل سوم ربیع الثانی نواحی قصبه سورون مخیم خیام جاه و جلال گشت
ازان منزل نمیر قدسی صحیفه مبنی بر مراتب وعظ و نصیحت در باب مصالحه و مدارا
بمحمد شجاع نوشتند که تا ممکن باشد کار بستیزه نکشد چون خبر نزدیک رسیدن محمد شجاع
روز بروز میرسید و یقین انجامید که ان شوریده دماغ سودای سلطنت در سر
دارد و پنجم ماه مذکور از سورون نهضت فرمودند بعد قطع دو سه مرحله بوقوع پیوست
که محمد شجاع بعد برامدن از تپه چون به بنارس رسید از ظلم پرستی و بیدادی بنگاله
ان بلده دست تعدی کشاده از هنود و مسلمین بقهر و عنف قریب سه لک روپیه
گرفت متصدیان او اضعاف مبلغ ازمیان برده انواع تعرض بردم رسانیدند و
انجا هفتم ربیع الثانی بالله اباد رسید و سید قاسم قلعه دار انجا از قلعه فرود امده ملاقی
شد محمد شجاع ان را بدستور سابق باو گذاشت نه روز در الله اباد توقف کرده بجانب
اکبر اباد روانه شد القصه چهاردهم ربیع الثانی خدیو افاق در کمن پور نزول اقبال
فرموده بروضه قدسیه حضرت سید بدیع الدین قدس سره که بزبان عوام
بطاه مدار مشهور و مشاهیر مشهور هستند تشریف برده مراسم زیارت بجا اورند

در بیان ماجرای احوال بادشاهزاده محمد شجاع و توجه موکب والا بدفع او

او همیشه با حضرت خدیو گیهان لاف موافقت و مصادقت و دم یکجهتی و موالفت میزد و در سایل رسل و رسایل اظهار این معنی نموده عهود صفوت و آئین اخوت مستحکم میکرد و خدیو عالم نیز بمقتضای مهر اندیشی و یگانگی در رواج کار و رونق حال او کوشیده در صدد اعانت و رعایت بودند و از قضیه شکستی که او را از سلیمان شکوه رو داده بود خاطر اقدس طالت اندود بود میخواستند که جزاین انکسار فرموده مجدد اساس دولت او را استحکام بخشند انهزمت بعد انهزام داراشکوه از نواحی اکبرآباد متزلزل حاکر منصور در باغ نور منزل از حضرت اعلی بمبالغه تمام مونگیر را با صوبه بهار که همیشه محمد شجاع از زوے ان داشت و میسر نمی شد ضمیمه ولایت بنگاله باقطاع او مقرر کرده فرمان حضرت اعلی و خلعت نامدار متضمن تفویض ولایات مذکوره بمصحوب محمد میرک گزدار فرستادند و ضمیمه مضمون عاطفت نامه نموده بودند که بالفعل از ولایت متصرف شود و بعد اتمام کار داراشکوه چون رایات عالیات بمستقر خلافت معاودت کنند مطالب و مدعیاتے که داشته باشد اظهار نماید در حصول ان کوشش بکار خواهد رفت محمد شجاع از رسیدن محمد میرک و ظهور این عطیه مسرور شده در پیراهن نگنجید و جهت تهنیت مشتمل مراسم مبارکباد مصحوب محمد بقا بجناب والا ارسال داشت و خود از اکبرآباد که حاکم تعلقین بنگاله است در پتنه آمد چون حل معامله وان نداشت و سود از زیان نمیدانست بعد تصرف بر صوبه بهار و استماع توجه رایات جهانکشا بسمت پنجاب بتعاقب داراشکوه و تصور این معنی که اتمام این مهم بر زودی متصور نیست و خالی بودن تختگاه از موکب جلال و اغوائے حواشی اندگریان واقعه طلب در طمع افتاد و در اواسط سفر که رایات اقبال در پنجاب بود فرصت یافته بجانب الهاباد روانه گردید بعد رسیدن در نواحی قلعه رهتاس رام سنگه نوکر داراشکوه که حراست ان قلعه داشت باشاره داراشکوه که بعد فرار از اکبرآباد بجمیع قلعه داران سمت الهاباد و شاهجهان

فرمودند که فیل مرکوب او در جنب فیل خاصه بوده باشد و سرداری میمنه قول مبارک
بجوهر شهامت محمد امین خان خلف معظم خان و کارفرمای میسره بحسن شجاعت
مرتضی خان تفویض یافت و سیف خان بیجاپوری و اکشر و کهنیان بقراولی مقرر شدند
خواص خان و سردار خان و جمعی دیگر بچندا ولی قرار یافتند و فیلان فلک شکوه خصم
افگن دشمن ربا با اسلح و یراق شکوه اسمانی یافته برق افگنان چابک دست و
تفنگ چیان موشگاف برپشته پشت انها جاگرفتند و در هر فوج چندی ازان
عربده جویان با توپ خانه جداگانه معین گشتند دران روز از کثرت سپاه و جوش
لشکر آثار شور محشر هویدا بود و از غبار سم ستوران و فور مواکب منصور چهره اسمان
و زمین ناپیدا لشکری ارامسته و رنگین چون سبزه و یاحین تو گوے از زمین بجوشید و جوشی
پدید و فیل مانند امواج بحر مواج از شورش گین بخروشید و زمین با همه تحمل و
سخت جانی از حمل گرانی این خیل انبوه سسته بود و از بسیاری فیلان اهن جوش فلک
شکوه سراسر صحرا کوه مینمود نظم

زمانے شور محشر عرض می کرد — زمین از چرخ وسعت قرض میکرد
چنان از جوش لشکر قحط جا بود — کہ نقش سایہ بر دوش ہوا بود
اگر سیماب باریدی چو باران — بماندی برستان نیزہ داران

القصہ قریب نود ہزار سوار کہ کم وقتے در ظل رایت سلاطین نامدار فراہم امدہ باشد
مہیا پیکار و امادہ بگیر و دار گردید و در ہمین روز محمد شجاع نیز بترتیب و تسویہ افواج
خویش پرداخت و خود بالہ وردیخان و عبدالرحمن ولد نذر محمد خان در قول جاگرفت و
بلند اختر پسر او با سید قاسم بارہہ قلعہ دار الہ اباد و پسر الہ وردیخان ہراول و زین الدین خان
پسر بزرگ دربر نغار و حسن خویشگی را ہراول او کرد و کرم خان صفوی و امرائے دیگر در
جرنغار مقرر ساخت و شیخ ظریف را با فوجے در طرح انتظام داد و اسفندیار معموری را
افتش و ابو المعالی میر اتش و میر فاضل دیوان خود را بہ چندا ولی و سید قلی او ذبک را
بقراولی گماشت بالجملہ بعد انقضائے چہار گہری از روز مذکور خدیو افاق سوار دولت
شدہ بکمال اہستگی و ارام مسافتے کہ با لشکر گاہ غنیم بود بگام نصرت نگام می پیمود و پیاپس
از رود گذشتہ بفاصلہ نیم کروہ از عساکر مخالف صف آرائے کردند محمد شجاع آنروز

هیچند هم ظاهر قصبه کوزه مغرب سراوق نصرت شد شاهزاده محمد سلطان که در انجا بود
ببلازمت اشرف شرف گشت و نیز معظم خان که بموجب فرمان عالی شان از دکن
روانه شده بود درین منزل ببلازمت اقدس سعادت اندوز گردید و از رسیدن او
بر وقت حسن اخلاص و کارطلبی او بظهور پیوست ٭

در بیان شرح شوخی مهاراجه جسونت سنگه در جنگ حضرت خدیو گیهان بمجد شجاع و رایت فتح برافراختن و فرار محمد شجاع از معرکه کارزار

روز دهم شهر ربیع الثانی مطابق بست و سویم دی ماه الهی سنه ۱۰۶۸ عزم صف آرائی
جزم گردید بموجب حکم والا توپخانه رعد نهیب برق نشان برابر غنیم برده صاعقه
بار و آتش فشان شدند نهنگان شیر افگن و یلان دشمن شکن تن بزیب چامه و جوشن
پیراسته فوج فوج مانند موج از پے هم برخاستند و سیل سانان جنود دولت
و نصرت روزگار بهرام صولت بترتیب و تسویه عساکر پرداخته صفوف قتال آراستند
شاهزاده محمد سلطان و خانعالم با امرائے دیگر هراول و ذوالفقارخان با توپخانه و
اکثر بهادران و امرائے والاشان پهراول شاهزاده قرار یافت و مهاراجه جسونت سنگه
با راجپوتان برقلب مقرر گشت و اسلام خان با امرائے نامدار پهراول مهاراجا انتظام یافت
و سرداری فوج جرنغار بشاهزاده محمد اعظم نامزد شد و خاندوران و امرائے دیگر پهراول
این فوج عظیم و سرکردگی التمش بجسن جرات و کوشش بهادرخان تفویض یافت
و در دست راست موکب مقدس داؤدخان با جمعی از دلیران معین گشت و راجه
سمان سنگه و سید فیروزخان و حسن علی خان و دیگر نوئینان والاجاه در دست چپ طرح
ثابت قدم شدند و کل لشکر منصور بفر شوکت مقدس معلی کمر بر توانوار عظمت
الهی استوار گرفت شاهزاده محمد اعظم را بدستور معارک دیگر پهرا مانند سعادت
پهراهی نموده با خود در حوضه فیل خاصه جا دادند و معظم خان را در فیل دیگر جا داده

رحمت کشیده از دولت مرافقت باز ماند چون این سانحه بسامع اجلال حضرت صفت پرگیهان
پناه رسید از انجا که ذات قدسی صفات تحمل و وقار و دور مشاید نهاد ملک بسان کوه استوار است این
واقعه اصلا انجا نیافت و تزلزل در استقلال راه نداد فوجی از سرایرده اقبال بیرون خرامیده
بجانب روان سوار ایستادند و بخواص امرا که در رکاب سعادت حاضر بودند خطاب فرمودند که در
باب این ضلالت کیش عین مصلحت دولت گردید عنقریب بپاداش کردار خواهد رسید و
اسلام خان را که پیراول بود بجای او سردار کردند و دیگر بار صفوف نصرت ارا استادند
چون سیندوی تیره روزگار شب روبفرار نهاد و خسرو گردون مهر بقصد جهان کشای ترکش
زرین بر میان بست شهنشاه فلک بارگاه بدستور روز پیش بعزم تعاقب بر نشست چنگ
بر فیل کوه پیکر سوار شدند اگرچه لشکری بکدیر و فند بر رکاب سعادت نبود بسبب این بیانجر
مستغرق شد لیکن خود فیلی دیگر داشت و الا رفیق حال فرخنده مآل بود ازان طرف محمد شجاع نیز
صفوف خود را تغییر داده مجموعه لشکر خود را یک صف کرده در عقب توپخانه باز داشت
نیمگهری از روزگذشته نخست از طرفین چنگ توپ و زان و تفنگ و کمان امیان آمد میدان
جدال اشتعال یافت و هنگامه برق اندازی و عدو گدازی گرم شد نهیب صیقل زدن
و نیش زنهار کوب خصم افگن آثار قیامت آشکار و رگ جان دشمن فگار گردید توپ انداران و
کمان داران پیاپی فیلان و اجل در کشش حیرت معرکه درکار و مهره تفنگ چیان گیل از پهره
پشت مخالفان گردون اعتبار نهاد و گرمی برق شدوق و زان اب تیغ و سنان آتش انگیز
شد لشکر دشمن سوز افروخت تو گفتی زمین شعله خیز و آسمان شراره ریز گشت الغرض

شد از برق کین گرم بازار جنگ — فروشید نا ثر دهای تفنگ
زبس آتش کینها در گرفت — عرق بر بدن رنگ اخگر گرفت

هر چند توپی از توپخانه همایون بفیل مرکوب زین الدین پسر محمد شجاع رسید یکپای
فیل و یکپای شخصی که در عقب نشسته بود پرانید و زین الدین پسر محمد شجاع از ان فیل پراده
بر فیل دیگر سوار شد رفته رفته کار چنگ از توپ و تفنگ در گذشته بناوک خدنگ
رسید سپاهیان پیکار جو بهادران شهامت خو از هر دو سو دست کوشش و کشش از
آستین همت برآورده بمقابله و ستیزه پرداختند و باتش غیرت هنگامه کارزار گرم ساختند از
کثرت بارش تیر گمان نمود ابر مطیر بود و عرصه دار و گیر از مبارزان دلیر نستان پر شیر مینمود و

قدم جرات از جائے خود نہ پیش نگذاشت پارہ توپ خانہ پیش فرستاد و بروے
جنود والا توپ و تفنگ سر دادند ازین طرف نیز توپ خانہ شعلہ افروز حرب
و پیکار گشت و تا شب از طرفین اژدہائے آتش فشان بان و نہنگ خون اشام از
توپ و تفنگ سر بر کشیدند چون شب در رسید صف محاربہ درہم پیچید و بیرق والا
نصب شد کہ عساکر ظفر قرین بہان ترتیب کہ صف بستہ بودند از اسپان فرود آمدہ باجوشن
و سلاح شب را پاس دارند و سرداران ہر یک در پیش فوج خود مورچل بستہ از غدر
و کید اعدا غافل نباشند و خندیوگیتی بعد از فراغ لوازم حزم و احتیاط از فیل
فرود آمدہ بدولتخانہ مختصری نزول اجلال فرمودند و بعد ادائے نماز مغرب و عشا
استدعائے نصرت و فیروزی از حضرت صمدیت نمودہ با بخت بیدار و دل ہوشیار
بر بستر راحت تکیہ زدند و در اواخر شب مہاراجہ جسونت سنگہ کہ ظاہر سر بر خط بندگی
و انقیاد نہادہ اظہار دولتخواہی مینمود و در باطن از خبث سریرت خویش خلاف و
تلون نمیزیست بعزم شورش انگیزی از معرکہ کارزار فرار نمودہ شبانہ شب کسان نزد محمد معظم
فرستاد و او را از واقعہ فاسد خود اطلاع داد و بتمامی لشکر خود و راجپوتان کہ در پرنالہ
با وتعین بودند و لشکریان شدہ عنان ادبار برتافت و بار دوے شاہزادہ محمد سلطان
کہ بر سر راہ بود مردمش دست جسارت بغارت کشودند و ہر چہ توانستند تاراج نمودند
و بعد ان بلشکر گاہ والا رسیدہ دست اندازیہائے عظیم کردند و در راہ ہر چہ و ہر کس کہ بدست
آمد دست خوش تاراج و پایمال راجپوتان گشت از بنجہتہ شورش و انقلاب عجبی در اردوے
معلی کہ بمقابلہ دو کروہ بود راہ یافتہ مردم ہم برآمدند و خبرہائے موحش اشوب انگیز
شائع شد مفسدان فتنہ جو ہر زہ کاران ادبار دوسر بفساد برداشتہ دست جرات
بخزانہ و کارخانجات و دواب بادشاہی و امتعہ و اموال امراء و سپاہی دراز کردند و
بخود سری و شورش افزائی پرداختند نزدیک بصبح این خبر بلشکر رسید و باعث بر پریشانی
جنود فیروزی گشتہ سلک جمعیت از انتظام افتاد و بسیاری از مردم پست فطرت
و کم حوصلہ بہائے خیرگی بنگاہ اندوے سراسیمگی و اضطراب بلشکر والا شافتند
و باین تقریب رخ از عرصہ کارزار تافتند و چمی کوتہ نزدیک طرف مخالف رسیدند و شب
شبانہ بہ لشکر محمد شجاع پیوستند و فریقے بدولان ناعاقبت اندیش پائے

افشردہ بشاہزادہ محمد سلطان و ذوالفقار خان کہ ہراول بودند پیغام کردند کہ شما بہ جمعیت
خاطر و دل قوی دہ برابر غنیم بودہ سررشتہ کوشش و پایداری از کف ندہید این جسارت
کیشان محال اندیش را دفع کردہ بکوک شمار سیدہ می شود و بعد ان بہ نیروے ہمت
خسروی روے فیل مبارک بجانب دست راست گردانیدند و بہ مدافعہ مخالفان توجہ
نمودند و در خلال این حال فیلی کہ اسلام خان بران سوار بود بصدمہ بان رم کردہ بر افواج
انطرف تاخت اکثر مردم ان سمت از جا رفتہ توفیق ثبات نیافتند و این اشاعت بدیوعالم
رسید مذبذب و فیروزی قوی دل شدہ قدم استقلال فشردند و بمین و یسری و دلاوری
ان حضرت مجاہدان بہرام صولت مساعی جمیلہ بکار بردہ با اعدائے تیرہ بخت آویختند
و بکوشش ہائے دلیرانہ سلک جمعیت انہا از ہم گسیختند و بہادر شیخ و فرزندش کہ
ہراول بلند اختر بود با اکثر مردم کشتہ شدہ و دیگران زخمی شدند بلند اختر از مشاہدہ
ایشان بر گشتہ خود را بمحمد شجاع رسانید خدیو فیروز بخت چون خورشید جہانتاب کہ یک
تیغ کشیدن ساحت میدان سپہر را از ہجوم نجوم پردازد و مانند صبا کہ بیک وزیدن
صحن چمن را از خس و خاشاک پاک سازد بیک توجہ عرصہ برنغار از غبار نشاط و استیلائے
مخالفان پرداختند بعد دفع ان مقہوران قرین عظمت و جلال متوجہ پیش شدہ برائے
ہمت بدفع محمد شجاع برافراختند قدمی چند نرفتہ بودند کہ مکرم خان صفوی و عبدالرحمن ولد
نذر محمد خان و سنجر پسر اسد وردی خان از لشکر محمد شجاع جدا شدہ روے ارادت بلشکر
ظفر اثر اوردہ باحراز ملازمت چہرہ مباہات برافروختند ہمدرین اثنا بعطر اقبال مژدہ
نصرت رسانیدہ خبر فرار محمد شجاع سامعہ افروز اولیائے دولت گشت از گلشن عنایت
ازلی باد بہار مسرت وخوشدلی بر غنچہ خاطر بندہائے عقیدت مند وزید و گل فتح و فیروزی
از نہال امید شگفت ہمائے دولت بال سعادت کشودہ شہباز حشمت اوج گرفت
زمانہ تہنیت و دستکامی داد سپہر بشارت کامرانی فرستاد دیان تیر از خندہ لبریز
نشاط گشت تیغ را از رنگ غم از دل زدودہ شدہ کمان ابروے باز بالا کشید سنان قدر
عنانے برافراخت نقارہ شادیانہ و نشاط بر پشت فیلان و اسپان بنوازش
دہلدلہائے بنوائے دلکشائے بہجت و کامرانی بلند گردید و از صدائے گوس کرنائے
و خروش تغیر طنطنہ عظمت و جلال بگوش گردون رسید بالجملہ باوجود تفرقہ لشکر و بہم

نوک پیکان جگر فرسا سوزن اسا غبار از روے باطل از دل اعدا برون کرد و ناوک مغفر شگاف جانزا بالشبک سازی در خنه پردازی هواے پندار و غرور از سر شوریدگان مخالفان برادر ولیت

زیر کمان طایران خدنگ پریدند بر روے مردان جنگ

درین اثنا سید عالم بارهه که رکن اعظم لشکر محمد شجاع بود با فوجی عظیم و سه فیل مست بجانب راست غنیم یورش نمود موکب والا حمله کرد بکمال تفرقه و فتور بسیار منصور راه یافت پاے ثبات نگذاشت مردم پراگنده راه گریز در پیش گرفتند و سلک جمعیت قول همایون نیز از هم گسیخت زیاده از دو هزار سوار در رکاب فیروزی نمانده مخالفان از مشاهده تنزل افواج نصرت اثر خیره و ترشده بهان هیبت اجتماعی با فیلان مذکور روی جسارت بقلب لشکر ظفر اثر آوردند درین هنگام از میسره جنود قاهره مرتضی خان و ارتمش حسن علیخان و ازطرح دست چپ بعضی بهادران رشک شجاعت برانگیخته بسر راه دشمنان در آمدند درهمین وقت خدیو اقبال روی فیل مرکوب حمله آن را بطرف اعدا بدستگال گردانیدند بهادران ظفر پیوند به نیروے جرات و استقلال بصورت سایه خود بجلال بر اعادی حمله بردند چون باد صرصر که بر خاشاک سبک روان شود سپاه دشمن را از پیش برداشتند و بتیغ تیز و سنان خونریز بسیاری از برگشته بختان را بخاک هلاک انداختند سید عالم بارهه را بمشاهده جوهر شهامت مجاهدان فیروزی لوا با دولتخواهان سر برفته

بازوے همت سست شده بگام فرار براهے که آمده بود بازگشت لیکن ان سه فیل مست عربده جو که پیش فوج او بودند بدفع و منع بهادران دلیر و تفنگ رخ از عرصه برنتافتند بر همان قیره خیره پیش می آمدند و انان سه کوه پیکر یکے پیش آمده فیل مرکوب مبارک قریب شد چون ابر قیره گوهر شید تابان نزدیک رسیده آمد خدیو اقبال کوه وقار بحمله ان سیه مست از جا نرفت سر رشته ثبات و قرار از دست نگذاشتند در همین وقت قراولی که در حوضه بر یکے از فیلان همراه داشته بود با اشاره والا سواران فیل مست را بانداخته بکمک محرک بود پیکانی بذوق انداخت ان مقهور لئیم مانند دیو رجیم که بشهاب ثاقب از آسمان فرود آید بدین انداز و فیلبانان با دشاهی رسیده فیلبان چالاک خود نشانده ان فیل را بقلعه آوردند دو فیل دیگر از قول همایون گذشته بجانب دست راست جلوه ریز شدند و حمله بردند درین اثنا بلند اختر میر محمد شجاع و چندے دیگر روی جسارت بر برانغار موکب خدیو اقبال آوردند و هم از آن فیلان مذکور دو از حرکت بلند اختر اقبال بهروزی و انقیاد در موکب علی دولت آوردند درین وقت خدیو اقبال با کمال شجاعت و پروانی سر رشته دانائی از کف نداده جا بجا ثبات

امر سنگه چندراوت و احشام خان و فتح جنگ خان و اخلاص خان و میرزا خواجگی خواجه خان
و نیله تاز خان و رشید خان لودی و فیروز خان بارهه و سید شیر خان بارهه و سید
مظفر خان بارهه و نوبر دست خان و علی قلی خان و قزلباش خان و سکندر و هیله و
کاکر خان و دلاور خان و نیک نام خان و نیاز خان و قادر انصاری و دلاور و دیگر امرای عظام
کارطلب و دلیران عرصه جانسپاری را بتعاقب شاهزاده [illegible] نقش بسته شدند حضرت
خدیو عالم ازان مکان غره جمادی الاول سنه عنان عزیمت بسمت اکبر آباد
برتافتند و در نزدیکی کوه دلارس [illegible] بارهه که از طرف
داراشکوه قلعه دارالامان بود بموجب نوشته داراشکوه بشجاع ملاقی شده
رفاقت اختیار نموده سید عبد الجلیل برادر خود را در قلعه مذکور گذاشته بود بعد
از استماع یافتن شجاع سید قاسم [illegible] کرده داخل قلعه مذکور گردید چون شجاع
بقلعه رسید هر چند تلاش نمود که قلعه بتصرف خود درآورد سید قاسم
درین باب تن نداده بمقتضای زمانه سازی نه اجله مدارا نموده قول و قرار گرفته
اندوخته ذخایر نموده مرخص شدند و بقلعه رفت چون خبر آمدن شاهزاده محمد سلطان
و مظفر خان شنید از صدمات دولت سپاه قلعه پناه حصار عافیت برخود تنگ
دیده محلی بخاندران که با دو کروهی میان شاهزاده بود [illegible] از آنجا قلعه مذکور تعین
شده بود متضمن عجز و نیاز منوشت و اشارالیه خط مذکور را عرضداشت انواع و اقسام
شاهزاده گذرانید شاهزاده این معنی را بدرگاه والا عرض داشت از آنجا که خدیو زمانی
دیوان بخشی پیری خاصه ذات ملکی صفات است فرمان والا صادر گشت که خانه زاد
بصوبه داری الهآباد قیام دارد و سید قاسم را روانه درگاه والا گرداند و نیز
فرمان جهان مطاع بنام فیروز خان صوبه دار بیهوت شرف نفاذ یافت که بمجرد رسیدن فرمان
بصوبه عبادی بهار متصرف باشند چون اخبار رسیدن داراشکوه و استیلای او
گجرات بمسامع حقایق مجامع رسید بعرض والا رسید بدلالیه دستخط داراشکوه و آداب
و تخریب مهاراجه جسونت سنگه که بنابر گی مصدر شوخی و بی ادبی و حرامکی
گردیده بعد قطع منازل و فتح پور نزول اجلال فرمودند درین منزل محمد امین خان
میر بخشی با فوجی از امرای نامدار برای تنبیه مهاراجه که اراده پیوستن بداراشکوه

---

(۱) مبارک خان ۵

خوردگی افواج ظفر اثر و ظهور انواع نفاق منافقان (۱) واقعه طلب وچندین فتور وچشم زخم
عظیم محض بمین تائید ربانی وحسن ثبات قدم ونیروی همت خاقانی چنین فتح نمایان که طراز
فتوحات آسمانی وعنوان تاز کامرانی تواند بود نصیب اولیای دولت گردید شجاع رمیده
بخت هزاران خسران وناکامی وخذلان وبدسرانجامی بالپیران خود والله وردی خان راه فرار
پیش گرفت وارد دو بنگاه واکثر اسباب تجمل او بتاراج افواج ظفر پناه رفت وتمام توپخانه
وبیشتر فیلان بتدگ ونامی ویک صد وچهارده توپ بقید ضبط درآمد خدیو جهان بعد چنین فتح
نمایان که در تحقیقت بهمت سپاه ولشکر ومشارکت کوشش خدمتگزاران دست
داد سجده نیاز بدرگاه ایزد نصرت بخش نهاده سپاس مواهب نامتناهی الهی بجا آورند
وباجنود مسعود از لشکرگاه غنیم که نزدیک تالاب موضع کهجوه بود گذشته منزل اراے اقبال
شدند بعضی از عساکر نصرت مآل بپاسلقے مشاهزاده محمد سلطان تعاقب شجاع تعین نموده
مکرر مؤکد کردند که بهر اهتمام کاهشی پرداخته هیچ جا او را مجال اقامت ودرنگ ندهند
تا انصاف بنگاله ساخته ولایات شرقی از خار وجود ناپاک سازند بعد الثانیه عقد
مروارید که بپوشش اقدس پذیرائے سعادت بود باد وپته که بر کتف مبارک او افتاده
بشاهزاده مرحمت شد شاهزاده بهمان ساعت پیشتر رفته منزل گزید تا بست وششم
امناه دران منزل مقام شد ومعظم خان که بعد رهائی از قید تا امروز بمنصب سربلند شده
بود بمنصب والائے هفت هزاری وهفت هزار سوار وانعام ده لک روپیه نقد و
عطائے خلعت خاص وفیل خاصه باساز نقره وجل زربفت وسپر وشمشیر مرصع
مشمول مراحم گوناگون گردید ودیگر بندهائے درگاه باضافه مناصب وعطائے فیل
واسپ وخلعت خاص وخدمتگاران حضور مقدس بانعام سی هزار روپیه سرافرازی
یافتند درین وقت راجه جے سنگه از وطن آمده پانصد مهر ویک هزار روپیه نذر گذرانیده
بغبار آستان سلطنت صندل ناصیه دولت خود ساخت بست وهشتم از نواحی
کهجوه کوچ کرده متصل دریائے گنگ به نزول اقدس نور پذیر فرموده تا سلخ این
ماه دران مکان الفاق اقامت افتاد معظم خان وذوالفقار خان واسلام خان
وداؤد خان وفدائی خان وکنور رام سنگه وراجه اندرمن ورائے بهاو سنگهاده ودیگر

(۱) محی الدین +

حضور پر نور گردانید چون شیخپور بعد رسیدن در سکهر یک روز مقام کرده پیشتر روانه
شد از تقریر زمینداران ظاهر گشت که از بست و پنج کروهی سکهر راهی بجانب قندهار
جدا می شود و داراشکوه میخواست که روانه قندهار شود نوکرانش همراهی نکردند و زود جدا
شد راضی نگشت ناچار عنان عزیمت بجانب تهته العطاف نمود از نهضت شیخپور بجلدی
از انجا روانه شد و صف شکن خان بعد از بند و بست بهکر و مقرر کردن اغرخان عرف
امام قلی بفوجداری انجا و فوج علی بیگ را بفوجداری سکهر پنجم صفر از بهکر روانه شده
دوازدهم سیزده کروهی سیوستان رسید و توشته محمد صالح ترخان فوجدار وقلعه
سیوستان مبنی بر استقبال الیه رسید که داراشکوه پنجکروهی قلعه رسیده شما خود را
زود رسانیده کشتیها بی خواسته اموال و اسباب و اگر عقب می آید بر کنار
دریا جمع شده باشند لهذا خان مزبور الیه هزار سوار بری انداز دبان و کشتیبان و ملاحان
جلیدار و شناور ستاد کرد نزدیک قلعه جامی که عرض دریا سه کمتر بوده باشد بر کنار
دریا چال بسیار زده توپها نصب ساخته باندازان و توپ اندازان طاق بنشانند
و خود بسرعت کوچ کرده سه کروهی مخاذی لشکرگاه داراشکوه نزول نموده و بقیه
کشتیهای غنیم بود و بحر صالح نوشت که از انطرف کشتیها بفرستد و خود از قلعه
برامده توپ و تفنگ انداز و درین اثنا خبر رسید که داراشکوه مقام کرده و دران بند
مصالحه کرده جو و غیره موقوف مانده روز دیگر داراشکوه کوچ کرده و کشتیها
مخالفان از خبر رسیدن صف شکن خان کشتی کرانه دریا نهاده ساخته بودند
شکن خان توپ خانه بادشاهی را که بر کنار دریا نصب شده بود ساکنانید لیکن بواسطه
مسافت بعید کارگر نشد و کشتیها بی ممانعت از طرف قلعه عبور نمود محمد صالح توفیق
خدمت گذاری نیافت اگر محمد صالح سد راه می شد داراشکوه را عبور ازین جا
مشکل می بود چون عنقریب شیخپور نیز میرسید اغلب که داراشکوه گرفتار میگردید
لیکن انجا که برامد هر کار در وقتی معین و حصول هر مطلب بازبسته بزمانی
مقرر است از محمد صالح کوتاهی بوقوع امده القصه چون داراشکوه بعاقبت
کشتی عافیت ازان گرداب خوف و موج خیز بساحل نجات رسانید از کرده پشیمان
که محل بیم و مکان هلاکت بود عبور نموده در تهته رسید ازین طرف دریا صف شکن خان

درخشت تعین شد و رائے رایسنگه برادر زاده مهاراجه را بخطاب راجگی و عنایت فیل با ساده و شمشیر مرصع و نقاره و انعام یک لک روپیه و از اصل و اضافه بمنصب چهار هزاری و چهار هزار سوار سرافراز فرمود و همراه محمد امین خان تعین فرمودند و سیادت عالیات نیز از انجا نهضت فرمودند ٭

بیان بقیه حقیقت تعاقب افواج قاهره و آمدن دارا شکوه از تهته بجانب گجرات

دندان بردن ملتان اولاً صف شکن خان بعد ان شیخمیر و دلیر خان بتعاقب دارا شکوه تعین شده بودند این هر دو لشکر در قصبه جنجی (۱) واهن باهم پیوسته چند روز مقام کردند و انا نجا خبر رسید که دارا شکوه از بهکر گذشته بست و پنجم محرم در سکهر نزول نمود و ازین منزل تا سکهر شصت و سه کروه باین روزها اب و قریب صد کروه انا نظرف دریا فاصله دارد و شیخمیر و دلیر خان و قباد خان از اب گذشته بجانب سکهر روان شدند و صف شکن خان با کومکیان خویش ازین طرف دریا راهی گردید و شیخمیر بعد قطع منازل پنجم صفر دوازده کروهی سکهر رسیده بسبب کثرت پشه و تراکم انجار خاطر دار و مراحل دشوار گذار و اب بسیار تلف شد و لشکریان تعب و آزار کشیدند دیر منزل خبر دادند که قریب ششم ماه مذکور در سکهر رسیده و صف شکنان سه روز پیشتر در بهکر رسیده بود ظاهر شد که دارا شکوه بلا مال و اثقال و پرد گیان با برخی از خزانه و طلا و لات بقلعه در اورده بست خواجه سرای راسخ عبد الرزاق بحراست قلعه گماشته توپخانه و بندوقچی و دیگر لوازم قلعه داری انجا گذاشته بیخ محرم از انجا بیشتر شده براه بیشه و جنگل درخست بهیه براه ساخته میرود و داؤد خان و شیخ نظام و دیگر نوکرانش قریب چهار هزار سوار از نواحی بهکر از عقب رسیده اند چنانچه داؤد خان براه جیسلمیر بسمت حصار فیروزه که وطن اوست رفت و دیگر امرا بسمت ملتان که بندر خان مذکور انجا متعین راستقبال نموده عازم

(۱) جنجی ٭

فہرست اغلاطے چند کہ در حین انطباع سرزدہ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۵	۱۲	سورمس	شورش
۱۶	۲۱	خواہش	خراہش
۴۵	۱۷	بہ د	برد
۴۶	۴	دادان	فرادان
۵۷	۱۰	بجی کرد	نمی کرد
۵۹	۱	جانور	حالور
۶۱	۷	بخدوم	بمخدوم
۷۰	۴	ہرگویند	ہرگو بند
۷۸	۱۷	کردارد	کم دارد
۹۸	۷	ساعت	ساحت
۹۸	۱۸	بز	بہ
۱۰۲	۱۳	نمی گردد	می گردد
۱۱۳	۱۸	نہجنگ	بہجنگ
۱۷۰	۲۲	میتخزید	میخزید
۱۷۱	۱۵	واز	دار
۱۸۸	۲۵	یبک	ایبک
۲۰۸	۲۰	کودان	کوردان

وانان طرف دریا شیخمیر و دلیر خان نیز در تهته رسیدند و داراشکوه از خبر رسیدن
انها در تهته متوالست اقامت ورزیده بست و نهم صفر از دریا عبور نموده بسمت
گجرات روانه گشت صف شکن خان بر دریا پل بسته هفتم ربیع الاول انطرف رفته
منزل نمود و خلال این حال فرمان عالیشان بنام شیخمیر و دلیر خان وارد گشت
که بتعاقب داراشکوه نموده روانه حضور شوند جمیع امرا باهم مشورت کردند که درین
یورش لشکریان تعب کشیده اند و مرکوب و بار بردار اکثری تلف شده و در خزانه
ده از یک ماه ندارد موجود نیست و راهی که داراشکوه رفته جول و بیابان بی اب و
اب و دانی است درین صورت از پنجا معاودت نموده روانه حضور باید شد ازینجهت از
همان جا عنان عزیمت برتافتند و زبانی جاسوسان شنیدند که داراشکوه هشتم
ربیع الاول سنه یکهزار و هزار تهته بسمت گجرات بکنار جول رسیده چون درین سال بسبب
کم بارانی تالابها بی آب بوده و در دو سه منزل اولی اب اکثر لشکر داراشکوه و اب
تلخ گردیده حقیقت جول انست که نوعی شوره ستان واقع شده که تا چهل کروه بر کنار
دریا سبز نمیشود و اصلا نمیشاند و بواسطه قرب دریا نوعی خلاب است که در اب
عبور نمیتواند کرد القصه شیخ میر و صف شکن خان معاودت کرده ششم (۱۱) ربیع الثانی
بتهته رسیدند و نظم و نسق آن دیار نموده جمعی از عساکر و دواب و اثقال توپخانه همراه
اکبر خان فوجدار بهکر گذاشته هشتم ماه مذکور راه انجا روانه درگاه حضرت والا شدند
قباد خان بموجب فرمان والا بصوبه داری تهته قیام ورزید +

(۱۱) هفتم +

فہرست اسمائے مردمان و بلاد و قلعجات و آبہا وغیرہ کہ در کتاب خلاصۃ التواریخ مذکور شدہ اند بترتیب حروف ہجاء

الف

ابدال بکری- ۴۰۰- ۴۰۱- ۴۱۶
ابراہیم آباد- ۴۷-
ابراہیم پسر سلطان جلال الدین- ۲۲۱- ۲۹۴-
ابراہیم حسین- ۵۱۸-
ابراہیم حسین مرزا- ۳۵۸- ۳۶۱- ۳۶۳-
ابراہیم خان- ۴۷۲- ۵۰۲- ۵۱۱- ۵۱۸-
ابراہیم خان سور- ۳۱۵- ۳۳۱- ۳۳۲- ۳۳۸-
ابراہیم شاہ سلطان کشمیر- ۴۰۲-
ابراہیم شرقی- ۲۷۴-
ابراہیم عادلخان- ۴۲۴- ۴۳۰- ۴۳۱
ابراہیم قطب الملک- ۴۳۱-
ابراہیم قندوری ۵۴-
ابراہیم کودھی- ۲۵۹- ۲۶۰- ۲۷۱- ۲۷۶- ۲۷۹- ۲۸۵- ۲۸۶- ۲۸۷- ۲۸۸- ۲۸۹- ۲۹۶- ۳۱۶- ۳۸۳- ۴۰۰-
ابراہیم میرزا- ۳۹۲- ۳۹۳-
ابوسعید امیر- ۱۸۳-
ابوسعید والی کاشغر- ۴۰۱-
ابوسعید میرزا- ۲۷۹- ۲۸۱- ۲۸۲- ۴۱۴-
ابوطالب- ۴۷۷- ۴۷۸- ۴۷۹-
ابوعلی قلندر- ۳۴-
ابوالفتح گیلانی- ۴۰۷-
ابوالقاسم خان- ۴۴۳-
ابواسحاق- ۱۶۱-
ابوالحسن (دیکھو آصفخان) ۴۵۰- ۴۲۹-
ابوالحسن خواجہ- ۴۳۸- ۴۷۷- ۴۷۹-
ابوالفتح- ۳۹۰- ۳۹۱-
ابوالفضل- ۶- ۷- ۳۳۶- ۳۶۶- ۳۷۱- ۳۷۳- ۳۷۵- ۳۹۰- ۳۹۲- ۴۰۸- ۴۱۸- ۴۲۳- ۴۲۴- ۴۲۶- ۴۲۷- ۴۳۳- ۴۳۴- ۴۳۵- ۴۳۷-
ابوالمعالی شاہ- ۳۴۴- ۳۵۲- ۳۵۳-
ابوالمعالی میر آتش- ۵۳۱-
اہبن- ۱۱۰- ۲۱۲-
ابن پال- ۱۲۷-
ابوبکر شاہ- ۲۵۲- ۲۵۴-
اتار- ۲۸۱-
اٹاوہ- ۳۷- ۲۷۲- ۳۷۴- ۵۰۹-
اٹک- ۷۸- ۷۹- ۸۸- ۳۸۸- ۴۷۷- ۴۷۸-
اتگہ خان- ۳۴۲- ۳۴۳- ۳۴۴- ۳۵۱- ۳۵۹- ۳۶۰-
اجمیر ۳۹- ۵۴- ۵۵- ۵۸- ۶۴- ۷۵- ۱۸۷- ۳۲۱- ۳۲۲- ۳۶۹- ۳۷۴- ۳۷۵- ۳۸۰- ۴۳۶- ۴۳۷- ۴۷۱- ۴۷۳- ۴۸۰- ۴۸۵-
اجودھن- ۳۳- ۶۲-
اجودھیا- ۴۳-
اچل- ۷۰- ۴۲۵-
اچھرہ- ۵۲۴-
احتشام خان- ۵۳۷-

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۲۵	۸	استغاف	استغفاف
۲۲۶	۸	پانه	بهانه
۲۳۶	۲۴	سوبت	سوبیت
۲۶۸	۲۱	بدو هزا	بدو هزار
۲۸۴	۲۵	ترلهه	نرلهه
۳۰۱	۱۵	فران	فرمان
۳۱۰	۷	کال	کابل
۳۱۵	۱۱	نموهن	نمودن
۳۲۱	۱۹	پورن کل	پورن مل
۳۳۷	۱۷	هربانه	هربانه
۳۳۹	۱۴	یلجا	یکجا
۳۴۲	۵	نفیل	انفیل
۳۴۳	۲۰	جسب	بجسب
۳۵۴	۲۱	قلعه تعمیر	تعمیر قلعه
۳۶۵	۲۴	که اه یافته	راه یافته
۳۷۹	۱۳	درزمگاه	درزمگاه
۳۹۰	۴	دانش و پیرول	دانش و میرول
۳۹۴	۱۴	طن	باطن
۳۹۴	۱۴ و ۱۸	محمد حاشم	محمد هاشم
۴۱۳	۲۴	میرزا جان	میرزا خان
۴۶۲	۱	زو	زرد
۴۸۰	۲۴	شدن	زنان
۵۳۴	۱	برون	بیرون
۵۳۴	۱	ازدن	ازدل

۴۵۲- ۴۶۹- ۴۷۰- ۴۷۴- ۴۷۵- ۴۷۶- ۴۷۷- ۴۷۸- ۴۷۹- ۴۸۱- ۴۸۲- ۴۸۳- ۴۸۴- ۴۸۶-
اصفہان- ۳۲-
اعتقاد خان- ۴۵۰- ۵۲۳-
اعتماد خان- ۳۵۸- ۳۵۹- ۳۶۳-
اعتماد الدولہ- ۶۵- ۳۴۲- ۴۴۷- ۴۴۸- ۴۵۰- ۴۶۷- ۴۶۹- ۵۱۰-
اعزالدین ایاز- ۱۹۱-
اعزالدین- ۲۴۸-
اعظم آباد- ۵۱۱- ۵۱۲- ۵۲۵-
اعظم پور- ۳۵۸-
اعظم خان- ۴۸۲- ۵۰۲- ۵۰۵-
آغر خان- ۵۳۹- ۵۴۰-
اکبر ۲۵۶- ۲۵۹- ۲۶۳- ۲۷۷- ۲۷۸- ۳۲۶- ۳۲۷- ۳۲۸- ۳۴۸- ۳۶۹- ۳۶۶-
افتخار خان- ۵۱۸-
افراسیاب- ۳۷- ۱۸۶-
افراسیاب مرزا- ۳۸۹-
افضل خان- ۴۷۰- ۴۷۸- ۴۷۹-
افغانستان- ۳۱۳-
اقبال خان- ۲۵۵- ۲۵۶- ۲۵۷- ۲۵۹- ۲۶۰- ۳۱۷- ۳۱۵-
اکبرآباد- ۳۷- ۳۹- ۴۱- ۴۳- ۵۵- ۳۵۵- ۳۵۷-
۳۶۱- ۳۶۸- ۳۷۵- ۳۷۸- ۴۲۶- ۴۲۸- ۴۳۲-
۴۳۸- ۴۴۰- ۴۴۱- ۴۴۲- ۴۵۳- ۴۵۶- ۴۶۷-
۴۷۰- ۴۷۱- ۴۷۲- ۴۷۴- ۴۸۵- ۴۸۶- ۴۸۸-
۴۸۹- ۴۹۰- ۴۹۲- ۴۹۳- ۴۹۸- ۴۹۹-
۵۰۴- ۵۰۶- ۵۰۷- ۵۰۸- ۵۰۹- ۵۱۰- ۵۱۱- ۵۱۲-
۵۲۰- ۵۲۶- ۵۲۷- ۵۲۸- ۵۲۹- ۵۳۷-
اکبرپور- ۳۷- ۳۸- ۴۱-
اکبر بادشاہ- ۳۹- ۴۰- ۴۱- ۵۲- ۵۴- ۶۴- ۷۳- ۷۴- ۸۵-
۳۰۵- ۳۰۶- ۳۰۹- ۳۱۰- ۳۱۲- ۳۱۴- ۳۳۲- ۳۳۶-
اکبرنگر- ۳۸- ۴۷۲- ۴۷۳-
اکندور- ۷۷- ۴۲۰-
آگرہ- ۳۹- ۲۷۸- ۲۸۸- ۲۸۹- ۲۹۰- ۲۹۱-
۲۹۷- ۲۹۸- ۲۹۹- ۳۰۰- ۳۰۱- ۳۰۲- ۳۰۳-
۳۲۰- ۳۲۱- ۳۲۵- ۳۳۲- ۳۳۳- ۳۳۸- ۳۳۹-
۳۴۳- ۳۴۹- ۳۵۰- ۴۰۱- ۴۲۴- ۴۳۷- ۴۴۰-
التمش- ۱۸۹- ۵۰۲-
الغ بیرنا- ۲۸۲-
الف خان- ۲۲۱- ۲۲۲- ۲۳۷- ۲۳۸-
الور- ۴۱-
الہ آباد- ۳۷- ۳۸- ۴۱- ۴۳- ۴۷- ۳۸۹- ۳۸۷-
۴۲۲- ۴۳۲- ۴۳۷- ۴۳۸- ۴۷۲- ۵۰۹- ۵۱۳-
۵۱۴- ۵۱۵- ۵۱۶- ۵۲۷- ۵۲۸- ۵۲۹- ۵۳۱- ۵۳۷-
الہ وردی خان- ۵۰۷- ۵۳۱- ۵۳۵- ۵۳۶-
الیاس- ۳۸۱-
امام قلی- ۴۹۹- ۵۲۱- ۵۲۴- ۵۳۹-
امان اللہ پسر بہابت خان- ۴۷۰- ۴۸۴-
امروہ- ۱۲۷-
امرداس- ۶۹-
امرسنگھ- ۶۷-
امرسنگھ چندراوت- ۵۳۷-
امرکوٹ- ۶۰- ۳۰۵-
امروہہ ۲۰۲-
امن آباد- ۷۳- ۷۷- ۴۱۲- ۴۱۳-
امیر تیمور- ۲۵۶- ۲۷۹-
امیر خان- ۵۲۹-
امیر خسرو- ۲۸- ۲۰۳- ۲۰۴- ۲۱۳- ۲۱۶- ۲۲۸- ۲۸۸-
امیر طراخان- ۲۸۰-
امیر مسعود- ۱۸۳-
امیر نظام الدین- ۲۹۶-
امین خان- ۴۹۹- ۵۳۱- ۵۳۷- ۵۳۸-

احمد آباد- ۸- ۱۴- ۵۲- ۵۶- ۵۷- ۵۹- ۶۰- ۳۴۴
۳۵۸- ۳۵۹- ۳۶۰- ۳۶۱- ۳۶۲- ۳۶۳- ۳۶۴
۴۵۰- ۴۸۴-
احمد ایاز- ۲۵۴-
احمد خان سعد- ۳۳۱-
احمد دانیال- ۳۳-
احمد شاہ سلطان احمد نگر- ۴۲۹-
احمد سلطان بنگالہ- ۳۸۲-
احمد شاہ سلطان گجرات- ۵۶- ۳۶۶-
احمد نگر- ۵۲- ۴۲۰- ۴۲۳- ۴۲۴- ۴۲۶- ۴۳۱
۴۳۲- ۴۷۴-
احمد بحری نظام الملک- ۴۳۱-
احمد مرزا سلطان- ۲۸۲-
اختیار الدین- ۲۲۰- ۲۲۱-
اختیار الدین التونیہ- ۱۹۲- ۱۹۳-
اختیار الدین مسکیں- ۱۹۲-
اختیار الملک گجراتی- ۳۶۱- ۳۶۳-
اختیار خان- ۲۶۰-
اخلاص خان خویشگی- ۵۳۷-
ادپور- ۵۹-
آدم خان- ۳۹۹-
آدم سلطان- ۳۲۸- ۳۵۱-
آدم اکھر- ۳۱۴-
ادھت- ۱۲۹-
ادھر چند- ۱۵۰-
ادھم خان- ۳۴۶- ۳۴۷- ۳۴۹- ۳۵۰-
ادینہ پور- ۸۵-
آذربائجان- ۲۸۰- ۲۸۱-
الاوتخان- ۴۷۵- ۵۰۹-
آرام جان- ۵۵۶-
آرام شاہ- ۱۸۹- ۱۹۰-
ارجن- ۹۰- ۹۲- ۹۴- ۹۷- ۹۹- ۱۰۴- ۱۰۸-
۱۱۰- ۱۱۱- ۴۹۵- ۴۹۷-
ارخنگ- ۴۹-
ارسند- ۴۲-
ارسلام- ۸۵-
ارزوملک- ۳۱۸-
آسارابان- ۷۷-
آسام- ۴۸-
استرغج- ۸۴- ۲۸۸-
اسحاق بیگ- ۵۰۲- ۵۰۴-
اسد خان لودھی- ۲۶۰-
اسفندیار معموری- ۵۳۱-
اسلام خان- ۲۶۸- ۲۷۸- ۴۸۸- ۵۰۲- ۵۰۳-
۵۰۸- ۵۲۷- ۵۳۳- ۵۳۵- ۵۳۶-
اسلام شاہ- ۲۹۹- ۳۲۱- ۳۲۴- ۳۲۵- ۳۲۹-
۳۲۷- ۳۲۸- ۳۲۹- ۳۳۰- ۳۳۱- ۳۳۵- ۳۵۱
۳۷۳- ۳۷۹-
اسلام نگر- ۵۹-
اسمٰعیل امیر- ۱۶۵-
اسمٰعیل بیگ- ۵۰۲- ۵۰۴-
اسمٰعیل خان- ۲۹۴-
اسمٰعیل خویشگی- ۴۹۸-
اسمٰعیل شاہ- ۴۰۲- ۴۴۷-
اسمٰعیل عادل خان- ۴۳۰-
اسمٰعیل قتلیغان- ۳۹۲-
اسمٰعیل بیگ نظام الملک- ۴۲۳- ۴۳۱- ۴۳۲
اسمند- ۱۲۴-
اسی- ۴۲-
اسیر- ۳۲- ۳۶۶- ۴۲۳- ۴۷۲-
اصالت خان- ۵۱۸-
آصف خان- ۶۵- ۲۵۴- ۴۳۷- ۴۴۱- ۴۵۰-

بامیان- ۸۴- ۴۴۶-
بان پرست- ۴۴-
باندہو- ۵۴-
بانسوارہ- ۵۵-
بانکی رام- ۶۷-
بانکی رائے- ۶۷-
بان گنگا- ۴۶۷-
بایزید- ۲۹۴- ۳۷۹- ۳۸۳-
بتالہ- ۶۶- ۶۷- ۶۹- ۷۰- ۷۱- ۷۷- ۳۲۶-
۳۳۴- ۴۲۵- ۴۶۵- ۴۷۵-
بتوارہ- ۵۶-
بتھور- ۴۰-
بتوہ- ۵۶-
بجوارہ- ۶۶-
بجوڑ- ۳۹۰-
بجی رائے- ۱۶۸-
بخارا- ۸۶- ۱۶۵-
بداغ خان- ۳۰۹-
بدادل- ۳۳- ۳۸- ۳۹- ۱۸۸- ۱۸۹- ۱۹۰- ۱۹۴-
۲۰۲- ۲۲۳- ۲۶۶- ۲۶۷- ۲۷۰- ۲۷۱- ۲۷۲-
بدخشان- ۸۴- ۸۸- ۲۸۱- ۲۸۲- ۳۰۳- ۳۰۹- ۳۱۰
۳۱۲- ۳۱۳- ۳۹۲- ۳۹۴-
بدر- ۸۹-
بدرالدین ستقرردی- ۱۹۳- ۱۹۴-
بدرالدین شاہ- ۶۷-
بدرگاؤن- ۵۲-
بدری ناتھ- ۳۷- ۱۱۰-
بدھ چند- ۴۱۹-
بدھمن- ۱۲۷- ۱۲۸-
بدیع الدین- ۴۰- ۵۲۹-
بدیع الزمان- ۴۷۸- ۴۷۹-
بدین- ۶۰-
برار- ۵۱- ۵۲- ۴۲۴- ۴۲۷-
براری- ۸۰-
برچھل- ۱۲۵
برخوردار- ۴۷۵-
بردوان- ۴۷۴- ۴۷۲-
برفی راجہ- ۳۶-
برقنداز خان- ۵۰۳-
برن- ۱۷۳- ۱۹۰- ۲۴۲- ۲۵۷- ۲۵۹- ۲۶۰-
برنالہ- ۳۲۶-
برناوہ- ۹۳- ۹۷-
برنہ- ۴۲- ۴۳-
برود- ۴۱-
برودہ- ۵۸- ۵۹-
برہالہ- ۳۱۴-
برہان الدین غریب- ۳۴-
برہان الملک- ۴۲۳- ۴۲۴
برہان پور- ۵۲- ۵۸- ۳۳۶- ۳۶۶- ۴۲۶-
۴۲۷- ۴۷۲- ۴۸۴- ۴۹۲- ۴۹۳- ۵۲۴-
برہان نظام الملک- ۴۲۷- ۴۳۱- ۴۳۲-
برہم پتر- ۴۹-
برہن آباد- ۵۹- ۸۰-
بسید- ۴۳۰-
بریلی- ۴۱۹-
بسرانت- ۴۰-
بسروا راجہ- ۱۲۶- ۱۲۸-
بسنت خواجہ سرا- ۵۳۸-
بسولی- ۷۷-
بسومنی- ۷۷-

انبالہ- ۲۸۶- ۳۲۶- ۳۸۷-
انبر- ۵۵-
انبرت پال- ۱۴۸-
انتری- ۴۳۳-
انجرا- ۷۶-
اندجان- ۲۸۲-
اندرراجہ- ۹۰- ۱۳۲- ۱۳۳- ۱۳۴-
اندراب- ۸۸-
اندرپت- ۲۸- ۹۴- ۹۷- ۱۳۱- ۱۴۹- ۱۵۲- ۱۵۳- ۱۵۷
اندرمن- ۵۰- ۵۳۶-
اندری- ۹۷- ۵۱۹-
انار- ۴۱۶-
انندپال- ۱۶۹- ۱۷۱-
انندجل- ۱۸۰-
اننگ پال تنور- ۲۸- ۱۵۷-
اننگ سیتل- ۱۳۵- ۱۳۶- ۱۶۲-
انوپ شہر- ۳۸-
آواز خان- ۳۱۴- ۳۲۸-
اوجین- ۳۳- ۵۳- ۵۴- ۱۳۵- ۱۳۷- ۱۳۸- ۱۳۹- ۱۴۰-
۲۴۱- ۴۹۰- ۴۹۴- ۴۹۸- ۵۰۰- ۵۲۰-
اوچ- ۶۰- ۶۲- ۱۸۴- ۲۲۵- ۲۵۶- ۳۰۴- ۳۲۰-
اودی سین- ۱۳۰-
اودھ- ۴۳- ۴۴- ۱۹۲- ۲۵۵- ۳۵۹- ۵۰۹- ۵۲۳-
اوڈیہ- ۴۹- ۳۱۸- ۳۲۶- ۴۱۳- ۴۳۷- ۴۷۲-
اودے سنگھ- ۳۶۸- ۴۳۶-
اورنگ آباد- ۴۹- ۵۰- ۴۹۲-
اورنگ زیب- ۷- ۸- ۴۰- ۵۰- ۶۷- ۷۰- ۴۷۳
۴۹۰- ۴۹۱- ۴۹۲- ۴۹۵-
اوز گنج- ۲۸۱-
اوگر سین- ۱۲۴- ۱۲۵-
اودنی- ۱۲۵-
اہستمام خان- ۴۴۳-
اہنگ شاہ- ۱۲۶- ۱۲۷-
ایاز- ۶۴- ۱۷۹- ۱۸۱-
ایدر- ۵۹-
ایران- ۵۶- ۶۱- ۸۸- ۱۶۲- ۳۰۶- ۳۷۳- ۴۱۳-
۴۷۳- ۴۸۷-
ایرج- ۴۱-
ایسی پر- ۱۲۵-
ایسندور- ۵۱-

ب

بابانانک- ۶۹- ۷۰- ۴۲۵-
بابا خان قاقشال- ۳۸۴-
بابر- ۷- ۶۵- ۸۴- ۲۷۸- ۲۷۹- ۲۸۲- ۲۸۸- ۲۹۴-
۲۹۶- ۳۰۸- ۳۱۵- ۳۱۶- ۳۱۸- ۳۷۳- ۳۸۳- ۴۰۰
۴۰۱- ۴۰۷- ۴۴۳- ۴۴۵-
باترک- ۵۸-
باتہال- ۸۱-
بادل گڈھ- ۳۹-
باربک آباد- ۴۹-
باربک شاہ- ۲۷۴- ۲۸۲- ۳۹۳-
بارڈھلہ- ۴۹-
بارولا- ۸۲-
بارہہ- ۳۸-
باز بہادر- ۳۴۵- ۳۴۶- ۳۴۷- ۳۴۹-
باسو- ۴۱۹- ۴۲۰- ۴۶۴-
باسوارہ- ۵۴-
باقر یوسف- ۲۸۱-
باقی بیگ- ۵۱۴- ۵۱۵-
بالاگھاٹ- ۴۸۴-
بالناتھ- ۷۵- ۳۲۰-

بہاؤالدین ذکریا- ۳۳-۶۱-۲۰۳-۲۹۲-۵۲۴-
بہت- ۸-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۲-۱-۳۵۱-
۳۹۴-۴۷۵-۴۷۸-۴۷۹-
بھتل- ۵۴-
بھٹی- ۵۴-
بھتنڈہ- ۱۶۲-۱۶۶-۱۶۷-۱۸۵-۳۴۳-
بھٹنیر- ۲۵۶-۴۸۲-
بھٹی- ۶۰-
جھنگ- ۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۷-
بھداور- ۴۱-
بھدرک- ۵۰-
بہرام- ۲۳۵-۲۴۲-
بہرام خان- ۲۳۹-۲۵۹-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۸-
۳۳۹-۳۵۳-
بہرام شاہ- ۱۸۳-۱۸۴-۱۹۳-
بہرام مرزا- ۳۰۸-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۷-
بہرائچ- ۴۳-۴۴-۱۲۵-۱۹۵-۲۵۹-۲۷۴-
بھرت راجہ- ۱۰۶-
بھرتری- ۱۳۴-۱۳۵-۱۳۶-۱۳۷-۱۳۸-۱۴۰-۱۴۵
بھروچ- ۵۷-۵۹-۲۴۴-۳۵۸-۳۶۴-
بھکر- ۶۰-۶۴-۷۷-۷۹-۲۶۲-۲۶۳-۳۰۴-
۳۳۶-۴۱۴-۴۱۷-۴۱۸-۵۱۲-۵۲۳-۵۲۴-
۵۲۶-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-
بھکرور- ۳۵۷-
بھگونت داس- ۳۶۲-۳۷۵-۳۷۶-۳۹۵-۳۹۶-
۴۰۳-
بہلول پور- ۷۷-۲۸۵-
بہلول لودی- ۷-۹۵-۹۶-۹۹-۲۶۳-۲۶۵-
۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۴-
۲۷۶-۲۷۹-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۷-۳۱۵
۳۹۹-۴۰۰-
بہندیہ- ۵۲-
بھنبر- ۳۹۵-۴۱۱-
بھنبیر- ۸۳-
بھوانی- ۷۱-۷۷-۲۴۸-
بھوانیداس- ۵۱۵-
بھوپ- ۱۲۵-
بھوتبت- ۷۶-
بھوتہ مرل- ۷۷-
بھوج- ۵۳-۲۴۱-۳۴۸-
بھوج پور- ۳۰۱-۳۱۹-۳۲۲-
بھودر- ۳۶۵-
بھون- ۲۴۷-
بھونال- ۷۷-
بھونگاول- ۲۶۶-
بھویہ- ۲۷۸-
بھیرہ- ۷۸-۷۹-۲۸۵-۳۴۳-۳۸۶-۵۱۳-۵۱۲
بھیکم- ۱۲۵-
بھیکم پتامہ- ۹۱-۹۹-۱۰۰-۱۳۰-
بھیم- ۱۰۸-۱۸۸-
بھیم پال- ۱۴۹-
بھیم چند- ۱۵۰-
بھیم دیو- ۱۸۴-۱۸۵-
بھیم دیوی- ۱۵۰-۱۵۱-
بھیم راجہ- ۲۶۲-۴۷۳-
بھیم سین- ۹۰-۹۱-۹۲-۹۳-۹۶-۹۹-۱۰۱-۱۰۶-۱۵۳
بھیم نگر- ۱۷۱-
بیاس دیو- ۹۰-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۱۶-
۱۱۹-۱۲۰-۱۲۴-
بیانہ- ۳۹-۴۰-۲۵۹-۲۶۳-۲۶۶-۲۹۷-
۳۰۲-۳۲۵-۳۵۳-
بیاہ (بیاس) ۱۹-۶۳-۷۶-۷۹-۸۹-۹۰-۱۹۴

بسوہلی- ۷۷-
بشست- ۱۰۷-
بشن گیا- ۵۱-
بغداد- ۳۳- ۳۴- ۶۱- ۲۴۴-
بقا، (محمد) ۵۲۸-
بکالو- ۴۹-
بکرماجیت- ۶- ۵۳- ۱۳۲- ۱۳۴- ۱۳۵- ۱۳۸، ۱۳۹-
۱۴۰- ۱۴۱- ۱۴۵- ۱۴۶- ۱۹۰- ۲۴۰- ۲۷۷
۲۷۹- ۳۴۸- ۴۶۵- ۴۶۷- ۴۷۱-
بکرم پال- ۱۴۹-
بکرم چند- ۱۵۰-
بکسر- ۳۷۷-
بگرام- ۸۵- ۱۶۵-
بگلا- ۴۸- ۴۹-
بگلانہ- ۵۴- ۵۷-
بلاس پور- ۷۶-
بلاول سین- ۱۵۳-
بلاقی (داورنجش) ۴۸۲-
بلبن- ۲۰۱-
بلب دھر- ۱۱۰-
بلخ- ۸۴- ۱۶۵- ۲۰۴- ۲۸۰- ۳۱۰- ۳۱۱- ۳۱۲- ۳۱۳-
۴۴۶- ۴۸۷-
بلدیو- ۱۵۷-
بلگرام- ۴۴-
بلند- ۱۶۲-
بلو- ۲۶۸-
بلوچ پور- ۴۹۹-
بلہ- ۷۵-
بلہور- ۴۰-
بنارس- ۳۸- ۴۲- ۴۳- ۴۸۸- ۴۸۹- ۵۲۹-
بنارسی- ۴۸۳- ۴۸۴-
بن- ۳۱۴- ۳۲۸-
بندرابن- ۳۷- ۲۶۸-
بندراول- ۲۸۵-
بنگش- ۳۸۹- ۴۲۳-
بودیہ- ۲۶۹- ۵۱۲- ۵۱۵-
بوڑیانہ- ۷۷-
بورمست- ۱۲۷-
بومیان- ۸۵-
بوندی- ۱۴۸
بوہ- ۷۶-
بہادر (دریا) ۵۷-
بہادرخان لودھی- ۲۶۶- ۲۷۸- ۳۶۵- ۴۲۷-
بہادرسلطان- ۲۹۷- ۲۹۸- ۲۹۹- ۳۵۹- ۳۶۳-
بہادرخان- ۳۵۵- ۳۵۶- ۳۵۷- ۳۵۸- ۳۸۳-
بہادر- ۳۸۵-
بہادرخان اوزبک- ۴۸۵-
بہادرخان- ۵۰۲- ۵۰۳- ۵۰۵- ۵۰۹- ۵۱۹- ۵۲۰
۵۲۱- ۵۲۲- ۵۲۳- ۵۲۷- ۵۳۰-
بہادرپور- ۴۸۹- ۵۰۹-
بہادرشاہ- ۵۵- ۲۳۷- ۲۳۹- ۳۴۹- ۳۹۶- ۴۱۷-
بہار- ۴۳- ۴۵- ۴۷- ۴۹- ۲۵۵- ۲۵۹- ۲۷۴-
۲۷۸- ۲۹۹- ۳۱۸- ۳۳۲- ۳۸۵- ۴۲۴- ۴۴۲-
۴۷۳- ۵۲۸- ۵۳۷-
بہارا- ۳۶۴- ۳۶۸-
بہارامل- ۳۷- ۳۷۴- ۴۴۵-
بہارخان- ۲۷۸- ۲۸۹- ۳۱۴-
بھاگا- ۷۷-
بھاگی- ۴۳۱-
بھاگ نگر- ۴۳۱-
بھاؤسنگھ ہاڈہ- ۵۳۶-

پورن مل- ۳۲۱-
پورمنڈل- ۷۳-
پٹھار- ۷۸-
پیر پنجال- ۸۳- ۴۰۱-
پیر خان لودھی- ۴۴۲-
پیر محمد- ۲۵۶-
پیر محمد خان- ۳۱۰- ۳۱۱- ۳۱۲- ۳۴۱-

ت

تاتار خان- ۶۶- ۶۷- ۲۳۹- ۲۵۵- ۲۵۶- ۲۵۹- ۲۶۰- ۲۹۳- ۲۹۷- ۲۹۸- ۳۶۵- ۳۶۶- ۳۹۹-
تاج پور- ۴۹-
تاج خان- ۳۱۸- ۳۳۱- ۴۱۹-
تاج الدین- ۱۹۳-
تاج الدین موسیٰ- ۱۹۴-
تاج الدین یلدوز- ۱۷۹-
تانڈہ- ۳۱۹- ۳۸۴-
تان سین- ۴۲۱-
تبت- ۷۷- ۷۸- ۸۱- ۸۲- ۸۳- ۴۰۱-
تبریز- ۸۴- ۲۸۱-
تبن پور- ۸۰-
تبتی- ۵۲- ۵۷- ۵۸-
تجارہ- ۴۱-
تدادر- ۴۱-
ترپنک- ۵۲-
تردی بیگ خان- ۳۳۸- ۳۳۹- ۳۴۲-
ترمشیرین خان- ۲۸۰-
ترہت- ۴۵- ۴۶- ۴۷- ۲۳۷- ۲۳۹- ۲۴۴-
تریاراج- ۵۰-
تغلق آباد- ۲۸- ۲۳۷-
تغلق جام- ۴۹۷-
تغلق شاہ- ۴۳- ۲۴۲- ۲۵۲-
تلاوڑی- ۱۵۶- ۱۵۹- ۱۸۵- ۱۸۷-
تلنگانہ- ۵۲- ۴۲۷-
تلواڑہ- ۲۶۳- ۳۴۴-
تلوک چند- ۱۴۹- ۱۵۰- ۴۶۶-
تلون- ۷۶- ۵۱۲- ۵۱۹- ۵۲۰- ۵۲۱-
تلونڈی- ۶۹- ۲۶۲-
تلونڈی تھانا- ۲۵۹-
تلہ- ۷۵-
تماجی- ۴۱۶-
توڈرمل- ۶۴- ۳۴۵- ۳۶۳- ۳۸۰- ۳۸۳- ۳۸۵- ۳۸۶- ۳۸۸- ۳۹۱- ۳۹۲- ۴۰۸- ۴۰۹- ۴۱۰- ۴۱۵- ۵۱۲- ۵۲۵-
تومن- ۵۳-
تہری- ۴۷-
تھانیسر- ۳۵- ۹۸- ۱۰۶- ۱۷۴- ۲۷۴- ۳۶۵- ۴۲۵- ۵۲۵-
تھتہ- ۸- ۱۰- ۵۹- ۶۰- ۷۷- ۷۹- ۱۱۰- ۱۴۸- ۱۹۹- ۱۸۵- ۲۴۴- ۲۴۹- ۲۵۶- ۲۶۱- ۲۹۴- ۳۰۱- ۳۰۴- ۳۰۵- ۳۰۶- ۳۰۹- ۳۲۰- ۳۳۶- ۳۶۱- ۳۹۸- ۴۱۴- ۴۱۵- ۴۱۶- ۴۲۸- ۴۴۷- ۴۷۲- ۴۷۴- ۴۷۹- ۴۸۰- ۴۸۱- ۵۱۲- ۵۲۵- ۵۳۸- ۵۳۹- ۵۴۰-
تیراہ- ۳۹۰
تیغ بہادر- ۷۰
تیمور- ۷- ۳۵۴- ۳۵۸- ۳۶۵- ۳۹۲- ۳۹۷-

ٹ

ٹاکو- ۷۷-

۲۴۶-۲۶۳-۳۴۴-۴۲۵-۵۱۹-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۵-
بی بی بائی- ۶۲- ۳۳۰-
بی بی شاہ ترکان- ۱۹۱-
بیتم- ۵۳-
بیتوہ- ۳۷-
بیجاپور- ۴۲۴-۴۲۷-۴۳۰-۴۹۰-۴۹۱-
بیجاگڈھ- ۵۴-
بیجناتھ- ۴۵-
بیجور- ۳۵-
بیدر- ۵۲- ۴۳۰-
بیراتھ- ۹۷-
بیرام خان- ۵۷- ۲۶۰-۳۳۳-۳۳۴-۳۴۰-
۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۵۲-۳۶۴-۳۸۴-
بیربل- ۳۷- ۳۸۸-۳۹۰-۳۹۱-۳۹۲-
بیرساہ- ۱۲۶-
بیرسنگھ- ۱۲۹-
بیرشاہ- ۱۲۸- ۱۲۹-
بیرم دیو- ۱۷۷-
بیرم کلہ- ۴۸۰-۴۸۱-
بیکانیر- ۵۵- ۳۴۳-
بیٹی پال- ۱۴۸-

پ

پاتن- ۱۷۷-
پاتھال- ۸۱- ۸۳-
پارہ نسر- ۱۰۷-
پارہ سیرین سکنت- ۱۰۷-
پال- ۵۲-
پالم- ۴۴۴-
پاندوگڈھ- ۴۳-
پانی پت- ۲۴۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۷۹-۲۸۶-۳۳۹-
پاوہ- ۸۴-
پایندہ محمد- ۴۱۸-
پتارگڈھ- ۵۱-
پتالہ- ۵۲-
پتمبر داس- ۴۳۴-
پٹن- ۵۶- ۵۸- ۵۹- ۶۲-۶۳-۳۴۴-
پٹنہ- ۳۸- ۴۵- ۴۶- ۲۷۲-۲۹۷-۳۱۷-۳۱۸-
۳۲۴-۳۲۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۴۲
۳۷۹- ۳۸۰- ۴۷۱- ۴۷۲- ۴۷۳- ۴۸۸-
۵۱۱- ۵۱۳- ۵۱۴- ۵۲۸- ۵۲۹-
پٹی سہیبت پور- ۶۶- ۷۷-
پچھتر برج- ۷۹- ۱۰۷-
پدہارت- ۱۲۵-
پدمنی- ۸۲-
پرتاب رائے- ۲۶۶-
پرسرور- ۷۳- ۷۷- ۲۸۵- ۳۸۴-
پرسرام- ۳۹۹- ۴۱۹-
پرسوتم- ۵۰-
پرکھوتم- ۳۸۴-
پرویز- ۴۴۵-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-
پرپچھت- ۱۱۰- ۱۱۱- ۱۱۶- ۱۲۷- ۳۹۶-
پشاور- ۸۵- ۸۶- ۸۷- ۱۶۵- ۵۱۲-
پشنگ- ۸۳-
پکھلی- ۷۸- ۸۲- ۸۳- ۳۹۵- ۴۰۱- ۴۰۷-
پلتہ- ۲۶۴-
پل ستان- ۸۴-
پلول- ۳۹- ۴۱-
پنجرہ- ۴۹-
پنگلہ- ۱۳۵- ۱۳۷-
پن پن- ۴۶- ۳۸۰-
پرتا- ۵۲-

جونان- ۴۱۶-
جونپور- ۴۲-۴۳-۲۵۵-۲۵۹-۲۶۶-۲۷۱-۲۷۲-
۲۷۴-۲۷۷-۲۹۷-۲۹۹-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۸-
۳۳۲-۳۴۸-۳۸۵-
جوہر- ۲۶-
جھارہ- ۵۴-
جہان آرا- ۴۴۵-
جہانگیر- ۷-۶۶-۸۴-۳۷۴-۳۷۸-۴۴۴-۴۵۶-
۴۵۴-۴۸۳-
جہانگیر آباد- ۴۵۳-۴۵۴-
جہانگیر قلی خان- ۴۸۳-
جہان نما- ۲۵۰-
جہانگیر جگر- ۳۸-
جیجر- ۲۵۵-
جہلم- ۷۸-۲۶۳-
جھنگ سیالاں- ۷۷-۷۸-
جیپال- ۱۶۲-۱۶۳-۱۶۵-۱۶۶-
جیجس- ۹۱-
جیچند- ۱۴۷-۱۵۸-
جیسلمیر- ۵۵-۶۰-۲۴۴-۳۱۴-۴۷۲-۵۱۲-
جے سنگھ کچھواہہ- ۴۷۱-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-
۵۰۲-۵۱۱-۵۱۳-۵۱۴-۵۲۰-۵۲۲-
۴۲۳-۴۲۶-۵۳۶-
جیسل- ۳۴-
جیل- ۳۶۹-
جیون جاٹ- ۱۲۸-۱۲۹-
جیون راج- ۱۲۹-۱۳۰-
جیون سنگھ- ۱۵۵-۱۵۶-

چ

چانگاؤن- ۳۹-۴۹-
چاری کاران- ۳۱۳-۳۵۳-
چانپانیر- ۵۶-۵۹-۲۹۸-
چاندہ- ۱۵۸-
چاند بی بی- ۴۲۴-۴۳۲-
چاند دیو- ۵۲-
چاندی- ۵۱۵-۵۲۲-
چتور- ۶-۵۴-۵۵-۲۲۳-۲۲۶-۲۲۷-۲۹۷-
۲۹۸-۳۵۴-۳۶۸-۳۶۹-
چغتا- ۲۸۲-
چغتان سرا- ۸۸-
چغتائی خان- ۸۷-
چکر تیرتھ- ۵۲-
چکر سوم- ۱۷۲-۱۷۳-
چکر ہتی- ۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-
چک گورو ہرگوبند- ۶۶-
چکلہ- ۵۰۷-
چناب- ۶۳-۶۶-۷۷-۷۸-۸۳-۱۸۵-
۲۶۲-۲۸۵-۳۰۴-۳۸۶-۴۱۱-۴۱۲-۵۲۳-
چندرگڈھ- ۳۸-۴۲-۴۳-۲۹۹-۳۱۸-۳۳۱-
۳۴۱-۵۲۹-
چنبل- ۳۷-۴۱-۵۰۰-۵۰۱-
چنبہ- ۷۷-۴۶۷-
چنپارن- ۴۶-۴۴۶-
چنتامن- ۳۱۹-۵۲۱-
چندر- ۳۹۶-
چندر پال- ۱۴۸-
چندر دار- ۲۶۳-۲۶۶-
چندر رائے- ۱۷۳-
چندر بھاگا- ۷۷-۱۲۶
چندر بھان- ۶۹-
چندر روپ- ۴۴۴-

جالندھر- ۶۶- ۲۵۳- ۲۶۳- ۳۳۳- ۳۳۸- ۴۵۷-
جالنہ- ۵۲-
جالور- ۵۸- ۵۹-
جلیسر- ۵۰- ۲۵۳- ۲۵۴-
جامود- ۵۲-
جاہر- ۲۳۳- ۲۳۴-
جان نثار خاں- ۴۹۸-
جانی بیگ- ۴۱۴- ۴۱۵- ۴۱۸-
بجھیس- ۹۱-
جدھشتر- ۸- ۸۹- ۹۰- ۹۲- ۹۳- ۹۴- ۹۵- ۹۶-
۹۷- ۱۰۱- ۱۰۳- ۱۰۴- ۱۱۰- ۱۱۱- ۱۴۵- ۱۵۹-
جرجودھن- ۹۱-
جرکس- ۴۳۰-
جسرتھ- ۱۲۴- ۲۶۲- ۲۶۳- ۲۶۵-
جسرتھ کھوکھر- ۲۶۹- ۳۹۸-
جسروتھ ۴۱۹- ۴۲۰-
جسونت سنگھ- ۴۸۹- ۴۹۴- ۴۹۵- ۴۹۸-
۴۹۹- ۵۱۱- ۵۲۰- ۵۲۵- ۵۳۰- ۵۳۲- ۵۳۴
جعفر خان- ۵۰۷- ۵۱۹- ۵۲۶-
جگت سنگھ- ۴۳۶- ۴۶۵- ۴۶۶-
جگدیش- ۴۱۹-
جگن ناتھ- ۵۰- ۴۱۳-
جلال آباد- ۸۵- ۵۰۷- ۳۴۴- ۴۰۳-
جلال الدین- ۱۹۰- ۱۹۵- ۳۸۲-
جلال الدین خلجی- ۲۰۸- ۲۱۴- ۲۲۱- ۲۳۴-
جلال الدین کاشانی- ۱۹۳- ۱۹۴-
جلال خان- ۲۷۶- ۲۷۷-
جلال بخاری- ۶۲-
جلال الدین حسام- ۲۳۹-
جلال الدین سلیمان- ۶۲-
جلال الدین ملک- ۲۱۴-
جلال الدین مسعود- ۳۶۴-
جلال الدین منگ برنی- ۴۴۶-
جلال الدین میراں شاہ- ۲۷۹- ۲۸۱-
جلال پور- ۳۸۶-
جلالیہ- ۷۸- ۷۹-
جلالی- ۲۶۶-
جلیس- ۹۱-
جماری- ۳۳۴-
جمال الدین- ۳۵-
جمال خان- ۳۱۵- ۳۱۶-
جمشید- ۳۹۶- ۳۹۷- ۴۱۶-
جمشید قطب الملک- ۴۳۱-
جمن- ۱۹- ۲۸- ۳۳- ۳۴- ۳۶- ۳۷- ۳۸- ۳۹-
۴۰- ۴۱- ۴۲- ۵۸- ۹۴- ۱۰۷- ۱۷۳- ۱۷۴-
۲۰۶- ۲۱۴- ۲۱۶- ۲۱۹- ۲۴۶- ۳۸۶- ۴۸۸-
۵۰۶- ۵۱۲- ۵۱۸- ۵۲۷-
جمون- ۷۲- ۷۳- ۷۴- ۷۷- ۲۵۵- ۲۵۸- ۲۶۲-
۳۱۴- ۳۲۸- ۳۹۸- ۴۰۳- ۴۱۹- ۴۲۰-
جمیل بیگ- ۴۱۹-
جنت آباد- ۴۹-
جنجاب سنگھ- ۱۲۸-
جنجی- ۵۳۸-
جنجیرہ- ۱۱۶- ۱۱۷- ۱۱۹- ۱۲۴-
جنید برلاس- ۳۱۷-
جنیر ۴۷۴- ۴۸۰- ۴۸۳- ۴۹۴-
جوار دیات- ۴۵۴-
جوالا کھی- ۷۲-
جوتک ہائے- ۴۹۹-
جودہ- ۷۵-
جودھپور- ۵۵- ۳۰۴- ۳۲۱- ۳۲۵-
جوناگڈھ- ۵۷- ۳۶۴-

خان اعظم کوکلتاش- ۳۵۹-۳۶۱-۳۶۳-۳۶۴-
۳۶۶-۳۸۵-
خان بابا- ۴۱۸-
خان بالغ- ۴۹-
خان جہان- ۳۸۳-۳۸۴-
خان جہان خلف آصف خان- ۵۰۷-
خان جہان لودی- ۴۷۴-۴۷۵-۴۸۰-۴۸۴
خان دوران- ۴۱۴-۵۰۲-۵۳۰-۵۳۷-
خاندیس- ۵۲-۵۸-۳۳۶-۳۵۹-۴۲۳-۴۲۷-
خان عالم- ۴۵۰-۴۸۵-۵۳۰-
خداداد (نام فیل) ۱۷۴-
خراسان- ۳۰-۸۴-۱۶۵-۲۴۱-۲۵۶-۲۸۳
۲۸۱-۳۰۶-۳۲۲-۳۶۷-
خسرو ۳۳-
خسرو خان- ۲۳۳-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶-
خسرو شاہ- ۶۴-۱۸۴-۲۸۲-۳۷۶-
خسرو ملک- ۶۴-۱۸۴-۱۸۵-
خسرو (شاہزادہ) ۴۴۲-۴۴۵-۴۵۲-
خضر اہتی- ۳۸-
خضر خان- ۲۲۹-۲۳۱-۲۳۲-۲۵۸-۲۵۹-
۲۶۱-۲۶۲-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۷-۲۹۱
۳۴۱-۳۴۸-
خط پور- ۶۴-۲۶۳-
خلیل سلطان میرزا- ۲۸۱-
خلیل اللہ خان- ۴۷۸-۴۹۹-۵۰۲-۵۰۷-۵۰۸
۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۵-۵۲۶-
خنجر خان- ۵۱۳-۵۲۲-
خواجہ ملک- ۲۶۷-
خواجہ تابوت- ۴۴۰-
خواجہ جہان سلطان الشرق- ۲۵۵-۲۵۹-۲۷۴-
خواجہ عمر نقشبندی- ۴۷۵-
خواجہ محمد- ۳۹۲-
خواجہ محمود گرجستانی- ۴۳-
خواجہ مہدی- ۲۹۶
خواجہ مہذب- ۱۹۲-
خوارزم- ۳۰-۱۶۵-۱۸۸-۱۹۰-۲۴۱-۲۸۰-
خواجہ ریگ روان- ۸۴-
خواص خان- ۳۲۰-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-۳۳۰
۵۳۱-۵۳۷-
خوارستان- ۲۸۰-
خوشاب- ۷۸-۵۱۳-
خیبر- ۸۸-۳۸۹-
خیر النسار بیگم- ۴۵۱-

د

دادرک- ۳۴۴-
داراب خان- ۴۷۱-۴۷۳-
داراشکوہ- ۶-۷-۶۹-۴۵۲-۴۷۳-۴۸۷
۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴
۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴
۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۳-۵۱۴
۵۱۵-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵
۵۲۶-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۷-۵۳۹-۵۴۰-
دارای- ۳۰۶-
داناپور- ۳۴۴-
داندیس- ۵۲-۴۲۷-
دامغان- ۳۲-
دامودر حسین- ۱۵۴-۱۵۵-
دانیال- ۵۲-۴۲۵-۴۲۷-۴۳۸-۴۷۹-۴۸۲
داود- ۱۶۹-۱۷۲-۳۶۶-۳۷۹-۳۸۰-۳۸۳-
داودشاہ- ۴۲۸-

چندورانی- ۱۵۱-
چندیر- ۳۳-
چندیری- ۴۱- ۵۲- ۵۴- ۱۰۶- ۲۲۳-
چنگیز خان- ۸۴- ۸۷- ۱۹۰- ۲۱۴- ۲۲۷- ۳۵۸- ۴۲۲
چنیل- ۴۲۶-
چنیوٹ- ۷۸- ۲۹۳- ۲۹۴-
چوپڑہ- ۵۲-
چوراگڈھ- ۳۵۴-
چوسا- ۴۳- ۴۶-
چوکھنڈی- ۷۹-
چہارکھنڈ- ۲۹۹- ۳۱۹-
چھپرگھٹہ- ۳۳۲-
چھجوملک- ۲۱۶-
چھچھہ- ۹۱- ۱۱۰-
چین قلیچ خان- ۴۱۹-

ح

حاجی بقا- ۵۲۵-
حاجی بیگم- ۳۰۱- ۳۲۲-
حاجی پور- ۴۶- ۴۷- ۳۷۹-
حاجی چک- ۴۰۱-
حاجی خان- ۳۹۹-
حاجی خان بلوچ- ۵۲۳- ۵۲۴-
حاجی شرقی- ۲۶۶- ۲۶۹-
حاجی محمد قندھاری- ۲۳۸-
حاصل پور- ۴۱-
حافظ آباد- ۳۸۶-
حبیب شاہ- ۴۰۲-
حجاج بن یوسف- ۲۹۱-
حسام الدین- ۳۳- ۳۴۵-
حسام خان- ۲۶۶- ۲۹۷- ۲۹۹-
حسن حاکم- اذربایجان- ۲۸۱-
حسن (خواجہ) ۳۴-
حسن (خسرو خان) ۲۳۱-
حسن (مولانائی) ۱۷۸-
حسن ابدال- ۴۰۷-
حسن بیگ بدخشی- ۴۴۳- ۴۴۴-
حسن خان- ۳۱۵- ۳۱۶-
حسن خان مہتی- ۳۹۱-
حسن خان میواتی- ۲۸۹- ۳۷۳-
حسن خویشگی- ۵۳۱-
حسن علی خان- ۵۳۰- ۵۳۴-
حسن گانگو- ۴۲۸- ۴۳۰-
حسین بیگ خان- ۵۰۲-
حسین بیگ شیخ عمری- ۴۱۹-
حسین چک- ۳۹۵-
حسین خان- ۷- ۳۸۰- ۴۰۲-
حسین مرزا ارغون- ۳۰۴-
حسین نظام الملک- ۴۳۲-
حصار فیروزہ- ۳۹- ۲۴۶- ۲۶۰- ۲۶۹- ۲۸۲-
حکیم علی- ۴۳۹- ۴۴۰- ۴۴۷-
حکیم ہمام- ۳۸۹- ۳۹۳- ۳۹۴-
حکیم ہمام- ۳۹۳-
حمید خان- ۲۶۶- ۲۶۷- ۲۶۹- ۲۷۰- ۲۷۱-
حمیدہ بانو بیگم- ۱۰۵-
حیدر خان- ۴۰۳-
حیدر سلطان- ۳۵۵- ۳۹۹-
حیدر کاشغری- ۳۰۳-
حیدر مرزا- ۴۰۱-

خ

خانج خان- ۲۱۴-

۳۶۰-۳۶۱-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۹-۳۸۱-
۳۸۳-۴۱۶-۴۲۸-۴۳۸-۴۶۶-
۵۱۲-۵۱۴-
دھوال- ۷۶-
دھودھا- ۶۲-
دھولپور- ۶۸-۳۶۹-۴۶۹-۵۰۱-
دھونکل- ۷۳-
دھنکوت- ۳۲۷-۳۹۳-۳۹۴-
دھورسمندر- ۲۳۹-
دھیان پور- ۶۸-
دھیکا- ۸۸-
دیاربکر- ۲۸۰-
دیال داس بھالا- ۴۹۵-۴۹۷-
دیپالپور- ۵۶-۶۲-۶۳-۶۴-۷۶-۷۹-۲۲۳-
۲۳۵-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-۲۶۶-
۲۶۷-۲۶۹-۲۷۱-۲۸۵-۳۴۸-۳۶۱-۴۹۴-
دیبل- ۵۹-
دیپ سنگھ کوہی- ۱۵۵-۱۵۶-
دیس پال- ۱۴۸-
دیک- ۷۳-۷۴-۷۷-
دیندار خان- ۴۹۸-۵۰۴-۵۰۵-
دیو (بندر) ۵۷-
دیوسر- ۸۱-
دیوگڈھ- ۲۱۹-۴۲۸-
دیوگیر- ۵۰-۲۳۹-۲۴۱-۲۴۴-
دیول- ۵۹-۱۸۵-
دیول گاؤں- ۵۲-
ڈیومن راجہ- ۳۹۶-

ذ

ذوالفقار خان- ۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵-
۵۰۹-۵۲۷-۵۳۰-۵۳۵-۵۳۶-
ذوالنون ارغون- ۲۸۲-
ذوالنون سلامت- ۴۱۷-

ر

راپری- ۲۶۳-۲۶۶-۲۷۴-
راجپال- ۱۳۰-
راجپور- ۵۰۱-
راجروپ- ۵۱۲-۵۱۳-۵۲۲-
راج سنگھ- ۱۵۵-
راج محل- ۳۸-
راجمندر- ۵۰-
راجوری- ۳۹۸-۴۰۱-۴۲۷-۴۸۱-
راجہ بھوج- ۶-
راجی علیخان- ۳۵۹-۳۶۳-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۷
راستی خان- ۳۶۵-
رام تیرتھ- ۶۶-
رام چندر- ۴۳-۱۵۰-۳۴۱-۴۲۲-
رامداس- ۶۹-۳۷۷-
رامدیو بھٹی- ۶۶-
رام سنگھ راٹھور- ۴۹۹-۵۰۴-۵۲۸-۵۳۶-
رام سنگھ کچھوا- ۵۰۲-
رام گڈھ- ۴۲۰-
رانا پرشاد- ۳۰۵-
رانا سانگا- ۲۸۹-۲۹۰-
رانجھا- ۷۷-۷۸-
راول پنڈی- ۳۸۹-
راوی- ۶۴-۶۵-۶۹-۷۴-۷۶-۷۷-۱۸۵-
۲۶۳-۲۶۴-۴۳۳-۵۲۳-
رائے پتھورا- ۸-۲۸-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹-
۱۶۱-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۲۲۳-
رباح- ۴۱۲-

داؤد آہنگر- ۴۵۷-
داؤد رائے- ۲۵۹-
داؤد خان- ۲۶۶- ۴۹۹-
داؤد خان قریشی- ۵۰۲- ۵۱۲- ۵۳۰- ۵۳۱- ۵۳۶-
۵۳۶- ۵۳۷- ۵۳۸-
داور بخش- ۴۸۲-
داور گنج- ۱۶۵-
دراز- ۴۱-
درہون- ۴۶۷-
درتھ- ۱۲۷-
درجودھن- ۹۰- ۹۴- ۹۵- ۹۶- ۹۷- ۹۹-
۱۰۱- ۱۰۸- ۱۱۱-
درسال- ۱۲۵-
درگاوتی- ۳۵۳- ۳۵۴-
درویپ- ۹۳- ۹۴-
درویدی- ۹۴- ۹۵-
دریاخان- ۲۷۸- ۲۸۹- ۳۱۷- ۴۷۲-
دسوان راجہ- ۱۲۵-
دکھ- ۴۰۷-
ڈل- ۵۰- ۴۰۶-
دلاور خان- ۲۵۹- ۴۸۳- ۴۸۴- ۵۰۵- ۵۳۶-
دلدود- ۸۲-
دلمو- ۲۵۴- ۲۵۹-
دلپت- ۳۵۳-
دلیپ- ۴۱۴-
دلیر خان- ۵۰۴- ۵۰۹- ۵۱۱- ۵۱۷- ۵۱۸- ۵۲۰-
۵۲۴- ۵۳۸- ۵۴۰-
دمتور- ۴۰۷-
دمن- ۵۸- ۵۹-
دمہری- ۳۴۱- ۴۶۵-
دنتور- ۷۸-
دندپال- ۱۲۵-
دندھر- ۱۲۹- ۱۳۰-
دوارکا- ۵۸- ۱۱۰-
دودای- ۶۵-
دوراہہ- ۲۶۸-
دوسان- ۳۷-
دہ شاسین- ۹۵- ۹۶- ۱۰۰-
دولاشاہ- ۷۳- ۷۴-
دولت خان- ۲۶۰- ۲۶۱- ۲۷۸-
دولت خان زمیندار- ۳۶۴-
دولت آباد- ۵۰- ۷۳- ۲۴۱- ۲۴۲- ۳۶۱- ۴۲۸-
۴۸۷- ۴۹۲-
دوجی رائے- ۲۵۶-
دہار- ۳۵- ۵۰- ۵۳- ۱۳۲- ۲۴۱- ۴۹۴-
دہارا- ۱۳۲-
دہارو- ۴۱۵-
دہاکہ- ۴۷- ۴۷۲-
دھرتراشت- ۸۹- ۹۰- ۹۱- ۹۳- ۹۷- ۱۰۳- ۱۱۶- ۱۱۷-
دھرمات پور- ۴۹۳-
دہلی- ۲۸- ۲۹- ۳۳- ۵۰- ۵۴- ۶۲- ۹۳-
۱۳۹- ۱۴۵- ۱۵۷- ۱۵۸- ۱۶۲- ۱۸۶- ۱۸۷- ۱۸۸-
۱۸۹- ۱۹۰- ۱۹۱- ۱۹۲- ۱۹۳- ۱۹۴- ۲۰۱- ۲۰۲-
۲۰۶- ۲۰۹- ۲۱۱- ۲۱۳- ۲۱۴- ۲۱۵- ۲۱۶- ۲۱۸-
۲۲۱- ۲۲۲- ۲۲۶- ۲۲۷- ۲۳۰- ۲۳۵- ۲۳۶-
۲۴۱- ۲۴۲- ۲۴۵- ۲۴۹- ۲۵۱- ۲۵۲- ۲۵۳-
۲۵۴- ۲۵۵- ۲۵۶- ۲۵۷- ۲۵۸- ۲۵۹-
۲۶۲- ۲۶۳- ۲۶۴- ۲۶۵- ۲۶۶- ۲۶۹-
۲۷۲- ۲۷۳- ۲۷۴- ۲۷۸- ۲۸۵- ۲۸۶-
۲۹۱- ۲۹۲- ۲۹۳- ۲۹۴- ۳۱۴- ۳۲۰-
۳۲۳- ۳۲۷- ۳۲۸- ۳۳۱- ۳۳۲-
۳۳۹- ۳۴۰- ۳۴۱- ۳۴۲- ۳۴۳- ۳۴۸-

سالیر- ۵۷-
سامانہ- ۳۴- ۱۶۲- ۲۲۰- ۲۲۳- ۲۴۶- ۲۵۳- ۲۸۶- ۲۵۹- ۲۶۰- ۲۶۳- ۲۶۸-
سانکر- ۵۲۰-
سانیہ- ۴۲۰-
ساہو- ۳۹۶-
سنبہہ- ۷۶-
سنبہ دیو- ۳۹۶-
سبکتگین- ۸-
سبھا- ۵۲-
سپہر شکوہ- ۵۰۰- ۵۰۲- ۵۰۳- ۵۰۶- ۵۲۱-
سپیرہ- ۵۳-
ستر سال ہا دہ- ۵۰۴-
ستلج- ۳۹- ۶۳- ۷۶- ۷۹- ۲۴۶- ۲۶۲- ۳۳۳- ۳۴۴- ۵۱۲- ۵۱۹- ۵۲۰- ۵۲۱-
سجان سنگھ سیسودیا- ۴۹۶-
سجان سنگھ چندراوت- ۴۹۷-
سجان سنگھ- ۶۷- ۵۳۰-
سجاول- ۳۴۵-
سجستان- ۵۴-
سدابن- ۲۶۸-
سدھو- ۷۷-
سراج- ۳۳-
سراج پور- ۳۸-
سراشانک- ۳۹۶-
سرفراز خان- ۴۹۳-
سرای بہار- ۴۳۳-
سرجو- ۴۲- ۴۳- ۴۴- ۴۶- ۲۱۱- ۲۲۳-
سردار خان- ۵۳۱-
سردہار- ۵۷-
سردیو- ۳۹۶-
سرستان- ۸۳-
سرستی- ۳۶- ۳۹- ۴۱- ۵۷- ۵۸- ۱۸۷-
سرمردن ۱۲۸-
سرمور- ۳۶- ۲۴۶- ۲۵۱- ۲۵۲-
سرنال- ۲۴۴- ۳۵۹- ۳۶۱-
سرنگی- ۱۱۳-
سروپ دت- ۱۲۸-
سروج پال- ۱۷۲-
سروہی- ۵۵- ۵۹- ۱۲۷-
سرور ملک- ۲۷۴-
سرون چتر- ۱۲۵-
سری کشن- ۶- ۴۰- ۵۷- ۵۸- ۱۲۵-
سری نگر- ۳۷- ۸۰- ۴۳۰- ۵۱۵- ۵۱۶- ۵۲۲-
سزا وار خان- ۵۰۵-
سعد اللہ خان- ۷-
سعدی- ۲۰۳-
سعید الدین- ۳۸۵-
سعید خان- ۳۲۶- ۳۶۱- ۵۰۹-
سکت سنگھ- ۳۶۸-
سکندر لودہی- ۳۹- ۴۳- ۶۶- ۲۷۳- ۲۷۴- ۲۷۶- ۲۹۴- ۲۹۷- ۳۱۵- ۳۱۸- ۳۳۱- ۳۳۲- ۳۳۳- ۳۳۴- ۳۳۵- ۳۳۷- ۳۳۸- ۳۴۱- ۳۴۲- ۳۸۱- ۳۸۲- ۳۹۸- ۴۱۶-
سکندر بت شکن- ۳۹۷- ۳۹۸-
سکندر خان- ۳۹۲- ۴۰۰- ۴۰۱-
سکندر شاہ- ۲۵۱- ۳۶۶-
سکندر جام- ۴۱۷-
سکندر رومی- ۴۹- ۸۵-

رائسین- ۵۴-۳۲۱-
رائسنگھ بیکانیری- ۴۱۴-۴۱۵-۵۱۱-۵۳۸-
رائسنگھ سیسودھیا- ۴۹۷-
رتن پور- ۴۳-
رتن سنگھ راٹھور- ۴۹۵-۴۹۶-
رتن سین- ۶-۲۲۳-۲۲۴-۲۲۵-۲۲۶-۲۲۷-۲۶۹-
رجب سالار- ۴۵-۲۴۵-
رحیم پور- ۵۴-
رستم خان- ۴۷۲-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-
رستم میرزا- ۴۱۳-۴۱۴-
رسول آباد- ۵۰-
رسی- ۱۲۵-
رشید خان لودھی- ۵۳۷-
رضیہ بیگم- ۱۹۱-۱۹۲-۱۹۳-
رعد انداز خان- ۵۲۷-
رکن الدین- ۶۱-۶۲-
رکن الدین شیخ- ۲۲۲-۲۲۸-۲۳۲-۲۳۸-
رکن الدین پسر سلطان جلال الدین- ۲۲۱-
رکن خان- ۲۲۲-
رکن الدین فیروز شاہ- ۱۹۱-
رکن الدین ملک- ۲۵۲-
رگھناتھ- ۷-
رنتھمبور- ۵۵-۲۱۷-۲۲۳-۳۲۴-۳۲۵-
رنجن- ۳۹۶-
رن سنگھ- ۱۵۵-
روپہ- ۷۹-۲۶۲-۵۲۰-۵۲۲-
روپ متی- ۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-
رودر سنگھ- ۴۱۹-
رولا- ۵۰۴-
روہ- ۳۱۵-۳۲۷-
روہتال- ۷۷-
روہیلہ- ۷۶-
روہتاس- ۴۶-۴۷-۷۵-۲۹۹-۳۱۶-۳۱۹-۳۲۱-۳۲۳-۳۵۰-۴۰۷-۴۷۳-۴۷۸-۵۲۸-
روہتک- ۲۰۹-۲۵۵-۲۶۰-
ریواری- ۲۰۱-۲۳۰-۳۴۱-
ریون- ۳۲۴-

ز

زابل- ۸۴-
زابلستان- ۷۸-۸۲-۲۸۰-
زبردست خان- ۵۳۷-
زردشت- ۵۷-
زمانہ بیگ- ۴۴۲-
زنبیل بیگ- ۴۵۰-
زندہ فیل چام- ۳۰۵-۳۰۶-
زنگی چک- ۴۰۱-
زلالی- ۱۸۰-
زین الدین شیخ- ۳۵۴-
زین الدین خان- ۵۳۱-۵۳۳-
زین العابدین- ۶۱-۷۳-
زین العابدین سلطان- ۳۹۸-۳۹۹-
زین خان کوکہ- ۳۹۰-۳۹۱-۴۱۹-
زیون- ۵۱-

س

سابرمتی- ۵۶-۵۸-
ساتگاؤن- ۳۹-
ساڈھورہ- ۳۵-۲۶۹-
ساران- ۴۷-
سارنگ پور- ۵۴-۳۴۶-۳۵۰-
سارنگ سلطان- ۳۵۰-۳۵۱-
سارہ- ۸۲-

سوالک-۲۲۳-۲۵۸-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۴-۳۴۴
سوام کارتک- ۷۰-
سوبن- ۱۲۵-
سوجرت ۱۲۵-
سودھرہ- ۷۴- ۷۷- ۴۴۳-
سودپال- ۱۲۷-
سورت- ۵۶- ۵۷- ۵۹- ۳۵۹- ۳۶۰- ۳۶۴- ۴۸۸-
سورج کنڈ- ۴۴-
سورج مل- ۴۶۴- ۴۶۵-
سورسین- ۱۲۵- ۱۲۶- ۱۵۳-
سوردن- ۳۸۰- ۴۱- ۵۲۹-
سوست نمین- ۱۲۵-
سومرگان- ۴۱۶-
سومنات- ۵۷- ۱۷۶- ۱۷۷- ۲۲۲- ۳۶۸-
سون- ۴۶-
سون پال- ۱۲۵- ۱۴۸-
سون پت- ۲۵۵-
سہارنپور- ۳۹- ۵۱۲- ۵۱۵- ۵۲۲-
سہدیو- ۹۰- ۹۲- ۳۹۶-
سہرند- ۳۴- ۳۵- ۳۹- ۶۴- ۷۹- ۱۸۵- ۱۸۶-
۱۹۲- ۲۴۶- ۲۶۰- ۲۶۲- ۲۶۶- ۲۶۷- ۲۶۸-
۲۶۹- ۲۷۰- ۲۸۵- ۳۱۴- ۳۲۶- ۳۳۳- ۳۳۴-
۳۳۸- ۳۴۴- ۵۱۲- ۵۲۵-
سہسرام- ۳۱۶-
سہوان- ۴۱۴- ۴۱۵- ۴۱۷-
سیالکوٹ- ۶۴- ۷۲- ۷۳- ۷۴- ۷۵- ۷۷- ۱۸۵-
۲۸۵- ۳۸۶- ۳۹۸- ۴۰۲- ۴۱۲-
سیاوش- ۳۷-
سیبہ- ۴۶۷-
سیت پور- ۲۹۴-
سیدباہ- ۷۴-
سید خان- ۲۹۳-
سید صفی بارہہ- ۴۶۵-
سید عالم بارہہ- ۵۳۴-
سید قاسم بارہہ- ۵۰۹- ۵۱۵- ۵۱۶- ۵۲۸-
سید قلی اوزبک- ۵۳۱-
سیر کنڈ- ۷۶-
سید محمود- ۶۲-
سیدی مولہ- ۲۱۸-
سید منیر- ۵۰۲-
سید ناہر بارہہ- ۵۰۴-
سیستان- ۶۰- ۶۳- ۶۴- ۷۹- ۱۹۰- ۵۲۹-
سیس ناگ- ۱۱۸-
سیف خان- ۴۸۴- ۵۳۱-
سیکری- ۴۰- ۳۷۴-
سین دھوج- ۱۲۹-
سیوراج پور- ۳۸-
سیوی- ۶۴- ۲۹۲-

ش

شادمانخان- ۳۸۷-
شادی خان- ۲۲۹- ۲۳۱-
شالامار- ۶۶- ۶۷- ۷۷-
شاہ آباد- ۳۸۷-
شاہ اسمٰعیل- ۶۷-
شاہ برہان- ۷۸-
شاہ بیگ- ۲۸۲- ۴۱۴- ۴۱۷- ۴۱۸-
شاہ پور- ۷۷- ۴۴۳-
شاہ ترکان- ۱۹۱-
شاہجہان- ۲۹- ۳۵- ۳۹- ۴۰- ۴۱- ۴۲- ۵۰- ۶۵-
۶۶- ۷۳- ۷۴- ۸۶- ۲۷۵- ۲۷۹- ۴۴۵- ۴۵۲-
۴۶۴- ۴۶۵- ۴۶۸- ۴۶۹- ۴۷۰- ۴۷۱- ۴۷۲-

سکندر خان اوزبک- ۳۳۹-
سکندر روہیلہ- ۵۳۷-
سکونت کوہی- ۱۳۱- ۱۳۲-
سکھدان- ۱۲۸-
سکھدیو- ۱۱۶-
سکھر- ۵۳۸- ۵۳۹-
سلطان پور- ۱۹۴- ۳۸۵- ۴۴۳- ۵۳۰- ۵۲۱-
سلطان حسین شکاہ- ۲۶۴- ۲۷۲- ۲۷۴- ۲۹۳- ۲۹۴- ۲۹۵- ۲۹۹-
سلطان حسین میرزا- ۴۱۳- ۴۱۷- ۴۱۸- ۵۱۸-
سلطان سرور- ۶۱- ۶۲- ۷۳-
سلطان قلی- ۴۳۱-
سلطان محمد- ۵۶- ۲۸۹- ۳۱۷- ۳۳۸- ۳۶۶-
سلطان محمد کاول- ۳۸۰-
سلطان محمد- ۵۳- ۳۱۸- ۳۵۸-
سلطان محمود دلنکاہ- ۴۱۸-
سلطان مظفر- ۳۵۹- ۳۶۳- ۳۶۴-
سلطان میرزا- ۳۰۶- ۳۹۲- ۳۹۳- ۳۹۴- ۴۱۲-
سلطان ہوشنگ- ۵۳-
سلہت- ۴۸- ۴۹-
سلیمان آباد- ۴۹-
سلیمان ملک- ۲۶۱-
سلیم شیخ چشتی- ۴۰- ۳۷۴- ۴۴۷- ۴۵۲-
سلمانہ- ۸۱-
سلیمان شکوہ- ۴۸۹- ۴۹۰- ۵۱۰- ۵۱۱- ۵۱۲- ۵۱۳- ۵۱۴- ۵۱۵- ۵۱۶- ۵۱۸- ۵۱۹- ۵۲۰- ۵۲۲- ۵۲۵-
سلیمان کرارانی- ۴۷۹- ۴۸۳-
سلیمان مرزا- ۳۰۹- ۳۱۰- ۳۱۲- ۳۱۳- ۳۵۳-
سلیم شاہ افغان- ۶۹-
سلیم پور- ۵۰۹-
سلیم خان- ۳۱۴-
سلیم شاہ- ۲۹- ۶۶- ۳۲۴-
سلیم کرارانی- ۳۳۱-
سلیم گڑھ- ۲۹-
سلیمہ- ۲۴۶-
سلیمہ سلطان بیگم- ۴۳۷-
سنارگاؤں- ۴۹- ۲۳۷- ۲۳۹-
سنام- ۳۵- ۲۶۹-
سنائی حکیم- ۸۴-
سنبودھیہ- ۴۹۶-
سنبھل- ۳۶- ۳۹- ۷۹- ۲۶۰- ۲۶۶- ۲۷۸- ۲۹۱- ۲۹۵- ۳۵۵- ۳۵۸- ۳۶۱-
سمندر پال- ۱۴۵- ۱۴۶- ۱۴۷- ۱۴۸- ۱۴۹-
سمگان- ۴۱۶-
سمرقند- ۸۴- ۸۶- ۲۵۸- ۲۸۲-
سنجر- ۵۴- ۸۴- ۴۱۷- ۵۳۵-
سنتن- ۱۰۷-
سنجھولی- ۴۳-
سند- ۵۸- ۵۹- ۶۰- ۶۱- ۷۴- ۷۵- ۷۶- ۷۸- ۷۹- ۸۰- ۸۲- ۸۶- ۸۸- ۱۷۷- ۱۷۸- ۱۸۵- ۱۹۰- ۲۰۳- ۲۴۹- ۲۵۶- ۲۹۴- ۳۱۴- ۳۲۸- ۳۲۹- ۳۳۲- ۳۶۸- ۳۸۶- ۳۸۷- ۳۸۸- ۳۹۰- ۳۹۲- ۴۱۴- ۴۱۶- ۴۱۷- ۴۱۸-
سندھان- ۷۷-
سندیلہ- ۲۵۹-
سنسار چند- ۴۱۹-
سنگرام خان- ۳۹۱-
سنگرور- ۳۵۷-
سنہرہ ملے- ۲۹۲-
سواد منیر- ۸۵- ۸۶

شیخ جلال- ۶۲-
شیخ عراقی- ۶۱-
شیخ علی- ۲۶۳- ۲۶۴- ۲۶۹-
شیخ عمر- ۳۴۷-
شیخ فرید- ۳۳۷-
شیخ مبارک- ۳۴-
شیخ محمد شامی- ۱۹۳-
شیخ موسی گیلانی- ۵۲۳-
شیخ میر- ۴۹۳- ۴۹۶- ۵۰۲- ۵۰۳- ۵۱۱- ۵۱۸- ۵۲۰- ۵۲۴- ۵۲۵- ۵۳۸- ۵۳۹- ۵۴۰-
شیخ نظام- ۵۳۸-
شیخ ولی قرلی- ۵۳۵-
شیخ یوسف قریشی- ۲۹۲- ۲۹۳-
شیراز- ۲۰۳-
شیرافگن- ۳۵۵- ۳۵۶- ۳۵۷- ۳۵۸- ۴۴۷- ۴۴۸- ۴۹۹-
شیرخان بارہہ- ۵۳۷- ۴۸۴-
شیرشاہ- ۷- ۲۹- ۲۹۹- ۳۰۰- ۳۰۱- ۳۰۲- ۳۰۳- ۳۱۴- ۳۱۵- ۳۱۷- ۳۱۸- ۳۱۹- ۳۲۰- ۳۲۱- ۳۲۲- ۳۲۴- ۳۲۵- ۳۳۰- ۳۳۱- ۳۴۹- ۳۵۰- ۳۵۶- ۳۷۹- ۳۸۲- ۴۰۱- ۴۰۹- ۴۵۳-
شیرلال خان- ۴۵۶-
شیوپریا- ۵۳-
شیورام- ۴۹۴-

ص

صاحب آباد- ۵۲۷-
صدرالدین- ۶۱- ۲۰۳- ۲۴۵-
صدر جہان گجراتی- ۲۳۷- ۳۹۲-
صدگھرہ- ۶۴-
صرصری حاجی- ۲۴۳-
صفدرخان- ۴۲-
صف شکن خان- ۴۹۳- ۴۹۶- ۵۰۰- ۵۰۲- ۵۱۸- ۵۲۳- ۵۲۴- ۵۲۵- ۵۳۸- ۵۳۹-
صلابت خان- ۵۱۴- ۵۱۵-
صلاح الدین جام- ۴۱۶- ۴۱۷-

ض

ضیاء الدین- ۷-
ضیاء الدین حسین- ۴۹۲- ۴۹۳- ۴۹۸-

ط

طاہر خواجہ- ۴۴۸-
طاہر خان- ۵۲۱- ۵۲۲- ۵۲۳-
طوس- ۱۲۸-
طہماسپ شاہ- ۳۰۶- ۳۰۸- ۳۵۵- ۳۶۳- ۴۳۳- ۴۱۸- ۴۴۷-
طہورث- ۴۷۹- ۴۸۲-

ظ

ظفرخان- ۲۲۱- ۲۲۲- ۲۲۳- ۲۵۲- ۲۵۹-
ظفروال- ۷۳-

ع

عابدخان- ۴۷۲-
عادل خان- ۳۲۲- ۳۲۴- ۳۲۵- ۳۲۶-
عادل خان حاکم بیجاپور- ۴۲۴- ۴۲۷- ۴۹۰-
عاقل حسین میرزا- ۳۵۸- ۳۶۳-
عاقل خان- ۴۹۲-
عالم خان- ۲۸۵-
عباس شاہ- ۴۴۷-
عبدالجلیل- ۵۲۹- ۵۴۷-
عبدالحکیم- ۷۳-
عبدالحی- ۶۷-
عبدالرحمان جامی- ۷-
عبدالرحمن- ۳۵۹- ۴۲۷- ۴۳۲- ۴۳۴- ۵۲۱- ۵۲۵-
عبدالرحیم- ۴۲۳- ۴۴۴-
عبدالرحیم خانخانان- ۷- ۳۴۳- ۴۱۴- ۴۱۵- ۴۱۸- ۴۲۷- ۴۳۸- ۴۴۷- ۴۵۱- ۴۶۱- ۴۷۲- ۴۷۳- ۴۷۸- ۴۷۹- ۴۸۰-

۴۷۳-۴۷۴-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲
۴۸۳-۴۸۵-۴۸۶-۴۹۱-
شاہجہان آباد-۲۸-۲۹-۳۴-۳۷-۳۹-۵۵-۷۰
۴۸۷-۴۹۹-۵۰۶-۵۰۹-۵۱۱-۵۱۲-۵۲۰-۵۲۴
۵۲۵-۵۲۷-۵۲۹-
شاہجہان پور-۵۱۴-
شاہ حسین مرزا-۲۹۵-۳۰۹-۴۱۸-
شاہ خراب-۶۷-
شاہدرہ-۴۸۳-
شاہرین طاہر-۳۹۶-
شاہرخ مرزا-۲۶۱-۲۶۳-۲۸۱-۳۹۳-۳۹۴
۳۹۵-۳۹۶-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۲-۴۹۸-
شاہ عالم بخاری-۵۶-
شاہ قلی استنجو-۳۰۶-
شاہ قلیخان محرم-۳۳۹-۳۴۰-۳۹۵-۴۰۳-
شاہ علی سلطان-۲۶۲-
شاہ لالان-۴۴۵-
شاہم بیگ-۳۵۶-
شاہ محمد شاہ آبادی-۸-
شاہ محمد مرتضی خان-۴۹۳-
شاہ محمد فرلی-۳۳۱-
شاہ میر-۳۹۶-۳۹۷-
شاہ نعمت اللہ-۶۷-
شاہ نواز خان-۴۷۸-۴۹۰-۴۹۳-۵۲۴-
شاہی خان-۳۹۸-
شائستہ خان-۴۷۸-۵۰۹-
شبلی-۳۴-
شجاعت خان-۳۲۷-۳۴۵-۳۴۹-
شجاع-۴۶۸-۴۷۳-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۵۲۴-
۵۲۵-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳
۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-

شرف الدین حسین میرزا-۳۵۲-۳۸۴-
شریف آباد-۴۹-
شریف الملک-۴۶۹-۴۷۴-
شمس آباد-۷۵-۷۸-
شمس الدین التمش-۲۸-۳۳-۶۸-۱۹۰-۱۹۱-۱۹۲-
۱۹۳-۱۹۵-۱۹۸-۲۰۱-۲۰۳-۲۹۵-۳۸۱-۳۸۲-
شمس الدین سلطان-۳۹۷-۴۰۱-۴۲۹-
شمس الدین اوحدی-۲۵۹-
شمس الدین تبریزی-۳۴-۶۱-
شمس الدین خواجہ-۳۸۸-
شمس الدین دندانی-۳۶۶-
شمس الدین میر-۳۰۳-
شمس چک-۴۰۳-۴۰۴-
شمشیر خان-۶۷-۳۳۰-
شنباک-۱۲۵-
شورکوت-۶۴-
شولا پور-۴۳۰-
شہ ملک-۲۶۷-
شہاب الدین-۵۴-۷۲-۸۴-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-
۱۵۹-۱۶۱-۱۸۴-۱۸۸-۱۸۹-۲۱۴-۲۲۸-۲۳۰-
۲۳۲-۲۶۰-۲۹۱-۲۹۳-۳۴۳-۳۹۷-
شہاب الدین بخاری-۶۷-
شہاب الدین سہروردی-۶۱-
شہاب الدین محمود شاہ-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-
شہباز-۴۰-۳۵۷-۳۸۵-۳۸۶-
شہریار-۴۶۹-۴۷۴-۴۷۷-۴۸۲-
شہزادپور-۳۸-
شیخا کھوکھر-۲۵۴-۲۵۵-۲۶۲-
شیخ احمد-۶-
شیخ الہدی-۶۷-
شیخ بہینا-۴۰۸-

۱۷۶-۱۷۷-۱۷۸-۱۷۹-۱۸۱-۱۸۴-
۱۸۵-۱۸۶-۱۸۸-۱۸۹-۲۸۱-۳۰۳-
غور- ۸۸- ۱۸۸-
غورستان- ۸۴-۳۱۲-۳۵۳-۳۸۹-
غورک- ۱۷۲-
غیاث الدین ۳۷۱- ۳۸۱-
غیاث الدین سلطان مالوہ- ۳۴۸
غیاث الدین بلبن- ۲۸- ۱۹۵-۱۹۷
۲۰۵-۲۱۶- ۲۵۲- ۳۴۸-
غیاث پور- ۲۱۹-
غیاث الدین تغلق- ۲۸- ۲۳۵-
۲۶۰- ۳۶۵-۳۸۱-۴۲۸-۴۲۹
غیاث الدین حسن- ۵۴-
غیاث الدین غوری- ۱۸۴-۱۸۸
غیاث الدین مولانا- ۳۳-
غیاث الدین محمود- ۱۸۸-

ف

فاضل خان- ۵۰۹-
فتح آباد- ۴۹- ۴۴۵-
فتح اللہ شیرازی- ۴۰۷-
فتح پور- ۴۰- ۲۶۱-۳۶۱-۳۶۳
۳۷۴-۳۷۵- ۳۸۰-۳۹۳-۴۰۳-۴۴۸
فتح پور کہرور- ۷۶-
فتح جنگ خان- ۵۳۷-
فتح خان شاہزادہ- ۲۵۲-۲۹۴
فتح خان- ۴۰۰- ۴۱۶-
فتح شاہ- ۳۸۲- ۳۹۹- ۴۰۰-
فخرا- ۱۹۷-
فخر الدین- ۲۰۵- ۲۰۹- ۲۱۰-
فدائی خان- ۴۷۴- ۵۱۵-
۵۲۲- ۵۲۳- ۵۳۶-
فدائی کھوکھر- ۱۵۹- ۱۸۸-
فرخ شاہ- ۶۲-
فردوسی- ۱۷۸- ۱۷۹-
فرشاور- ۸۶-
فرغانہ- ۳۳- ۲۸۱- ۲۸۲-
فرمل- ۸۸-
فرید آباد- ۷۳- ۷۷-
فرید الدین گنجشکر- ۳۳- ۳۵- ۶۱- ۶۳
فرید بخاری- ۳۹۰- ۴۴۰-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۵
فرید خان شاہزادہ- ۲۳۴- ۲۶۴-
فرید مرتضیٰ خان- ۴۶۴-
فرلی خان- ۲۷۳-
فیروز آباد- ۲۸- ۲۵۰-۲۵۲-۲۵۵-۲۵۹
فیروز پور- ۶۴- ۷۶- ۲۴۶- ۳۸۷-
فیروز جام- ۴۱۷-
فیروز شاہ- ۲۸- ۳۴- ۴۲- ۴۳- ۲۴۵
۲۵۱-۲۵۲-۲۵۳-۲۷۴-۲۹۴-۳۳۰
۳۶۵- ۳۸۱-۳۸۲- ۴۱۶- ۴۲۹
۴۶۶- ۴۶۸- ۵۳۰-
فیروز خان بارہہ- ۵۳۷-
فیروز کوہ- ۱۸۸-
فیضی- ۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۳۵

ق

قادر انصاری- ۵۳۷-
قاسم- ۵۳۱- ۵۳۷-
قاسم خواجہ- ۴۷۸- ۴۷۹-
قاسم خان- ۳۹۴-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۷-
۴۸۹- ۴۹۰-۴۹۴-۴۹۷-۵۰۲-۵۰۹
قاضی خان- ۲۲۳-
قتلو خان- ۴۹۹- ۵۲۵- ۵۳۸- ۵۴۰-
قتلو- ۴۱۳-
قدر خان- ۳۸۱-
قراباغ- ۸۸-
قزلباش خان- ۵۳۷-
قطب الدین- ۱۹۱-
قطب الدین لنگاہ- ۲۹۳-
قطب الدین منڈال- ۳۹۷-
قطب الدین ایبک- ۲۸- ۱۸۷-
۱۸۸- ۱۸۹- ۱۹۰- ۳۸۱-
قطب الدین احمد شاہ- ۳۶۶-
قطب الدین محمد بختیار کاکی- ۳۳-
۶۳- ۱۹۴- ۲۲۸- ۲۵۵- ۵۲۷-
قطب الدین خان- ۴۲۳- ۴۴۷
قطب الدین خان لودھی- ۲۶۶-
قطب الدین خلجی- ۲۳۰-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶
قطب الدین محمد خان- ۳۶۴-
قطب الملک- ۴۲۳-۴۲۴-۴۲۷-۴۳۱
۴۷۲-
قطب خان- ۲۶۹-۳۱۰-۳۱۸-۳۲۵-۳۳۰
قنبر- ۸۳-
قندھار- ۲۷-۶۳-۸۴-۸۷-۸۸-۲۸۱
۲۸۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۰۵-۳۰۶-۳۰۸
۳۰۹-۳۱۱-۳۱۳-۳۲۶-۳۵۵-۴۰۱
۴۱۳-۴۱۴-۴۱۷-۴۱۸-۴۴۷-
۴۴۸-۴۸۷- ۵۱۳- ۵۳۹-
قنوج- ۳۸- ۴۰- ۴۱- ۴۴- ۱۵۸- ۱۷۴
۱۸۸- ۱۹۵- ۲۴۴-۲۵۲-۲۵۴
۲۵۵- ۲۵۹- ۲۶۰- ۲۷۲- ۲۸۹-
۲۹۱- ۳۰۲- ۳۲۰- ۳۶۶-
قوام خان- ۲۹۵-

ک

کابل- ۸۳- ۸۴- ۸۶- ۸۷- ۸۸- ۲۵۶
۲۶۳- ۲۷۹- ۲۸۱- ۲۸۲- ۲۸۳- ۲۸۴

عبدالرزاق: ۵۳۸-
عبدالرزاق میرزا- ۲۸۲-
عبدالصمد- ۴۳۷- ۴۴۱-
عبدالقادر بدایونی- ۶- ۳۷۱-
عبدالقادر گیلانی- ۵۴-
عبدالکریم- ۲۵-
عبدالنبی خان- ۴۰-
عبدالنبی- ۳۷۳- ۵۰۹-
عبداللہ- ۶۶- ۷۳- ۲۹۳-
عبداللہ انصاری- ۳۰۶-
عبداللہ بیگ- ۵۱۰- ۵۲۲
عبداللہ خان- ۳۵۰- ۳۸۹- ۳۹۲- ۳۹۳- ۳۹۴- ۳۹۵
عبداللہ خان پسر داراب خان- ۴۷۲- ۴۷۳-
عبداللہ خان پسر سعید خان- ۵۰۹-
عبداللہ سلطانپوری- ۳۱۴- ۳۲۸- ۳۴۴- ۳۴۳
عبدالمجید- ۳۵۴-
عبدالمومن- ۳۹۴-
عثمان چشتی- ۵۴-
عرفی- ۴۲۱- ۴۲۲-
عزالدین- ۲۳۹-
عزت خان- ۵۰۵- ۵۲۳-
عسکری خان- ۴۹۹- ۵۰۲-
عسکری میرزا- ۲۹۸- ۲۹۹- ۳۰۲- ۳۰۳- ۳۰۶- ۳۰۸
۳۱۱- ۳۱۳-
علاءالملک- ۲۲۲- ۲۲۳-
عطائیک فروتنی- ۷-
عطائیک- ۳۳۶-
علاءالدین- ۱۸۴- ۳۸۱- ۳۸۳- ۴۲۹-
علاءالدین علی- ۶- ۲۸- ۶۴- ۱۹۴- ۱۹۵- ۲۱۹- ۲۲۰
۲۲۱- ۲۲۸- ۲۳۴- ۲۳۶- ۳۶۹- ۴۰۹-
علاءالدین سید ۲۶۵- ۲۶۷- ۲۶۹- ۲۷۱- ۲۷۲- ۲۸۹
۲۹۱- ۲۹۲- ۲۹۷-
علاءالحق- ۳۵-
علی الحق- ۷۳-
علی اسمٰعیل- ۱۸۹- ۱۹۰-
علی بیگ- ۵۳۹-
علی تقی- ۴۸۸-
علیخان- ۲۵۹- ۲۶۶-
علی شاہ- ۳۹۸- ۴۰۲-
علی شنگ- ۸۵-
علی شیر- ۳۹۶- ۳۹۷- ۴۱۶-
علی عادل خان- ۴۳۰- ۴۳۱-
علی قلی خان- ۵۳۷-
علیم الدین- ۶۵-
علی مردان خان- ۴۷- ۴۸۷- ۵۱۰- ۵۱۱- ۵۱۸- ۵۲۲-
علی مسجد- ۸۸- ۴۴۵-
عمادالدین- ۷- ۲۳۹-
عمادالملک- ۴۳۰-
عمر شیخ مرزا- ۲۷۹- ۲۸۱- ۲۸۲- ۴۱۲-
عنصری- ۷-
عیسیٰ بیگ- ۴۹۲- ۴۹۳- ۵۰۵-
عیسیٰ ترخان- ۴۱۷- ۴۱۸- ۴۸۴-
عیسیٰ خان- ۲۷۳- ۳۲۵- ۳۲۶- ۳۲۷-

ع

غازی پور- ۴۳-
غازیخان- ۲۸۵- ۲۹۳- ۴۰۲-
غازیخان سور- ۳۴۳-
غازیخان محسلی- ۳۲۵-
غازی شاہ- ۴۰۲-
غریب خان- ۵۲-
غزنین- ۳۳- ۶۶- ۸۴- ۸۷- ۱۵۸- ۱۹۱- ۱۹۲- ۱۹۳-
۱۶۴- ۱۶۵- ۱۶۷- ۱۶۹- ۱۷۰- ۱۷۲- ۱۷۴- ۱۷۵-

کوشک لعل- ۲۸- ۲۲۱-
کول- ۴۱- ۱۸۸- ۲۶۶- ۲۷۴-
کونتا دیوی- ۳۹۶-
کھاندی رائے- ۱۸۶- ۱۸۷-
کھتا چھہ- ۷۵-
کھتل یا کھتل- ۹۷- ۲۶۰-
کھجوہ- ۳۸- ۵۳۶-
کھرام- ۱۸۷-
کھرپہ- ۸۷- ۳۲۳-
کھلوز- ۷۶- ۳۱۴-
کھلوکھارہ- ۷۶-
کھمر- ۳۱۳-
کھما بھدرہ- ۴۷-
کھن سین- ۱۵۳-
کھنکار سنی- ۳۶۴-
کھنورداس- ۴۳۷-
کھوہرہ- ۷۵-
کھیت- ۳۸۶-
کھیرلہ- ۵۱-
کھیلری- ۷۲-
کھیم- ۱۲۶-
کھیمن- ۱۲۶
کھیورہ- ۷۵-
کیخسرو- ۲۰۵- ۲۰۹-
کیرت پور- ۷۶-
کیرت سنگھ- ۵۰۲
کیشورائے- ۴۰-
کیقباد- ۲۰۵
کیقباد میرزا- ۳۸۹-
کیلاش- ۳۷-
کیلوکھڑی- ۲۰- ۳۳- ۳۰۶- ۱۹۱- ۲۱۱- ۲۱۳- ۲۳۵-
کین- ۴۲-
کیومرث- ۲۱۴-

گ

گاگرون- ۵۴- ۳۵۰-
گجرات- ۲- ۸- ۳۳- ۵۴- ۵۵- ۵۷- ۶۰- ۴۲- ۱۱۰- ۱۳۰- ۱۳۹- ۱۴۳- ۱۸۸- ۲۰۱- ۲۲۲- ۲۲۳- ۲۳۹- ۲۴۹- ۲۵۱- ۲۵۹- ۲۶۶- ۲۹۸- ۲۹۹- ۳۱۸- ۳۲۶- ۳۵۸- ۳۵۹- ۴۰۸- ۴۱۲- ۴۱۳- ۴۱۷- ۴۲۸- ۴۴۳- ۴۵۱- ۴۵۲- ۴۷۴- ۴۷۵- ۴۸۴- ۴۸۵- ۴۸۷- ۴۸۸- ۴۹۰- ۴۹۲- ۴۹۴- ۵۲۴- ۵۲۷- ۵۳۸- ۵۴۰-
گج سنگھ- ۲۷۱- ۴۸۴-
گدہ- ۵۴- ۲۶۹- ۳۵۲-
گدہ مکتیسر- ۳۸-
گدھی- ۳۶- ۳۹-
گرجستان- ۲۸۰-
گرشاسپ- ۳۹۶-
گرگانو- ۸۲-
گرنال- ۵۷-
گرنی- ۵۲-
گشتاسپ- ۴۹۲-
گکھر- ۳۵۰-
گلرخ بیگم- ۳۶۳-
گلگت- ۸۲- ۸۳-
گندک- ۴۶-
گندھرپ سین- ۱۳۲- ۱۳۳- ۱۳۴- ۱۴۵-
گنگا دھر- ۶۷-
گنگ- ۶- ۲۸- ۳۴- ۳۸- ۳۹- ۴۰- ۴۱- ۴۲- ۴۳- ۴۶- ۴۹- ۵۳- ۶۸- ۸۹- ۹۰- ۹۱- ۹۲- ۱۱۴- ۲۳۹- ۲۴۱- ۲۴۲- ۲۴۸- ۲۴۹- ۲۵۰- ۴۰۹- ۵۱۴- ۵۱۵- ۵۱۶- ۵۱۸- ۵۲۰- ۵۲۷-
گنگ گرمتی- ۵۱-
گنیش- ۳۴۴-
گوالیار- ۴۰- ۴۱- ۶۷- ۱۷۵- ۱۸۸- ۱۸۹- ۲۳۳- ۲۵۵- ۲۷۰- ۲۷۴- ۳۲۶- ۳۲۷-
گوبند پال- ۱۴۸-
گوبند پریم- ۱۵۱-
گوبند چند- ۱۵۰-
گوبند راجہ- ۱۵۱-
گوبند رائے گورد- ۷۰- ۷۶-
گوبند وال- ۵۲۱-
گوپال پریم- ۱۵۱-
گوڈاوری- ۵۱-
گودی- ۴۴- ۵۳-
گودھرہ- ۵۹-
گورو تتہ- ۴۰-
گورکھ پور- ۴۴- ۵۲۳-
گوکل- ۳۷-
گوگرناگ- ۸۰-
گوگندہ- ۵۴-
گولکنڈہ- ۴۲۴- ۴۲۷- ۴۳۱- ۴۳۲- ۴۳۳-
گومتی- ۴۴-
گونا جور- ۳۳۴
گوندوال- ۷۶- ۴۴۳-
گوندوانہ- ۳۷- ۵۲- ۳۴۷- ۳۵۳-
گھاتوانہ- ۳۹-
گھاتسای- ۵۰۹
گھاتم پور- ۴۱- ۴۳-
گھگھر- ۴۲- ۴۴-
گہورگھاٹ- ۳۸- ۳۹-

ل

لاچین- ۴۲۸-
لادو احمد خان- ۲۶۶-
لاکھا- ۱۳۶-
لاہری- ۶۴- ۶۹-

۲۸۵-۲۸۸-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۴-۲۹۶
۳۰۳-۳۰۶-۳۰۸-۳۰۹-۳۱۰-۳۱۱
۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵-۳۲۲-۳۲۳
۳۲۸-۳۳۲-۳۳۳-۳۴۰-۳۵۳-۵۵
۳۸۷-۳۸۹-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-
۴۰۱-۴۰۲-۴۰۴-۴۰۷-۴۱۴-۴۲۳
۴۲۵-۴۲۶-۴۴۰-۴۷۵-۴۷۸-۵۱۲
کاتھی-۵۸-
کاتھوہ-۷۷-
کاشغر-۳۰-۷۸-۸۲-۸۵-۸۷-۳۶۳
کاشی-۴۸۵-
کافرستان-۷۸-۸۵-۸۷-
کاکر خان-۵۳۷-
کالانک-۲۶۷-۲۶۸-
کالپی-۳۷-۴۰-۴۱-۲۵۹-۳۳۲
کالنجر-۴۲-۴۵-۱۷۴-۱۷۵-۱۷۶
۲۹۷-۳۲۴-۳۲۵-
کالی-۵۳-
کامران میرزا-۶۵-۲۹۱-۲۹۵-۳۰۲
۳۰۳-۳۰۶-۳۰۸-۳۰۹-۳۱۰-۳۱۱
۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۲۸-۳۲۹
۳۵۱-۳۶۳-۴۰۰-
کامروپ-۴۸-
کانس راجہ-۳۸۲-
کانک چند-۱۵۰-
کانگ حسین-۱۵۳-
کانگڑہ-۷۱-۲۲۶-۲۲۷-۲۴۳-۲۶۷
۴۶۸-
کب رائے-۴۹۳-۴۹۵-
کبیر-۴۳-
کبیر الدین-۱۹۴-
کپرتل-۶۶-۴۰۳-۴۱۱-
کپل-۱۹
کتک-۵۰-
کتل-۴۰۳-
کچ مکران-۶۴-۲۹۴-۳۶۴
کچھ-۵۸-
کران جام-۴۱۶-
کرناس-۳۸-
کرت سنگھ-۵۱۱-
کرچھاک-۷۵-۷۸-
کرکی-۵۰-
کرمان-۱۸۹-۲۸۰-
کرم بھاگ-۱۹-
کرم پال-۱۴۹-
کرن-۹۶-۱۰۰-۱۰۸-۴۷۳-
کرنال-۹۷-۵۱۹-
کرن سنگھ-۴۸۵-
کروری سلطان-۴۲۵-
کرہ-۲۲۱-
کسو رداس-۴۳۷-
کشتوار-۷۷-
کشفی-۴۸۳-
کشن گنگ-۸۳-
کشنہ-۴۳۰-
کلانور-۶۸-۷۷-۲۶۲-۲۶۳-۳۶۵
۳۳۵-۳۳۷-۳۳۸-۳۵۲-۴۱۹-۴۶۵
کلنت-۴۲۰-
کلچند-۱۷۳-
کلیک راجہ-۱۳۸-
کلن-۱۳۸-
کلو-۷۶-
کلیان چند-۱۵۰-
کلیان مل-۳۴۳-
کمال الدین احمد موسیٰ-۳۳-
کمال الدین حسین خان-۷۳-
کمال الدین رائے-۲۵۹-
کمال الدین علی شاہ-۶۱-
کمال الدین ملک-۲۶۴-
کمال خان-۳۵۰-۳۵۱-
کمال شیخ-۳۳-
کمال مولانا-۴۰۲-
کمایون-۲۶-۳۹-۳۲۵-۳۲۶-۴۱۶
کمراج-۸۲-
کناد-۱۹-
کنبایت-۵۹-۲۹۸-۳۵۹-۳۶۴
کنپلہ-۹۳-۲۳۹-۲۵۳-۲۶۶-۲۶۷
کنتی-۹۰-۱۰۶-
کنت دفتر-۱۱۴-۱۱۵-
کنھک-۳۱۴-
کنور سین-۱۵۳-
کوبری-۵۴-
کوٹ کچھوہ سرائے-۳۸۷-
کوت کرور-۶۱-۶۴-۲۹۳-۲۹۴
کوتلہ میوات-۲۵۳-۲۵۴-
کوتھار-۸۱-
کوتمی-۲۶۳-
کوچ-۴۹-
کورا-۴۳-۱۷۴-
کورکیت-۳۵-
کورکھتری-۸۹-
کوشک سبز-۴۸۹-
کوشک سیری-۲۹-

محمد صادق- ۵۰۵- ۵۲۲-
محمد صالح- ۴۸۶- ۵۰۴- ۵۳۹-
محمد طاہر- ۴۹۳-
محمد عادل- ۳۳۰- ۳۳۱- ۳۳۲- ۳۳۸- ۳۴۱
محمد عباکر- ۴۹۲-
محمد غوث- ۴۰-
محمد قاسم- ۲۹۱-
محمد قلی برلاس- ۳۵۸-
محمد قلی بیگ- ۴۱۲-
محمد قلی قطب الملک- ۴۳۱-
محمد کاظم- ۷-
محمد مجاہد شاہ- ۴۲۸-
محمد محسن کشمیری- ۴۷۵-
محمد معصوم کابلی- ۳۵- ۳۸۴- ۳۸۵- ۳۸۶
محمد معظم شاہزادہ- ۴۹۲-
محمد مقیم- ۲۸۲-
محمد میرزا- ۲۷۹- ۲۸۱-
محمد میرک- ۴۲۸-
محمد وارث- ۴۸۷-
محمودت- ۷۶-
محمود خلجی- ۳۴۸-
محمود لودہی- ۳۸۳-
محمود شاہ سلطان گجرات- ۳۶۶-
محمود شاہ بن فیروز شاہ- ۳۸۲-
محمود غزنوی- ۴۳- ۵۷- ۶۴- ۶۶- ۱۶۵- ۱۸۳- ۱۸۵- ۲۶۸- ۲۷۱- ۲۷۲- ۲۹۱- ۲۹۴- ۲۹۵- ۲۹۷- ۳۰۴- ۳۴۸- ۳۴۹- ۳۵۰-
محمود نامہ- ۱۸۰-
محمود سالم- ۲۲۰- ۲۲۱-
محی الدین عبد القادر گیلانی- ۳۴- ۵۴- ۷۰-
مخدوم الملک- ۶۶- ۳۴۴- ۳۴۳-
مخدوم جہانیان- ۶۲-
مخزن الاسرار- ۱۸۳- ۴۲۲-
مخلص پور- ۳۶-
مخلص خان- ۴۷۹- ۴۹۴-
مدار شاہ- ۴۰-
مدارن- ۴۹-
مدن پال- ۱۴۹-
مدھکر- ۴۳۳-
مراد آباد- ۵۰۹- ۵۱۶-
مراد بخش- ۴۷۳- ۴۸۷- ۴۸۸- ۴۸۹- ۴۹۰- ۴۹۲- ۴۹۴- ۴۹۷- ۴۹۸- ۴۹۹- ۵۰۲- ۵۰۳- ۵۰۶- ۵۰۷- ۵۱۰- ۵۱۱- ۵۲۴- ۵۲۹-
مراد میرزا بن اکبر- ۳۰۸- ۳۰۹- ۳۸۹- ۳۹۱- ۴۲۱- ۴۲۴- ۴۳۹-
مرتضیٰ خان- ۷- ۳۳۶- ۴۲۴-
مرتضیٰ نظام الملک- ۴۳۲-
مرتضیٰ خانی- ۴۴۵- ۴۶۵- ۴۹۶- ۵۰۴- ۵۰۵- ۵۳۱- ۵۳۴-
مرجا- ۲۹۰-
میرزا جان بیگ- ۴۴۲-
مرزعن- ۲۸-
مردان- ۲۶۱- ۲۶۷-
مرشد قلیخان- ۴۹۲- ۴۹۵-
مریم مکانی- ۴۳۸-
مسجد- ۶۰-
مسعود حسین میرزا- ۳۵۸- ۳۶۱-
مسعود سالار- ۴۳-
مشہد طوس- ۳۰۶-
مصاحب بیگ- ۳۴۲-
مظفر حسین میرزا- ۳۶۳- ۴۱۳- ۴۱۴- ۵۳۶-
مظفر خان دیوان اعلیٰ- ۳۸۴- ۳۸۵- ۳۸۷-
مظفر خان جمہوری- ۴۸۵-
مظفر شاہ حبشی خواجہ سرا- ۳۸۳-
مظفر شاہ- ۵۰-
مظفر سلطان گجرات- ۳۵۹- ۳۶۶- ۳۶۷- ۴۱۶-
معز الدین بہرام شاہ- ۱۹۴-
معز الدین کیقباد- ۲۰۵- ۲۰۶- ۲۱۴-
معظم خان- ۴۹۰- ۴۹۹- ۵۰۷- ۵۱۷- ۵۳۰- ۵۳۱- ۵۳۶-
معین الدین چشتی- ۳۳- ۵۴- ۳۷۴-
مغل پورہ- ۲۱۹-
مغنیہ- ۳۳-
مقرب خان- ۲۵۵- ۴۰۸- ۴۷۷-
مقصود آباد- ۳۸-
مقصود خان- ۴۸۳-
مکران- ۲۹۴-
مکرم خان- ۵۳۱- ۵۳۵-
مکن پور- ۴۰- ۵۲۹-
مکند سنگھ ہادہ- ۴۹۵- ۴۹۶-
مکھات- ۳۱۴-
مکہ معظمہ- ۳۰۶- ۳۱۱- ۳۱۳- ۳۱۵- ۳۴۳-
مکھیالہ- ۷۵-
مگھر- ۴۹-
ملا سلطان- ۳۷۱-
ملا شیری- ۳۷۰-
ملتان- ۵۵- ۶۰- ۶۱- ۶۳- ۶۴- ۷۷- ۷۹- ۸۶- ۱۱۰- ۱۶۹- ۱۷۰- ۱۷۲- ۱۸۷- ۱۸۸- ۱۹۱- ۲۰۳- ۲۰۴- ۲۰۵- ۲۰۹- ۲۲۱- ۲۳۵- ۲۳۱- ۲۵۳- ۲۵۶- ۲۵۸- ۲۵۹- ۲۶۰- ۲۷۱- ۳۱۳- ۳۶۵- ۳۷۴- ۳۹۰- ۳۹۱- ۳۹۲- ۳۹۵- ۴۳۴- ۴۳۰- ۴۳۱- ۴۳۴- ۴۳۶- ۴۳۸- ۴۴۰- ۴۴۲- ۴۴۴- ۴۴۵- ۴۴۶- ۴۴۸- ۴۵۱- ۴۵۲- ۴۵۳- ۴۵۴- ۴۵۵- ۴۵۶- ۴۵۸- ۴۵۹- ۴۶۰- ۴۶۱- ۴۶۲- ۴۶۳- ۴۶۴- ۴۶۵- ۴۶۶- ۴۶۷- ۴۶۸- ۴۶۹- ۴۷۰- ۴۷۱- ۴۷۲- ۴۷۳- ۴۷۴- ۴۷۵- ۴۷۶- ۴۷۷- ۴۷۸- ۴۷۹- ۴۸۰- ۴۸۱- ۴۸۲- ۴۸۳- ۴۸۴- ۴۸۵- ۴۸۶- ۴۸۷- ۴۸۸- ۴۸۹- ۴۹۰- ۴۹۱- ۴۹۲- ۴۹۳- ۴۹۴- ۴۹۵- ۴۹۶- ۴۹۷- ۴۹۸- ۴۹۹- ۵۰۰- ۵۰۱- ۵۰۲- ۵۰۳- ۵۰۴- ۵۰۵- ۵۰۶- ۵۰۷- ۵۰۸- ۵۰۹- ۵۱۰- ۵۱۱- ۵۱۲- ۵۱۳- ۵۱۴- ۵۱۵- ۵۱۶- ۵۱۷- ۵۱۸- ۵۱۹- ۵۲۰- ۵۲۱- ۵۲۲- ۵۲۳- ۵۲۴- ۵۲۵- ۵۲۶- ۵۲۷- ۵۲۸- ۵۲۹- ۵۳۰- ۵۳۱- ۵۳۲- ۵۳۳- ۵۳۴- ۵۳۵- ۵۳۶- ۵۳۷- ۵۳۸- ۵۳۹- ۵۴۰-

لاہور-۳۹-۴۵-۴۶-۴۷-۶۴-۶۶-۷۴-۷۷-۱۷۵-۱۸۴-۱۸۵-۱۸۸-۱۸۹-۱۹۰-۱۹۴-۲۰۲-۲۰۹-۲۵۳-۲۵۵-۲۵۸-۲۶۹-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۵-۲۹۹-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۴-۳۲۰-۳۲۴-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۳-۳۳۴-۳۴۳-۳۴۴-۳۵۲-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۹-۳۷۵-۳۷۶-۳۸۲-۳۸۳-۳۸۴-۳۸۵-۳۸۶-۳۸۷-۳۹۲-۳۹۳-۳۹۴-۴۰۱-۴۰۲-۴۰۳-۴۰۴-۴۰۵-۴۰۶-۴۰۷-۴۰۸-۴۰۹-۴۱۰-۴۱۱-۴۱۲-۴۱۳-۴۱۴-۴۱۵-۴۱۶-۴۱۷-۴۱۸-۴۱۹-۴۲۰-۴۲۱-۴۲۲-۴۲۳-۴۲۴-۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-۴۵۱-۴۵۲-۴۵۳-۴۵۴-۴۵۵-۴۵۶-۴۵۷-۴۵۸-۴۵۹-۴۶۰-۴۶۱-۴۶۲-۴۶۳-۴۶۴-۴۶۵-۴۶۶-۴۶۷-۴۶۸-۴۶۹-۴۷۰-۴۷۱-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۷-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۱-۴۸۲-۴۸۳-۴۸۴-۴۸۵-۴۸۶-۴۸۷-۴۸۸-۴۸۹-۴۹۰-۴۹۱-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۴-۴۹۵-۴۹۶-۴۹۷-۴۹۸-۴۹۹-۵۰۰-۵۰۱-۵۰۲-۵۰۳-۵۰۴-۵۰۵-۵۰۶-۵۰۷-۵۰۸-۵۰۹-۵۱۰-۵۱۱-۵۱۲-۵۱۳-۵۱۴-۵۱۵-۵۱۶-۵۱۷-۵۱۸-۵۱۹-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۲۶-۵۲۷-۵۲۸-۵۲۹-۵۳۰-۵۳۱-۵۳۲-۵۳۳-۵۳۴-۵۳۵-۵۳۶-۵۳۷-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-۵۴۱-۵۴۲-۵۴۳-۵۴۴-۵۴۵-۵۴۶-۵۴۷-۵۴۸-۵۴۹-۵۵۰-۵۵۱-۵۵۲-۵۵۳-۵۵۴-۵۵۵-۵۵۶-۵۵۷-۵۵۸-۵۵۹-۵۶۰-۵۶۱-۵۶۲-۵۶۳-۵۶۴-۵۶۵-۵۶۶-۵۶۷-۵۶۸-۵۶۹-۵۷۰-۵۷۱-۵۷۲-۵۷۳-۵۷۴-۵۷۵-۵۷۶-۵۷۷-۵۷۸-۵۷۹-۵۸۰-۵۸۱-۵۸۲-۵۸۳-۵۸۴-۵۸۵-۵۸۶-۵۸۷-۵۸۸-۵۸۹-۵۹۰-۵۹۱-۵۹۲-۵۹۳-۵۹۴-۵۹۵-۵۹۶-۵۹۷-۵۹۸-۵۹۹-۶۰۰-۶۰۱-۶۰۲-۶۰۳-۶۰۴-۶۰۵-۶۰۶-۶۰۷-۶۰۸-۶۰۹-۶۱۰-۶۱۱-۶۱۲-۶۱۳-۶۱۴-۶۱۵-۶۱۶-۶۱۷-۶۱۸-۶۱۹-۶۲۰-۶۲۱-۶۲۲-۶۲۳-۶۲۴-۶۲۵-۶۲۶-۶۲۷-۶۲۸-۶۲۹-۶۳۰-۶۳۱-۶۳۲-۶۳۳-۶۳۴-۶۳۵-۶۳۶-۶۳۷-۶۳۸-۶۳۹-۶۴۰-۶۴۱-۶۴۲-۶۴۳-۶۴۴-۶۴۵-۶۴۶-۶۴۷-۶۴۸-۶۴۹-۶۵۰-۶۵۱-۶۵۲-۶۵۳-۶۵۴-۶۵۵-۶۵۶-۶۵۷-۶۵۸-۶۵۹-۶۶۰-۶۶۱-۶۶۲-۶۶۳-۶۶۴-۶۶۵-۶۶۶-۶۶۷-۶۶۸-۶۶۹-۶۷۰-۶۷۱-۶۷۲-۶۷۳-۶۷۴-۶۷۵-۶۷۶-۶۷۷-۶۷۸-۶۷۹-۶۸۰-۶۸۱-۶۸۲-۶۸۳-۶۸۴-۶۸۵-۶۸۶-۶۸۷-۶۸۸-۶۸۹-۶۹۰-۶۹۱-۶۹۲-۶۹۳-۶۹۴-۶۹۵-۶۹۶-۶۹۷-۶۹۸-۶۹۹-۷۰۰-۷۰۱-۷۰۲-۷۰۳-۷۰۴-۷۰۵-۷۰۶-۷۰۷-۷۰۸-۷۰۹-۷۱۰-۷۱۱-۷۱۲-۷۱۳-۷۱۴-۷۱۵-۷۱۶-۷۱۷-۷۱۸-۷۱۹-۷۲۰-۷۲۱-۷۲۲-۷۲۳-۷۲۴-۷۲۵-۷۲۶-۷۲۷-۷۲۸-۷۲۹-۷۳۰-۷۳۱-۷۳۲-۷۳۳-۷۳۴-۷۳۵-۷۳۶-۷۳۷-۷۳۸-۷۳۹-۷۴۰-۷۴۱-۷۴۲-۷۴۳-۷۴۴-۷۴۵-۷۴۶-۷۴۷-۷۴۸-۷۴۹-۷۵۰-۷۵۱-۷۵۲-۷۵۳-۷۵۴-۷۵۵-۷۵۶-۷۵۷-۷۵۸-۷۵۹-۷۶۰-۷۶۱-۷۶۲-۷۶۳-۷۶۴-۷۶۵-۷۶۶-۷۶۷-۷۶۸-۷۶۹-۷۷۰-۷۷۱-۷۷۲-۷۷۳-۷۷۴-۷۷۵-۷۷۶-۷۷۷-۷۷۸-۷۷۹-۷۸۰-۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰-۸۰۱-۸۰۲-۸۰۳-۸۰۴-۸۰۵-۸۰۶-۸۰۷-۸۰۸-۸۰۹-۸۱۰-۸۱۱-۸۱۲-۸۱۳-۸۱۴-۸۱۵-۸۱۶-۸۱۷-۸۱۸-۸۱۹-۸۲۰-۸۲۱-۸۲۲-۸۲۳-۸۲۴-۸۲۵-۸۲۶-۸۲۷-۸۲۸-۸۲۹-۸۳۰-۸۳۱-۸۳۲-۸۳۳-۸۳۴-۸۳۵-۸۳۶-۸۳۷-۸۳۸-۸۳۹-۸۴۰-۸۴۱-۸۴۲-۸۴۳-۸۴۴-۸۴۵-۸۴۶-۸۴۷-۸۴۸-۸۴۹-۸۵۰-۸۵۱-۸۵۲-۸۵۳-۸۵۴-۸۵۵-۸۵۶-۸۵۷-۸۵۸-۸۵۹-۸۶۰-۸۶۱-۸۶۲-۸۶۳-۸۶۴-۸۶۵-۸۶۶-۸۶۷-۸۶۸-۸۶۹-۸۷۰-۸۷۱-۸۷۲-۸۷۳-۸۷۴-۸۷۵-۸۷۶-۸۷۷-۸۷۸-۸۷۹-۸۸۰-۸۸۱-۸۸۲-۸۸۳-۸۸۴-۸۸۵-۸۸۶-۸۸۷-۸۸۸-۸۸۹-۸۹۰-۸۹۱-۸۹۲-۸۹۳-۸۹۴-۸۹۵-۸۹۶-۸۹۷-۸۹۸-۸۹۹-۹۰۰-۹۰۱-۹۰۲-۹۰۳-۹۰۴-۹۰۵-۹۰۶-۹۰۷-۹۰۸-۹۰۹-۹۱۰-۹۱۱-۹۱۲-۹۱۳-۹۱۴-۹۱۵-۹۱۶-۹۱۷-۹۱۸-۹۱۹-۹۲۰-۹۲۱-۹۲۲-۹۲۳-۹۲۴-۹۲۵-۹۲۶-۹۲۷-۹۲۸-۹۲۹-۹۳۰-۹۳۱-۹۳۲-۹۳۳-۹۳۴-۹۳۵-۹۳۶-۹۳۷-۹۳۸-۹۳۹-۹۴۰-۹۴۱-۹۴۲-۹۴۳-۹۴۴-۹۴۵-۹۴۶-۹۴۷-۹۴۸-۹۴۹-۹۵۰-۹۵۱-۹۵۲-۹۵۳-۹۵۴-۹۵۵-۹۵۶-۹۵۷-۹۵۸-۹۵۹-۹۶۰-۹۶۱-۹۶۲-۹۶۳-۹۶۴-۹۶۵-۹۶۶-۹۶۷-۹۶۸-۹۶۹-۹۷۰-۹۷۱-۹۷۲-۹۷۳-۹۷۴-۹۷۵-۹۷۶-۹۷۷-۹۷۸-۹۷۹-۹۸۰-۹۸۱-۹۸۲-۹۸۳-۹۸۴-۹۸۵-۹۸۶-۹۸۷-۹۸۸-۹۸۹-۹۹۰-۹۹۱-۹۹۲-۹۹۳-۹۹۴-۹۹۵-۹۹۶-۹۹۷-۹۹۸-۹۹۹-۱۰۰۰-۱۰۰۱-۱۰۰۲-۱۰۰۳-۱۰۰۴-۱۰۰۵-۱۰۰۶-۱۰۰۷-۱۰۰۸-۱۰۰۹-۱۰۱۰-۱۰۱۱-۱۰۱۲-۱۰۱۳-۱۰۱۴-۱۰۱۵-۱۰۱۶-۱۰۱۷-۱۰۱۸-۱۰۱۹-۱۰۲۰-۱۰۲۱-۱۰۲۲-۱۰۲۳-۱۰۲۴-۱۰۲۵-۱۰۲۶-۱۰۲۷-۱۰۲۸-۱۰۲۹-۱۰۳۰-۱۰۳۱-۱۰۳۲-۱۰۳۳-۱۰۳۴-۱۰۳۵-۱۰۳۶-۱۰۳۷-۱۰۳۸-۱۰۳۹-۱۰۴۰-۱۰۴۱-۱۰۴۲-۱۰۴۳-۱۰۴۴-۱۰۴۵-۱۰۴۶-۱۰۴۷-۱۰۴۸-۱۰۴۹-۱۰۵۰-۱۰۵۱-۱۰۵۲-۱۰۵۳-۱۰۵۴-۱۰۵۵-۱۰۵۶-۱۰۵۷-۱۰۵۸-۱۰۵۹-۱۰۶۰-۱۰۶۱-۱۰۶۲-۱۰۶۳-۱۰۶۴-۱۰۶۵-۱۰۶۶-۱۰۶۷-۱۰۶۸-۱۰۶۹-۱۰۷۰-۱۰۷۱-۱۰۷۲-۱۰۷۳-۱۰۷۴-۱۰۷۵-۱۰۷۶-۱۰۷۷-۱۰۷۸-۱۰۷۹-۱۰۸۰-۱۰۸۱-۱۰۸۲-۱۰۸۳-۱۰۸۴-۱۰۸۵-۱۰۸۶-۱۰۸۷-۱۰۸۸-۱۰۸۹-۱۰۹۰-۱۰۹۱-۱۰۹۲-۱۰۹۳-۱۰۹۴-۱۰۹۵-۱۰۹۶-۱۰۹۷-۱۰۹۸-۱۰۹۹-۱۱۰۰-۱۱۰۱-۱۱۰۲-۱۱۰۳-۱۱۰۴-۱۱۰۵-۱۱۰۶-۱۱۰۷-۱۱۰۸-۱۱۰۹-۱۱۱۰-۱۱۱۱-۱۱۱۲-۱۱۱۳-۱۱۱۴-۱۱۱۵-۱۱۱۶-۱۱۱۷-۱۱۱۸-۱۱۱۹-۱۱۲۰-۱۱۲۱-۱۱۲۲-۱۱۲۳-۱۱۲۴-۱۱۲۵-۱۱۲۶-۱۱۲۷-۱۱۲۸-۱۱۲۹-۱۱۳۰-۱۱۳۱-۱۱۳۲-۱۱۳۳-۱۱۳۴-۱۱۳۵-۱۱۳۶-۱۱۳۷-۱۱۳۸-۱۱۳۹-۱۱۴۰-۱۱۴۱-۱۱۴۲-۱۱۴۳-۱۱۴۴-۱۱۴۵-۱۱۴۶-۱۱۴۷-۱۱۴۸-۱۱۴۹-۱۱۵۰-۱۱۵۱-۱۱۵۲-۱۱۵۳-۱۱۵۴-۱۱۵۵-۱۱۵۶-۱۱۵۷-۱۱۵۸-۱۱۵۹-۱۱۶۰-۱۱۶۱-۱۱۶۲-۱۱۶۳-۱۱۶۴-۱۱۶۵-۱۱۶۶-۱۱۶۷-۱۱۶۸-۱۱۶۹-۱۱۷۰-۱۱۷۱-۱۱۷۲-۱۱۷۳-۱۱۷۴-۱۱۷۵-۱۱۷۶-۱۱۷۷-۱۱۷۸-۱۱۷۹-۱۱۸۰-۱۱۸۱-۱۱۸۲-۱۱۸۳-۱۱۸۴-۱۱۸۵-۱۱۸۶-۱۱۸۷-۱۱۸۸-۱۱۸۹-۱۱۹۰-۱۱۹۱-۱۱۹۲-۱۱۹۳-۱۱۹۴-۱۱۹۵-۱۱۹۶-۱۱۹۷-۱۱۹۸-۱۱۹۹-۱۲۰۰-۱۲۰۱-۱۲۰۲-۱۲۰۳-۱۲۰۴-۱۲۰۵-۱۲۰۶-۱۲۰۷-۱۲۰۸-۱۲۰۹-۱۲۱۰-۱۲۱۱-۱۲۱۲-۱۲۱۳-۱۲۱۴-۱۲۱۵-۱۲۱۶-۱۲۱۷-۱۲۱۸-۱۲۱۹-۱۲۲۰-۱۲۲۱-۱۲۲۲-۱۲۲۳-۱۲۲۴-۱۲۲۵-۱۲۲۶-۱۲۲۷-۱۲۲۸-۱۲۲۹-۱۲۳۰-۱۲۳۱-۱۲۳۲-۱۲۳۳-۱۲۳۴-۱۲۳۵-۱۲۳۶-۱۲۳۷-۱۲۳۸-۱۲۳۹-۱۲۴۰-۱۲۴۱-۱۲۴۲-۱۲۴۳-۱۲۴۴-۱۲۴۵-۱۲۴۶-۱۲۴۷-۱۲۴۸-۱۲۴۹-۱۲۵۰-۱۲۵۱-۱۲۵۲-۱۲۵۳-۱۲۵۴-۱۲۵۵-۱۲۵۶-۱۲۵۷-۱۲۵۸-۱۲۵۹-۱۲۶۰-۱۲۶۱-۱۲۶۲-۱۲۶۳-۱۲۶۴-۱۲۶۵-۱۲۶۶-۱۲۶۷-۱۲۶۸-۱۲۶۹-۱۲۷۰-۱۲۷۱-۱۲۷۲-۱۲۷۳-۱۲۷۴-۱۲۷۵-۱۲۷۶-۱۲۷۷-۱۲۷۸-۱۲۷۹-۱۲۸۰-۱۲۸۱-۱۲۸۲-۱۲۸۳-۱۲۸۴-۱۲۸۵-۱۲۸۶-۱۲۸۷-۱۲۸۸-۱۲۸۹-۱۲۹۰-۱۲۹۱-۱۲۹۲-۱۲۹۳-۱۲۹۴-۱۲۹۵-۱۲۹۶-۱۲۹۷-۱۲۹۸-۱۲۹۹-۱۳۰۰-۱۳۰۱-۱۳۰۲-۱۳۰۳-۱۳۰۴-۱۳۰۵-۱۳۰۶-۱۳۰۷-۱۳۰۸-۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱-۱۳۱۲-۱۳۱۳-۱۳۱۴-۱۳۱۵-۱۳۱۶-۱۳۱۷-۱۳۱۸-۱۳۱۹-۱۳۲۰-۱۳۲۱-۱۳۲۲-۱۳۲۳-۱۳۲۴-۱۳۲۵-۱۳۲۶-۱۳۲۷-۱۳۲۸-۱۳۲۹-۱۳۳۰-۱۳۳۱-۱۳۳۲-۱۳۳۳-۱۳۳۴-۱۳۳۵-۱۳۳۶-۱۳۳۷-۱۳۳۸-۱۳۳۹-۱۳۴۰-۱۳۴۱-۱۳۴۲-۱۳۴۳-۱۳۴۴-۱۳۴۵-۱۳۴۶-۱۳۴۷-۱۳۴۸-۱۳۴۹-۱۳۵۰-۱۳۵۱-۱۳۵۲-۱۳۵۳-۱۳۵۴-۱۳۵۵-۱۳۵۶-۱۳۵۷-۱۳۵۸-۱۳۵۹-۱۳۶۰-۱۳۶۱-۱۳۶۲-۱۳۶۳-۱۳۶۴-۱۳۶۵-۱۳۶۶-۱۳۶۷-۱۳۶۸-۱۳۶۹-۱۳۷۰-۱۳۷۱-۱۳۷۲-۱۳۷۳-۱۳۷۴-۱۳۷۵-۱۳۷۶-۱۳۷۷-۱۳۷۸-۱۳۷۹-۱۳۸۰-۱۳۸۱-۱۳۸۲-۱۳۸۳-۱۳۸۴-۱۳۸۵-۱۳۸۶-۱۳۸۷-۱۳۸۸-۱۳۸۹-۱۳۹۰-۱۳۹۱-۱۳۹۲-۱۳۹۳-۱۳۹۴-۱۳۹۵-۱۳۹۶-۱۳۹۷-۱۳۹۸-۱۳۹۹-۱۴۰۰-۱۴۰۱-۱۴۰۲-۱۴۰۳-۱۴۰۴-۱۴۰۵-۱۴۰۶-۱۴۰۷-۱۴۰۸-۱۴۰۹-۱۴۱۰-۱۴۱۱-۱۴۱۲-۱۴۱۳-۱۴۱۴-۱۴۱۵-۱۴۱۶-۱۴۱۷-۱۴۱۸-۱۴۱۹-۱۴۲۰-۱۴۲۱-۱۴۲۲-۱۴۲۳-۱۴۲۴-۱۴۲۵-۱۴۲۶-۱۴۲۷-۱۴۲۸-۱۴۲۹-۱۴۳۰-۱۴۳۱-۱۴۳۲-۱۴۳۳-۱۴۳۴-۱۴۳۵-۱۴۳۶-۱۴۳۷-۱۴۳۸-۱۴۳۹-۱۴۴۰-۱۴۴۱-۱۴۴۲-۱۴۴۳-۱۴۴۴-۱۴۴۵-۱۴۴۶-۱۴۴۷-۱۴۴۸-۱۴۴۹-۱۴۵۰-۱۴۵۱-۱۴۵۲-۱۴۵۳-۱۴۵۴-۱۴۵۵-۱۴۵۶-۱۴۵۷-۱۴۵۸-۱۴۵۹-۱۴۶۰-۱۴۶۱-۱۴۶۲-۱۴۶۳-۱۴۶۴-۱۴۶۵-۱۴۶۶-۱۴۶۷-۱۴۶۸-۱۴۶۹-۱۴۷۰-۱۴۷۱-۱۴۷۲-۱۴۷۳-۱۴۷۴-۱۴۷۵-۱۴۷۶-۱۴۷۷-۱۴۷۸-۱۴۷۹-۱۴۸۰-۱۴۸۱-۱۴۸۲-۱۴۸۳-۱۴۸۴-۱۴۸۵-۱۴۸۶-۱۴۸۷-۱۴۸۸-۱۴۸۹-۱۴۹۰-۱۴۹۱-۱۴۹۲-۱۴۹۳-۱۴۹۴-۱۴۹۵-۱۴۹۶-۱۴۹۷-۱۴۹۸-۱۴۹۹-۱۵۰۰-۱۵۰۱-۱۵۰۲-۱۵۰۳-۱۵۰۴-۱۵۰۵-۱۵۰۶-۱۵۰۷-۱۵۰۸-۱۵۰۹-۱۵۱۰-۱۵۱۱-۱۵۱۲-۱۵۱۳-۱۵۱۴-۱۵۱۵-۱۵۱۶-۱۵۱۷-۱۵۱۸-۱۵۱۹-۱۵۲۰-۱۵۲۱-۱۵۲۲-۱۵۲۳-۱۵۲۴-۱۵۲۵-۱۵۲۶-۱۵۲۷-۱۵۲۸-۱۵۲۹-۱۵۳۰-۱۵۳۱-۱۵۳۲-۱۵۳۳-۱۵۳۴-۱۵۳۵-۱۵۳۶-۱۵۳۷-۱۵۳۸-۱۵۳۹-۱۵۴۰-۱۵۴۱-۱۵۴۲-۱۵۴۳-۱۵۴۴-۱۵۴۵-۱۵۴۶-۱۵۴۷-۱۵۴۸-۱۵۴۹-۱۵۵۰-۱۵۵۱-۱۵۵۲-۱۵۵۳-۱۵۵۴-۱۵۵۵-۱۵۵۶-۱۵۵۷-۱۵۵۸-۱۵۵۹-۱۵۶۰-۱۵۶۱-۱۵۶۲-۱۵۶۳-۱۵۶۴-۱۵۶۵-۱۵۶۶-۱۵۶۷-۱۵۶۸-۱۵۶۹-۱۵۷۰-۱۵۷۱-۱۵۷۲-۱۵۷۳-۱۵۷۴-۱۵۷۵-۱۵۷۶-۱۵۷۷-۱۵۷۸-۱۵۷۹-۱۵۸۰-۱۵۸۱-۱۵۸۲-۱۵۸۳-۱۵۸۴-۱۵۸۵-۱۵۸۶-۱۵۸۷-۱۵۸۸-۱۵۸۹-۱۵۹۰-۱۵۹۱-۱۵۹۲-۱۵۹۳-۱۵۹۴-۱۵۹۵-۱۵۹۶-۱۵۹۷-۱۵۹۸-۱۵۹۹-۱۶۰۰-۱۶۰۱-۱۶۰۲-۱۶۰۳-۱۶۰۴-۱۶۰۵-۱۶۰۶-۱۶۰۷-۱۶۰۸-۱۶۰۹-۱۶۱۰-۱۶۱۱-۱۶۱۲-۱۶۱۳-۱۶۱۴-۱۶۱۵-۱۶۱۶-۱۶۱۷-۱۶۱۸-۱۶۱۹-۱۶۲۰-۱۶۲۱-۱۶۲۲-۱۶۲۳-۱۶۲۴-۱۶۲۵-۱۶۲۶-۱۶۲۷-۱۶۲۸-۱۶۲۹-۱۶۳۰-۱۶۳۱-۱۶۳۲-۱۶۳۳-۱۶۳۴-۱۶۳۵-۱۶۳۶-۱۶۳۷-۱۶۳۸-۱۶۳۹-۱۶۴۰-۱۶۴۱-۱۶۴۲-۱۶۴۳-۱۶۴۴-۱۶۴۵-۱۶۴۶-۱۶۴۷-۱۶۴۸-۱۶۴۹-۱۶۵۰-۱۶۵۱-۱۶۵۲-۱۶۵۳-۱۶۵۴-۱۶۵۵-۱۶۵۶-۱۶۵۷-۱۶۵۸-۱۶۵۹-۱۶۶۰-۱۶۶۱-۱۶۶۲-۱۶۶۳-۱۶۶۴-۱۶۶۵-۱۶۶۶-۱۶۶۷-۱۶۶۸-۱۶۶۹-۱۶۷۰-۱۶۷۱-۱۶۷۲-۱۶۷۳-۱۶۷۴-۱۶۷۵-۱۶۷۶-۱۶۷۷-۱۶۷۸-۱۶۷۹-۱۶۸۰-۱۶۸۱-۱۶۸۲-۱۶۸۳-۱۶۸۴-۱۶۸۵-۱۶۸۶-۱۶۸۷-۱۶۸۸-۱۶۸۹-۱۶۹۰-۱۶۹۱-۱۶۹۲-۱۶۹۳-۱۶۹۴-۱۶۹۵-۱۶۹۶-۱۶۹۷-۱۶۹۸-۱۶۹۹-۱۷۰۰-۱۷۰۱-۱۷۰۲-۱۷۰۳-۱۷۰۴-۱۷۰۵-۱۷۰۶-۱۷۰۷-۱۷۰۸-۱۷۰۹-۱۷۱۰-۱۷۱۱-۱۷۱۲-۱۷۱۳-۱۷۱۴-۱۷۱۵-۱۷۱۶-۱۷۱۷-۱۷۱۸-۱۷۱۹-۱۷۲۰-۱۷۲۱-۱۷۲۲-۱۷۲۳-۱۷۲۴-۱۷۲۵-۱۷۲۶-۱۷۲۷-۱۷۲۸-۱۷۲۹-۱۷۳۰-۱۷۳۱-۱۷۳۲-۱۷۳۳-۱۷۳۴-۱۷۳۵-۱۷۳۶-۱۷۳۷-۱۷۳۸-۱۷۳۹-۱۷۴۰-۱۷۴۱-۱۷۴۲-۱۷۴۳-۱۷۴۴-۱۷۴۵-۱۷۴۶-۱۷۴۷-۱۷۴۸-۱۷۴۹-۱۷۵۰-۱۷۵۱-۱۷۵۲-۱۷۵۳-۱۷۵۴-۱۷۵۵-۱۷۵۶-۱۷۵۷-۱۷۵۸-۱۷۵۹-۱۷۶۰-۱۷۶۱-۱۷۶۲-۱۷۶۳-۱۷۶۴-۱۷۶۵-۱۷۶۶-۱۷۶۷-۱۷۶۸-۱۷۶۹-۱۷۷۰-۱۷۷۱-۱۷۷۲-۱۷۷۳-۱۷۷۴-۱۷۷۵-۱۷۷۶-۱۷۷۷-۱۷۷۸-۱۷۷۹-۱۷۸۰-۱۷۸۱-۱۷۸۲-۱۷۸۳-۱۷۸۴-۱۷۸۵-۱۷۸۶-۱۷۸۷-۱۷۸۸-۱۷۸۹-۱۷۹۰-۱۷۹۱-۱۷۹۲-۱۷۹۳-۱۷۹۴-۱۷۹۵-۱۷۹۶-۱۷۹۷-۱۷۹۸-۱۷۹۹-۱۸۰۰-۱۸۰۱-۱۸۰۲-۱۸۰۳-۱۸۰۴-۱۸۰۵-۱۸۰۶-۱۸۰۷-۱۸۰۸-۱۸۰۹-۱۸۱۰-۱۸۱۱-۱۸۱۲-۱۸۱۳-۱۸۱۴-۱۸۱۵-۱۸۱۶-۱۸۱۷-۱۸۱۸-۱۸۱۹-۱۸۲۰-۱۸۲۱-۱۸۲۲-۱۸۲۳-۱۸۲۴-۱۸۲۵-۱۸۲۶-۱۸۲۷-۱۸۲۸-۱۸۲۹-۱۸۳۰-۱۸۳۱-۱۸۳۲-۱۸۳۳-۱۸۳۴-۱۸۳۵-۱۸۳۶-۱۸۳۷-۱۸۳۸-۱۸۳۹-۱۸۴۰-۱۸۴۱-۱۸۴۲-۱۸۴۳-۱۸۴۴-۱۸۴۵-۱۸۴۶-۱۸۴۷-۱۸۴۸-۱۸۴۹-۱۸۵۰-۱۸۵۱-۱۸۵۲-۱۸۵۳-۱۸۵۴-۱۸۵۵-۱۸۵۶-۱۸۵۷-۱۸۵۸-۱۸۵۹-۱۸۶۰-۱۸۶۱-۱۸۶۲-۱۸۶۳-۱۸۶۴-۱۸۶۵-۱۸۶۶-۱۸۶۷-۱۸۶۸-۱۸۶۹-۱۸۷۰-۱۸۷۱-۱۸۷۲-۱۸۷۳-۱۸۷۴-۱۸۷۵-۱۸۷۶-۱۸۷۷-۱۸۷۸-۱۸۷۹-۱۸۸۰-۱۸۸۱-۱۸۸۲-۱۸۸۳-۱۸۸۴-۱۸۸۵-۱۸۸۶-۱۸۸۷-۱۸۸۸-۱۸۸۹-۱۸۹۰-۱۸۹۱-۱۸۹۲-۱۸۹۳-۱۸۹۴-۱۸۹۵-۱۸۹۶-۱۸۹۷-۱۸۹۸-۱۸۹۹-۱۹۰۰-۱۹۰۱-۱۹۰۲-۱۹۰۳-۱۹۰۴-۱۹۰۵-۱۹۰۶-۱۹۰۷-۱۹۰۸-۱۹۰۹-۱۹۱۰-۱۹۱۱-۱۹۱۲-۱۹۱۳-۱۹۱۴-۱۹۱۵-۱۹۱۶-۱۹۱۷-۱۹۱۸-۱۹۱۹-۱۹۲۰-۱۹۲۱-۱۹۲۲-۱۹۲۳-۱۹۲۴-۱۹۲۵-۱۹۲۶-۱۹۲۷-۱۹۲۸-۱۹۲۹-۱۹۳۰-۱۹۳۱-۱۹۳۲-۱۹۳۳-۱۹۳۴-۱۹۳۵-۱۹۳۶-۱۹۳۷-۱۹۳۸-۱۹۳۹-۱۹۴۰-۱۹۴۱-۱۹۴۲-۱۹۴۳-۱۹۴۴-۱۹۴۵-۱۹۴۶-۱۹۴۷-۱۹۴۸-۱۹۴۹-۱۹۵۰-۱۹۵۱-۱۹۵۲-۱۹۵۳-۱۹۵۴-۱۹۵۵-۱۹۵۶-۱۹۵۷-۱۹۵۸-۱۹۵۹-۱۹۶۰-۱۹۶۱-۱۹۶۲-۱۹۶۳-۱۹۶۴-۱۹۶۵-۱۹۶۶-۱۹۶۷-۱۹۶۸-۱۹۶۹-۱۹۷۰-۱۹۷۱-۱۹۷۲-۱۹۷۳-۱۹۷۴-۱۹۷۵-۱۹۷۶-۱۹۷۷-۱۹۷۸-۱۹۷۹-۱۹۸۰-۱۹۸۱-۱۹۸۲-۱۹۸۳-۱۹۸۴-۱۹۸۵-۱۹۸۶-۱۹۸۷-۱۹۸۸-۱۹۸۹-۱۹۹۰-۱۹۹۱-۱۹۹۲-۱۹۹۳-۱۹۹۴-۱۹۹۵-۱۹۹۶-۱۹۹۷-۱۹۹۸-۱۹۹۹-۲۰۰۰-۲۰۰۱-۲۰۰۲-۲۰۰۳-۲۰۰۴-۲۰۰۵-۲۰۰۶-۲۰۰۷-۲۰۰۸-۲۰۰۹-۲۰۱۰-۲۰۱۱-۲۰۱۲-۲۰۱۳-۲۰۱۴-۲۰۱۵-۲۰۱۶-۲۰۱۷-۲۰۱۸-۲۰۱۹-۲۰۲۰-۲۰۲۱-۲۰۲۲-۲۰۲۳-۲۰۲۴-۲۰۲۵-۲۰۲۶-۲۰۲۷-۲۰۲۸-۲۰۲۹-۲۰۳۰-۲۰۳۱-۲۰۳۲-۲۰۳۳-۲۰۳۴-۲۰۳۵-۲۰۳۶-۲۰۳۷-۲۰۳۸-۲۰۳۹-۲۰۴۰-۲۰۴۱-۲۰۴۲-۲۰۴۳-۲۰۴۴-۲۰۴۵-۲۰۴۶-۲۰۴۷-۲۰۴۸-۲۰۴۹-۲۰۵۰-۲۰۵۱-۲۰۵۲-۲۰۵۳-۲۰۵۴-۲۰۵۵-۲۰۵۶-۲۰۵۷-۲۰۵۸-۲۰۵۹-۲۰۶۰-۲۰۶۱-۲۰۶۲-۲۰۶۳-۲۰۶۴-۲۰۶۵-۲۰۶۶-۲۰۶۷-۲۰۶۸-۲۰۶۹-۲۰۷۰-۲۰۷۱-۲۰۷۲-۲۰۷۳-۲۰۷۴-۲۰۷۵-۲۰۷۶-۲۰۷۷-۲۰۷۸-۲۰۷۹-۲۰۸۰-۲۰۸۱-۲۰۸۲-۲۰۸۳-۲۰۸۴-۲۰۸۵-۲۰۸۶-۲۰۸۷-۲۰۸۸-۲۰۸۹-۲۰۹۰-۲۰۹۱-۲۰۹۲-۲۰۹۳-۲۰۹۴-۲۰۹۵-۲۰۹۶-۲۰۹۷-۲۰۹۸-۲۰۹۹-۲۱۰۰-۲۱۰۱-۲۱۰۲-۲۱۰۳-۲۱۰۴-۲۱۰۵-۲۱۰۶-۲۱۰۷-۲۱۰۸-۲۱۰۹-۲۱۱۰-۲۱۱۱-۲۱۱۲-۲۱۱۳-۲۱۱۴-۲۱۱۵-۲۱۱۶-۲۱۱۷-۲۱۱۸-۲۱۱۹-۲۱۲۰-۲۱۲۱-۲۱۲۲-۲۱۲۳-۲۱۲۴-۲۱۲۵-۲۱۲۶-۲۱۲۷-۲۱۲۸-۲۱۲۹-۲۱۳۰-۲۱۳۱-۲۱۳۲-۲۱۳۳-۲۱۳۴-۲۱۳۵-۲۱۳۶-۲۱۳۷-۲۱۳۸-۲۱۳۹-۲۱۴۰-۲۱۴۱-۲۱۴۲-۲۱۴۳-۲۱۴۴-۲۱۴۵-۲۱۴۶-۲۱۴۷-۲۱۴۸-۲۱۴۹-۲۱۵۰-۲۱۵۱-۲۱۵۲-۲۱۵۳-۲۱۵۴-۲۱۵۵-۲۱۵۶-۲۱۵۷-۲۱۵۸-۲۱۵۹-۲۱۶۰-۲۱۶۱-۲۱۶۲-۲۱۶۳-۲۱۶۴-۲۱۶۵-۲۱۶۶-۲۱۶۷-۲۱۶۸-۲۱۶۹-۲۱۷۰-۲۱۷۱-۲۱۷۲-۲۱۷۳-۲۱۷۴-۲۱۷۵-۲۱۷۶-۲۱۷۷-۲۱۷۸-۲۱۷۹-۲۱۸۰-۲۱۸۱-۲۱۸۲-۲۱۸۳-۲۱۸۴-۲۱۸۵-۲۱۸۶-۲۱۸۷-۲۱۸۸-۲۱۸۹-۲۱۹۰-۲۱۹۱-۲۱۹۲-۲۱۹۳-۲۱۹۴-۲۱۹۵-۲۱۹۶-۲۱۹۷-۲۱۹۸-۲۱۹۹-۲۲۰۰-۲۲۰۱-۲۲۰۲-۲۲۰۳-۲۲۰۴-۲۲۰۵-۲۲۰۶-۲۲۰۷-۲۲۰۸-۲۲۰۹-۲۲۱۰-۲۲۱۱-۲۲۱۲-۲۲۱۳-۲۲۱۴-۲۲۱۵-۲۲۱۶-۲۲۱۷-۲۲۱۸-۲۲۱۹-۲۲۲۰-۲۲۲۱-۲۲۲۲-۲۲۲۳-۲۲۲۴-۲۲۲۵-۲۲۲۶-۲۲۲۷-۲۲۲۸-۲۲۲۹-۲۲۳۰-۲۲۳۱-۲۲۳۲-۲۲۳۳-۲۲۳۴-۲۲۳۵-۲۲۳۶-۲۲۳۷-۲۲۳۸-۲۲۳۹-۲۲۴۰-۲۲۴۱-۲۲۴۲-۲۲۴۳-۲۲۴۴-۲۲۴۵-۲۲۴۶-۲۲۴۷-۲۲۴۸-۲۲۴۹-۲۲۵۰-۲۲۵۱-۲۲۵۲-۲۲۵۳-۲۲۵۴-۲۲۵۵-۲۲۵۶-۲۲۵۷-۲۲۵۸-۲۲۵۹-۲۲۶۰-۲۲۶۱-۲۲۶۲-۲۲۶۳-۲۲۶۴-۲۲۶۵-۲۲۶۶-

ناصرالدین سبکتگین- ۷- ۶۶- ۸۴- ۱۶۲
۱۶۲- ۱۶۵- ۱۸۴- ۱۹۵- ۱۹۷-
ناصرالدین بغراخان- ۲۰۵- ۲۰۶- ۲۱۱- ۲۱۲-
ناصرالدین خسروخان- ۲۲۴- ۲۲۷-
ناصرالدین محمدشاہ- ۲۵۱-
ناصرالدین محمودشاہ- ۲۵۵- ۲۵۷-
۲۵۹- ۲۶۰- ۲۶۱- ۳۶۵-
ناصرالدین سلطان مالوہ- ۳۴۸-
ناصرالدین- ۳۸۲-
ناصرالملک- ۳۴۱-
ناصرشاہ- ۳۸۲-
ناصرہیرنا- ۳۰۴- ۳۱۱-
ناگامو- ۸۲-
نانک بابا- ۳۶- ۵۱۳-
ناگور- ۵۵-
نامدارخان- ۵۱۹-
نبرکمن- ۱۲۸-
نبوی شیخ- ۳۵-
نتھو- ۳۵۹- ۳۶۳-
نجابت خان- ۴۹۰- ۴۹۲- ۴۹۵-
۴۹۶- ۴۹۸- ۵۰۰- ۵۰۲- ۵۰۷-
ندیمہ- ۵۱۵- ۵۱۶-
نذر باز- ۵۴- ۵۷-
نذر محمد- ۴۸۷- ۵۳۱- ۵۳۵-
نزائن موضع- ۱۵۶-
نزائن- ۱۸۵- ۱۸۶-
نزائن داس- ۴۲۰-
نزائن حسین- ۱۵۳-
نربدا- ۴۶- ۵۷- ۵۸- ۳۶۴- ۴۲۴-
۴۲۶- ۴۷۲- ۴۸۹- ۴۹۳- ۴۹۴-
نرسنگہ- ۱۵۵-
نرسنگہ پال- ۱۴۸-
نرسنگہ دیو- ۴۳۳- ۴۳۴- ۴۷۱-
نرمل- ۵۱-
نرائن دہ- ۵۳-
نروجپال- ۱۷۲- ۱۷۳- ۱۷۴-
نرور- ۵۴-
نرہلہ- ۲۸۴-
نرہرپور- ۳۵۶-
نرہردیو- ۱۲۵-
نریلہ- ۲۷۱-
نصراللہ- ۱۸-
نصرت خان- ۲۲۲- ۵۰۹-
نصرت شاہ- ۲۵۵- ۲۵۸- ۲۵۹-
نصیرا- ۱۶۹- ۱۷۲-
نصیرپور- ۶۰- ۴۱۴-
نصیرالدین تاشی- ۱۹۲-
نصیرالدین محمود چراغ دہلوی ۳۱- ۳۲-
نصیرالدین بیقی ساسانی- ۱۶۱-
نظام بہشتی- ۳۰۱-
نظام الدین احمد ادلیا- ۷- ۳۳- ۲۲۸-
۲۳۲- ۲۳۸- ۳۳۶- ۳۴۵- ۳۵۲-
۴۱۷- ۴۲۸- ۵۲۷-
نظام الدین جام- ۴۱۶-
نظام الدین گنجوی- ۱۸۳-
نظام خان- ۳۳۰-
نظام الملک- ۱۹۲- ۱۹۵- ۴۲۷- ۴۸۳-
۴۸۴
نظام شاہ- ۴۲۹- ۴۳۰-
نظام مفرح- ۳۶۵-
نظر محمد بھوتہ- ۷۲-
نقرہ- ۴۱۱-
نقیب خان- ۶-
نکل- ۹۰- ۹۲-
نگرکوٹ- ۷۱- ۷۲- ۲۴۶- ۲۴۸-
۲۵۳- ۳۱۴- ۳۴۱- ۳۶۱- ۴۲۹-
نل راجہ- ۲۳۰-
نلدمن- ۴۲۲-
نملہ- ۸۸- ۳۱۵-
نندا- ۱۷۴- ۱۷۵- ۱۷۶- ۳۶۵-
نندا جام- ۲۹۴- ۴۱۷-
نندنہ- ۷۵- ۷۸- ۱۷۳-
نوسر- ۸۲-
نوراللہ قاضی- ۴۱۰-
نورپور- ۷۶- ۳۴۱- ۳۶۵- ۵۱۲-
نورجہان بیگم- ۴۴۵- ۴۴۸- ۴۴۹-
۴۵۰- ۴۶۵- ۴۶۷- ۴۶۹- ۴۷۰- ۴۷۴-
۴۷۶- ۴۷۷- ۴۷۸- ۴۸۱- ۴۸۳-
نوری بیگم- ۴۹۹- ۵۲۱- ۵۲۵-
نہروال- ۷۶- ۱۷۷- ۴۴۵-
نیابت خان- ۳۸۵-
نیاز خان- ۵۳۷-
نیانک- ۱۸-
نیک زور- ۳۹۶-
نیکشاب- ۸۶- ۸۷- ۳۱۴-
نیکنام خان- ۵۳۷-
نیلاب- ۷۸- ۸۵- ۳۲۳- ۳۲۹- ۳۸۸
نیلہ ناگ- ۸۲-
نیمکھار- ۴۴-
نین پال- ۱۴۸-

و

وارث خان- ۷
وانگلی- ۷۸-
وتو- ۶۳-

ملتفت خان- ۴۹۸-۵۱۸-
ملک اسکندر- ۲۶۳-
ملک سرور- ۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-
ملک سنجر بدخشی- ۲۳۹-
ملک سہراب- ۶۴-
ملک سہراب دوہائی- ۲۹۴-
ملک شیر لودہی- ۲۶۳-۲۶۹
ملک علی- ۳۸۱-
ملک فولاد- ۲۶۳-
ملکہ جہان- ۲۷۲-
ملو خان- ۲۵۵-
ملوت- ۲۸۵-
ملوق اورشاہ- ۳۴۵-
ممتاز محل- ۴۵۲-۴۵۹-۴۸۴-
مندسور- ۲۹۸-۲۹۹-
مندی- ۷۶-
منصور بن نوح- ۱۹۱-
منصور شاہ خواجہ- ۳۸۷-
منعم خان- ۳۳۳-۳۳۴-۳۴۹
۳۸۰-۳۸۷-
منگل پور- ۸۵-
منگو خان- ۲۳۴-
منگھیر- ۴۵-۴۷-۳۸۵-۴۸۹-۵۲۸-
منفرح ملک- ۲۵۱-
منیر- ۴۴۶-
موسیٰ گیلانی- ۶۱-
موسیٰ خان- ۳۴۴-
مو- ۴۱۹-۴۶۵-
موضع راجہ- ۳۷۵-
مول- ۵۷-
مولا حاجی- ۲۲۳-
مولانای حسینی- ۳۹۵-
مومن پور- ۵۲۳-
موہن سنگھ- ۴۹۷-
مویر- ۵۷-
مہابت خان- ۴۷۰-۴۷۲-۴۷۳-۴۷۴-۴۷۵-۴۷۶-۴۷۸-۴۷۹-۴۸۰-۴۸۴-۴۸۹-۵۱۲-۵۲۷-
مہابل راجہ- ۱۲۸
مہابن- ۱۷۳-
مہابھارت- ۷۲-۸۹-۱۰۶-۱۰۸-۱۰۹-۳۷۱
مہاپریم- ۱۵۱-۱۵۲-
مہاجود- ۱۲۹-
مہاجی راجہ- ۱۲۴-
مہادیو- ۴۲-۴۴-۴۵-۵۷-۷۰-۷۷-۸۱-۸۲-۳۹۷-
مہاسنگھ گنور- ۴۳۷-
مہاکال- ۱۹۰-
مہدی قاسم خان- ۴۸۳-
مہندری- ۵۸-
مہذب الدین نظام الملک- ۱۹۳-۱۹۴-
مہرآباد- ۷۳-
مہرپور- ۷۸-
مہرپورہ- ۱۹۴-
مہسود- ۳۱۴-
مہکرآباد- ۵۲-
مہمند- ۳۱۴-
مہویہ- ۲۵۹-
ہی پال- ۱۴۸-
ہی پت- ۱۲۸-
مہیش- ۷۳-۷۶-
مہی گنگ راجہ- ۱۲۹-
میان رانا- ۶۲-
میان سیدنا- ۷۴-
میدہادی- ۱۲۵-
میراخور- ۱۳۶-۱۳۷-
میران شاہ- ۳۶۶-
میرانند- ۶۷-
میرٹھ- ۱۸۸-۲۵۴-۲۵۸-۳۲۱-
میر حسینی- ۶۱-
میر حسین نظام الملک ۴۳۲-
میرداد پور- ۳۸-
میرزا ایرج- ۴۱۵-
میرزا حسین- ۴۴۲-
میرزا کامگار- ۵۱۹-
میر شوقی- ۴۸۵-
میر علاول- ۵۳۱-
میر علی حجویدی- ۶۵-
میر قریش- ۳۹۲-
میر میران- ۴۷۸-۵۰۲-۵۰۶-۵۲۵-
میل گدھ- ۵۱-
میہ- ۷۷-

ن

ناتھ- ۱۲۹-
نادوت- ۵۹-
نارائن سین- ۱۵۴-
نادول- ۳۹-۳۱۵-
نازک شاہ خواجہ سرائے- ۴۰۲-۴۰۰-
۴۰۶-۴۰۲-
ناسک- ۴۲۷-۴۷۴-
ناصر- ۳۸۲-

وجیہ الدین-۳۳-
وجیہ الدین محمد-۶۱-
وچلا-۴۶-
وزیر آباد-۷۷-
وزیر خان-۶۵-۶۷-۲۵۴-۵۰۴-۵۲۵
وشت وان-۱۲۴-
ولندیز-۳۰-
ولی اللہ-۴۲۹-۴۳۰-
وہبود-۴۵۲-
وہی سین-۱۵۲-۱۵۳-
ویس خواجہ-۳۲۷-

ہ

ہاتفی-۷
ہادی داد خان-۵۰۵-
ہارنہ-۵۹-
ہاشم-۳۹۴-
ہامون-۸۲-
ہانسی-۳۵-۶۳-۱۸۷-۳۴۵-۳۴۶-۴۷۷
ہتوارہ-۴۶۷-
ہرات-۳۰۶-۴۱۳-۴۴۷-
ہرپال-۱۴۸-
ہرپیم-۱۵۱-۱۵۲-
ہردت-۱۷۳-
ہردوار-۳۷-۳۸-۲۰۶-۲۵۸-۵۱۸
ہررائے-۷۰-۷۶-
ہرسنگھ-۱۵۵-
ہرکشن-۷۰-
ہرگوبند-۶۹-۷۰-
ہرمکند-۳۹۱-
ہرمندر-۳۶-
ہرن دریا-۵۷-۵۸-
ہرنرائن-۳۵۳-
ہرنوی-۲۵۹-
ہردن-۵۴-
ہریانہ-۳۳۳-
ہری پال-۱۴۹-
ہری جگ-۱۲۹-
ہری سنگھ-۱۵۵-
ہری سین-۱۵۳-
ہزارہ-۷۷-۷۸-
ہستناپور-۲۸-۳۸-۹۱-۹۴-۹۵-۹۶-۱۰۳-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-
ہسلان-۳۵۱-
ہلاکو خان-۲۰۱-۲۱۹-
ہلال خان-۴۴۳-
ہمایون-۲۸-۶۶-۸۴-۲۵۳-۲۵۴-۲۸۶-۲۸۸-۲۹۱-۲۹۵-۳۲۲-۳۲۸-۳۳۲-۳۳۳-۳۳۵-۴۲۹-۵۲۷
ہمانچل-۳۷-۱۱۰-۲۴۲-
ہمیر دیو-۲۲۳-
ہمینگر-۷۳-
ہندال میرزا-۸۴-۲۹۷-۳۰۰-۳۰۲-۳۰۴-۳۱۲-۳۱۴-۳۹۶-۳۹۷-۴۱۹
ہنکلاخ-۶۰-
ہندوکوہ-۸۸-
ہندون-۷۶-
ہندیہ-۵۲-۵۴-
ہوت-۶۳-
ہوشنگ شاہ-۳۴۸-
ہوشنگ-۴۷۹-۴۸۲-
ہیبت خان-۳۲۶-
ہیبت پور پتی-۷۶-۵۲۳-
ہیر-۷۷-۷۸-
ہیرا گدھ-۵۱-۵۲-
ہیرا پور-۴۱۱-
ہیمون بقال-۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۵۱-۳۵۵-

ی

یاقوت حبشی-۱۹۲-
یعقوب شیخ-۳۳-۴۰۳-
یعقوب خان-۳۹۵-۳۹۶-۴۰۴-
یک توت-۲۸۴-
یکہ تاز خان-۵۳۷-
یوسف گردیزی-۶۱-
یوسف میرزا-۲۸۱-۴۰۴-۴۱۱-
یوسف اقتاچی-۳۱۴-
یوسف خان-۴۰۳-۴۰۷-۴۱۲-
یوسف شاہ-۳۸۲-۴۰۲-۴۰۳-
یوسف حاد لخان-۴۳۰-

N.E.
N.E.L.
29/3/74

Central Archaeological Library,
NEW DELHI.
9520
Call No. 954.023/Asha/Zaf
Author—Bhandari, Sujan Rai
Title—The Khulasatu-t-Tawarikh

Borrower No.	Date of Issue	Date of Return
B K Grover	25-7-77	14-12-77
P Ray	2/4/04	

و مدار مهام بر مهابت خان مقرر گشت چون افواج بادشاهی نزدیک قلعه ماندو رسید
مظفر جهان کبیر خان با افواج خویش مقابل انها فرستاد و رستم خان طریق بیوفائی
پیموده خود را نزدیک مهابت خان رسانید ازین معنی تزلزل بجمعیت شاهجهان زیاده تر
راه یافت و در ماندو بودن خود را صلاح ندیده از آب نربدا گذشته با سیر رسید و ان
وقت خانخانان بر کاب شاهجهان حاضر بود ظاهر گشت که مهابت خان مکاتیب می نویسد
و التماس عفو تقصیر خود از و دارد باو اعتماد نکرده او را با دارابخان پسرش مقید گردانید و در اسیر بعضی حرم
و اسباب و دیگر چیزها که گذاشته بود برهان پور آمد و خانخانان که نظر بند بود به بهانه صلح داشتی
او را از شاهجهان رخصت گرفته به مهابت خان پیوست و نیز اکثر مردم جدائی گزیدند
بسبب ضرور شاهجهان درین شدت باران از برهان پور روانه شده براه کوتکنده
و خندیر و چهلی پتن بطرف اودیسه و بنگاله راهے گردید چند منزل کرده حدود کوتکنده
در تصرف قطب الملک والی آن ولایت از راه مردمی پیشکش نقد و جنس و فیل پیوسته
می فرستاد شاهزاده سلطان پرویز نقاب نموده از چند منزل برگشته در برهان پور
رسید چون خبر رفتن شاهجهان بطرف بنگاله معروض قدسی گشت حکم شد که بادشاهزاده
سلطان پرویز و مهابت خان با جمعیت بطرف پتنه بروند و سد راه شاهجهان گردند
و خانخانان را اکبرآباد مقرر نموده خود بدولت متوجه کشمیر شدند و شاهجهان بعد رسیدن
در اودیسه و ان حدود با ندک جنگ اول قلعه بردوان گرفت و بعد ازان قلعه اکبرنگر
را تاخت نموده جنگ بسیار نمود و ابراهیم خان صوبه دار و عابد خان دیوان و
دیگر بندهای بادشاهی کشته شدند شاهجهان آن قلعه را بتصرف درآورده متوجه دنا گردید
گردید و چهل لک روپیه نقد سوای آلمشه و فیل و دیگر اجناس از اموال ابراهیم خان
بضبط درآمد و احمد بیگ خان برادرزاده ابراهیم خان که حاکم دنا گرپور بود بجاگیر خود
شاهجهان رسیده تا این مدت دارابخان پسر خانخانان در قید بود و فیروز شاهجهان او را
از قید خلاص کرده صوبه داری بنگاله با و مرحمت نموده به پتنه رسید
از انجا فرهاد خان را باله آباد و مهابت خان اعظم خان را با و ده رخصت کرد و عبدالله خان نزد
فرستاده و خود الله آباد متصرف شد چون زمینداران بنگاله که از ره شاهزاده
آورده بودند [illegible] با انوار توجه و عنایت شاهجهان در [illegible]